

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM ERDŐMÉRNÖKI KAR
NÖVÉNYTANI TANSZÉK

TILIA

Szerkeszti:

BARTHA DÉNES

Vol. XI.

MESTERHÁZY ATTILA – BAUER NORBERT –
KULCSÁR LÁSZLÓ

A KISALFÖLDI BAZALT TANÚHEGYEK EDÉNYES FLÓRÁJA

CSIKY JÁNOS

A NÓGRÁD-GÖMÖRI BAZALTVIDÉK FLÓRÁJA ÉS VEGETÁCIÓJA

SOPRON

2003

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM ERDŐMÉRNÖKI KAR
NÖVÉNYTANI TANSZÉK

TILIA

Szerkeszti:

BARTHA DÉNES

Vol. XI.

MESTERHÁZY ATTILA – BAUER NORBERT –
KULCSÁR LÁSZLÓ

A KISALFÖLDI BAZALT TANÚHEGYEK EDÉNYES FLÓRÁJA

CSIKY JÁNOS

A NÓGRÁD-GÖMÖRI BAZALTVIDÉK FLÓRÁJA ÉS VEGETÁCIÓJA

SOPRON

2003

Lektorálta:

BARTHA DÉNES *(2. tanulmány)*

FEKETE GÁBOR *(2. tanulmány)*

KIRÁLY GERGELY *(1. tanulmány)*

VIDÉKI RÓBERT *(1. tanulmány)*

ISSN 1219 - 3003

ISBN 963 7180 47 8

Felelős kiadó: DR. BARTHA DÉNES

Készült a LŐVÉRPRINT Nyomdában, 9400 Sopron, Ady Endre u. 5.

TARTALOM

Előszó.....	5
-------------	---

MESTERHÁZY ATTILA – BAUER NORBERT – KULCSÁR LÁSZLÓ: A kistapolcai bazalt tanúhegyek edényes flórája

Bevezetés.....	7
1. Általános természetföldrajzi jellemzés.....	7
1. 1. Topográfia.....	7
1. 2. Geológia, földtörténet.....	8
1. 3. Éghajlat, vízrajz.....	9
1. 4. Talajviszonyok.....	10
1. 5. Növényföldrajzi viszonyok.....	11
2. Flóra- és vegetációkutatások a szigethegyeken.....	12
3. Anyag és módszer.....	15
4. Eredmények és értékelésük.....	15
4. 1. A vizsgált területek növényzetének leírása.....	16
4. 2. A nyugat-magyarországi vulkanikus szigethegyek edényes flóralistája.....	27
Harasztok – <i>Pteridophyta</i>	28
Nyitvatermők – <i>Gymnospermatophyta</i>	30
Zárvatermők – <i>Angiospermatophyta</i>	31
Kétszikűek – <i>Dicotyledonopsida</i>	31
Egyszikűek – <i>Monocotyledonopsida</i>	141
5. Összefoglalás.....	160
6. Summary.....	161
7. Köszönetnyilvánítás.....	161
8. Irodalom.....	162

CSIKY JÁNOS: A Nógrád-Gömöri bazaltvidék flórája és vegetációja

Bevezetés.....	167
1. A vizsgálati terület helyzete és határai.....	168
2. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék természetföldrajzi adottságai.....	169
2. 1. Geológiai felépítés és fejlődéstörténet.....	170
2. 2. A jelenlegi felszín.....	171

2. 3. Vízrajz.....	171
2. 4. Éghajlat.....	172
2. 5. Talaj.....	173
3. A terület kutatásának történeti áttekintése.....	173
4. Anyag és Módszer.....	176
5. Eredmények.....	178
5. 1. A vizsgálati terület növényföldrajzi megítélése.....	178
5.1.1. A terület új, növényföldrajzi tagolása.....	178
5.1.2. A vizsgálati terület határai és rövid növényföldrajzi jellemzése.....	178
5. 2. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék flórája.....	180
5.2.1. A flóra jellemzése.....	180
5.2.2. Természetvédelmi vonatkozások.....	190
5. 3. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék vegetációja.....	194
5.3.1. Vegetáció a tájtörténet tükrében.....	194
5.3.2. A vegetációról általában.....	201
5.3.3. A szubmontán bükkösök.....	216
5.3.4. A hegyvidéki gyertyános-kocsánytalan tölgyesek.....	221
5.3.5. A cseres-kocsánytalan tölgyesek.....	223
5.3.6. A <i>Tilio-Acerion</i> társulások.....	227
5.3.7. A mészkerülő bükkösök.....	231
5.3.8. A mészkerülő tölgyesek.....	239
5.3.9. A molyhos tölgyesek.....	243
5.3.10. A patakparti égerligetek.....	248
5.3.11. A magmás kőzeteken kialakult (mészkerülő) sziklahasadék gyeppek.....	256
5.3.12. A mészkerülő lejtősztyepppek.....	264
5.3.13. A sziklai cserjések.....	268
5.3.14. A sziklai sztyepperdő.....	272
5.3.15. Az oligocén kori meszes homokkő, <i>Festuca pallens</i> -es sziklagyeppei.....	274
5.3.16. A szőrfűgyepek.....	277
6. Összefoglalás.....	283
7. Summary.....	284
8. Irodalom.....	287
Mellékletek.....	303

ELŐSZÓ

A Tilia XI. kötetében is a lap alapításakor megfogalmazott elveknek megfelelő tanulmányok látnak napvilágot. Akkor ugyanis legfőbb célul azt tűztük ki, hogy a nagy lélegzetű, átfogó jellegű, monografikus tanulmányok megjelenésének adunk helyet. Többek között a doktoranduszok értekezéseinek kiadása is szerepelt/szerepel terveinkben. E kötet egyik tanulmánya is doktori értekezésként készült, melyet nyomtatásban most a széles szakmai közönség elé tárunk. Csiky János értekezése, mely a Nógrád-Gömöri bazaltvidék flórája és vegetációja címet viseli, nem láthat azonban teljes méretben napvilágot, mert a flóralista terjedelme nem teszi ezt lehetővé. Reményeink szerint a flóralista előbb-utóbb flóraművé egészül ki, s teljes formájában önálló tanulmányként külön kötetben vehetjük majd kézbe. A másik tanulmány tipikus flóramű, mely a Tilia eddigi hagyományait követi. Mesterházy Attila, Bauer Norbert és Kulcsár László A kisalföldi bazalt tanúhegyek edényes flórája címmel készítette összeállítását. A két tanulmány közös vonása, hogy elsősorban bazaltból felépülő területek flóráját illetve vegetációját veszi górcső alá, s így nem csak sajátos alapközet, hanem egy-egy jellemző kistájunk növényvilágát elemzik részletesen.

A kötet szerkesztésében nyújtott önzetlen segítségéért köszönet illeti Nagy Anikót, továbbá köszönettel tartozunk a tanulmányok lektorainak is.

Célkitűzésünknek megfelelően a Tiliában a jövőben is szívesen helyt adunk hasonló jellegű összefoglaló munkáknak.

Sopron, 2003. augusztusában

Bartha Dénes

A KISALFÖLDI BAZALT TANÚHEGYES EDÉNYES FLÓRÁJA

MESTERHÁZY ATTILA¹ – BAUER NORBERT² – KULCSÁR LÁSZLÓ³

¹ *Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, H-9941 Őriszentpéter Siska szer 26/A.*

² *H-8420 Zirc Egri J. u. 8.*

³ *Sárvár Polgármesteri Hivatal, H-9600 Sárvár Várkerület 2-3.*

BEVEZETÉS

A Somló és Ság hegy, mint a Kisalföld síkjából kiemelkedő, jellegzetes formakincsű bazalt tanúhegyek, mint borvidékek ill. a Ság, mint egykori bányaterület széles körben ismertek. A kisebb, inkább dombvidéki jellegű, de hasonló keletkezésű bazalt-hegyek (Kissomlyó, Hercseg, Vásárosmiske-Gércei tufagyűrű apró hegyei), már inkább csak regionális szinten ismertek, kutatottságuk is ennek megfelelően jóval kisebb mértékű.

A dunántúli bazalt tanúhegyek mindegyike ma már egész területén magán hordozza az évszázados emberi tevékenység hatásainak eredményeit. Ennek következtében természetes vegetációjuk sehol sem érintetlen, de néhol még megőrződtek az eredeti, vagy az ősihez közelítő, szépen regenerálódott növénytakaró maradványai, értékes fajakkal együtt. Munkánk célja, e bazalt ill. bazalttufa hegyek edényes flórájának, még fellelhető botanikai értékeinek megismerése volt.

1. ÁLTALÁNOS TERMÉSZETFÖLDRAJZI JELLEMZÉS

1. 1. TOPOGRÁFIA

A Kisalföld déli peremén és a Kemeneshát észak-keleti részén kiemelkedő bazalt-hegyek és dombok jellegzetes elemei az egyhangú tájnak. Legnagyobb tömegű és legmagasabb hegyei a Somló (432 m) és a – részben elbányászott – Ság-hegy (279 m). A többi kisebb tanúhegy a Kissomlyó (220 m) a Vásárosmiske-Gércei tufagyűrű – melyet a Nemes-hegy (183 m), a Púpos-hegy (172 m), a Külső-hegy (173 m) és a Pet-hegy (168 m) alkot – valamint a sitkei Hercseg-hegy (230 m) már csak dombként töri meg a Kisalföld síkját.

A földrajzi tájbeosztás szerint a vizsgált szigethegyek közül a Hercseg-hegy, és a Vásárosmiske-Gércei tufagyűrű a Nyugat-Magyarországi Peremvidék nagytájon belül a Kemeneshát középtáj területén helyezkedik el. A Somló már a Kisalföld Marcal-medencéjében magasodik, közvetlenül a Bakony-vidék peremén. A Ság és a Kissomlyó pedig a két említett középtáj határán található (MAROSI – SOMOGYI 1990).

1. 2. GEOLÓGIA, FÖLDTÖRTÉNET

A vizsgált szigethegyek annak a vulkáni tevékenységnek az emlékei, amely a felső-pannóniai térszínen mintegy 3-6 millió évvel ezelőtt zajlott le. Szerkezeti irányokhoz való kötöttségüket HOFFMANN (1878), VITÁLIS (1913), LÓCZY (1913), FERENCZI (1925), VARRÓK (1953) igazolta. (1. ábra). Újabb vizsgálatok szerint a kisalföldi vulkáni területhez sorolható Burgenland két, kissé elkülönülő, mintegy 11 millió éves bazalttűzhányója, a Pál-hegy (Pauliberg) és a felsópulyai (Oberpullendorf) Fenyős erdő is (HARANGI 2002).

Eltérő szerkezetük, magasságuk és a fekü szintkülönbségei elárulják, hogy az egyes kúpok anyagát különböző időben felszínre hozó vulkáni folyamatok már erodált felszínen tevékenykedtek. Ehhez járul még a fekü kőzettani különbsége is. JUGOVICS (1937) és VITÁLIS (1913) szerint a Ság-hegy valamint a Vásárosmiske-Gércei tufagyűrű fekjét felső-pannóniai homokos agyagos rétegek alkotják, ugyanakkor Sitkén kereszt-rétegzett homokzárványok vannak a tufarétegben. Máshol (pl. szili fúrás) a vulkáni anyagok pleisztocén kavics közé települtek. A kőzettani bizonyítékok alapján tehát a felsőpannon végétől az alsó-pleisztocénig többször megismétlődő kitörési periódusokkal tevékenykedhetett a vulkanizmus (VITÁLIS 1931, LÓCZY 1931, JUGOVICS 1916, 1917, BOKOR 1965).

Az egyes vulkánok fejlődéstörténete nagyon hasonló. Ugyanabban a környezetben és nagyjából egyidőben keletkeztek. Az első kitöréseket mindenütt a bazaltos magma és a külső eredetű víz keveredése idézte elő. Az óriási feszítőerő hatására kitöréseket iszonyú gőzrobbanások kísérték. A magasba lövellt, bazaltszemcsékkel keveredett törmelékanyag visszahullva gyűrű alakban – ún. tufagyűrűt képezve – rakódott le. A robbanásokkal kísért törmelékiszórás mindaddig ismétlődött, amíg a vízutánpótlás tartott. Ezután a kitörések hevessége egyre csökkent, végül csendes lávaömlésekre került sor.

Ez az általános kép leginkább a Ság-hegyre és a Somlóra volt jellemző. A Kissomlyó és a Hercseg-hegy esetében kisebb szünetek is jelentkeztek a vulkáni működésben. A Vásárosmiske-Gércei vulkán pedig már az első szakasz után befejezte a működését, lávafolyás itt már nem következett be (HARANGI 2002).

A bazaltvulkánosságot az alsó-pleisztocénben további akkumulációs periódus követte. A Rába, amely ekkor még a mai Kemenesalja és a Marcal-medence területén folyt, kavicsfordalékkal töltötte a területet. Egyes helyeken a hordalék be is fedte a bazaltkúpokat. Sitkénél, Gércénél, Magyaragencsnél, Egyházaskeszőnél ma is alsó-pleisztocén Rába-kavics fedi a vulkanikus kőzeteket, míg a Somlón 160, a Ságón 80, a Kissomlyón 25 méterrel a felső-pannóniai térszínnél magasabban található a Rába-kavics (SZÁDECZKY-KARDOSS 1938).

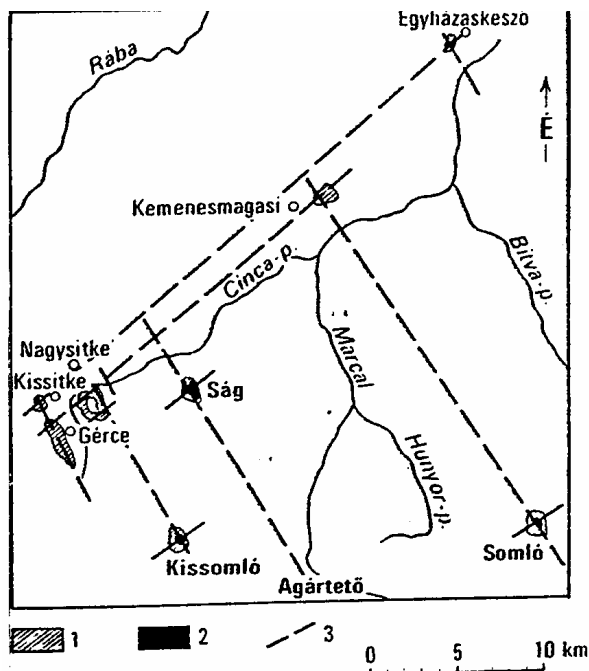
A pleisztocén középső részében a Győri-medence süllyedésével és a Bakony kiemelkedésével a Rába folyása nyugatabbra tolódott. Hátrahagyott kavicsfordaléka alakította ki a mai Kemeneshátat, ezután bevágódott mai völgyébe.

A megnövekedett szintkülönbség hatására hátravágódó vízfolyások (előbb a Zala, később a Marcal) megkezdték eróziós munkájukat, melynek során 120-160 m vastagságú réteget hordtak el a területről. A keményebb bazalttakaró jobban ellenállt az erózióknak, így a vulkánok lassanként kiemelkedtek környezetükből.

A pleisztocén folyóvízi és szélrózió a lávatakarót is pusztította. A lávapajzsok vesztettek magasságukból, peremei elvékonyodtak, lekoptak. Ott, ahol a pajzs széle alól lepusztult a kőzet, a pajzs letöredezett és egyes darabjai lecsúsztak. Ilyen lecsúszott kőzetdarabok találhatóak a Ság-hegy oldalán is (LENGYEL 1960).

A pleisztocén során az erózió mellett lezajlott másik jellegzetes folyamat a löszképződés volt. A szél által kifújtt és elszállított porból löszszerű anyagok települtek a tanúhegyek oldalába (pl. Ság-hegy, Somló). Ezeken a löszös foltokon képződtek a hegyek legtermékenyebb talajai, amelyek később a szőlőkultúra alapjait jelentették.

1. ábra Kemenes peremi bazalt- és bazalttufa előfordulások
(VARRÓK, 1975)

1. 3. ÉGHAJLAT, VÍZRAJZ

PÉCZELY (1979) beosztása szerint a sziget-hegyek környezetének éghajlata a mérsékelt meleg – mérsékelt nedves éghajlati körzetbe sorolható. A területen az évi napfénytartam meghaladja 1900 órát. A nyári hónapokban 780 óra körüli, télen 190 óra körüli napsütést élvez a táj.

Az évi középhőmérséklet 9,5-10 °C körüli. Évente mintegy 183 napon keresztül a napi középhőmérséklet meghaladja a 10 °C-ot. Ez az időszak április 15. körül kezdődik és október 15-ig tart. A fagymentes időszak hossza átlagosan 192 nap.

Az évi csapadékmennyiség 50 éves átlaga 650 mm körüli. A téli félévben átlagosan 40 hótakarós nap jellemző. A leggyakoribb szélirány az északi és a déli (MAROSI – SOMOGYI 1990).

A hegyek éghajlata azonban némileg eltér az általános képtől. Legjellemzőbb vonása a déli és az északi kitettségű lejtők besugárzásában fennálló különbség, amely a két oldal eltérő felmelegedésében nyilvánul meg. Ez közvetve kihat a vízgazdálkodásra is, amely nagymértékben befolyásolja a természetes vegetáció kifejlődését.

A lehulló csapadék nagy része lefut a lejtős felszínről, és a hegylábi területeken gyűlik össze. Felszíni vízfolyásokkal csak a Somlón találkozhatunk. A hegy északkeleti részén a Szent-Márton-kút, nyugati részén a Séd-forrás fakad egyaránt mintegy 220 m tszf. magasságban.

A szinte állandóan tapasztalható légmozgások pedig további jelentős szárító hatást fejtenek ki a felszíni vizekben amúgy is szegény hegyek felszínén.

1.4. TALAJVISZONYOK

A hasonló geológiai felépítés, klimatikus tényezők és a természetes növénytakaró az egyes hegyeken hasonló talajtípusok képződéséhez vezetett. GÓCZÁN (1971) Marcal-medencéről készült talajtani monográfiájában érintőlegesen foglalkozik az ide tartozó tanúhegyek (Somló, Kissomlyó, Ság-hegy, tufagyűrű) talajtani vonásaival (talajerózió, típusok), talajtani térképet is közöl.

A sziklás felszíneken, ahol a talajképző folyamatok nem tették lehetővé nagyobb mennyiségű szervesanyagot produkáló magasabbrendű növényzet megtelepedését köves, sziklás váztalajokat találunk (SZABOLCS 1966). E típus jellemzője, hogy az igen sekély humuszos talajréteget gyakran megszakítja a felszínen lévő szikla. Természetes növényzete nyílt sziklagyep, amely főleg zuzmókból, mohákból és harasztokból, füvekből, pozsgás fajokból és cserjékből áll (pl. *Asplenium trichomanes*, *A. adiantum-nigrum*, *Allium flavum*, *Sedum album*, *Sedum acre*, *Melica transsilvanica*).

A köves, sziklás váztalajokkal határosan a bazalt illetve a bazalttufa málladékan kisebb foltokban erubáz talajok (nyirok) találhatóak. E talajtípus képződéséhez a vulkáni kőzet agyagos, bázisokban gazdag, sötét színű mállásterméket szolgáltatott. A sötét szín és a déli kitettség e talajok korai felmelegedését idézi elő, ami tavasszal a még nagy víztartalommal párosulva buja növényfejlődéssel párosul. A tömör kőzet közelében fellépő nyári kiszáradás azonban meggátolja a biológiai lebontást, ezért a nyiroktalaj szervesanyag tartalma magas (5-8 %). A nagy szervesanyag-tartalom ellenére azonban a talaj gyenge termőképességű (KULCSÁR 2000). Természetes vegetációját elsősorban xerotherm gyepek alkotják. Állományaikban általában a keskenylevelű, szárazságtűrő fűfélék dominálnak (pl. *Festuca rupicola*, *Festuca valesiaca*, *Stipa capillata*).

Alacsonyabb térszínen a hegyoldalakon a vastagabb pannon üledékrétegek lehetővé tették mélyebb rétegű talajok kifejlődését. Ezeken a területeken uralkodó kedvezőbb vízgazdálkodási viszonyok a fás vegetáció megtelepedését biztosították. A fás vegetáció alatt jellemzően a barna erdőtalajok különböző típusai képződtek (agyagbemosódásos barna erdőtalaj, Ramann-féle barna erdőtalaj) (STEFANOVITS 1963). A legtermékenyebb foltok ott alakultak ki, ahol a pannon üledékekre nagyobb mennyiségű

lősz is települt. Természetes vegetációjukat molyhos tölgyes bokorerdők, melegkedvelő tölgyesek, az üdébb részeken gyertyános-tölgyesek alkotják.

A hegylábi részeken lejtőhordalék talajok uralkodnak. Ezek a talajok az erózió által lehordott rétegekből képződtek. A barna erdőtalajok, és lejtőhordalék talajok nagy része mára már mezőgazdasági művelés alatt áll. Az eredeti növénytakaró ezeken a részeken szinte teljesen megsemmisült.

1. 5. NÖVÉNYFÖLDRAJZI VISZONYOK

A Kisalföld síkjából kiemelkedő bazalthegyek Magyarország növényföldrajzi térképén (PÓCS 1981) önálló foltként különülnek el az *Eupannonicum* kisalföldi (*Arrabonicum*) flórajrásából és sajátos, középhegységi jellegű növényviláguk alapján inkább a *Bakonyicum*, *Vesprimense* flórajrásához sorolhatók. Érdekes, hogy a Tapolcai-medence és a Balaton-felvidék földtörténeti szempontból hasonló genetikájú tanúhegyei a *Balatonicum* flórajrásához tartoznak, mely különbözőség háttérében a szóban forgó területek klimatikus különbségei (BORHIDI 1961, 1967) nevezhetők meg jelentős tényezőként.

A szigethegyek növényföldrajzi szempontból kimagasló jelentőségűek, mely BORBÁS (1887) monográfiájából is kiténik, s melyre GÁYER (1925) jelentős tanulmányában is rámutat: „...a pannonikus flóra nem is itt, hanem a síkság bazalthegyein, a Hercsegen, Kissomlyón, főleg pedig a Ságon bontakozik ki teljes valójában: *Stipa ioannis*, *capillata*, *diplachne*, *Melica transsilvanica*, *Adonis vernalis*, *Alyssum arduini*, *Ranunculus illyricus*, *Silene otites*, *Dictamnus*, *Orlaya grandiflora*, *Geranium lucidum*, *divaricatum*, *Echium rubrum*, *Onosma arenaria*, *Marrubium peregrinum*, *Glechoma hirsuta*, *Orthantha*, *Plantago arenaria*, *Inula oculus-christi*, *germanica*, *Echinops paniculatus*, *Centaurea axillaris*, *Scorzonera purpurea*, *Orobanche arenaria*, *Coronaria tomentosa*, *Prunus mahaleb*, *Quercus lanuginosa* etc. E bazalthegyek flórája teljesen azonos a Bakony bazalthegyeinek, így különösen a Nagy-Somlyónak flórájával, legfeljebb szegényebb, s kétségtelen, hogy megyénk keleti síkságának bazalt-flórája nem is egyéb, mint a Bakony flórájának nyugati előőrse, s fejlődéstörténetileg ahhoz kapcsolódik.”

A Kisalföld és a Bakonyalja peremterületének bazalt tanúhegyei közül botanikai szempontból a Ság-hegy és a Somló kiemelhető, mivel ezek a „nagyobb hegyek” biztosítottak a legváltozatosabb élőhelyi adottságokat a kisebb kiemelkedésekkel (Kissomlyó, Hercseg, Vásárosmiske-Gércei tufagyűrű) szemben. Ez a mai vegetációban nem ennyire egyértelmű, hiszen a kisebb, s így kevésbé frekvenciált bazalthegyek növényzete néhol természetesebb képet mutat. Növényföldrajzi szempontból, illetve geológiai fejlődéstörténeti viszonylatban is a Tapolcai-medence, a Balaton-felvidék és a Kisalföld bazalt tanúhegyei közeli kapcsolatban állnak, de semmiképp sem azonosak, még az egymáshoz közel fekvő területek is rendelkeznek sajátos florisztikai vonásokkal (pl.: Szent György-hegy: *Notholaena marantae*, *Dianthus plumarius* subsp. *lumnitzeri*; Gulács és Köves-hegy: *Cotinus coggygria*; Csobánc: *Saxifraga paniculata*, *Cardaminopsis hispida*, sziglieti Kamon-kő: *Ruscus aculeatus* stb.).

A kislalföldi bazaltvulkánok célzott és alapos botanikai vizsgálata nem történt meg, inkább csak florisztikai érdekességeiket közölték, erősítették meg időről időre. A tanúhegyek geológiai szempontból országos szinten, sőt a Ság-hegy világviszonylatban is kiemelt jelentőségűnek tartott területek, botanikai részről azonban csak nyugat-dunántúli léptékben kiemelkedőek, mivel a pannon flóra nyugati határának utolsó bástyái.

2. FLÓRA- ÉS VEGETÁCIÓKUTATÁSOK A SZIGETHEGYEKEN

A vulkáni tanúhegyek flórájáról először KITAIBEL PÁL (1799) útinaplójában találunk adatokat. KITAIBEL útjai során a kislalföldi bazalthegyek közül csak a Somlót érintette, és innen közöl florisztikai adatokat. Az útinaplóban említésre kerül a Ság-hegy (mint Sághegy, Ság Berg, Ság) és a Kissomlyó is, de területükről nem, s közvetlenül Celldömölk (Dömölk) térségéből is alig találhatók florisztikai adatok (GOMBOCZ 1945). BORBÁS VINCE (1887) vasvármegyei monográfiája a szigethegyek (elsősorban a Ság - hegy, Hercseg, Kissomlyó) flórájának megismerésében is korszakalkotó jelentőségű, hiszen több mint 200 taxon esetén jelöli meg az előbb említett területeket konkrét lelőhelyként. A hegyek flórájának kiemelést érdemlő fajai közül – melyek egy része mára már ki is pusztult a területről – többek között ő közli elsőként az *Adonis vernalis*, *Adoxa moschatellina*, *Aurinia saxatilis*, *Anemona nemorosa*, *Anemone sylvestris*, *Aster amellus*, *Carex michelii*, *Dictamnus albus*, *Echium maculatum*, *Inula germanica*, *Inula oculus-christi*, *Iris variegata*, *Onosma arenaria*, *Orchis morio*, *Ornithogalum kochi*, *Pulsatilla grandis*, *Pulsatilla pratensis* subsp. *nigricans*, *Ranunculus illyricus*, *Scilla bifolia* agg., *Stipa pennata* előfordulását. PILLITZ BENŐ (1908) Veszprém vármegye növényzetéről írt művében a Somlóról közöl florisztikai adatokat. GÁYER GYULA (1908, 1914, 1925) munkái a Ság-hegy növényföldrajzi szempontból kiemelkedő fajainak adataira vonatkozóan értékesek, részben BORBÁS (1887) adatainak megerősítése, részben pedig újabb érdekességek közlése (*Anemone ranunculoides*, *Centaurea triumfettii*, *Prunus mahaleb*, *Orobanche arenaria*, *Scabiosa canescens*, *Cotoneaster integerrimus*). GÁYER (1929) nevéhez fűződik a középhegységi jellegű pannon flórával való szoros kapcsolat felismerése a kislalföldi bazalthegyeken „főleg pedig a Sághegyen”. Ő az első aki a Vásárosmiske-Gércei tufagyűrűről több florisztikai adatot is közöl (GÁYER 1929). SZABÓ IMRE (1928) a Somlóról elsőként jelzi az *Erythronium dens-canis*-t, mely faj azóta a Somló „fantomnövénye” lett, mivel később senki sem erősítette meg. PAUER ARNOLD (1932) mindössze néhány, de növényföldrajzilag jelentős adattal gazdagítja a Ság-hegy növényvilágát. Elsőként publikálja egy fontos erdőssztyepp faj, a *Chamaecytisus austriacus* jelenlétét. A Bakony-vidék és Győr megye tragikus sorsú kutatója POLGÁR SÁNDOR (1936) cikkében közöl néhány adatot a Somlóról. KITAIBEL és POLGÁR adatait idézi és néhány újabb fajjal gyarapítja a Somlóról közölt növényfajok számát RÉDL REZSŐ (1942) a Bakony-hegység flórájáról írt monográfiájában. Kimagasló eredmények és nagy számú florisztikai adat fűződik JEANPLONG JÓZSEF, HORVÁTH ERNŐ és CSAPODY ISTVÁN munkásságához, akik adataikat csak részben publikálták (JEANPLONG 1956, HORVÁTH – JEANPLONG 1962).

JEANPLONG JÓZSEF 1976. évi kutatási jelentésében érdekesebb florisztikai adatként közli a *Gymnocarpium robertianum*, *Prunus fruticosa*, *Papaver dubium*, *Achillea distans*, *Allium montanum* előfordulását. HORVÁTH – JEANPLONG (1962) tanulmányában hivatkozott adatként szerepel a *Taraxacum obliquum* ság-hegyi előfordulása (JÁVORKA – SOÓ 1951), de ennek megerősítésére herbáriumi példányt nem találtunk. JEANPLONG – DALA (1974) kéziratában említést érdemel az *Anemone intermedia*, *Cephalaria transilvanica*, *Lactuca quercina*, míg CSAPODY (1974) munkájában a *Mercurialis ovata*, *Carex pallescens*, *Asperula tinctoria*, *Brachypodium sylvaticum* adata szerepel első közlésként. CSAPODY a BORBÁS (1887) által *Lotus villosus*-ként közölt növényt *Lotus borbásii*-nak tartja. A Ság-hegy növényzetéről három kézirat is készült (SEBESTYÉN 1975, PALOTAI 1984, EREDICSNÉ 1997) gyakorlatilag azonos vagy közel azonos – részben a korábbi szerzőktől átvett – florisztikai adatsorral, s jónéhány téves adattal. A Somlóról egyetlen kéziratot ismerünk (MÉSZÁROS 1990) szintén néhány téves adattal.

A tanúhegyek florisztikai kutatásának áttekintése ezzel még nem teljes, hiszen a tudományos növénygyűjteményeket, szórványos florisztikai adatokat is áttekintve a hegyet kutató botanikusok száma jelentősen bővül. Nagyon jelentősek MÁRTON JÓZSEF 1890-es években történt – jelenleg a Magyar Természettudományi Múzeum Növénytárában található gyűjtései, melyek közt a Ság-hegy már eltűnt ritkaságainak igazoló példányai is megtalálhatók. A feltehetőleg egykor szintén létező BORBÁS anyagok valószínűleg gyűjteményének nagy részével együtt semmisültek meg. Ugyancsak a Növénytárban találhatóak POLGÁR SÁNDOR ság-hegyi és PILLITZ BENŐ somlói gyűjtései.

A szombathelyi Savaria Múzeumban elég gazdag herbáriumi anyag található a szigethegyek területéről. A Ság-hegyen gyűjtött a legtöbb kutató. WAISBECKER ANTAL és PIERS VILMOS az 1800-as évek végén, majd HORVÁTH ERNŐ és JEANPLONG JÓZSEF az 1960-as 70-es években. JEANPLONG JÓZSEF, KISS TAMÁS és HORVÁTH ERNŐ azon kevesek közé tartozik, akik gyűjtöttek a kisebb szigethegyek (Hercseg, Kissomlyó, Vásárosmiske-Gércei tufagyűrű) területéről is.

A Bakonyi Természettudományi Múzeum herbáriumában Zircen a Somlóról származó herbáriumi lapokat őrznek. Az 1960-as évek elejéről a kiváló erdősz-botanikus TALLÓS PÁL, majd 1976-78-ból GALAMBOS ISTVÁN, ISTENES JÓZSEF, NOVÁK LÁSZLÓ, STADLER ANDRÁS, SZURGYI ZSOLT, ZSÁMBÉKI ZOLTÁN és WOLF ERNŐ lapjait találhatjuk meg, és így gyarapíthatjuk a Somló egykori növényvilágára vonatkozó ismereteinket.

SIMON JÓZSEF (1975) a Ság-hegyi Tájvédelmi Körzet ismertetésében röviden áttekinti a hegy növényföldrajzi képével kapcsolatos ismereteket, bemutatja a hegy néhány növénytársulását. FACSAR GÉZA (1987) a *Rosa* taxonokat kutatta a sziget-hegyeken, ő említi elsőként a *Rosa zagrebiensis* előfordulását a Somlóról. KOVÁCS J. ATTILA – TAKÁCS BÉLA (1997) kritikai áttekintésében a tanúhegyek növényfajairól is említést tesz. Érdekes, hogy a Ság-hegyen az *Aurinia saxatilis*-t az eltűnt taxonok közt említi (holott ma is szép számmal él a hegy néhány szikláján), míg az *Echium maculatum*-ot – melynek előfordulását jelenleg nem sikerült bizonyítani – a ritka elemek közé sorolja. KOVÁCS J. ATTILA (1992) Vas megye edényes flórájáról írt összeállításában javarészt BORBÁS (1887) egykori adatait közli. MIHÁLY – NÉMETH (2000a, 2000b) a Ság-hegy és a Somló szőlőinek gyomflórájáról közöl néhány adatot és megállapítja, hogy a hegy épp aktuális gyomflóráját nagyban befolyásolják a szélsőséges időjárási tényezők és a több mint ezer telektulajdonos által választott gazdálkodási módok. KULCSÁR LÁSZLÓ (2001) több florisztikai adatot közöl a kisebb

szigethegyekről (Hercseg, Vásárosmiske-Gércei tufagyűrű). BAUER NORBERT és MESTERHÁZY ATTILA (2001) kutatásai folyamán számos új adat vált ismertté a Ság-hegyről melynek jó része közönséges – főleg gyom – növény. Jelentős florisztikai eredmény a pannon-balkáni endemizmus *Polygonum graminifolium* előfordulásának kimutatása. A Ság-hegyről 409 edényes taxon jelenlétét sikerült igazolni. BAUER – MESTERHÁZY (2002) munkája a Somló flórájának eddigi legrészletesebb áttekintését adja, florisztikai-növényföldrajzi jellemzéssel. E kutatás során 2002-ben a Somlóról előkerült a *Polystichum aculeatum* is (BAUER 2003), valamint megerősítést nyer KIRÁLY GERGELY szóbeli közlése, az *Asplenium scolopendrium* előfordulása a vár ciszternájában.

A nyugat-magyarországi vulkanikus szigethegyek, mint a Balaton-felvidéki bazalt-vulkánosság legnyugatibb képződményei a vegetációkutatások terén szinte alig tanulmányozott területek közé tartozik. A bazalt tanúhegyek közül a Tapolcai-medence térségében előfordulók (Badacsony, Szent György-hegy, Csobánc stb.) tekinthetők leginkább kutatottak, kevesebb információ áll rendelkezésre a Keszthelyi-hegységben található hegyekről (Tátika-hegy, Sarvally-hegy stb.) és a Somlóról. A Ság-hegy és a Kisalföld kisebb tanúhegyei alig ismertek.

A hegyek bazalt alapközeten kialakult növénytársulásait sokszor a mészkövön előforduló – ill. mészkőhegyekről leírt – asszociációkkal azonosítják. Törmeléklejtő erdeit *Mercuriali-Tilietum*-nak, lejtősztyeppréteit *Cleistogeno-Festucetum rupicolae*-nek írják le (JAKUCS 1966, JEANPLONG 1976, KOVÁCS – TAKÁCS 1995), a bazalt más asszociációit viszont külön kezelik. Törmeléklejtő gyepeket *Geranio rotundifolio-Sedetum albi* néven különítik el (JAKUCS in SOÓ 1973). A bazalthegyek karsztbokorerdei nagyban eltérnek a Balaton-felvidék *Cotino-Quercetum*-aitól, és a bokorerdő társulásai az Északi-középhegységben, valamint a Pilisben és a Gerecsében jellemzőbb *Ceraso-Quercetum pubescentis*-szel azonosíthatók. FEKETE (1964) a sajmeggyes-karsztbokorerdőt jelzi a Somlóról, JAKUCS (1961, 1966) a Badacsonyról, KOVÁCS – TAKÁCS (1995) több tanúhegyről. FEKETE (1964) a Somló esetében közli, hogy „a törmeléklejtők stabilizálódó peremein kevésbé tanulmányozott hársas sziklaerdők” találhatóak.

A Ság-hegyen előforduló egyes növénytársulásokról SIMON (1975) és JEANPLONG (1976) munkáiban található rövid szöveges leírás. SIMON (1975) lejtőfüves sztyepprétet (*Festucetum rupicolae*), ligetes karsztbokorerdőt (*Quercetum pubescenti-cerris*), töviskest (*Pruneto-Crataegetum*), kaszálórétet (*Arrhenatheretum elatioris*), sziklai gyepeket (*Asplenietum ruta-murarie*), kultúrakácost (*Robinetum pseudo-acaciae cultum*) növényzeti típusokat jelez a Ság-hegyről. JEANPLONG (1976) egy lejtősztyepp (*Diplachno-Festucetum rupicolae*) összevont felvételét is megadja, majd a „mészkerülő sziklagyepet (*Asplenio septentrionali-Melicetum*), csepleszmeleggyes cserjést (*Crataego-Cerasetum fruticosae*), sajmeggyes karsztbokorerdőt (*Ceraso mahaleb-Quercetum pubescentis*) és a gyertyános-kocsányos tölgyest (*Quercus petraeae-Carpinetum*), mint heglábon előforduló fragmentális állományokat említi, melyben a *Quercus petraea* hiányzik és a *Carpinus betulus* válik tömegessé. MÉSZÁROS (1992) a Somlóról is említi az előbbi társulásokat, hozzátéve a bükköst (*Fagetum*) és a sovány csenkeszes legelőt (*Festucetum pseudovinae*), valamint közöl felvételeket a társulásokból. KOVÁCS (1995) a vas megyei növénytársulások áttekintésében a Ság-hegyet, és a Hercseget az *Orno-Quercetum pubescenti-cerris*, az előbb említett hegyeken kívül a Kissomlyót a *Pulsatillo-Festucetum rupicolae*, a Hercseget, Kissomlyót és a Vásárosmiske-Gércei tufagyűrűt a *Cleistogeni-Festucetum rupicolae* asszocióknál említi. A leíró részben

pedig a xerotherm tölgyesek és bokorerdők jellemző vas megyei élőhelyeként utal a kemenesaljai bazalthegegyekre. (Megj.: a *Pulsatillo-Festucetum rupicolae* társulás elnevezése érdekes, mivel a *Pulsatillo-Festucetum* néven ismert asszociáció az Északi-középhegység és a Szlovák karszt szubmontán régiójából ismert, és névadó faja a *Pulsatilla montana* (BORHIDI – SÁNTA 1999, BORHIDI 2003).

A Somlóról korábban megjelent, florisztikai adatokat is tartalmazó ismeretterjesztő írásokat (DARNAI – DORNYAI – ZÁKONYI 1964, GALAMBOS – ILOSVAY 1980, GALAMBOS – KOPPÁNY – CSOMA 1994) 2002-ben a BFNPI tanösvény-sorozatának somlói kötete követte (BAUER – MESTERHÁZY et al. 2002).

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

A botanikai kutatást 2000 és 2002 között végeztük. Ezekben az években márciustól októberig minden hónapban felkerestük a szigethegyeket. A bejárás során az egyes hegyeket a hegylábától kezdve a tetőig vizsgáltuk, a fellelt növényfajokat feljegyeztük. A határozásnál elsősorban SIMON (2000) határozóját alkalmaztuk, a kritikus taxonok esetében szakemberekhez, összehasonlító anyagokhoz fordultunk. Téli időszakban felkutattuk a szigethegyekkel foglalkozó irodalmakat és (részben) feldolgoztuk a különböző múzeumokban lévő a területekről gyűjtött herbáriumi anyagot is. Vizsgáltuk a szigethegyek növénytársulásait, élőhelyeit a Ság-hegyen cönológiai felvételek is készültek. A kategorizálás során a Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer Általános Nemzeti Élőhely-osztályozási Rendszer (Á-NÉR) elnevezéseit használtuk (FEKETE et al. 1997). A szigethegyek természetes vegetációja, természetes állapotokat tükröző vegetációtérképük rekonstruálása során ma már elkerülhetetlen a „spekulatív módszer” ill. lehetőség predikciós modellek alkalmazása. Munkánk során összeállítottuk a szigethegyek annotált flóralistáját. A felsorolásnál a fajok sorrendjét a rendszertani besorolás szerint, a sorszámozást és a fajok elnevezését SIMON (2000) határozója szerint alkalmaztuk.

4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

A Kisalföld vulkanikus szigethegyeinek területéről 722 edényes növénytaxon került kimutatásra. Ebből néhány korábbi – főleg szakdolgozatokban említett – adat nagy valószínűséggel téves közlés (pl. *Lepidium crassifolium*, *Scopolia carniolica*, *Hordeum hystris*, *Poa badensis*) és jó néhány további adat is kétesnek minősíthető. Ennek ellenére a szigethegyek a térség kimagaslóan gazdag flórajú területei közé sorolhatók, s ez mind növényföldrajzi, mind természetvédelmi szempontból különlegesnek számít. Az annotált flóralistát tanulmányozva jól látható, hogy a növényföldrajzi szempontból jelentős fajokról sok esetben szinte „folyamatos” információink vannak. Az is jól látható, hogy az ilyen különleges fajok felfedezése – ugyan szinte a mai napig folyamatosan – de lassuló tempóban történik. Ennek oka a fajlista végessége

mellett a területek természetességi állapotának megromlása. Ez az érzékenyebb fajok eltűnésében és az antropogén hatásokkal párhuzamosan teret nyerő tájidegen – sokszor inváziós – növények egyre növekvő térnyerésében egyaránt tetten érhető. Az eltűnt ill. jelenleg bizonytalan előfordulású taxonok közül növényföldrajzi és természetvédelmi szempontból feltétlenül kiemelését érdemelnek az *Echium maculatum*, *Anemone sylvestris*, *Mercurialis ovata*, *Scabiosa canescens*, *Erythronium dens-canis*, *Cephalaria transsilvanica*, *Alyssum montanum*. Ha a fajlistát szemügyre vesszük látható, hogy a zavarástűrők, a tájidegen agresszív kompetitorok és egyéb degradációt elviselő, ill. igénylő fajok száma, és kimutatásuk időpontja ezzel ellentétes tendenciát mutat. Ilyen fajok például a *Robinia pseudo-acacia*, *Ailanthus altissima*, *Celtis occidentalis*, *Asclepias syriaca*, *Solidago gigantea*, *Ambrosia artemisiifolia*, *Amaranthus* és *Chenopodium* fajok, *Sambucus ebulus*, *Artemisia vulgaris*, *Descurainia sophia* stb. Ezek a növények a nagymértékű bányászat és egyéb antropogén hatások következtében jelentek meg. Egy részükről nem tudható biztosan, hogy korábban hiányoztak-e a szigethegyek flórájából, vagy csak közönségességük folytán nem kerültek említésre.

4. 1. A VIZSGÁLT TERÜLETEK NÖVÉNYZETÉNEK LEÍRÁSA

Mészkerülő nyílt sziklagyepek (Á-NÉR kód: G3) és *Sziklafalak és kőfalak pionír növényzete* (Á-NÉR kódja: I3)

Fragmentális állományai a Somló déli kitétséggű bazaltszikláin találhatóak. Domináns faj a *Melica ciliata* és a *Festuca pseudodalmatica*, ezeken kívül általában csak néhány sziklalakó páfrányt találunk (leggyakrabban: *Polypodium interjectum*, itt-ott *Ceterach javorkaeum*, *Asplenium septentrionale*). A szinte függőleges sziklákon és az elérhetetlen sziklapárhányokon néhol még szép számmal megtalálható a sziklai ternye (*Aurinia saxatilis*) is, néhány töves nagyságrendben a *Jovibarba globifera* is előfordul. Egykor feltehetően többfelé előforduló állományait a sziklamászók és a sárkányrepülősök nagyrészt tönkretették. Ma az „ugróhelyeken”, az impozáns sziklák felett erősen elgyomosodott (*Chenopodium album*, *Atriplex tatarica*, *Portulaca oleracea*, *Polygonum arenastrum* stb.) gyepeket és erőteljes eróziót tapasztalhatunk. Az állandó igénybevétel miatt a társulás fajtái nem tudtak megtelepedni, velük szemben előnyben voltak az előbb említett gyomok és az efemer növények (*Saxifraga tri-dactylites*, *Erophila verna*).

Az erdőkben található, főleg az északias lejtők nagyobb sziklaalakzataira jellemző az árnyas sziklabevonat-vegetáció (*Hypno-Polypodium*) (MUCINA 1993). A sokszor több m²-es foltokat sűrűn beborít a *Polypodium interjectum* és az asszociációcsoport néhány jellemző mohafaja. Kísérőfajok az *Asplenium trichomanes*, *Geranium robertianum*, *Sedum maximum*, *Chelidonium majus*, néhány ponton a *Moehringia trinervia* és a *Salvia glutinosa*.

Ehhez az élőhelyhez soroljuk a mesterséges falak növényzetét is. A Somlón itt több említésre méltó területről is szólni kell, hiszen néhány fontos növényfaj szinte csak itt jellemző a hegyen. A vár falán és a Szent-Márton-forrás kiépített falában él az *Asplenium ruta-muraria*, a vár ciszternájának falában fordul elő az *Asplenium scolopendrium* és a Szent Márton forrás mellett induló bazalt kőfalon található az *Asplenium*

javorkaeanum legnagyobb állománya. A falakon sokfelé megtelepszik a *Seseli osseum*, *Allium flavum*, *Sedum album* is. Gyakori a *Hedera helix* sűrű, mindent bevonó, virágzó, termő egyedeinek látványa is. Az eredeti élőhelyeket (I3) mára a sziklamászók és a sárkányrepülősök sajnos nagyrészt tönkretették. Kívánatos lenne az ilyen tevékenység korlátozása. A bányászat előtt a Ság-hegyen és talán a Kissomlyón is találhatóak voltak ilyen jellegű élőhelyek.

Lejtősztyeppék (Á-NÉR kód: H3)

A szigethegyek egyik legfajgazdagabb és legértékesebb élőhelye, mely már eredeti állapotban már csak nagyon kis foltokban található meg a Hercsegen, Kissomlyón és a Púpos-hegyen. Itt még előfordulnak azok a fajok (*Adonis vernalis*, *Pulsatilla grandis*, *Polygala comosa*, *Scorzonera purpurea*, *Allium montanum*, *Aster amellus*), melyek korábban a legjobban kutatott Ság-hegyről kerültek leírásra, de ott ma már nagyrészt eltűntek. A Somlón a kis kiterjedésű lejtősztyepp foltok zöme a sziklával kevésbé tagolt déli, délnyugati lejtők bokorerdeinek tisztásain található. A Somló tetején ezeket az élőhelyeket, a megnövekedett turistaforgalom és az építkezések tönkretették, a hegy szoknyáján is csak egy kisebb foltja maradt fenn. A megmaradt állományok fajkészletüket tekintve általában – néhány nagyobb tisztástól eltekintve – átmenetet mutatnak a bokorerdők felé. A somlói lejtősztyepek zömében ma már nem a természetesen domináns *Festuca*-k dominálnak, az általuk meghatározott gyepek néhány tíz m²-es foltokra koncentrálódnak. A lejtősztyepek degradált változataiban legtöbbször a *Bromus sterilis* és *Elymus hispidus* dominál. A lejtősztyepek további elemei, egyévesek, sziklai fajok, bokorerdei ill. tágtűrűsű gyepfajok egyaránt jellemzőek, a gyepek megjelenését a zavarásra utaló foltosság alapvetően meghatározza. A lejtősztyepek gyakori fajai: *Iris variegata*, *Erysimum odoratum*, *Viscaria vulgaris*, *Acinos arvensis*, *Stachys recta*, *Potentilla arenaria*, *Teucrium chamaedrys*, *Allium flavum*, *Muscari comosum*, *Arenaria serpyllifolia*, *Poa bulbosa*, *Euphorbia cyparissias*, *Sedum album*, *Dictamnus albus*, *Linaria genistifolia*. A somlói és ság-hegyi állományokban lokálisan, néhány folton jellemző a *Thalictrum minus*, *Asparagus officinalis*, *Dianthus giganteiformis* ssp. *pontederiae*, *Peucedanum cervaria*, *Botriochloa ischaemum* is. A somlói lejtősztyepek kevésbé gyomos foltjaiban fordul elő a *Pisum elatius*. Valószínű, hogy korábban az *Inula germanica*, *Anacamptis pyramidalis* és az *Orchis ustulata* is ezekről a területekről kerültek leírásra. A hegy szoknyáján a Séd-forrás közelében található szobányi lejtősztyeppfolt állományában került elő a *Chamaecytisus austriacus*.

Védelmük sürgető feladat, különösen a Púpos-hegyen, ahol egyik legszebb lejtősztyeppet fenyeget a veszélyeztetés.

Franciaperjés domb- és hegyvidéki rétek (Á-NÉR kód: E1)

A Somló alsó platóján egykori erdő, később részben szántóként, kaszálóként, legelőként hasznosított területeit ma a természetvédelmi kezeléssel megbízott kaszálással tartja fenn. A hosszú évszázadokon keresztül alkalmazott gazdálkodási formák az egykori erdő helyén bizonyos mértékig állandósult növényzeti kép kialakulását eredményezték. E területen ma zömmel az *Arrhenatherum elatius* dominálta, közepesen fajgazdag kaszálórét alakult ki. A gyep a *Pastinaco-Arrhenatherum*-ra jellemzőnél valamivel szárazabb xeromezofil jellegű élőhely.

A degradáltabb, szárazabb helyeken gyepek képzőként is érvényre jut a csomós ebr (*Dactylis glomerata*), a keskenylevelű perje (*Poa angustifolia*), az üdébb foltokon a réti ecsetpázsit (*Alopecurus pratensis*) is megjelenik. A kaszálásból kimaradó részeken a *Calamagrostis epigeios* és az *Agropyron* fajok válnak jellemzővé. A gyepekben gyakoribb fajok még: *Salvia pratensis*, *Achillea collina*, *Trifolium pratense*, *Vicia cracca*, *Galium mollugo*, *Crepis biennis*.

Sziklafalak pionír növényzete (Á-NÉR kódja: I4)

Előfordul a bányászattal érintett területeken és a természetes sziklafalakon. Növényzetét elsősorban páfrányok alkotják (*Dryopteris filix-mas*, *Asplenium rutamuraria*, *A. trichomanes*, *Cystopteris fragilis*). A zárvatermőket az *Aurinia saxatilis*, *Sedum* fajok, *Saxifraga tridactylites*, *Acinos arvensis* képviseli.

A Ság-hegy egykori bányájában és a Somló bazaltorgonáin elterjedt a *Geranio rotundifolio-Sedum albi* társulás. A vizsgált mintákban a frekvens és domináns *Sedum album* mellett a *Poa bulbosa*, *Acinos arvensis*, *Medicago minima*, *Seseli osseum*, *Vicia lathyroides* a legjellemzőbb, de előfordul a sztyepprétekről betelepülő *Allium flavum*, *Silene otites*, *Festuca valesiaca* is. Nem sikerült megerősíteni a társulás egyik karakterfajának a *Geranium rotundifolium*-nak aktuális jelenlétét, melynek korábbi adata, még BORBÁS-tól származik. A Somló szikláin eléggé degradált állományai találhatók, melyben néhány töves nagyságrendben a *Jovibarba globifera* is előfordul. Itt a társulás nagy része elpusztult, helyét nitrogénkedvelő növényzet (*Chenopodium album*, *Atriplex tatarica*) vette át. A degradáltság okai a tetőn a 90-es évek elejéig folytatott legeltetés következtében történő nitrogén bemosódás és a sárkányrepülőcsók, sziklamászók rombolása közt keresendők. A kisebb hegyeken is találunk ilyen jellegű élőhelyeket, viszont a *Sedum album* ezeken a területeken hiányzik (Megj.: a bányászat előtt a Kis-somlyón valószínűsíthető volt). A Hercsegen a *Sedum sexangulare*-t találjuk meg, a Nemes-hegy köfajtájában az előző faj mellett *Sedum spurium* fordul elő elvadulva. Ugyanitt a társulásban tömeges a védett – de számos felhagyott bányában jellemző – *Chamaenerion dodonaei*.

Törmeléklejtő-erdők (Á-NÉR kód: K6) és Gyertyános – tölgyesek (Á-NÉR kód: K2)

A két erdőtársulás együttes tárgyalását a leginkább jellemző átmeneti állományok indokolják. A Somló északi lejtőinek nagy részén előforduló erdők szinte mindenütt magukon viselnek törmeléklejtő-erdei vonásokat, mely a mozgó bazalttörmelék, és a szórványosan mindenütt jellemző sziklák, kibúvások ismeretében érthető is. A bazalt törmeléklejtő-erdeit a mézskőről leírt *Mercuriali-Tilietum* ZÓLYOMI et JAKUCS (ZÓLYOMI 1958) társulással szokták azonosítani, de ez más bazalt-hegyeken tapasztaltak alapján is további vizsgálatokat igényel. A Somló törmeléklejtő-erdei zömmel elég jó állapotúak, lomb és cserjeszintjük gazdag. A lombkoronaszint eléri a 20–25 m magasságot is. A felső szintben a *Tilia platyphyllos*, *Tilia cordata*, *Fraxinus excelsior* a legjellemzőbb, előfordul a *Tilia rubra* is. Az erdő további fafajai a *Fagus sylvatica*, *Acer platanoides*, *Acer campestre*, *Carpinus betulus*, *Quercus cerris*, *Sorbus torminalis* változó gyakoriságot mutatnak. A leromló állományokban megjelenik a *Robinia pseudo-acacia*. A cserjeszint változatos, néhol tömeges a *Staphylea pinnata*, a *Sambucus nigra* és a *Hedera helix*, de jellemző a *Cornus mas*, *Cornus sanguinea*, *Corylus*

avellana, *Euonymus verrucosus*, *Ligustrum vulgare*, *Viburnum lantana*, *Crataegus monogyna* is. Gyepszintben tavasszal helyenként tömeges az *Allium ursinum*, *Corydalis cava*, *Mercurialis perennis*, foltokban jellemző a *Galanthus nivalis*, *Scilla vindobonensis*. A tavaszi aszpektus említésre méltó elemei még az *Anemone ranunculoides*, *Corydalis pumila*, *Corydalis solida*, *Gagea pratensis*, *Pulmonaria officinalis*. A nyári aszpektus első felében nitrofrekvens fajok válnak tömegessé (főleg *Anthriscus cerefolium*, *Parietaria officinalis*, *Urtica dioica*), az erdő csak a nyár vége felé kezd ismét átláthatóbb képet mutatni, ekkor virágozik a szórványosan előforduló *Salvia glutinosa*, és ekkor hozza feltűnő terméseit a Somlón rendkívül elterjedt *Arum maculatum*. A törmeléklejtő-erdő egy zavartabb, foltjából (a bazalttufa-kibúvás közelében) került elő a *Polystichum aculeatum*.

Gyertyános-tölgyes a Somló északnyugati oldalán ismerhető fel. Itt lombkoronaszintet a *Carpinus betulus*-on és a *Quercus petraea*-n kívül a *Fraxinus excelsior* alkotja. Az állomány cserjeszintjében *Euonymus europaeus*, *Sambucus nigra* és *Staphylea pinnata* jellemző. Jelentős a *Hedera helix* borítása. Gyepszintjében nitrogénkedvelő (*Lamium purpureum*, *Lamium maculatum*, *Alliaria petiolata*) és az üde élőhelyet jelző növényeket (*Anemone ranunculoides*, *Symphytum officinale*, *Scilla vindobonensis*) találunk. Néhol gyakori az *Orobancha hederæ*. Az erdőn látszik, hogy az állandó sarjaztatás miatt eléggé degradálódott.

A Ság-hegyen egy rossz növekedésű – néhol bokorerdőszerű – mezo-xerofil sziklaerdő található. Lombkoronaszintjében az *Acer campestre* a meghatározó faj. Kísérőfajai a *Tilia platyphyllos* ritkábban több más fafajjal elegyedve alkotja a kis magasságú (max. 8-10 m) lombkoronaszintet, s olykor felnő e magasságba a *Rhamnus cathartica*, *Crataegus monogyna* is. A cserjeszintben a *Corylus avellana*, a *Sambucus nigra*, a *Cornus sanguinea*, a *Cornus mas* és a *Ligustrum vulgare* említhető. Az erdő gyepszintjének két jellegzetes vonása a kora tavaszi geofiton aszpektus tömegessége és a kora nyári aszpektus kifejezetten nitrofil jellege. Kora tavasszal tömeges a *Corydalis cava*, frekvens a *Gagea lutea*, de előfordul az *Anemone ranunculoides*, *Adoxa moschatellina*, *Polygonatum odoratum*, *Corydalis pumila* is. A nitrofrekvens fajok közül az *Alliaria petiolata*, *Anthriscus cerefolium*, *Geranium robertianum*, *Veronica hederifolia* a leginkább tömeges, ezek alkotnak néhány tíz m²-es, szinte monodomináns foltokat. Az erdő aljnövényzetének foltmintázata erős degradációra utal, annak ellenére, hogy a sziklás erdőtársulásokban az itt is jelen lévő nitrofrekvens fajok (*Chelidonium majus*, *Urtica dioica* és a fentebb említettek) előfordulása természetesnek tekinthető. Feltételezéseink szerint az erdő – mely lényegében ma már csak egy keskeny erdősáv – aljnövényzete leégett és más degradációt okozó tényezők is felléphetek, s ezek együttese vezethetett a jelenlegi állapot kialakulásához. Az erdő társulástani mai állapotában semmiképp sem sorolható a törmeléklejtő-erdő (*Mercuriali-Tilietum*) jellegzetes állományai közé, talán annak fragmentális és marginális állományának tekinthető, ill. nem kizárható társulástani önállóságának lehetősége sem, de ez a kérdés csak több – más tanúhegyeken is – létező állomány tanulmányozását követően bizonyítható.

A Hercsegen a gyertyános-tölgyesek természetesebb fragmentumait találjuk, ahol a somlói állománnyal ellentétben hiányzik a *Staphylea pinnata*, és cserjeszintjében tömeges a *Corylus avellana*. Gyepszintjében megtalálható a *Lathyrus vernus*, *Campanula persicifolia*, *Polygonatum latifolium*. Valószínűleg állományai előfordultak a Kissomlyón és a Púpos-hegyen is (néhány jellemző faj ezeken a területeken is megtalálható), de ezek már megsemmisültek.

Bükkös (Á-NÉR kód: K5)

A Somló északkeleti oldalán található a középhegységi szubmontán bükkös egy hosszú ideje izolált, így elszegényedett állománya. Az erdő jelenlegi képére az évszázados emberi használat is rányomta bélyegét, megjelenése alapján többszöri sarjzattal került már felújításra. A lombkoronaszint magas (-30 m) sok helyen szinte egyeduralkodó a *Fagus sylvatica*, szálszerűen a *Tilia platyphyllos* is megtalálható. Szélein a törmeléklető-erdők felé folyamatos átmenet figyelhető meg. A zárt bükkös cserjeszintje majdnem teljesen hiányzik. A legtöbb helyen szinte nudumhoz közelítő gyepszintjében Fagitalia elemek szép számmal maradtak fenn, de nagyobb növényzetborítás csak foltszerűen alakul ki. A bükkös enyhén mészkertülő jellegére utal a *Galium sylvaticum*, *Luzula luzuloides* jelenléte. Az erdő jellemzőbb (de a Somlón elég ritka) fajai még az *Euphorbia amygdaloides*, *Galium odoratum*, *Carex pilosa*, *Carex sylvatica*, *Dactylis polygama*, *Galanthus nivalis*, *Arum maculatum*. A korábban innen jelzett ritka növényeket (*Valeriana officinalis* subsp. *sambucifolia*, *Erythronium dens-canis*) a jelenlegi vizsgálat során nem sikerült megtalálni.

Melegkedvelő tölgyesek (Á-NÉR kód: L1) és Molyhos-tölgyes bokorerdők (Á-NÉR kód: M1)

A zárt molyhos-tölgyesek nagy része mára eltűnt a sziget-hegyek vegetációjából. Töredékes, degradálódó állományaik azonban mindegyik hegyen fellelhetők. A legtermészetesebb állományok a Kissomlyón találhatóak meg, melyek közé a lejtő-sztyepp fajok benyomulása figyelhető meg. Cserjeszintjében sok faj elegyedik, közülük az állandóbbak a *Crataegus monogyna*, *Prunus spinosa*, *Euonymus verrucosus*, *Rhamnus catharticus*, *Cornus mas*. Gyepszintjében előforduló fontosabb elemek: *Coronilla varia*, *Galium mollugo*, *Peucedanum cervaria*, *Brachypodium pinnatum*, *Buglossoides purpureo-coerulea*, *Polygonatum odoratum*, *Lathyrus niger*, *Sedum maximum*. A Somlón feltehetően az alsó plató enyhe, délies lejtőjű felszíneit is molyhos-tölgyes boríthatta, de ma már csak ennek peremein ismerhetők fel, részben a meredek lejtőkre is lekúszó maradványfoltjai. Itt legtöbbször a fellazuló lombkoronaszintű bokorerdőkkel érintkeznek, jelentős szélességű átmeneti sávok formájában. A zárt molyhos-cseres tölgyesbe néhol a *Fraxinus ornus*, *Sorbus torminalis*, *Acer campestre* is elegyedik. Még elég nagy és természetes előfordulását találjuk a Somló dél-nyugati oldalában. Gyepszintjében a Kissomlyónál felsorolt fajok mellett megtalálható a *Laser trilobum* és a *Melittis carpatica* is. Itt már megfigyelhető a gyomnövények nagymértékű terjedése.

A somlói sajmeleggyes-bokorerdők (*Ceraso-Quercetum pubescentis* JAKUCS et FEKETE 1957) néhány méter magasságú lombkoronaszintjében domináns a *Quercus pubescens*, mellette a *Cerasus mahaleb* és az *Acer campestre* a legjellemzőbb, ritkábban *Fraxinus ornus* is elegyedik. A bokorerdő cserje- és gyepszintje igen fajgazdag, (*Euonymus verrucosus*, *Rhamnus catharticus*, *Cornus mas*, *Viburnum lantana*, *Ligustrum vulgare*). A sziklás talajú, meleg mikroklímájú erdő gyepszintjének fontos elemei a *Buglossoides purpureo-coerulea*, *Arabis turrita*, *Geranium sanguineum*, *Peucedanum cervaria*, *Inula conyza*, *Inula hirta*, *Lychnis viscaria*, *Laser trilobum*, *Sedum maximum*, *Iris variegata* és *Dictamnus albus*, ill. a zavarásra tömegessé váló zamatos turbolya (*Anthriscus cerefolium*) és *Bromus sterilis*. E növények többsége a kisebb tisztásokon is megtalálható, ahol a sztyepprétek jellemző fajjaival keveredve, nagyon fajgazdag gyepet alkot. A délnyugati lejtőn a *Sorbus domestica* is megtalálható a bokorerdőben.

Legtöbb helyen már csak a lágyszárú fajok jelenlétéből tudjuk a társulást rekonstruálni, pedig egykoron a szigethegyek döntő területén ezek az élőhelytípusok voltak a jellemzőek. Ma már helyükön száraz gyepeket, szőlőket, kiskerteket találunk. Még elég nagy és természetes előfordulását találjuk a Somló dél-nyugati oldalában. A Púpos-hegyen megmaradt melegkedvelő tölgyes állományok, fiziognómiájukban inkább a Kemeneshát déli lejtőin található tölgyesekkel mutatnak rokonságot, mivel alacsony tengerszint feletti magassága miatt a mezoklíma formáló hatása itt már nem jelentős.

Sztyeppcserjések (Á-NÉR kódja: M 6)

Előfordulási helyük: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, ahol a *Prunetum fruticosae* (korábban: *Cratego-Cerasetum fruticosae*) alegysége fordul elő. Legnagyobb állománya a Hercsegen található, ahol az országban egyedülálló levélformájú változata alkot cserjést a *Prunus fruticosa*-nak (FACSAR ex verb.). A sztyeppcserjés kiirtott erdők helyén (Hercseg), felhagyott bányákban (Ság-hegy) vagy erdőszegélyeken jelenik meg (Somló, Ság-hegy, Kissomlyó). Lágyszárú fajokat csak a felnyíló foltokon találunk, melyek nagy része erdőssztyepp faj.

Spontán cserjésedő-erdősödő területek (Á-NÉR kód: P2) és Száraz, meleg erdőszegélyek (Á-NÉR kód: M8)

A Somló déli oldalán az impozáns sziklák alatt a század elején még művelt területek voltak (szőlők, kertek), ezen területek művelésével később felhagytak (részben a filoxeravész miatt) és beerdősültek. Lombkoronaszintet *Acer campestre* alkotja, mellette már megjelent a *Quercus petraea* és a *Sorbus domestica* is. A kertek maradványaként még látható néhány *Prunus insititia* és *Pyrus communis* példány is. A bokorerdők, molyhos tölgyesek felé fejlődő erdők cserjeszintjét *Ligustrum vulgare*, *Prunus spinosa*, *Crategus monogyna* és *Cornus sanguinea* alkotja. A cserjéket sok helyen *Clematis vitalba* borítja be. Gyepszintjében nitrogénkedvelő növények (*Anthriscus cerefolium*, *Chelidonium majus*, *Chaerophyllum bulbosum*, *Alliaria petiolata*, *Geranium robertianum*, *Bryonia alba*) találhatóak. Néhány helyen már a *Dictamnus albus* is megjelenik.

A platón a tölgyesek szélén, a kaszálásból kihagyott területeken sokféle kialakulóban vannak a töviskés (*Pruno spinosae-Crataegetum*) egyre növekvő foltjai. Jellemző cserjefajok a *Crategus monogyna*, *Prunus spinosa*, *Clematis vitalba*, *Rosa canina*, *Euonymus verrucosus*, *Rhamnus catharticus*, *Cornus mas*.

A meleg erdőszegélyek mindegyik szigethegyen megtalálhatóak, elsősorban xerotherm erdők gyepekkel érintkező részén. Jellemző cserjefajok a *Crategus monogyna*, *Prunus spinosa*, *Euonymus verrucosus*, *Rhamnus catharticus*, *Cornus mas*, melyek a többletfénynek köszönhetően áthatolhatatlan cserjést alkotnak. Lágyszárú fajok ezeknek a cserjéseknek a szélén találhatóak: *Geranium sanguineum*, *Peucedanum cervaria*, *Lithospermum purpureo-coeruleum*, *Lathyrus niger*, *Vicia sp.*, *Brachypodium pinnatum*. Ez a sajátos küzdelmi zóna kedvez az élősködő növényfajok (*Orobancha*, *Melampyrum*) megjelenésének.

Degradált lejtősztyepppek (Á-NÉR kód: O7)

A Ság-hegyen a kráterperem közelében egy meredek, nyugati kiettségű lejtőn a néhány *Quercus pubescens* cserjepéldány között egy *Bromus sterilis* által dominált gyp

található. A területen néhány szebb gyepfolt ill. szegély is felismerhető, ahol értékesebb fajok is megjelennek: *Allium spaerocephalon*, *Iris variegata*, *Pulsatilla pratensis* subsp. *nigricans*, *Thalictrum minus*, *Inula germanica*, *Ranunculus illyricus*. A feltételezhetően néhány éve teljesen leégett területen ma egy rendkívül fajszegény gyep uralkodik. A leégés önmagában nem magyarázza az ilyen mértékű degradációt, hiszen a lejtő-sztyepek természetes „életéhez” hozzátartozik a tűz, valószínűsíthető, hogy a terület nagyobb dózisu vegyszert kapott. Ez azért is elképzelhető, mert a gyep sajnos intenzíven művelt területek szorításában kerül el. A bokorerdő fajai közül *Asparagus officinalis*, *Dictamnus albus*, a lejtősztyep növények közül *Allium flavum*, *Allium sphaerocephalon*, *Salvia nemorosa* említésre méltó. A gyep és a bokorerdő regenerációja hosszabb távon valószínűnek látszik, hiszen a vizsgált, erősen degradált folt környékén a jellemző fajok jelentős része megtalálható, a szükséges propagulumbázist biztosíthatja. Sajnálatos, hogy a korábbi adatok alapján feltételezhetően itt előforduló *Echum maculatum* és *Anemone sylvestris* aktuális előfordulását nem sikerült megerősíteni.

A Ság-hegyen az ún. kráterben – egy a bányászat befejeztével másodlagosan kialakított (rézsűzött) – lejtőn egy a lejtősztyeppré felé haladó, szinte teljesen záródott száraz gyep található. A közepesen fajgazdag gyepben a *Festuca valesiaca*, *Salvia nemorosa*, *Koeleria cristata*, *Thymus odoratissimus*, *Euphorbia cyparissias*, *Artemisia campestris* a legjellemzőbb elemek. Ezeket jórészt közönséges, ill. gyakori, főleg zavarástűrő szárazgyep- és gyomfajok (*Alyssum alyssoides*, *Centaurea micranthos*, *Medicago minima*, *Stachys recta*, *Falcaria vulgaris*) kísérik. Megjelenik benne a szubmediterrán lejtősztyepek jellemző növénye az *Orlaya gradiflora* is. Az itt néhány évtized alatt létrejött – arculatában természetközeli – gyep is azt látszik igazolni, hogy a Ság-hegy tönkretett, részben eltűnt növénytársulásai természetes úton is többé-kevésbé képesek regenerálódni.

A Ság-hegy természetes, de meglehetősen zavart lejtőjén található gyep fajösszetételében nem áll messze a fejlődéstörténetében teljesen eltérő, a kráterbelső mesterséges lejtőjén kialakult sztyeppréttől. A *Festuca valesiaca* mellett itt frekvens az *Allium flavum*, *Medicago minima*, *Alyssum alyssoides*, *Camelina microcarpa* és a – valószínűleg részben a taposás következtében – megjelenő gyomok, mint a *Vicia villosa*, a *Papaver rhoeas*. A sztyeppré jellemző, de ritkább fajai még a *Potentilla recta*, *Tragopogon dubius*, *Linaria genistifolia*. A Somlón a legelő állatok taposása miatt a plató jelentős területén összefüggő *Festuca pseudovina* gyep alakult ki, ahol a sovány csenkeszen kívül fellelhető a *Festuca rupicola*, *Poa bulbosa*, *Cynodon dactylon* is. A legeltetés hatására felszaporodott az *Ononis spinosa* és az *Eryngium campestre*. A 90-es évek elején a legeltetés megszűnt és a gyep regenerálódása megindult. Ma már megtalálható a *Centaurea scabiosa*, *Centaurea micranthos*, *Galium verum*, *Scabiosa ochroleuca*, helyenként az *Orobanche elatior* tömeges. A széleken megfigyelhető a *Peucedanum cervaria* betelepülése.

Természetközeli mezsgyék növényzete (Á-NÉR kód: O10)

Elsősorban utak mentén jelenik meg néhány méter szélességben. Az intenzív szőlő és kertművelés miatt mára már kis területekre szorultak vissza. A frissen kialakított útszélek szukcessziója a hegylábi részekben a *Tussilaginatum*-mal kezdődik, a sziget-hegyeken a *Pastinaco-Arrhenetheretum*, *Cynodonto-Poetum* társulások alakulnak ki. Domináns a *Festuca pratensis*, *Poa angustifolia*, *Elymus repens*, *Bromus inermis*,

cserjék közt megjelenik a *Rosa gallica*. Állományaikban főként gyom jellegű fajok jelennek meg: *Melilotus officinalis*, *Crepis rhoadifolia*, *Falcaria vulgaris*, *Medicago varia*, *Lathyrus hirsutus* (Somló), *Salvia nemorosa*, *Picris hieracioides*. A kertek közelsége miatt egyes dísznövények kivadulhatnak (*Calendula officinalis*, *Nigella damascena*). Bolygatatlan állományaikba betelepülhetnek értékesebb fajok is (*Hieracium umbellatum*, *Linum austriacum*). A Somló mezsgyéinek ritka gyomnövényei a *Rumex pulcher* és a *Torillis arvensis*, míg a Kissomlyóé a *Digitaria ciliaris*.

Felhagyott szőlők (Á-NÉR kód: O12)

Főleg a kisebb tanúhegyeken találunk felhagyott szőlőket, a Somlón és a Ság-hegyen a szőlőművelés intenzitása magas fokú. A felhagyás első évében az egyéves gyomfajok a jellemzőek (*Trifolium arvense*, *Chenopodium sp.*, *Amaranthus sp.*), majd néhány év után a terület lassan átalakul összefüggő *Elymus repens* gyepé. Foltszerűen a kétszikű fajok is lassanként beszivárognak (*Anthemis tinctoria*, *Bupleurum affine*, *Vicia pannonica*, *Centaurea micranthos*). Ilyen élőhelyen találjuk a Ság-hegyen és a Hercsegen a ritka *Atriplex oblongifolia*-t.

Taposott gyomnövényzetek (Á-NÉR kódja: O13)

A hegyekre felmenő utak, ösvények mentén az állandó taposás hatására egyszintű, általában alacsony fekvésű gyomnövényzet alakul ki. Előforduló társulásaik a *Poetum annuae*, *Lolio-Plantaginetum* és a *Sclerochloo-Polygonetum avicularis*. Érdekes módon a máshol gyakori *Sclerochloa dura* a szigethegyeken ritka. A társulásokban tömeges a *Plantago major*, *Polygonum arenastrum*, *Poa annua*, *Poa bulbosa*, *Trifolium repens*, *Verbena officinalis*. A taposott gyomnövényzetben előfordulnak ritka fajok is, mint pl. a pannon-balkáni endemikus *Polygonum graminifolium* (Ság-hegy), *Amaranthus graecizans* (Ság-hegy) és a növényföldrajzi szempontból jelentős *Amaranthus crispus* (Kissomlyó). A Pet-hegyen szarvasmarhák által kitaposott út szegélyében kiemelendő a *Carex hordeistichos* előfordulása.

Akácok (Á-NÉR kód: S1)

A szigethegyek mindegyikén találunk telepített akácokat. Somlón sokfelé előfordulnak kisebb-nagyobb foltjai. A hegyen az Ilona kápolnától nyugatra, az alsó plató egykori pincésora környékén, az északi lejtőn a Kinizsi-szikla és Toni-kút környéki területeken, a vár alatt, a keleti lejtő néhány pontján változatos körülmények között tanulmányozható. A legtöbb helyen itt az akác nem egyedülálló alkotóeleme a lombkoronaszintnek, legtöbb helyen a *Fraxinus excelsior* is jellemző. Az egykori pincesor területén az akácokban ma is látható diófák, kivadult szőlőtövek utalnak a terület korábbi használatára. A cserjeszintben közönséges, tágtűrű fajok (*Prunus spinosa*, *Crataegus monogyna*, *Ligustrum vulgare*, *Hedera helix*, *Rhamnus catharticus*, *Sambucus nigra*) jellemzőek. A xerotherm jellegű részeken az egykori erdő néhány faja (pl. *Melica transylvanica*, *Viola odorata*, *Inula conyza*, *Erysimum odoratum*) is megtalálható még. A Somlón említésre méltó az akácok szegélyében előforduló *Sysimbrium strictissimum* is. Az északi lejtőkön általában csak a legközönségesebb lomberdei fajok és többnyire gyomosodásra és degradációra utaló zavarástűrő, nitrofrekvens növények (*Urtica dioica*, *Parietaria officinalis*, *Lamium purpureum*, *Alliaria petiolata*, *Anthriscus cerefolium*, *Chelidonium majus*, *Geranium robertianum* stb.) fordulnak elő.

A Ság-hegyen a mozgó bazalttörmeléken telepített akácos erdő több szempontból is különleges. A leírt akácos társulások sorába nehezen illeszthető, hiszen a lejtő felsőbb szakaszai az erdő fiziognómiailag inkább bokorerdő jellegű 5-6 m magasságú, 60-80 %-ban záródó lombkoronaszinttel. Az akác a vizsgált törmelékleten kifejezetten rossz növekedésű. A lombkoronaszint másik – legmagasabbra növény – faja a *Celtis occidentalis*. A cserjeszintben közönséges tágtűrűsű fajok (*Prunus spinosa*, *Crataegus monogyna*, *Ligustrum vulgare*, *Hedera helix*, *Rhamnus catharticus*, *Sambucus nigra*) jellemzőek, a lejtő alján egy ponton a – valószínűleg a környező kertekből kivadult – *Ribes rubrum* és *Juglans regia* is megtalálható. Az erdő gyepszintjében az egykori xerotherm bokorerdő néhány megmaradt faja (*Melica transylvanica*, *Inula conyza*, *Erysimum odoratum*) mellett közönséges lomberdei fajok (*Brachypodium sylvaticum*, *Mycelis muralis*, *Geum urbanum*) és az akácos nitrogén túlkínálata által szelektált nitrofil növények (*Lamium purpureum*, *Alliaria petiolata*, *Anthriscus cerefolium*, *Chelidonium majus*, *Bromus sterilis*, *Chenopodium hybridum*, *Ballota nigra* stb.) fordulnak elő. Társulástaniilag a *Bromo sterili-Robinetum* változatának tekinthető. A többi szigethegy akácosaiban üdőbb termőhelyen, vastagabb talajrétegen találhatók meg. A Nemes-hegy akácosaiban még fellelhetünk értékes védett növényeket is (*Dictamnus albus*, *Iris variegata*). Az itt tengődő *Primula veris* előfordulása növényföldrajzilag kiemelkedő jelentőségű, a *Ranunculus illyricus* pedig kifejezetten szereti az akácos szegélyeit. Mindezek ellenére tény, hogy az 1920-30-as években a szigethegyekre telepített akácosok az eredeti növényzetre a bányászat mellett a legnagyobb csapást jelentették.

Erdeifenyvesek (Á-NÉR kód: S4)

Ültetvényeit a Ság-hegy lábának nyugati oldalán találjuk. A hegylábi homoki gyepre ültették állományait. A fenyők közé *Ulmus procera* vegyül, aljnövényzete szegényes. Sajnos a korábban jelzett fajok (*Euphorbia seguierana*, *Onosma arenaria*, *Plantago arenaria*) már nem éltek túl a fenyőtelepítést. Néhány kiritkuló foltan azonban találunk száraz gyepekre jellemző fajokat (*Teucrium chamaedrys*, *Prunella vulgaris*, *Viola hirta*, *Dianthus giganteiformis* ssp. *pontederiae*, *Festuca rupicola*). A fenyvesek és akácosok átalakítása természetszerű erdőkké (már ahol lehetséges) véghasználat után szükségszerű feladat.

Facsoportok, fasorok (Á-NÉR kód: S7)

Elsősorban a hegylábi területeken, utak mellett fordulnak elő. A szigethegyek tetején és oldalain sokfelé találunk kisebb-nagyobb facsoportokat (*Fraxinus excelsior*, *Acer campestre*, *Pyrus pyraeaster*, *Robinia pseudo-acacia*), melyek között gyümölcsfajok (*Pyrus spp.*, *Prunus spp.*, *Juglans regia*, *Vitis vinifera*) jelzik, hogy valaha itt is művelt területek, kertek voltak. Cserjeszintjük leginkább spontán települt be (*Cornus mas*, *Cornus sanguinea*, *Prunus spinosa*, *Ligustrum vulgare*, *Clematis vitalba*, *Sambucus nigra*, *Rosa canina*, *Crataegus monogyna*).

Egyéves szántóföldi kultúrák (Á-NÉR kód: T1)

A bazalthegyeken nem jellemző ez az élőhelytípus, nagyobb kiterjedést csak a Vásárosmiske-Gércei tufagyűrű belsejében ér el. Itt az egykori mocsár- ill. láprétek meliorálásával hoztak létre nagyobb kiterjedésű művelt területet. Ezen a helyen 2001-

ben napraforgót, búzát és árpát termesztettek. A kalászos kultúrákat itt szerencsére extenzíven művelik, így gyomflórájuk gazdag. A gabonafélék kora tavaszi aspektusában a *Camelino microcarpae-Anthemidetum austriacae* társulást találjuk, melynek felső és középső szintjében a *Papaver rhoeas*, *Consolida regalis*, *Apera spica-venti*, *Galium aparine*, *Cirsium arvense*, alsó szintjében *Viola arvensis*, *Stellaria media*, *Convolvulus arvensis*, *Fallopia convolvulus*, *Polygonum arenastrum* található meg. Az alsó szintben ritka az *Aphanes arvensis* és a *Galium tricorutum*, de jelenlétük extenzív körülményekre utal. Néhány helyen megtalálható a *Capsello-Descurainietum sophiae* társulás töredéke is, melynek ritka faja a *Neslea paniculata*. Őszi aspektusában *Stachyo annuae-Setarietum pumilae* társulás jelenik meg, melyben a névadó fajokon kívül a *Setaria viridis*, *Reseda lutea*, *Cerinthe minor*, *Anagallis arvensis* található.

Kistáblás mozaikok (Á-NÉR kód: T6)

A hegylábi területeken mindegyik tanúhegyen találunk kistáblás szántókat, melyeken az előző élőhelytípus növényeit is megtalálhatjuk. Kiterjedésük a szőlőkéhez viszonyítva jóval kisebb. Szinte mindegyik kisparcella extenzív művelésű, így gyomnövényflórája – különösen a szegélyeké – gazdag. Az előző élőhelytípusban említett jellemző fajokon kívül ritkább növényeket is találhatunk itt: pl. *Agrostemma githago* (Hercseg, Külső-hegy), *Aethusa cynapium* (Külső-hegy), *Neslea paniculata* (Pet-hegy). Érdekes, hogy a máshol extenzív parcellákban nem ritka *Centaurea cyanus*-nak mindössze néhány tövét sikerült megtalálni (Hercseg).

Kisüzemi szőlők (Á-NÉR kód: T8)

A hegylábi részeken domináns élőhelytípus. Jelenleg legnagyobb részük még gondosan művelt. Egyre többet látni azonban kiirtott szőlőket, helyükön gyomnövény-tengerrel, vagy nyírott angol pázsit gyepfoltokkal. A szőlőparcellák időnként gyomos aljnövényzetében gyakoriak a *Stellaria media*, *Portulaca oleracea*, *Erigeron annuus*, *Erodium cicutarium*, *Lamium purpureum*, *Senecio vulgaris*, *Capsella bursa-pastoris*, *Veronica persica*, *Setaria pumila*, *Setaria verticillata*, *Convolvulus arvensis*, *Amaranthus retroflexus*, *Echium vulgare*, *Erigeron canadensis*, *Berteroa incana*, *Viola arvensis*, *Mercurialis annua*, *Galinsoga parviflora*, *Fallopia dumetorum*, *Melandrium album*, *Anchusa officinalis*, *Lactuca serriola*. Egyes fajok a szomszédos mezsgyékről is betelepülhetnek: *Chondrilla juncea*, *Medicago falcata*, *Medicago sativa*, *Medicago varia*, *Picris hieracioides*, *Elymus repens*. A Somló szoknyájának szőlőiben felismerhetők a: *Stellario mediae-Mercurialietum*, *Amarantho-Chenopodietum albi*, *Erigeronto-Lactucetum serriolae* társulások.

Kiskertek (Á-NÉR kód: T9)

A kiskertek mindegyik szigethegyen megtalálhatóak, elsősorban a hegylábi területeken. Ezek nagy részében a szőlők mellett gyümölcsfákat találunk. A Somló egyik kertjében fellelhető a kultúrtörténeti szempontból jelentős *Pyrus × austriaca*. A felhagyott és művelt gyümölcsösök gyepjeit leginkább kaszálással tartják fenn mely az indás, heverő hajtású, tarackoló növényeknek kedvez. Az aljnövényzetben a kaszálóréték fajai dominálnak: *Arrhenatherum elatius*, *Ranunculus acer*, *Chrysanthemum leucanthemum*, *Vicia cracca*, *Silene vulgaris*, *Stellaria graminea*, *Campanula patula*, *Festuca pratensis*. Egyes felhagyott, kezeletlen helyeken a *Calamagrostis*

epigeios válik tömegessé. A felhagyott kertek aljnövényzetébe rendszerint cserjefajok (pl. *Crataegus monogyna*, *Rosa spp.*, *Prunus spinosa*) is benyomulnak.

Roncsterületek (Á-NÉR kód: U4)

Sajnos a hegyeken nem ritkák az illegális szemét lerakások. Különösen a kisebb bányagödrök vannak kitéve a szeméttelhelyezés veszélyének. Környékükön nitrogénkedvelő növényzet alakult ki melyekben dominánsak a *Chenopodium* és *Amaranthus* fajok, valamint az *Atriplex tatarica* és a *Solanum nigrum*. A Ság-hegyen korábban feltehetően ilyen élőhelyen található *Solanum villosum* adatát nem sikerült megerősíteni. A szeméttel kikerült dísznövények itt elterjedhetnek (*Lunaria annua*, *Ipomoea purpurea*). Ezeknek a „vadlerakóknak” a felszámolása időszerű feladat.

Meddőhányók (Á-NÉR kód: U5)

A bányászattal nagymértékben érintett hegyeken (Ság-hegy, Kissomlyó) találunk meddőhányókat. A bányászat felhagyásával a növényzet ezeket az élőhelyeket is birtokba vette. A fák közül az *Acer campestre* és a *Robinia pseudo-acacia*, a cserjék közül *Cornus sanguinea*, *Euonymus europaeus*, *Viburnum lantana*, *Prunus spinosa* a jellemző. A cserjékre gyakran felfut a *Clematis vitalba*. Gyepszintjében ruderális fajok (*Daucus carota*, *Artemisia vulgaris*, *Aristolochia clematidis*), valamint *Trifolium*, *Medicago* fajok dominálnak. A taposott helyeken egyéveseket (*Lactuca serriola*, *Sonchus asper*, *Thlaspi perfoliatum*) találunk. A Kissomlyón jól nyomonkövethető az erdősztyepp fajok betelepülése a meddőhányóval érintett területre (*Anthemis tinctoria*, *Peucedanum alsaticum*, *Seseli osseum*, *Geranium sanguineum*).

Nyitott bányafelületek (Á-NÉR kód: U6)

A Somlót kivéve mindegyik hegyen folyt külszíni bányászat. A Somlón is vannak kisebb kővágó helyek, de ezek jelentéktelenek. A felszíni bányafejtés során kialakuló nyitott bányafelületek olyan mesterséges élőhelyet alkotnak, ahol a növénytakaró kialakulása csak rendkívül lassan indult meg. A több mint 50 éve felhagyott bányákban a környező természetes élőhelyek növényei kezdenek betelepülni, de még jócskán találunk csupasz felületeket. Jellemző növényei a *Silene nutans*, *Silene otites* (Ság-hegy), *Campanula bononiensis*. Ezeken az élőhelyeken olyan ritka növények is megtelepednek, amelyek a hegyek más területein nem találhatók meg (*Aurinia saxatilis*, *Androsace elongata*, *Orlaya grandiflora*, *Chamaenerion dodonaei*). A Ság-hegyen a bányafelületeken tömeges a *Xeranthemum annuum*.

Állóvizek (Á-NÉR kód: U9)

Ez az élőhelytípus jelenleg csak a Kissomlyó egyik bányagödrében képviselteti magát, néhány négyzetméteren. Az erőteljes árnyékolás miatt növényzete elég szegényes, mindössze egyetlen faj a *Lemna minor* található meg a vízfelületen. Egykoron a Vásárosmiske-Gércei tufagyűrű közepén is nagyobb nyílt vízfelület volt, de ezt a Magyarországon egyedülálló krátertavat már évszázadokkal ezelőtt lecsapolták, így növényzete már nem rekonstruálható.

4. 2. A NYUGAT-MAGYARORSZÁGI VULKANIKUS SZIGETHEGYEK EDÉNYES FLÓRALISTÁJA

JELMAGYARÁZAT:

a.: 1990 előtti irodalmi adatok

b.: 1990 utáni adatok

HS: Savaria Múzeum Herbárium, Szombathely

HB: Bakony Természettudományi Múzeum Herbárium, Zirc

HNM: Magyar Természettudományi Múzeum Növénytárának Herbárium,
Budapest

ANON: Ismeretlen szerző

Ksoml, Ksom: Kissomlyó

Ság: Ság-hegy

NagySomló, Somlyó: Somló

subsp.: subspecies

var.: varietas

form.: forma

Az alábbi enumerációban saját kéziratunk (többször ismétlődő adatait, nem, ill. csak a lényegesebb florisztikai adatoknál említjük, a BAUER – MESTERHÁZY (2002), MESTERHÁZY (2002) és az ezekben nem szereplő legújabb adatok jelen tanulmányban egyaránt MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined) megjelöléssel szerepelnek.

Harasztok - *Pteridophyta*

11. *Equisetum arvense* L.

- a. RÉDL (1942): gyakori, Somló
- b. PONGRÁCZ (1990): Margit-kápolna környéke
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken, művelt területeken gyakori:
Somló, Ság-hegy, Kissomlyó, Hercseg, Külső-hegy, Nemes-hegy, Pet-hegy,
Púpos-hegy

13. *Equisetum ramosissimum* DESF.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló keleti lábánál kukoricatábla szegélyben

28. *Asplenium septentrionale* (L.) HOFFM.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegy tetején dél felé sziklás helyeken
BORBÁS (1897): a Sághegyen
PILLITZ (1908): Somlyóhegy sziklafalain
RÉDL (1942): Somló sziklafalai
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy, bazalton
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, sziklai gyepekben
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sziklagyepeken ritka
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sziklákön
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenlegi vizsgálat során nem került elő,
Dankovics Róbert szóbeli közlése szerint néhány évvel ezelőtt még szép számban
élt a hegy egyik szikláján.
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló DNy-i oldalán sziklákön szórványos

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, in rupibus basalticis declivium meridionalium
montis Somló supra pag. Somlónvásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria (HB)

29. *Asplenium trichomanes* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegy, sziklákön kőfalakon
RÉDL (1942): gyakori Somló
DALA-JEANPLONG (1974): Ság-hegy, bazalton
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, sziklai gyepekben
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sziklagyepeken jellemző
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sziklákön
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, sziklahasadékokban gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): sziklákön, kőfalakon, bányákban gyakori:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy

Exs.:

JEANPLONG (1977): In saxosis basalticis montis Nemes-hegy ad pagum Gérce (HS)
HORVÁTH (1976): Gérce, Nemes-hegy kőbányánál (HS)
GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In latere viarum altarum montis Somló supra
pag. Alt. cca. 300 m. s. m. (HB)
SZURGYI (1978): Comit. Veszprém, ad muros septemtrionales speluncae montis Somló
supra pag. Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria (HB)

31. *Asplenium adiantum-nigrum* L.

- b. KULCSÁR (2001): a sitkei Hercseg-hegy bazaltkibúvásán mintegy tíz erős tő

34. *Asplenium ruta-muraria* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Sziklákon még elég gyakori: Kis-Somló (Királykő), Ság-hegy tetején
BORBÁS (1897): a Sághegyen
CSAPODY (1974): Ság-hegy
DALA-JEANPLONG (1974): Ság-hegy, bazalton
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, sziklai gyepekben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, sziklahasadékokban gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somlón a Szent Márton-kút (forrás) kiépített kőfalában, néhány tő, a várfalon, a hegy D- i oldalán egy régi ház falában ritka, valamint Kissomlyón a Királykőn fordul elő

Exs.:

SZURGYI (1978): Comit. Veszprém, ad muros septemtrionales speluncae montis Somló supra pag. Alt. cca 430 m. s. m. (HB)

35. *Asplenium ceterach* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy szikláin
RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyón kőkerítésen egyetlen tő

36. *Asplenium javorkeanum* VIDA

- a. VIDA (1963): Somlívásárhely, Somlóhegy
- b. SIMON (1992): Somló
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a somlói *Ceterach* adatok erre a fajra vonatkoznak, a Szt-Márton kápolna mellett kőkerítésen egy nagyobb állomány, a hegy DNY-i kitettségű szikláinak tövében néhány tő

37. *Asplenium scolopendrium* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): KIRÁLY G. (ex verb.) adatát ellenőriztük, a vár ciszternájában néhány fiatal töve megtalálható a tömegesen fellépő *Asplenium trichomanes*-ek közt.

40. *Cystopteris fragilis* (L.) BERNH.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): erdők sziklás helyein Ság
DALA - JEANPLONG (1974): Ság-hegy, bazalton
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, sziklabombák kövein
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterbelső bazalttörmelékén jelenik meg, ritka
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőkerítéseken a Somlón, kőfejtőkben a Nemes-hegyen

Exs:

JEANPLONG (1976): In saxosis basalticis montis Ság prope pagum Celldömölk (HS)
TALLÓS (1960): Montes Somló, in rupertibus, inter *Asplenium trichomanes* L. et *Ceterach* sp. (HB)
GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém, in muris lapideis declivium occidentalium montis Somló Supra pag. Somlószóls. Alt. cca. 250 m. s. m. (HB)

45. *Polystichum aculeatum* (L.) ROTH

- b. BAUER (2002): a Somló északi lejtőjén, degradálódó törmeléklejtő-erdőben, a Kinizsi sziklától É-ra került elő néhány töve

48. *Dryopteris filix-mas* (L.) SCHOTT

- a. BORBÁS (1889): Sághegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, északi erdőekben
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőben, törmeléklejtőn jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): sziklákon: Somló, Nemes-hegy, Kissomlyó

54. *Gymnocarpium robertianum* (HOFFM.) NEWM.Lit:

- a. JEANPLONG (1976): Ság-hegy, épített kőfalán
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg bizonytalan
KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): Nemes-hegy felhagyott kőfejtőjének falán tömeges

Exs:

JEANPLONG (1976): In rupibus basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

56. *Polypodium vulgare* L.

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegy, hegyi erdőben szórványos
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterbelső szikláin néhol tömeges

57. *Polypodium interjectum* SHIVASLit:

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somlón kerítések, sziklákon gyakori

Exs:

WOLF (1978): Comit. Veszprém, insilvis declivium septentrionali-occidentalium montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria (HB)

Nyitvatermők - *Gymnospermatophyta***4. *Pinus sylvestris* L.**

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a hegy láb közelében ültették
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegyen út mellett egy fiatal példány

5. *Pinus nigra* ARN.

- b. Mesterházy – Bauer – Kulcsár (ined.): Ság-hegy, északi oldalon egy kisebb csoportban

5/a. *Thuja occidentalis* L.

- b. Mesterházy – Bauer – Kulcsár (ined.): Kissomlyó és a Ság-hegy sziklafalain kivadulva

6. *Juniperus communis* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a hegy láb közelében egy régi homokfejtésben él néhány példánya

7. *Taxus baccata* L.Exs:

GALAMBOS (1979): Comit. Veszprém, inter vineas cult, in declivibus meridionalibus MONTIS Somló supra pag. Somlónásárhely. Alt. cca. 200 m. s. m.

Zárwatermők – Angiospermatophyta

Kétszikűek – Dicotyledonopsida

7. *Nigella arvensis* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, Ság
CSAPODY (1974): Ság-hegy, a déli oldalon kaszálórét
- b. KOVÁCS (1996): ritka: szántóföldeken, Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, törmeléklejtőn, szőlők szélein fordul elő

Nigella damascena L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): utak mellett elvadulva a Somlón

18. *Consolida regalis* S.F. GRAY

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegyen
CSAPODY (1974): Ság-hegy, a déli oldalon kaszálórét
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, degradált, száraz gyepekben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): szántószegélyekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

20. *Anemone sylvestris* L.

- a. GÁYER (1903): Ság
GÁYER (1929): Hodossy Ernőné úrnő találta a gércei Nemeshegyen
JEANPLONG (1972): Nemeshegy
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten a kultúrakácos felőli oldalon húzódik fel
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, valószínűleg eltűnt, feltehetőleg a nyugati lejtő nemrég leégett sztyeppréttől -molyhos tölgyes bokorerdő mozaikjában élt
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): nemes-hegyi adatát jelen munka során nem sikerült megerősíteni

21. *Anemone ranunculoides* L.

- a. GÁYER (1903): Ság
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, az északnyugati lejtő sziklás erdejében még szép számmal él
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, északi oldalon üde erdőben ritka

22. *Anemone nemorosa* L.

- a. BORBÁS (1889): Ság
GÁYER (1903): Ság
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, feltehetőleg eltűnt

Anemone intermedia WINKLER in PRITZEL (= *A. nemorosa* × *ranunculoides*)

- a. JÁVORKA (1924-25): Ság-hegy
SOÓ (1964): nm. *vindobonensis* Ság-hegy

- DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten Jeanplong József találta, valószínűleg kipusztulás veszélyezteteti, mert sokat vittek belőle virágoskertbe
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg bizonytalan

26. *Pulsatilla grandis* WENDER.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 BORBÁS (1889): füves helyeken Ság, Kis Somló
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten kökénybokrokhoz tömörülve elszórtan
 DALA - JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 PONGRÁCZ (1990): Somló, a „Somló Barátok” emlékműve a Szt-István platón található termőhelyre épült
 a. KOVÁCS (1996): ritka, füves lejtőkön Ság-hegy, Kissomlyó
 KOVÁCS (1997): füves lejtőkön Kissomlyó, Hercseg
 EREDICSNÉ (1997): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten kökénybokrokhoz tömörülve, sajnos már csak kevés példányszámban
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, valószínűleg eltűnt
 KULCSÁR (2001): a sitkei Hercseg-hegy száraz gyepében kis egyedszámban
 KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): a Púpos-hegyen lejtősztyepp maradványában néhány tő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyón a Királykő környékén nagyobb számban

Exs.:

- GALAMBOS (1979): Comit. Veszprém, in herbidis cacuminis montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 420 m. s. m. (HB)

27. *Pulsatilla pratensis* (L.) MILL. subsp. *nigricans* (STÖRCK) ZAMELS

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): hegyi réteken Ság, Hercseg
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten gyéren található
 b. KOVÁCS (1996): szórványos, hegyi réteken: Ság, Hercseg
 KOVÁCS (1997): füves lejtőkön Ság-hegy
 EREDICSNÉ (1997): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten gyéren található
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): A Ság-hegy nyugati lejtőjének egy zavart sztyepprétt feltján még megtalálható néhány töve
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyón a Királykő környékén ritka, Ság hegyen 2002-ben egy virágzó tő

Exs.:

- JEANPLONG (1977): In declivibus montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
 ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
 JEANPLONG (1975): Veszprémiense, in graminosis montis Kissomlyó (HS)

28. *Pulsatilla montana* (HOPPE) RCHB.

- a. BORBÁS (1889): Ság és Kis Somló füves helyein
 PILLITZ (1908): Somlyóhegyen napos füves lejtőkön
 b. KOVÁCS (1996): igen ritka, füves lejtőkön Ság-hegy, Kissomlyó
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): téves adat

31. *Clematis vitalba* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy, betelepült gyom akácokban
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, különösen feltűnő nagymérvű elterjedése
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen, erdőszélen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, cserjés erdőszegélyeken közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőszegélyeken, bokrosokban: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1963): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1971): Ság-hegy plató (HS)
 GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In caespitibus siccis in clivis orientalibus montis Somló. Alt. cca. 380 m. s. m. Hungaria (HB)
 SZURGYI-ISTENES (1978) Comit. Veszprém, in muris castelli Somlóvár supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s.m. (HB)
 GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad vias terrosas in declivis montis Somló super pagum Doba. Alt. cca 280 m. s. m. Hungaria (HB)

32. *Clematis recta* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
BORBÁS (1889): hegyi réteken, öles példányokban a K-Somlón, Hercsegen
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyón a Királykő környékén néhány tő, Púpos-hegyen akác szegélyében, Somlón felhagyott úton, Hercseg.

Exs.:

- SZURGYI-STADLER (1978): Comit. Veszprém, ad margines silvarum declivium septemtrionali-occidentalium montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 320 m. s. m. Hungaria (HB)

33. *Adonis vernalis* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): tető síkján Ság és Hercsegen
GÁYER (1925): Ság-hegy
PAUER (1932): Ság
JEANPLONG (1956): a Ság-hegyen és a Hercsegen vulkáni kőzetten, törmeléken találjuk legnyugatibb előfordulását Vas megyében
JEANPLONG (1972): Hercseg bazaltján
CSAPODY (1974): Ság-hegy
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten
- b. KOVÁCS (1996): ritka: Ság-hegy, Hercseg
KOVÁCS (1997): múlt századi termőhelyeiről - Ság-hegy, Hercseg – valószínűleg eltűnt
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, előfordulása jelenleg bizonytalan
KULCSÁR (2001): a sitkei Hercseg-hegyen a csúcsot jelző magassági ponttól nem messze száraz gyepeben 1999 tavaszán kettő, 2000 tavaszán négy virágzó tő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): 2002-ben egy virágzó tő a Hercseg csúcsától délre gyepszegélyben

Exs.:

- JEANPLONG (1977): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

36. *Adonis aestivalis* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásban a hegy nyugati lejtőjén, a „lejtőssztyepp” alatt jelent meg

47. *Ranunculus ficaria* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): var. *calthaefolius* K Somlón, Ság aljában füves helyeken
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten kora tavasszal tömegesen virít
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, bazaltperem szegélyénél kőrisfák alatt
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdős, cserjés helyeken közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): cserjés helyeken, erdőkből mindenütt gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

49. *Ranunculus illyricus* L.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): Ság
GÁYER (1925): Ság-hegy
PAUER (1932): Ság
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten nyomokban található
- b. KOVÁCS (1996): szórványos, száraz gyepekben: Ság-hegy
KOVÁCS (1997): Ság, Hercseg ritka
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati oldal molyhos – tölgyesének szegélyén került elő
KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): degradált termőhelyeken, akácosban a Nemes-hegyen

57. *Ranunculus bulbosus* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, degradált gyeptől került elő
MESTERHÁZY (ined.): vetések szélén, száraz gyepekben nem ritka: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

59. *Ranunculus repens* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Séd-forrás mellett; Kissomlyó, árokban

64. *Ranunculus polyanthemus* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): száraz réteken, erdők tisztásain Ság, Hercseg, KSoml
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, másodlagos száraz gyepekben, erdőszegélyekben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, árokban szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy, Pet-hegy

Exs.:

STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivum inter septemtriones et occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)
HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

66. *Ranunculus acris* L.Lit.:

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Szt-István platón
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, mezofil gyepekben fordul elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyümölcsösökben, mezofil gyepekben:
 Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
 Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

Megj.: HORVÁTH (1986) *R. acris*-ra vonatkozó herbáriumi adata *R. polyanthemos*

73. *Thalictrum minus* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
 FREH (1875): Sághegy (BORBÁS herb.)
 BORBÁS (1889): Sághegy füves helyein
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy sziklán a subsp. *pseudominus* is
 RÉDL (1942): Somló
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, a nyugati lejtő felső peremén csepleszmelegyes
 cserjésben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
 KOVÁCS (1996): subsp. *pseudominus*: Ság-hegy
 var. *eumactophyllum*: füves helyeken Ság-hegy
 var. *jacquianum* form. *flexuosus*: Ság-hegy
 var. *rovidum*: Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtő molyhos tölgyesének
 szegélyén, sztyeppréteken jelenik meg, erősen megritkult
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, tetőn száraz gyepekben

Exs.:

PILLITZ (1895) Somlyó (HNM)

HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)

JEANPLONG (1976): In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

ANON (1975) : var. *elatium* Ság-hegy déli oldala (HS)

82. *Aristolochia clematitis* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): K-Somló szőlők közt
 PILLITZ (1908): Somlyóhegyen szőlőben
 RÉDL (1942): Somló
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásban fordul elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéli gyomtársulásokban, mezsgyéken
 mindenütt: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy,
 Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1961): Ság-hegy (HS)

86. *Cotoneaster niger* (THUNBG.) FRIES

- b. BÖLÖNI (1996): Somló (350 – 360 m s. m.)
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, sziklákon a déli oldalon nem ritka

88. *Cotoneaster integerrimus* MEDIC.

- a. GÁYER (1908): a Ság-hegyen
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy, bazalton
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, bokrosabb helyek közelében, elhagyott kisebb platókon
- b. BÖLÖNI (1996): Somló (350 m s. m.)
BÖLÖNI (1999): Ság-hegy, kipusztulása szinte biztosra vehető, mivel a hegy tetejét szinte teljes egészében elbányászták, megtalálni nem sikerült
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg bizonytalan, valószínűleg eltűnt
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, sziklákon a déli oldalon szórványos

91. *Pyrus pyraeaster* (L.)

- a. BORBÁS (1889): Hercseg
CSAPODY (1974): Ság-hegy TERPO ex litt
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, töviskes egyik uralkodó fajta
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, nem gyakori, az „élőhelyrekonstrukció” területén találtuk
KULCSÁR (ined.) Pet-hegy, Hercseg

94. *Pyrus* × *austriaca* KERN.

- b. BATIZ (2000): Somló, var. *balatonica*
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg

95. *Malus sylvestris* (L.)

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy szőlői fölött

97. *Sorbus domestica* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, déli oldalon sziklák tövében szórványos

98. *Sorbus aucuparia* L.

- b. PONGRÁCZ (1990): egész Somlón
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): PONGRÁCZ (1990) adata valószínűleg az előző fajra vonatkozik

99. *Sorbus torminalis* (L.) CR.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): K-Somló hegyén
- b. KULCSÁR (2001): a sitkei Hercseg-hegyen néhány példány
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló déli oldalán szórványos

Exs.:

JEANPLONG (1977): In fruticetis montis Hercseg prope pagum Sitke (HS)

106. *Crataegus monogyna* JACQ.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
BORBÁS (1889): Hercseg
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten elszórva, ligetes karsztbokor-erdőben elvegyülve
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmeggyes karsztbokorerdőben a nyugati oldalon
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőben a cserjeszint jellemző növénye

BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, cserjésekben, erdőkben közönséges
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): cserjésekben, erdőkben mindenütt: Somló,
 Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy (HS)

108. *Crataegus laevigata* (POIR.) DC.

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, plató- vár környéke

***Rubus fruticosus* agg. L.**

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken mindenütt: Somló, Ság-hegy,
 Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

110. *Rubus idaeus* L.

- a. BORBÁS (1889): magasabb hegyi erdőkben K-Somló
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- b. KOVÁCS (1996): gyakori Kissomlyó
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy, Somló erdőszéleken, kerítések
 mellett

111. *Rubus caesius* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, erdő határterület
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban a var. arvalis
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): parlagokon, mezsgyéken, felhagyott
 kőfejtőkben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-
 hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

112. *Rubus canescens* DC.Lit.:

- b. MESTERHÁZY (ined.): erdőkben: Külső-hegy, Nemes-hegy, Kissomlyó

Exs.:

HORVÁTH (1971): Ság-hegy plató (HS)

137. *Fragaria viridis* DUCH.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy, bazalton
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten, töviskesekben füvesebb
 helyeken elvegyülve
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőszegélyekben, cserjésekben
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy,
 Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In loco herboso ad clivum meridianum montis
 Somló-hegy prope pago Doba. Montes Bakonyhegység, Hungaria. Alt. cca. 390 m.
 s. m. (HB)

138. *Fragaria moschata* DUCH.Exs.:

ANON (1975) : Ság-hegy déli oldala (HS)

139. *Fragaria vesca* L.Lit.:

- a. CSAPODY (1974): Ság-hegy bokros lejtőkön, erdőkben mindenütt
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, adata jelenleg nincs megerősítve

Exs.:

HORVÁTH (1961): Kissomlyó (HS)
 SZURGYI-STADLER (1978): Comit. Veszprém, ad margines silvarum declivium septemtrionali-occidentalium montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 320 m. s. m. Hungaria (HB)

142. *Potentilla alba* L.Lit.:

- b. KULCSÁR (ined.): Hercseg száraz gyepekben, erdőszegélyben

Exs.:

HORVÁTH (1976): Hercseg hegy - tetője (HS)
 HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

145. *Potentilla anserina* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli üdőbb gyomtársulásokban
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Somló hegyláb felszínén utak mellett szórványos, száraz gyepekben a Kissomlyón

149. *Potentilla arenaria* BORKH.

- a. BORBÁS (1889): KSoml mezőkön a déli lejtőn
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg nincs megerősítve
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

151. *Potentilla wiemanniana* GÜNTH. et SCHUMM.

- a. BORBÁS (1889): var. *canescens* Hercseg, var. *dissecta* Ság-hegy
 b. KOVÁCS (1996): var. *javorkae*: ritka, Hercseg

151. *Potentilla leucopolitana* MÜLL.

- a. GÁYER (1929): a gércei Nemeshegyen

152. *Potentilla argentea* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 BORBÁS (1889): Hercseg, Sághegy füves helyeken
 CSAPODY (1974): Ság-hegy, a déli oldalon kaszálórét
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéleken, erdőszegélyeken
 MESTERHÁZY (ined.): útszélen: Kissomlyó

Exs.

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

WOLF (1978): Comit. Veszprém. Supra cacuminem montis Somló circum speculam in locis herbosis supra pagum Doba. Alt. cca 430 m. s. m. (HB)

154. *Potentilla recta* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): in montibus Hercseg, a subsp. *pilosa* Kissomló, Hercseg, Ság
RÉDL (1942): Somló, a subsp. *pilosa*
CSAPODY (1974): Ság-hegy, a déli oldalon kaszálórétén
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten
- b. KOVÁCS (1996): gyakori száraz gyepekben, szőlőkben subsp. *leucotricha*: Ság-hegy, subsp. *pilosa* : Ság, Kissomlyó, Hercseg
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, főleg a kráter területén viszonylag gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfejtőkben, száraz gyepekben: Hercseg, Kissomlyó

Exs.:

- HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
JEANPLONG (1976): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömök (HS)
ANON (1976): Ság-hegy (HS)
NOVÁK (1978): Comit. Veszprém. In locis herbosis super conum inferiorem montis Somló supra pagum Doba. Alt. cca. 380 m. s. m. Hungaria (HB)
SZURGYI (1978): Comit. Veszprém. In cerreto prope specula in cacumine montis Somló. alt. cca 430 m. s. m. Hungaria (HB)

156. *Potentilla heptaphylla* JUSL.

Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- JEANPLONG (1977): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömök (HS)
ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
ANON (1975): Ság-hegy déli oldala (HS)
ANON (1975): Ság-hegy nyugati lejtőjén (HS)

159. *Geum urbanum* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): bokros, erdős helyeken mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kultúrakácosban
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmeggyes karsztbokorerdőben a nyugati oldalon
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület erdeiben elterjedt
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőkben, facsoportokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1975) : Ság-hegy déli oldala (HS)

162. *Filipendula vulgaris* MÖNCHLit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): száraz réteken mindenütt
RÉDL (1942): Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg adatai nincsenek megerősítve
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben: Somló, Kissomlyó, Hercseg, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy, Ság-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
- HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

163. *Agrimonia eupatoria* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): erdők szélén, szőlők közt, bokros lejtőkön mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, várdombon, utak mentén
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyepekben, erdőszegélyekben közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- WOLF (1978): Comit. Veszprém, in silvia declivium septemtrionali-occidentalium montis Somló supra pag. Doba. Al.t cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)

167. *Sanguisorba minor* SCOP.

- a. BORBÁS (1889): füves helyen Hercseg
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálóréteken sok helyen
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, felhagyott kőfejtőkben gyakori: Kissomlyó, Hercseg, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy, Ság-hegy

168. *Aphanes arvensis* L.

- b. KULCSÁR (2001): Sitke mellett (Külső-hegy lábánál) 2000 tavaszán szántatlan kukorica tarlóján néhány tő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy, búzatábla szegélyében gyakori

183. *Rosa spinosissima* L.

- a. BORBÁS (1889): csak a Hercseg tetején
BORBÁS (1897): a Hercsegen
JEANPLONG (1972): Hercseg
FACSAR (1981): Hercseg

185. *Rosa gallica* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): var. *pannonica* a Hercsegen, a var. *fruticans* KSoml, Ság déli lejtőin
JEANPLONG (1972): Hercseg
FACSAR (1987): Ság, Kissomlyó, Hercseg a f. *fruticans*
- b. KOVÁCS (1996): var. *nelutinaeflora*: Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati oldal egy mezsgyéjéből került elő

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken: Hercseg, Kissomlyó, Somló

***Rosa* × *polliniana* SPR. (*R gallica* × *arvensis*)**

- a. FACSAR (1987a): A sitkei Hercseg csúcsa alatt ez a hibrid a *Cerasus fruticosa*-*Prunus spinosa* sarjtelepben él.

186. *Rosa livescens* BESS.

- a. JEANPLONG (1972): Hercseg
 FACSAR (1987a): Kissomlyón a var. *leococlada*, a lebányászott Ság-hegyen nem találtam meg, bár korábbi adat sem utalt rá
 FACSAR (1987b): Somlón a molyhos tölgyes bokorerdők szárazabb gyepekkel alkotott mozaikjának jellemzője

191. *Rosa zalana* WIESB.

- a. BORBÁS (1889): nyílt helyeken Hercseg
 b. KOVÁCS (1996): Hercseg-hegy

192. *Rosa zagrebiensis* VUKOT. et H. BR. ex KERN.

- a. FACSAR (1987): Hercseg, Somló

193. *Rosa szaboi* (BORB.) FACSAR

- a. BORBÁS (1882): Somló
 FACSAR (1987a): Somló
 FACSAR (1987b): a somlói előfordulás szigetszerű a bazaltsapka kaszálóin és a legfelső szőlők dűlőutjainak mezsgyéin

202. *Rosa canina* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): var. *fissidens* szőlők közt K-Somlón, var. *lutetiana* bokros helyeken a Kis-Somlón, var. *podolica* a Kis-Somlón
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 CSAPODY (1974): Ság-hegy, számos változatban
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, töviskes egyik uralkodó faja
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérshízen felhagyott művelt területen, erdőszéleken
 KOVÁCS (1996): var. *fissidens* szőlőkben: Kissomlyó, var. *lutetiana* bokros helyeken: Kissomlyó
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): cserjésekben gyakori: Somló, Kissomlyó, Hercseg, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Külső-hegy, Pet-hegy, Ság-hegy

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
 KISS (1980): Kissomlyó (HS)

***Rosa aunerii* CARIOT (= *R. canina* × *gallica*)**

- a. BORBÁS (1889): Kis-Somlón nem messze a templomtól

203. *Rosa dumalis* BECHST.

- a. BORBÁS (1889): *canina*-k leggyakrabban Ság, K-Somló, var. *insignis* Ság D-i lejtőin
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy

- RÉDL (1942): Somló
 b. KOVÁCS (1996): Ság, Kissomlyó
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, adata jelenleg nincs megerősítve

210. *Prunus padus* L.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló erdeiben Doba felé

211. *Prunus mahaleb* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889):
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 RÉDL (1942): Somló
 GÁYER (1925): Ság-hegy, Nagy-Somlyó bazaltkúpjának meredek lejtőjén
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, töviskes egyik uralkodó faja
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmeggyes karsztbokorerdőben a nyugati oldalon
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőben a lombkoronaszintet alkotja
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, előfordulását jelenleg nem sikerült megerősíteni, de feltehetőleg ma is megtalálható a hegyen
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló déli-keleti lejtőin

Exs.:

- GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém, ad margines silvarum in declivibus septentrionali-occidentalibus montis Somló supra pag. Doba. alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)
 GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, in silvis fruticetis declivium meridionalium montis Somló supra pag. Somlónásárhely. alt. cca. 300 m. s. m. (HB)

212. *Prunus avium* L.

Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a vadcsereznye mellett nemesített változata (convar. *duracina*) is előfordul a kráter területén
 KULCSÁR (ined.): Hercseg

Exs.:

- ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

213. *Prunus cerasus* L.

Lit.:

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, mezotérszínen ültetve

Exs.:

- ANON (1975): Ság-hegy (HS)

214. *Prunus fruticosa* PALL.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság, Hercseg, KSomló cserjés helyein és szőlői közt
 JEANPLONG (1972): gyakori Hercseg
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, a nyugati lejtő felső peremén csepleszmelegyes - cserjésben
 b. KOVÁCS (1996): szórványos cserjésekben: Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtő felső szakaszán, cserjésben található

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): cserjéseket alkot: Somló, Kissomlyó, Hercseg

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
 JEANPLONG (1976): In declivibus montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
 JEANPLONG (1977): In fruticetis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
 HORVÁTH (1977): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

216. *Prunus spinosa* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): bokros helyeken, erdők széléin a var *coaetanea* Ság-hegy
 GÁYER (1925): Nagy-Somlyó bazaltkúpjának meredek lejtőjén
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppreten elszórva, ligetes karsztbokor-erdőben elvegyülve, töviskes egyik uralkodó faja
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmelegyes karsztbokorerdőben a nyugati oldalon és a hegy ÉNY-i lejtője alsó szegélyén egy gyertyános-kocsányos tölgyes fragmentumban
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, közönséges, néhol sűrű cserjéseket alkot
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): cserjésekben gyakori: Somló, Kissomlyó, Hercseg, Nemes-hegy, Püpos-hegy, Pet-hegy, Külső-hegy, Ság-hegy

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
 ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

***Prunus insititia* JUSL.**

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somlyó
 BORBÁS (1889): a Kis-Somlón
 PILLITZ (1908): Somlyóhegyen ültetve, itt-ott elvadulva

Exs.:

- KISS (1980): Kissomlyó (HS)

218. *Sedum spurium* M. B.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Nemes-hegy kőfejtőjében kivadulva

219. *Sedum telephium* L. subsp. *maximum* (L.) KROCKER

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 BORBÁS (1889): erdők sziklás helyein K-Somló, Ság, Hercseg
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy, bazalton
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, sziklagyepekben szépen terjed
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, lejtőssztyeppben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sziklákon
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, molyhostölgyes maradványban, zavart, száraz gyepekben szórványos
 KOVÁCS (1996): gyakori erdős, sziklás helyeken Ság-hegy, Hercseg-hegy
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőkben, kőfejtőkben gyakori: Somló, Kissomlyó, Hercseg, Nemes-hegy, Püpos-hegy, Pet-hegy, Külső-hegy, Ság-hegy

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
 ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

221. *Sedum album* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): kőfalakon Ság-hegy
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy, bazalton
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, sziklagyepben a kráter peremén, elhagyott bányaterületeken, omladékokon
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sziklagyepben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sziklákön
 KOVÁCS (1996): szórványos sziklákön, kőfalakon Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a sziklafelszínek, törmelékletők jellemző, néhol tömeges faja
 MESTERHÁZY (ined.): sziklákön gyakori: Somló

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
 ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
 GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, in rupibus basalticis declivium meridionalium montis Somló supra pag. Somlővásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria (HB)
 SZURGYI-ISTENES (1978): Comit. Veszprém, in ruderatis arcis Somló supra pag. Doba. alt. cca 350 m. s. m. Hungaria.(HB)
 GALAMBOS (1978): Comit. veszprém. In declivis occidentalibus montis Somlóhegy, in locis declivis lapidosis. Alt. cca 260 m. s. m. (HB)

223. *Sedum acre* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): kőfalakon, réteken mindenütt
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppreten a kráter szélén tömeges
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sziklákön
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, sziklafelszíneken, száraz gyepben gyakori
 MESTERHÁZY (ined.): sziklákön gyakori: Somló, Kissomlyó, Hercseg, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy, Külső-hegy, Ság-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
 ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)
 GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In declivis occidentalibus montis Somlóhegy, in locis declivis lapidosis. Alt. cca 260 m. s. m. (HB)

225. *Sedum sexangulare* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 BORBÁS (1889): Hercseg
- b. KULCSÁR (ined.): Hercseg, Nemes-hegy

Exs.:

- JEANPLONG (1977): In graminosis montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)
 HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

227/a. *Jovibarba globifera* (L.) J. PARNELL subsp. *globifera*

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sziklákon
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló déli szikláin

228. *Sempervivum tectorum* L.

- a. BORBÁS (1889): Kis Somló tetején

229/c. *Philadelphus coronarius* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy, üde erdőben kivadulva

230. *Ribes uva-crispa* L.Lit.:

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló bükkösében és gyertyános-tölgyesében ritka

Exs.:

TALLÓS (1962): Comit. Veszprém, prope pag. Doba, in Querco-Carpineto. (HB)

234. *Ribes rubrum* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a vizsgált akácospól került elő néhány betelepült példánya

236. *Saxifraga bulbifera* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
JEANPLONG (1976): Kissomlyó
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben: Kissomlyó, Hercseg

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
ANON (1975): Ság-hegy déli oldala (HS)
JEANPLONG (1975): Veszprémiense, in graminosis montis Kissomlyó (HS)

238. *Saxifraga tridactylites* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): Kis Somló, Ság szikláin
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppreten a kráter szélén kevés
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
- b. KOVÁCS (1996): szórványos száraz gyepekben Ság-hegy, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, törmelékletőkön, a kráterperem nyíltabb száraz gyepeiben
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): sziklákon, kőfejtőkben gyakori: Somló, Kissomlyó, Hercseg, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy, Külső-hegy, Ság-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

244. *Genista sagittalis* L.

- a. BORBÁS (1889): K-Somló erdeiben
- b. KULCSÁR (ined.): Hercseg alginitbánya felőli oldalán, erdőszegélyben

246. *Genista ovata* W. et K.

- a. BORBÁS (1889): gyakori Ság, K-Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, bokrosabb helyek közelében, kis területeket befedő füvek között már megjelenik
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, valószínűleg téves adatok

247. *Genista tinctoria* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): a subsp. *elatior* Nemeshegyen Gérce mellett, var. *latifolia* KSoml
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőszegélyből került elő

Exs.:

- HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
- GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In cerreto super clivum occidentalem montis Somló. Alt. cca. 300 m. s. m. (HB)

251. *Lembotropis nigricans* (L.) GRISEBLit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): dombos, hegyes vidéken mindenütt
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Kissomlyó és a Púpos-hegy száraz gyepeiben

Exs.:

- HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
- GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In declivis occidentalibus montis Somlóhegy, in locis declivis lapidosis. Alt. cca 260 m. s. m. (HB)

252. *Chamaecytisus supinus* (L.) LINKLit.:

- a. BORBÁS (1889): dombokon és szőlők közt Hercseg
- b. MESTERHÁZY (ined.): száraz gyepekben: Kissomlyó
KULCSÁR (ined.): Hercseg alginítbánya felőli oldalán, erdőszegélyben

Exs.:

- ZSÁMBÉKI (1978): Comit. Veszprém. Prope specula in cacumine montis Somló supra pafum Doba, in pratis. Alt cca. 430 m. s. m. (HB)

254. *Chamaecytisus austriacus* (L.) LINK

- a. PAUER (1932): Ság
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg meg nem erősített adatok
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Séd-forrás közelében száraz gyepeben

256. *Chamaecytisus ratisbonensis* (SCHAEFF.) ROTHM.

- b. KULCSÁR (ined.): Hercseg, száraz gyepeben

258. *Chamaecytisus hirsutus* LINK

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy, a subsp. *leucotrichus*
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg meg nem erősített adat

260. *Ononis spinosa* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, fennsík
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Kissomlyó, Hercseg, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy, Külső-hegy, Ság-hegy

261. *Ononis arvensis* L.

- b. MESTERHÁZY (ined.): a Pet-hegyen bokrok közt szórványos

268. *Medicago lupulina* L.

- a. BORBÁS (1889): réteken és füves lejtőkön mindenütt
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, lejtőssztyeppben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Szt-István platón
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben taposott gyomtársulásokban gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): taposott helyeken gyakori: Somló, Kissomlyó, Hercseg, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy, Külső-hegy, Ság-hegy

269. *Medicago sativa* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz és degradált gyepekben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): természetik és elvadul: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy, Külső-hegy

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

270. *Medicago falcata* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
FREH (1875): Sághegy (BORBÁS herb.)
BORBÁS (1889): füves mezőkön és lejtőkön mindenütt a var. *viscosa* Sághegy
- b. KOVÁCS (1996): var. *viscosa*: gyakori száraz réteken, Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken, száraz gyepekben, kőfejtőkben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy, Külső-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1976): Hercseg hegy – tetője (HS)

273. *Medicago minima* (L.) GRUFBG.

- a. BORBÁS (1889): Sághegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. KOVÁCS (1996): szórványos száraz gyepekben, Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz és sziklás gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, kőfejtőben: Kissomlyó, Nemes-hegy

***Medicago* × *varia* MARTYN (= *M. sativa* × *falcata*)**Lit.:

- a. BORBÁS (1889): réteken KSomló
- b. MESTERHÁZY (ined.): utak mellett mezsgyéken: Ság-hegy, Somló

Exs.:

HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)

276. *Melilotus albus* DESR.Lit.:

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- b. KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

279. *Melilotus officinalis* (L.) PALLLit.:

- a. BORBÁS (1889): utak, árkok mellett mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, erdőszegélyeken fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken, gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, KISSOMLYÓ, Nemes-hegy, Külső-hegy, Pet-hegy, Púpos-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)
ANON (1976): Ság-hegy (HS)

283. *Trifolium fragiferum* L.

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegy

285. *Trifolium campestre* SCHREB.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy száraz gyepeiben

290. *Trifolium montanum* L.

- a. BORBÁS (1889): Sághegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg nincs megerősítve

295. *Trifolium repens* L.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen keresztút mellett
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomnövényzetben, utak mentén fordul elő
MESTERHÁZY (ined.): útszéleken, gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, KISSOMLYÓ, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

296. *Trifolium rubens* L.

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
BORBÁS (1889): füves lejtőkön, bokrok szélein Sághegy, Hercseg, K-Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg nincs megerősítve
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló: mezsgyéken, KISSOMLYÓ: lejtősztyeppben a Királykő környékén

297. *Trifolium alpestre* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
BORBÁS (1889): erdők szélén mindenütt szálonként
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőszegélyeken, cserjésekben szórványosan fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben: Pet-hegy, Kissomlyó, Hercseg, Somló

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
- ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

301. *Trifolium pratense* L.

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Szt-István platón
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben ritka
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezofil gyepekben található: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy, Külső-hegy, Pet-hegy, Púpos-hegy

305. *Trifolium incarnatum* L.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Hercseg: Kápolna környékén, Púpos-hegy: kukorica vetés szegélyében

306. *Trifolium arvense* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, ugaron az egész megyében
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): parlagok gyomtársulásaiban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
- ANON (1976): Ság-hegy (HS)

307. *Anthyllis vulneraria* L. subsp. *vulneraria*Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
BORBÁS (1889): füves dombokon, de általában csak szálonként K-Somló
GÁYER (1929): a gércei Nemeshegyen
- b. MESTERHÁZY (ined.): Kissomlyó, száraz gyepekben szórványos a nagy kőfejtő felett

Exs.:

- JEANPLONG (1976): In graminosis montis Kissomlyó (HS)

309. *Dorycnium herbaceum* VILL.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): száraz lejtőkön Káld (Kissomlyó)

314. *Lotus corniculatus* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, kőfejtőkben gyakori:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1976): Ság-hegy (HS)

315. *Lotus borbasii* UJHELYI

- a. BORBÁS (1889): füves helyeken Hercseg, Ság (sub nomine *L. villosus*)
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg nem került elő

317. *Galega officinalis* L.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Pet-hegy lábánál út mellett

318. *Robinia pseudo-acacia* L.

- a. CSAPODY (1974): Ság-hegy, az 1920-30-as években telepítették a hegy K-DK-i oldalára
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, 2-3 helyen telepítve
b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a DNY- i oldalon gyakori fafaj
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, ültetett
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): ültetve: Somló, Ság-hegy, Hercseg,
Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

324. *Astragalus cicer* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): szőlők mezsgyéin Ság
b. PONGRÁCZ (1990): Somló, erdő határterületeken gyakori
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, cserjések szegélyén szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): cserjések szegélyén szórványos: Somló, Ság-
hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

JEANPLONG (1977): In fruticetis montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)

325. *Astragalus glycyphyllos* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somlyó
BORBÁS (1889): erdők szélein mindenütt
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, lejtőssztyeppben
b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, az alsóbb régióból mezsgyéből került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): cserjésekben, árokpartokon fordul elő:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
Pet-hegy

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

JEANPLONG (1977): In fruticetis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

334. *Securigera varia* (L.) LASSENLit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): mzőkön mindenütt
WAISBECKER (1908): Ság-hegyen
CSAPODY (1974): Ság-hegy

- JEANPLONG (1976): Ság-hegy, lejtőssztyeppben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, mezsgyékben: Somló,
Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- PIERS (1890): Ság-hegy (HS)
ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
HORVÁTH (1976): Ság-hegy (HS)
ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

341. *Vicia tetrasperma* (L.) SCHREB.

- a. BORBÁS (1889): vetésben mindenütt
b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Ság-hegy gyepeiben

342. *Vicia hirsuta* (L.) S. F. GRAY

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, degradált száraz gyepekben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): vetésszegélyekben, gromtársulásokban
gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-
hegy, Pet-hegy

344. *Vicia pisiformis* L.

- a. BORBÁS (1889): szőlők közt Ság-h
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg bizonytalan

345. *Vicia dumetorum* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): bokros helyeken Ság-h
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenlegi előfordulását nem sikerült
bizonyítani

Exs.:

- HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)

347. *Vicia cassubica* L.

- a. CSAPODY (1974): Ság-hegy, a déli oldalon kaszálórétén

349. *Vicia villosa* ROTH

- a. BORBÁS (1889): vetésben elszórva mindenütt, a subsp. *pseudovillosa* vetésekben elég
gyakori és jellemző a Hercsegen
RÉDL (1942): Somló
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori, a délkeleti lejtőn
több kisebb foltban tömeges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Hercseg, Kissomlyó száraz
gyepeiben

350. *Vicia cracca* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
BORBÁS (1889): bokros helyeken elszórva s elég ritka mindenütt

- PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 CSAPODY (1974): Ság-hegy, a déli oldalon kaszálóréten
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, néhány degradált gyeptől került elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken: Somló, Nemes-hegy, Hercseg

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)
 HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

351. *Vicia tenuifolia* ROTHLit.:

- a. BORBÁS (1889): a Ság-hegyen elég bőven, füves lejtőkön Hercseg, K-Somló
 CSAPODY (1974): Ság-hegy, a déli oldalon kaszálóréten
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, lejtőssztyeppben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, aktuális előfordulását nem sikerült bizonyítani
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Pet-hegy, száraz gyepekben

Exs.:

- HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
 ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
 JEANPLONG (1976): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
 JEANPLONG (1983): In fruticetis montis Ság ad oppidom Celldömölk (HS)

353. *Vicia lathyroides* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 BORBÁS (1889): füves lejtőkön K-Somló, Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület száraz gyepeiben gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1975): Ság-hegy déli oldala (HS)

355. *Vicia pannonica* CR.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
- b. MESTERHÁZY (ined.): a subsp. *striata*: Nemes-hegy, a subsp. *pannonica*: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

356. *Vicia sepium* L.

- a. BORBÁS (1889): kerítések mellett mindenütt
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, valószínűleg jelenleg is megtalálható, de a vizsgált időszakban nem került elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Séd-forrás melletti üdőbb gyeppoltban

359. *Vicia grandiflora* SCOP.Lit.:

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 RÉDL (1942): Somló
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban szórványos

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken, gyomtársulásokban: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)

JEANPLONG (1977): Ad latera viarum in monte Ság ad pagum Celldömölk (HS)

360. *Vicia angustifolia* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, vetésben mindenütt
PILLITZ (1908): Somlyóhegy a subsp. *segetalis*
- b. MESTERHÁZY (ined.): Somló, Nemes-hegy cserjések szegélyében
KULCSÁR (ined.): Hercseg

368. *Lathyrus latifolius* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Somlón az Ilona kápolnától délkeletre egy szőlővel szomszédos mezsgyén találtuk néhány tövét

372. *Lathyrus pratensis* L.

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy, a déli oldalon kaszálórétén
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőszegélyből került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezofil réteken: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

373. *Lathyrus tuberosus* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban elterjedt
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban, mezsgyéken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

377. *Lathyrus niger* (L.)

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): szőlők közt árnyékos helyeken, erdőkben és vágásokban mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a fogadó feletti erdőben került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, Külső-hegy, Hercseg cserjéseiben

378. *Lathyrus vernus* (L.) BERNH.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): üde erdőkben: Hercseg, Nemes-hegy

***Pisum elatius* STEV.**

- b. KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): a Somló DNY-i oldalán bokorerdők tisztásain gyakori

380. *Thymelaea passerina* (L.) COSS et GERM.

- a. BORBÁS (1889): vetésben a Ság-hegy tövében
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kultúrakácosban
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten fellazulva fordul elő
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
- b. KOVÁCS (1996): szórványos szántóföldeken Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, adata jelenleg nincs megerősítve

394. *Epilobium hirsutum* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, árokban

396. *Epilobium lanceolatum* SEB. et MAURI

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Nemes-hegy parlagjain

397. *Epilobium montanum* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy

403. *Epilobium tetragonum* L.

- a. BORBÁS (1889): Hercseg
 b. MESTERHÁZY (ined.): Ság-hegy, Hercseg, Somló gyomtársulásaiban a subsp. *tetragonum*

404. *Chamaenerion angustifolium* (L.) SCOP.Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, néhány töve fordul elő a hegy belsejében sziklafalon
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy egy kisebb kőfejtőjében néhány tő

Exs.:

HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)

405. *Chamaenerion dodonaei* (VILL.) HOLUB

- b. KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): a Nemes-hegy felhagyott kőfejtőjében tömeges

419. *Dictamnus albus* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság Ny-i lejtőjén, Hercseg, KSom
 RÉDL (1942): Somló
 GÁYER (1925): Ság-hegy, Nagy-Somlyó bazaltkúpjának meredek lejtőjén
 GÁYER (1929): Hodossy Ernőné úrnő találta a gércei Nemeshegyen
 HORVÁTH - JEANPLONG (1962): Nemes-hegy, Hercseg, Ság, Kissomlyó gyakori
 JEANPLONG (1972): Nemes-hegy, Hercseg vulkáni kúpján gyakori
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten elszórtan található
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkből
 KOVÁCS (1996): ritka száraz gyepekben, bokros helyeken Ság, Hercseg, Kissomlyó
 KOVÁCS (1997): száraz gyepekben ritka Hercseg, Nemes-hegy, Ság-hegy, Kissomlyó
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy nyugati lejtőn molyhos tölgyes maradvány és cserjések szegélyén még szép számmal előfordul
 KULCSÁR (2001): a sitkei Hercseg-hegyen a pannóniai erdős-sztyeppflóra tagja
 KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): a Nemes-hegyen és a Púpos-hegyen akácos szegélyében, a környéken a Hercseg-hegyen és a Ság-hegyen is előfordul
 BAUER (ined.): a Somló déli platóperemén, bokorerdeiben még szép számmal él

Exs.:

HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1963): Ság-hegy (HS)
 ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)
 JEANPLONG (1976): In fruticetis montis Ság prope pagum Celldömölk (HS)
 HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

420. *Ailanthus altissima* (MILL.) SWINGLE

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, ligetes karszt – bokorerdőben néhol található
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, terjedőben , a hegylábi részen egykori gyepphelyén tömeges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): terjedőben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

422. *Polygala vulgaris* L.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): réteken közönséges Ság, Hercseg
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg bizonytalan

424. *Polygala comosa* SCHKUHR

- a. BORBÁS (1889): hegyi réteken általában ritka: Ság
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg nincs megerősítve
MESTERHÁZY (ined.): a Púpos-hegyen gyeppben néhány tő

428. *Acer negundo* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, néhány ponton található ültetett példányai

430. *Acer platanoides* L.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló erdeiben Doba felé
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a fogadó feletti erdőben
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló keleti oldalán erdőben

432. *Acer campestre* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
BORBÁS (1889): erdők szélein mindenütt
GÁYER (1925): Nagy-Somlyó bazaltkúpjának meredek lejtőjén
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmeggyes karsztbokorerdőben és gyertyános-kocsánytalan tölgyesben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a szigethegyek erdeiben gyakori

Exs.:

- HORVÁTH (1963): Ság-hegy (HS)
- HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
- ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

436. *Euonymus verrucosus* SCOP.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): K-Somló, Ság, Hercseg bokros helyein
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
GÁYER (1925): Nagy-Somlyó bazaltkúpjának meredek lejtőjén
RÉDL (1942): Somló
JEANPLONG (1972): Hercseg, a legnyugatibb előfordulása a megyében
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőben
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy törmelékletjő erdejében, cserjéseiben szórványos

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, Hercseg, Somló cserjéseiben, erdeiben

Exs.:

WAISBECKER (1884): Ság-hegy (HS)
JEANPLONG (1976): In fruticetis montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)

437. *Euonymus europaeus* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
BORBÁS (1889): erdők szélein mindenütt
GÁYER (1925): Nagy-Somlyó bazaltkúpjának meredek lejtőjén
CSAPODY (1974): Ság-hegy
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmeggyes karsztbokorerdőben és gyertyános-kocsánytalan tölgyesben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtő hegyláb közeli akácosaiban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőkben, cserjésekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

438. *Staphylea pinnata* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
GÁYER (1925): Nagy-Somlyó bazaltkúpjának meredek lejtőjén
RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló tetején a vár környéki erdőkben

Exs.:

GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém, ad margines silvarum in declivibus septentrionali-occidentalibus montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. (HB)

439. *Rhamnus catharticus* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
BORBÁS (1889): bokros helyeken, erdők szélein mindenütt
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmeggyes karsztbokorerdőben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület erdeinek gyakori cserjefaja
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőkben, cserjésekben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

442. *Vitis sylvestris* C.C. GMEL.

- a. CSAPODY (1974): Ság-hegy TERPO (ex litt.)

***Parthenocissus inserta* (A.KERN)**

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdők szélén terjedőben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy,

445. *Hedera helix* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
 BORBÁS (1889): Ság-hegy bokraiban, felmelegedő sziklákon Hercseg
 BORBÁS (1897): Nagy-Somló bazaltján töméntelen
 RÉDL (1942): Somló
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, ligetes karszt-bokorerdő aljnövényzetének uralkodó faja
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, gyertyános-kocsánytalan tölgyes aljnövényzetében uralkodik
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben a fákra felfut
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület sziklás erdeiben, akácosaiban sok helyen tömeges
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőkben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1971): Ság-hegy (HS)

446. *Cornus mas* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somlyó
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, gyertyános-kocsánytalan tölgyes csejeszintjét alkotja
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben a cserjeszintet alkotja
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterperem körül szórványosan
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó

Exs.:

- JEANPLONG (1976): In fruticetis montis Ság prope pagum Celldömölk (HS)
 JEANPLONG (1983): In declivibus montis Ság ad oppidum Celldömölk (HS)

447. *Cornus sanguinea* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somló
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, erdőszegélyekben gyakori
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyakori cserje
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőkben, cserjésekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1961): Kissomlyó (HS)
 HORVÁTH (1963): Ság-hegy (HS)

449. *Sanicula europea* L.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten fellazulva fordul elő, tövis-kesekben füvesebb helyeken elvegyülve
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg bizonytalan

452. *Eryngium campestre* L.Lit.:

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben fordul elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

NOVÁK-WOLF (1978): Comit. Veszprém, in pratis circa speculam montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 410 m. s. m. (HB)

457. *Chaerophyllum temulum* L.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló déli lejtőjén degradált erdőkben, Ság-hegy törmelékkejtő erdejében

458. *Chaerophyllum bulbosum* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): Ság-hegy, KSom
 RÉDL (1942): Somló
 CSAPODY (1974): Ság-hegy, kultúrakácosban
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg nem került elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg akácosaiban ritka

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad margines silvarum supra montem Somló super pagum Doba. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)
 STADLER (178): Comit. Veszprém. In pratis supra declivum inter septentriones et occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)
 SZURGYI-ISTENES (1978): Comit. Veszprém, in ruderatis arcis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)
 SZURGYI (1978): Comit. Veszprém. In cerreto prope specula in cacumine montis Somló. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria.(HB)

460. *Anthriscus cerefolium* (L.) HOFFM.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): árkokban Ság, Hercseg a subsp. *trichosperma*
 CSAPODY (1974): Ság-hegy, kultúrakácosban a subsp. *trichospermus*
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, gyertyános-kocsánytalan tölgyes aljnövényzetében
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben
 KOVÁCS (1996): a subsp. *trichosperma*: gyakori akácosokban degradálódó erdőkben Ság, Hercseg
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőkben, cserjésekben, degradált gyepekben gyakori, néhol tömeges
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): akácosokban, degradált erdőkben tömeges: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

461. *Anthriscus sylvestris* (L.) HOFFM.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéleken, árkokban, erdőszéleken: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

464. *Torilis arvensis* (HUDS.) LINK

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): út mellett ritka a Somló déli oldalán

465. *Torilis japonica* (HOULT.) DC.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéleken: Somló, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In caespitibus ad vias supra montem Somló super pagum Doba. Alt. cca. 250 m. s. m. Hungaria.(HB)

467. *Turgenia latifolia* (L.) HOFFM.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, főleg elhagyott vágásokban
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, kétes adat, feltehetőleg a következő fajra vonatkozik

468. *Caucalis platycarpus* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, ritka, degradált útszéli gyeptől került elő
MESTERHÁZY (ined.): parlagokon, útszéli gyomtársulásokban szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy,

469. *Orlaya grandiflora* (L.) HOFFM.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegy köves helyein
GÁYER (1925): Ság-hegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy, ritkább faj
DALA – JEANPLNG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten fellazulva fordul elő
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterbelső száraz gyepeiben gyakori

Exs.:

WAISBECKER (1884): Ság-hegy (HS)
HORVÁTH (1971): Ság-hegy (HS)
ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

471. *Smyrniium perfoliatum* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somlyó

473. *Conium maculatum* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): utak mellett mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kultúrakácosban
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, akácos szegélyén került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): akácosok szélén, árkokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

SZURGYI (1978): Comit. Veszprém, ad margines silvarum prope speluncam montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 410 m. s. m. (HB)

475. *Bupleurum rotundifolium* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegyen bokrosban
POLGÁR (1936): Somló
RÉDL (1942): Somló

481. *Bupleurum affine* SADLER

- a. BORBÁS (1889): Hercseg kővágóinál ritka
POLGÁR (1936): Somló
RÉDL (1942): Somló
- b. KOVÁCS (1996): szórványos Hercseg-hegy
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéleken: Hercseg, Külső-hegy, Nemes-hegy

486. *Falcaria vulgaris* BERNH.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): mezőkön
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, főleg elhagyott vágásokban, kultúrakácosban
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben a kráter külső szegélyén
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz és degradált gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz és degradált gyepekben gyakori:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
- GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In caespitibus siccis in clivis orientalibus montis Somló. Alt. 380 m. s. m. Hungaria.(HB)
- GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In caespitibus siccis supra montem Somló super pagum Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)

488. *Pimpinella major* (L.) HUDS.

- a. RÉDL (1942): Somló

489. *Pimpinella saxifraga* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): füves lejtőkön, mezsgyéken mindenütt
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben a kráter külső szegélyén
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Szt-István platón
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- KISS (1980): Kissomlyó (HS)

495. *Seseli annuum* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): erdők füves helyein Hercseg, Ság

- CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy,
Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1976): Hercseg hegy-tetője (HS)
JEANPLONG (1977): In graminosis montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)

498. *Seseli osseum* CR.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): KSom, Ság, Hercseg hegyein
RÉDL (1942): Somló
JEANPLONG (1972): Hercseg
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben a kráter külső szegélyén
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
KOVÁCS (1996): szórványos száraz gyepekben Ság-hegy, Hercseg-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, sziklás lejtőkön elterjedt
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): sziklákon: Somló, kőfejtőkben: Kissomlyó,
Hercseg, Nemes-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)
JEANPLONG (1976): In graminosis montis Nemes-hegy prope pagum Gércse (HS)
ANON (1976): Ság-hegy (HS)
GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Super murum arcis Somló-vár supra pagum
Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)
JEANPLONG (1977): In saxosis basalticis Nemes-hegy ad pagum Gércse (HS)
JEANPLONG (1977): In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In caespitibus siccis supra montem Somló super
pagum Doba. Alt. cca 350 m. s. m. Hungaria.(HB)
GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém, in silvis fruticetorum declivium occidentalium
montis Somló supra pag. Somlószőlős. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)

499. *Libanotis pyrenaica* (L.) BOURG

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
PILLITZ (1908): Somlyóhegy szikláin
RÉDL (1942): Somló
JEANPLONG (1972): Hercseg
- b. KOVÁCS (1996): szórványos száraz tölgyesekben Kissomlyó

504. *Aethusa cynapium* L.

- a. BORBÁS (1889): Ság és Kis-Somló hegyein
- b. KOVÁCS (1996): a subsp. *cynapoides* szórványos Ság-hegy, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg bizonytalan
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a subsp. *agrestis* Külső-hegy, tritikálé árva-
kelésben néhány fő

504/a. *Foeniculum vulgare* MILL.Exs.:

- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, inter vineas in solo basaltico frisibile in decli-
vibus montis Somló, supra pag. Somlósásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.
(HB)

514. *Peucedanum cervaria* (L.) LAP.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): erdei réteken Ság, Hercseg
RÉDL (1942): Somló
JEANPLONG (1972): Hercseg
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. KOVÁCS (1996): szórványos erdőszéleken, tisztásokon, meleg lejtőkön Ság, Hercseg
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtő molyhos tölgyes maradványában és a terület száraz gyepeiben még viszonylag gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben szórványos: Somló, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Püpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1976): Hercseg hegy - tetője (HS)

517. *Peucedanum arenarium* W. et. K.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): PONGRÁCZ (1990) adata valószínűleg téves

518. *Peucedanum alsaticum* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): Ság, Hercseg, Kis Somló bokros helyein
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
KOVÁCS (1996): szórványos száraz réteken, bokros helyeken Ság, Kissomlyó, Hercseg
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterbelső félárnyékos helyein, utak mentén cserjésekben még szép számmal él
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó gyepeiben szórványos, a Somlón elég ritka

Exs.:

JEANPLONG (1972): Hercseg (HS)
JEANPLONG (1976): In graminosis montis Hercseg prope pagum Sitke (HS)
HORVÁTH (1976): Hercseg hegy - tetője (HS)
ANON (1976): Ság-hegy (HS)
GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In latere occidentale montis Somló-hegy super pagum Doba, in pratis Alt. cca. 340 m. s. m. Hungaria.(HB)
HORVÁTH (1977): Ság-hegy (HS)
JEANPLONG (1977): In pascuis siccis montis Nemes-hegy ad pagum Gérce (HS)
GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In latere meridiana montis Somló ad vias terrosas ruderis basalticas. Alt. cca. 350 m. s. m. (HB)
KISS (1980): Kissomlyó (HS)

519. *Peucedanum oreoselinum* (L.) MOENCH

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): füves lejtőkön, erdők szélein igen közönséges
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterbelső egy magasabb szintjén, cserjésedő gyepekben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Püpos-hegy, Pet-hegy

521. *Pastinaca sativa* L. subsp. *pratensis* (PERS.) ČELAK.Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, üdőbb erdőszegély gyomtársulásában jelent meg
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In latere occidentale montis Somló-hegy super pagum Doba, in pratis. Alt. cca. 340 m. s. m. Hungaria.(HB)

522. *Heracleum sphondylium* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): réten, bokros helyen mindenütt
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen keresztút mellett, akácosban
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőkben, gyomtársulásokban elterjedt
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszélek, mezsgyék gyepeiben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In latere occidentale montis Somló-hegy super Doba, in pratis Alt. cca. 340 m. s. m. Hungaria.(HB)

GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In caespitibus siccis in clivis orientalibus montis Somló. Alt. cca. 380 m. s. m. Hungaria.(HB)

523. *Tordylium maximum* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Kis-Somló, Hercseg szőlői közt
 b. KOVÁCS (1996): szórványos száraz réteken, szőlők között Hercseg-hegy, Kissomlyó
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, in incultis declivium montis Somló supra pag. Somlónásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)

524. *Laser trilobum* (L.) BORKH.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Somló déli oldalát borító molyhos tölgyesben elég ritka

527. *Daucus carota* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): Somló, ober den Weingarten
 BORBÁS (1889): termesztik, de vadon réteken is bőven mindenütt
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, töviskés aljnövényzetét szinte kizárólag ez a faj uralja
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen kultúrákacosban
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz és degradált gyepekben gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In latere occidentale montis Somló-hegy super pagum Doba, in pratis. Alt. cca. 340 m. s. m. Hungaria.(HB)

531. *Asperula tinctoria* L.

- a. CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg bizonytalan

532. *Asperula cynanchica* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): füves lejtőkön mindenütt
RÉDL (1942): Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

JEANPLONG (1976): In graminosis montis Kissomlyó (HS)
GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad margines silvarum supra montem Somló super pagum Doba. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)
ZSÁMBÉKI (1978): Comit. Veszprém. In pratis prope specula supra cacuminem montis Somló super pagum Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria.(HB)

534. *Cruciata laevipes* OPIZ

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtő erdőszegélyein jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): cserjések szegélyein gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

536. *Cruciata pedemontana* (BELL.) EHREND.

- a. BORBÁS (1889): homokos mezőkön Hercseg

537. *Galium tricornutum* DANDY

- b. MESTERHÁZY (ined.): Nemes-hegy, búzavetés szegélyében ritka

538. *Galium aparine* L.

Lit.:

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, töviskes aljnövényzetét szinte kizárólag ez a faj uralja , kultúrakácosban
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület gyomtársulásaiiban gyakori , erdőkben néhol tömeges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): akácosokban, gyomtársulásokban tömeges: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

SZURGYI-ISTENES (1978): Comit. Veszprém, ad latera viarum vineas in declivibus occidentalibus montis Somló supra pag. Somlószőlős. Alt. cca. 280 m. s. m. Hungaria. (HB)

542. *Galium divaricatum* POURR. et LAM.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy töviskeseiben, kisebb mennyiségben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegyi adata kétes

546. *Galium odoratum* (L.) SCOP.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Somló bükkösében szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Somló északi lejtőjének erdeiben, törmelék-
lejtő-erdőkben és akácokban is előfordul

551. *Galium glaucum* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): sziklás lejtőkön Ság-hegy, Hercseg
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló
- b. KOVÁCS (1996): gyakori lejtőssztyeppen Kissomlyó, Hercseg, Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület száraz gyepeiben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben szórványos: Somló, Ság-
hegy, Hercseg, Kissomlyó

Exs.:

- JEANPLONG (1976): In rupibus basalticis montis Kissomlyó (HS)
HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

552. *Galium sylvaticum* L.Lit.:

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somlón, az északi lejtő bükkösében

Exs.:

- SZURGYI-STADLER (1978): Comit. Veszprém, ad margines silvarum declivium septem-
trionalium montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 320 m. s. m. Hungaria.(HB)

555. *Galium verum* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): mezőkön a megye közép és déli részén
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, utak mentén tömges
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, cserjésekben, gyomos
helyeken fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy,
Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ZSÁMBÉKI (1978): Comit. Veszprém. In pratis prope specula supra cacuminem montis
Somló super pagum Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria.(HB)

557. *Galium mollugo* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): var. *pubescens* füves mezőkön Ság-hegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, erdő határterületeken
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban és száraz gyepekben
közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): hegylábi gyepekben, gyomtársulásokban
gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-
hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)
 JEANPLONG (1976): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
 JEANPLONG (1977): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
 STADLER (1978): Comit. Veszprém. In partis supra declivium inter septemtriones et occasum solis spectans Somló. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)
 STADLER (1978): Comit. Veszprém. In cerreto super clivum occidentalem montis Somló. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)
 NOVÁK-WOLF (1978): Comit. Veszprém, in pratis circa speculam montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca, 410 m. s. m. (HB)
 GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivium inter septemtriones et occasum solis spectans Somló. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)

558 *Galium erectum* HUDS.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

***Galium ochroleucum* WOLFF. (= *verum* × *mollugo*)**

- a. BORBÁS (1889): a var. *intescedens* mezőkön K-Somló

562. *Sambucus ebulus* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): útfeleken, köfajtőknél, erdők szélein mindenütt
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, degradált szegélyeken gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): utak mellett, erdőszegélyeken, mezsgyéken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad margines silvarum supra montem Somló super pagum Doba. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)
 STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivium inter septemtriones et occasum solis spectans Somló. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)

563. *Sambucus nigra* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): kerítésekben, bokros helyeken mindenütt
 CSAPODY (1974): Ság-hegy kulturakácosban a hegy keleti és délkeleti oldalán
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, elszórtbokrok és fák között, kulturakácos jellegzetes aljnövényzete
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, akácosokban gyakori
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület zavart erdeiben közönséges cserjefaj
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): zavart erdők cserjeszintjében gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

566. *Viburnum lantana* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló

BORBÁS (1889): a Ság-hon

JEANPLONG (1976): Ság-hegy, gyertyános-kocsányos tölgyes cserjeszintjét alkotja

- b. KOVÁCS (1996): gyakori: száraz tölgyesekben Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a hegy erdeiben, cserjéseiben szórványos
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló cserjéseiben szórványos

Exs.:

HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

566/a. *Symphoricarpos albus* (L.) S.F. BLAKE

- a. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Külső-hegy lábánál út mentén kivadulva

569. *Lonicera xylosteum* L.

Exs.:

TALLÓS (1962): Comit. Veszprém, prope pag. Doba, in Querci-Carpineto. (HB)

570. *Valerianella coronata* (L.) DC.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kis területeket befedő fűvek közt már megjelenik
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, adata jelenleg nincs megerősítve

572. *Valerianella dentata* (L.) POLL.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó

574. *Valerianella locusta* (L.) LATTERADE

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 BORBÁS (1889): vetésekben, művelt helyeken mindenütt
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, gyomtársulásokban gyakori

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

575. *Valerianella carinata* LOIS

- a. BORBÁS (1889): a Ság-hon nagyra felfúvódott gyümölcsesél, de vannak köztök rendesek is
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, út mellett szórványosan

576. *Valeriana officinalis* L.

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegy, Hercseg erdeiben és gyümölcsöseiben
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, vár környéke
 SIMON (1992): Somló, üde bükkösben a subsp. *sambucifolia*
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, adatait jelenleg nem erősítettük meg
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a subsp. *collina* a Púpos-hegyen és a Somlón

580. *Dipsacus laciniatus* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
GÁYER (1903): Ság
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéleken szórványos: Somló, Ság-hegy,
Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

583. *Cephalaria transsilvanica* (L.) SCHRAD.Lit.:

- a. FREH (1875): Dömölk (Ság-hegy) (BORBÁS herb.)
BORBÁS (1889): KSomló mezőkön
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten elszórtan található
- b. KOVÁCS (1996): ritka: mezőkön Kissomlyó / csak régi adatok /
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, előfordulása jelenleg bizonytalan

Exs.:

SCHEFFER (1921): In agriscicultui versus montem Ságheg Celldömölk (HNM)

587. *Knautia arvensis* (L.) COULT

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
RÉDL (1942): Somló
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten elszórtan található
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen keresztút mellett
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, ritka
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

588. *Knautia drymeia* HEUFF.

- a. BORBÁS (1889): erdők nyíló helyein, Sághegyen bőven
- b. MESTERHÁZY (ined): Ság-hegy, erdőszegélyben
KULCSÁR (ined): Külső-hegy lábánál út menti erdősávban

590. *Scabiosa canescens* W. et K.

- a. GÁYER (1914): Ság-hegyen
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten elszórtan található
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, adatait jelenleg nem erősítettük meg

591. *Scabiosa ochroleuca* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten elszórtan található
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, sziklákon gyakori: Somló,
Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
HORVÁTH (1976): Hercseg hegy – tetője (HS)

JEANPLONG (1977): In graminosis montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)

594. *Adoxa moschatellina* L.

- a. BORBÁS (1889): bokrokban Sághegy
DALA–JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, molyhos tölgyek nyirkos tövében elszórtan
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, az északnyugati lejtő sziklás erdejében fordul elő, ritka

596. *Tilia platyphyllos* SCOP.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): Sághegyen
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, gyertyános-kocsányostölgyes lombkoronaszintjében
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló erdeiben Doba felé
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy törmelékeltető-erdejében gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Somló a subsp. *pseudorubra*

Exs.:

ANON (1975) : Ság-hegy nyugati oldala (HS)

597. *Tilia rubra* DC.

- b. SIMON (1992): Somló a subsp. *rubra*

598. *Tilia cordata* MILL.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, nyugati lejtőkön (kilátódomb)
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Somló északnyugati lejtőinek erdeiben,
Külső-hegy lábánál út menti fasorban

599. *Abutilon theophrasti* MEDIC.

- a. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a hegyláb közelében kukoricavetésben
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Pet-hegyen kukoricavetésben tömeges

600. *Lavatera thuringiaca* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): mezőkön, erdők széléin mindenütt
RÉDL (1942): Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, erdő határterületeken
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
HORVÁTH (1971): Ság-hegy (HS)
ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
HORVÁTH (1976): Hercseg hegy-tetője (HS)

604. *Alcea biennis* WINTERL

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy nyugati oldalán degradált száraz gyepten

605. *Malva alcea* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

606. *Malva sylvestris* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéli gyomnövényzetben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

607. *Malva neglecta* WALLR.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli gyomtársulásokban
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): taposott helyeken nem gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

614. *Linum flavum* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
PILLITZ (1908): Somlyóhegy

617. *Linum austriacum* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, útszélén, mezsgyén egy kisebb állomány

620. *Oxalis dillenii* JACQ.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegyre vezető út mellett csupasz földfelszínen elszórva fordul elő

621. *Oxalis stricta* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): parlagterületeken, szőlők közt szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

624. *Geranium robertianum* L.

- a. BORBÁS (1889): erdőkben és bokrok közt mindenütt
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, köves, árnyas részek
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy erdeiben, árnyas sziklái igen gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): üdébb erdőkben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

625. *Geranium lucidum* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegy bokraiban főleg Keletnek
BORBÁS (1897): a Sághegyen
GÁYER (1925): Ság-hegy
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy, bazalton
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, szinte mindenütt előfordul

- b. KOVÁCS (1996): szórványos törmelékes helyeken Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy törmelékletű erdejében, akácosában
 gyakori, nyíltabb görgetegletűn is előfordul

Exs.:

- WAISBECKER (1884): Ság-hegy (HS)
 ANON (1975) : Ság-hegy déli oldala (HS)
 JEANPLONG (1977): In fruticetis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

626. *Geranium divaricatum* EHRH.Lit.:

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegyen Veszprém megyében
 RÉDL (1942): Somló
 GÁYER (1925): Ság-hegy
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, szinte mindenütt előfordul
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz és degradált gyepekben gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, száraz gyepekben

Exs.:

- JEANPLONG (1977): In fruticetis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

629. *Geranium columbinum* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön szálonként mindenütt
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten kevesebb számban
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben szálonként: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy, Pet-hegy

631. *Geranium rotundifolium* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): a Sághegy
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Szt-István platón
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, aktuális előfordulását nem sikerült bizonyítani

Exs.:

- JEANPLONG (1977): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

632. *Geranium pusillum* BURM. F.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): Somló, ober den Weingarten
 BORBÁS (1889): utak mellett mindenütt
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten, bokorerdőben szinte mindenütt előfordul
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kötőrmelékes helyeken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy

Exs.:

- ANON (1975) : Ság-hegy nyugati oldala (HS)

635. *Geranium sanguineum* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó

- BORBÁS (1889): verőfényes lejtőkön Ság, Hercseg, K-Somló
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy, csalitos köves helyeken
 RÉDL (1942): Somló
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, szinte mindenütt előfordul
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, csepleszmeggyes cserjésben
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
 KOVÁCS (1996): szórványos száraz lejtőkön Ság-hegy, Hercseg-hegy
 EREDICSNÉ (1997): Ság-hegy, a hegy déli oldalán az utak mentén és az ösvények mellett szinte mindenhol megtalálható
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, az „élőhelyrekonstrukció” területének gyepeiben, a nyugati lejtő egykori – néhány éve leégett – lejtőssztyepp bokorerdő mozaikjában találtuk meg
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): lejtőssztyepekben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1961): Kissomlyó (HS)
 ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
 HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

639. *Erodium cicutarium* (L.) L'HÉRIT.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppreten, töviskes aljnövényzetét szinte kizárólag ez a faj uralja
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, utak mentén
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, száraz gyepekben fordul elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban, száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

643. *Mercurialis annua* L.

- a. BORBÁS (1889): művelt taljon Ság, KSom
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, degradált gyepekben és erdőkben közönséges
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): szőlők közt, gyomtársulásokban mindenütt gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

644. *Mercurialis ovata* STERNB. et HOPPELit.:

- a. BORBÁS (1889): KSom bokraiban
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 b. KOVÁCS (1996): ritka bokros és napos helyen Kissomlyó, Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, adatait jelenleg nem tudtuk megerősíteni

Exs.:

- JEANPLONG (1976): In fruticetis montis Kissomlyó (HS)

645. *Mercurialis perennis* L.

- a. CSAPODY (1974): Ság-hegy, a déli oldalon kaszálórétén
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló keleti oldalán törmeléklejtő erdőben szórványos, a Hercsegen a keleti sziklás oldal törmeléklejtő-erdő fragmentumában kis állomány

651. *Euphorbia serrulata* THUILL.Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

Megj.: ANON (1971) *E. serrulata*-ra vonatkozó herbáriumi adata *E. epythymoides*

653. *Euphorbia epithymoides* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság, K-Somló
RÉDL (1942): Somló
GÁYER (1925): Nagy-Somlyó bazaltkúpjának meredek lejtőjén
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, cserjések, erdők széléhez közel
- b. KOVÁCS (1996): szórványos száraz lejtőkön Ság-hegy, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, molyhos tölgyes maradványaiban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben: Kissomlyó, Somló, Hercseg

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

HORVÁTH (1977): Ság-hegy (HS)

JEANPLONG (1977): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

657. *Euphorbia helioscopia* L.

- a. BORBÁS (1889): művelt földön mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, szőlők gyomtársulásaiban közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): szőlők közt gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

659. *Euphorbia seguieriana* NECKERLit.:

- a. BORBÁS (1889): füves mezőkön a Ság tövében
CSAPODY (1974): Ság-hegy
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, cserjések, erdők széléhez közel
- b. KOVÁCS (1996): ritka: napos, füves lejtőkön Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, adatait jelenleg nem tudtuk megerősíteni

Exs.:

WAISBECKER (1884): Ság, mezőn Ság falu határában (HS)

661. *Euphorbia amygdaloides* L.

- a. JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmelegyes karsztbokorerdőben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, valószínűleg téves adat
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, erdőben a keleti oldalon néhány tő, a Somló északi oldalának bükkösében ritka

663. *Euphorbia cyparissias* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Szt-István platón
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg,
Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1971): Ság-hegy plató (HS)
- ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
- ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
- HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

664. *Euphorbia esula* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtőn gyomtársulásból került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, gyomtársulásokban
gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-
hegy, Pet-hegy

665. *Euphorbia virgata* W et K.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló: vár környékén

Exs.:

- HORVÁTH (1971): Ság-hegy plató (HS)

667. *Euphorbia exigua* L.

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegyen
CSAPODY (1974): Ság-hegy, a déli oldalon kaszálórétén

668. *Euphorbia peplus* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegyre vezető út mellett csupasz
felszínen elszórva fordul elő

669. *Euphorbia falcata* L.

- a. BORBÁS (1889): var. *pseudo-erythrosperma* in cultis montis Sághegy
- b. KOVÁCS (1996): szórványos vetésekben, gyomtársulásokban a form. *pseudo-erythrosperma* Ság-hegy

673. *Fraxinus ornus* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
RÉDL (1942): Somló
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló erdeiben, Doba
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló DK-i oldalán bokorerdőben

674. *Fraxinus excelsior* L.

- a. BORBÁS (1889): K-Somló
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló erdeiben, Doba
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló északi oldalán erdőben valamint az
alsó platón is előfordul, a kaszálóréték kisebb facsoportjaiban

676. *Syringa vulgaris* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Somló alsó platóperemén, déli kitettségekben, sziklák felett, bokorerdők szélén szórványosan előfordul

677. *Ligustrum vulgare* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): bokros helyeken, erdők szélein mindenütt
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, gyertyános-kocsányos tölgyes cserjeszintjét alkotja
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület erdeiben gyakori cserje
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőkben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

680. *Centaurium erythraea* RAFN.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Kis-Somlyó
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, kilátó alatti rétek
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, útszéli gyepekben szórványos

Exs.:

KISS (1980): Kissomlyó (HS)

682. *Gentiana cruciata* L.

- a. BORBÁS (1889): K-Somló, erdők tisztásain
- b. KOVÁCS (1996): szórványosan hegyi réteken, erdei tisztásokon Ság-hegy, Kissomlyó
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): előfordulását nem sikerült megerősíteni

690. *Asclepias syriaca* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló lábánál út mellett néhány példány

691. *Vincetoxicum officinale* MOENCHLit.:

- a. BORBÁS (1889): Sághegy erdők szélein, tisztásokon
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, akáccal tarkított árnyas cserjék mellett található
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy nyugati lejtőjén bokorerdő maradvány szegélyén jegyeztük fel
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, Hercseg tisztásain

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

693. *Vinca minor* L.

- a. BORBÁS (1889): K-Somló bokraiban
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőkben: Somló, Kissomlyó

694. *Vinca herbacea* W. et K.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó

702. *Convolvulus arvensis* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt, de elég ritka
CSAPODY (1974): Ság-hegy, a déli oldalon kaszálórétén
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, gyomos szegélyeken gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): degradált gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegyi plató (HS)

704. *Calystegia sepium* (L.) R. BR.

- a. BORBÁS (1889): sövényeken mindenütt elszórva, a hegyek csúcsain nincs
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőszegély cserjésében fordul elő a hegy nyugati lejtőjén

704/a. *Pharbitis purpurea* (ROTH) BOJ.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, kivadulásával egy ponton talákoztunk
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): szemétkerakóknál, kerítéseken kivadulva: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy

704/d. *Phacelia tanacetifolia* BENTH.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy, Hercseg búzavetés szegélyében néhány tő

705. *Heliotropium europaeum* L.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Ság-hegy, útszéli gyomnövényzetben

708. *Cynoglossum officinale* L.

- a. BORBÁS (1889): utak mellett mindenütt
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Pet-hegy, Nemes-hegy száraz gyepekben

709. *Cynoglossum hungaricum* SIMK.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
PILLITZ (1908): Somlyóhegyen Nagyszöllősnél
RÉDL (1942): Somló

711. *Lappula squarrosa* (RETZ.)Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön szálanként Sághegy
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, a vár gyomtársulásában ritka

Exs.:

HORVÁTH (1971): Ság-hegy (HS)

714. *Symphytum tuberosum* L. subsp. *nodosum* (SCHUR) SOÓ

- a. BORBÁS (1889): erdőkben mindenütt
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy akácosában néhány tő, Hercseg erdeiben gyakoribb

715. *Symphytum officinale* L.

- a. BORBÁS (1889): árkok mellett mindenütt
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): árkokban, nedvesebb helyeken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

718. *Anchusa officinalis* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz, degradált gyepekben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): degradált gyepekben, vetésszegélyekben előfordul: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

721. *Nonea pulla* (L.) DC.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön K-Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg nem tudtuk megerősíteni, de feltehetőleg megtalálható a hegyen
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, Pet-hegy vetésszegélyeiben, Hercseg

Exs.:

JEANPLONG (1975): In graminosis montis Kissomlyó (HS)

724. *Pulmonaria officinalis* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): degradált, üde erdőben a Somlón

725. *Pulmonaria angustifolia* L.

- a. BORBÁS (1889): K-Somló gyümölcsöseiben
GÁYER (1929): Hodossy Ernőné úrnő találta a gércei Nemeshegyen
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: gyümölcsösökben Kissomlyó
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): aktuális előfordulását nem sikerült megerősíteni

726. *Pulmonaria mollis* WULF.Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

730. *Myosotis stricta* LINKLit.:

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, ritkásabb helyek szép növénye

Exs.:

JEANPLONG (1977): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

JEANPLONG (1975): In graminosis montis Kissomlyó (HS)

732. *Myosotis sparsiflora* MIKANLit.:

- a. BORBÁS (1889): bokrok közt a Ság-hegyen bőven
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, ritkásabb helyek szép növénye
EREDICSNÉ (1997): Ság-hegy, a töviskes rész ritkásabb helyeinek szép virágos növénye
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy erdeiből került elő

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló üde erdeiben a keleti oldalon szór-
ványos

Exs.:

JEANPLONG (1977): In fruticetis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

733. *Myosotis ramosissima* ROCH.

- a. BORBÁS (1889): füves helyeken, szőlőmezsgyéken K-Somló, Ság - hegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. KOVÁCS (1996): szórványos száraz gyepekben Ság, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy,
Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

734. *Myosotis arvensis* (L.) HILL

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy gyepeiben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): vetésszegélyekben gyakori: Somló, Ság-
hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

737. *Lithospermum officinale* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati oldal kráterperem körüli száraz
gyepekben fordul elő

738. *Buglossoides arvensis* (L.) I. M. JOHNST.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
GÁYER (1925): Nagy-Somlyó bazaltkúpjának meredek lejtőjén
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomnövényzetből, degradált száraz
gyepekből és a molyhos tölgyesből került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): akácosban, gyomtársulásban gyakori: Somló,
Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

Megj.: HORVÁTH (1986) *B. arvensis*-e *L. officinale*

739. *Buglossoides purpureo-coerulea* (L.) I. M. JOHNST.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság bokraiban, Kis Somlón, Hercsegen
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, molyhos tölgyek nyirkos tövében csoportosan, bokor-
erdőben igen kevés számban
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmeggyes karsztbokorerdő gyepszintjében
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben
KOVÁCS (1996): szórványos: xerotherm tölgyesekben Hercseg, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtő bokorerdő maradványában él
kis populációja
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): cserjések szélén: Somló, Kissomlyó,
Hercseg, Nemes-hegy
KULCSÁR (ined.):

Exs.:

HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)

- JEANPLONG (1975): Veszprénense, In virgultis montis Kissomlyó (HS)
 ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)
 JEANPLONG (1976): In fruticetis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
 JEANPLONG (1976): In fruticetis montis Kissomlyó (HS)
 JEANPLONG (1976): Ad latera viarum montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

741. *Onosma arenaria* W. et K.

Lit.:

- a. FREH (1875): Ság hegy (BORBÁS herb.)
 BORBÁS (1889): csak a Sághegy déli lejtőjén
 GÁYER (1925): Ság-hegy
 PAUER (1932): Ság
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, molyhos tölgyek nyirkos tövében csoportosan
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, feltehetőleg kipusztult

Exs.:

- WAISBECKER (1884): Ság-hegyen (HS)
 MÁRTON (1893): in monte „Sághegy” (HNM)

743. *Cerinth minor* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt szálonként
 CSAPODY (1974): Ság-hegy, a déli oldalon kaszálóréten
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In caespitibus siccis supra montem Somló super pagum Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HS)

745. *Echium vulgare* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt, a Sághegy fasciatióval
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten, elhagyott vágásokban
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőben
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, gyomtársulásokban gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): degradált gyepekben, kőfejtőkben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1963): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1976): Hercseg hegy – tetője (HS)
 ANON (1976): Ság-hegy (HS)
 GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In caespitibus ad vias supra montem Somló super pagum Doba. Alt. cca. 250m. s. m. Hungaria. (HB)
 ZSÁMBÉKI (1978): Comit. Veszprém. In pratis prope specula supra cacuminem montis super pagum Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria.(HB)

KISS (1980): Kissomlyó (HS)

746. *Echium maculatum* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ságbon bőven, Hercsegen
GÁYER (1925): Ság-hegy
PAUER (1932): Ság
CSAPODY (1974): Ság-hegy
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten ritka, gyűjtők szenvedélyének esett áldozatul
- b. KOVÁCS (1996): ritka : száraz réteken Ság-hegy, Hercseg-hegy
KOVÁCS (1997): száraz réteken ritka Ság, Hercseg
EREDICSNÉ (1997): Ság-hegy, igen ritka, a kráter szélén és a bazalttömbök által az oldalba vágott mélyedésekben található
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegyről valószínűleg kipsztult
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): hercseg-hegyi előfordulását nem sikerült megerősíteni

Exs.:

- WAISBECKER (1884): Ság-hegyen (HS)
MÁRTON (1893): in monte „Ságh” (HNM)
HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

747. *Verbena officinalis* L.

- a. BORBÁS (1889): házak körül mindenütt
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Szt. Márton-forrás környéke, mély utak
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli gyomtársulásban
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): utak szélén, gyomtársulásokban gyakori:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

751. *Ajuga reptans* L.

Lit.:

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, a bokorerdőben, de a sztyeppré közelében, töviskes nyirkosabb helyein
- b. BAUER – MESTERHÁZY (ined.): a Somló északi lejtőjén, a Kinizsi-szikla feletti mezofil erdei tisztáson jegyeztük fel

Exs.:

HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

Megj.: HORVÁTH (1986) *A. reptans*-ra vonatkozó herbáriumi adata *A. genevensis*

752. *Ajuga genevensis* L.

- a. BORBÁS (1889): füves mezőkön Ság
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőkben, cserjésekben él, nem gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg és a Külső-hegy üde erdejében

756. *Teucrium chamaedrys* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): var. *albiflorum* K-Somló, var. *acutiloba* Ság
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, homokosabb helyeken

- b. KOVÁCS (1996): form. *autilobus* gyakori: száraz lejtőkön Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben: Somló, Ság-hegy,
 Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

758. *Scutellaria hastifolia* L.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó

763. *Marrubium peregrinum* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): ritka Ság-hegy déli részén
 GÁYER (1925): Ság-hegy
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, vágásokban, mélyebb talajú helyeken fordul elő
- b. KOVÁCS (1996): ritka: száraz gyepekben, gyomtársulásokban Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg előfordulását nem tudtuk meg-
 erősíteni

Exs.:

WAISBECKER (1884): Ság-hegy alján (HS)

764. *Sideritis montana* L.Exs.:

HORVÁTH (1971): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1976): Hercseg hegy – tetője (HS)

Megi.: HORVÁTH (1976) *Sideritis montana*-ra vonatkozó herbáriumi adata *Stachys recta*

766. *Nepeta nuda* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Hercseg, erdők, bokrok szélein
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 JEANPLONG (1972): Hercsegen ritka

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad margines silvarum supra montem Somló
 super Doba. Alt. cca.. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)
 STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratsi supra declivum inter septemtriones et occa
 sum solis spectans. Alt. cca.. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)
 TALLÓS (1956): Comit. Veszprém, prope pag. Somlónásárhely, in declivibus montis
 Somló, in sambuco, ad margines silvi. (HB)

767. *Nepeta cataria* L.

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegy
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: gyomtársulásokban, házak körül: Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban szórványos
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): degradált gyepekben, parlagokon szór-
 ványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy

768. *Glechoma hederacea* L.

- a. BORBÁS (1889): gyümölcsösökben mindenütt, *micrantha* K-Somló
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokból került elő

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

769. *Glechoma hirsuta* W. et K.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegy
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
GÁYER (1925): Ság-hegy
RÉDL (1942): Somló
- b. KOVÁCS (1996): sziklás erdőben Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület erdeiben, cserjéseiben jelenik meg.
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): törmelékletű erdőben a Somló keleti oldalán

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

772. *Prunella grandiflora* (L.) SCHOLLER

- a. BORBÁS (1889): K-Somló

773. *Prunella vulgaris* L.

- a. BORBÁS (1889): füves helyeken, gyümölcsösökben mindenütt
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten elszórva található, a bokor-erdőben, de a sztyeppréttel közelében
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, degradált szegélygyepekben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben ritka: Kissomlyó

774. *Prunella laciniata* (L.) NATH.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): füves lejtőkön, mezsgyéken, útféleken mindenütt
- b. KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben: Pet-hegy, Nemes-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
JEANPLONG (1977): In pascais siccis ad Sitke supra montem Hercseg (HS)

775. *Mellitis melissophyllum* L.

- a. BORBÁS (1889): erdő szélén Ság-hegy, Hercseg
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, akáccal tarkított árnyas cserjék mellett található
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg nem tudtuk megerősíteni
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, bokorerdőben a DNY-i oldalon, tölgyesekben a Hercsegen

778. *Galeopsis pubescens* BESS.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőszegélyeken került elő

782. *Galeopsis ladanum* L.

- a. BORBÁS (1889): a subsp. *angustifolia* var. *canescens* vetések közt Ság-hegy

785. *Lamium amplexicaule* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten közönséges és sok példányszámú

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

786. *Lamium purpureum* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten közönséges és sok példányszámú, kaszálóréteken
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

787. *Lamium album* L.

- a. BORBÁS (1889): gyümölcsösökben és árkok partján mindenütt
- b. MESTERHÁZY (ined.): Somló, Ság-hegy üde erdeiben

788. *Lamium maculatum* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): Ság-hegy bokraiban
RÉDL (1942): Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kultúrakácosban
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület erdeiben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): üde erdők gyomtársulásaiban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy északi lejtő (HS)

STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivum inter septemtriones et occa.sum solis spectans. Alt. cca.. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)

789. *Galeobdolon montanum* PERS. ex RCHB.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, gyertyános-tölgyesekben szórványos

793. *Ballota nigra* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): házak körül mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kaszálóréten a déli oldalon
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmeggyes karsztbokorerdő aljnövényzetében
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY- i oldalon erdőkben
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, gyomtársulásokban gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken: Somló

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad margines silvarum supra montem Somló super Doba. Alt. cca.. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)

NOVÁK (1978): Comit. Veszprém. In locis herbosis super conum inferiorem montis Somló supra pagum Doba. Alt. cca.. 380 m. s. m. Hungaria.(HB)

794. *Stachys officinalis* (L.) TREV.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): füves lejtőkön K-Somló, var. *glabrata* és a f. *danica* a Ság-hegyen
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, homokosabb helyeken
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, plató tisztásain
KOVÁCS (1996): subsp. *officinalis* var. *glabrata* nedves helyeken: Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, nyugati lejtő cserjéseinek, molyhos tölgyes maradványának területén jellemző
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezofil gyepekben: Somló, Kissomlyó, Hercseg, Púpos-hegy

Exs.:

JEANPLONG (1977): In graminosis montis Pet-hegy ad pagum Gércse (HS)
GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad margines silvarum supra montem Somló super Doba. Alt. cca.. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)
NOVÁK (1978): Comit. Veszprém. In locis herbosis super conum inferiorem montis Somló supra pagum Doba. Alt. cca.. 380 m. s. m. Hungaria.(HB)

796. *Stachys germanica* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön Kis-Somló
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, az egykori bányaudvar területén, másodlagos száraz gyeptől került elő
KULCSÁR (ined.): Hercseg, Kápolna melletti száraz gyepten

797. *Stachys annua* (L.) L.

- b. KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy

798. *Stachys recta* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): füves lejtőkön mindenütt
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, homokosabb helyeken
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppen
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY- i oldalon erdőkből
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1971): Ság-hegy plató (HS)
ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In caespitibus ad vias supra montem Somló super pagum Doba. Alt. cca.. 250 m. s. m. Hungaria.(HB)
ZSÁMBÉKI (1978): Comit. Veszprém. Prope specula in cacumine montis Somló supra pagum Doba, in pratis. Alt. cca.. 430 m. s. m. Hungaria.(HB)

799. *Stachys sylvatica* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): Ság-hegyén ritka
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a fogadó feletti erdőből került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Külső-hegy lábánál fasorban ritka

801. *Salvia glutinosa* L.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, bükkösben
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló északi és keleti oldalán található törmeléklejtő erdőben, a vár alatti sziklás lejtőn és a Kinizsi szikla közelében

802. *Salvia verticillata* L.

- a. BORBÁS (1889): házak körül mindenütt
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

806. *Salvia nemorosa* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): füves mezőkön K-Somló, a var. *albiflora* Ság-hegyen
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, mindenhol tömegesen fordul elő
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság – hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, mezsgyéken gyakori:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
- ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
- KISS (1980): Kissomlyó (HS)

807. *Salvia pratensis* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt, var *dumetorum* Ság-hegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppen
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, különféle gyepekben elterjedt
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben, mezsgyéken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)
- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In latere occidentale montis Somló-hegy super pagum Doba, in pratis Alt. cca. 340 m. s. m. (HB)
- STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivum inter septemtriones et occasum spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. (HB)
- HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

812. *Acinos arvensis* (LAM.) DANDYLit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, tarlókban mindenütt
PILLITZ (1908): Somlyóhegy

- GÁYER (1914): Ság-hegy ÉNY-i bokros lejtőjén
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppreten közönséges és sok példányszámú
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sziklákon
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, sziklákon elterjedt
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfejtőkben, sziklákon szórványos: Somló,
 Ság-hegy, Hercseg, Kíssomlyó, Nemes-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)
 NOVÁK-WOLF (1978): Comit. Veszprém, in pratis circa speculam Somló supra pag.
 Doba. Alt. cca. 410 m. s. m. Hungaria.(HS)
 SZURGYI (1978): Comit. Veszprém, in herbidis circa speculam montis Somló supra pag.
 Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria.(HS)

813. *Clinopodium vulgare* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): erdők szélein mindenütt
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság – hegy, erdőszegélyeken jelenik meg, ritka
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Kíssomlyó, Somló erdőszélein

Exs.:

- NOVÁK-WOLF (1978): Comit. Veszprém, in pratis circa speculam montis Somló supra
 pag. Doba. Alt. cca. 410 m. s. m. Hungaria.(HB)
 GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad margines silvarum supra montem Somló
 super pagum Doba. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)

814. *Origanum vulgare* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): erdők szélein mindenütt
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, vágásokban, mélyebb talajú valamint homokos helyeken
 fordul elő
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőszegélyeken jellemző
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): utak mellett a Somló nyugati oldalán szór-
 ványos

Exs.:

- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad vias terrosas in declivis montis Somló super
 pagum Doba. Alt. cca. 280 m. s. m. Hungaria.(HB)
 ZSÁMBÉKI (1978): Comit. Veszprém. In pratis prope specula supra cacuminem montis
 Somló super pagum Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria.(HB)

815. *Thymus pulegioides* L.

- a. BORBÁS (1889): Hercseg var. *subcitratus*

816. *Thymus pannonicus* ALL.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság – Kis Somló
 BORBÁS (1890): Somlóhegy subt. *Thymus marschallianus* WILLD.
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg nem tudtuk megerősíteni
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, mezsgyéken szórványos

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)
 ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
 JEANPLONG (1976): In graminosis montis Ság prope pagum Celldömölk (HS)
 NOVÁK (1978): Comit. Veszprém, in locis herbosis super conum inferiorem montis Somló supra Doba. Alt. cca. 380 m. s. m. Hungaria.(HB)
 NOVÁK-WOLF (1978): Comit. Veszprém, in pratis circa speculam montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 410 m. s. m. Hungaria.(HB)
 STADLER (1978): Comit. Veszprém. In partis supra declivum inter septemtriones et occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)
 GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém, in silvis fruticetorum declivium occidentalium montis Somló supra pag. Somlószőlős. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)
Megi.: ANON (1971) *Thymus pannonicus*-ra vonatkozó herbáriumi adata *Thymus odoratissimus*

817. *Thymus odoratissimus* MILL.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): mindenütt, a var. *lovyanus* Ság, Hercseg
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. KOVÁCS (1996): gyakori: száraz gyepekben Ság, Kissomlyó, Hercseg - hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- JEANPLONG (1977): In graminosis montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)

818. *Thymus praecox* OPIZ

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten sok helyen előfordul
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, kétes

Thymus brachyodon WILLD.

- a. BORBÁS (1890): Somlóhegy

823. *Mentha longifolia* (L.) NATH.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban szórványos
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken, általában a hegylábi területeken: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

831. *Lycium barbarum* L.

- a. BORBÁS (1889): kerítésekben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, szőlők, mezsgyék szegélyein néhol tömeges
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy

834. *Scopolia carniolica* JACQ.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, ligetes karszt-bokorerdőben igen kevés számban
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): korábbi ság-hegyi adata téves közlés

835. *Hyoscyamus niger* L.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, plató tisztásain

836. *Physalis alkekengi* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy egy akácosában, út menti árokban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somlón a Séd-forrás feletti degradált erdő-
foltban

838. *Solanum nigrum* L.

- a. BORBÁS (1889): gazos helyeken Hercseg
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, erdőszegélyeken jelenik
meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): parlagok gyomtársulásaiban szórványosan:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
Pet-hegy

839. *Solanum villosum* (L.) LAM.

- a. GÁYER (1908): a Ság-hegyen
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kultúrakácosban közönséges
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a jelenlegi vizsgálat során nem került elő

840. *Datura stramonium* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban nem gyakori: Somló,
Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

841. *Verbascum phoeniceum* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): füves mezőkön és legelőkön mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy *V. austriacum*-al alkotott hibrid a *V. rubiginosum* is
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, dombosabb oldalakon jellemző
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppen
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, lejtőssztyepp – foltokon még megtalálható
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): sztyeppréteken ritkulóban: Somló, Ság-hegy,
Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

844. *Verbascum densiflorum* BERT.Lit.:

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy

Exs.:

GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém, in silvis fruticetorum declivium occidentalium
montis Somló supra pag. Somlószőlős. Alt. cca. 300 m. s. m. (HB)

845. *Verbascum phlomoides* L.

- a. BORBÁS (1889): var. *australe* mezőkön Kis Somló
b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomnövényzetben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Pet-hegy degradált gyepeiben, Külső-hegy:
akácós szélén

846. *Verbascum lychnitis* L.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): Ság-hegy déli részén
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz gyepekben Ság-hegy déli részén
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterbelső keleti oldalán száraz gyepekben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): dgradált gyepekben szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

849. *Verbascum chaixii* VILL. subsp. *austriacum* (SCHOTT) HAY.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): bokros helyeken Ság
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, dombosabb oldalakon jellemző
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, gyomos szegélyeken gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben elterjedt: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1976): Hercseg hegy - tetője (HS)
- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In cerreto super clivum occidentalem montis Somló. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)
- JEANPLONG (1977): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

850. *Verbascum nigrum* L.

- a. BORBÁS (1889): erdők szélein mindenütt
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, árokban

853. *Kickxia elatine* (L.) DUM.

- a. BORBÁS (1889): tarlóokban a Ság-hegyen
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg bizonytalan

855. *Linaria genistifolia* (L.) MILL.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): szőlők közt Ság, Hercseg, Kis Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, dombosabb oldalakon jellemző
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppen
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben mindenütt: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy

Exs.:

- ANON (1976): Ság-hegy (HS)
- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Super murum arcis Somló-vár supra pagum Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)
- NOVÁK (1978): Comit. Veszprém. In locis herbosis super conum inferiorem montis Somló supra pagum Doba. Alt. cca. 380 m. s. m. Hungaria.(HB)

856. *Linaria angustissima* (LOIS) BORB.

- b. KULCSÁR (ined.): felhagyott szőlőben a Hercegen

857. *Linaria vulgaris* MILL.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, tarlóban mindenütt
 b. PONGRÁCZ (1990): egész Somlón
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyepekben, gyomtársulásokban gyakori
 MESTERHÁZY (ined.): mezsgyéken, gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Herceg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ZSÁMBÉKI (1978): Comit. Veszprém. Prope specula in cacumine montis Somló supra pagum Doba, in pratis. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria.(HB)

859/a. *Antirrhinum majus* L.

- a. PILLITZ (1908): Kertből elvadulva nő a Somlyóhegyen

873. *Veronica beccabunga* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Séd-forrás környékén egy nagyobb állomány

874. *Veronica chamaedrys* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 BORBÁS (1889): bokrokban, erdőkben mindenütt
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Szt-István platón
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Herceg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)
 ISTENES (1978): Comit. Veszprém. In clivis inter septemtrionales et occasum solstitiali montis Somló supra pagum Doba ad margines silvis in locis graminosis. Alt. cca.400 m. s. m. Hungaria.(HB)

875. *Veronica officinalis* L.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, fennsík, vár környéke
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, kétes adat

877. *Veronica prostrata* L.Lit.:

- a. GÁYER (1929): Hodossy Ernőné úrnő találta a gércei Nemeshegyen
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten, zúzalékos oldalakon
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati oldal sztyepprétfoltjain él, ritka
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy, Pet-hegy: száraz gyepekben ritka

Exs.:

GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém, ad scalas circa speluncam montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. (HB)

878. *Veronica austriaca* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó

- BORBÁS (1889): subsp. *teucrium* szőlők közt Ság-h
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen a subsp. *dentata*
 KOVÁCS (1996): subsp. *teucrium*: száraz réteken Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a subsp. *teucrium* a déli lejtő sztyeppréten
 maradványainak ritka eleme
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a subsp. *teucrium* száraz gyepekben ritka:
 Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
 Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
 ISTENES (1978): Comit. Veszprém. In clivis inter septemtrionales et occasum solstitiali
 montis Somló supra pagum Doba ad margines silvis in locis graminosis. Alt.
 cca.400 m. s. m. Hungaria.(HB)
 STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivum inter septemtriones et
 occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)
 GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In latere occidentale montis Somló-hegy super
 pagum Doba, in pratis. Alt. cca. 340 m. s. m. Hungaria.(HB)

882. *Pseudolysimachion spicatum* (L.) OPIZLit.:

- a. BORBÁS (1889): füves helyeken Ság-h, Kis Somló, Hercseg
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten, zúzalékos oldalakon
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtő száraz gyepeiben szórványos
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben szórványos: Somló, Ság-
 hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1976): Hercseg hegy - tetője (HS)
 JEANPLONG (1977): In graminosis montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)

883. *Veronica triphyllos* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön KSomló
 b. KOVÁCS (1996): szántóföldeken, vetésekben Kissomlyó
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): szőlők gyomtársulásaiban ritka: Somló, Ság-
 hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

887. *Veronica arvensis* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, szőlők gyomnövényzetében került elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): szőlők gyomtársulásaiban ritka: Somló, Ság-
 hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

889. *Veronica praecox* ALL.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): szőlők gyomtársulásaiban ritka: Somló, Ság-
 hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

890. *Veronica serpyllifolia* L.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, bizonytalan

891. *Veronica hederifolia* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): művelt talajon mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, szárazgyepekben, erdőkben, sziklákon egyaránt közönséges, néhol tömeges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): szőlők gyomtársulásaiban, sziklákon gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

892. *Veronica persica* POIR.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön az egész megyében gyakori
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz, degradált gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban a leggyakoribb *Veronica* faj: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém, ad margines cultorum in declivibus septentrionali-occidentalibus montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 280 m. s. m. Hungaria.(HB)

893. *Veronica agrestis* L.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó

894. *Veronica polita* FR.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): szőlők gyomtársulásaiban ritka: Ság-hegy, Somló

895. *Veronica opaca* FR.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy

896. *Digitalis grandiflora* MILL.Lit.:

- a. RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló: erdők szélén a DK-i oldalon, Púpos-hegy: akácok szélén

Exs.:

WOLF (1978): Comit. Veszprém, in silvis declivium septentrionali-occidentalium montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)

899. *Melampyrum cristatum* L.

- a. BORBÁS (1889): erdőkben a Ság-hegyen
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy

- SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, a bokorerdőben, de a sztyepprét közelében
 b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz, bokros helyeken Ság, Hercseg
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg nem erősítettük meg

900. *Melampyrum arvense* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 b. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
 PILLITZ (1908): Somlyóhegyen feltűnő, bőven
 RÉDL (1942): Somló
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Séd-forrás közelében száraz
 gyepfoltban gyakori

Exs.:

ZSÁMBÉKI (1978): Comit. Veszprém. In pratis prope specula supra cacuminem montis
 Somló super pagum Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria.(HB)

901. *Melampyrum barbatum* W. et K.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, bazaltperem szegélynél kőrisfák alatt

902. *Melampyrum pratense* L.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, bazaltperem szegélynél kőrisfák alatt
 BAUER – MESTERHÁZY (ined.): a Somló északi lejtőjén, a bükkösben a turistaösvény
 mellett

904. *Melampyrum nemorosum* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): erdőkben mindenütt
 b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőszéleken: Somló, Kíssomlyó

Exs.:

ISTENES (1978): Comit. Veszprém. In clivis inter septemtrionales et occasum solstitiali
 montis Somló supra pagum Doba ad margines silvis in locis graminosis. Alt. cca.
 400 Hungaria.(HB)

909. *Odontites lutea* (L.) CLAIRV.

- a. BORBÁS (1889): száraz lejtőkön Ság-hegy, Hercseg
 GÁYER (1925): Ság-hegy
 b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz lejtőkön Ság, Hercseg
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, adatait jelenleg nem tudtuk megerősíteni
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, száraz gyepekben szórványos

910. *Odontites rubra* (BAUMG.) OPIZ

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, degradált gyepekben szórványos
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): művelt területek szegélyében gyakori:
 Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kíssomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
 Pet-hegy

***Odontites villosula* SCHUR.**

- a. BORBÁS (1898): var. *stenodonta* Somlóhegy

912. *Rhinanthus minor* L.

- b. BORBÁS (1889): réteken bőven és uralkodó
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, a sziklásabb, szárazabb kaszálók növénye
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Pet-hegy mezofil gyepeiben

925. *Orobanche arenaria* BORKH.

- a. KITAIBEL (1799): Somló, ober den Weingarten
PILLITZ (1908): Somlyóhegyen szőlőben
GÁYER (1925): Ság-hegy
PAUER (1932): Ság
RÉDL (1942): Somló
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, zúzalékos oldalon néha nagy tömegben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy délkeleti lejtőjén került elő *Artemisia campestris*-en

926. *Orobanche purpurea* JACQ.

- a. RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Hercseg gyepeiben ritka

929. *Orobanche alba* STEPH.

- Lit.:
- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- Exs.:
- HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)

931. *Orobanche hederæ* DUBY

- Lit.:
- a. FEKETE et. al. (1961): Somló
FACSAR (1987b): Somlón a molyhos tölgyes bokorerdők szárazabb gyepekkel alkotott mozaikjának jellemzője
 - b. PONGRÁCZ (1990): Somló, hűvösebb oldalakon cseres-kocsányos tölgyesekben
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, minden típusú erdőben előfordul, de leggyakoribb a keleti oldal üde, degradált gyertyános-tölgyeseiben, itt néhol tömeges
- Exs.:
- TALLÓS (1956): Somló tetején a vár előtt (HNM)
 - ANON (1956): Somló, gyertyános-tölgyesben bazaltos-agyagos talajon (HNM)
 - SZURGYI-ISTENES (1978): Matrix: *Hedera helix* L. Comit. Veszprém, in silvis siccis montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. (HB)

933. *Orobanche artemisiae-campestris* AUCH. EX GAUDIN

- Lit.:
- a. BORBÁS (1889): Kis Somló, Ság-hegyen *Artemisia campestris*en
 - b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz gyepekben Ság, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, délkeleti oldalon száraz gyepekben él
- Exs.:
- WAISBECKER (1884): Ság-hegyen (HS)

935. *Orobanche gracilis* SM.

- a. BORBÁS (1889): füves helyeken Ság-hegy *Lotus corniculatus*on
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a molyhos tölgyes szegélyén száraz gyeppen él

936. *Orobanche lutea* BAUMG.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): füves helyeken Ság
- b. KOVÁCS (1996): gyakori: füves helyeken a form. *pedantha* Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterbelső egy magasabb platóján, degradált száraz gyeptől került elő

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

937. *Orobanche caryophyllacea* SM.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, déli oldal degradált gyepeiben ritka *Galium glaucum*-on

941. *Orobanche elatior* SUTTON

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegy, Kis Somló *Centaurea scabiosa* gyökerén
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz réteken Ság, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráter nyugati oldalának egy platóján találtuk
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Kissomlyó száraz gyepeiben ritka, a Somló tetején gyeppen gyakori

947. *Plantago arenaria* W. et K.

- a. BORBÁS (1889): homokos mezőkön Ság-hegy
PILLITZ (1908): Somlyóhegyen bőven
GÁYER (1925): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegyi adatait nem tudjuk megerősíteni

952. *Plantago lanceolata* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, réteken mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, üde, füves foltokon
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppen
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Szt-István platón
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ISTENES (1978): Comit. Veszprém. In clivis inter septentrionales et occasum solstitiali montis Somló supra pagum Doba ad margines silvis in locis graminosis. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)
WOLF (1978): Comit. Veszprém. Supra cacuminem montis Somló circum speculam in locis herbosis supra pagum Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. (HB)

954. *Plantago media* L.Lit.:

- a. CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten molyhos tölgyek nyirkos tövében elszórtan üde, füves foltokon
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, mezotérszínen keresztútakon gyakori
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyepekben, erdőszegélyeken szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezofil gyepekben szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivium inter septemtriones et occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)

956. *Plantago major* L.

- a. BORBÁS (1889): útféleken mindenütt, de nem gyakori
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, üde, füves foltokon
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, taposott helyeken közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

957. *Chelidonium majus* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): házak és kerítések mellett mindenütt a Ság-h tetején is
CSAPODY (1974): Ság-hegy kulturakácosban a hegy keleti és délkeleti oldalán
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kulturakácosban tömeges
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkből
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, árnyas sziklákon, leromlott erdőkből, gyomtársulásokban gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): degradált üde erdőkből gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

SZURGYI-ISTENES (1978): Comit. Veszprém, in rudatis arcis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)

959. *Papaver confine* JORD.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
GÁYER (1929): Hodossy Ernőné úrnő találta a gércei Nemeshegyen
JEANPLONG (1976): Ság-hegy
JEANPLONG (1983): Ság-hegy belső kráteroldalain
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtő sztyepprétején még előfordul
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfejtőkben, sziklákon a form. *albiflorum* is: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy

960. *Papaver rhoeas* L.

- a. BORBÁS (1889): vetések közt mindenütt, de nem bőven
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kulturakácosban
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, degradált száraz gyepekben jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban, sziklákon, vetésekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

963. *Corydalis cava* (L.) SCHW. et KOERTELit.:

- a. BORBÁS (1889): erdőkben Sághegy
- SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, ligetes karszt-bokorerdőben nagy tömegben virít
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, bazaltperem szegélyénél kőrisfák alatt
- BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, az északnyugati lejtő törmeléklejtő-erdejében tömeges
- MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): üde erdőkben: Somló, Kissomlyó, Hercseg

Exs.:

- ANON (1975) : Ság-hegy északi lejtőjén (HS)
- GALAMBOS (1979): Comit. Veszprém, in Quercus-Carpinetis declivium occidentalium montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 390 m. s. m. (HB)
- GALAMBOS (1981): Comit. Veszprém, in Quercus-Carpinetis declivium meridionalium montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 370 m. s. m. (HB)

965. *Corydalis solida* (L.) CLAIRV.Lit.:

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, gyertyános-kocsánytalan tölgyesekben található
- BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati oldal molyhos tölgyes maradványában fordul elő, ritka
- MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, törmeléklejtő erdőben gyakori

Exs.:

- GALAMBOS (1979): Comit. Veszprém, in Quercus-Carpinetis declivium meridionalium montis Somló supra pag. Somlóvásárhely, Alt. cca. 350 m. s. m. (HB)
- TALLÓS (1960): Comit. Veszprém, prope pag. Somlóvásárhely, in monte Somló. (HB)

966. *Corydalis pumila* (HOST) RCHB.Lit.:

- b. KOVÁCS (1996): ritka: erdős, bokros helyen Ság-hegy
- BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy erdeiben gyakori
- MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, törmeléklejtő erdőben szórványos

Exs.:

- TALLÓS (1960): Comit. Veszprém, prope pag. Somlószőlős, in locis declivibus septentrionalibus montis Somló, in faginetis. (HB)
- TALLÓS (1956): Comit. Veszprém, prope pag. Somlóvásárhely, in cacumine montis Somló, in consoc. Tiliaea Quercus-Carpineti. (HB)

967. *Fumaria rostellata* KNAF

- a. FREH (1875): Hercseg (BORBÁS herb.)
- BORBÁS (1889): a Hercseg kőfejtőjénél
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz gyepekben Hercseg-hegy
- BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, szőlőkben, mezsgyéken ritka gyom
- MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban, kőfejtőkben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy

968. *Fumaria officinalis* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): gazos helyeken K–Somló, Hercseg
- SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, ligetes karszt-bokorerdőben nagy tömegben virít
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterbelső köves-sziklás helyein jelenik meg, ritka

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfejtőkben ritka: Púpos-hegy, Kissomlyó; vetésekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

Megj.: ANON (1975) *Fumaria officinalis* –ra vonatkozó herbárium adata *Fumaria rostellata*

969. *Fumaria schleicheri* SOY.-WILL.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg: kukoricavetésben ritka

970. *Fumaria vaillantii* LOIS.

Exs.:

GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In declivis meridianis montis Somló supra pagum Somlónásárhely in vineto. Alt. Cca 300 m. s. m. Hungaria.(HB)

975. *Brassica rapa* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, vetésekben elszórva KSomló
- b. KOVÁCS (1996): subsp. *sylvestris*: szórványos Kissomlyó

975/b. *Brassica napus* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): mezőkön elszórva mindenütt
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): vetésekben fordul elő: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

978. *Sinapsis arvensis* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken, parlagokon, gyomtársulásokban: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

984. *Raphanus raphanistrum* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó: parlagon, Pet-hegy: búza-vetésben

991. *Lepidium campestre* (L.) R. BR

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli gyomtársulásban fordul elő

992. *Cardaria draba* (L.) DESV.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kaszálórétén a déli oldalon
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Pet-hegy, búzavetés szegélyében néhány példány

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

993. *Lepidium crassifolium* W. et K.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, cserjések, erdők széléhez közel
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, téves adat

994. *Lepidium ruderales* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a fogadó környékén, járdaszegélyeken
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): járdaszegélyekben, házak tövében gyakori:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
Pet-hegy

1002. *Thlaspi perfoliatum* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): KSomló, Ság szőlőmezsgyén
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten szinte mindenütt megtalálható
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfejtőkben, sziklákon gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)
- ANON (1975) : Ság-hegy nyugati oldalán (HS)

1003. *Thlaspi arvense* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt, de szálonként
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, szőlők gyomnövényzetében fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken, vetésszegélyekben, szőlők közt
gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1011. *Capsella bursa-pastoris* (L.) MEDIC.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban, szőlők közt gyakori:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1975) : Ság-hegy nyugati oldalán (HS)
- GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém, ad margines cultorum in declivibus septem-trionalibus montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 280 m. s. m. (HB)

1014. *Neslea paniculata* (L.) DESF.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Pet-hegy mezsgyéjén néhány tő, Ság-hegy úti menti gyomtársulásban

1018. *Lunaria annua* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Somlón és a Ság-hegyen kivadulva

1020. *Alyssum montanum* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): Ság-hegyen ritka

DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, szárazabb részek növénye kevesebb egyedszámban
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg bizonytalan

Exs.:

MÁRTON: in monte Ság (HNM)

1022. *Alyssum alyssoides* (L.) NATH.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, sziklákon közönséges
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfejtőkben, sziklákon tömeges: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kíssomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)
 ANON (1975): Ság-hegy nyugati lejtő (HS)
 JEANPLONG (1977): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
 JEANPLONG (1977): In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1024. *Aurinia saxatilis* (L.) DESV.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 BORBÁS (1889): Ság szikláin bőven, a Nagy Somlón is Veszprém megyében
 BORBÁS (1897): Nagy-Somló bazaltján töméntelen, a Sághegyen
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy sziklás lejtőin bőven
 GÁYER (1925): Ság-hegy
 RÉDL (1942): Somló
 SOÓ (1968): Ság-hegy
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kráter belsejében egy helyütt, de viszonylag nagyobb mennyiségben
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sziklagyepben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a D-DK-i kitettségű bazaltsziklákon virít áprilistól június elejéig
 KOVÁCS (1996): eltűnt faj: egykor a Ság-hegy szikláin bőven
 KOVÁCS (1997): eltűnt, egykoron Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy néhány szikláján, a kisebb bányaudvarban még szép számmal él
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló szikláin gyakori

Exs.:

WAISBECKER (1884): Ság-hegy (HS)
 MÁRTON (1892): in monte „Ság” (HNM)
 PILLITZ (1910): Somlóhegy sziklás lejtőin (HNM)
 POLGÁR (1926): monte Ság-hegy ad rupes basalticis 250 m Celldömölk (HNM)
 BOROS (1950): In rupibus basalticis montis Somló hegy (HNM)
 HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
 ANON (1975): Ság-hegy déli oldalán (HS)
 JEANPLONG (1976): In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
 JEANPLONG (1977): In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1025. *Berteroa incana* (L.) DC.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön a megye DK-i részén mindenütt
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálóréteken sok helyen
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): sziklákon, degradált gyepekben, útszéleken
gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)

HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)

HORVÁTH (1976): Hercseg hegy – tetője (HS)

ANON (1976): Ság-hegy (HS)

ISTENES (1976): Comit. Veszprém. In clivis inter septemtrionales et occasum solstitiali, monti Somló supra pagum Doba ad margines silvis in locis graminosis. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In latere occidentale montis Somló-hegy super pagum Doba, in pratis. Alt. cca. 340 m. s. m. Hungaria.(HB)

WOLF (1978): Comit. Veszprém. Supra cacuminem montis Somló circum speculam in locis herbosis supra pagum Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. (HB)

1031. *Erophila verna* (L.) CHEV.

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somlyó
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványosan
MESTERHÁZY (ined.): köfjétkben, gyepekben tömeges: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1032. *Armoracia rusticana* G. M. SCH.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, Púpos-hegy, Somló gyomtársulásaiban

1034. *Cardamine impatiens* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, akácosban, erdei úton jelent meg, ritka

1046. *Barbarea vulgaris* R. BR.

- a. BORBÁS (1889): Hercseg
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegyen kukoricaföldön néhány tő

1049. *Arabis turrata* L.

- a. RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló erdeiben, sziklákon szórványos

1051. *Arabis auricula* LAM.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy: kráterperem száraz gyepeiben ritka

1053. *Arabis glabra* (L.) BERNH.

- a. BORBÁS (1889): erdők szélein és tisztásain mindenütt
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg adatát nem tudtuk megerősíteni

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegyen, Külső-hegyen kőfejtőkben

1056. *Rorippa austriaca* (CR.) BESS.

- a. BORBÁS (1889): vizesgödör partján KSoml

1058. *Rorippa amphibia* (L.) BESS.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegyen forrás mellett

1067. *Erysimum repandum* HÖJER

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt

Exs.:

HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)

Megj.: HORVÁTH (1970) *Erysimum repandum*-ra vonatkozó herbáriumi adata *Erysimum odoratum*

1068. *Erysimum cheirathoides* L.

- a. BORBÁS (1889): szántóföldeken mindenütt
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, szárazabb részek növénye kevesebb egyedszámban
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, bizonytalan adat
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Púpos-hegy, mezsgyéken

1073. *Erysimum odoratum* EHRH.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): sziklás helyeken Ság
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. KOVÁCS (1996): form. *dentatum* gyakori száraz gyepekben Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy száraz gyepeiben szórványos, de az akácokban az út mellett is előfordul
KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): a Nemes-hegyen zavart helyeken, sziklakibúvásokon, a közelben a Ság-hegyen hasonló termőhelyen él
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló sziklái gyakori

Exs.:

HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)

HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)

HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

HORVÁTH (1971): Ság-hegy (HS)

JEANPLONG (1976): In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

ANON (1976): Ság-hegy (HS)

JEANPLONG (1977): In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

ISTENES (1978): Comit. Veszprém. In clivis inter septemtrionales et occasum sostitiali montis Somló supra pagum Doba ad margines silvis inlocis graminosis Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)

ZSÁMBÉKI (1978): Comit. Veszprém. In partis prope speculam supra cacuminem montis Somló super pagum Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria.(HB)

SZURGYI – ISTENES (1978): Comit. Veszprém, in rudatis acris Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)

1075. *Alliaria petiolata* (M.B.) CAVARA et GRANDELit.:

- a. BORBÁS (1889): bokrokban mindenütt
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten szinte mindenütt megtalálható
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, akácosban és más erdőtársulásban sok helyen tömeges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): degradált erdőkben tömeges: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1076. *Sisymbrium officinale* (L.) SCOP.Lit.:

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó: árokban néhány tő, Hercseg: Kápolna mellett degradált gyepekben néhány tő

Exs.:

SZURGYI-ISTENES (1978): Comit. Veszprém, in ruderatis acris Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)

1078. *Sisymbrium strictissimum* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszín egyik fő növénye
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, a vár környékén és a mezotérszín déli lejtőjén akácos szélén

Exs.:

ZSÁMBÉKI (1978): Comit. Veszprém, In pratis prope speculam supra cacuminem montis pagum Doba. Alt. cca.430 m. s. m. (HB)

SZURGYI – ISTENES (1978): Comit.Veszprém, in ruderatis arcis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad margines silvarum supra montem Somló super pagum Doba. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)

SZURGYI – ISTENES (1978): Comit. Veszprém, in ruderatis arcis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)

1080. *Sisymbrium altissimum* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): csak a Ság déli részén
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz réteken Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterbelső magasabb szintjein törmelékes helyeken gyakori

Exs.:

WAISBECKER (1884): Ság-hegy (HS)

1082. *Descurainia sophia* (L.) WEBBLit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kaszálórét a déli oldalon
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, degradált száraz gyepekben gyakori

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): vetésszegélyekben, árkokban, sziklákon gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldalán (HS)

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, inter vineas in solo basaltico friabile in declivibus meridionalibus montis Somló, supra pag. Somlóvásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)

1083. *Arabidopsis thaliana* (L.) HEYNH.

Lit.:

a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt

b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1087. *Camelina microcarpa* ANDRZ.

a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt

b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben fordul elő, szórványos
MESTERHÁZY (ined.): Somló, mezsgyén néhány példány a hegy keleti lábánál

1088. *Reseda lutea* L.

a. CSAPODY (1974): Ság-hegy, kaszálórétén a déli oldalon

SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, dombosabb oldalakon jellemző

b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, degradált száraz gyepekben gyakori

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfejtőkben, parlagokon szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1096. *Helianthemum ovatum* (VIV.) DUN.

Lit.:

a. KITAIBEL (1799): In monte Somló

BORBÁS (1889): száraz lejtőkön és sziklás helyeken mindenütt

SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, bombakövek által vágott gödörben kevés példányszámban

b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg előfordulását nem tudtuk meg erősíteni

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Kissomlyó és a Púpos-hegy lejtősztyeppjében

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1100. *Viola odorata* L.

Lit.:

a. BORBÁS (1889): berkekben elég gyakori mindenütt

PONGRÁCZ (1990): Somló, akácosokban

b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy erdeiben, cserjéseiben szórványos

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): cserjésekben, erdőkben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- GALAMBOS (1979): Comit. Veszprém, in herbidis declivium occidentalium montis Somló, supra pag. Doba. Alt. cca. 390 m. s. m. (HB)
 GALAMBOS (1979): Comit. Veszprém, ad vias declivium meridionalium montis Somló prope sacrarium supra pag. Somlónásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. (HB)
 GALAMBOS (1979): Comit. Veszprém, in fruticetis declivium meridionalium montis Somló supra pag. Somlónásárhely. Alt. cca. 370 m. s. m. (HB)
 TALLÓS (1956): Comit. Veszprém, prope pag. Somlónásárhely, in cacumine montis Somló, in fruticetis. (HB)

1101. *Viola alba* BESS.

- a. BORBÁS (1889): var. *scotophylla* Kis-Somló gyümölcsöseiben
 b. KOVÁCS (1996): subsp. *scotophylla* erdőszélen Kissomlyó
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy, Somló erdőszélein ritka

1102. *Viola cyanea* ČELAK.

- b. KOVÁCS (1996): szórványos: tölgyesekben, bokros helyeken Ság-hegy, Kissomlyó
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a múzeum feletti üdebb erdő szegélyéből került elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Kissomlyó erdőszegélyeiben és cserjéseiben

1105. *Viola hirta* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): szőlők közt és erdőkben Ság, var. *subciliatamihi* K-Somló
 b. KOVÁCS (1996): gyakori: száraz gyepek, szőlők, utak mentén Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg korábbi adatait nem tudtuk megerősíteni
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőkben, gyepekben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó

Exs.:

- JEANPLONG (1977): In fruticetis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
 ANON (1975): Ság-hegy nyugati lejtő (HS)

1106. *Viola ambigua* W. et K.

- a. BORBÁS (1889): csak a Ságbon
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten terjedőben van
 b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz réteken Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenlegi előfordulását nem sikerült bizonyítani

1107. *Viola mirabilis* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): Ság
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 RÉDL (1942): Somló
 CSAPODY (1974): Ság-hegy, kultúrakácosban
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten terjedőben van

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg korábbi adatait nem tudtuk megerősíteni

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati lejtő (HS)

1109. *Viola reichenbachiana* JORD.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, fogadó feletti erdőben került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőben szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó

1111. *Viola canina* L.

- a. BORBÁS (1889): var. *lucorum* K-Somló erdeiben

1117. *Viola tricolor* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló subsp. *luteola*
b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Somló keleti lábánál felhagyott szántón ritka

1118. *Viola arvensis* MURR.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): Somló, ober den Weingarten
BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, gyomtársulásokban gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): sziklákön, gyepekben, gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)
HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

1119. *Viola kitaibeliana* R. et SCH.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön Ság
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten nagy egyedszámban
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg korábbi adatait nem tudtuk megerősíteni
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Ság-hegy nyugati oldalán található degradált lejtősztyeppben szálanként, Hercseg száraz gyeppben ritka

1127. *Hypericum perforatum* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): mezőkön, út mellett mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten nagy egyedszámban
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen, D-DNY-i oldalon erdőben
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, közönséges

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, mezsgyéken gyakori:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
ANON (1976): Ság-hegy (HS)

1134. *Bryonia alba* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): kerítésen Ság
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, az akácos szegélyén jelent meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló: a déli oldal degradált erdeiben, Kis-
somlyó: déli oldalon cserjésekben

Exs.:

HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

1138. *Campanula glomerata* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): bokros lejtőkön, erdők szélein, gyümölcsösökben mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg korábbi adatait nem tudtuk meg-
erősíteni
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló és Púpos-hegy mezofil gyepeiben

Exs.:

JEANPLONG (1976): In graminosis montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)

1142. *Campanula rapunculoides* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
PILLITZ (1908): Somlyóhegyen
RÉDL (1942): Somló
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület erdeiben szórványos

1144. *Campanula trachelium* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): var. *urticaefolia* Ság, Hercseg
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten molyhos tölgyel elszórt terület
gyönyörű üde foltjain
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, gyertyános-kocsányos tölgyes aljnövényzetében
- b. KOVÁCS (1996): gyakori: üde lombdőkben, gyümölcsösökben a var. *uticifolia* Ság-
hegy, Hercseg-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy törmeléklejtő erdejében került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyümölcsösökben, degradált erdőkben,
útszéleken: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy,
Púpos-hegy, Pet-hegy

1145. *Campanula bononiensis* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): Ság, KSomló szőlők között
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy

- SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, több helyen is előfordul
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
 KOVÁCS (1996): szórványos: száraz erdőszéleken, szőlőkben Ság – hegy, Kissomlyó
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, az egykori xerothem erdők maradványaiban, cserjések szegélyében fordul elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): sziklákon, köfajtókben: Somló, Hercseg, Kissomlyó

Exs.:

HORVÁTH (1976): Hercseg hegy-teteje (HS)

1147. *Campanula persicifolia* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 BORBÁS (1889): erdőben mindenütt a var. *criocarpa* Hercsegen
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten molyhos tölgygel elszórt terület gyönyörű üde foltjain
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, gyertyános-kocsányos tölgyes aljnövényzetében
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület erdeiben, cserjések szegélyén szórványos
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló: útszélén, Hercseg: erdőben

Exs.:

HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

1146. *Campanula rotundifolia* L.Exs.:

HORVÁTH (1986): Hercseg

Megj.: HORVÁTH (1986) *Campanula rotundifolia*-ra vonatkozó herbáriumi adata *Campanula patula*

1149. *Campanula patula* L.

- a. BORBÁS (1889): bokros helyeken, réteken, szőlők közt mindenütt
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten molyhos tölgygel elszórt terület gyönyörű üde foltjain
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, mezofil gyepfoltokon, szegélyeken szórványos
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Somló nyugati hegy lábán, gyümölcsös kaszált gyepjében, a Kissomlyó és a Külső-hegy gyümölcsöseiben

1156. *Eupatorium cannabinum* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, üdőbb erdőszegélyeken találtuk
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a hegy keleti lábánál, gyomos útszéli gyepben

1150. *Solidago virga-aurea* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Púpos-hegy száraz gyepjeiben szórványos

1158. *Solidago gigantea* AIT.Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a területen egyenlőre csak szórványos

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): hegylábi területeken szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

JEANPLONG (1977): In herbidis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1160. *Bellis perennis* L.

- a. BORBÁS (1889): füves mezőkön mindenütt közönséges
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz és degradált gyepekben gyakori
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, üde kaszálókön néhol nagy tömegben
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): réteken, gyümölcsösökben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1162. *Aster linosyris* (L.) BERNH.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): füves lejtőkön Ság, Hercseg
JEANPLONG (1972): Hercseg bokrai közt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppreton elvegyülve
- b. JEANPLONG (1991): Hercseg bazalttufáján
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, törmelékes felszínen fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó: Királykő környékén, Hercseg: hegycsúcs alatt lejtősztyeppben

Exs.:

JEANPLONG (1976): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

JEANPLONG (1976): In graminosis montis Kissomlyó (HS)

1165. *Aster amellus* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): Káld körül, a subsp. *bessarabicus* Ság, Hercseg
RÉDL (1942): Somló
JEANPLONG (1976): Kissomlyó
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
KOVÁCS (1996): szórványos: száraz réteken, erdőszéleken Kissomlyó a subsp. *bessarabicus* ritka: Ság-hegy, Hercseg-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a subsp. *bessarabicus* a nyugati lejtőn cserjés-molyhos tölgyes maradvány szegélyén és kráteren belül néhány ponton került elő
KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): Púpos-hegy lejtősztyepp maradványában erős populáció, a környéken a Ság-hegyen és a Kissomlyón is előfordul
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, hegytetőn gyepekben csoportokban, valószínűleg kivadulva

Exs.:

JEANPLONG (1976): In declivibus montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1171. *Erigeron annuus* (L.) PERS.

- a. BORBÁS (1889): füves mezőkön mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kaszálórét a déli oldalon

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, megművelt területek gyomtársulásaiban közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban közönséges: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1173. *Erigeron canadensis* (L.) CRONQ

- a. KITAIBEL (1799): Somló, ober den Weingarten
BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt bőven
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kaszálórét a déli oldalon
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, degradált gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): laza talajú gyomtársulásokban, szőlők közt gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1175. *Filago lutescens* JORD.

- a. BORBÁS (1889): Kis Somló, füves mezőkön

1176. *Filago arvensis* L.

- a. KITAIBEL (1799): Somló, ober den Weingarten
BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Nemes-hegy kőfejtőiben

1181. *Pseudognaphalium luteo-album* (L.) HILL. et BURTT.

- a. DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy száraz, füves térség viszonylag nagyobb termőrétegű területein
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg bizonytalan
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy kőfejtőjében néhány tő

1185. *Inula conyza* DC.

Lit.:

- a. JEANPLONG (1976): Ság-hegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a törmelékletűn ültetett akácokban is fennmaradt néhány töve, az egykori xerotherm erdők tanújaként
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfejtőkben, törmelékes helyeken, erdőkben szórványosan: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy

Exs.:

- JEANPLONG (1976): In declivibus montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
ANON (1976): Ság-hegy (HS)

1186. *Inula germanica* L.

Lit.:

- a. FREH (1875): Ság hegy (BORBÁS herb.)
BORBÁS (1889): Sághegy
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
GÁYER (1925): Ság-hegy
PAUER (1932): Ság
RÉDL (1942): Somló

- DALA - JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kráter-közeli rétek virága
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, csepleszmeggyes cserjésben gyakori
 b. KOVÁCS (1996): ritka: száraz gyepekben Ság-hegy
 KOVÁCS (1997): Ság-hegy eltűnőben
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterperem gyepeiben néhány ponton került elő

Exs.:

- WAISBECKER (1884): Ság-hegy (HS)
 JEANPLONG (1976): In declivibus montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1187. *Inula ensifolia* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): K-Somló
 JEANPLONG (1972): Hercsegen gyakori
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 DALA–JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kráter-közeli rétek virága
 b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz gyepekben Ság-hegy, Kissomlyó
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg meg nem erősített adat
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó és Püpos-hegy lejtőssztyeppjében

Exs.:

- JEANPLONG (1976): In cacumine montis Kissomlyó (HS)

1188. *Inula hirta* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): Hercseg DK-i lejtőin
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 RÉDL (1942): Somló
 JEANPLONG (1972): Hercsegen gyakori
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 DALA–JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kráter-közeli rétek virága
 PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
 b. KOVÁCS (1996): szórványos: sziklagyepekben a form. *angustifolia* Hercseg-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, az egykori bokorerdő maradvány területén találtak néhány tövét
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): bokoredőben a Somlón, Kissomlyón és Hercsegen

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)
 ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1189. *Inula salicina* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy tetején bokrokban
 RÉDL (1942): Somló
 JEANPLONG (1972): Hercsegen gyakori
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, feltehetőleg eltűnt
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó és Nemes-hegy száraz gyepeiben

1191. *Inula britannica* L.

- a. BORBÁS (1889): KSoml
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy lábánál parlagon szórványos

1192. *Inula oculus-christi* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): a Sághegy
- GÁYER (1925): Ság-hegy
- PAUER (1932): Ság
- CSAPODY (1974): Ság-hegy
- DALA–JEANPLONG (1974): Ság-hegy
- SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kráter-közeli rétek virága
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtő sztyepprétején ma is megtalálható
- KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): a Nemes-hegy száraz gyepeiben több polikormon telep, Vas megyében ezen kívül még a Ság-hegyen fordul elő

Exs.:

- WAISBECKER (1884): Ság-hegy (HS)
- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
- HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

1194. *Pulicaria dysenterica* (L.) BERNH.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten nagy egyedszámban, erdők széléhez közel
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg nem tudtuk megerősíteni

1199. *Ambrosia artemisiifolia* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyakori
- MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): parlagokon, művelt területeken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1206. *Helianthus annuus* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Pet-hegy, gabonatarlón elvadulva

1207/a. *Helianthus tuberosus* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg és Külső-hegy parlagjain

1210. *Bidens tripartita* L.

- a. BORBÁS (1889): vizes gödör mellett Kis-Somló
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásból került elő, nem gyakori

1212. *Galinsoga parviflora* CAV.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, fogadó mellett került elő
- MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban közönséges: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1213. *Anthemis cotula* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön Sághegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelen vizsgálat során nem került elő

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg és Nemes-hegy búzavetéseiben gyakori

1214. *Anthemis austriaca* JACQ.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön Hercseg
RÉDL (1942): Somló
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, degradált száraz gyepekben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): vetésekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1215. *Anthemis tinctoria* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): Nemes hegy, Hercseg, K-Somló
JEANPLONG (1972): Hercsegen gyakori
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó és Hercseg parlagterületein, törmelékletőin

Exs.:

JEANPLONG (1976): In marginem viae montis Hercseg prope pagum Sitke (HS)
HORVÁTH (1976): Hercseg-hegy szőlős útszéleken (HS)

1216. *Anthemis arvensis* L.

- a. KITAIBEL (1799): Somló, ober den Weingarten
RÉDL (1942): Somló

1217. *Anthemis ruthenica* M. B.

- a. BORBÁS (1889): homokos mezőkön Ság, Hercseg
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelen vizsgálat során nem került elő

1224. *Achillea distans* W. et K. ex WILLD.

Lit.:

- a. JEANPLONG (1976): Hercseg

Exs.:

HORVÁTH (1976): Hercseg-hegy teteje (HS)

1226. *Achillea collina* L.

- a. JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1227. *Achillea millefolium* L.

Lit.:

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppretn nagy egyedszámban
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomvegetációban, hegylábi mezofil gyepekben található

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyékben, gyomtársulásokban szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1970): Ság-hegy

Megj.: HORVÁTH (1970): *Achillea millefolium*-ra vonatkozó herbáriumi adata *A. collina*

1228. *Achillea pannonica* SCHEELE

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): a Ság hegyén
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, lejtősztyeppfoltokon fordul elő
MESTERHÁZY (ined.): Somló, tető száraz gyepeiben szórványos

Exs.:

MÁRTON (1890): in monte „Ságh” Kis Czell (HNM)

1229. *Achillea setacea* W. et K.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): a Ság hegyén
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, egykor a hegy láb közeli homoki gyepekben élhetett, valószínűleg eltűnt

Exs.:

MÁRTON (1890): in monte „Ságh” (HNM)

1230. *Matricaria discoidea* DC.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásban jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): taposott gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1233. *Tripleurospermum inodorum* (L.) SCHULTZ-BIP.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, pincék, konyhakertek gyomnövényzetében találtuk
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban közönséges: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1234. *Tanacetum vulgare* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli gyomvegetációban szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1235. *Tanacetum corymbosum* (L.) SCHULTZ-BIP.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): erdők szélén mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, vágásokban, mélyebb talajú helyeken fordul elő
JEANPLONG (1976): Pet-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőszegélyeken gyakori

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): tisztásokon: Kissomlyó, Púpos-hegy, a Somló északi lejtőjén, a Kinizsi-sziklától DK-re induló gerincen, a turistaösvény közelében találtak néhány tövét

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
 ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)
 HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

1238. *Leucanthemum vulgare* LAM.

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a subsp. *vulgare* mezofil gyepekben, árnyas erdőszegélyeken fordul elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a subsp. *vulgare* mezofil gyepekben fordul elő: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1243. *Artemisia campestris* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 FREH (1875): Ság hegy (BORBÁS herb.)
 BORBÁS (1889): mezőkön, a Ság
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 RÉDL (1942): Somló
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben elterjedt
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfajtókban, sziklákon: Somló, Kissomlyó

1244. *Artemisia absinthium* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
 b. PONGRÁCZ (1990): egész Somlón
 BAUER-MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, degradált helyeken, élőhelyrekonstrukció környékén fordul elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): degradált helyeken, bányaudvarokon gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy

1245. *Artemisia vulgaris* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): árkok mellett mindenütt
 CSAPODY (1974): Ság-hegy, kultúrákácásban
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, közönséges
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéli gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1976): Ság-hegy (HS)

1246. *Artemisia pontica* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): a Ság hegyén
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy

- SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten elvegyülve
- b. KOVÁCS (1996): ritka: száraz réteken, löszös talajon Ság-hegy
 KOVÁCS (1997): Ság-hegy ritka
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, sztyepprétfoltokon, cserjés helyeken jelenik meg, valószínűleg erősen megritkult
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, mezsgyén egy kisebb állomány

Exs.:

- JEANPLONG (1976): In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
 JEANPLONG (1977): In graminosis montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)

1248. *Artemisia alba* TURRA

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sziklákon
 MESTERHÁZY (ined.): PONGRÁCZ (1990) adata téves

1250. *Tussilago farfara* L.

- a. BORBÁS (1889): nedves helyeken mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, útszéleken jelenik meg
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): hegylábi területeken utak mellett, árkokban
 gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1252. *Petasites hybridus* (L.) G. M. SCH.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Séd-forrás, Szt. Márton-forrás, északi lejtő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): PONGRÁCZ (1990) adata feltehetően téves

1262. *Senecio vulgaris* L.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 BORBÁS (1889): mezőkön, művelt helyeken mindenütt
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten elvegyülve, erdők széléhez közel
- b. PONGRÁCZ (1990): egész Somlón
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulások, degradált gyepek gyakori faja
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): szőlők gyomtársulásaiban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1265. *Senecio vernalis* W. et K.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló lábánál, parlagterületen találtak néhány tövét

1268. *Senecio jacobaea* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): füves lejtőkön és hegyeken mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepek, erdőszegélyek szórványosan előforduló növénye
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1976): Nemes-hegy (HS)

1277/a. *Calendula officinalis* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, pincék felett néhol kivadul

1278. *Echinops sphaerocephalus* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság és Káld hegyein
GÁYER (1925): Ság-hegy
HORVÁTH - JEANPLONG (1962): utak mellett Ság-hegy, Hercseg bazaltján, Kissomlyón kétes
DALA - JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálóréteken utak környékén
- b. EREDICSNÉ (1997): Ság-hegy, a hegy nyugati – délnyugati oldalán nagy számban fordul elő, a lejtők alsó részein
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, közönséges

Exs.:

- JEANPLONG (1976): In declivibus montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
ANON (1976): Ság-hegy (HS)

1279. *Echinops ruthenicus* (FISCH.) M. B.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtők alsó régiójában
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): korábbi ság-hegyi adata valószínűleg téves

1281. *Xeranthemum annuum* L.Lit.:

- a. FREH (1875): Ság hegy (BORBÁS herb.)
BORBÁS (1889): a Ság és Káld hegyein
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kráter környékén, valamint a sziklásabb lejtőkön, néhol tömegesen virít
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz gyepekben Ság-hegy, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, sziklás helyeken gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Somlón ritka, a hegylábban, a Szent Márton fogadó mellett, útszélről került elő

Exs.:

- HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)
JEANPLONG (1976): In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
ANON (1976): Ság-hegy (HS)
JEANPLONG (1977): In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
BAUER (2002): Somló, a Szent Márton fogadó mellett

1282. *Carlina acaulis* L.Lit.:

- a. JEANPLONG (1976): Pet-hegy
- b. JEANPLONG (1991): Pet-hegy bazalttufáján
KULCSÁR (2001): a Gércé melletti Pet-hegyen száraz gyepekben kis egyedszámban
KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): a Pet-hegy száraz gyepejében

Exs.:

- HORVÁTH (1976): Nemes-hegy (HS)

1283. *Carlina biebersteinii* BERNH. ex HORNEMLit.:

- a. FREH (1875): Kis-Somló (BORBÁS herb.)
BORBÁS (1889): subsp. *brevibracteata* Kis-Somló, Ság
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): felhagyott kőfejtőkben, száraz gyepekben a
subsp. *brevibracteata*: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy,
Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

JEANPLONG (1976): In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1284. *Arctium tomentosum* MILL.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, szegélyeken jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, útszéleken szórványosan

1285. *Arctium lappa* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-
hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1286. *Arctium minus* (HILL) BERNH.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy, a nyugati oldalon akácokban ritka

1291. *Carduus nutans* subsp. *macrolepis* (PETERM.) KAZMILit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön elég ritka Ság
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterperem száraz gyepeiben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Pet-hegy: degradált területen ritka, Somló:
déli oldalon degradált gyepekben

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1292. *Carduus acanthoides* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, degradált száraz
gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban mindenütt gyakori:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
Pet-hegy

1297. *Cirsium vulgare* (SAVI) TEN.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt a var. *nemorale* mezőkön Ság-hegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kaszálórét a déli oldalon
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban szórványos
KULCSÁR (ined.): Hercseg

Exs.:

HORVÁTH (1970): Ság-hegy subsp. *sylvaticum* (HS)

1299. *Cirsium eriophorum* (L.) SCOP.

- a. DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtők alsó régiójában, kaszálórétken utak környékén
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, degradált száraz gyepekben, útszéleken
szórványos

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban, parlagokon szórványos:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
Pet-hegy

1300. *Cirsium arvense* (L.) SCOP.

Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-
hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad margines silvarum supra montem Somló
super pagum Doba. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HS)
WOLF (1978): Comit. Veszprém, in agris declivium occidentalium montis Somló supra
pag.Somlószőlős. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HS)

1303. *Cirsium canum* (L.) ALL.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Púpos-hegy, mezofil gyeppen néhány tő

1304. *Cirsium pannonicum* L. (F.) LINK

- a. BORBÁS (1889): dombos füvesekben Hercseg

1308. *Onopordum acanthium* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön de nem közönséges Ság
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kaszálórét a déli oldalon
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, gyomtársulásokban jelenik
meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéleken, parlagokon szórványos: Somló,
Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

SZURGYI-ISTENES (1978): Comit. Veszprém, ruderatis arcis Somló supra pag.Doba, Alt.
cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)
GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In fruticeto ad margines meridialescampi editi
monis Somló-hegy. Alt. cca. 390 m. s. m. (HB)

1310. *Serratula tinctoria* L.

- a. BORBÁS (1889): hegyi és völgyi réteken mindenütt
b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Púpos-hegy és Hercseg mezofil gyeppen
szórványos

1316. *Centaurea jacea* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, réteken mindenütt
b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Szt-István platón
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz és üdébb gyepekben,
gyomtársulásokban él
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy,
Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1317. *Centaurea pannonica* (HEUFF.) SIMK.

Exs.:

HORVÁTH (1976): Gérce mellett, Nemes-hegy (HS)

1322. *Centaurea stenolepis* KERN.

- a. BORBÁS (1889): KSom
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: füves helyeken Kissomlyó

1324. *Centaurea triumfetti* ALL.

- a. BORBÁS (1889): Kis Somlón, Hercsegen
GÁYER (1925): Ság-hegy
GÁYER (1929): Hodossy Ernőné úrnő találta a gércei Nemeshegyen
JEANPLONG (1972): Nemes-hegyen itt-ott feltűnik
DALA–JEANPLONG (1974): Ság-hegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kialakított omladékon és platón elvegyülve található
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: subsp. *aligera* szórványos: sziklafüves lejtőkön, cserjésekben Kissomlyó, Hercseg-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy xerotherm erdeiben, erdőszegélyein élhetett, jelenlegi előfordulását nem sikerült bizonyítani
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, lejtősztyeppreton ritka, a subsp. *stricta* Hercseg-hegyen száraz gyepekben szórványos

1327. *Centaurea rhenana* BOR.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, utak mellett Hercseg, KSoml
- b. MESTERHÁZY (ined.): Somló, száraz gyepekben szórványos

Exs.:

- SZURGYI-ISTENES (1978): Comit. Veszprém, in ruderatis acris Somló supra pag.Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)
- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Super murum arcis Somlói-vár supra pagum Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria. (HB)
- GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In caepitibus siccis supramontem Somló super pagum Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria.(HB)

1328. *Centaurea biebersteinii* DC.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, füves lejtőkön Hercseg a var. *leuchanta* a Hercseg kővágója körül
RÉDL (1942): Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kialakított omladékon és platón elvegyülve található
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, gyomtársulásokban gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéleken, száraz gyepekben, sziklákon gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- JEANPLONG (1976): Ad margineum viae montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)
- JEANPLONG (1976): In marginem viae montis Hercseg prope pagum Sitke (HS)
- HORVÁTH (1976): Hercseg-hegy teteje (HS)

1329. *Centaurea cyanus* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, lucernavetés szegélyében néhány példány

1331. *Centaurea sadleriana* JANKA

- a. RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló száraz gyepeiben szórványos a déli oldalon

1332. *Centaurea spinulosa* ROCHEL

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, platón elvegyülve
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): ság-hegyi adata kétes

1334. *Centaurea scabiosa* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
DALA–JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kialakított omladékon és platón elvegyülve található
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtősztyeppben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben, cserjések, utak szegélyén gyakori, a keleti oldalon egy foltban tömeges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
ANON (1976): Ság-hegy (HS)
JEANPLONG (1976): In graminosis montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)
HORVÁTH (1976): Hercseg-hegy teteje (HS)
JEANPLONG (1976): In graminosis montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)
GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In latere occidentale montis Somló-hegy super pagum Doba, in pratis. Alt. cca. 340 m. s. m. Hungaria.(HB)
JEANPLONG (1977): In graminosis montis Nemes-hegy ad pagum Gérce (HS)
STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivum inter septemtriones et occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)

1336. *Cichorium intybus* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
PILLITZ (1908): Somlyóhegyen rózsaszín virágokkal
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, üde kaszálókon néhol nagy tömegben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)
GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém, In caespitibus prope sacrario Margit-kápolna in monte Somló supra pagum Somlónásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. (HB)

1337. *Lapsana communis* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): bokrok közt, erdős helyeken mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kultúrakácosban
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben, akácokban
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, sziklákön a keleti oldal törmeléklejtő
erdejében

Exs.:

- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In robinieta montis Somló super pagum Doba.
Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)
- SZURGYI (1978): Comit. Veszprém. In cerreto prope specula in cacumine montis Somló,
Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria (HB)

1338. *Hypochoeris maculata* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): hegyi réteken Hercseg
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőszélen néhány tő a Hercsegen

1342. *Leontodon autumnalis* L.

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Szt-István platón
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy gyümölcsösében

1343. *Leontodon hispidus* L.

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): árkokban, gyümölcsösökben gyakori: Somló,
Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1345. *Picris hieracioides* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): útfeleken
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, degradált száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy,
Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1976): Ság-hegy (HS)
- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad margines silvarum supra montem Somló
super pagum Doba. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)
- JEANPLONG (1977): Ad latera viarum montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1346. *Tragopogon dubius* SCOP.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): var. *campestris* füves helyeken Ság
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kaszálórétén a déli oldalon
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, a sziklásabb, szárazabb kaszálók növénye
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz gyepekben Ság-hegy, Hercseg-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy, Külső-hegy vetéseinek
szegélyében ritka

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)

HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
 ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

1348. *Tragopogon pratensis* L. subsp. *orientalis* (L.) ČELAK

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli árkokban
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In latere occidentale montis Somló-hegy super pagum Doba, in pratis. Alt. cca. 340 m. s. m. Hungaria.(HB)
 SZURGYI-ISTENES (1978): Comit. Veszprém, in locis arboribus vacuus montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. (HB)
 STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivum inter septentriones et occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)
 KISS (1980): Kissomlyó (HS)

1349. *Scorzonera purpurea* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): Ság
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 PAUER (1932): Ság
 RÉDL (1942): Somló
 GÁYER (1925): Ság-hegy
 GÁYER (1929): Hodossy Ernőné úrnő találta a gércei Nemeshegyen
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 DALA - JEALPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, szárazabb részek növénye kevesebb egyedszámban
- b. KOVÁCS (1996): eltűnőben lévő faj: sziklagyepekben a Ság-hegy tetején
 KOVÁCS (1997): eltűnt Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg adatait nem tudtuk megerősíteni
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó: Királykő környéki lejtőssztyeppben ritka, Hercseg: csepleszmezgyes szegélyében néhány tő

1350. *Scorzonera hispanica* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráter egy pontján került elő

1356. *Chondrilla juncea* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): K-Somló elég ritka
 RÉDL (1942): Somló
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, degradált száraz gyepekből, gyomtársulásokból került elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): degradált száraz gyepekben, sziklákon gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, inter vineas in solo basaltico friabile in declivibus meridionalibus montis Somló, supra pag. Somlóvásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.

1359. *Taraxacum erythrospermum* ANDRZ.Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterperem nyugati oldalának száraz, sziklás gyepeiben
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldalán (HS)
ANON (1975): Ság-hegy déli oldalán (HS)

***Taraxacum obliquum* (FR.) DAHLST.**

- a. HORVÁTH – JEANPLONG (1962): a Ság-hegy oldalának füves lejtőin
Soó (1970): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten pár évvel ezelőtt találta
Jeanplong József
- b. KOVÁCS (1996): ritka: csak régi adat a Ság-hegyről
KOVÁCS (1997): csak régi adatok Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, bizonytalan

1360. *Taraxacum officinale* WEBER ex WIGGERSLit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, mindenhol tömegesen fordul elő
- b. PONGRÁCZ (1990): egész Somlón
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomnövényzetben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben, gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1362. *Mycelis muralis* (L.) DUM.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy akácósából került elő, nem gyakori

1363. *Sonchus oleraceus* L.

- a. BORBÁS (1889): művelt földön mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli gyomtársulásokban közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1364. *Sonchus asper* (L.) HILL

- a. BORBÁS (1889): leginkább mint var. *pungens* mindenütt
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli gyomtársulásokban közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1369. *Lactuca quercina* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
PILLITZ (1908): Somlyóhegyen bokrosokban a var. *saggitata* is
POLGÁR (1936): Somló
RÉDL (1942): Somló a subsp. *chaixii*
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten elvegyülve, kaszálóréteken utak környékén
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, valószínűleg eltűnt

Exs.:

- LÁNYI (1913): Somlóhegy (HNM)
- GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. Ad margines corno-querceti in declivibus meridionalibus montis Somló. Alt. cca. 360 m. s. m. Hungaria.(HS)

1371. *Lactuca serriola* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): gazos helyeken Hercseg a subsp. *integrifolia* a Sághegyén
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, inter vineas in solo basaltico friabile in declivibus meridionalibus montis Somló, supra pag. Somlónásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HS)

1372. *Crepis rhoeadifolia* M. B.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Sághegy, KSomló
- CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati oldal egy parlagterületén találtuk
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy, Kissomlyó, Somló gyomtársulásaiban

Exs.:

- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, in incultis declivium montis Somló supra pag. Somlónásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)

1373. *Crepis setosa* HALL.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): réteken és vetésben KSomlón
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó kőfejtőjében

Exs.:

- ANON (1976): Ság-hegy (HS)

1376. *Crepis tectorum* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterbelső zavart, száraz gyepeiben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Hercseg mezsgyéiben

1377. *Crepis biennis* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): Somló, ober den Weingarten
BORBÁS (1889): réteken mindenütt
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezofil gyepekben mindenütt: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad margines silvarum supra montem Somló super pagum Doba. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HB)
- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In latere occidentale montis Somló-hegy super pagum Doba, in pratis. Alt. cca. 340 m. s. m. Hungaria.(HB)
- ZSÁMBOKI (1978): Comit. Veszprém. Prope specula in cacumine montis Somló supra pagum Doba, in pratis. Alt. cca.430 m. s. m. Hungaria.(HB)
- STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis declivum inter septemtriones et occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)

1384. *Hieracium pilosella* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): füves mezőkön Káld hegyein
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz és sziklás helyeken jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): zavart gyepekben, felhagyott kőfejtők szikáin: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

1385. *Hieracium hoppeanum* SCHULT.Exs.:

- ZSÁMBOKI (1978): Comit. Veszprém. In pratis prope specula supra cacuminem montis Somló super pagum Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria.(HB)

1387. *Hieracium lactucella* WALLR.

- a. RÉDL (1942): Somló

1389. *Hieracium auricula* Lam. ex DC.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó

1387/a. *Hieracium spurium* CHAIX

- b. SIMON (1992): Ság-hegy

1388. *Hieracium caespitosum* DUM.Exs.:

- HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

Megi.: HORVÁTH (1986) *Hieracium caespitosum*-ra vonatkozó herbáriumi adata *Hieracium bauhini*

1390. *Hieracium bauhini* SCHULT. ex BESS.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Sághegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen

BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, szórványosan fordul elő
MESTERHÁZY (ined.): Kissomlyó, Somló, Hercseg kőfejtőiben, száraz gyepeiben

Exs.:

HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1391. *Hieracium cymosum* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálóréteken utak környékén
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, adatát jelenleg nem tudtuk megerősíteni

1393. *Hieracium echioides* LUMN.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Sághegy
DALA–JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálóréten nagyobb, lejtőfüves sztyeppréten kevesebb példányszámban
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz réteken Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, hegylábi területeken, zavart homoki területeken

Exs.:

HORVÁTH (1984): Ság-hegy (HS)

1398. *Hieracium murorum* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy: a terület erdeiben jelenik meg, ritka

1404. *Hieracium umbellatum* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Hercseg nyílt helyein
RÉDL (1942): Somló
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Ság-hegy, Kissomlyó, Hercseg felhagyott kőfejtőiben és száraz gyepeiben

Exs.:

JEANPLONG (1976): In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1405. *Hieracium sabaudum* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somlón a Szent Márton kápolna feletti cserjés folt szélén került elő
KULCSÁR (ined.): Hercseg, erdőszegélyben

***Hieracium brachiatum* BERT in LAMETBE (= *H. pilosella-piloselloides*)**

- a. BORBÁS (1889): a var. bifurcum füves mezőkön: Ság-hegy

1419. *Loranthus europaeus* JACQ.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somlón tölgyeken fordul elő

1420. *Viscum album* L.Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, akácokban került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): elsősorban akácokon: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, in silvis fruticetis declivium meridionalium montis Somló supra pag. Somlónásárhely. Alt. Cca. 300 m. s. m. Hungaria.(HS)

1421. *Thesium linophyllum* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): füves lejtőkön Ság, KSomló
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz gyepekben Ság, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület száraz gyepeiben jelenleg ritka
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, de csak szálanként: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

JEANPLONG (1976): In graminosis montis Kissomlyó (HS)
JEANPLONG (1976): In graminosis montis Kissomlyó (HS)
STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivium inter septentriones et occasum solis spectans. Alt. Cca. 400 m. s. m. Hungaria.(HB)
ZSÁMBOKI (1978): Comit. Veszprém. Prope specula in cacumine montis Somló supra pagum Doba, in pratis. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria.(HB)

1424. *Portulaca oleracea* L.

- a. BORBÁS (1889): gázós helyeken Ság, Hercseg, KSomló bőven
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálórészekben elvegyülve füvekkel
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, szőlők gyomtársulásaiban a legjellemzőbb, de útszéleken is megjelenik
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéleken, szőlőkben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1424/a. *Portulaca grandiflora* HOOK.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útmenti gyomtársulásban kivadulva a Somlón

1425. *Phytolacca americana* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy, útmenti erdőszegélyben

1428. *Agrostemma githago* L.

- a. BORBÁS (1889): vetésben elég ritka a Ság tetején
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegyen jelenleg kivesztültnek tekinthető
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Külső-hegy: tritikálé árvalékszegélyben tömeges, Hercseg: rozstábla szegélyében néhány példány

1429. *Lychnis viscaria* L. subsp. *viscaria*Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): erdőkben, gyümölcsösökben mindenütt
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, vágásban, elhagyott utak mentén nagy tömegben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy nyugati lejtőjének alsóbb régióiban szőlők menti gyeptől került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Kissomlyó gyepeiben gyakori, a Somló DNY-i lejtőinek bokorerdeiben eltejedt

Exs.:

- JEANPLONG (1977): Ad latera viarum montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
- HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

1430. *Silene vulgaris* (MOENCH) GRACKE

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, vetések közt mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálóréteken elvegyülve füvekkel
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1432. *Silene otites* (L.) WIB.Lit.:

- a. BORBÁS (1889):
GÁYER (1925): Ság-hegy
PAUER (1932): Ság
CSAPODY (1974): Ság-hegy
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten igen nagy mennyiségben a sziklásabb, szárazabb kaszálók növénye
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben ritka

Exs.:

- WAISBECKER (1884): Ság-hegy (HS)
- HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
- HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)

1438. *Silene multiflora* (EHRH.) PERS.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kultúrákacos ligetes, árnyékos helyeken
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőkben
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, valószínűleg téves adatok

1441. *Silene nutans* L.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): szőlők közt, lejtőkön mindenütt
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, molyhos tölgyes maradványaiban fordul elő, ritka

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfejtőkben, sziklákon, száraz gyepekben
gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-
hegy, Pet-hegy

1444. *Lychnis flos-cuculi* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, mezofil gyeppen

1445. *Silene noctiflora* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásban jelent meg, ritka
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó mezsgyéin ritka

1446. *Silene viscosa* (L.) PERS.

Lit.:

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy, út mellett néhány tő

Exs.:

JEANPLONG (1977): Ad latera viarum montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1447. *Silene latifolia* POIR. subsp. *alba* (MILL.) GREUT. et BURD.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, réteken mindenütt
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban degradált gyepekben
jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): degradált gyepekben: Somló, Ság-hegy,
Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

1449. *Cucubalus baccifer* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló

1450. *Gypsophila muralis* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó egy búzavetésben szórványos

1453. *Petrorhagia saxifraga* (L.) LINK.

- a. BORBÁS (1889): Somlóvásárhely mellett
RÉDL (1942): Somló
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten igen nagy mennyiségben
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg adatát nem tudtuk megerősíteni
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): SEBESTYÉN (1975) adata feltehetően a *Petrorhagia*
prolifera-ra vonatkozik
KULCSÁR (ined.): Pet-hegy száraz gyeppen

1454. *Petrorhagia prolifera* (L.) BALL et HEYW.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): Somló, ober den Weingarten
FREH (1875): Ság hegy (BORBÁS herb.)
BORBÁS (1889): Hercseg, Ság, KSomló
RÉDL (1942): Somló
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten igen nagy mennyiségben
b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sziklákon
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület száraz gyepeiben szórványos

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfejtőkben, sziklákon gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)

JEANPLONG (1977): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1464. *Dianthus giganteiformis* BORB. subsp. *pontederæ* (KERN.)

Lit.:

a. BORBÁS (1889): füves hegyeken KSomló, Hercseg, Ság

PILLITZ (1908): Somlyóhegyen

CSAPODY (1974): Ság-hegy

SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten nagyobb számban a sziklásabb, szárazabb kaszálók növénye

JEANPLONG (1976): Pet-hegy

b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérshínen felhagyott művelt területen

KOVÁCS (1996): szórványos: füves helyeken Ság-hegy, Hercseg-hegy

BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványos

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)

HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)

HORVÁTH (1976): Hercseg-hegy teteje (HS)

JEANPLONG (1976): In graminosis montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)

JEANPLONG (1977): In graminosis montis Pet-hegy ad pagum Gérce (HS)

JEANPLONG (1977): In graminosis montis Pet-hegy ad pagum Gérce (HS)

KISS (1980): Kissomlyó (HS)

1465. *Dianthus giganteiformis* BORB.

b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a terület kimagasló jelentőségű védett növénye, melyet 1986-ban dr Takács Béla talált meg

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló: hegytető gyepeiben, Ság-hegy: kráter gyepeiben

1466. *Dianthus carthusianorum* L.

a. KITAIBEL (1799): In monte Somló

b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterbelső törmelékes helyein fordul elő

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): sziklákon a Hercsegen néhány tő, a Kissomlyón gyakoribb

1470. *Saponaria officinalis* L.

b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken: Somló, Nemes-hegy

1471. *Myosoton aquaticum* (L.) MOENCH

b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Séd-forrás mellett szórványosan

1473. *Stellaria media* (L.) VILL.

Lit.:

a. BORBÁS (1889): művelt földön mindenütt gazol

JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmeggyes karsztbokorerdő gypsintjében

b. PONGRÁCZ (1990): Somló, akácosokban

BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőkben, degradált gyepekben közönséges

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): szőlők közt, degradált gyepekben és erdőkben közönséges: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1476. *Stellaria graminea* L.

- a. BORBÁS (1889): füves, bokros helyeken mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, adatát nem tudtuk megerősíteni
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Pet-hegy mezofil gyepeiben

1478. *Cerastium glomeratum* THUILL.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Külső-hegy gyomtársulásában szórványos

1479. *Cerastium brachypetalum* PERS.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): füves mezőkön KSomló, Sághegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, pincék udvarán, utak mentén
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

JEANPLONG (1975): Vesprénense, In graminosis montis Kissomlyó (HS)

1480. *Cerastium fontanum* BAUMG.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): füves, bokros helyeken mindenütt
- b. KULCSÁR (ined.): Hercseg üdébb gyepeben

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)
HORVÁTH (1986): Hercseg a subsp *vulgare* (HS)

1481/a. *Cerastium pumilum* CURT. subsp. *glutinatum* (FRIES) JALAS

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): parlagon KSom

Exs.:

HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

1485. *Cerastium arvense* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): a var. *latifolium* Hercseg
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Somló degradált gyepeiben, mezsgyéin

Exs.:

HORVÁTH (1961): Kissomlyó (HS)

1458/a. *Cerastium tomentosum* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, elvadulva sziklákon

1486. *Holosteum umbellatum* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön Ság
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben fordul elő, a kráterbelső alsó szintjén több kisebb foltban tömeges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfejtőkben, sziklákon gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1975): Ság-hegy (HS)
- JEANPLONG : In saxosis basalticis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1487. *Moenchia mantica* (L.) BARTL.

- b. KULCSÁR (ined.): Hercseg: gyepekben

1501. *Arenaria serpyllifolia* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): füves mezőkön mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Kissomlyó, Somló sziklás helyein

Exs.:

- JEANPLONG (1977): In graminosis montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1502. *Arenaria leptoclados* (RCHB.) GUSS.Lit.:

- b. KOVÁCS (1996): szórványos: füves helyeken Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a bányaudvar egy magasabb szintjének száraz gyepeiből került elő
MESTERHÁZY (ined.): Kissomlyó száraz gyepeiben

Exs.:

- JEANPLONG (1975): Vesprenense , In rupibus basalticis montis Kissomlyó (HS)

1503. *Moehringia trinervia* (L.) CLAIRV.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (ined.): a Somló észak-keleti lejtőjén erdei bazaltsziklákon fordul elő, ritka

1511. *Herniaria glabra* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön Hercseg

1515. *Scleranthus annuus* L.

- a. BORBÁS (1889): Hercseg

1517. *Polycnemum arvense* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy kőfejtőiben szórványos

1526. *Chenopodium polyspermum* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli gyomtársulásban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyakori gyomtársulásokban: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1527. *Chenopodium vulvaria* L.

- a. BORBÁS (1889): K-Somló szemetes helyeken
- b. KOVÁCS (1996): ritka: útszéleken Kissomlyó

1528. *Chenopodium hybridum* L.

- a. BORBÁS (1889): művelt talajon mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban szórványosan: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1533. *Chenopodium opulifolium* SCHRAD.Lit.:

- a. GÁYER (1914): Ság-hegyen *opulifolium* × *album*
JEANPLONG (1976): Hercseg
JEANPLONG (1983): Hercsegen mezsgyék szélén
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg nem került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy lábának gyomtársulásában ritka

Exs.:

JEANPLONG (1976): In marginem viae montis Hercseg prope pagum Sitke (HS)

1534. *Chenopodium strictum* ROTH

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli gyomtársulásban került elő
MESTERHÁZY (ined.): Hercseg, útszélén

1536. *Chenopodium album* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban gyakori több alakban is:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1542. *Atriplex tatarica* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy: szemétkerakás környékén,
Somló: bazaltszklák tövében

1545. *Atriplex oblongifolia* W. et K.

- a. FREH (1875): Ság hegy (BORBÁS herb.)
BORBÁS (1889): Ság h tetején
JEANPLONG (1976): Hercseg
JEANPLONG (1983): szőlők közt Hercseg
- b. KOVÁCS (1996): ritka: gyomtársulásokban, csak régi adatok Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercsegen szőlők gyomtársulásaiban gyakori

1546. *Atriplex patula* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön a Ság alatt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1561. *Amaranthus retroflexus* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszélek, szőlők gyomtársulásaiban gyakori:
Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
Pet-hegy

1562. *Amaranthus chlorostachys* WILLD.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszélek, szőlők gyomtársulásaiban a leg-
gyakoribb *Amaranthus* faj: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy,
Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1564. *Amaranthus blitoides* S. WATSON

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy

1565. *Amaranthus crispus* (LESP. et THÉVEN.) N. TERRAC.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Kissomlyó, járdaszegélyből került elő néhány példánya

1567. *Amaranthus graecizans* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban fordul elő
MESTERHÁZY (ined.): Külső hegy gyomtársulásaiban ritka

1568. *Amaranthus deflexus* L.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Ság-hegyen útszélien néhány példány

1569. *Amaranthus blitum* L.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Ság-hegy, Nemes-hegy, szőlők közt szórványos

1573. *Primula veris* HUDS.

- a. GÁYER (1929): Hodossy Ernőné úrnő találta a gércei Nemeshegyen
JEANPLONG (1972): var. *canescens* Nemes-hegy
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy akácosának szegélyében
néhány tő

1576. *Androsace elongata* L.

- b. KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): a Nemes-hegy felhagyott kőfejtőjében
KULCSÁR (ined.): Hercseg, a csúcsot jelző magassági pont közelében száraz gyeppen
ritka

1585. *Anagallis arvensis* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, tarlóban mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, szőlők közt, utak mentén szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gabonavetésekben gyakori

1594. *Rumex hydrolapathum* HUDS.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Séd-forrásnál és a Szt. Márton-
forrásnál gyakori

1595. *Rumex patientia* L.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Ság-hegy, útszéli gyomtársulásban

1597. *Rumex crispus* L.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): vizes gödör partján KSoml, mezőkön mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban a leggyakoribb *Rumex* faj: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1601. *Rumex pulcher* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, út mellett gyomtársulásban szórványos a keleti oldalon

1602. *Rumex obtusifolius* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erdőszegélyeken, gyomtársulásokban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban nem gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1606. *Rumex acetosella* L.

- a. BORBÁS (1889): parlag mezőkön mindenütt
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy, búzavetés szegélyében gyakori

1607. *Rumex thyrsiflorus* FINGERH.

- b. MESTERHÁZY (ined.): úszéleken, mezsgyéken nem ritka: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy

1608. *Rumex acetosa* L.

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezofil gyepekben szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1611. *Polygonum graminifolium* WIERZB.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy lábánál útszéli gyeppen

***Polygonum arenastrum* BOREAU**

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, taposott helyeken közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): taposott helyeken, utak mentén gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1617. *Persicaria minor* (HUDS.) OPIZ

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, buszváró előtti árokban néhány példány

1618. *Persicaria lapathifolia* (L.) S. F. GRAY

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, nedves árokban

1619. *Persicaria maculosa* S. F. GRAY

- b. MESTERHÁZY (ined.): parlagokon, árok szélén szálinként

1620. *Fallopia dumetorum* (L.) HOLUB

- a. BORBÁS (1889): Hercsegen meg a Sághegyen
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, akácospól, törmeléklető-erdőből került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): parlagokon, táblaszegélyekben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1621. *Fallopia convolvulus* (L.) A. LÖVE

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, szegélyeken, kerítéseken szórványos

1624. *Humulus lupulus* L.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, utak mentén
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, az akácospól szegélyén, gyomtársulásban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): bokrosokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1626. *Cannabis sativa* L.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Púpos-hegy, szőlők szélén néhány példány
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somlón, az Ilona-kápolna közelében található akácospól szélén

1627. *Urtica urens* L.

- a. BORBÁS (1889): házak mellett majdnem mindenütt
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kulturakácospól jellegzetes növénye
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, nem gyakori, szőlőben a hegy nyugati lejtőjén került elő
MESTERHÁZY (ined.): Púpos-hegy szőlőjében ritka

1628. *Urtica dioica* L.

- a. BORBÁS (1889): kerítések mellett, bokros helyeken mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy kulturakácospólban a hegy keleti és délkeleti oldalán
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kulturakácospól jellegzetes növénye
- b. PONGRÁCZ (1990): egész Somlón
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, közönséges, néhol tömeges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban, akácospólban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1630. *Parietaria officinalis* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): elhagyott helyeken Sághegyen
CSAPODY (1974): Ság-hegy kulturakácospólban a hegy keleti és délkeleti oldalán
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, gyertyános-kocsányos tölgyes aljnövényzetében
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: árnyas erdőben, gyomtársulásokban Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy zavart, sziklás talajú erdeiben néhol tömeges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló keleti oldalán törmeléklető erdőben gyakori

Exs.:

- JEANPLONG (1976): Ad margienum viae montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)
- JEANPLONG (1977): Ad latera viarum montis Ság ad pagum Celldömölk (HS)

1631. *Ulmus laevis* PALL.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy, út mellett egy idős példány

1632. *Ulmus glabra* HUDS.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegy északi tövében
 GÁYER (1925): Nagy-Somlyó bazaltkúpjának meredek lejtőjén
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmelegyes karsztbokorerdőben, gyertyános-kocsányos tölgyesben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló erdeiben Doba felé
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg adatait nem tudtuk megerősíteni

Exs.:

- JEANPLONG (1976): *Culta in monte Ság ad pagum Celldömölk* (HS)
 JEANPLONG (1976): *In cacumine montis Kissomlyó* (HS)

1634. *Ulmus minor* MILL.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmelegyes karsztbokorerdőben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterperem és a hegyláb területén egyaránt előfordul
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezsgyéken, erdőszéleken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1961): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1635. *Celtis occidentalis* L.Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a vizsgált akácosban elterjedt

Exs.:

- ANON (1976): Ság-hegy (HS)

1636. *Corylus avellana* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somlyó
 BORBÁS (1889): erdők szélein mindenütt
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, gyertyános-kocsányos tölgyes cserjeszintjében
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegyen elterjedt, az északnyugati lejtő törmelék-lejtő-erdejében néhány idősebb példánya ismegtalálható
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőkben a cserjeszintben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1971): Ság-hegy Ny-i oldal (HS)
 ANON (1976): Ság-hegy (HS)
 ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1639. *Carpinus betulus* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): in monte Somlyó
 BORBÁS (1889): erdőkben mindenütt a Ság-on eltörpülve
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, gyertyános-kocsányos tölgyes állományalkotója

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, nedvesebb, hűvösebb oldalakon állományalkotó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegyen ritka
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Hercseg üdébb erdőkben

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1644. *Fagus sylvatica* L.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a hegy északi oldalán bükköst találunk
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, északi oldalon

1645. *Castanea sativa* MILL.Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, ültetett
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, Hercseg néhány példány

Exs.:

JEANPLONG (1977): *Culta in acumine montis Hercseg prope pagum Sitke* (HS)

1646. *Quercus cerris* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Sághegy, Hercseg
JEANPLONG (1976): Pet-hegy
b. PONGRÁCZ (1990): Somló, hűvösebb oldalakon állományalkotó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg ritka
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, néhány példány

Exs.:

JEANPLONG (1976): *In cacumine montis Kissomlyó* (HS)

HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

1647. *Quercus robur* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Hercseg
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, említésre méltó a gyertyános-kocsányos tölgyesben
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy nyugati lejtőjén néhány példány
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó

Exs.:

JEANPLONG (1976): *Ad margineum silvae montis Hercseg ad pagum Sitke* (HS)

1648. *Quercus petraea* (MATTUSCHKA) LIEBLIN

- a. BORBÁS (1889): Hercseg
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, hiányzik
b. PONGRÁCZ (1990): Somló, nedvesebb, hűvösebb oldalakon állományalkotó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegyen igen ritka, a nyugati lejtőn került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, keleti oldalon, Hercseg, Pet-hegy

1653. *Quercus pubescens* WILLD.Lit.:

- a. BORBÁS (1884): a szőlőnek klímajelzése összeesik a pelyhes tölgyével Sághegy, Kis-Somló, Somló
BORBÁS (1889): alacsony bokrok Hercseg, Ság-hegy, Kis Somló
GÁYER (1925): Ság
GÁYER (1925): Nagy-Somlyó bazaltkúpjának meredek lejtőjén

- RÉDL (1942): Somló
 CSAPODY (1974): Ság-hegy, rendkívül alakgazdag, számos változattal és formával
 DALA – JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, ligetes karszt-bokorerdő legnagyobb tömegét adja
 JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmeggyes karsztbokorerdőben dominál, említésre méltó a gyertyános-kocsányos tölgyesben, Pet-hegy
 JEANPLONG (1983): Pet-hegy
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, D-DNY-i oldalon erdőalkotó
 KOVÁCS (1996): ritka: Hercseg, Kissomlyó, Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, helyenként még gyakoribb fafaj
 KULCSÁR (2001): Gérce melletti Pet-hegy, és a sitkei Hercseg-hegy bazalt tufáján néhány nagyobb termetű fa és több bokortermetű példány
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó Királykő környéke, Somló déli oldal

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1963): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1971): Ság-hegy Ny-i oldal (HS)
 ANON (1971): Ság-hegy Ny-i oldal (HS)
 ANON (1975): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1976): Nemes-hegy (HS)
 JEANPLONG (1976): In cacumine montis Kissomlyó (HS)
 JEANPLONG (1976): Subcacumine montis Hercseg ad pagum Sitke (HS)
 JEANPLONG (1976): In monte Pet-hegy ad pagum Gérce (HS)
 JEANPLONG (1976): In declivibus montis Ság prope pagum Celldömölk (HS)
 HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

1654. *Juglans regia* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, ültetett, de az akácós cserjeszintjében valószínűleg spontán megtelepedés
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): ültetik, elvadulva több helyen is: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1660. *Salix purpurea* L.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Hercseg, kőfejtő mellett, út szélén néhány bokor
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Ság-hegy, törmelékletén az északi oldalon

1662. *Salix caprea* L.Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a kráterbelső keleti részén található bokrai
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): felhagyott kőfejtőkben, kötörmelékes helyeken: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy

Exs.:

- HORVÁTH (1966): Ság-hegy (HS)
 HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

1670. *Populus tremula* L.

- a. BORBÁS (1889): erdőben mindenütt
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, szórványos
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): felhagyott kőfejtőkben, kötörmelékes helyeken: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy

Egyszikűek – *Monocotyledonopsida*

1707. *Colchicum autumnale* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Pet-hegy mezofil gyepeiben

1710. *Anthericum ramosum* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a jelen vizsgálat során nem került elő, de valószínűleg meg található a hegyen
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, Királykő környéki gyepekben ritka

1711. *Hemerocallis lilio-asphodelus* L. et. SCOP.

- b. KESZEI (ex verb.): Kissomlyó kőfejtőjében bizonyára elvadulva

1712. *Gagea pratensis* (PERS.) DUM.

- a. BORBÁS (1889): füves mezőkön Sághegy
DALA-JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten elszórtan lehet látni, tövisesben viszonylag kevés
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtő molyhos tölgyes maradványában, cserjéseiben találtuk
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1713. *Gagea lutea* (L.) KERN-GAWL.

- a. BORBÁS (1889): Sághegy, Kis Somló
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, tövisesben kis számban
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy törmelékletű erdőjéből cserjéseiből került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőkben, bokros helyeken fordul elő: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy, Púpos-hegy

1714. *Gagea pusilla* (F. W. SCHM.) R. et SCH.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, száraz gyepekben szórványos

1719. *Allium vineale* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, Nemes-hegy gyepeiben szárlanként

1720. *Allium sphaerocephalon* L.

- a. BORBÁS (1889): füves helyeken Sághegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, füves lejtősztyeppréten kevesebb példányszámban
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtő leégett lejtősztyepprétején, a kráterperem közelében, kissé lejjebb cserjések szegélyén került elő
KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): száraz gyepekben a Nemes-hegyen elszórtan fordul elő, ezen kívül még a Ság-hegyen is előfordul

1721. *Allium scorodoprasum* L.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Somló, degradált gyepekben szálanként

1722. *Allium scorodoprasum* L. subsp. *rotundum* (L.) STEARN.

- a. BORBÁS (1889): sziklás helyen, szőlőmezsgyén Hercseg
DALA-JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, füves lejtőssztyeppréten kevesebb példányszámban
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a vizsgált időszakban nem került elő

1726. *Allium ursinum* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegyen
RÉDL (1942): Somló
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, bükkösben
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, gyertyános-tölgyesekben a keleti oldalon tömeges

1731. *Allium senescens* L. subsp. *montanum* (F. W. SCHM.) JANCH.

- a. JEANPLONG (1976): Kissomlyó
- b. KULCSÁR (2001): a sitkei Hercseg-hegyen kis egyedszámban
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, Királykő környéki gyepekben szórványos

1732. *Allium oleraceum* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY (ined.): sziklákon néhány tő a Hercsegen

1733. *Allium carinatum* L.

- a. BORBÁS (1889): Kis Somló köves helyein
RÉDL (1942): Somló
- b. KOVÁCS (1996): eltűnőben a Kissomlyóról
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a vizsgált időszakban nem került elő

1734. *Allium flavum* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
BORBÁS (1889): KSomló, Hercseg, Ság köves helyein
PILLITZ (1908): Somlyóhegy szikláin
RÉDL (1942): Somló
JEANPLONG (1972): Hercseg
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, szinte sárga szőnyeget alkot a kráter peremén
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, bazaltperem szegélyénél kőrisfák alatt, sziklákon
KOVÁCS (1996): ritka: köves helyeken Ság, Kissomlyó, Hercseg-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): sziklákon szórványos Hercseg, Somló, Kissomlyó

Exs.:

- JEANPLONG (1977): In saxosis basalticis montis Ság prope pagum Celldömölk (HS)

1737. *Lilium martagon* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
- BORBÁS (1889): erdőkben Hercseg

1739. *Erythronium dens-canis* L.

- a. SZABÓ (1928): a Somló hegyén
- RÉDL (1942): Somló
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sajnos nem sikerült a hegyen megtalálnunk, és a hegyet jól ismerő emberek megnyilatkozásaiból is annak alátámasztása tűnik ki, hogy a hegyen már nem él

1745. *Scilla vindobonensis* Speta

- a. BORBÁS (1889): bokrokban Ság
- DALA-JEANPLONG (1974): Ság-hegy
- SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten üdébb területek viszonylag kevés számban
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, gyertyános-kocsánytalan tölgyesekben
- BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegyi adatait a jelen vizsgálat során nem tudtuk megerősíteni
- BAUER et al. (2002): Somló, törmeléklejtő-erdőben
- MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló ÉNy-i lejtőinek törmeléklejtő-erdeiben néhol nagyobb számban is előfordul, gyertyános-kocsánytalan tölgyesekben a vár környékén ritka, a Ság-hegyen törmeléklejtő-erdőben néhány tő, Külső-hegy lábánál lévő erdősávban néhány tő

Exs.:

BAUER et SZINETÁR (2003): a Ság hegy törmeléklejtő-erdejében mintegy 30 virágzó tő él, egy példány került begyűjtésre

1748. *Ornithogalum sphaerocarpum* A. KERN.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy

1750. *Ornithogalum kochii* PARL.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): füves helyeken Ság-hegy
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz gyepekben Ság
- BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a hegy nyugati oldalának egy sztyepprétfoltján fordul elő
- MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Kissomlyó száraz gyepei

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

1753. *Ornithogalum umbellatum* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványosan jelenik meg
- MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1755. *Muscari racemosum* (L.) LAM et DC.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sziklákon

1756. *Muscari tenuiflorum* TAUSCH

- a. BORBÁS (1889): a Ság dél-i lejtőjén
GÁYER (1925): Nagy-Somlyó bazaltkúpjának meredek lejtőjén
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, aktuális előfordulását nem sikerült bizonyítani

1757. *Muscari comosum* (L.) MILL.Lit.:

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten nedvesebb, árnyékosabb helyeken
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, zavart száraz gyepekben jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban, degradált száraz gyepekben fordul elő: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1758. *Asparagus officinalis* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság, Kis Somló füves helyein
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
KOVÁCS (1996): szórványosan füves helyeken Ság-hegy, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a nyugati lejtő leégett sztyepprétején, bokor-erdejének szegélyén fordul elő, ritka
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, D-DNY-i oldal tisztásain bazalt-sziklák tövében ritka

Exs.:

HORVÁTH (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)
ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

1763. *Polygonatum latifolium* (JACQ.) DESF.Lit.:

- a. JEANPLONG (1976): Ság-hegy, sajmeggyes karsztbokorerdőben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg meg nem erősített adat
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Púpos-hegy, Somló üdőbb erdőben

Exs.:

HORVÁTH (1971): Ság-hegy NY-i oldal (HS)
HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

1764. *Polygonatum odoratum* (MILL.) DRUCELit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság sziklás helyein
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, bazaltperem szegélyénél kőrisfák alatt
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy törmelékeltető-erdejében és molyhos tölgyes maradványának szegélyén

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): bokorerdőkben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Púpos-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati lejtő (HS)

1765. *Polygonatum multiflorum* (L.) ALL.

- a. BORBÁS (1889): bokros helyeken Ság
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, ligetes karszt-bokorerdőben elég nagy számban van jelen, töviskesben árnyasabb helyeken
- b. KOVÁCS (1996): ritka: üde erdőkben Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a hegy törléklejtő-erdejében fordul elő

1766. *Convallaria majalis* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Púpos hegy cserjéseiben több példány

1768. *Galanthus nivalis* L.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, bükkösben, gyertyános-kocsánytalan tölgyesekben
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, bükkösben, gyertyános-kocsánytalan tölgyesekben a hegytető közelében gyakori

1785. *Iris variegata* L.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): sziklás lejtőkön Ság, Hercseg, Kis Somló
GÁYER (1929): Hodossy Ernőné úrnő találta a gércei Nemeshegyen
RÉDL (1942): Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy
DALA-JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten és a bányaműveléssel felhagyott területekre is áttejed és szép egyedszámú csoportokat alkot, töviskesben árnyasabb helyeken
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, bazaltperem szegélynél kőrisfák alatt
KOVÁCS (1996): szórványos: bokros lejtőkön Ság, Hercseg, Kissomlyó
EREDICSNÉ (1997): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréteken, bombakövek által vágott gödrökben, a molyhos tölgyel elszórt területen vegyül a tölgyel és áttejed a bányaműveléssel felhagyott területre is. A töviskesben az árnyékosabb helyeken találjuk.
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy nyugati lejtőjének felső szakaszán degradálódó sztyeppréten, molyhos tölgyes maradványában még szép számmal él
KULCSÁR (2001): a sitkei Hercseg-hegyen nagyobb egyedszámban
KULCSÁR – MESTERHÁZY (2002): a Nemes-hegyen akácokban erdőszegélyeken él, a Hercseg-hegyen, a Ság-hegyen és a Kissomlyón is előfordul
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, sziklákon gyakori

Exs.:

- HORVÁTH (1962): Ság-hegy (HS)
HORVÁTH (1971): Ság-hegy (HS)
ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
ANON (1975): Ság-hegy (HS)

1802. *Juncus alpinus* VILL.

- a. BORBÁS (1889): vizes gödör partján KSom

1806. *Luzula luzuloides* (LAM.) DANDY et WILM.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, bükkösben ritka

1808. *Luzula campestris* (L.) DC.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): erdők füves helyein mindenütt
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, pincék felett, mezofilabb gyepekből került elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben, gyümölcsösökben gyakori:
 Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy,
 Pet-hegy

Exs.:

ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

1812. *Cephalanthera damasonium* (MILL.) DRUCE

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, bükkösben
 KULCSÁR (ined.): Hercseg bokorerdejében egy kisebb populáció (20-30 tő)

1845. *Orchis morio* L.

- a. BORBÁS (1889): hegyi réteken Ság, Kis Somló
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, hosszú ideje meg nem erősített adat,
 valószínűleg eltűnt
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Ság-hegyen 2002-ben egy virágzó tő

1848. *Orchis ustulata* L.

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 RÉDL (1942): Somló

1849. *Orchis purpurea* HUDS.

- a. GAYER (1929): Hodossy Ernőné úrnő találta a gércei Nemes-hegyen, még a Hercsegen
 is előfordul

1861. *Anacamptis pyramidalis* (L.) RICH.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 RÉDL (1942): Somló

1913. *Carex spicata* HUDS.

- a. BORBÁS (1889): Ság füves helyein
 b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, erdőszegélyekben: Somló,
 Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1915. *Carex muricata* L. subsp. *lamprocarpa* ČELAK.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Káld hegyein
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, felhagyott telkeken a keleti oldalon

Exs.:

GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. In latere occidentale montis Somló-hegy super
 pagum Doba, in pratis. Alt. cca. 340 m. s. m. Hungaria. (HB)

STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivum inter septemtriones et occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria. (HB)

1916. *Carex divulsa* Stokes in WITH. subsp. *leersii* (KNEUCKER) W. KOCH

- a. BORBÁS (1889): bokros helyeken Ság
- b. MESTERHÁZY (ined.): tisztásokon, bokorerdőkben szórványos

1918. *Carex praecox* SCHREB.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálóréten
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványosan
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1936. *Carex tomentosa* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Pet-hegy száraz gyepejében ritka

1941. *Carex caryophyllea* LATOUR.

- a. BORBÁS (1889): füves helyeken Kis Somló, Ság
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz réteken, szőlők mezsgyéin Ság-hegy, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg adatait nem tudtuk megerősíteni
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Gyepekben, gyümölcsösökben: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1942. *Carex humilis* LEYSS.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sziklákon
MESTERHÁZY (ined.): Kissomlyó, kőfejtő szélén állományalkotó egy kisebb folton, Ság-hegyen a nyugati oldalon egy gödör szélén

1946. *Carex hirta* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, degradált helyeken közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): degradált gyepekben, útszéleken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1947. *Carex pilosa* SCOP.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló bükkösében

1951. *Carex pallescens* L.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálóréten
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg adatait nem tudtuk megerősíteni

1952. *Carex halleriana* ASSO

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálóréten

1953. *Carex flacca* Schreb.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálóréten
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg adatait nem tudtuk megerősíteni

1956. *Carex sylvatica* Huds.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, bükkösben

1960. *Carex michelii* HOST

- a. BORBÁS (1889): Ság-h fűves helyein
DALA-JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálórétén
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: fűves helyeken Ság-hegy, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg adatait nem tudtuk megerősíteni
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Púpos-hegy száraz gyepjében ritka

1964. *Carex hordeistichos* VILL.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Külső-hegy lábánál az egykori legelőn néhány tő

1972. *Bromus sterilis* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): kőfalak Ság-h
PILLITZ (1908): Somlyóhegyen útszéleken, kopár hegyoldalokon
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kultúrakácosban
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, töviskesben, kaszálórétén
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, akácokban
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, akácokban, száraz gyepekben igen gyakori, sok helyen tömeges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): akácokban, degradált helyeken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In caespitibus ad margines viarum in clivis inter septentrionales et occasum solis spectans montis Somló-hegy prope pago Doba. Montes Bakonyhegység, Hungaria. Alt. cca. 400 m. s. m. (HB)
- GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In declivis meridianis montis Somló supra pagum Somlónásárhely in vineto. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria. (HB)
- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, inter vineas in solo basaltico friabile in declivibus meridionalibus montis Somló, supra pag. Somlónásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria. (HB)

1973. *Bromus tectorum* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság-h
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kultúrakácosban
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: degradált helyeken Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, akác szegélyén jelent meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): kőfejtőkben, sziklákon gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldala (HS)

1974. *Bromus inermis* LEYSS.

- a. BORBÁS (1889): szőlők közt Kis Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen

BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenlegi előfordulását nem sikerült bizonyítani

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéleken: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1978. *Bromus erectus* HUDS.

- a. BORBÁS (1889): réteken Sághegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálórét
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, Szt-István platón, sziklákon gyakori
KOVÁCS (1996): gyakori: meszes talajon, xeromezofil kaszálóréteken, száraz gyepekben Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy nyugati lejtőjén került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Kissomlyó, Nemes-hegy gyepeiben ritka

1979. *Bromus secalinus* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy

1981. *Bromus hordaceus* L. subsp. *hordaceus*

- a. KITAIBEL (1799): unter dem Somlyó
PILLITZ (1908): Somlyóhegyen réteken, pázsitos helyeken
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, félszáraz erdőszegélyeken, utak mentén szóróványosan jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): réteken, mezsgyéken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1990. *Festuca pratensis* HUDS.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön és réteken mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy mezofilabb gyepeiben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

1992. *Festuca rubra* L.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a hegy láb mezofil gyepeiből került elő
MESTERHÁZY (ined.): Somló, kerítés szegélyében

1993. *Festuca heterophylla* LAM.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a fogadó feletti erdő részben került elő

1998. *Festuca rupicola* HEUFF.

Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): Sághegy (a subsp. *saxatilis* var. *megaphylla* is)
PILLITZ (1908): Somlyóhegyen
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten, tövisesben nagy tömegben fordul elő
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen gyakori

KOVÁCS (1996): közönséges: száraz lejtőkön Ság-hegy, Hercseg-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben gyakori, sok helyen állományalkotó: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

1999. *Festuca valesiaca* SCHLEICH.Lit.:

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
 MESTERHÁZY (ined.): Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó gyepekben

Exs.:

HORVÁTH (1986): Hercseg

Megi.: HORVÁTH (1986) *Festuca valesiaca*-ra vonatkozó herbáriumi adata *Festuca rupicola*

2000. *Festuca pseudovina* HACK. ex WIESB.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen állományalkotó
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, kétes adat
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, a tetőn erősen legeltetett gyeppelton állományalkotó

2001. *Festuca pseudodalmatica* KRAJINALit.:

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, sziklákon
 MESTERHÁZY (ined.): Somló, sziklafalakon a D-i oldalon ritka

Exs.:

HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)

STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivum inter septemtriones et occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria. (HB)

SZURGYI (1978): Comit. Veszprém, in herbidis circa speculam montis Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria. (HB)

2005. *Vulpia myuros* (L.) C. C. GMEL.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Kissomlyó, bányaudvarban néhány tő

2007. *Brachypodium sylvaticum* (HUDS.) ROEM. et SCHULT.

- a. BORBÁS (1889): erdőben, bokros helyeken Sághegy
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, akácosokban
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, fogadó feletti erdőben került elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, a hopoka szélein erdőben gyakori

2008. *Brachypodium rupestre* (HOST) ROEM. et SCHULT.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Sághegy, Kis Somló
 RÉDL (1942): Somló
 CSAPODY (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálórét

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a hegy molyhos tölgyes maradványában, cserjéseinek szegélyén ritka
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): cserjések és erdők szegélyében, tisztásokon gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

ISTENES (1978): Comit. Veszprém. In clivis inter septemtrionales et occasum solstitiali montis Somló supra pagum Doba ad margines silvis locis graminosis. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria. (HB)

ZSÁMBÉKI (1978): Comit. Veszprém. In pratis prope specula supra cacuminem montis Somló super pagum Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria. (HB)

2012. *Glyceria fluitans* (L.) R. BR.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Séd-forrás mellett néhány tő

2015. *Sclerochloa dura* (L.) P. B.

- b. KOVÁCS (1996): szórványos: útszéli taposott gyomtársulásokban Ság
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a bányaudvar taposott helyein jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): taposott helyeken a hegylábi területeken: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

2019. *Poa bulbosa* L.

- a. BORBÁS (1889): füves helyeken, réteken Kis Somló
CSAPODY (1974): Ság-hegy
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, törmelékletőkön, száraz gyepekben, taposott helyeken gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): sziklás, köves helyeken: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy

2021. *Poa annua* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, útféleken mindenütt
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéleken, taposott helyeken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

2023. *Poa badensis* HKE.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a D-DNY-i oldalon található erdőkben
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): PONGRÁCZ (1990) adata feltehetően téves

2024. *Poa trivialis* L.

- a. BORBÁS (1889): mezőkön mindenütt
b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Séd-forrás mellett állományalkotó

2025. *Poa nemoralis* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): erdőkben, bokrok között Ság
PILLITZ (1908): Somlyóhegyen erdőkben, bokros, csalitas hegyoldalokon nem ritka
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, bokorerdőben, kaszálóréteken
b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a D-DNY-i oldalon található erdőkben

BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy erdeiben gyakori, de árnyas törmelék-lejtőkön is előfordul

MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): erdőkben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

2028. *Poa compressa* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): utak mellett, parlag mezőkön mindenütt, de kevés
PILLITZ (1908): Somlyóhegyen köves, bokros lejtőkön
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a déli lejtő zavart sztyeppréjtén került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): réteken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

2031. *Poa angustifolia* L.

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten, bokorerdőben, kaszálóréteken
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben elterjedt
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): réteken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

2032. *Briza media* L.

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
BORBÁS (1889): réteken mindenütt
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, mezofil szegélygyepekben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Somló kaszálórétjein, üdőbb erdőszegélyein szórványosan, Pet-hegy mezofil gypében gyakori

2034. *Dactylis glomerata* L.

Lit.:

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
CSAPODY (1974): Ság-hegy, kaszálórétén
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten, kaszálóréteken, tövisesben nagy tömegben fordul elő
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, mindenhol közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): réteken, sziklákon gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)

ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)

STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivum inter septemtriones et occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria. (HB)

2035. *Dactylis polygama* HORVÁTOVSZKY

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a fogadó feletti erdőben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, erdőkben a déli oldalon

2036. *Cynosurus cristatus* L.

- a. RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY (ined.): útszélen a Pet-hegyen

2037. *Melica ciliata* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló
- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben, sziklákon a Somlón

Exs.:

SZURGYI-ISTENES (1978): Comit. Veszprém, in ruderatis acris Somló supra pag. Doba.
Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria. (HB)

2038. *Melica transsilvanica* SCHURLit.:

- a. BORBÁS (1889): Ság-hegyen és Káld hegyein
BORBÁS (1897): a Ság-hegyen
GÁYER (1903): Ság
GÁYER (1925): Ság
PAUER (1932): Ság
CSAPODY (1974): Ság-hegy
DALA-JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten, tövisesben nagy tömegben fordul elő
- b. KOVÁCS (1996): ritka: száraz réteken Ság, Kissomlyó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, sziklás talajú erdőkben (akácokban is !) , erdőszegélyeken gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): a Somló DNy-i kitettségű bokorerdeiben szórványos, a Margit-kápolna mellett gyomos szegélyben is előfordul, Kissomlyó, Hercseg gyepjeiben szórványos

Exs.:

HORVÁTH (1970): Ság-hegy (HS)
HORVÁTH (1971): Ság-hegy plató (HS)
JEANPLONG (1976): In cacumine montis Kissomlyó comit Vas (HS)
JEANPLONG (1977): in saxosis basalticis montis ad pagum Celldömölk (HS)

2040. *Melica uniflora* RETZ.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): erdőkben és bokrokban Ság-hegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálórét
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a terület erdeiben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Somló üdébb erdőkben sziklás helyeken

Exs.:

WOLF (1978): Comit. Veszprém, in silvis declivium septentrionali-occidentalium Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria. (HB)

2041. *Melica nutans* L.

- a. BORBÁS (1889): K-Som
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: üde lomberdőkben Ság-hegy, Kissomlyó

2048. *Lolium perenne* L.Lit.:

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen keresztutakon állományalkotó
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásban, útszéleken fordul elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): taposott helyeken gyakori: Somló, Ság-hegy,
 Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- SZURGYI (1978): Comit. Veszprém, in herbidis circa speculam montis Somló supra pag.
 Doba. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria. (HB)
 SZURGYI (1978): Comit. Veszprém, ad margines silvarum prope speculam montis
 Somló supra pag. Alt. cca. 410 m. s. m. Hungaria. (HB)

2049. *Lolium multiflorum* LAM.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Kissomlyón parlagon

2051. *Lolium remotum* SCHRANK

- a. BORBÁS (1889): 1882 – ben a ságh-i mezőkön annyi, hogy a lent kellett a lenfojtó vadóc
 közül kiböngészni

2061. *Elymus repens* (L.) GOULD.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): mezőkön, vetésben mindenütt bőven
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, töviskesben nagy tömegben
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszín egyik fő növénye
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyakori, néhol tömeges
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyakori felhagyott szántóföldeken, zavart
 gyepekben, mezsgyéken: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy,
 Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- SZURGYI (1978): Comit. Veszprém, ad margines silvarum prope speluncam montis
 Somló supra pag. Doba. Alt. cca. 410 m. s. m. Hungaria. (HB)
 STADLER (1978): Comit. Veszprém. In pratis supra declivum inter septemtriones et
 occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria. (HB)

2062. *Elymus hispidus* (OPIZ) MELDERISLit.:

- a. BORBÁS (1889): Ságh, a var. *subglaucum* a Ságbon és a Kissomlón
 b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszín egyik fő növénye
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványos
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló déli oldalon degradált gyepekben,
 Hercseg, Kissomlyó, Nemes-hegy kőfejtői szélén

Exs.:

- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, in incultid declivium montis Somló supra pag.
 Somlóvásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria. (HB)

2063. *Elymus caninus* (L.) L.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, fogadó feletti erdőben fordul elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, felhagyott út mellett, Hercseg
 útmenti akácok szegélyében

2068. *Hordeum murinum* L.Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli gyomtársulásban fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéleken, parlagok gyomtársulásaiban
gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém, inter vineas in solo basaltico friabile in declivibus meridionalibus montis Somló, supra pag. Somlóvásárhely. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria. (HB)
SZURGYI (1978): Comit. Veszprém, in herbidis circa speculam montis Somló. Alt. cca. 430 m. s. m. Hungaria. (HB)

2070. *Hordeum hystrix* ROTH

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálórét
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): SEBESTYÉN ság-hegyi közlése téves adat

2073. *Phragmites australis* (CAV.) TRIN.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, kőfejtő szélén egy kisebb foltban, Kissomlyón egy vizesgödör szélén

2075. *Eragrostis minor* HOST

- a. BORBÁS (1889): Hercseg
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, a fogadó melletti parkolóban találtuk
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): utak mellett, sziklákon, köves-, taposott helyeken gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

2077. *Cleistogenes serotina* (L.) KENG

- a. FREH (1875): Ság hegy (BORBÁS herb.)
BORBÁS (1889): Ság dél lejtőin
GÁYER (1925): Ság
PAUER (1932): Ság
DALA-JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, bokorerdőben, kaszálórét
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
b. KOVÁCS (1996): ritka: száraz gyepekben a Ság-hegy déli lejtőjén
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, adatait jelenleg nem tudtuk megerősíteni

2078. *Cynodon dactylon* (L.) PERS.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, köves részeken
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Hercseg, Kissomlyó útszélein kisebb - nagyobb foltokban

2081. *Nardus stricta* L.

- a. SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, bokorerdőben
b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): SEBESTYÉN ság-hegyi közlése téves adat

2087. *Holcus lanatus* L.

- a. CSAPODY (1974): Ság-hegy, kaszálórét

2089. *Arrhenatherum elatius* (L.) P.B. ex J. et C.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten, töviskesben nagy tömegben
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszín egyik fő növénye
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, igen gyakori, száraz gyepektől a gyomtársulásokig mindenütt előfordul
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): réteken, útszéleken mindenütt: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy plató (HS)
- GALAMBOS (1976): Comit. Veszprém. Ad margines silvarum supra montem Somló super pagum Doba. Alt. cca. 300 m. s. m. Hungaria. (HB)
- STADLER (1978). Comit. Veszprém. In pratis supra declivum inter septentriones et occasum solis spectans. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria. (HB)
- GALAMBOS (1978): Comit. Veszprém. In latere meridiana montis Somló ad vias terrosas in ruderis basalticas. Alt. cca. 350 m. s. m. (HB)

2090. *Trisetum flavescens* (L.) R. et SCH.Lit.:

- a. PILLITZ (1908): jobb rétjeinken szórványos: Somlyóhegy

Exs.:

- ISTENES (1978): Comit. Veszprém. In clivis inter septentrionales et occasum solititiales montis Somló supra pagum Doba ad margines silvis in locis graminosis. Alt. cca. 400 m. s. m. Hungaria. (HB)

2092. *Avena fatua* L.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Kissomlyó, parlagon néhány tő

2094. *Avenula pubescens* (HUDS.) DUM.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): réteken Ság a var. glabrescens hegyi réteken Ság, Hercseg
CSAPODY (1974): Ság-hegy
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság-hegy mezofil gyepeiben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy gyümölcsöseiben ritka, Hercseg

Exs.:

- HORVÁTH (1986): Hercseg (HS)

2106. *Koeleria cristata* (L.) PERS.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): lejtőkön, száraz réteken Ság
PILLITZ (1908): Somlyóhegy
CSAPODY (1974): Ság-hegy
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, száraz lejtőssztyeppben
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben szórványosan jelenik meg
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Nemes-hegy, Somló, Kissomlyó száraz gyepeiben szórványos

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

2110. *Agrostis capillaris* L.Lit.:

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, szórványosan
MESTERHÁZY (ined.): Somló déli oldalának tisztásain

Exs.:

SZURGYI-ISTENES (1978): Comit. Veszprém, in ruderatis arcis Somló supra pag. Doba.
Alt. cca. 350 m. s. m. Hungaria. (HB)

2113. *Apera spica-venti* (L.) P. B.

- a. BORBÁS (1889): homokos helyeken, vetések közt mindenütt
PILLITZ (1908): Somlyóhegyen ligetekben, erdőtisztásokon és munkálatlan talajokon
RÉDL (1942): Somló
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásokban, főleg a hegyláb közelében gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gabonavetésekben gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

2122. *Calamagrostis epigeios* (L.) ROTH.

- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, a mezotérszínen felhagyott művelt területen állományalkotó
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): felhagyott szőlőkben tömeges: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

2124. *Phleum phleoides* (L.) KARSTEN

- a. BORBÁS (1889): füves lejtőkön Sághegy
PILLITZ (1908): a Somlyóhegyen
CSAPODY (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság - hegy, kaszálórét
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság - hegy, száraz gyepekben gyakori
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): száraz gyepekben: Kissomlyó, Somló, Hercseg

2125. *Phleum pratense* L.

- a. BORBÁS (1889): réteken Kis Somló
b. KULCSÁR (ined.): Pet-hegy

2130. *Alopecurus pratensis* L.

- a. BORBÁS (1889): réteken mindenütt
b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): mezofil gyepekben, árkokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

HORVÁTH (1986): Hercseg

2134. *Stipa capillata* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): tömegtelen borítja a Sághegy nyugati tetejét és pászitos mezőt alkot
GÁYER (1925): Ság
CSAPODY (1974): Ság-hegy
DALA-JEANPLONG (1974): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyepprép egyik legértékesebb növénye
JEANPLONG (1976): Ság-hegy, csepleszmeggyes cserjésben

- b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz gyepekben Ság-hegy
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben gyakori
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló sziklafalain szórványos

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy (HS)
 JEANPLONG (1976): In declivibus montis ad pagum Celldömölk (HS)

2138. *Stipa pennata* L.Lit.:

- a. BORBÁS (1889): Sághegy
 PILLITZ (1908): Somlyóhegy
 GÁYER (1925): Sághegy
 GÁYER (1929): Hodossy Ernőné úrnő találta a gércei Nemeshegyen, megyénkben eddig ismert egyedüli termőhelyét (Sághegy) a bazaltbánya elpusztította
 PAUER (1932): Sághegy
 JEANPLONG (1972): Nemes-hegy, szálanként
 CSAPODY (1974): Ság-hegy, igen nagy ritkaság
 DALA-JEANPLONG (1974): Ság-hegy
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten egyik legértékesebb növénye
- b. KOVÁCS (1996): eltűnt faj: csak régi adatok a Ság-hegyről
 KOVÁCS (1997): Ság-hegy DNY-i oldalán 3-4 tő
 EREDICSNÉ (1997): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten legértékesebb növénye és a bokorerdőben található meg néhány példánya
 BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, erősen visszaszorult, az egykori populáció maradványa a kráterbelső egy megmaradt platóján él

Exs.:

- ANON (1971): Ság-hegy nyugati oldal (HS)
 HORVÁTH (1972): Ság-hegy (HS)

2144. *Milium effusum* L.

- a. BORBÁS (1889): Sághegy
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, az északi lejtő sziklás erdejében fordul elő, ritka

2149. *Anthoxanthum odoratum* L.Lit.:

- a. KITAIBEL (1799): In monte Somló
 BORBÁS (1889): réteken mindenütt
 SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, lejtőfüves sztyeppréten
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, zavart, másodlagos gyeptől került elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyepekben mindenütt szórványos: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

Exs.:

- ANON (1975): Ság-hegy nyugati oldal (HS)

2154. *Digitaria sanguinalis* (L.) SCOP.

- a. BORBÁS (1889): művelt helyeken Hercseg
 b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): egy Ság-hegyi szőlőből került elő
 MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): gyomtársulásokban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

2155. *Digitaria ciliaris* (Retz.) KOELER

- a. BORBÁS (1889): Ság
- b. MESTERHÁZY (ined.): Kissomlyón útszéli ritka

2156/a. *Panicum miliaceum* L.

- b. MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló, Kissomlyó kukoricaföldjeiben

2161. *Echinochloa crus-galli* (L.) P. B.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, gyomtársulásból került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): hegylábi területeken gyomtársulásokban szórványos Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

2162. *Setaria pumila* (Poir.) R et SCH.

- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli gyomtársulásokban közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéli gyomtársulásokban közönséges: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

2163. *Setaria verticillata* (L.) P. B.

- a. BORBÁS (1889): Hercseg gáz helyein
- b. KOVÁCS (1996): gyakori: vetéseken, útszélieken Hercseg-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, az akácokban út menti gyomtársulásban került elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéli, szőlők gyomtársulásaiban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

2164. *Setaria viridis* (L.) P. B.

- a. BORBÁS (1889): művelt helyeken, vetésben mindenütt
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, tövisesben nagy tömegben, kaszálórét
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, útszéli gyomtársulásokban közönséges
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): útszéli, szőlők gyomtársulásaiban gyakori: Somló, Ság-hegy, Hercseg, Kissomlyó, Külső-hegy, Nemes-hegy, Púpos-hegy, Pet-hegy

2165. *Setaria* × *decipiens* (= *S. verticillata* × *viridis*) SCHIMPER

- a. BORBÁS (1889): Hercseg és Ság művelt helyein
SOÓ (1973): Ság-hegy
SEBESTYÉN (1975): Ság-hegy, kaszálórét
- b. BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, jelenleg adatait nem tudtuk megerősíteni

2166. *Botriochloa ischaemum* (L.) KENG

- a. BORBÁS (1889): száraz hegyi lejtőkön Ság
- b. KOVÁCS (1996): szórványos: száraz lejtőkön, irtásréteken Ság-hegy
BAUER – MESTERHÁZY (2001): Ság-hegy, száraz gyepekben fordul elő
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): Somló D-i oldalának tisztásain szórványos, Külső-hegy

2170. *Arum maculatum* L.

- a. PILLITZ (1908): Somlyóhegy
RÉDL (1942): Somló
JEANPLONG (1976): Hercseg
TERPÓ (1987): Kissomlyó tövében, Magyarországon a legtöbb bogyó a természetcsoportban
- b. PONGRÁCZ (1990): Somló, bazaltperem szegélynél kőrisfák alatt
BAUER – MESTERHÁZY (2001): a Ság hegy erdeiben szórványos
MESTERHÁZY – BAUER – KULCSÁR (ined.): üde erdőkben, akácültetvényekben gyakori

2173. *Lemna minor* L.

- b. MESTERHÁZY (ined.): Kissomlyón egy vízzel telt gödörben tömeges

5. ÖSSZEFOGLALÁS

A Kisalföld síkjából kiemelkedő bazalthegyek és dombok (Somló, Ság-hegy, Kissomlyó, Hercseg, Vásárosmiske-Gércei tufagyűrű hegyei), botanikai irodalma elég szegényes. A területen dolgozó kutatók is jobbára csak a nagyobb bazaltvulkánokkal – Somló, Ság-hegy – foglalkoztak, míg a kisebbekről csak szórvány adatok álltak rendelkezésre. A hegyek alapos florisztikai kutatása mindeddig nem történt meg, így időszerű volt ezen területek ilyen irányú célzott feltárása.

2000-2002 között a vegetációs időszak minden hónapjában rendszeresen felkerestük az említett szigethegyeket és igyekeztünk minél teljesebb képet kapni a növényzetükről. Az öt szigethegyen összesen 26 fontosabb élőhelytípust azonosítottunk a Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer élőhelykategóriái alapján. Az irodalmakban közölt és az általunk talált növényfajok adatai alapján elkészítettük a területek annotált flóralistáját, melyben 811 edényes taxon szerepel. Ezek közt vannak olyan adatok melyeket az elmúlt évek kutatásai során nem tudtunk megerősíteni (*Echium maculatum*, *Anemone sylvestris*, *Lactuca quercina*, *Cleistogenes serotina* stb), de ennek ellenére megállapítható, hogy a régebben közölt adatok legnagyobb része még ma is megtalálható. Ez is mutatja, hogy bár az emberi tevékenység évszázadok óta jelen van a hegyeken (szőlőművelés, bányászat), de még napjainkban is találhatóunk – bár egyre kisebb foltokban, természetes ill. természetközeli élőhelyeket, ritkább új fajokat, melyek hatékony megóvása immár valóban időszerű lenne. Jelen vizsgálatok során újonnan kimutatott taxonok legnagyobb része gyomnövény, de szép számmal kerültek elő védett és ritkább fajok is (*Polystichum aculeatum*, *Asplenium adiantum-nigrum*, *Pulsatilla grandis*, *Pisum elatius*, *Chamaenerion dodonaei*, *Polygonum graminifolium*). A szigethegyek közül a Somló és a Ság-hegy Tájvédelmi Körzet, de a többi kisebb bazaltvulkán (melyek eredeti növényzete itt-ott kevésbé degradálódott) semmilyen fokú védettséget nem élvez. Jó lenne, ha nagyobb figyelmet kapnának a természetvédelem részéről is.

6. SUMMARY

Literature on botanics of basalt hills (Somló Hill, Ság Hill, Kissomlyó Hill, Hercseg Hill, Hills of tuffring Vásárosmicske-Gérce) rising from the plain of Kisalföld is rather poor. Researchers working in this area studied mainly the larger basalt volcanoes (Somló Hill, Ság Hill) consequently, on the smaller ones sparse data were available. Up to now, detailed floristical survey on these hills was lacking thus this kind of through exploration was opportune.

Between 2000-2002 the above mentioned hills were visited regularly-each month-during the vegetation period as we made an effort to get an overall picture on the vegetation. On the five island hills 26 habitat types were detected using the habitat categories of the National Biodiversity Monitoring System. On the basis of archive data and the flora list originated from our fieldwork, the annotated checklist of these areas was completed including 811 vascular taxa. There are data among them which could not have been confirmed during the research period of the past years (e.g. *Echium maculatum*, *Anemone sylvestris*, *Lactuca quercina*, *Cleistogenes serotina* etc.). In spite of this, most of the data published earlier proved to be still valid. It indicates that despite human activity (such as wine culture, mining), which has affected the hills for centuries, natural and natural-like habitats as well as rare novel species still exist although their areas have been shrinking continuously. It points out the urgent need of effective protection. While most of the new species observed during the present research belong to weeds, numerous protected and/or rare species (*Polystichum aculeatum*, *Asplenium adiantum-nigrum*, *Pulsatilla grandis*, *Pisum elatius*, *Chamaenerion dodonaei*, *Polygonum graminifolium*) were also found. Among these island hills, Somló Hill and Ság Hill are parts of a conservation area, while others with less degraded patches of vegetation completely lack protection. It would be essential to pay more attention to these areas from the conservational point of view.

7. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A dolgozat elkészítéséhez nyújtott sokrétű segítségért elsőként Dr. Bartha Dénes tanár urat illeti köszönet. Továbbiakban azok segítségét szeretnénk megköszönni akik munkánk során hasznos tanácsokat adtak, segítettek a növényhatározásban ill. a dolgozatkészítés technikájában: Balogh Lajos, Böhm Éva Irén, Felföldy Lajos, Francsics Ilona, Futó János, Jeanplong József, Kenyeres Zoltán, Keszei Balázs, Király Gergely, Kovács J. Attila, Kovács Lilla, Mesterházy Attiláné, Mesterházy Ildikó, Szinetár Csaba, Takács Béla.

Külön köszönetet szeretnénk mondani a Magyar Természettudományi Múzeum Növénytárának, a Savaria Múzeumnak és a Bakonyi Természettudományi Múzeumnak herbáriumi anyaguk rendelkezésünkre bocsátásáért.

8. IRODALOM

- ÁDÁM L. – MAROSI S. (szerk.) (1975): Magyarország tájföldrajza III. A Kisalföld és a Nyugat-magyarországi peremvidék. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BATIZ E. (2000): A körte (*Pyrus*) nemzetség morfológiai és növényföldrajzi feldolgozása. – *Tilia* **9**: 163-217.
- BAUER N. (2003): A *Polystichum aculeatum* (L.) Roth. előfordulása a Somlón. – *Kitaibelia* **8** (in press)
- BAUER N. – MESTERHÁZY A. (2001): A Ság-hegy flórája, vegetációja és talajzoológiai, szempontból vizsgált élőhelyeinek botanikai vizsgálata. In: SZINETÁR Cs. (szerk.): A Ság-hegy élő természeti értékeinek megőrzését szolgáló zoológiai és botanikai vizsgálatok. KAC Kutatási jelentés.
- BAUER N. – MESTERHÁZY A. (2002): A Somló hegy növényföldrajza, flórája és növényzetének jelen képe. In: BAUER N. – FUTÓ J. – KENYERES Z. – MESTERHÁZY A.: A somlói Kitaibel Tanösvény előmunkálatai. Kutatási jelentés BFNPI, Veszprém.
- BOKOR P. (1965): A kisalföldi bazaltvulkáni romok geomorfológiája. – *Földt. Ért.* **14**: 319-333.
- BORBÁS V. (1887): Vasvármegye növényföldrajza és flórája. – Vas megyei Gazdasági Egyesület Kiadása, Szombathely.
- BORBÁS V. (1890): Közép-Európa, különösen Magyarország kakukkfüveinek ismertetése. – *Math. Term. Tud. Közl.* **24**: 39-116.
- BORBÁS V. (1897): Vasvármegye növénygeográfiai viszonyai. In: BOROVSZKY S. (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Vas vármegye. Apollo, Budapest. pp.: 497-536.
- BORBÁS V. (1898): A fogörömfű hazai fajairól. – *Term. Füzet.* **21**: 441-472.
- BORHIDI, A. (1961): Klimadiagramme und Klimazonale Karte Ungarns – *Annales Univ. Sci. Budapestensis de Rolando Eötvös, Sect. Biol.* **4**: 21-50.
- BORHIDI A. (1967): Magyarország növénytakarójának klímazonális térképe. – Magyarország nemzeti atlasza, Budapest.
- BORHIDI A. – SÁNTA A. (1999): Vörös Könyv Magyarország növénytársulásairól – TermészetBúvár Alapítvány Kiadó, Budapest.
- BÖLÖNI J. (1999): Madárbirs fajok (*Cotoneaster* sp.) In: BARTHA D. (szerk.): Magyarország ritka fa- és cserjefajai I. *Tilia* **7**: 193-233.
- CSAPODY I. (1974): A Sághegyi Tájvédelmi Körzet ismertetése. Kézirat.
- DARNAI – DORNYAI B. – ZÁKONYI F. (1964): Somló útikalauz. Veszprém.
- EREDICSNÉ (1997): A Ság-hegy növénytanai értékei – Szakdolgozat. BDF Tanító Tanszék, Szombathely.
- FACSAR G. (1981): Az Alpokalja rózsafiórájának főbb vonásai. – *Alpokalja Természeti képe. Közlemények* **1**. (1976-81) Szombathely. pp.: 63-65.
- FACSAR G. (1987a): Néhány sztyepp és erdőssztyepp *Rosa* taxon rendszertani, chorológiai és cönológiai viszonyai az Alpokalján. – *Praenorica* **2**: 73-80.
- FACSAR G. (1987b): Néhány kritikus *Rosa* taxon kutatása a Balaton-felvidéken és a Bakony kapcsolódó területein. – *Folia Musei Historico-Naturalis Bakonyensis*, **6**: 73-76.

- FERENCZI I. (1925): Geomorfológiai tanulmányok a Kismagyar alföld déli öblében. – Földt. Közl. **54**: 17-38.
- FEKETE G. (1964): A Bakony növénytakarója. – A Bakony természettudományi kutatásainak eredményei I. Veszprém.
- FEKETE G. – MOLNÁR ZS. – HORVÁTH F. (szerk.) (1998): Nemzeti Biodiverzitás Monitorozó Rendszer II. Magyarországi élőhelyek. – Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest.
- FREH A. (1876): Kőszeg viránya. – Kőszegi Benedek r. kisgym. Értesítője (1875/76): 3-33.
- GALAMBOS I. – ILOSVAY GY. (1980): Leendő tájvédelmi körzetünk, a Somló. – TermészetBúvár **35**(8): 343-345.
- GALAMBOS I. – KOPPÁNY T. – CSOMA ZS. (1994): Somló-hegy Tájvédelmi Körzet – Tájak Korok Múzeumok Kiskönyvtára. 497. pp.
- GAYER GY. (1908): Adatok Vasvármegye flórájához. Addiamenta ad floram comit. Vas. – Magy. Bot. Lap. **7**: 289-290.
- GAYER GY. (1913): Adatok Vasvármegye flórájához. Addiamenta ad floram comit. Vas. – Magy. Bot. Lap. **12**: 312-313.
- GAYER GY. (1925): Vasvármegye fejlődéstörténeti növényföldrajza és a praenorikumi flórasáv. Vasvármegye és Szombathely Város Kultúregyesülete és a Vasvármegyei Múzeum évkönyve **I**: 1-39.
- GAYER GY. (1929): Új adatok Vasvármegye flórájához II. – Annales Sabariensis **3**: 70-74.
- GOMBOCZ E. (1945): Diaria Itinerum Pauli Kitaibelii I-II. – Term. Tud. Múzeum, Budapest.
- GÓCZÁN L. (1971): A Marcal-medence talajföldrajza – Földrajzi tanulmányok. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HARANGI R. (2002): Bazaltvulkánok a Kisalföldön. In: KARÁTSON (szerk.): Magyarország földje. Magyar Könyvklub, Budapest. pp.: 328-330.
- HARANGI SZ. (2002): A medencebelseji alkálibazalt-vulkánosság. In: KARÁTSON (szerk.): Magyarország földje. Magyar Könyvklub, Budapest. pp.: 78-81.
- HOFFMANN K. (1878): A dél Bakony bazaltközetek. – Föld. Int. Évk. **5**: 339-530.
- HORVÁTH E. – JEANPLONG J. (1962): Vas megye ritka és védelmet érdemlő növényei. – Savaria Múzeum Közleményei **18**: 19-42.
- JAKUCS, P. (1961): Die phytozoologischen Verhältnisse der Flaumeichen-Buschwälder Südmitteleuropas. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- JAKUCS P. (1964): Geranio (rotundifolio) – Sedetum albi Jakucs. In: SOÓ R. (1973): A magyar flóra és vegetáció rendszertani- növényföldrajzi kézikönyve V. Akadémiai kiadó, Budapest.
- JÁVORKA S. (1924-25): A magyar flóra (Flora Hungarica) – Stúdium Kiadó, Budapest.
- JEANPLONG J. – DALA J. (1974): Ság (Fajlista a Ság-hegy különböző időszakokban /tavasz, nyárelő, nyárutó/ észlelt edényes növényeiről). Kézirat.
- JEANPLONG J. (1956): Flóraelemek szerepe a flóra határok megvonásában Északnyugat-Dunántúlon. Bot. Közlem. **46**: 261-266.
- JEANPLONG J. (1972): Sárvár és környékének flórája – Honismereti Híradó, **3**: 5-11.
- JEANPLONG J. (1976): Jelentés az „Alpokalja természeti képe” kutatási programban a II./2. „Virágos növények florisztikai, cönológiai kutatása” V61. „Természet- és környezetvédelem” c. témakörökben 1976-ban elért eredményekről. Kézirat.

- JEANPLONG J. (1983): Új adatok Északnyugat-Dunántúl flórájának ismeretéhez II. – Vasi Szemle **37**: 111-113.
- JEANPLONG J. (1991): Új adatok Északnyugat-Dunántúl flórájának ismeretéhez III. – Vasi Szemle **45**: 17-19.
- JUGOVICS L. (1916): Az Alpok K-i végződése alján és a vasvármegyei Kis-Magyar Alföldön felbukkanó bazaltok és bazalttufák. I. rész. – Földt. Int. Évi Jel. pp.: 49-73.
- JUGOVICS L. (1917): Az Alpok K-i végződése alján és a vasvármegyei Kis-Magyar Alföldön felbukkanó bazaltok és bazalttufák. II. rész. – Földt. Int. Évi Jel. pp.: 63-76.
- JUGOVICS L. (1937): A Sághegy felépítése és vulkanológiai viszonyai. – Mat. Term. Tud. Ért. **54**: 1214-1238.
- KOVÁCS J. A. (1995): Vas megye növénytársulásainak áttekintése. – Vasi Szemle **49**: 518-557.
- KOVÁCS J. A. (1996): Vas megye edényes flórájának biológiai adatbázisa. Kézirat.
- KOVÁCS J. A. – TAKÁCS B. (1995): A Balatonvidék bazaltvulkáni növényzetének sajátosságairól. – Kanitzia **3**: 51-96
- KOVÁCS J. A. – TAKÁCS B. (1997): Vas megye edényes flórájának kritikai vonatkozásai. – Kitaibelia **2**: 220-225.
- KULCSÁR L. (2000): Sárvár környékének talajai. In: SÖPTEI (szerk.): Sárvár története. Sárvár Város Önkormányzata, Sárvár. p.: 16.
- KULCSÁR L. (2001): Florisztikai adatok Sárvár környékéről – Kitaibelia **6**: 87-91.
- KULCSÁR L. – MESTERHÁZY A. (2002): A gércsei bazalttufa gyűrű növénytanai értékei. – V. Aktuális flóra-és vegetációkutatás a Kárpát-medencében. pp.: 104-105.
- LENGYEL P. (1960): A sághegyi őstelep. – Celldömölk Községi Tanácsa Végrehajtó Bizottsága, Celldömölk.
- LÓCZY L. (1913): A Balaton környékének geológiai képződményei és ezeknek vidékek szerinti telepedése. – A Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei. I. kötet.
- MAROSI S. – SOMOGYI S. (szerk.) (1990): Magyarország kistájainak katasztere. – MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest.
- MIHÁLY B. – NÉMETH I. (2000): Védett vulkáni tanúhegyeken lévő szőlők gyomflórájának vizsgálata. – 46. Növényvédelmi Tudományos Napok, Budapest.
- PALOTAI L. (1984): A Sághegy növényvilága – Szakdolgozat, BDF Növénytan Tanszék, Szombathely.
- PAUER A. (1932): Vasvármegye természeti emlékei. Csornai premontrei kanonokrend gimnáziumi értesítője, Szombathely.
- PÉCZELY GY. (1979): Éghajlat. – Tankönyv Kiadó, Budapest. pp.: 282-284.
- PILLITZ B. (1908-10): Veszprém vármegye növényzete. 1-2. Kötet Veszprémvármegyei Múzeum Kiadványa.
- PÓCS T. (1981): Magyarország növényföldrajzi beosztása. In: HORTOBÁGYI T. – SIMON T. (szerk.): Növényföldrajz, társulástan és ökológia. Tankönyv Kiadó, Budapest. pp.: 120-155.
- POLGÁR S. (1936): Újabb adatok a magyar flórához – Bot. Közl. **33**: 222.
- PONGRÁCZ P. (1990): A Somló természetföldrajza és növényzete – Szakdolgozat, BDF Növénytan Tanszék, Szombathely.
- RÉDL R. (1942): A Bakonyhegység és környékének flórája. Flora regionis montium Bakony. Magyar Flóraművek V. – Editio Ordinis Scholarum Piarum, Veszprém.

- SEBESTYÉN J. (1975): A Ság-hegy növényzete – Szakdolgozat, BDF, Szombathely.
- SIMON J. (1975): Sághegyi Tájvédelmi Körzet ismertetése. Kézirat.
- SIMON T. (2000): A magyarországi edényes flóra határozója. – Tankönyvkiadó, Budapest.
- SOÓ R. (1964): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve I. kötet – Akadémiai kiadó, Budapest.
- SOÓ R. (1968): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve III. kötet – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SOÓ R. (1970): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve IV. kötet – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SOÓ R. (1973): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve V. kötet – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- STEFANOVITS P. (1963): Magyarország talajai. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SZABÓ I. (1928): Régi emlékek, botanikai érdekességek és új adatok Szombathely város, Vasvármegye és Magyarország flórájához. – Vasvármegye Múzeumainak Természet-tudományos Összesített 1928. évi jelentése. pp.: 23-34.
- SZABOLCS I. (Szerk.) (1966): A genetikus üzemi talajtérképezés módszerkönyve. – OMMI, Budapest.
- SZÁDECZKY-KARDOSS, E. (1938): Geologie der Rumpfungarländischen Kleinen Tiefebene. – Sopron.
- TERPÓ A. (1981): Az Alpokalja *Arum* fajai – Alpokalja természeti Képe 1. Közlemények. Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szombathely. pp.: 55-60.
- VARRÓK K. (1953): A Ny-dunántúli teraszhomokok és bazaltok közettani vizsgálata. – MÁFI Évi Jelentése.
- VIDA, G. (1963): A new *Asplenium* (Sectio *Ceterach*) species and the problem of the origin of *Phyllitis hybrida* (MILDE) C. CHRIST. – Acta Bot. Hung. 9: 197-215.
- VITÁLIS I. (1913): A Balatonvidéki bazaltok. – A Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei. I. kötet., Budapest.
- WAISBECKER A. (1908): Újabb adatok Vasvármegye flórájához. Neue Beiträge zur Flora des Eisenburger Comitats in West-Ungarn. – Magy. Bot. Lap. 7: 54-66.

A NÓGRÁD-GÖMÖRI BAZALTVIDÉK FLÓRÁJA ÉS VEGETÁCIÓJA

CSIKY JÁNOS

Pécsi Tudományegyetem, Növénytani Tanszék, H-7624 Pécs Ifjúság útja 6.

BEVEZETÉS

Hazánk flórájának tudományos igényű leírása már a 19. században megkezdődött (JÁVORKA 1925), Magyarország legnagyobb részének növényvilágát illetően azonban még ma sem rendelkezünk az általános jellemzőkön túlmutató, részletes ismeretekkel. A 20. század közepén („A magyar tájak növénytakarója” című sorozatban) az ország tájegységeinek klasszikus módszerekkel történő vegetációleírása is megindult, ám néhány kiváló dolgozat megszületése után (PÓCS et al. 1957, HORÁNSZKY 1964, FEKETE 1965, SIMON 1977, BORHIDI 1984 stb.) a nyolcvanas évekre e kezdeményezés kifulladásra jutott. Egyes tájegységeket részletesen tárgyaló flóra (KIRÁLY 1997, VOJTKÓ 2001 stb.) és vegetációművek (LESS 1991, KEVEY 1993, BARTHA 1994, HORVÁTH 2001) azóta is születtek ugyan, ám egységes tervek és pártolók hiányában a fennmaradó úr kitöltése még ma is meglehetősen távoli célnak tűnik.

A dolgozat elsődleges célja – egy kevésbé ismert tájegység – a Nógrád-Gömöri bazaltvidék növényvilágának (elsősorban erdeinek és sziklai vegetációjának), a fent említett, klasszikus florisztikai és cönológiai munkákhoz hasonló feltárása, leírása. Az alábbi munka jelentőségét hangsúlyozza az a tény, hogy a vizsgálati területen viszonylag gyakori bazalt Földünk egyik igen jellegzetes alapköze, amely a légkör alatt ez első, összefüggő szilárd köpenyt alkotja (SZEDERKÉNYI 1998), sőt számos bolygó, hold felszínén is feltételezik a bazalt előfordulását (JAKUCS 1993). Bár a Kárpát-medencében ritkán bukkan a felszínre, Európa más területein, Afrikában és Ázsiában hatalmas területeket borít (pl. Izland, Etióp-fennsík, Dekkán-fennsík), s gazdasági (ipari, mezőgazdasági) jelentősége (házánkban) sem elhanyagolható. E szempontból is fontosnak tűnik a bazalttal alkalmazkodott helyi vegetáció megismerése.

A Nógrád-Gömöri bazaltvidék (Karancs- és Medves-Ajnácskői-hegység) növényvilágát mindeddig más, nagyobb tájegységek (pl. Mátra, Cserhát, Heves-Borsodi dombság, Cerová vrchovina stb.), sőt országok (Szlovákia, Magyarország) közt felosztva tárgyalták, jellemezték. E besorolások a szerző szerint vitathatók, ugyanis e dolgozatok a geológiai, s növényföldrajzilag egységes bazaltvidék flórájának sajátosságait nem tárják fel kellő finomsággal és teljességgel. Az országok közötti felosztás szomorú következménye (tisztázatlan nevezéktani különbségek), hogy az államhatár mentén sem a flóra- (pl. *Scilla bifolia* agg.), sem a vegetáció-térképek (pl. *szubmontán bükkösök*) nem illeszthetők össze. Ebben a disszertációban igyekszem pótolni e hiányosságokat, ennek megfelelően a vizsgálati terület határait a bazalt elterjedésére összpontosítva húzom meg. A bazaltvidék flóráját és vegetációját tehát országhatároktól függetlenül tárgyalom.

Fontosnak tartom azonban megjegyezni, hogy jelen munkában szereplő növényföldrajzi tagolás, tájlehatárolás csupán egy sajátos szemléletre és néhány száz terepnap ismereteire épül, s bízom abban, hogy az itt kutató botanikusokat mindez építő kritikára sarkallja majd.

Kiemelném továbbá azt is, hogy e munka egy tájegység flórájának és vegetációjának leírásával foglalkozik, s bár e feladatot is csak részben teljesíti, a háttérmechanizmusokat kutató ökológusok, erdészek számára talán kiindulási alapul szolgálhat a későbbiekben.

Ez a leírás PhD dolgozatom (CSIKY 2002) átalakítása, karcsúsítása után született. A bazaltvidék flóráját, amely önmagában is többszáz oldalt tesz ki, külön dolgozatban szándékozom megjelentetni. A PhD dolgozatban szereplő vegetációkutatások egy részét (pl. potenciális vegetáció, vegetáció fajcsoportok szerinti értékelése) ma sem tekintem lezártnak, így ezek publikálását is később tervezem.

Itt ragadom meg az alkalmat, hogy köszönetemet fejezzem ki azoknak a helyi amatőr botanikusoknak, akik elsőként segítettek a növények és a táj jobb megismerésében, így (†) dr. RUZSIK Mihálynak, dr. FANCSIK Jánosnak, VARGA Ferencnek, LANGA Józsefnek, BALÁZS Csabának, HANYUS Eriknek és DREXLER Szilárdnak.

Hasonló köszönet illeti a BNPI munkatársait, különösen JUDIK Bélát, SÜLYOK Józsefet, akik helyileg biztosították a kutatások feltételeit. Az irodalmi áttekintésben, valamint a térkép-ananyag megszerzésében nyújtott segítségért SZMORAD Ferencet és PAPP Gábort illesse köszönet. A terepbejárások (felvételek készítése, térképezés) során BALÁZS Csaba, dr. BALÁZS Pál, CSIKY Orsolya, FODOR Előd, HANYUS Erik, HARMOS Krisztián, KÓBOR István, LANTOS István, LŐRINCZ Péter, NÉMETH László, PATAKFALVI Zsolt, SRAMKÓ Gábor, SZIGETVÁRI Csaba, SZILÁGYI Antal Attila és SZMORAD Ferenc voltak segítségemre. Az MTM Növénytár *Carpatopanicum* gyűjteményének áttekintésében az intézmény dolgozói, így dr. FELFÖLDY Lajos tanár úr, BÖHM Éva Irén, LŐKÖS László, SOMLYAY Lajos támogattak. A bazaltvidék abiotikus adottságainak megértésében dr. HORVÁTH Gergely, PATAKFALVI Péter és dr. KARANCSI Zoltán, a GIS módszerek alkalmazásában pedig BÓDIS Katalin és KISS Richárd voltak segítségemre. A moha fajok meghatározását dr. PAPP Beátának, SZURDOKI Erzsébetnek, ÓDOR Péternek, a zuzmó fajok azonosítását pedig LŐKÖS Lászlónak köszönhetem.

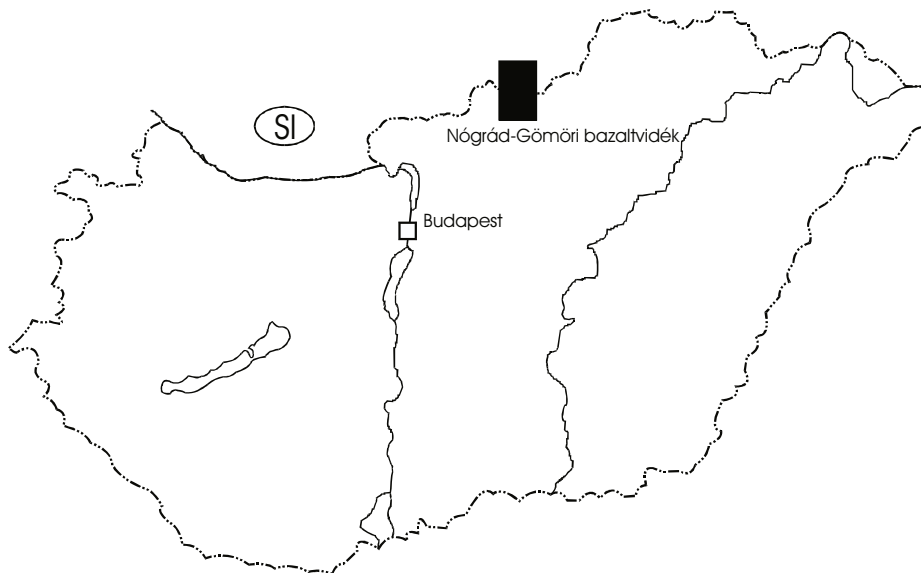
A szerkesztési munkálatokban dr. BORHIDINÉ THÚRY Zsuzsanna és CSIKYNÉ RADNAI Éva vettek részt. Közreműködésük, lelkiismeretes munkájuk nélkül e dolgozat nem készült volna el. A kutatások anyagi háttérét a Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Növénytani Tanszék Botanika Doktoriskolája, a MME Nógrád Megyei Csoportja, a Bükk Nemzeti Park Igazgatósága illetve az MTA-PTE Adaptáció-Biológiai Kutatócsoportja biztosította. Hálásan köszönöm továbbá a PTE, TTK, Növénytani Tanszékének, különösen dr. BORHIDI Attila, dr. SZABÓ László Gy. professzor uraknak és dr. KEVEY Baláznak végtelen türelmüket és szakmai támogatásukat. Külön köszönet illeti lektoraimat, dr. FEKETE Gábort és dr. BARTHA Dénest, akik hasznos tanácsaikkal, építő kritikáikkal segítették munkámat. Végül, de nem utolsó sorban Szüleimnek köszönöm, hogy szeretetük idáig elkísért.

1. A VIZSGÁLATI TERÜLET HELYZETE ÉS HATÁRAI

A vizsgálatok tárgyát képező terület az Északi-középhegység Ny-i felében található, a korábbi Nógrád és Gömör vármegyék határán (**1. ábra**). A bazaltvidék természetföldrajzi megítélése, lehatárolása a területen keresztül húzódó szlovák-magyar államhatár miatt napjainkig sem kiforrott (HOLUB – MORAVEC 1965, HENDRYCH 1967, LÁNG 1967, MAROSI – SOMOGYI 1990, HORVÁTH és mtsai 1997, ESZTERHÁS 2000). Víta tárgyát képezi a vizsgálati területtel átfedő Karancs(-), Medves(-vidék), a Kelet-Nógrádi-medence, az Ajnácskői bazaltterület, a Ragacske kopce, a Filakovská homatina, a Fülel-Ajnácskői-domvidék, a Cerová homatina valamint a Cerová vrchovina néven emlegetett területek határainak pontos definiálása.

A táj- és hegységlehatárolások hiánya miatt a botanikai irodalomban igen nehéz kiigazodni a lelőhelynevek között. Hazánkban a „Karancs” és „Medves” földrajzi neveket következetesen összekeverik, s a Karancs bazalt-, a Medves homokkőhegységéről beszélnek (pl. SOÓ 1964a). Szlovákiában (pl. HOLUB – MORAVEC 1965, HENDRYCH 1967) a táj lehatárolásánál általában településeket vagy nagyobb folyókat vesznek alapul, s így egy nagyobb, de heterogén vidéket jellemeznek (pl. Filakovská hornatina). A vizsgálati terület speciális geológiai és geomorfológiai adottságaira visszavezethető, sajátos flóra leírásának érdekében szükségessé vált egy új, növényföldrajzi alapokon nyugvó tájlehatárolás, melyet a későbbiekben részletesen is kifejttek. E lehatárolás végeredménye (leginkább) a korábban Nógrád-Gömöri bazaltvidék néven emlegetett területnek felel meg (HORVÁTH és mtsai 1997), amelynek kiterjedését (csak nagy vonalakban) szintén a bazalt elterjedését figyelembe véve „határozták meg”. Ennek megfelelően a továbbiakban a vizsgálati területet „Nógrád-Gömöri bazaltvidék” illetve röviden csak „bazalt-vidék” néven említem.

1. ábra A Nógrád-Gömöri bazaltvidék helyzete

2. A NÓGRÁD-GÖMÖRI BAZALTVIDÉK TERMÉSZETFÖLDRAJZI ADOTTSÁGAI

A vizsgálati terület természetföldrajzi adottságainak leírásával számos munka foglalkozott már (SZENTES 1943, HOLUB – MORAVEC 1965, HENDRYCH 1967, LÁNG 1967, JUGOVICS 1971, LEÉL-ŐSSY 1975, MICHALKO et al. 1987, FANCSIK 1989, MAROSI – SOMOGYI 1990, HORVÁTH 1991, HORVÁTH és mtsai 1997, PRAKFAI 2000 stb.), ezért e dolgozatban csak egy általánosabb kép vázolását tartom szükségesnek.

2. 1. GEOLÓGIAI FELEPÍTÉS ÉS FEJLŐDÉSTÖRTÉNET

A bazaltvidéket felsőoligocén homokkő, homok és agyag, apoka, középsőmiocén szén-telepes rétegsor, riolittufa, andezit, bazalt és kevés pliocén üledék építi fel. Az igen vastag (több száz-több ezer méter) agyagos-homokos oligocén-miocén rétegsorok keletkezését, korát illetően magyar és szlovák geológusok körében még ma is megoszlanak a vélemények. E dolgozatban SZENTES (1943), LÁNG (1967), JUGOVICS (1971), HÁMOR 1985, HORVÁTH és mtsai (1997), valamint PRAKFAI (2000) véleményére támaszkodom, miszerint a terciar közepe táján a *Tethys* egyik tengeröble e területen húzódott, amelyben mészmárgás, márgás, agyagos rétegek rakódtak le. Ezt követően a tenger fokozatos feltöltődése folyamán homokos-homokkőves, kavicsos rétegek halmozódtak fel. Az oligocén rétegsor alatt a Kárpátokból áthúzódó kristályos palákat sejtik (Sátorosi kőbánya). Az oligocén végén jelentékeny hegység-szerkezeti mozgások történtek, majd ezt követően a kiemelt hegységek peremén szárazföldi tarkaagyagok, kavicsok, vulkáni tufák és képlékeny kék agyagok rakódtak le. Ezeket részben elborította a miocén tenger, s főleg homokrétegek, illetve a tengermenti lápokban 1-3 telepes barnakőszénösszet alakulhatott ki. E kőszénrétegek elsősorban a nyitvatermők (*Sequoioxylon* spp.) elpusztult törzseinek elszáradásával keletkezettek (ANDREÁNSZKY 1954, GREGUSS 1967). A kőszén rétegsorra a tenger előnyomulása után ismét tengeri agyag (apoka) települt. Ezután a mélyreható szerkezeti síkok mentén hatalmas vulkáni tevékenység indult meg (Kárpátok belső vulkáni koszorúja).

A bazaltvidék karakterét meghatározó eruptív kőzetek két nagy, időben jól elkülönülő vulkános tevékenységből származnak. A Karancs hegység andezit tömege és a környéken szórványosan előforduló riolittufa rétegek a tortonai vulkánossággal kapcsolatosan keletkeztek, míg a neogén bazalt és bazalttufa a felsőpliocénben kerültek a felszínre (LÁNG 1967). A Karancs a lakkolitvulkánosság hazánkban egyedülálló, legrégebb előfordulása (FANCSIK 1989).

A két vulkánosság között újabb tengerelöntés következett és homokkő, tufitos képződmények rakódtak le. Ezt követően a terület ÉÉNy-DDK-i irányú törésvonalak mentén feldarabolódott. A pliocénben a vidék szárazföld volt, amelyen az erózió nyomán, az elmúlt időszakhoz hasonló jelentékeny felszíni lepusztulás következett be. Ekkor indult meg a „nógrád-gömöri bazaltvulkánosság”. A vulkánosság előtti lepusztulási formáknak megfelelően, a felszínre ömlő bazalt vastagsága a területen igen nagy változatosságot mutat (pl. a Medves esetében 11-107 m), s a magaslatok több esetben ősi völgyek formáit őrizték meg. Ezt az „inverziós” jelenséget NOSZKY (1912) már korán felismerte (vö. SZÉKELY 1987). A Medves-fennsík geológiai nevezetességei közé tartozik a világon elsőként itt leírt, ún. „bazaltos kristálytufa” (JUGOVICS 1934) is. Az itteni bazalt-előfordulások kőzetanyagának elválása általában kétféle: oszlopos és réteges-pados, míg a szabályos (tehát tömeges) bazalt ritka (JUGOVICS 1971). A bazaltvulkánosság, bár vitatott, de egészen a pleisztocén elejére is átnyúlhatott. A terület viszonylag fiatal vulkanizmusára utaló posztvulkáni jelenségek a szénsavas források, az ún. csevicék, amelyek többfelé is megtalálhatók a környéken (pl. Karancsberény, Füle, Ajnácskő-Bárna). A pleisztocénben lejtőtörmelék és némi lösz halmozódott fel a platókon és hegylábakon, de típusos lösz sehol sem találunk jelentős vastagságban és kiterjedésben (LÁNG 1967, HORVÁTH és mtsai 1997, PRAKFAI 2000).

2.2. A JELENLEGI FELSZÍN

A terület jelenlegi felszíni formáit a speciális rétegződéseknek, a pliocén végi szerkezeti mozgásoknak, az azóta eltelt időszakok éghajlati tényezőinek, s nem csekély mértékben az emberi tevékenységeknek köszönheti.

A pliocén végén a fent már említett törésvonalak mentén az üledékes rétegsorok sakk-táblaszerűen feldarabolódtak, emelkedésnek-süllyedésnek indultak. A Karancs és Sátoros andezit lakkolítja ennek köszönhetően lassan kipreparálódott (HORVÁTH és mtsai 1997). A Karancs hegység andezitje a szubvulkáni működésnek megfelelően ui. nem nyomult a felszínre, hanem az idősebb üledékes rétegek alatt, azokat felboltozva szilárdult meg. Ennek a rétegzettségnek köszönhető, hogy az andezit még napjainkban is (leginkább az erózióknak köszönhetően) csak kis felületen bukkan a felszínre, így a talajképződésben csak ritkán vesz részt (Farkaskő, Kápolna-hegy, Karancs, Vaskapu, Málnás-tető, Csakta, Lázi, Sátoros, Zagyva-fő). A láva és az idősebb rétegek találkozásánál, az ún. kontakt régióban az üledékes kőzetek kontakt metamorfózison mentek keresztül, igen keménnyé égtek (pl. Farkaskő).

Az erősen erodálódott üledékes rétegekre ömlött bazaltláva a későbbi szerkezeti töréseknek, süllyedéseknek-emelkedéseknek köszönhetően szintén feldarabolódott. A kiemelkedett látvatarók az alattuk fekvő lazább, üledékes kőzeteket megvédték a lepusztulástól, így az évezredek során a táj tanúhegyek: bazaltpaltók és bazaltkúpok láncolatává vált. Az igen meredek peremekkel rendelkező fennsíkok és kúpok szoknyáján a gyors pusztulásra utaló, hatalmas kőtengerek alakultak ki. A kőzet aprózódása minden bizonnyal a periglaciális „időszakokban” lehetett a leghatékonyabb, de a lazább fekvő eróziójának és a fagyhatásoknak, hőmérsékletingadozásoknak köszönhetően – különösen a koratavaszi és a koranyári időszakban – még ma is igen jelentősek a suvadások, látványos a törmelékképződés (pl. Bénai-hegy, Salgó). Ennek köszönhetően számos, viszonylag hosszú (a leghosszabb: Stl' pová jaskyna 183 m hosszú) ábrlang alakult ki a bazalttatarók peremén. A magaslatok közötti medencék irányából hátravágódó völgyek igen meredek völgyfőkkel kapcsolódnak a vulkáni takarókhöz. A bazaltkéreg alól előtörő rétegforrások vize a „puhább” kőzetekben hirtelen mélyülő árkokat, majd szurdokvölgyeket vág, amelyek falainak magassága 10-30 m között változik (pl. Széphegy, Fekete-Bükk, Ravasz-lyuk, Pénz-gödör, Medves ÉNy-i perem). A nagyobb vízfolyások oldalvölgyeinek torkolatainál a keményebb homokkőrétegek nagyobb felületeken is kibukkanhattak, bár véleményem szerint e sziklakibúvások döntő része másodlagos lehet (CSIKY – SÜLYÖK – SCHMOTZER 1999). A környék pusztító erőinek minőségével és mennyiségével részletesen LEÉL-ÖSSY (1975), majd HORVÁTH és mtsai (1997) foglalkoztak.

A felszíni formákat ért antropogén hatásokról részben a tájtörténeti fejezetben emlékezem meg, de az ezzel foglalkozó modern irodalom is igen részletes tájékoztatást nyújt az érdeklődők számára (HORVÁTH és mtsai 1997, KARANCSI 1997, 2000, KARANCSI – MUCSI 1997, ESZTERHÁS 2000).

2.3. VÍZRAJZ

A bazaltvidék a Kárpát medence két legnagyobb folyójának: a Duna és a Tisza a vízgyűjtőterületének választóvonalán fekszik (HORVÁTH és mtsai 1997). A Dobroda, a Baba, a Béna-patakba ömlő Várberek-, Somoskői-, Berényi-, Abroncsosi-, Csoma-patak, a Szuha az Ipolyon keresztül a Dunába, míg a Tarján-patak, a Báma, a Tarna a Zagyván, a Gortva pedig a Rima-Sajón keresztül a Tiszába vezet az itt elfolyó vizeket. A lehatárolt területnek kb. fele a

Duna, másik fele pedig a Tisza vízrendszeréhez tartozik (**2. ábra**). A Karancs hegység forrásainak döntő része azonban a Duna vízgyűjtőterületét bővíti.

A patakok általában igen gyenge vízhozamúak, a nyár eleji esőzések idején azonban gyakran kiáradnak. A területet határoló, érintő két nagyobb vízfolyás a Duna felé siető Ipoly és a Tisza vízrendszeréhez tartozó Rima.

Lefolyástalan területek csak a magasabb, nagyobb kiterjedésű platókon (pl. Medves-fennsík, Pogányvár, Bénai-hegy-Monosza) találhatóak, ám állandó vízfelületű tavak itt sem alakultak ki. Kisebb, nyár közepére sokszor kiszáradó tócsogókat ismertünk a Medves-fennsíkon és a Pogányvár platóján.

A területen több mesterséges vízfelszín is fellelhető: tavacskák (pl. Korláti bányák, Medves-fennsík és pereme) és víztározók (pl. Gortva-tó, Tó-strand, Vízársztó, Ratka).

2.4. ÉGHAJLAT

A vizsgálati terület éghajlatáról csak meglehetősen pontatlanul tudok nyilatkozni, ui. az ezzel foglalkozó munkákban a terület peremén található, völgyi helyzetű mérőállomás (amelyet az elmúlt évszázadban a városon belül többször is költöztettek) adatai állnak csak rendelkezésre.

Ezt, a statisztikai szempontból előnyösnek nem nevezhető ténytet már LÁNG (1967) is hangsúlyozza és megjegyzi, hogy a tapasztalatoknak megfelelően a környék magasabb pontjain feltehetőleg már alacsonyabb a hőmérséklet és magasabb a csapadék évi átlagértéke. Megjegyzi, hogy Salgótarján esetében ráadásul még a városklíma hatásával is számolni kell. A korabeli tapasztalatok birtokában feltételezi, hogy a „Karancs-Medves” területén az évi közép-hőmérséklet 7-8 C°, az évi csapadékátlag pedig 600 mm-nél több lehet.

A salgótarjáni állomás adatai alapján BORHIDI (1961) a területet a zárt tölgyesek övébe sorolja.

Meg kell azonban jegyeznem, hogy a salgótarjáni mellett még rendelkezésre áll a zagyarónai csapadék-mérőállomás adatsora is. Ez utóbbi, alig magasabb fekvésű helyen (a Medves-fennsík déli lábánál) 40 mm-rel magasabb évi átlagot mértek. Feltételezhető, hogy a 400-500 m tsz. f-i magasság fölé eső területeken ennél is jelentősebb csapadék érték jellemző, amely a csökkenő hőmérsékleti értékek mellett indokolná a fennsíkokon és peremeiken zonálisán előforduló gyertyános-tölgyes és szubmontán bükkös zónák fellépését is (lásd később). Ezt a feltételezést támasztják alá a szlovák oldalról ismert adatok (MICHALKO et al. 1987), miszerint a terület magasabb régióinak klímája már montán karakterrel bír (januári középhőmérséklet: -2,5 C°-tól -6 C°-ig; ugyanez júliusban: 17-19,5 C°; az évi csapadékátlag 600-850 mm). LÁNG (1967) megjegyzi, hogy a gyakori hőmérsékleti visszasság is párateltebbé (s ez által montán jellegűvé) teszi a völgyek levegőjét.

A vizsgálati terület a környező magasabb hegységek (pl. Kárpátok, Mátra) miatt szélvédettnek számít.

A bazalt és a különleges településű andezit és homokkő rétegek sajátos geomorfológiájuknak köszönhetően igen sokféle, egymás közelében kialakuló mikroklímazúgot biztosítanak (LÁNG 1967) az eltérő igényű növényfajok számára. Részben ennek köszönhető, hogy a területen több olyan florisztikai és vegetációs forrópontot ismerek (pl. Pogányvár, Ragács, Sátoros, Ceberna-völgy, Farkaskő, Salgó-Boszorkánykő, Szilváskő, Medves), amelyek diverzitásukban a dolomitfelszín növényvilágával vetekednek. A mikroklímazúgok kialakulásukat tekintve lehetnek elsődlegesek (pl. kőtengerek, sziklafalak, szurdokvölgyek mentén) vagy másodlagosak (pl. bányászat hatására kialakult áltöbrök, víznyelők, jeges és gőzös konzekvencia barlangok, hasadékok).

Részben a felszín hasonló, természetes fejlődésének (pl. hegyperemi suvadások), részben pedig a bányászat hatásainak köszönhetően (pl. felhagyott bányák, beroskadt felszínek), a bazaltvidék egyes részeinek geomorfológiája és ennek megfelelő mikroklímája a karsztos mészkőhegységeinkre emlékeztet (pl. dolinák, víznyelők, barlangok, mésztufa gátak, búvópatakok).

2.5. TALAJ

A bazaltvidék talajainak részletes vizsgálatát ezidáig nem végezte el senki. Nagy vonalakban megállapítható, hogy a klímának és a geológiai adottságoknak megfelelően uralkodnak a kissé savanyú, barna erdei talajok. Gyakoriak még a sekély, kőfolyásos erubáz talajok, a különböző vázталajok, lejtőhordalék talajok (LÁNG 1967, FANCSIK 1989). A gerincek és sziklacsúcsok közelében gyakoribbak a ranker talajok és az ún. fekete nyirok. A homokkő mállásával keletkezett, enyhén meszes homoktalajok sem ritkák.

Elmondható, hogy a Medves-Ajnácskői-hegység esetében gyakoribbak a jobb termőképességű agyagbemosódásos barna és rozsdabarna erdőtalajok, a földes vázталajok és sziklakopárok.

3. A TERÜLET KUTATÁSÁNAK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

A leggyakrabban „Karancs”, „Medves” és „Filakovská hornatina” néven emlegetett vidék növényzetének tudományos igényű feltárása már a 19. században megkezdődött. Bár a szóbanforgó területről sok florisztikai jellegű műben megemlékeztek már, országhatároktól függtelen, átfogó leírására azonban még nem került sor. A vidékre koncentráló nagyobb terjedelmű, összefoglaló, tudományos igényű dolgozatként csak SOÓ (1937), HOLUB – MORAVEC (1965) és HENDRYCH (1967) munkái említhetők.

A bazaltvidék határvidékeit is érintő első közlésnek FÁBRY (1867) Gömör vármegye „virányá”-ról szóló publikációit tekintik, melyben többek között az *Androsace elongata* is említésre kerül. A Szlovákiában ritkának számító, e területen azonban elterjedt *Silene viridiflora* első jelzése viszont NEILREICH (1870) művében található.

Nógrád megye két nagy tudósa a litkei születésű BORBÁS Vince és a losonci KUNSZT János, szinte egy időben, de egymástól függtelenül, 1875-ben és 1878-ban publikálták a területre vonatkozó első florisztikai dolgozataikat. KUNSZT (1878) Nógrád vármegye É-i részének flóráját tárgyaló munkájában néhány adat konkrétan a Karancs- illetve a Medves-Ajnácskői-hegységre vonatkozik, ám a pontos lelőhely nélküli, közönségesnek jelzett növényei minden bizonnyal Losonc környéki előfordulásokra utalnak, ezért az enumerációban e közléseket csak a szlovák oldalnál vettem figyelembe. BORBÁS (1875, 1876, 1877, 1878a, b, 1879a, b, 1881, 1894) lényegesen több, pontos lelőhellyel leírt fajt tartalmazó listája a Medves-Ajnácskői-hegység hazai oldaláról is tudósít. Az így feltárt kép még meglehetősen szegényesen festi le Salgótarján környékét, de néhány ritkább faj közlésével felkelti a figyelmet (pl. *Aurinia saxatilis*, *Erysimum crepidifolium*, *Rosa pendulina* stb.). Ennek köszönhetően – különböző herbáriumi példányok alapján – a vidék már több nemzetközi botanikai munkában is említésre kerül (TAUSCHER 1872, SIMKOVICS 1876, HAUSSKNECHT 1884). Az itt megtalált növények némelyikét BORBÁS balatoni flóraművében illetve *Knautia* revíziójában (1900, 1904) még megemlíti, ám ezt követően hosszabb szünet következik a helyi flóra leírásában.

A 20. század első (amatőr) botanikusa, a dunántúli származású DORNYAI Béla már egy iparváros környékének erősen átalakított növényzetében kezdte meg kutatásait. Szorgos munkájának köszönhetően (DORNYAI 1925, 1936, 1937) további fajokkal bővíti a Karancs-Medves flóralistáját (pl. *Hepatica nobilis*, *Adonis vernalis*), s még megtalálja a Pécskőről azóta kiveszett *Galanthus nivalis*-t is. Eközben az Északi-középhegységben kutató HULJÁK János is járja a vidéket, de csupán néhány adatot publikál (1927, 1933). BORBÁS Vince, DEGEN Árpád, HULJÁK János, LENGYEL Géza, SIMKOVICS Lajos, ZSÁK Zoltán gyűjtőmunkájának köszönhetően számos monográfia veszi figyelembe a bazaltvidékről származó növényadatokat (SOÓ 1928, LENGYEL et ZAHN 1930, ASCHERSON et GRAEBNER 1934, PALITZ 1935, JÁVORKA 1937).

A környéket később már jól ismerő DORNYAI többszöri invitálására 1936-ban két neves botanikus is megfordul Salgótarjánban: az országot keresztül-kasul bejáró BOROS Ádám és a mátrai flóraművön dolgozó SOÓ Rezső. BOROS kéziratot anyagában számos, a területre új és – areáját tekintve – érdekes fajra lelhetünk, mint pl. a *Festuca vaginata*, *Onosma arenarium* és *Gypsophila paniculata*, melyek a mai Szlovákia területén érik el elterjedésük északi határát [így szerepelnek Csehország és Szlovákia vörös listáján is (CEROVSKY et al. 1999)]. BOROS ezen adatait külön nem publikálja, de e fajok döntő többsége hivatkozással, SOÓ (1937) Mátrai Flóraművébe is bekerül.

A mátrai flóramű kapcsán meg kell állnom egy pillanatra, mivel ez a munka az első, amely szintetizálja az eddigi feltáró munkák anyagát, s ebből kiindulva általánosságokban is jellemzi a Karancs és Medves növényvilágát. Annak ellenére, hogy SOÓ maga, csak néhány napot töltött a vidéken és ebből adódóan általánosításai sem helytállóak, meg kell jegyezmem, hogy e munkájával elsőként fektette le azokat az alapokat, amelyekre a későbbi, nagyobb munkák épültek, így hiányosságai ellenére e mű haszna vitathatatlan. Az ehhez hasonló összefoglaló munkáknak (mint amilyenek jelen dolgozatot is tartom) egyik legfontosabb járulékos szerepe az, hogy referenciaként szolgálhatnak a területen kutató botanikusok számára.

Ezt bizonyítja HULJÁK János, a bazaltvidék időközben visszacsatolt területeiről és a jelen munkában is vizsgált vidékről, mint természetes tájegységről írott dolgozata (HULJÁK 1941), melyben számos új adattal cáfolja SOÓ (1937) általános, alapvetően – a flóra gazdagságát illetően – lesújtó jellemzését. HULJÁK János ezen dolgozata nemcsak a florisztikai érdekességek miatt kiemelkedő (pl. *Aira elegantissima*, *Carex melanostachya*, *Festuca pallens*, *Medicago prostrata*, *Thymelaea passerina*), de fontos azért is, mert megmutatja, hogy egy terület teljes flórájának megismerése csakis természetes egységként való szemlélete mellett képzelhető el. A mesterségesen felosztott részterületek (pl. csak a magyarországi vagy csak a szlovákiai oldal) flórája – mint ahogy azt SOÓ (1937) tekinti flóraművében –, téves megítélésekhez vezethet. Elég csak arra gondolni, hogy enumerációm alapján a Nógrád-Gömöri bazaltvidék fajainak egyharmada csak az egyik ország (Szlovákia vagy Magyarország) területén lelhető fel.

A II. világháború előtti időszak szlovák kutatási eredményeihez tartozik a *Stipa tirsá* füleki felfedezése (KRIST 1938), valamint DOMIN néhány taxont említő munkái is (pl. DOMIN 1933, 1939).

Ezzel egy időben ZSÁK Zoltán is közli néhány Salgótarján környékére vonatkozó adatát (ZSÁK 1941). Később PÉNZES (1944a, b) apróbb közleményekben számol be a Füleki-medencében észlelt növényérdekességekről, s a bazaltvidék florisztikai kutatásának első szakasza ezzel le is zárul.

A II. világháborút követően, a '80-as évek közepéig hazánkban csupán két botanikai jellegű cikkben foglalkoznak a területtel. Az első, a korábbi munkákon alapuló, a Karancsot és a Medvest általánosan jellemző dolgozat KÁRPÁTI Zoltántól (KÁRPÁTI 1952) származik, melyben az *Aruncus sylvestris* új elemként jelenik meg a Karancs flórájában. A második, a Mátra sziklai

vegetációját feldolgozó KOVÁCS – MÁTHÉ (1964) mű, melyben az *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae* társulást leíró felvételek egyike a bárnai Nagykő szikláin készült.

Ezzel szemben, a szlovák oldalon az '40-es évek második felétől a '60-as évek végéig tart a terület flórakutatásának virágkora (FUTÁK 1948, HENDRYCH 1956, 1963, 1969 HENDRYCH – CHRTEK 1964, HOLUB – MORAVEC 1964, KÁRPÁTI – KÁRPÁTI – JURKO 1963). Egymással szinte versenyezve születnek olyan összefoglaló, nagyszerű művek is, amelyek a „Filakovská hornatina” (Füleki-dombság) növényföldrajzi sajátosságait már többé-kevésbé reálisan tükrözik (HOLUB – MORAVEC 1965, HENDRYCH 1967), s ezért Szlovákiában ma is leginkább ezek tekinthetők etalonnak a bazaltvidék flórájának megítélésében. E dolgozatok egyik legértékesebb hozadéka, hogy a szlovák oldalt érintő florisztikai műveknek (a '70-es évekig) szinte teljes bibliográfiáját közlik, s az irodalmi forrásokat igen precízen citálják. Ennek köszönhető, hogy egyes, nehezen beszerezhető szlovák dolgozatok hiányában is összeírható volt a Nógrád-Gömöri bazaltvidék általam lehatárolt területének flórája.

A bazaltvidékkel érintkező területek (Rimaszombat és Losonc környékének) növényföldrajzi adottságaival foglalkozó művekben is számos értékes adatra bukkanhatunk (HENDRYCH 1959, HENDRYCH – KRÍSA 1960), s emellett e leírások segítik a bazaltvidék tágabb környezetében jellemző növényföldrajzi sajátosságok megértését is. Kiderül, a korábbi felfedezéseket is figyelembe véve (pl. SZILNICZKY 1843, KUNSZT 1878) – hogy a vizsgálati terület határain már olyan edényes növények is megtalálhatók, melyek Magyarországon egyáltalán nem, vagy csak unikálisan fordulnak elő, illetve elterjedésük fontosabb növényföldrajzi törvényszerűségekre utalnak (pl. *Abies alba* Mill., *Aconitum moldavicum* Hacq., *Carex alba* Scop., *Circaea alpina* L., *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó, *Hacquetia epipactis* DC., *Knautia maxima* (Opiz) Ortm., *Lathyrus transsylvanicus* (Spr.) Fritsch, *Narcissus poeticus* L., *Picea abies* (L.) Karst., *Pinus sylvestris* L., *Polygonatum verticillatum* (L.) All., *Ribes alpinum* L., *Silvaum silaus* (L.) Sch. et Thell., *Spiraea salicifolia* L., *Stachys alpina* L.).

Ebben az időszakban indul meg az azóta is befejezetlen „Flóra Slovenska” szerkesztése (FUTÁK ed. 1966, FUTÁK – BERTOVIÁ eds. 1982, BERTOVIÁ ed. 1984, 1985, 1988), mely a fenti munkák összefoglalása, szintetizálása mellett, flóratérképeket is közöl. Az itt és kisebb, önálló művekben (pl. HROUDA 1972, SKALICKÁ 1986) mellékelt térképek egymásra vetítésével jól kivehetők bizonyos chorológiai “törvényszerűségek”. A szlovák irodalom áttekintése segít a felismerésben, hogy a közép-dunai flóraválasztó nem magyarországi léptékű jelenség, s a „határ” nem is az Északi- és Dunántúli-középhegység találkozásában húzódik. ZÓLYOMI (1942) zseniális meglátása csak Magyarországon gondolkodva igaz, s hogy mennyire, arra a későbbiekben még kitérek.

A helyi flóra kutatásának harmadik korszaka a '80-as évek végével kezdődik. Több mint két évtized telik el eközben egy újabb, magyar florisztikai dolgozatig. Ekkor készül el ugyanis az Egri Tanárképző Főiskola diplomamunkájaként a „Botanikai megfigyelések a Medvesfennsíkon és peremterületein” LANGA József révén, aki a Medvesről az eddigi legátfogóbb, legteljesebb képet rajzolja (LANGA 1987). Ő írja le elsőként a *Huperzia selago*, *Lycopodium complanatum*, *L. clavatum*, *Equisetum sylvaticum*, *Festuca drymeia* fajokat a fennsík-peremi területekről, hogy csak néhány érdekességet említsek. Helyi, amatőr természetjárók lelkes és lendületes munkájának köszönhetően mintegy 3600 ha-nyi területen 1989-ben megalakult a Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet, míg Szlovákiában „Chránená Karjiná Oblast Cerová Vrchovina” néven szerveződött, az előzővel nagy felületen érintkező természeti rezervátum. Mindez jelentős előrelépést jelentett a flóra további kutatása szempontjából. Szintén a helyi természetbúvároknak köszönhetjük a flórát és vegetációt nagyobb vonalakban leíró (a lelőhelyeket illetően meglehetősen általánosító), a Tájvédelmi Körzet területére vonatkozó, első könyvfejezeteket (FANCSIK 1989, MÁRTON 1989) is. A '90-es években mindkét országban

fellendül a leíró munka; – erről tanúskodik hazánkban számos kézirat. SZMORAD Ferenc a környék *Cotoneaster* fajainak élőhelyeit vizsgálja (SZMORAD 1993), DREXLER – LANGA (1995) a Salgó-Boszorkánykő és a Szilváskő élővilágát elemzi. A budapesti Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem munkatársai is kutatnak a területen, eredményeiket több fórumon is publikálják (SIMON 1992, FACSAR 1993, FELHŐSNÉ és mtsai 1996). Közben mások is megfordultak e területen, s néhány adattal hozzájárultak a flóra jobb megismeréséhez (KIRÁLY – KIRÁLY 1998, BÖLÖNI 1999, BÖLÖNI – NAGY 1999, KIRÁLY 1999, BALÁZS 2000). A vidék hazánkban védett növényeinek eddig megjelent, legteljesebb listája a „Magyarország védett növényei” című könyvben található meg (FARKAS 1999). Az időközben felújított edényes flóra határozó az újabb eredmények egy részét már szintetizálta (SIMON 2000), de a Karancs- és a Medves-Ajnácskői-hegység elkülönítésének problémája még itt sem megoldott. Szlovákiában is egy új generáció tevékenysége révén florisztikai és cönológiai cikkek sorozata jelenik meg, amelyekben a bazaltvidék is említésre kerül (BALÁZS 1996, 2000 HRIVNÁK 1997a, b, 1998a, b, c, 1999, HRIVNÁK – CVACHOVÁ 1997, HRIVNÁK et al. 1997, ZALIBEROVÁ et al. 2000).

A két hegység szisztematikus florisztikai és vegetációkutatásai 1996-ban kezdődnek meg, a Janus Pannonius Tudományegyetem Növényteni Tanszék doktoriskolájának támogatásával. Ennek eredményeiről számos publikáció tanúskodik (CSIKY 1997, 1998a, b, 1999, CSIKY – JUDIK 1998, CSIKY – KÓBOR 2001, CSIKY – SÜLYÖK – SCHMOTZER 1999, HORVÁTH és mtsai 1997). 2000-ben az MTA támogatásával tovább fejlődik a feltárómunka (CSIKY 2000, CSIKY – KÓBOR 2001, DANCZA – PÁL – CSIKY 2002). Az általam hazánkban kimutatott fajok közül csak néhány érdekesebbet emelek ki, mint pl. az *Asplenium adianthum-nigrum*, *Matteuccia struthiopteris*, *Dryopteris dilatata*, *Polystichum aculeatum*, *Gymnocarpium robertianum*, *Vicia sparsiflora*, *Veronica montana*, *Fumana procumbens*, *Minuartia glomerata*, *Muscari botryoides*, *Limodorum abortivum*, *Orchis simia*, *Beckmannia eruciformis* stb. A fentiek mellett a Bükk Nemzeti Park Igazgatóságának közvetítésével a *Chránená Krajiná Oblast Cerová Vrchovina* munkatársainak támogatása lehetővé tette a szlovákiai oldal bejárását is, így Szlovákia flórájára nézve is sikerült újabb adatokat szolgáltatnom. Ennek eredményeiről már több munkában is beszámoltam (CSIKY 1997, 1998b, 1999, CSIKY – JUDIK 1998, CSIKY – KÓBOR 2001, CSIKY – SÜLYÖK – SCHMOTZER 1999) néhány érdekességet azonban itt is kiemelek, pl. *Dryopteris dilatata*, *Rosa x reversa*, *Scrophularia vernalis*, *Veronica montana*, *Cardamine glanduligera*, *Lunaria rediviva*, *Pyrola minor*, *Potamogeton pectinatus* ssp. *pectinatus*, *Scilla drunensis*, *Limodorum abortivum*, *Festuca drymeia*, *F. altissima*, *Poa pannonica* ssp. *scabra*.

4. ANYAG ÉS MÓDSZER

A Karancs- és Medves-Ajnácskői-hegység, azaz a Nógrád-Gömöri bazaltvidék flóra-listáját saját kutatásaim és az irodalmi adatok (mintegy száz dolgozat), valamint herbáriumi (Debreceni Tudományegyetem, Magyar Nemzeti Múzeum) példányok alapján állítottam össze. A növényneveket a listában módosított SOÓ-sorszámok rendjében (HORVÁTH és mtsai 1995) sorolom. 38 taxon nem rendelkezett SOÓ-sorszámmal (vö. SOÓ 1964-1980, HORVÁTH és mtsai 1995), ezeket önkényesen láttam el azonosítóval. Ilyen esetekben a sorszámban megfelelő helyen elhelyeztem „*” jellel (24 taxon), vagy a legközelebbi rokon taxon sorszámaát alapul véve pótoltam a hiányzó értéket. A lista tartalmazza a kultúrából ideiglenesen vagy tartósan kivadult taxonokat is, ez azonban kivétel nélkül csak olyan növényekre vonatkozik, amelyek a természetben emberi ápolás, gondozás nélkül is fennmaradtak.

Az egyes növények esetében e munkában nem térek ki a konkrét lelőhelyek és források felsorolására, mivel ez lényegesen megnövelné a dolgozat terjedelmét (jelen esetben feleslegesnek is tartom).

A növények meghatározásánál SIMON (1992, 2000) és DOSTÁL – CERVENKA (1991) műveit vettem alapul. A jelentősebb florisztikai adatokról, felfedezésekről herbáriumi példány illetve fotódokumentáció áll rendelkezésre.

A tájtörténeti kutatásoknál a korábbi művek mellett a Nógrád Megyei Levéltár (3100 Salgótarján, Bem J. út 18.) eredeti anyagait is áttekintettem.

A vegetáció leírásához, megmintázásához a BRAUN-BLANQUET (1928) által bevezetett hagyományos kvadrátmódszert választottam. Az erdei társulások esetében 400 m²-es, a cserjéseknél 100 m²-es, a gyepeknél 16 vagy 4 m²-es, hazánkban bevett kvadrátméreteket alkalmaztam, az oldalhosszúságokat az élőhely természetes kiterjedéséhez igazítottam.

A terület növényzetét legtöbbször csupán asszociáció szintig jellemeztem, mivel tapasztalataim szerint a hazai irodalomban megkülönböztetett szubasszociációk a bazaltvidéken csak a legritkább esetben tűnnek fel nagyobb (1:10.000-es léptékben térképezhető), homogén foltokban. Kivételes esetben azonban, ahol szükségesnek tűnt, asszociáció alatti típusokat is elkülönítettem.

A dolgozatban kilenc erdei, egy cserjés, négy sziklafelszínhez kötődő és kettő másodlagos (mezofil) gyep-társulást tárgyalok részletesen (fitocönológiai tabellák alapján). A 240 db felvételt általában kétszer (tavaszi és nyári aspektus) vizsgáltam át a vegetációs perióduson belül (dauerkvadrát módszer). Amennyiben egy adott taxon mindkét alkalommal előfordult a felvételen, mindig a nagyobb A-D értéket tüntettem fel a táblázatban. A növény fajok borítási értékeit terepen %-os pontossággal igyekeztem megbecsülni, majd a tabellák elkészítésekor ezeket az értékeket „+, 1-5”-ös A-D skálának megfelelően átalakítottam. A hat-fokozatú skálát a konvertáláskor szigorúan vettem és átmeneti értékeket (pl. +1, 2-3) nem alkalmaztam. Átmeneti %-os (az átszámolásból adódó határ) értékek esetében mindig a magasabb A-D kategóriát rendeltem a taxonokhoz.

A cönológiai tabellák összeállításához, a flóra és cönológiai felvételek kiértékeléséhez a KEVEY Balázs és HIRMANNT Antal által fejlesztett NS-programot használtam (KEVEY 1993). E dolgozatban felvételeimnek csupán szintetikus, összesített táblázatait és a felvételek abiotikus adatait közlöm. Az egyes társulásokat (analitikus és szintetikus) tabelláik alapján, vertikális szintek szerinti bontásban sokváltozós módszerekkel (klaszter-analízis) is vizsgáltam (STATSOFT 1995). Az elemzések (felvételek csoportosítása) során a legerősebb csoportképző algoritmusokat használtam (hasonlósági indexek: Euklideszi-távolság, 1-Pearson r; összevonási algoritmus: Ward-módszer) (STANDOVÁR 1995, PODANI 1997), mivel elsődleges célom a vegetációtípusok elkülönülésének kimutatása volt.

A társulások nevezéktanában BORHIDI (1996), MUCINA et al. (1993) és POTT (1995) műveihez alkalmazkodtam.

A *Cardamine glanduligera* élőhelyeinek esetében talajmintákat is gyűjtöttem a talaj felső 5 és az alatta fekvő 10 cm-es rétegeiből. A talajminták kiértékelését (pH [KCl-os és H₂O-es], CaCO₃ tartalom, humusz tartalom és Arany-féle kötöttség) a magyar szabványoknak megfelelő módszerekkel végeztem.

A Medves-fennsíkot és környékét (mintegy 33 km²-en), valamint a Központi-Karancsot (mintegy 6 km²-en) ábrázoló, aktuális vegetációtérkép rajzolásakor 1:15.000-es léptékű táj-futótérképet (Jouleimpex-Dornyai SE, Salgótarján), 1:10.000-es valamint 1:25.000-es léptékű EOTR (FÖMI Adat és Térképtári Osztály, 1149 Budapest, Bosnyák tér 5.) és Gauss-Krüger térképeket, illetve kontakt és 1:10.000-es léptékűre nagyított fekete-fehér légifelvételeket használtam (FÖMI; MH Térképészeti Hivatal, 1525 Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 7-9.). A

térképeket terepi bejárással készítettem, kisebb módosításokat a légifelvétel segítségével végeztem. A folthatárok helyességét szűrőpróbaszerűen (és ahol az szükséges volt), újbóli bejárással a terület kb. 25%-án ellenőriztem. A cönológiai felvételekben szereplő állományok és a vegetációtérképen szereplő foltok többségéről diafelvételeket is készítettem, amelyeket a vegetációtérképekhez hasonlóan, a dolgozat korlátozott terjedelme és a színes nyomdatechnika költségei miatt sajnos nem tudok mellékelni.

A növényzet jellemzőinek jobb megértése, szemléltetése érdekében tizennégy vegetációs-szelvényt is készítettem a rendelkezésre álló, fent már sorolt (topográfiai- és vegetáció) térképek alapján, amelyek közül ötöt e dolgozatban is bemutatok. A szelvényeken ábrázolt geológiai információk csupán becslést jellemeznek, pontos méréseket nem végeztem.

5. EREDMÉNYEK

5.1. A VIZSGÁLATI TERÜLET NÖVÉNYFÖLDRAJZI MEGÍTÉLÉSE

5.1.1. A TERÜLET ÚJ, NÖVÉNYFÖLDRAJZI TAGOLÁSA

A hazai megítélés szerint a Karancs- és Medves-Ajnácskői-hegység a magyar flóratartomány (*Pannonicum*), ősmátra flóraidékének (*Matricum*), mátrai flórajárásába (*Agriense*) tartozik (SOÓ 1937). Egyes szerzők szerint (FANCSIK 1989) a Karancs az *Agriense*-hez, míg a Medves már a *Borsodense*-hez sorolható. A szlovák oldalra eső területeket szlovák botanikusok azonban már egy másik flórajáráshoz, az Ipoly-Rimai-árokhoz (*Ipel-Rimavska brazda*) (DOSTÁL – CERVENKA 1991) kapcsolták.

E flórajárás szintű, országonként különböző felosztás mesterségesnek tűnik [bár a Kárpát-medence más szegleteiben ismertek ország- és növényföldrajzi határok egybeesését taglaló vélemények is (JEANPLONG 1956)]. A lehatárolásnál általam optimálisnak tartott szempontok a klimatikus jellemzők (flóraidék szintjén), a geológiai és geomorfológiai adottságok, valamint a flóra és vegetáció voltak (flórajárás és ez alatti szinten). Ennek megfelelően táji (flórajárás szintű) léptékben még egységesnek fogadom el a Nógrád-Gömöri bazaltvidék néven emlegetett területet. Ennek pontos (természetföldrajzi) lehatárolása sosem történt meg, de tulajdonképpen a bazalttal fedett és hozzá szorosan kapcsolódó területeket értik alatta (LÁNG 1967, HORVÁTH és mtsai 1997). A bazaltvidék flórajárás szintű elkülönítéséhez még nem áll rendelkezésemre elegendő adat – hiszen a környező területek flórajáról nem készültek hasonló átfogó munkák, azaz nincs megfelelő összehasonlítási alap – de nem fogadom el sem az *Agriense*-hez, sem az *Ipel-Rimavska brazda*-hoz való kritika nélküli, kizárólagos besorolást. Ennek érdekében elhatárolódok a korábbi megállapításoktól, és önálló egységként kezeltem, illetve flórajárás alatti szinten osztom fel és jellemzem a bazaltvidéket.

5.1.2. A VIZSGÁLATI TERÜLET HATÁRAI ÉS RÖVID NÖVÉNYFÖLDRAJZI JELLEMZÉSE

A Nógrád-Gömöri bazaltvidék, Kárpát-medencében nem túl gyakori „névadó” kőzetének, a bazaltnak északi-középhegységi elterjedése szinte kizárólag az egykori Nógrád és Gömör vármegyék területére korlátozódik. A bazaltvidék két (flórajárásnál alacsonyabb rangú) növényföldrajzi egységre osztható: a Karancs- és a Medves-Ajnácskői-hegységre (ESZTERHÁS 2000).

A bazalt, tömegét és borítását tekintve ugyan nem uralkodik e vidéken, sőt felszíni kiterjedése alig éri el a 7 %-ot, mégis geomorfológiai tekintetben felszínre bukkanása óta

meghatározó szerepet játszik a tájkép formálásában (pl. bazalt tanúhegyek). E sajátságok jól elválasztják a szomszédos területektől, a mintegy 500 km² kiterjedésű Nógrád-Gömöri bazaltvidéket. A Karancs hegység andezit lakkolitja ugyan morfológiailag is különbözik az érintkező hegy- és dombvidékektől, ám igen szorosan „tapad” a Medves-Ajnácskői-hegységhez, sőt annyira szoros a kapcsolat, hogy a Karancson előfordulnak felszínre bukkanó bazalt (pl. Meszes, Kis-Kercseg), míg a Medvesen andezit telérek (pl. Zagyvafő) is (3. ábra). Bár a két kőzet kémiai, fizikai tulajdonságaiban és a két hegység geomorfológiájában is jelentősen különbözik, az egymásba fűződés számos, az egyik alapkőzet sajátságait „preferáló” növénynek, a másik területre való áttérjedését is elősegítette (CSIKY – KÓBOR 2001).

Növényföldrajzi szempontból mindkét hegység egységesen elkülönül a környező dombvidéki és medence jellegű területektől azáltal, hogy felszínre bukkanó vulkáni kőzeteiken szilikát sziklalakó fajok és társulások, magasabban fekvő pontjaikon pedig montán jellegű növények élnek.

A Medves-Ajnácskői-hegység (hazánkban Medves-hegység): a Karancs hegység, a Litke-Etesi-dombság, a Felső-Zagyva-völgy, a Felső-Tamai-dombság (MAROSI – SOMOGYI 1990), az Ipoly, a Szuha, a Rima folyók és a Szlovák-érchegység ölelésében, a szlovák-magyar országhatáron átnyúló 200-660 m tszf. magasság közé eső kb. 450 km²-es terület. Geológiai és geomorfológiai tekintetben meglehetősen változatos, karakterét a bazaltplatók és kúpok, valamint az ezek alatt kifejlődött oligocén kori homokkő és márga szurdokvölgyek, vízmosások, sziklaletörések határozzák meg. Az 500 m (tszf. m.) feletti területek aránya nem éri el az 5%-ot (megközelítőleg 21 km²), ám ennek döntő része fennsík jellegű. A völgyűrűség értéke a fennsík körüli területeken igen magas, megközelítőleg 4,7 km/km².

Növényföldrajzi jellegét is a bazalt és az oligocén kori meszes homokkő sziklakibúvások növényzete határozza meg. A középhegységi táj magasabb régióiban a szubmontán bükkösök már összefüggő zónát alkotnak. Montán jellegű fajokban (a környező, magyarországi vidékek viszonylatában) gazdag hegység. A természetes sziklagyepek nem ritkák, de általában kicsiny kiterjedésűek. A bazaltkúpok és platók peremén gyakoriak az öt méternél magasabb sziklafalak. A területet ért antropogén hatások igen jelentősek.

A hegység a jelenleg is használatos besorolás alapján az *Agriense* flórajárásba tartozik (Soó 1937). A szlovák-magyar országhatárral megszakított Medves-vidék, *Cerová Vrchovina* (Cseres-hegység) néven a szlovák oldalon folytatódik (megk. 300 km²) és a Karancs szlovákiai részeivel együtt a *Matricum* flóraidéken belül az Ipoly-Rimai-árok flórajárásba tartozik (DOSTÁL – CERVENKA 1991).

A Karancs hegység: a Medves-Ajnácskői-hegység és a Litke-Etesi-dombság (MAROSI-SOMOGYI 1990) ölelésében, a szlovák-magyar országhatáron található, mindössze 60 km²-nyi terület. A Medves-Ajnácskői-hegységtől (elnagyolva) a *Cakanovce* (Csákányháza) – *Radzovce* (Ragyolc) – *Siatorska Bukovinka* (Bükkösd) – *Duhár* (Kelenc-hegy) (477 m) – Somoskői-patak – Somoskő – Somoskőújfalú – Salgótarján – Baglyas – Karancsalja vonalon határolódik el. A 200-730 m tszf. magasság közé eső hegyvidék karakterét az oligocén kori homokkő és márga réteget felboltozó andezit (lakkolit) határozza meg. Az 500 m (tszf. m.) feletti területek aránya ugyan eléri a 10%-ot (megközelítőleg 6 km²), ám ennek döntő része meredek és domború felszínű. A relatív relief értéke a környező területekhez képest igen magas (250-300 m/km²). A Karancs növényföldrajzi karaktere is elsősorban az éles határvonalakkal elkülönülő, nagy kiterjedésű szubmontán és szubmediterrán jellegű erdők ismétlődésein keresztül az edafikus és mikroklimatikus szélsőségekből, az andezit és oligocén kori homokkő sziklakibúvásokból adódik. Az igen meredek és sekély talajú felszínek miatt a szubmontán bükkös zóna nem alakulhatott ki. Az erdőket igen erőteljes antropogén hatások érték (makkoltatás, legeltetés,

kőbányászat stb.). A természetes sziklagyepek kicsiny kiterjedésűek, az öt méternél magasabb sziklafalak igen ritkák.

A hazai oldal (megközelítőleg 40 km²) a napjainkban is érvényben lévő növényföldrajzi besorolás szerint az *Agriense* flórajáráshoz tartozik (SOÓ 1937). A hegység megközelítőleg 20 km²-nyi, Szlovákiában található részét (*Cerová Vrchovina*), a szlovák botanikusok az Ipoly-Rimai-árok nevű flórajáráshoz sorolták (DOSTÁL–CERVENKA 1991).

5. 2. A NÓGRÁD-GÖMÖRI BAZALTVIDÉK FLÓRÁJA

5.2.1. A FLÓRA JELLEMZÉSE

Az enumerációban összesen 1312 önálló sorszámmal ellátott taxon neve szerepel (Magyarországon összesen 1078, Szlovákiában 1135), amelyek közül 33 hibrid eredetű volt. Ez a fajgazdagság az eddigi megítélésekhez képest is kimagasló, bár az adventív növények aránya nem csekély.

A bazaltvidék 1312 taxonjából 268 növényfaj csak a Medves-Ajnácskői-hegységben, 27 pedig csak a Karancs hegységben fordul elő. A két hegység közös taxonjainak száma 1017, azaz a flórának mintegy 22 %-a differenciális faj. Ez az arány alátámasztja a két hegység növényföldrajzi alapon történő fenti elkülönítését.

A Medves-Ajnácskői-hegység területén élő fajok száma tehát összesen 1285 (21%-a differenciális faj), míg a Karancs hegységből kimutatott fajok száma csupán 1044 (2,6%-a differenciális faj), azaz a pozitív differenciális fajokat tekintve a Medves-Ajnácskői-hegység a Karancs hegységtől jobban elkülönül, mint fordítva.

Ez a különbség több tényezőre vezethető vissza. A Karancs hegység területe jóval kisebb, mint a Medves-Ajnácskői-hegységé, s a szigetbiogeográfia törvényszerűségei szerint (MACARTHUR – WILSON 1967) kisebb területen általában kisebb fajkészlettel, diverzitással találkozunk. A másik fontos tényező az erőteljesebb antropogén hatás. A Karancs hegység nagy részét összefüggő erdőségek borítják, települések csak a peremeken találhatóak, míg a Medves-hegység erdei felszakadozottak, s a települések is egyenletesen oszlanak el területén. Az első két tényezőtől is adódódik, hogy a Medves-hegységben többféle élőhelytípust találunk, amelyek közt számos emberi hatásra keletkezett.

5.2.1.1 Általános jellemzés

Annak ellenére, hogy a hazai bazalt-előfordulások flórajáról és vegetációjáról már korábban is megemlékeznek (pl. BORBÁS 1900), monográfia szintű, csak a bazaltra koncentrált flóra és vegetáció mű hazánkban egyik tájjal kapcsolatban sem készült el. Hasonló, külföldi munkákról sincs tudomásom. Összehasonlításhoz alapot nyújtó dolgozatok születtek ugyan (pl. DEBRECZY 1981, KOVÁCS J. – TAKÁCS 1995), de ezek mélyreható összevetést még nem tesznek lehetővé.

Mindezek alapján elmondható, hogy dunántúli helyzete miatt a Balaton-felvidéken általában, így a bazalton is sokkal erősebb szubmediterrán hatás érezhető (pl. *Ceterach officinarum*, *Cotinus coggygria*, *Orobancha hederarum*, *Ruscus spp.*, *Tamus communis* stb.) Több olyan melegkedvelő növény is előfordul itt, ami hazánk más tájain nem (pl. *Cheilanthes marantae*, *Frullania inflata*). A megmaradt erdők többsége xero-, xeromezofil jellegű. Ezzel szemben, az átlagosan 200 méterrel magasabb, a Kárpátok É-i

szárnya alatt húzódó Nógrád-Gömöri bazaltvidéken a xero-mezofil és mezofil erdők dominanciája jellemző.

Egy másik jelentős – korábban gabbró-diabáznak nevezett – bazalt előfordulás hazánkban az Egertől É-ra eső Szarvaskő környékén található. Ennek flórájáról és vegetációjáról már viszonylag jó képet kaphatunk, ha kiszűrjük az irodalom erre vonatkozó részeit (pl. VOJTKÓ 1996, 1998, 2001). Utóbbi műben a bazalt helyi szelektív hatásait a szerző szemléletesen bemutatja. Rövidre fogva elmondható, hogy a terület északi-középhegységi helyzete miatt itt már jobban érvényesülnek a kárpáti, montán és kontinentális hatások, mint a Balaton-felvidéken (pl. *Aconitum moldavicum*, *Carex brevicollis*, *Minuartia frutescens*, *Poa scabra*, *Saxifraga adscendes*, *Sesleria haufleriana*, *Woodsia ilvensis* stb.). E fajok egyébként a Nógrád-Gömöri bazaltvidékről is hiányoznak. A szarvaskői sötét, gyorsan felmelegedő sziklákon az Északi-középhegységben ritka, szubmediterrán fajok is megtalálhatók (pl. *Cotinus coggygria*, *Medicago rigidula*). A Balaton-felvidék és a Nógrád-Gömöri bazaltvidék szikla-hasadékaiknak vegetációja – a hasonló geomorfológia miatt – azonban jobban hasonlít egymásra (pl. *Aurinia saxatilis*), így az *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae*-ja is közelebb áll az *Alyso saxatilis-Festucetum pallentis*-hez.

A Nógrád-Gömöri bazaltvidék flórája egyfelől tipikus példája a *Matricum* flórávidéknek, (azaz fő jégeit tekintve még *pannonicum*-i [pl. *Crepis pannonica*, *Melampyrum barbatum*], de már átmenetet képez a *Carpaticum* felé [pl. *Cardamine glanduligera*, *Senecio ovatus*]), másfelől azonban speciális, a hazai *Matricum*-ban szokatlan fajok jellemzik (lásd később).

Ha a Nógrád-Gömöri bazaltvidéket a Mátrával vetjük össze, akkor a flóra tekintetében elmondható (SOÓ 1937), hogy a jóval kisebb területű bazaltvidéken közel azonos számú taxon található. Míg a Heves-Borsodi-dombság Ny-i felét (Tarna-vidék) a Szarvaskőig, a Mátráját, s a Nógrád-Gömöri bazaltvidék magyarországi részét is magában foglaló, hatalmas területen 1344 taxont mutattak ki, addig a vizsgálati területen most 1312-t. Tudnunk kell azonban, hogy az 1937 óta eltelt időszakban számos újabb edényes növényt publikáltak a Mátra területéről is. Legújabban a HARMOS – SRAMKÓ (2000) szerzőpáros és MOLNÁR CS. (2002) bővítette ki a Mátráról eddig megismert képet, ám mindemellett az sem kerülheti el a figyelmünket, hogy a SOÓ Rezső által összesített 1344 taxon között olyanok is szerepelnek, amelyek a szigorú értelemben vett Mátra (a Szarvaskő, Tarna-vidék és a bazaltvidék nélküli) területén nem fordulnak elő. Jelen dolgozat azonban nem vállalhatja fel a Mátra modern enumerációjának összeállítását, s a két terület kritikai összehasonlítását. Az azonban elmondható, hogy a két hegységet számos faj alapján el lehet különíteni. Ilyenek pl. a csak a bazaltvidékről említett *Allium moschatum*, *Bupthalmum salicifolium*, *Calluna vulgaris*, *Cardamine enneaphyllos*, *C glanduligera*, *Carex fritschii*, *C. pilulifera*, *Centaurea pseudophrygia*, *Corydalis intermedia*, *Erysimum crepidifolium*, *Festuca drymeia*, *F. pallens*, *F. vaginata*, *Galium divaricatum*, *Gentianopsis ciliata*, *Gymnocarpium robertianum*, *Gypsophila paniculata*, *Hepatica nobilis*, *Hippocrepis comosa*, *Matteuccia struthiopteris*, *Menyanthes trifoliata*, *Minuartia glomerata*, *M. viscosa*, *Orchis pallens*, *Orchis simia*, *Ornithogalum sphaerocarpaceum*, *Ranunculus bulbosus*, *Saxifraga granulata*, *Tunica saxifraga*, *Valeriana excelsa* stb., míg kizárólag a Mátrában fordul elő az *Aconitum moldavicum*, *Agrimonia odorata*, *Centaurea mollis*, *Cerastium matrense*, *Chimaphila umbellata*, *Cimicifuga europaea*, *Cirsium erisithales*, *Clematis alpina*, *Coeloglossum viride*, *Coralliorhiza trifida*, *Festuca amethystina*, *Gladiolus imbricatus*, *Kanuttia maxima*, *Luzula forsteri*, *Melandrium sylvestre*, *Minuartia frutescens*, *Phyteuma spicatum*, *Plantago argentea*, *Pleurospermum austriacum*, *Polygonatum verticillatum*, *Polystichum braunii*, *Ribes alpinum*, *Rosa stylosa*, *Silvaum peucedanoides*, *Traunsteinera globosa*, *Vaccinium myrtilus*, *Valeriana tripteris*, *Woodsia ilvensis* stb. Akadnak olyan fajok is, amelyek a bazalt-

vidéken csak egyetlen előfordulással képviseltetik magukat (pl. *Lunaria rediviva*, *Poa pannonica*), míg a Mátrában elterjedtek, s ez fordítva is igaz (pl. *Aurinia saxatilis*, *Fumana procumbens*).

A fentiekhez képest a Heves-Borsodi-dombság érintkező, magasabb területei és a bazaltvidék között nagyobb hasonlóságot tapasztalhatunk (LENGYEL 1906, SOÓ 1937, HOLUB – MORAVEC 1965, HENDRYCH 1967, BARTHA 1997, CSIKY – SÜLYÖK – SCHMOTZER 1999, SÜLYÖK – SCHMOTZER 1999 stb.). Itt ugyanis hasonló az uralkodó alapkőzet (üledékes, oligocén kori homokkő, homok és márga), és ezen keresztül a geomorfológiai adottságok is sokban megegyeznek (CSIKY – SÜLYÖK – SCHMOTZER 1999). Ugyanez a helyzet a Litke-Etesidombság érintkező területeivel is, bár e vidék alacsonyabb tsz.f. magassága és jelentősen átalakított kultúrterületei miatt, montán fajokban lényegesen szegényebb. A Mátrától elválasztó fajok itt is megtalálhatóak, pl. *Allium moschatum*, *Alyssum montanum* ssp. *gmelinii*, *Astragalus exscapus*, *Cardamine glanduligera*, *Calluna vulgaris*, *Festuca pallens*, *Fumana procumbens*, *Gymnocarpium robertianum*, *Hepatica nobilis*, *Hippocrepis comosa*, *Linum hirsutum*, *Minuartia glomerata* stb. A *Polystichum braunii* (SRAMKÓ ex verb.) viszont a Mátrával közös elem. A bazaltvidéken már csak “nyomokban” jelenlévő fajok egy része itt még tömeges, gyakori, pl. *Acer tataricum*, *Potentilla micrantha* (CSIKY ined.) s vannak csak e területekre jellemző, mind a Mátrából, mind a bazaltvidékről hiányzó fajok is, pl. az *Sphagnum* spp., *Ononis pusilla*, *Seseli hippomarathrum*. A keményebb kőzetekre jellemző és szilikátszikla lakó fajok azonban többnyire hiányoznak e dombsági területekről, mint pl. az *Asplenium septentrionale*, *A. x alternifolium*, *Aurinia saxatilis*, *Cotoneaster* spp., *Festuca pseudodalmatica*, *Jovibarba hirta*, *Poa pannonica* ssp. *scabra*, *Rosa x reversa*, *Saxifraga paniculata*, *Sedum album*, *S. hispanicum*, *Spiraea media*, *Waldsteinia geoides* stb.

A felvázolt eltérések felvetik e területek (Mátra, Heves-Borsodi-dombság, Litke-Etesidombság, Nógrád-Gömöri bazaltvidék) flórajárás szintű elkülönítésének kérdését (illetve elvetését). Ennek megválaszolásához azonban még meg kell várnunk a *Matricum* (és tágabb környéke) flórajának egységes szemléletű feltérképezését és modern, kritikai feldolgozását.

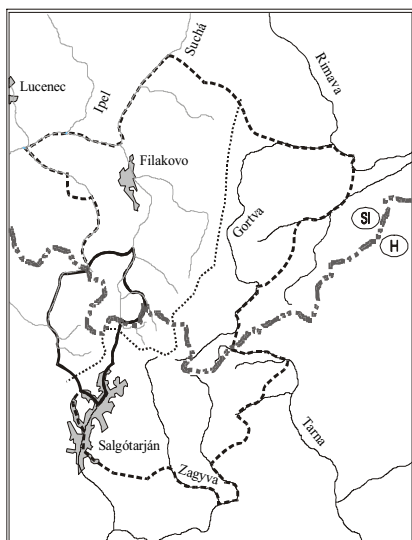
Az enumeráció áttekintése után feltűnik, hogy a bazaltvidéken számos olyan növénytel találkozhatunk, amelyek az Északi-középhegységben igen ritkán, csak kivételesen fordulnak elő együtt. Ezek általában ún. “középdunai flóraválasztós” fajok, amelyek a „hagyomány” szerint vagy a kiegyenlítettebb (C) klímájú nyugati területeinken illetve az alföldön, vagy a zordabb, kontinentális (D) klímájú északkeleti országrészben elterjedtebbek (ZÓLYOMI 1942, SOÓ 1960, 1964a). Első olvasásra meglepőnek tűnik, hogy a ZÓLYOMI (1942), majd SOÓ (1960, 1964a) által növényföldrajzilag differenciálisnak tartott fajok itt (a Dunakanyartól légvonalban kb. 100 km-re) flórajárás (táji) léptékben koegzisztálnak (**1. táblázat**). A bazaltvidék flórája alapján úgy tűnhet, hogy a középdunai flóraválasztó elmélete itt nem működik. Ha azonban megnézzük ZÓLYOMI (1942), a hazai klímaadatok alapján megrajzolt „flóraválasztó” határvonalának futását, megfigyelhetjük, hogy az a Börzsönytől északra újból keletnek fordul, majd a térképről “lefutva” megszakad. Másfelől, a Dunántúli-középhegység és a *Praeillyricum* közös fajainak sorolásánál SOÓ (1964a) is megjegyzi, hogy egyes fajok nyugati irányból, hazánkban csak a Bakonyig terjednek, majd az Északi-Kárpátok felől újra megjelennek (lásd még JÁVORKA – CSAPODY 1958). Ilyen fajok pl. az *Aira caryophyllea*, *Cardamine enneaphyllos*, *Galium divaricatum*, *Hepatica nobilis*, *Limodorum abortivum*, *Ornithogalum sphaerocarpum*, *Primula vulgaris*. Más fajok (hazai elterjedésükből kiindulva) még nyugatibb, *noricum*-i kapcsolatokra utalnak, mint pl. a *Buphthalmum salicifolium*, *Calluna vulgaris*, *Carex fritschii*, *C. pilulifera*, *Pyrola media*, *Rhinanthus alectorolophus*, *Saxifraga granulata* is. Az *Orchis simia* pedig a legutóbbi évekig *sopianicum*-i karakterfaj volt.

Ez a fajlista a dogmákhoz szokott botanikusok számára túlságosan is meglepő, de vegyük észre, hogy e térségben a fenti elemek, bár ritkák, nem unikálisak (vagyis: nem egy-egy kivételtől van szó). A Gödöllői-dombság és a Nyugati-Cserhát területén még erősebb e jelleg, amit már korábban is felismertek (KÁRPÁTI 1952, FEKETE 1965, KUN és mtsai 2000). A Mátra területén e (fokozatosan halványuló) tendenciát igazoló taxon pl. még a *Rosa arvensis*, a *Luzula forsteri*, a *Carex strigosa*, *Plantago argentea*, a Cserhát keleti felében a *Vicia lutea* (SOÓ 1937, HARMOS – SRAMKÓ 2000, MOLNÁR Cs. 2001), *Lathyrus sphaericus*, *Carex halleriana* (HARMOS – SRAMKÓ – STADLER 2001), *Allium moschatum*, *Medicago monspeliaca*, *Ononis pusilla*, *Seseli hippomarathrum* (CSIKY – SÜLYÖK – SCHMOTZER 1999) is, amelyekről külön-külön van tudomásunk, de együttes jelenlétükről általában megfeledezünk. Erősíti még e listát néhány olyan taxon is – pl. a Szárkón és Salgón megtalált *Spiraea media* var. *oblongifolia* (SOÓ 1937, HULJÁK 1941) vagy a Medvesről kimutatott *Fagus sylvatica* subsp. *moesiaca* (SIMON 2000) – amelyek pontos elterjedése még vizsgálendő, de mai ismereteink szerint inkább a Dunántúlon elterjedtebbek.

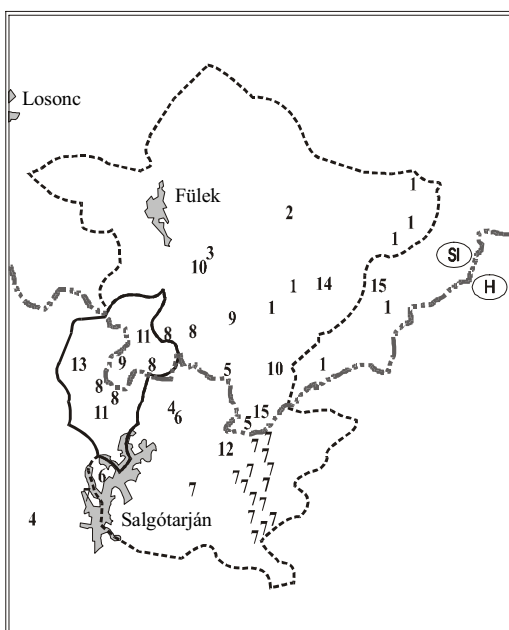
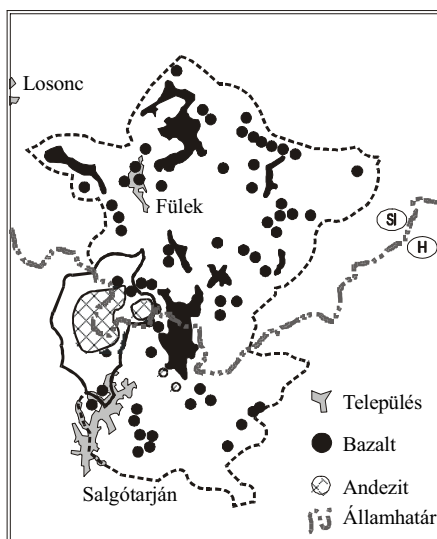
E fajok meglepő jelenléte részben azzal magyarázható, hogy a montán és a szubatlanti klíma egyaránt kiegyenlített, s e „nyugati” (szubatlanti-szubmediterrán) fajok egy része a montán körülmények között is megtalálja optimális életfeltételeit (Kárpátok felőli közelítés). Azt is tudjuk (FUTÁK ed. 1966, FUTÁK – BERTOVIÁ eds. 1982, BERTOVIÁ ed. 1984, 1985, 1988, CEROVSKY et al. 1999), hogy bizonyos szubmediterrán, szubatlanti elemek, amelyek hazánkban súlypontosan dunántúli elterjedésűek (pl. *Hepatica nobilis*, *Ononis pusilla*, *Onosma arenarium*, *Potentilla micrantha*, *Rosa arvensis*, *Ruscus hypoglossum*), Szlovákia nyugati felében (még a *Pannonicum* területén vagy határvidékén) északabbra is felhúzódnak, mint nálunk. Néhány faj esetében (pl. *Limodorum abortivum*, *Scabiosa canescens*) azt is láthatjuk, hogy Nyugat-Szlovákia *eupannonicum*-i részét megkerülve, a *carpaticum*-i hegylábak felszínén (mint „ösmátrai” régiókon) e dunántúli jellegű fajok egészen a *Matricum* e területéig terjednek. E növényfajok elterjedési határán húzódik egy természetföldrajzi határ is, a Tisza és a Duna, nagyjából ÉK-DNy-i irányban lefutó vízválasztója (2. ábra). Itt csak zárójelben jegyezem meg, hogy a folyóvizek és környékük sokoldalú, flórákőzvetítő szerepét már korán felismerték elődeink (vö. KÁRPÁTI 1952, JEANPLONG 1956, JÁVORKA – CSAPODY 1958). Igen érdekes ezenkívül, s nyilván klimatikus, geológiai, domborzati, s edafikus okokkal is magyarázható, hogy számos szubmediterrán, pontusi-mediterrán faj Szlovákia keleti és nyugati (*Pannonicum*-i) felében elterjedtebb, majd e vízválasztóhoz közeledve igen megritkul, s teljesen el is tűnhet (pl. *Adonis vernalis*, *Beckmannia eruciformis*, *Clematis recta*, *Dictamnus albus*, *Gypsophila paniculata*, *Pulsatilla grandis*, *Ranunculus illyricus*, *Staphylea pinnata* stb.). Egyéb szubmediterrán és kontinentális elemeknek viszont e térségben vannak a legerősebb szlovákiai populációi (pl. *Campamula cervicaria*, *Cleistogenes serotina*, *Colutea arborescens*, *Crepis pulchra*, *Danthonia alpina*, *Lathyrus transsylvanicus*, *Linum hirsutum* ssp. *glabrescens*, *Linum tenuifolium*, *Potentilla rupestris*, *Pulsatilla pratensis* ssp. *nigricans*, *Scutellaria altissima* stb.).

A középdunai flóráválasztótól nyugatra jellemző fajok helyi (táji léptékű) gyakoriságát tekintve azonban meg kell állapítanom, hogy többnyire egyedi vagy szórványos (4. ábra), reliktum jellegű előfordulásokról van szó (pl. *Artemisia alba* ssp. *saxtilis*, *Cardamine enneaphyllos*, *Carex fritschii*), míg az északi-középhegységi fajok elterjedtebbek, általában társulásalkotók, vagy fáciesképzők (pl. *Cardamine glanduligera*, *Poa pannonica* ssp. *scabra*, *Spiraea media*, *Waldsteinia geoides*). A bazaltvidék geomorfológiai adottságaiból (táji léptékben) is adódik, hogy az egymástól elkülönülő bazaltkúpokon, platókon egymástól elszigetelten maradhattak fenn különböző reliktum jellegű fajok. A „C” klímátípushoz köthető fajok általában annyira ritkák, hogy a cönológiai felvételek léptékében csak a legritkább esetben koegeisztálnak, míg a „D” típus fajai közösen alkotnak társulásokat (pl. *Cotoneaster niger*, *Poa*

2. ábra A Nógrád-Gömöri bazaltvidék vízrajza. A szürke vízfolyások a Duna, a fekete vízfolyások a Tisza vízrendszeréhez tartoznak. A pontozott vonal a vízváltót jelzi

3. ábra A Nógrád-Gömöri bazaltvidék bazalt és andezit előfordulásai. A szaggatott vonal a Medves-Ajnácskői-, a folytonos a Karancs-hegységet határolja

4. ábra A középdunai flóravásztós fajok bazaltvidéki előfordulásai.

- 1: *Bupthalmum salicifolium*;
- 2: *Ornithogalum sphaerocarpum*;
- 3: *Carex pilulifera*;
- 4: *Allium moschatum*;
- 5: *Calluna vulgaris*;
- 6: *Artemisia alba*;
- 7: *Fumana procumbens*;
- 8: *Limodorum abortivum*;
- 9: *Cardamine enneaphyllos*;
- 10: *Saxifraga granulata*;
- 11: *Hepatica nobilis*;
- 12: *Primula vulgaris*;
- 13: *Orchis simia*;
- 14: *Carex fritschii*;
- 15: *Aira caryophyllea*

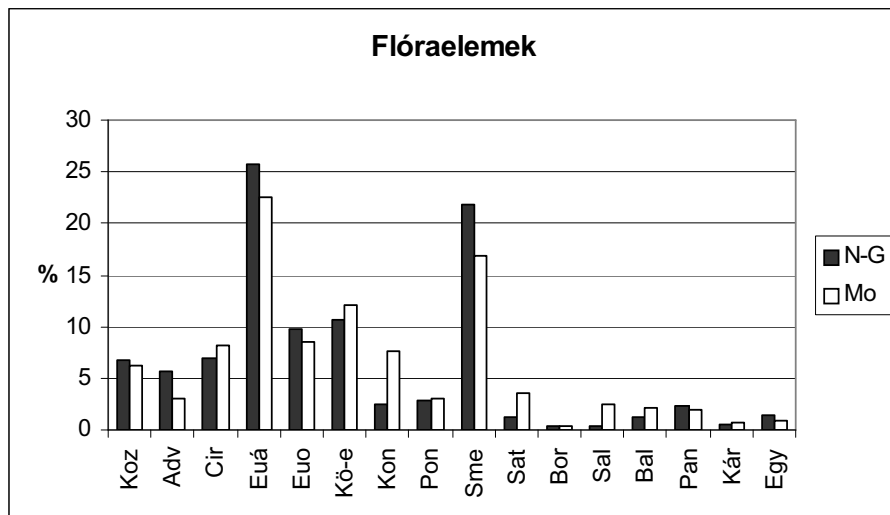
pannonica ssp. *scabra*, *Spiraea media*, *Waldsteinia geoides* stb.). A fent említett „ellentmondásos” fajoknak nagy száma kihangsúlyozza a bazalt jelentős reliktum megőrző képességét. Ez nem feltétlenül a bazalt kémiai sajátosságaira (bázisokban viszonylag gazdag, szilikátos kőzet), hanem geomorfológiai adottságaira (meredek, gyorsan felmelegedő sziklák, hatalmas kiterjedésű, periglaciális kőtengerek, kúp formájú hegyek, meredek és sziklás peremű platók) vezethető vissza. Az sem biztos, hogy minden növényfaj esetében reliktum jellegű állományról van szó, s nagyon sok esetben a szubsztrát nem is bazalt, hanem az alatta elhelyezkedő oligocén kori homokkő (sziklafalak és peremek, szurdokvölgyek). Véleményem szerint e terület (sokszor antropogén hatásra) változatos felszíne ma is kiváló megtelepedési lehetőséget nyújt a különböző igényű, jól terjedő fajok számára (pl. *Lumularia cruciata*, *Asplenium adiantum-nigrum*, *Dryopteris* spp., *Fraxinus ornus*, *Lycopodium* spp., *Orchis* spp., *Pyrola* spp., *Scrophularia vernalis*, *Silene conica* stb.). ZÓLYOMI (1942) megállapításaival szemben, ebből a szempontból nézve már nem olyan nagy, de még mindig nem feloldható az ellentmondás.

Véleményem szerint a ZÓLYOMI Bálint által meghúzott vonalat azonban nem szabad éles határként kezelni, különösen ebben a régióban nem, ahol ilyen átmenti abiotikus adottságok jellemzőek (*Matricum* északi határa). Inkább egy szélesebb sávként kellene ezt elképzelni, melynek északi lefutása még kutatás tárgyát képezi, s a hazai flóratérképek elkészülte után egy ilyen hipotetikus határ statisztikailag is tesztelhető lenne. Az sem elképzelhetetlen, hogy a napjainkban is periodikusan változó klíma hatására e sávban hol előretörnek, hol visszahúzódnak e fajok. Maga a felismerés, a főbb tendenciákat tekintve a *Pannonicum* szintjén azonban mindenképpen helytállóan tűnik, hiszen a „dunántúli” fajok átcsapásai akármilyen számosak, tömegüket tekintve legtöbb esetben jelentéktelenek.

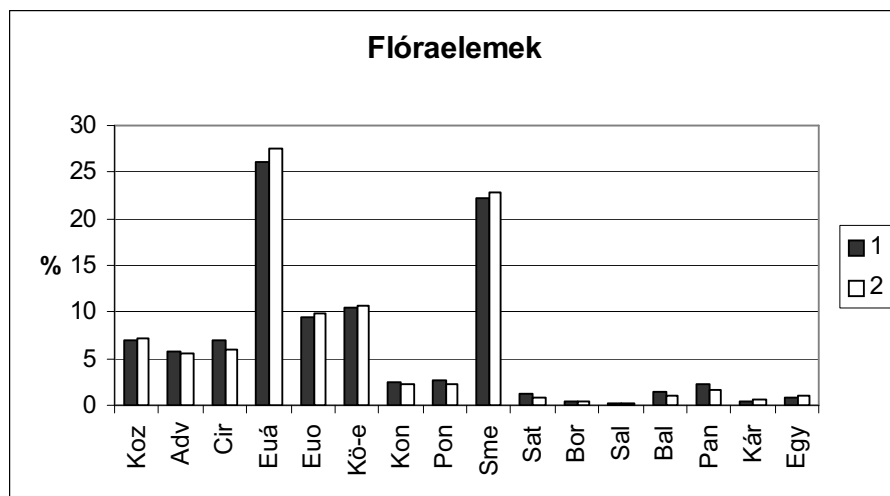
Az Északi-középhegységben ritka fajok másik része alföldi kapcsolatokra utal (pl. *Beckmannia eruciformis*, *Festuca vaginata*, *Gypsophila paniculata*, *Minuartia glomerata*, *Onosma arenarium*, *Peplis portula* stb.). E fajok bazaltvidéki megtelepedéséhez, véleményem szerint az ember közvetítő szerepére volt szükség. A homoki fajok a 19. századi birka hajtások révén (pl. *Astragalus exscapus*, *Gypsophila paniculata*, *Minuartia glomerata*, *Silene conica*, *Onosma arenarium*) illetve a vasúthálózat kiépítése után (pl. *Tribulus terrestris*) kerülhettek ide, míg a szikésekre jellemző elemek inkább madarak (vadon élők illetve házi ludak), gépjárművek vagy vetőmag útján.

Bár a terület a zárt erdők övébe tartozik, igen jelentős a nyílt társulásokhoz kapcsolódó fajok száma. Ennek hátterében egyértelműen antropogén hatások húzódnak meg (lásd. Tájéérténeli fejezet). Az elmúlt évszázadok során betelepülő fajok egy része nem bolygatásjelző, hanem természetesnek megítélt faj Magyarországon (lásd alföldi kapcsolatokra utaló fajok). Más fajok viszont terjeszkedő özöngyomok, mint pl. az *Ambrosia artemisifolia*, *Aster novi-belgii*, *Reynoutria japonica*, s amelyek egy része csak az elmúlt években telepedett meg a környéken. Ez utóbbiak a szomszédos Szlovákiában már igen ritkának számítanak, mint pl. a *Chamaesyce maculata*, *Tribulus terrestris* is.

Ha a bazaltvidék flóráját flóraelemek szempontjából vetem össze a magyar flórával (SOÓ 1964a), kiderül, hogy a főbb tendenciák hasonlósága mellett, számos areatípus esetében jelentős arányeltolódás tapasztalható (5. ábra). A nagyobb, európai léptékben jellemző makroklimának megfelelően az európai és eurázsiai fajok még a hazai átlagnál is nagyobb értékeket érnek el, míg a nyugat-kelet mentén kialakuló grádiens szélsőségei tekintetében (kontinentális és szubatlantikus elemek) jelentősen elmarad az átlagtól. A pannóniai endemizmusok (pl. *Crepis pannonica*) viszonylag magas részeseése és a kárpáti fajok (pl. *Cardamine glanduligera*) jelenléte hangsúlyozzák a bazaltvidék *matricum*-i jellegét. Kiemelkedően magas még a szubmediterrán fajok és az adventív elemek aránya. Ez utóbbi fajcsoport képviselőinek (pl. *Reynoutria japonica*) nagy száma a területre évszázadok óta jellemző, erős antropogén

5/a.

5/b.

5/a-b. ábra Magyarország (Mo), a Nógrád-Gömöri-bazaltvidék (N-G), a Medves-Ajnácskői-hegység (1) és a Karancs-hegység (2) flórájának flóraelemek szerinti spektruma. Rövidítések magyarázata: **Adv**: adentív; **Bal**: balkáni; **Bor**: boreális; **Cir**: cirkumpoláris; **Egy**: egyéb; **Euá**: eur-ázsiai; **Euo**: európai; **Kár**: kárpáti; **Kon**: kontinentális; **Koz**: kozmopolita; **Kö-e**: közép-európai; **Pan**: pannóniai; **Pon**: pontusi; **Sat**: szubatlanti; **Sme**: szubmediterrán; **Sal**: szubalpin

hatásokra utal. A *Pannonicum* és a *Carpathicum* találkozásában, a *Matricum* északi határán viszont nehezen magyarázható a szubmediterrán fajok (pl. *Orchis simia*) ilyen magas részesevése. Fontos azonban kiemelni, hogy a KEVEY – HIRMANN féle program (KEVEY 1993, 1997) eltérő, de SOÓ (1964-1980) munkáján alapuló besorolási és kiértékelési módszeréből is adódhatott néhány %-os differencia.

A bazaltvidék, a környező dombsági területektől nemcsak flórájában, de vegetációjában is eltér. Az itt jellemző társulások, mint pl. az *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae*, *Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae*, *Waldsteinio-Spireaetum mediae*, *Tilio-Fraxinetum excelsioris*, *Roso pendulinae-Tilietum cordatae*, *Mercuriali-Tilietum*, *Luzulo nemorosae-Fagetum* (stb.) az üledékes kőzetekből felépülő Litke-Etesi-dombság és a Heves-Borsodi-dombság területéről már hiányzik. A társuláskomplexek (szigma-asszociációk) szempontjából vizsgálva a bazaltvidéket, az eruptív kőzetekre jellemző, hasonló vegetáció kombinációkat legközelebb, biztosan csak a Mátrában találunk. Ott azonban hiányoznak az oligocén kori meszes homokkő sziklagyeppek és lejtősztyepprétek, a sajátos molyhos tölgyesek és szurdokerdők.

5.2.1.2. A Medves-Ajnácskői-hegység (1) és a Karancs hegység (2) összehasonlítása

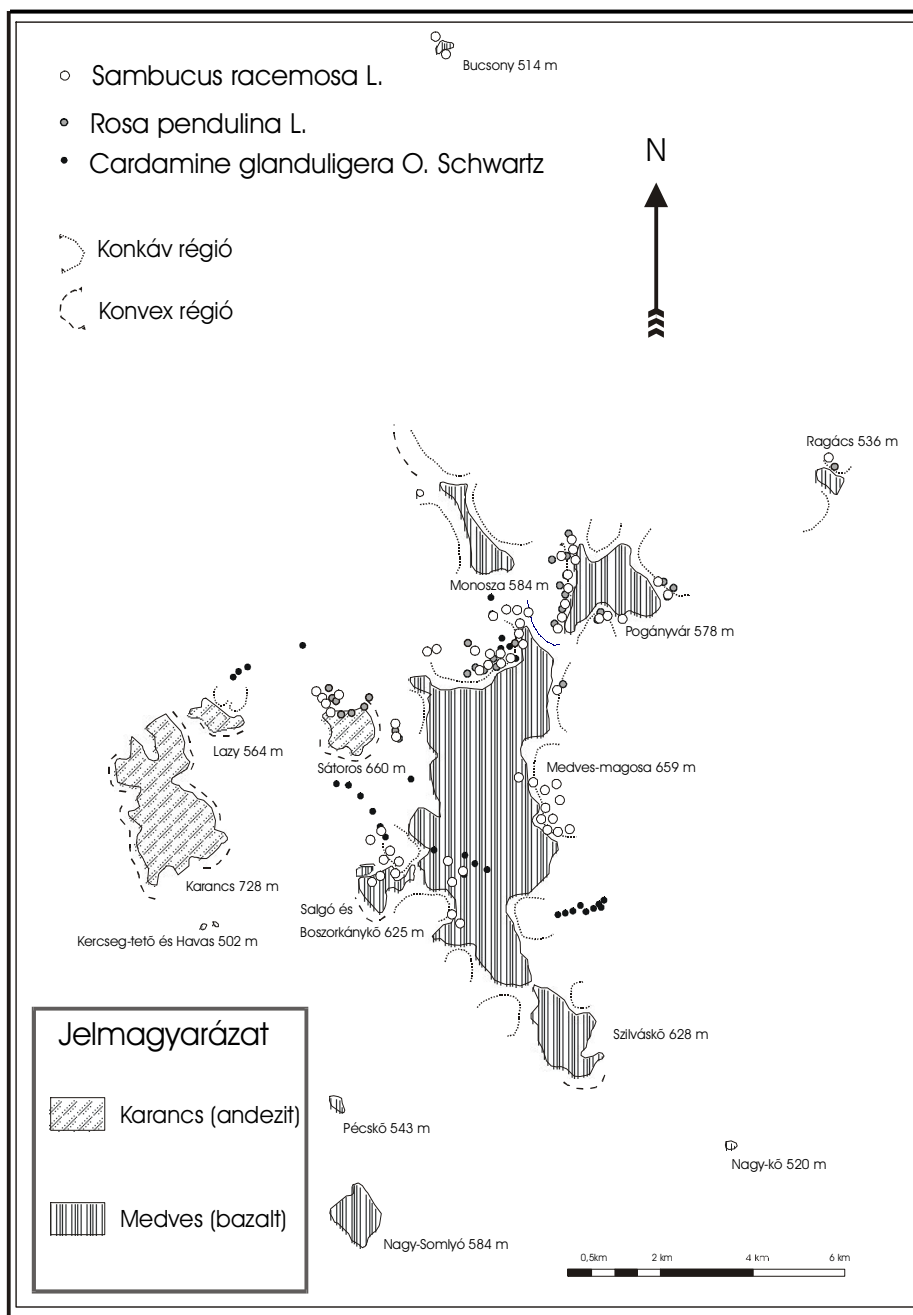
A 2. táblázatból kitűnik, hogy a két növényföldrajzi alegység között számottevő különbség van, amely több tényezőre is visszavezethető. Mínt hogy a két terület szorosan tapad egymáshoz (és a Karancs hegység kiterjedése mindössze 60 km²), nem lehet kétségünk afelől, hogy makroklimatikus adottságaikban nem térnek el jelentősen egymástól. Mezo- és mikroklimatikus sajátágaikban azonban lehetnek különbségek, amelyek geológiai és geomorfológiai specialitásokra vezethetők vissza.

A hegységek korábbi jellemzésénél már röviden kitértem arra, hogy a Karancs hegység domborzati adottságaiban is jelentősen eltér a Medves-Ajnácskői-hegységtől. Míg az előbbiben uralkodnak a domború formák (konvex régiók), addig az utóbbi területén – mind vertikális, mind horizontális értelemben – nagy kiterjedésű homorú (konkáv) régiókat is megfigyelhetünk. Ezt a különbséget antropogén hatások is felerősítik, ui. mindkét hegység esetében a települések környéki alacsonyabb (többnyire homorú) régiókat már évszázadok óta mezőgazdasági művelésbe fogták, így a természetközeli vegetáció általában csak kb. 300 m tsz. feletti magasságban kezdődik. A hegylábakra jellemző alacsony, homorú régió, mint élőhely (cseres-kocsánytalan tölgyesek, gyertyános-tölgyesek, ligeterdők) szinte teljesen megszűnt az eredetileg itt élt fajok számára. A Karancs hegységben a 300 m tsz. feletti régiókban már domború formák uralkodnak, így a gyertyános-kocsánytalan tölgyesek és gyertyános-égerligetek, s a rájuk jellemző flóra igen kicsiny területre szorult vissza.

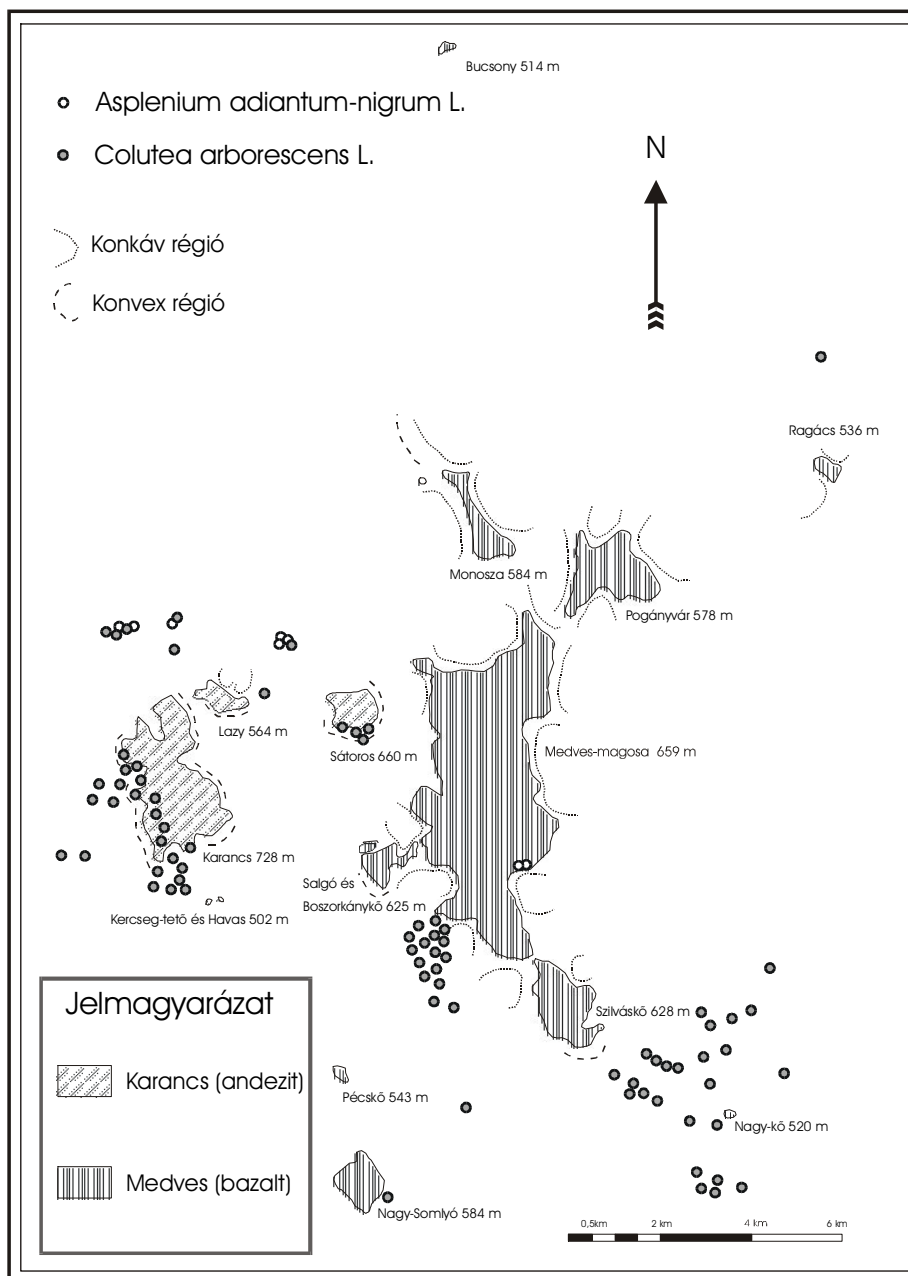
Bár a Karancs hegység legmagasabb csúcsai (Karancs: 732 m, Kápolna-hegy: 698 m) jóval a Medves-Ajnácskői-hegység (Medves-magosa: 659 m, Szilvaskő: 628 m) fölé magasodnak, az 500 m tsz. feletti magasságú területek kiterjedésében az utóbbi messze megelőzi a Karancs hegységet. Ennek megfelelően a montán jellegű és a hazánkban a bükkös régióhoz köthető (hűvös, párás, kiegyenlített klímát igénylő) fajok száma is a Medves-Ajnácskői-hegységben ér el magasabb értéket (**3. táblázat**). Ha az 500 m tsz. feletti magasságban készítünk horizontális metszetet a bazaltvidékről, látványosan kirajzolódnak a konkáv és konvex régiókról megállapított tendenciák. Ha e metszeti rajzzal egybevetjük a montán (**6. ábra**), majd a szubmediterrán jellegű (**7. ábra**) fajok elterjedési térképeit, láthatjuk, hogy a szubmediterrán elemek a domború, míg a montán elemek a homorú formákhoz kötődnek.

A Karancs hegység elkülönülését tehát nemcsak a szigorú értelemben vett differenciális fajokkal (pl. Karancs hegység: *Orchis simia*, *Vicia sparsiflora*; Medves-Ajnácskői-hegység:

6. ábra A Nógrád-Gömöri bazaltvidék 500 m tengerszintfeletti területei és néhány montán jellegű faj elterjedése

7. ábra A Nógrád-Gömöri bazaltvidék 500 m tengerszintfeletti területei és néhány szubmediterrán jellegű faj elterjedése

Lycopodium complanatum, *Matteuccia struthiopteris*), hanem a súlypontosan itt, vagy a Medves-Ajnácskői-hegységben előforduló növényekkel is alá lehet támasztani. Ilyen taxon az *Erysimum crepidifolium*, amely a Sátoros 1-2 km-es körzetén belül terjedt el (**8. ábra**), s bár andeziten a leggyakoribb, előfordul kavicsos, homokon, limonitos és meszes oligocén kori homokkővön, sőt bazalton is (CSIKY – KÓBOR 2001). E körzeten belül meglepően sokféle termőhelyen megtalálható, ezen kívül azonban csak egyetlen helyen, Ajnácskő környékén. Az eset érdekességét fokozza az a tény, hogy a sziklai repcsény a degradáltabb élőhelyeken (pl. utak mente, aktív és felhagyott bányák) is tömegessé válhat, de csakis a Sátoros 2 km-es körzetén belül. Hasonló a *Scilla drumensis* elterjedése is (**9. ábra**), amely a Karancs hegység határain kívül, csak a Salgó-Boszorkánykő, Hargics sziklakúpjain, a Bénai-hegy és a Horka lávatarakainak peremén található meg. A Karancson viszont olyan nagy tömegben fordul elő, hogy ott minden túlzás nélkül a leggyakoribb védett fajnak mondható. Bár a *Genista pilosa*-nak létezik egy pontatlan medves-fennsíki előfordulása is (LANGA 1987), a vizsgálati terület határain belül csak a Karancs hegységben, mészkőrű tölgyesekben és bükkösökben (egészen 700 m tsz. f. magasságig) fordul elő (**8. ábra**), ott azonban tömeges.

A Medves-Ajnácskői-hegység több növény „segítségével” is jól lehatárolható. Ilyen a *Cardamine glanduligera*, amelyet a Karancs hegységben csak egy völgyben találtam meg, míg a Medves-fennsík környékén 6 völgyi és 3 plakor helyzetű állományát ismerem (**10. ábra**). Hasonló a *Gymnocarpium dryopteris* (**11. ábra**), a *Nardus stricta*, a *Sanicula europaea* (**12. ábra**), a *Petasites albus* (**13. ábra**) és a *Dryopteris dilatata et expansa* (**14. ábra**) esete is, azaz tömegessé csak a Medves-Ajnácskői-hegységben válnak. A nagyobb sziklakibúvások és kőtengerek is inkább a Medves-Ajnácskői-hegységben gyakoribbak, ezért bizonyos fajok, mint a *Rosa pendulina*, *Sambucus racemosa*, *Sorbus aucuparia*, *Lonicera xylosteum*, *Asplenium septentrionale* (**14. ábra**) és *A. x alternifolium* (**15. ábra**), *Spiraea media* (**16. ábra**), *Cotoneaster* spp., *Jovibarba hirta*, *Festuca pallens* (**9. ábra**), *Stipa* spp. inkább erre a növényföldrajzi alegységre jellemzők. Más fajok, mint a *Scrophularia vernalis* (**11. ábra**), *Senecio ovatus* (**16. ábra**), *Polystichum aculeatum* (**15. ábra**) bár mindkét hegységben megtalálhatók, legnagyobb tömegben a Karancs hegységben fordulnak elő (egyedek több, mint 80%-a).

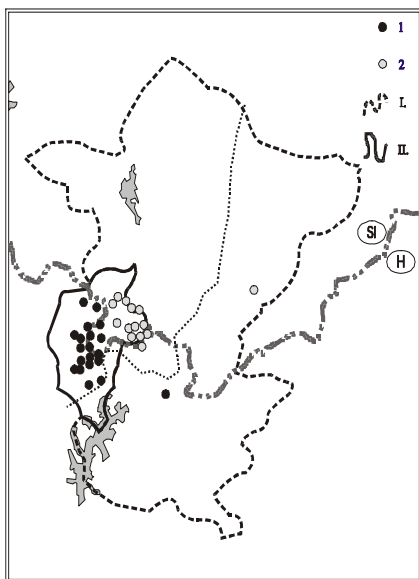
Amennyiben a két hegység teljes flórájának (pl. flóraelemek szerinti) összehasonlítását tekintjük, jelentős eltéréseket nem tapasztalunk.

Mint ahogy a Karancs hegység differenciális fajkészlete kisebb (nincs egytizede a Medves-Ajnácskői-hegységének, s negyedrészt kivadult illetve gyomjellegetű fajok adják), valamint a differenciális fajok egy része még mindig a terület felkutatatlanságának köszönhető (pl. gyomjellegetű fajok), a két hegység általam összeállított „teljes” differenciális fajkészletét sem tartom alkalmasnak a valós különbségek leírására.

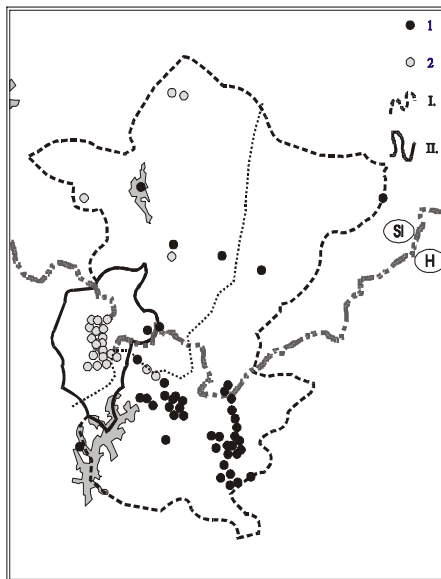
5.2.2 TERMÉSZETVÉDELMI VONATKOZÁSOK

A bazaltvidék két állam területén fekszik, s minthogy Szlovákia természetföldrajzi adottságai hazánkétól lényegesen eltérnek (az ország döntő hányadát közép- és magashegységek teszik ki) a két ország közös növényfajainak természetvédelmi megítélése is különbözik (országos ritkaság). Szlovákiában a *Matricum* csak keskeny sávban, az ország déli részén nyúlik át, így e területet karakterizáló fajok is ritkának számítanak errefelé. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék jó példája a *Carpaticum* és a *Pannonicum* közötti átmenetnek, s ezt jól bizonyítják azok a Szlovákiában már védett és/vagy „vöröskönyves” fajok, amelyek Magyarországon még közönségesek vagy közepesen gyakoriak lévén nem élveznek védelmet (pl. *Staphylea pinnata*, *Colutea arborescens*, *Gypsophila paniculata*, *Chrysopogon gryllus* stb.). Ugyanez fordítva is

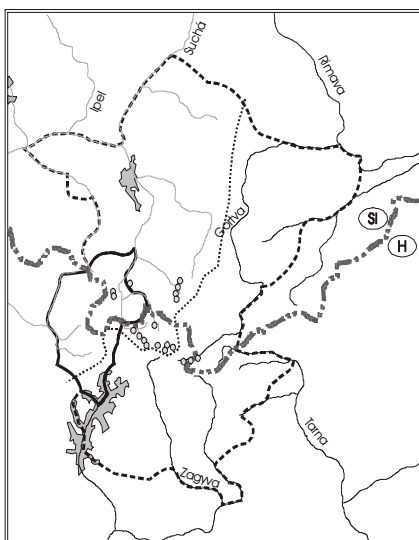
8. ábra A *Genista pilosa* (1) és az *Erysimum crepidifolium* (2) bazaltvidéki előfordulásai. I.: a Medves-Ajnácskői-hg., II.: a Karancs-hg. határa, a pontozott vonal a vízválsztót jelzi

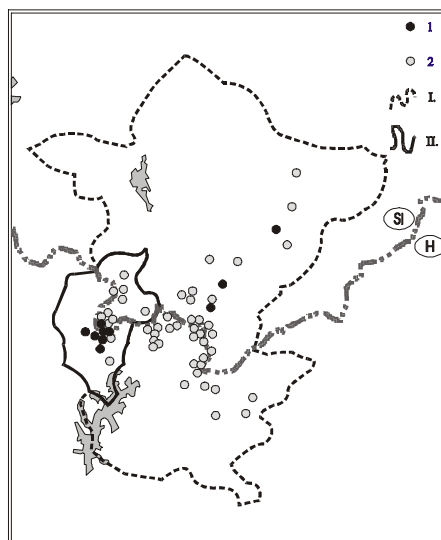
9. ábra A *Festuca pallens* (1) és a *Scilla drumensis* (2) bazaltvidéki előfordulásai. I.: a Medves-Ajnácskői-hg., II.: a Karancs-hg. határa, a pontozott vonal a vízválsztót jelzi

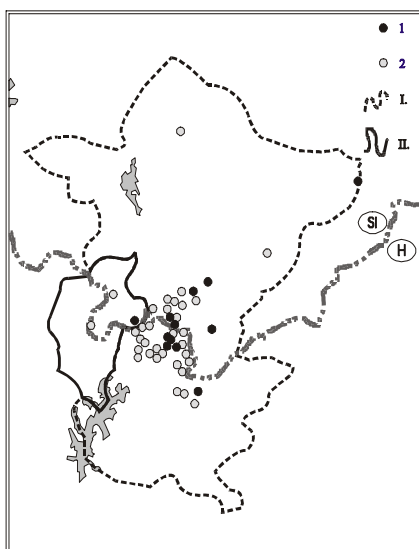
10. ábra A *Cardamine glandulifera* bazaltvidéki előfordulásai. A szürke vízfolyások a Duna, a fekete vízfolyások a Tisza vízrendszeréhez tartoznak. A pontozott vonal a vízválsztót jelzi

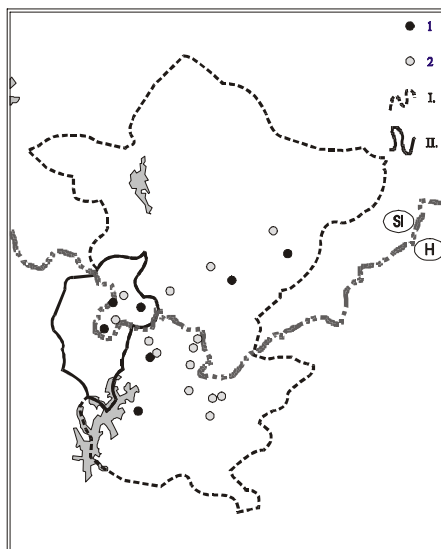
11. ábra A *Scrophularia vernalis* (1) és a *Gymnocarpium dryopteris* (2) bazaltvidéki előfordulásai. I.: a Medves-Ajnácskői-hg., II.: a Karancs-hg. határa

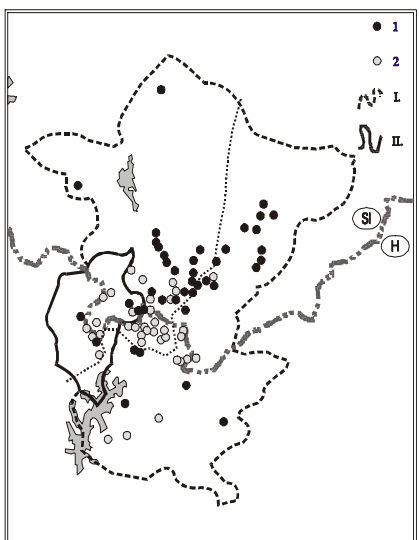
12. ábra A *Nardus stricta* (1) és a *Sanicula europaea* (2) bazaltvidéki előfordulásai. I.: a Medves-Ajnácskői-hg., II.: a Karancs-hg. határa

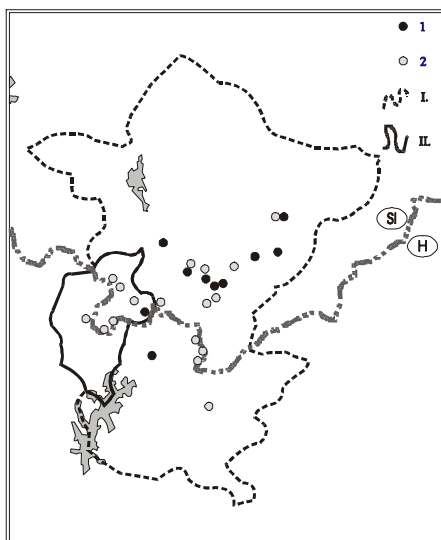
13. ábra A *Waldsteinia geoides* (1) és a *Petasites albus* (2) bazaltvidéki előfordulásai. I.: a Medves-Ajnácskői-hg., II.: a Karancs-hg. határa

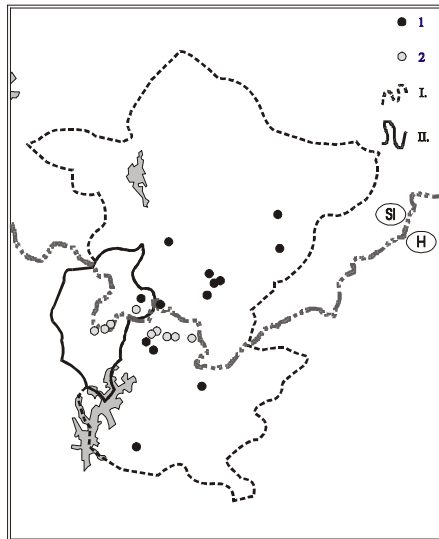
14. ábra Az *Asplenium septentrionale* (1) és a *Dryopteris dilatata et expansa* (2) bazaltvidéki előfordulásai. I.: a Medves-Ajnácskői-hg., II.: a Karancs-hg. határa, a pontozott vonal a vízválasztót jelzi

15. ábra Az *Asplenium x alternifolium* (1) és a *Polystichum aculeatum* (2) bazaltvidéki előfordulásai. I.: a Medves-Ajnácskői-hg., II.: a Karancs-hegység határa

16. ábra A *Spiraea media* (1) és a *Senecio ovatus* (2) bazaltvidéki előfordulásai. I.: a Medves-Ajnácskői-hg., II.: a Karancs-hg. határa

Mercuriali-Tilietum, *Parietario-Aceretum*, *Luzulo-Fagetum* stb.) fennmaradása érdekében éppen ezért közös célokra, összefogásra lenne szükség. A jövő „természetvédői” nem országokban, hanem hierarchikusan egymásra épülő természetföldrajzi régiókban kell gondolkodjanak, mind a fajok, mind az élőhelyek tekintetében.

A Magyarországon érvényben lévő legújabb rendeletek (MAGYAR KÖZLÖNY 2001, 53: 3446-3511), valamint a Szlovákiában megjelent lista (FERÁKOVÁ et al. 2001) alapján a bazaltvidék flóráját a védettség szerint is értékeltem. Az itt fellelhető 328 védett taxon közül 259 Szlovákiában, 143 Magyarországon, 74 pedig mindkét ország területén védett. Figyelemre méltó, hogy a csak hazánkban védett taxonok 42 %-át montán jellegű (pl. *Phegopteris connectilis*, *Primula elatior*), míg a csak Szlovákiában védettek 30%-át gyom jellegű fajként ítélik meg hazánkban (pl. *Silene conica*, *Tribulus terrestris*). A bazaltvidéken 53 olyan taxon található, amelyik olyan állam területén terem, ahol éppen nem élvez törvényes védelmet (18 hazánkban védett taxon, pl. *Lunaria rediviva*, *Valeriana officinalis* subsp. *sambucifolia*; 35 Szlovákiában védett faj, pl. *Minuartia glomerata*, *Bupleurum rotundifolium*). Ezek a számok a fenti gondolatok aktualitását támasztják alá.

érvényes, s a nálunk ritkának számító, védett fajok Szlovákiában közönségesek, elterjedtek (pl. *Cardamine glanduligera*, *Dryopteris dilatata*, *Polystichum aculeatum*, *Orthilia secunda*, *Pyrola spp.* stb.). Ez a különböző védelmi „stratégia” nem túl kedvező a helyi flórára nézve. Bár a növények számára általában közömbösek a politikai határok, bizonyos, helyileg ritka fajok esetében ez a kijelentés nem állja meg a helyét. Számos olyan esetet ismerünk, amikor a szomszédos országban már védett taxonnak (pl. *Beckmannia eruciformis*, *Cardamine glanduligera*, *Potentilla micrantha*, *Scutellaria altissima*, *Valeriana officinalis* subsp. *sambucifolia*) a másik ország területén „védtelen” populációi a faj elterjedésének határán található. Néhány taxon (pl. *Lunaria rediviva*), de elsősorban vegetáció típus (pl. *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae*, *Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae*, *Waldsteinio-Spireaetum mediae*, *Aegopodio-Alnetum*, *Roso pendulinae-Tilietum cordatae*,

5.3. A NÓGRÁD-GÖMÖRI BAZALTVIDÉK VEGETÁCIÓJA

5.3.1. VEGETÁCIÓ A TÁJTÖRTÉNET TÜKRÉBEN

5.3.1.1. A tájtörténeti kutatások szükségességéről

Egy adott tájegység vegetációjának értékeléséhez, helyes értelmezéséhez nem elegendő az aktuális kép cönológiai mintákkal való megragadása és annak feldolgozása. Az ebből nyert információ ui. sokszor csupán egy pillanatkép, pl. egy erdőkezelési terv, máskor évszázados tájhasználat következtében kialakult állapot rögzítése, amely a történeti háttér feltárása nélkül téves következtetések megfogalmazásához vezethet.

A vizsgálati terület közvetlen közelében, Litkén született BORBÁS Vince a múlt század végén írja, hogy az ember már ősidőktől kezdve „össze-vissza keveri a vegetációt”, a növényeket őshazájukból kimozdítja, sőt ki is pusztítja (GUNDA 1971).

Az elmúlt évezredek, de leginkább az elmúlt két évszázad tükrében olyan antropogén hatások érték környezetünket, melyek nemcsak a tájat, de a növényzet szerkezetét és faji összetételét is jelentősen átalakították (RAPAICS 1916, KALKHOVEN – VAN DER WERF 1988, GOUDIE 1990, MEDZIHRADESKY és JÁRAINÉ-KOMLÓDI 1996, GYÖRFFY és ZÓLYOMI 1996, MITCHELL and COLE 1998). Ez utóbbi megállapítás ma már szinte közhelynek számít, így a fentiek valamint a Nógrád Gömői bazaltvidék mozaikos, töredékeiben fennmaradt természet-szerű vegetációjának ismeretében, e táj flórájával és vegetációjával foglalkozó disszertációban nem tűnik feleslegesnek egy tájtörténettel foglalkozó fejezet megírása. A tájtörténeti kutatások fontosságát, használhatóságát (a fentiek mellett) számos hazai dolgozat példázza (BORHIDI 1984, MAJER 1988, SOMOGYI 1988, MOLNÁR ZS. 1996, BÍRÓ és MOLNÁR 1998).

E fejezetben ugyan idézem a korábban (möglegyetősen kis számban) megjelent irodalmakat, de magam csak a 18. századtól kezdődően kutatom, tárgyalom az e témába vágó, elsősorban a Nógrád Megyei Levéltárban fellelt írott anyagokat.

5.3.1.2. Erdők és termények

A vizsgált térség esetében az első régészeti leletek a rézkorig nyúlnak vissza, miszerint a vidéket már i.e. 2500 körül lakták állattenyésztő népek (DORNYAI 1926, KARANCSI 1994-95). Az idevágó irodalomban sajnos nem esik szó e települések környezetéről, a tájra jellemző vegetációról. Palinológiai leletek és makrofossziliák hiányában e térség vegetációját a Kárpát-medencére általánosan vonatkoztatott kép alapján próbálom leírni.

Hazánk pleisztocén és holocén kori vegetációtörténetének első, paleobotanikai módszerrel történő jellemzése (ZÓLYOMI 1936a, 1938) számos ellentmondással terhelt (JÁRAINÉ-KOMLÓDI 1997, BAJZÁTH 1999), ennek ellenére elmondhatjuk, hogy a Kárpát-medence nagy részén, – így feltehetően a bazaltvidéken is – kb. 5000 évvel ezelőtt melegkedvelő elegyes (hárs, szil, juhar) tölgyes lombhullató erdők uralkodtak. Ezt követően a klíma változásával (hűvös, csapadékos) a medencében általában, így a középhegység nagy részén, de a síkokra is leereszkedve a bükkösök kiterjedése volt jellemző (HUNTLEY and BIRKS 1983, BEHRE 1988, HUNTLEY 1988, KEVEY 1995). Ekkor érhetett el a bükk a bazaltvidéket is és, ahogy vizsgálataimból kitűnik, a bükkösök azóta is meghatározó szerepet töltenek be a térségben. Tehát a rézkori ember az 500-700 m tszf-i magasságba eső vidéken bizonyára bükkösökkel, az alacsonyabb régiókban gyertyános-tölgyesekkel, cseres-tölgyesekkel és kisebb foltokban xerofil tölgyesekkel találkozhatott. A bükk dominanciájú erdők a magasabb fennsíkokon napjainkban is

megtalálhatók zonálisan (pl. Medves, Szilváskő, Pogányvár, Monosza), a bazaltkúpokon azonban csak extrazonálisan, északias kitétségekben lelhetők fel.

Egyes kutatók szerint az antropogén hatások már ebben, illetve még korábbi időszakban is tetten érhetők. Bolygónk jégkori és holocénbeli vegetációtörténetével (az elmúlt 20000 év viszonylatában) foglalkozó munkákban tárgyaltak alapján (BEHRE 1988, HUNTLEY 1988) összefüggés látszik a *Fagus sylvatica* késő-holocénbeli (Balkán-fsz. felőli) elterjedése, a mezőgazdaság, valamint az újkőkori ember terjedése között. Konkrétabban: a bükk, mint „opportunistá faj” a részben mezőgazdasági okokból irtott, kitermelt területeken terjedt el (nagyobb állományok), ott, ahol kompetíciós ellenállásba nem ütközött. A szerzők megjegyzik még, hogy a bükk gyorsabban terjedt, mint az újkőkori kultúra, és terjedésének még ma is tanúi lehetünk (pl. Svédország, természetesen már más kultúr-környezetben), azaz a *Fagus sylvatica* hódító útjának klimatikus okai is voltak: a kontinentális hatás csökkenésével a tél enyhébb lett (mai, keleti elterjedésének is a kontinentalitás, a szárazság és fagy szab határt). Mindenesetre nem elképzelhetetlen, hogy a ma széles körben természetesnek és zonálisnak tartott bükkösök az ember jelenléte nélkül nem is alakultak volna ki (szubatlantikus fázis: bükk visszahúzódása), vagy legalábbis – ebben a kontextusban a vegetációtörténet „balkáni gerléjének” is nevezhető – szürke törzű bükknek e zónákban más szerep jutott volna. Kérdés lehet az is, hogy a klimatikus megfelelő helyeken hogyan alakult ez a folyamat az elmúlt évszázadokban, azaz elképzelhető-e, hogy antropogén hatásra a bükk további területeket hódított el pl. a tölgyesek rovására? Ennek mikéntjére utalhat néhány recens megfigyelés is (BÜTTNER – WEYKAM 1993).

Fenti elméletet erősíti az angliai példa is, miszerint az ország délnyugati partjain a bükk ugyan több, mint 5000 éve megjelent, de a palinológiai vizsgálatok alapján az erdőkben sosem dominált, sőt a sziget nagy részét és Írországot el sem érte. Állományalkotóvá csak másodlagosan, a bronzkori irtások után (i.e. 500 körül) vált. Napjainkban antropogén hatásra a Brit-szigeteken meghonosodottnak tekinthető (DIERSCHKE 1985).

Az első általam ismert vegetációra vonatkozó irodalmi utalás a 14. századból való, miszerint I. Károly király a „Somoskői vár birtokain” a határjárás az esztergomi káptalannal végeztette, s ezen oklevélben „a Medves nevű erdő”-ről esik szó (DORNYAI 1928). Elképzelhető tehát, hogy magát a Medves-fennsíkot ekkor még teljes egészében erdők borították. Erről későbbi írásokban is megemlékeznek (RADVÁNYI 1710-1716), nevezetesen a Salgó körüli „hatalmas, makktermő őserdők”-ről és a Somoskót „mindenfelől körülölelő hatalmas erdőkről”. Az 1782-ben készült I. katonai térkép XVII/ 14 és 15-ös szelvényei szerint a Medves és környékének nagy részét erdők borították, csupán a települések körül és a fennsík déli peremén található fátlan felszínek. A 19. sz. elején a Medvesen járt francia geológus, Beudant, F. S. a „Medve-magaslatról írja, hogy az bazaltlávából álló, meredek falú tágas fennsík, amelyet teljes egészében erdők fednek” (HORVÁTH és mtsai 1997).

Arról, hogy milyen fánemek alkothatták ezen erdőket, csak igen szűkszavúan írnak a korabeli krónikások. Elsőként RADVÁNYI Ferenc fent idézett, a 18. század elején készült művében akadhatunk a vegetáció főbb fa fajok szerinti leírására. A Cserhát hatalmas, cserfában bő őserdei után a „Medvesallyai erdők”-ről így ír: „...ezektől sem vont meg a természet semmit: sem a hatalmas kiterjedést – ahogyan a hegyektől sem vont meg a bérceket – de a természeti kincseket, a bőséget, a legelőket s a makkoltatás lehetőségét sem, legfeljebb a fák fajtájában akarta a változatosságot, mert e medvesallyai erdőket elsősorban bükkfákkal gazdagította s éppen ezért kiválóan alkalmassá tette az állatok makkoltatására.” E sorok után feltételezhetjük, hogy a Medves vidékén az akkori hatalmas őserdők nagyjából bükkösök lehettek, s a bükkösök klímazonalitása sem vethető el mindezek ismeretében. RADVÁNYI munkája igen sok érdekes részletet árul el az egykori Nógrád megye természeti adottságairól, azonban sajnálatos

módon, az egyes települések tárgyalásakor nem tér ki részletesen az erdők fanemek szerinti megoszlására.

Az 1782-ben készült I. katonai térképhez tartozó (ország)leírás szerint a Róna, Zagyva és Szilváskő közti részen bükkösök, míg a többi település környékén tölgyesek álltak. E munka erdőket tárgyaló bekezdéseinek részletességéről és teljességéről, illetve az ezzel kapcsolatban felmerülő használhatóságukról azonban – a korabeli leírások és jelenkori ismereteink alapján – nem vagyok meggyőződve.

Nagyjából ebből a korból származó makrofossziliák (elszenesedett gallyak, fadarabok) abszolút kormeghatározása szerint a Bárna melletti Széphegy bazaltkúpja alatti homokkő szurdokvölgy alsó felében bükkök és tölgyek éltek 177 +/- 65 évvel ezelőtt (RUDNER Z. E. ex lit.). A feltárás helyén, a vízmosással alacsonyodó szurdokvölgy talpánál, a délies kiettségű partoldalban a talajfelszín alatt kb. 40-80 cm mélységben húzódó, a maradványokat rejtő keskeny, 2-5 cm vastagságú réteg fölött ma is hasonló összetételű erdők fejlődnek. Mindebből arra következtettek, hogy napjaink természetközeli erdőállományai az elmúlt két évszázad óta helyileg nem sokat változtak, illetve az alább sorolt leírások szavahihetősége is megfelelő.

SHVOJ Miklós a 19. század második feléből származó Nógrád megyét tárgyaló monográfiájában az ipar fellendülésének kezdeti időszakában, még éppen időben írja össze a környék településeire jellemző természeti adottságokat. Az erdők kiterjedése, állapota mellett a főbb fanemeket, a földek és rétek, a termények és szőlők kiterjedését, minőségét is megemlíti (SHVOJ 1874-75). A Medves-Ajnácskői-, a Karancs-hegység és a Litke-Etesi dombság településeiről egy táblázatot állítottam össze a fenti kategóriák szerint (**4. táblázat**). Mindezek alapján összefoglalható, hogy a bazaltvidék környékén az uralkodó bükk és tölgyek mellett a cser is jelen volt, a Karancson már lényegesen kevesebb a bükk, míg a Litke-Etesi dombság esetében említésre sem kerül. Ez a kép többé-kevésbé megegyezik a mai állapotokkal, kivéve azt, hogy a bükk Rárós-puszta és Nógrádszakáll környékén, a Litke-Etesi dombság területén is szép állományban megtalálható. SHVOJ munkájában általánosságban is szó esik az erdészetről, így megemlíti a megyére jellemző, kiemelendő fanemeket. Figyelemreméltó e fejezet végén a következő pár sor: „Az olaszok által Franciaországban 1850-ben lelketlenül megkezdett erdőpusztítást a nógrád megyei birtokok roppant kárára a francziák hazánkba helyezvén át Nógrád megyét szemelték ki hordódongák és lapátok készítésére s valóban felsírt az ember lelke midőn látta... irgalom nélkül vágták bele baltáikat a salgói nagy erdők szálfaiba...míg a gallyak, a forgács és kéreg a járhatatlan utakon nem lévén elszállítható akadályul szolgált arra, hogy az erdő valamikor megújhódott volna...” A szóban forgó „salgói nagy erdők” minden bizonnyal tölgyesek lehettek, hiszen ekkor elsősorban tölgyekből készítettek hordókat. Kiolvasható a sorokból, hogy ebben az időben a tervszerű, a jövőbe is tekintő erdőkielés még nem volt bevett dolog, többnyire a pillanatnyi igények kielégítése folyt, s legtöbbször csak az erdőhasználatra (pl. vadászat, legeltetés, makkoltatás) vonatkoztak uradalmi szabályok.

Ekkor már a botanikai kutatások is megkezdődtek a térségben, melyek azonban még csak szerényen, csupán néhány adattal járultak hozzá a bazaltvidék növényvilágának megismeréséhez (pl. KUNSZT 1878, DORNYAI 1936).

RÉZ Endre a két világháború közt leírja Nógrád megye főbb erdőzónáit (RÉZ 1934): „A hegyek lábát tölgy foglalja el, ahogy a csúcs felé közeledünk, mind jobban elegyedik hozzá a bükk. Majd teljesen a bükk veszi át a főszerepet, tölgyet már csak itt-ott találunk, azt is törpüléssel. Persze a gyertyán mindenütt ott van. Itt már nem olyan ágrólszakadt koldusan, mint az enyhe dombokon. Lassabban nőve az igaz, de néhol vetekszik a bükkal...A bükkerdőkben a hegyi s jökori juhar él hatalmas fává növe, keveredve a szillel.”

Említésre érdemes még a 20. század első felében írodott néhány sor, mely az iparosodás és erdőirtásoknak áldozatul esett Medvesi erdőkről így emlékezik (DORNYAI 1937): „...Salgóházyán, a Medves-fennsík peremén, kb. 500 m magasságban, Buckó Gábor bánya-gondnok szép kertjében, ... még néhány igen szép óriásbükki is áll, utolsó mohikánjaként a Medves egykori összefüggő ősbükkiösvénynek.”

Sajnos a 20. század elején itt gazdálkodó erdészek a bükkiösök sorsával mit sem törődtek, általában tájidegen fajokkal, így akáccal és fenyővel telepítették be az erdőtlen területeket. Legjobb esetben is inkább a tölgyesek területét növelték (DORNYAI 1936): „...*Dufek Pál*... az Északmagyarországi Kőszénbánya R.-T...erdővezetője... főleg a tölgyerdő barátja és ezért az új erdők mind tölgyvel vannak beültetve, kivéve a vízmosásos helyeket, ahol legjobban az akác virul.”

Végül a bükk helyi elterjedésére utal számos, régről fennmaradt topográfiai név is, mint pl. a Fekete Bikk, Ösztön Bikk, Bikk, Kőkút-bükk, Gyesbike, Pósbikke stb. (SZOMSZÉD 1989).

Az erdők mellett fontos megemlítenem a területre jellemző terményeket is. Ezek közül csak a botanikai szempontból is érdekeseket sorolom. A búza és rozs termeléséről már a korai irodalmakban is szó esik. A búza csak néhol terem meg és csak egy-két határban (pl. Fülel, Fülekpüspöki) kiváló minőségben (**4. táblázat**). A földek alkalmatlanságáért általában a kötött, agyagos és eliszapolódó talajt, valamint a dímbes-dombos, vízmosásos felszínt teszik felelőssé. Botanikai érdekesség, hogy a területen húzódik az ún. „szőlő” vagy „Moesz-vonal”, mely a történelmi borvidékek északi határát rajzolja ki. Ez az emberek által kialakított mesterséges vonal azért figyelemreméltó, mert általában egybeesik számos, a korabeli szőlő fajtákhoz hasonló, szubmediterrán faj elterjedésével (MOESZ 1911). Talán véletlen, hogy a középkori végvárrendszer vonalában is itt folytak a legnagyobb küzdelmek a dél felől betörő törökökkel szemben (Fülel kömyéke), s évezredek óta a szubmediterrán (*Colutea arborescens*, *Orchis simia*, *Vicia sparsiflora*) és montán, kárpáti fajoknak (*Rosa pendulina*, *Matteuccia struthiopteris*, *Cardamine glanduligera*) küzdelmi zónáját is itt találjuk. Minden bizonnyal a szőlő kultúrák felhagyása eredményezte a *Stipa tirsia* megtelepedését is egyetlen, Fülel kömyéki élőhelyén.

5.3.1.3. Az antropogén hatásokról általában

A területet ért antropogén hatásokról számos dolgozatban olvashatunk (DORNYAI 1928, RÉZ 1934, SZOMSZÉD 1989, 1993, KARANCSI 1994-95, KARANCSI – MUCSI 1997, KARANCSI 2000). Ezek a művek elsősorban történeti földrajzi, településtörténeti szempontból tárgyalják e vidéket. Vegetációtörténeti kutatások a területen ezidáig nem folytak.

Egyik legjobban tanulmányozható, s legkorábbi hatásként kell megemlítenem a bazalt-kúpokon és bazaltplatókon épített egykori várakat, melyek létéről legtöbbször csak romok és topográfiai nevek tanúskodnak (pl. Ajnácskő, Baglyaskővár, sőregi Bagolyvár, Füleli vár, Pogányvár, Salgói vár, Somoskői vár, Várgede). E várhegyek évszázadokon keresztül viselték az antropogén hatások terheit. A bazaltvidék első védművei bizonyára csak egyszerű kőrákosok, földvárak lehettek, mint pl. Somoskő. E csúcsok birtokbavétele taposással, erdőirtással és nitrogén feldúsulással járt együtt.

A tatárjárás utáni években ismert okokból e vidéken is megkezdődött a kővárak építése, melyhez a sziklacsúcsok és a „szoknyájukon” felhalmozódott törmelékanyagok kőanyagát bolygatták meg. PETŐFI Sándor így emlékezik meg Somoskőről Úti jegyzeteiben (ILLÉS 1985): „...bámultam építését, amely gyönyörűen öt-hat-hét szögű kövekből van.” E kövek alapanyaga a ma is szépen kibontakozó ún. „Somoskői bazaltömlés” szálban álló bazaltja. Ez utóbbi tevékenység már komolyabb stresszt jelentett a vegetáció számára, gondoljunk csak a közeli kőbányák mai képére. A várostromokat, majd a Rákóczi-féle Szabadságharc utáni vár-

rombolásokat figyelembe véve arra is gondolhatnánk, hogy e sziklaormokon egykor élt növények nem sok eséllyel éltek túl ezeket az eseményeket. Azt ugyan nem tudjuk bizonyosan, milyen volt e várhegyek eredeti vegetációja, mégis kijelenthetjük, hogy ma, az őshonosnak tartott növényfajok tekintetében a legfajgazdagabbnak mondhatók, több reliktum jellegű taxonnal (pl. *Andreaea rupestris*, *Waldsteinia geoides*, *Spiraea media*, *Muscari botryoides*, *Rosa pendulina*, *Lonicera xylosteum*) és társulással (pl. *Tilio-Fraxinetum*, *Waldsteinio-Spiraeaetum mediae*, *Rosa pendulinae-Tilietum cordatae*). Felmerülhet a kérdés, hogy a mai állapot egy korábbi, egykor természetes vegetáció 300 év utáni sikeres regenerációjának eredménye, vagy e társulások kimondottan antropogén hatásra keletkeztek vagy legalábbis alakultak ilyenné (BRANDES 1996).

A kérdés megválaszolására nincs elegendő információ a kezünkben, de ha arra gondolunk, hogy e társulások a környéken, de az Északi-középhegység más területein, váromoktól távoli sziklaletöréseken is előfordulnak, akkor könnyebben fogadjuk el az előbbi feltételezést, vagyis azt, hogy reliktum jellegű asszociációkról lehet szó. Elképzelhető tehát, hogy e fajok a korábbi vegetációtörténeti korok túlélői, melyek a makroklima drasztikus megváltozásával az „invazív” fajok számára kedvezőtlen, speciális geomorfológiájú és mikroklímájú élőhelyekre szorultak vissza (KUN 1998). Érdekes egybeesés, hogy a későbbi korok embere is hasonlóan viselkedett és az „invádorok” előtt a nehezen megközelíthető csúcsokra telepedett. Így ír erről RADVÁNYI (1710-16): „...csodálatos dolog az, hogy annak a korszaknak emberei annyira szerették ezeket a hegycsúcsokat, nekem azonban az a véleményem, hogy ezeket az embereket inkább a baj kényszerítése vezette oda fel...”. Kétségtelen azonban, hogy e stratégiailag is előnyös területek a korabeli katonai eszközszükségleteket is messzemenően kielégíthették (pl. szerszámfa, íj, nyíl), hiszen az erre legalkalmasabb fa és cserje fajok (pl. *Sorbus spp.*, *Spiraea media*, *Fraxinus spp.*, *Acer spp.*, *Tilia spp.*), mint alapanyagok itt koncentráltan álltak rendelkezésre.

KARANCSI (2000) térképvázlataiból tudjuk, hogy a 18. század óta az erdőterületek aránya a Medves térségében a 20. század elejéig jelentősen csökkent. SZOMSZÉD (1989) ezt a jelenséget a sajátos természeti adottságokkal és a feudális viszonyokkal magyarázza, melynek lényege a vidék mezőgazdálkodásra kevésbé alkalmas táji adottságainak a népesség növekedésével egyre fokozódó kiéltése. Erről a problémáról az elmúlt századok krónikásai is sokat értekeztek (RADVÁNYI 1710-16, SHVOJ 1874-75). Az igen magas völgsűrűségű (kb. 4,7 km²) és sekély talajú területen letelepedett lakosság eleinte főként állattenyésztéssel foglalkozott, melynek fontos része volt az erdőkben történő makkoltatás és legeltetés is. Mezőgazdasági művelésre csak a települések szűkebb környezetét használták. A népesség növekedésével, valamint a jobbágyi jogok megnyirbálásával egyre nagyobb szükség volt újabb szántóterületekre, irtványföldekre. A gyengébb termőképességű talajon a népesség eltartásához oly nagy területet kellett megművelni, hogy az ehhez szükséges igavonó barmok ellátására újabb és újabb területeket kellett a természettől legelőként elhódítani. A hegység alsóbb régióit borító laza talaj (oligocén és miocén kori homokkő, agyag és márga alapkőzet) és az erdőtlenség hatására a hirtelen lezúduló csapadékvíz tovább rontott a helyzeten, ui. a termőréteget lehordta, óriási eróziós árkokat, vízmosásokat hozva létre. Ezzel egyidőben a völgyeket elsodorták, az utakat hosszú időre járhatatlanná tették az esővízzel lehordott szikladarabok és a nagy mennyiségű iszap. Ezek az ismétlődő katasztrófák tették tönkre a sokszor termékeny földeket és réteket is (RADVÁNYI 1710-16, SHVOJ 1874-75, KARANCSI 1994-95). A 18. században csak itt-ott védekeztek e jelenségek ellen, így a Tarjáni uradalmi földeken Szluha Ferenc helyszíni tapasztalat alapján elrendelte, hogy a termőtalaj erodálódásának elkerülése érdekében a szántóföldek alsó és felső végén mély barázdákat szántsanak, hogy a hirtelen lezúduló esők így kárt ne tehessenek (KARANCSI 1994-95). Jellemző, hogy e néhány kivételes intézkedéstől

eltekinve, komolyabb változások a táj tönkretételének elkerülésére a 19. század végéig és a 20. század elejéig nem történtek.

Szluha Ferenc intézkedései révén az uradalmi erdőkben megtiltották a szabad makkoltatást és favágást, ami a sertésenyésztés visszaesését idézte elő. Ezen intézkedései után terjedt el a juhtartás az 1730-as években (KARANCSI 1994-95). A 19. századi gabonakereslet visszaesésével az eladásra is termelő nemesség áttért az állattenyésztésre, különösen a jól jövedelmező gyapjú értékesítésének céljából (juhtenyésztés), de a szarvasmarha állomány is megnövekedett.

A 19. század második felében óriási változások történtek az antropogén hatásokat illetően. Ez az időszak az iparosodás fellendülésének kezdete e vidéken (SZABÓ 1876). 1856-ban megtörtént az első szentelep feltárás. 1867-ben elkészült a Salgótarjánt Budapesttel összekötő vasútvonal. Kiepültek a rakodók és bányavasutak (fogaskerekű, kisvasút), melyek keresztül-kasul szeltek át a vidéket. 1893-ban az üveggyár, 1894-ben a vasöntöde épült fel (SZVIRCSEK 1985). Az útalapnak és utcakőnek kiváló medvesi bazaltot 1878-ban kezdték bányászni. Mindezeket területfoglaló erdőirtások előzték meg, később pedig az ipari faigény (üveghutak, vaskohók, posztógyár, talpfá, bányafa, fűtőfa) pusztította az erdőket (KARANCSI 1994-95). A szénbányák, de főként a kőbányák hatalmas, máig begyógyíthatatlan tájsebeket ejtettek a vidéken. A robbanásszerűen növekvő népesség ellátása is egyre nagyobb terhet rótt a környezetre. A fokozódó legeltetés, az erdőirtás hatására Nógrád megye egészére jellemző volt a vízmosásokkal tarkított, kopasz dombok látványa. Így ír erről SHVOJ (1874-75): „A vízmosások Nógrád megyében nagy területet foglalnak el, és sok határban kebszorító látványt nyújtanak...”. Sokáig lehetne sorolni az ezzel kapcsolatos idézeteket (pl. RÉZ 1934), de e pár sorból is kiolvasható a szomorú helyzetkép. Különösen a homokkő alapkőzetű részeken vált sivárrá a táj, mely néhol az alföldi és dombsági homoki legelőkre emlékeztetett. Ezt a tájképet őrzi néhány topográfiai név is pl. Róna, Róna-pusztta. Nemcsak a borókások képe idézte és idézi még ma is néhol (pl. Bárna, Zagyvaróna) ezt a hangulatot, hanem e kopárokon tenyésző néhány flóraelem is, mint pl. a *Festuca vaginata*, *Silene conica*, *Gypsophila paniculata*, *Linum hirsutum* subsp. *glabrescens*, *Onosma arenarium*, *Fumana procumbens* stb. Minthogy ezen növényfajok e térségben más élőhelyeken nem fordulnak elő, és legközelebbi előfordulási helyeitől is elszigeteltek, felmerül a kérdés, hogy hogyan kerültek ide, erre a klímazonálisán zárt erdőkkel borított vidékre. Az egyik lehetséges választ SHVOJ (1874-75) művéből olvashatjuk ki: „...E túró (ti. a szlovák brindza) az Alföldön vett hasas birka anyáktól származik, melyek ellésüket legnagyobb részben hajtás közben végzik, s melynek bárányai – amint a fővároshoz közelednek ugyanoda eladatnak – az anyák pedig tovább hajtattak s az ottani (ti. nógrádi) hegyes legelőkön szétosztatván ugyanott fejetnek.” A 18. század óta folyamatosan történtek e hajtások, melyek a Duna-Tisza közéről Budapestre, majd onnan a Gödöllői-dombságon, a Cserhát és Nógrád-Gömöri bazaltvidéken keresztül a Szlovák Érchegység felé tartottak, ahol a brindza gyártás „fellegvárát” találjuk. Ezen az útvonalon a homoki flóra fajait a Cserhát D-i pereméig, a Gödöllői-domvidékig szépen megtaláljuk (KÁRPÁTI 1952, FEKETE 1965), ettől kezdődően azonban megfelelő szubsztrát hiányában eltűnnek, s az oligocén kori homokkővidéken Salgótarján környékén megint felbukkannak. Véleményem szerint igen valószínű, hogy a fenti növények szaporító képleteit (magokat) főképp a birkák hurcolták szét, mely képletek mind az emésztőcsatornában, mind a vastag gyapjában hosszabb-rövidebb ideig megrekedhettek, s innen kiszabadulva az alkalmas (nyílt homok) kopárokon megtelepedhettek. Hasonlóan vélekedik a Debrecen körüli homokvidékek flórájának kialakulásáról RAPAICS (1916) is, aki szerint a régebben gyakori, ún. vándorpásztorkodás során – „melynek üzői néha valahol Romániában vagy a Balkánon kezdve a legeltetést, Erdélyen át folytatták le az Alföldre, vagy fordítva” – a „pásztor, nyáj és csorda nagy területeket bebarangolt” és „eme vidék flórájának elkeverésében igen nagy, sőt döntő szerepe volt”. A „vándorpásztorkodás” vagy „magatartó juhtenyésztés”

magyarországi jelentőségéről, mikéntjéről részletes leírást találunk PALÁDI–KOVÁCS (2001), a magyar népi gazdálkodást tárgyaló művében.

Mindezek birtokában könnyű elképzelni, hogy milyen terheket kellett elviselnie a helyi erdei vegetációnak és mennyire fragmentáltak lehettek az egykori állományok. Jól magyarázzák a fenti sorok, a kora tavaszi geofitonok relatív ritkaságát és megoszlását e bazaltvidéken, melyre már DORNYAI (1925) is felhívta a figyelmet. Annak ellenére, hogy még manapság is nagy területeken található bükkös és gyertyános-tölgyes üde állományokat, a kora tavaszi geofitonok ezekből nagyrészt hiányoznak, s csak a sziklás peremeken, csúcson, meredek, törmelékes vápákban fordulnak elő, melyeket a legelő jószág mindig elkerült. Annál is érdekesebb ez, mivel a közeli Mátrában és a távolabbi, hasonlóan vulkáni alapkőzetű Börzsönyben e fajok nem számítanak ritkaságnak.

Sajnos az elárkosodott vidéken a 19. században megjelent és hódító útjára indult az akác, melyet természetesen ekkor már telepítettek is. Így ír erről RÉZ (1934): „Maholnap az akác veszi át a vezető hatalmat, ... még a gyertyánt is második helyre szorítja. Míg a tölgy és cser elvénhedt tuskói csak kényszer sarjakkal kinlódnak, az Isten tudja mikor ültetett pár akác buján fejlődik, gyökereivel polipként hálózza be a talajt s a vágások után buján verődik fel a sok sarj. Így... alakul át most is igen sok tölgy, sőt bükk erdő is akáccá, mit szépen bizonyítanak a visszamaradt 300-400 éves ősbükk és tölgyhagyásfák. Az akácot ott találjuk még a vízmosásokban, községi legelőkön, néhol pedig az utakat szegélyezi.”

Azt, hogy az akácokat (és más idegen elemeket) mikor ültették, már DORNYAI (1936) is megemlíti: „A Salgótarjáni Kőszénbánya R.-T. tulajdonát tevő erdőkben a vízmosásos kopár területeket a zagyvarónai lakos *Kuncze* főerdész – aki 1875-től 1911-ig szolgált a Társulatnál – kezdte szakszerűen beerdősíteni. A rónai erdőréz fásítását akáccal, erdeifenyővel, szórványosan vörös és feketefenyővel, 1877-78-ban foganatosította, a Budavölgyben előforduló égeres és helyenkint zárt erdőrészeket alkotó cseres erdőrészek kiegészítéséül. Az inaszói erdőségekben... 1876-77-ben... erdeifenyőt, akácot... simafenyőt, luc-, fekete- és vörösfenyőt ültetett. Ezek... kiegészítették a... cseres sarjerdőket, amelyekben bükk, nyír, nyár, gyertyán... és tölgy is előfordult... Az inaszói... bányatelepet 1909-10-11-ben lebontották és... a Társulat saját csemetekertjében nevelt akác-csemetékkel ültette be...” Mindezek után azt kell megállapítanom, hogy a század eleje óta e téren szemléletváltás nem történt, s Réz András figyelmeztető sorait nem szívelte meg senki, főként a későbbi „erdőbirtokosok” nem. Szerencsére azokban az üde állományokban, ahol az akác mellett még fennmaradtak őshonos fajok is, mint pl. a bükk, hegyi juhar, ott a pára és záródó, igen magas lombkoronaszint miatt az akácok összeroskadnak (pl. Szarufa-völgy és Karancs K-i oldala).

A 20. század közepére a környék széntelepei kimerültek, a kőbányák veszteségesekké váltak s az ekkorra megerősödő természetvédelem hatására a bányákat bezárták, újabbak nyitását megakadályozták.

A legutóbbi években szinte az egész országban tapasztalható folyamat a laza homoki vetések gyomtársulásainak (*Tribulo-Eragrostion minoris*) illetve fajcsoportjainak terjedése vasúti sinek mentén (pl. *Tribulus terrestris*, *Cenchrus incertus*, *Tragus racemosus*, *Digitaria sanguinalis*, *Eragrostis minor*, *Portulaca oleracea* stb.). A terjedés háttérében a vegyszerezéssel megüresített, a homokhoz hasonlóan rossz víz- és hőgazdálkodású élőhelyek „kialakulása”, az alföldi termények (pl. cukorrépa) és az utasszállítás (gumitalpú cipők, mint „vektorok”) együttese sejthető (DANCZA – PÁL – CSIKY 2002). E fajcsoportok egyes elemei (pl. *Tribulus terrestris* subsp. *orientalis*) napjainkra a Hatvan-Somoskőújfalu vonalon egészen az ország-határig eljutottak, s várható kiszabadulásuk, tovaterjedésük a vasút területéről a városokba, de a másodlagos homoki gyepekbe, sőt a meddőhányókra is.

Szomorú tény, hogy e fajok mellett számos adventív invádor már ellepte a települések környékét, mint a *Solidago canadensis*, *Reynoutria japonica* agg. vagy az *Aster novi-belgii*. Zagyaróna mellett egy domboldal (Pocikvár egy része), mely korábban legelőül szolgált, napjainkra *Solidago canadensis*-es faciesű akácossá alakult. Somoskőújfalú határában pedig, a környék montán „reliktumokban” (pl. *Dryopteris dilatata*, *Cardamine glanduligera*, *Matteuccia struthiopteris*, *Petasites albus* stb.) egyik leggazdagabb gyertyános-éger ligetét a *Reynoutria japonica* agg. telepei veszélyeztetik. Más veszedelmes „vendégek” megtelepedtek ugyan, de szerencsére csak senyvednek e vidéken, mint az *Asclepias syriaca*, vagy az *Impatiens parviflora*.

A bazaltvidékre tájidegen állatfajokat is telepítettek (pl. a muflon), de sok gondot okoz az erdőkben a túltartott őshonos vadállomány is (elsősorban a vaddisznó). A 20. század első felétől kezdve a túrizmus is komoly fejlődésnek indul. A század második felére 50.000 lakosúra bővült Salgótarján polgárai rekreációs célból egyre fokozottabban veszik igénybe a városközeli erdőket. A vidék első természetvédelmi területét, a Salgóvár környékén 1964-ben létesítették. 1989-től a Karancs és Medves, valamint a Cerová vrchovina területén tájvédelmi körzet alakult. A Karancs-Medves TK első kezelési terve, mely a fenti problémákkal is igyekszik megküzdeni, 1999-ben készült el.

5.3.2. A VEGETÁCIÓRÓL ÁLTALÁBAN

5.3.2.1. A bazaltvidékre jellemző társulások áttekintése

A makroklímatis viszonyoknak megfelelően, az extrém edafikus viszonyoktól mentes területeken, a bazaltvidék alacsonyabb dombvidéki régiójában a cseres-kocsánytalan tölgyesek (*Quercetum petraeae-cerris* Soó 1963) öve alakult ki. A magasabb területeken is megtaláljuk állományait, de itt már csak a meredek, délies oldalakon. Mivel az egykori települések a cseres-kocsánytalan tölgyes állományok uralta régiókban épültek, ezért az említett vegetációtípus szép és idős állományai részben a fakitermelés, részben a mezőgazdaság térhódítása miatt visszaszorultak. A meredek erodálódott talajú lejtőkön, a Karancs hegységben jellemzők a középhegységi rekettyés tölgyesek szépen fejlett, nyílt állományai (*Genisto pilosae-Quercetum petraeae* (Magyar 1933) Zólyomi et al. ex Soó 1963), de néhol a zárt középhegységi mészkerülő tölgyesek (*Deschampsio flexuosae-Quercetum sessiliflorae* Firbas et Sigmond 1928) és a Medves-Ajnácskői-hegységben a szintén nyílt szilikát sziklaerdők (*Sorbo-Quercetum petraeae* Simon 1977) is felbukkannak.

A magasabb régiókban, 500-600 m tsz.f. magasságig a mezofil tölgyesek válnak uralkodóvá. Az enyhe lejtésű oldalakon és a fennsík jellegű részeken szép állományait találjuk a gyertyános-kocsánytalan tölgyeseknek (*Carici pilosae-Carpinetum* Neuhäusl et Neuhäuslová-Novotná 1964 em. Borhidi 1996). Érdekessége e társulásnak, hogy a völgyalji állományokon keresztül a fennsíkra is feljut és elegyedik benne a kocsányos tölgy (*Quercus robur*), mely elsősorban a síkvidéki gyertyános-tölgyesekre jellemző (17. ábra). A gyertyános-tölgyesek másik gyakori előfordulási helye a lankásabb völgyek alja, mely minden magassági régióban jellemző. Az erdőkezelések hatására gyakoriak a cseres-tölgyesek (A1: kocsánytalan tölgy, cser, bükk, A2: mezei juhar) és a szubmontán bükkösök (A1: kocsánytalan tölgy, cser és bükk) felé átmenetet mutató állományok, amelyek „gyertyános-tölgyes” jellegét a gyepszint mezofil fajai bizonyítják.

A legmagasabb területeken, de már 500 m tsz.f. magasság felett is, egyre inkább uralkodóvá válik a bükk. Az enyhébb lejtésű csúcsrégiókban (pl. Szilváskő, Medves-magosa) is

a szubmontán bükkösök (*Melittio-Fagetum* Soó 1964 em. 1971) jellemzők, így a Medves területén ez tekinthető a legfelső klímazonális erdőtársulásnak (**17. ábra**). A bükkösök a délies oldalak mély völgyeiben 300 m tsz.f. magasságig, míg az É-i oldalakon akár 200 m tsz.f. magasságig is lecsúszhatnak. Egyes, fennsíkperemi állományai a hazánkból leírt montán bükkösökhöz (*Aconito-Fagetum* Soó 1960) igen hasonlóak. A meredek oldalakon a talaj kisavanyodásával mészkéregű szubmontán bükkösök (*Luzulo nemorosae-Fagetum sylvaticae* Meusel 1937) alakultak ki. Lombkoronájuk alacsonyabb (10-20 m), a törzsek gyakran görbék, elágazók, a lombkoronaszint fellazult.

A délies oldalak meredek lejtőinek sekély talaján molyhos tölgyes erdők jellemzők (*Corno-Quercetum pubescentis* Jakucs et Zólyomi ex Máthé et Kovács 1962, *Epipactio microphyllae-Quercetum pubescentis* ass. nova) (**18. ábra**). Lombkoronájuk általában felnyílik, a fák alacsonyra nőnek és legtöbbször csokrosak, girbe-görbék.

A meredek sziklaletörések alatt felhalmozódó bazalt kötőmélék sajátos társulásai a törmelékletítő erdők (*Mercuriali-Tilietum* Zólyomi et Jakucs in Zólyomi 1958) és a hársas sziklatömb erdők (*Roso pendulinae-Tilietum cordatae* Csiky, Kevey et Borhidi 2000). Lombkoronájukban a fák 20-25 m magasra is megnőhetnek, de általában csokrosak, hajlott törzsűek. A bükk mellett uralkodó fajok a repítő függelékekkel ellátott magvú fák, mint a nagy- és kislevelű hárs, a magas kóris, a korai és hegyi juhar.

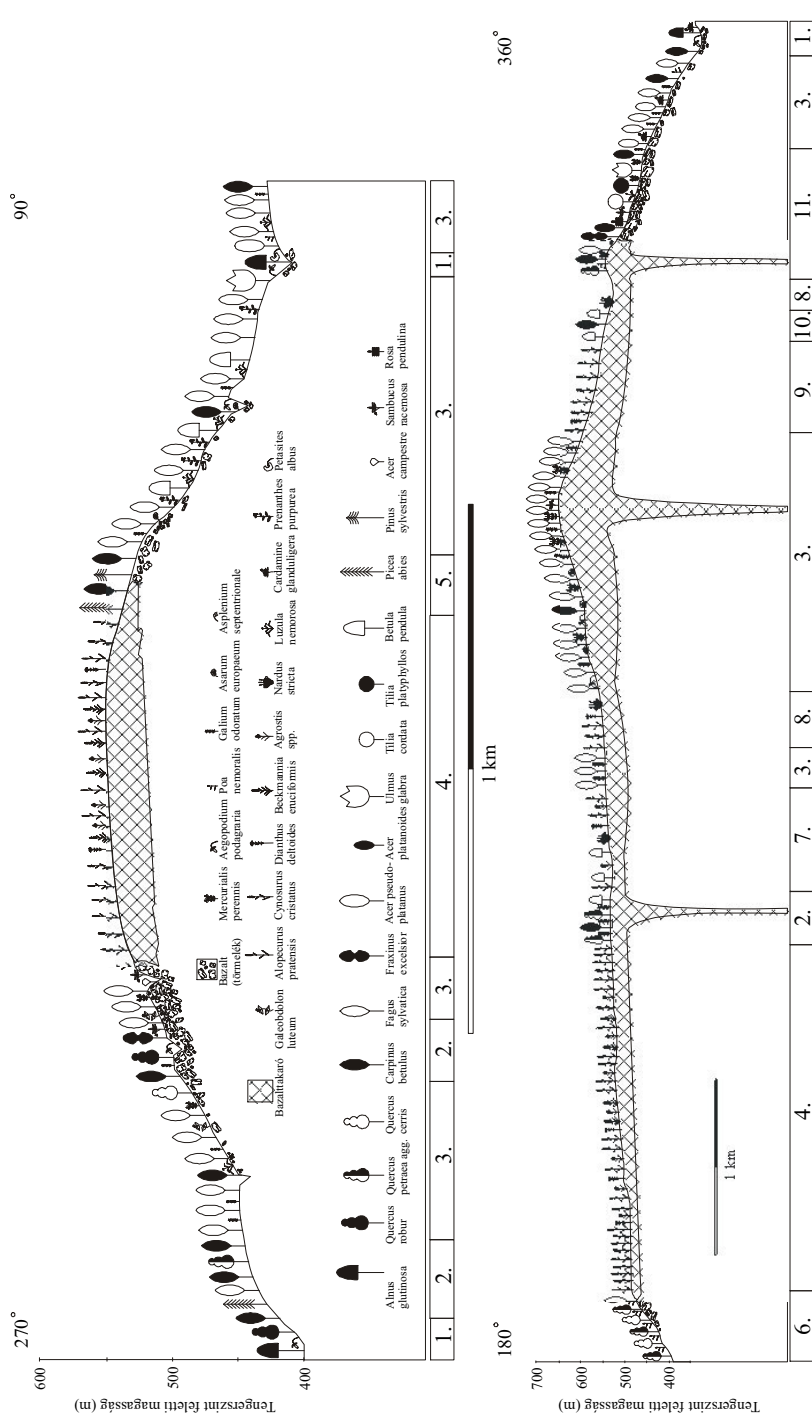
A bazalttal fedett tetőkről és csúcsokról lefutó vizek a puhább, üledékes rétegekhez érve mély völgyeket, néhol sziklás falú szurdokvölgyeket vájtak ki. Ez utóbbi élőhelyeket a szurdokerdők (*Scolopendrio-Fraxinetum* Schwickerath 1938) foglalják el, melyek lombkoronaszintjének fajösszetétele igen hasonlít a törmelékletítő erdőkéhez. Az itt növekvő fák azonban általában igen magasak (25-30 m) és csak ritkán csokrosak.

Ahogy a szurdok eléri a hegylábi régiót a völgy kitárul, a patak lerakja hordalékát, és e rétegeken meanderezve folyik tovább a síkvidék felé. A patakvölgyek ezen szakaszán a gyertyános égerligetek (*Aegopodio-Alnetum* V. Kárpáti, I. Kárpáti et Jurko 1961) fejlődtek ki, melyeknek lombkoronájában az időszakos vízelöntést is elviselni képes mézgas éger uralkodik. A helyi gyertyános égerligetek montán fajokban gazdagok, s ilyen tekintetben hazánkban igen értékesek. Az alacsonyabb, hegylábi területekről a hegyvidéki fajokban szegényebb „*Carici acutiformis-Alnetum glutinosae* Scamoni 1935” jelenlétét mutatta ki BALÁZS (1996).

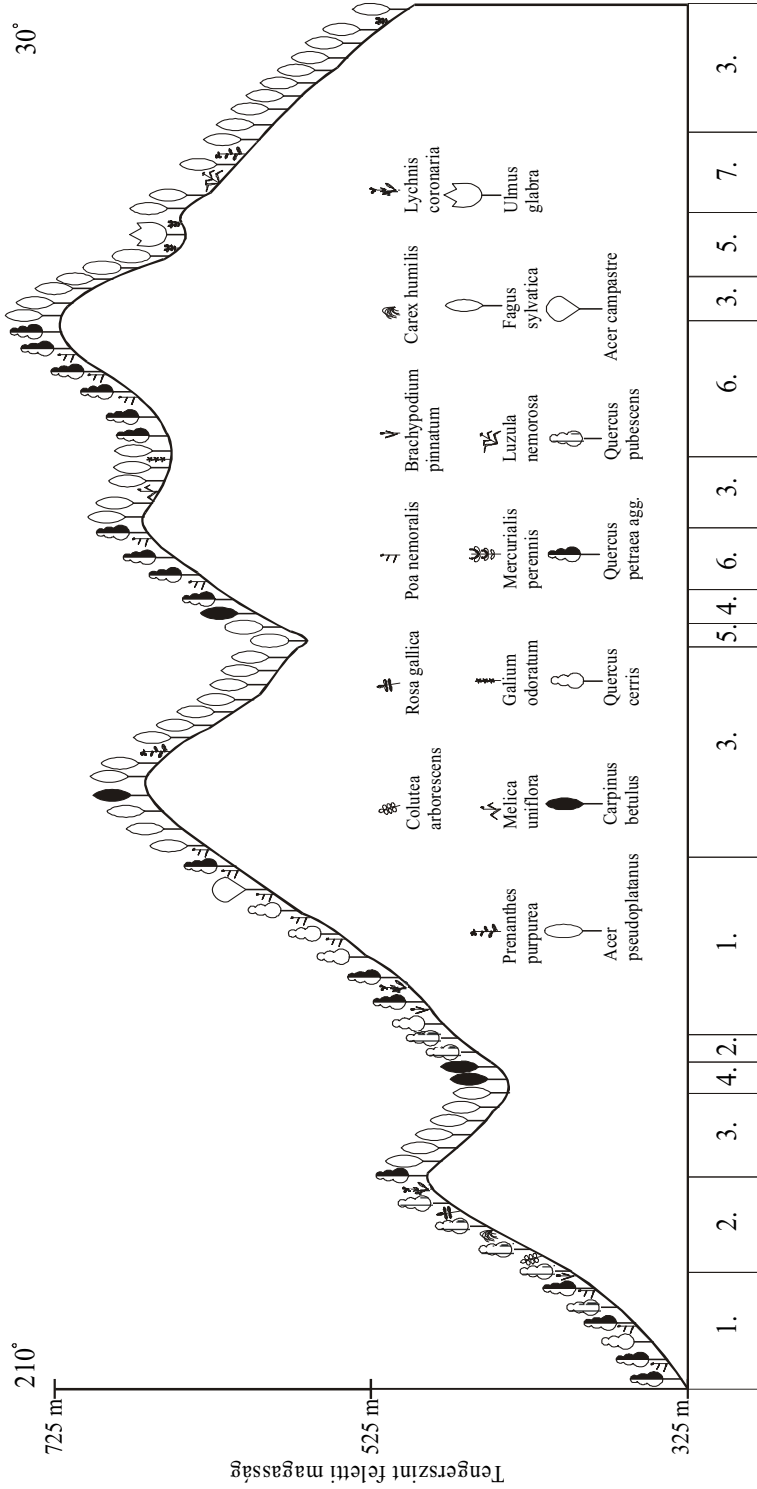
A bazalt sziklacsúcsok meredek letöréseit sziklafalak tarkítják. A bazalt sajátos elválásának köszönhetően évezredek óta folyamatosan léteztek e meredek falak, melyek hasadékaiban sajátos sziklai vegetáció fejlődött ki, a szilikát sziklahasadék gyepek (*Asplenio septentrionalis-Melicetum ciliatae* (Soó 1940) Máthé et Kovács 1964). Bár gyepről itt aligha beszélhetünk, hiszen csupán néhány faj képviseli a pázsitfűvek családját, - mint a sziklai csenkesz, vagy a prémes gyöngyperje, - a sziklahasadék megnevezés találó (újabbán sajnos a kevésbé kifejező „gyöngyperjés szilikátsziklagyep” néven említik). Az árnyasabb sziklafalakon, periglaciális kötengerek sziklatömbjein a szilikátsziklavevő társulás (*Hypno-Polypodium* Jurko et Peciar 1963) foltszerű állományait találjuk. Erre a társulásra jellemzőek a sokszor 10-15 cm vastag moha- és zuzmópárnából kihajtó édesgyökerű-páfrány telepek, a hegyi hagyma és a bűdös golyaorr is.

Az enyhébb lejtésű sziklaormokon (pl. Sátoros) mészkéregű lejtősztyepprétek (*Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae* Májovsky 1955) is kialakulhatnak. Ezekben már uralkodnak a fűfajok, mint a sziklai és a pusztai csenkesz.

A sziklaletörések mentén itt-ott a cserje fajok is képesek megtapadni. Ezekben a helyeken (pl. Pogányvár) maradtak fenn a posztglaciális tölgykor reliktum jellegű társulásaiként a sziklai cserjések (*Waldsteinio-Spiraeetum mediae* Zólyomi 1936).

17. ábra A Medves-fennsík vegetációjának metszeti rajza: 1. Aegopodio-Alnetum; 2. Carici pilosae-Carpinetum; 3. Melittio-Fagetum; 4. Alopecuro-Arrhenatheretum, Agrostio-Beckmannietum jellegű foltokkal; 5. Tüelegyes ültetvény; 6. Quercetum petraeae-cerris; 7. Nyírligetek szórófűves gyepekkel; 8. Hegyvidéki legelő szórófűvel; 9. Alopecuro-Arrhenatheretum; 10. Mezőfil fiatalos; 11. Szubmontán bükkös Roso pendulinae-Tilietum cordatae foltokkal

18. ábra A Központi-Karancs vegetációjának metszeti rajza: 1. *Quercetum petraeae-cerris* (typicum); 2. *Epipactio-Quercetum pubescentis*; 3. *Melittio-Fagetum*; 4. *Carici pilosae-Carpinetum*; 5. Szurdokerdő fragmentum; 6. *Quercetum petraeae-cerris poetosum nemoralis*; 7. *Luzulo nemorosae-Fagetum*

Ahol a talaj már vastagabb és a törmelék sem képez túl vastag réteget (pl. Salgó, Szárkö), a szintén reliktum jellegű, fent már említett sziklai sztyepperdő vagy más néven a hársas-körises sziklaerdő (*Tilio-Fraxinetum excelsioris* Zólyomi (1934) 1967) illetve a szilikát-sziklaerdő (*Sorbo-Quercetum petraeae* Simon 1977) alakult ki (**19. ábra**). Lombkoronájuk alacsony (10-15 m), nyílt, a magasabb fák csúcscsáradtak, törzseik csokrosak. E vegetációtípusok (szikla-hasadék gyepek, sziklai cserjés, mészkőrűlő lejtősztyepperdó, sziklai sztyepperdő) helyi értékét növeli az a tény, hogy ezek a ritka társulások legközelebb csak a Mátra, a Bükk illetve a Zempléni-hegység csúcsain fordulnak elő.

Az üledékes rétegek sziklaletörésein (pl. Bárna: Szerkő) is sajátos, részben a közép-hegységi mészkő és dolomit sziklagyepekkel, részben a Duna-Tisza közti meszes homoki gyepekkel közös fejkészletű társulás tenyészik. A meszes homokkő sziklagyepnek uralkodó fűfajai a deres csenkesz, a zártabb állományokban a lappangó sás, az éles mosófű és az árvalányhaj fajok (**20. ábra**).

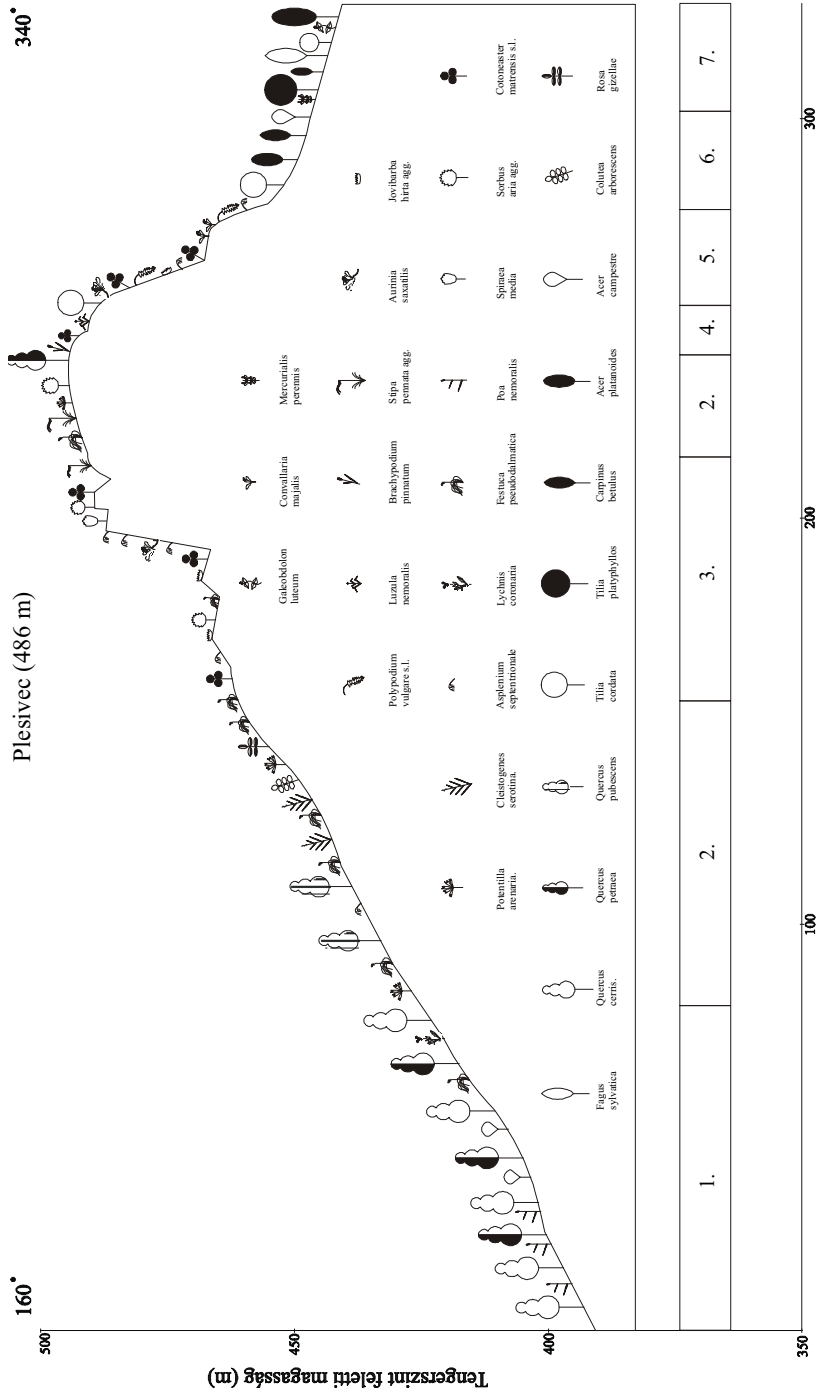
A sziklagyep és lejtősztyepperdó fajai a legeltetés következtében olyan területeken is elterjedtek, amelyek korábban minden bizonnyal erdőszűltek voltak. A legeltetés hatására a kevésbé meredek oldalakon (homokon és homokkővön) az alföldi *Junipero-Populetum albae* /Zólyomi ex Soó 1950/ Szodfridt 1969-hez hasonló borókás legelők alakultak ki (a *Populus alba*-t itt a *Betula pendula* és a *Populus tremula* helyettesíti, a gyepszintben megtalálható a *Festuca vaginata*, *Linum hirsutum* ssp. *glabrescens*, *Teucrium montanum*, *Hippocrepis comosa*, *Stipa* spp., *Alyssum montanum* ssp. *gmelinii*, *Onosma arenarium*), melyek egy része még ma is fennmaradt (Bárna környékén: pl. Hegyeske; Zagyvaróna környékén) és szép látványt nyújt a tájat kémlelő látogatók számára. A legeltetés felhagyásával azonban az enyhébb lejtők gyepjei és borókásai fokozatosan becserjésednek, majd újból erdőkké alakulnak. A száraz, erodálódott talajon azonban ez igen lassú folyamat, s nem ritkán az akác hódítja el a területeket.

Mind az eruptív, mind az üledékes szilikátos kőzeteken, de leginkább a cseres-tölgyes erdőszegélyek mentén foltszerűen felbukkan az egércsenkesz társulás (*Filagini-Vulpium* Oberd. 1938). Állományai másodlagos sziklafelületeken: erdőirtások után erózió, vagy bányászat hatására felszínre került sziklákon illetve parlagokon fordulnak elő, mindig mészmentes „talajon” (pl. Zagyvapálfalva: Bányagépgyár, Salgótárján: Füleki út 29., Somoskő: Nyerges-hegy, Szilvaskő-Szép-hegy, Siatorska-Bukovinka: Sátorosi sziklák, Medves-fennsík: Duniva hora, Hegyeskő-Zabodakó). Jellemző fajaik között említhető a *Jasione montana*, a *Hieracium pilosella*, a *Rumex acetosella*, a *Poa compressa*, a *Campanula patula* és a *Herniaria glabra*.

Érdekességként kell még kiemelni az erdőirtások után kialakult fátlan vegetáció néhány típusát is, hiszen ezek a társulások ma is nagy területeket foglalnak el a bazaltvidéken. Az ecsetpázsitos franciaperje-rétek (*Alopecuro-Arrhenatherum* /Máthé et Kovács 1960/ Soó 1971), tulajdonképpen az állandó kaszálásnak köszönhetik fennmaradásukat és sajátos fajkészletüket. Állományaikban uralkodik a franciaperje és a réti ecsetpázsit, színező elemei a boglárka fajok és a réti kakukkszegfű. A Medves-fennsík mélyedéseiben az olvadékvizek és a nyári záporok vize felgyülemlik, majd fokozatosan kiszárad. E mélyedések jellegzetes társulása a középhegységi régióban teljesen unikális hernyópázsitos sziki rét (*Agrostio-Beckmannietum eruciformis* Rapaics ex Soó 1930). Szintén a mélyebb részeken, de az enyhe lejtésű felszíneken is megjelenik a hazánkban meglehetősen ritka szőrfűgyep (*Festuco ovinae-Nardetum* Dostál 1933).

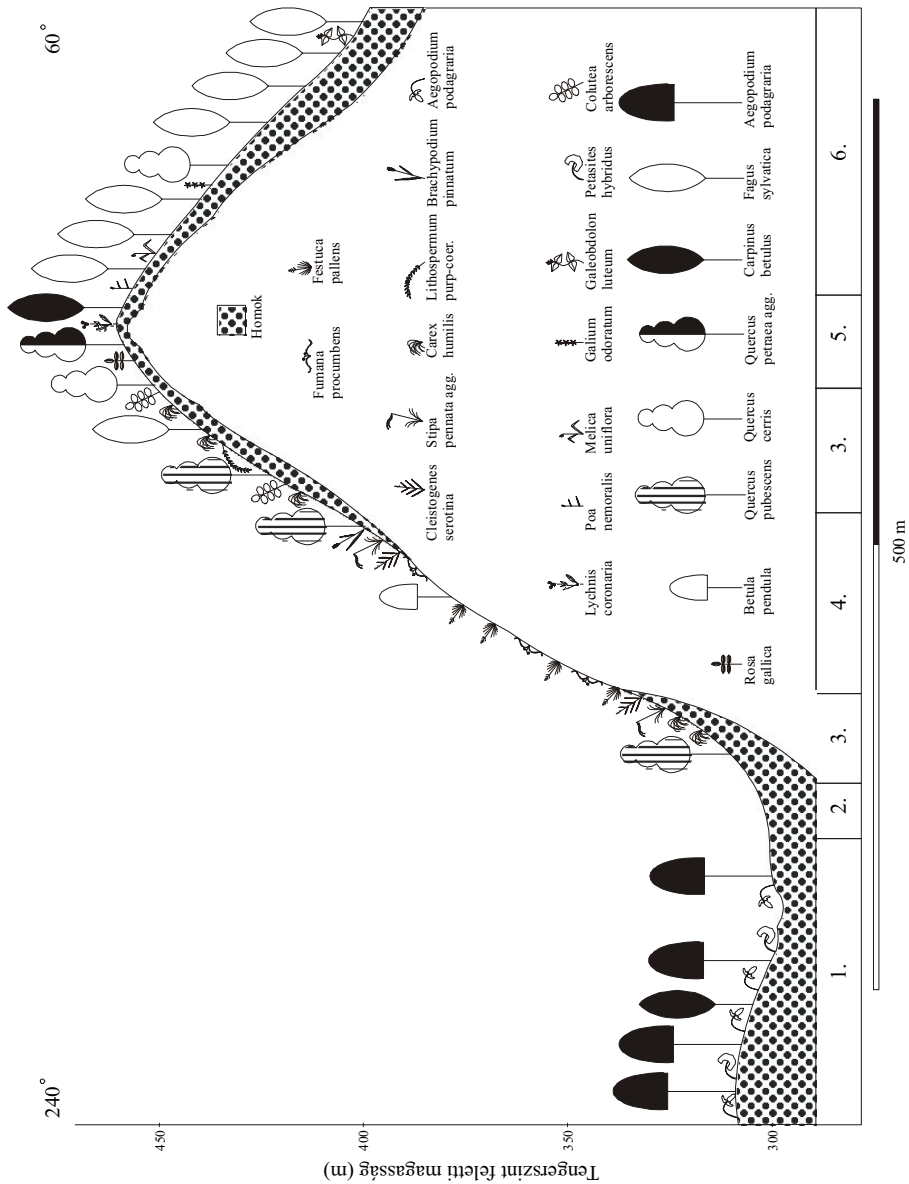
Száraz, savanyú, enyhén bolygatott helyeken, óparlagokon több helyen felbukkan a hegyi száraz rét (*Agrostetum coarctatae-tenuis* /Hargitai 1942/ Soó 1971).

A jobb talajadottságú termőhelyeken a legeltetés és kaszálás hatására a franciaperjerét mellett még számos társulás megtalálható (*Pastinaco-Arrhenatherum* (Knapp 1954) Passarge

19. ábra A Szárkő (Plesivec) vegetációjának metszeti rajza: 1. *Quercetum petraeae-cerris*; 2. *Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae*; 3. *Asplenio septentrionalis- Melicetum ciliatae* és *Waldsteinio-Spiracetum mediae*; 4. *Sorbo-Quercetum*; 5. *Hypno-Polypodietum*; 6. Felhagyott kőbánya; 7. *Mercuriali-Tilietum* (fragmentum)

20. ábra A bárnai Szerkő (Medves-Ajnácskői-hg) vegetációjának metszeti rajza:
 1. Aegopodio-Alnetum; 2. Szántó; 3. Epipactio-Quercetum; 4. Cleistogeni-Festucetum pallentis; 5. Quercetum pertaeae-cerris; 6. Melittio-Fagetum

1964, *Anthyllido-Festucetum rubrae* /Máthé et Kovács 1960/ Soó 1971, *Lolio-Cynosuretum* Tx. 1937).

Az erceskékben bővelkedő területeken (pl. Medves-fennsík peremvidéke) gyakran találkozhattunk a forráslápok (*Cardaminetum amarae* Br.-Bl. 1925, *Cardamino-Chrysosplenietum alternifoliae* Maas 1959) kicsiny állományaival. Az enyhén bolygatott partokon, de kisebb-nagyobb nyiladékokban is feltűnik a patakokat kísérő *Veronico-Glycerietum notatae* Soó 1973 corr. Borhidi 2001, a *Glycerio notatae-Catabrosetum aquaticae* Borhidi 2001 és a *Glycerietum fluitantis* Egger 1933. Az égerligetek helyén nagyobb állományban is fellelhetők (pl. Siatorka-Bukovinka: Bénai-patak) a patak menti magaskórósok (*Angelico-Cirsietum oleracei* Tx. 1937). A nagytermetű ernyősök mellett látványos a *Cirsium oleraceum* nagyobb tömege, jellemző a nagyobb foltokban is elszaporodó *Impatiens noli-tangere*, ritkább a *Petasites hybridus*. Néhol a *Filipendulo ulmariae-Geranium palustris* Koch 1926 fragmentumai is felbukkannak (pl. Ajnácskő).

Az állandó vízü tavacsák mentén (pl. Medves-fennsík), az ellaposodó völgyekben (pl. Somoskő) magassásosok (*Caricetum gracilis* Almquist 1929, *Caricetum acutiformis* Egger 1933, *Caricetum vulpinae* Soó 1927) és mocsárrétek (pl. *Carici vulpinae-Alopecuretum pratensis* /Máthé et Kovács M. 1967/ Soó 1971 corr. Borhidi 1996) fejlődnek. A láposodó, lefolyástalan és pangóvízü, hűvös tavacsákban (*Lemno-Utricularietum vulgaris* Soó 1928) előfordul a rovarfogó közönséges rence, valamint a ritka villássás (pl. Medves-fennsík: Gyökeres). A mélyebb vízü bányatavak és féltermészetes tavacsák mentén az eutróf állóvizek szukcessziójának általános stádiumai (*Potamogetonietum crispum* Soó 1927, *Potametum natantis* Soó 1927, *Callitrichetum cophocarpae* Pócs /1958/ 1998, *Juncetum bufonii* Felföldy 1942, *Lythro hyssopifolio-Gnaphalietum luteo-albi* /Bodrogyó 1948/ Pietsch 1964, *Sparganietum erectum* Roll 1938, *Typhetum angustifoliae* /Soó 1927/ Pignatti 1953, *Phragmitetum communis* Soó 1927 em. Schmale 1939, *Typhetum latifoliae* G. Lang 1973, *Oenanthe aquaticae-Rorippetum amphibae* /Soó 1928/ Lohm. 1950) tanulmányozhatók.

Mint a vidék florisztikai összetételét, úgy vegetációját is jelentősen befolyásolták az emberi beavatkozások. Az évezredes intenzív tájhasználat hatására, nagy mennyiségű növényfaj megtelepedésének eredményeképpen újabb növénytársulások jelentek meg [legutóbb pl. *Tribulo-Tragetum* Soó et Timár in Timár 1954 (DANCZA – PÁL – CSIKY 2002)]. Ezek között sorolhatók a ruderális és szeptális gyomtársulások (*Stellarietea mediae* R.Tx., Lohm. et Prsg. in R.Tx. 1950), de az akácok (*Anthriscus cerefolii-Robinetum* Majer 1963) is.

Az újabb társulások mellett az eredeti vegetációtípusok aránya is megváltozott. Évezredes emberi tevékenységek (pl. erdőirtás, legeltetés) váltották ki a cseres-kocsánytalan tölgyesek, a bokorerdő fiziognómiájú molyhos tölgyesek és az oligocén kori homokkő sziklafalak gyepeinek kiterjedését olyan területekre, ahol korábban más társulások voltak. Ez az előnyösnek semmiképpen sem nevezhető átalakulás a szárazodásnak és a talaj leromlásának tendenciáját követi, s még napjainkban is tart.

5.3.2.2. A társulások kapcsolatairól

A Nógrád-Gömöri-bazaltvidéken BRAUN-BLANQUET (1928) módszerekkel készített többszáz cönológiai felvétel közül csupán 250-et választottam ki a társulások közötti kapcsolatok elemzéséhez. Ebből, mintegy 54 felvétel a Karancs hegységéből, s 196 felvétel a Medves-Ajnácskői-hegységéből származik.

A vizsgálati területnek elsősorban az erdei és sziklai vegetációját tanulmányoztam, de a mezofil rétek esetében néhány érdekesebb, másodlagosan kialakult gyeptípussal is foglalkoztam.

Az előzetes elméleti ismeretek és terepi tapasztalatok alapján (erősen) szubjektív módon, kedvezményezett mintavétellel dolgoztam. Döntéseim helyességének (utólagos) ellenőrzése és a társulások közötti kapcsolatok feltárása végett, a Medves-Ajnácskői-hegység 16, a Karancs hegység 7 vegetációtípusát (társulását), szintetikus tabelláik konstancia értékei alapján többváltozós (klaszter) analízissel osztályoztam. A vizsgálat során csak a gyepszint fajjaival számoltam, s az elemzést a Statistica for Windows (STATSOFT 1995) programcsomag segítségével végeztem el. Az erdei és fátlan társulásokat külön vizsgáltam.

A medves-ajnácskői-hegységi erdők esetében (21. ábra) két nagy klasztermagot tudtam elkülöníteni: egy nyíltabb lombkoronájú, „szárazabb” típust és egy zártabb, „hűvösebb, nedvesebb” típust. Az elsőbe tartozik a sziklai cserjés (*Waldsteinio-Spiraeetum mediae* Zólyomi 1936, 8 felvétel alapján), a sziklai sztyepperdő (*Tilio-Fraxinetum excelsioris* Zólyomi (1934) 1967, 5 felvétel alapján), a nyílt molyhos tölgyes (22 felvétel alapján) és a cseres-kocsánytalan tölgyes (*Quercetum petraeae-cerris* Soó 1963, 15 felvétel alapján). E klasztermagban a további csoportok a szukcesszív, genetikai kapcsolatokra és/vagy a társulások térbeli közelségére utalnak. Eszerint a sziklai cserjés a sziklai sztyepperdővel, míg a nyílt molyhos tölgyes a cseres-kocsánytalan tölgyessel mutat nagyobb hasonlóságot.

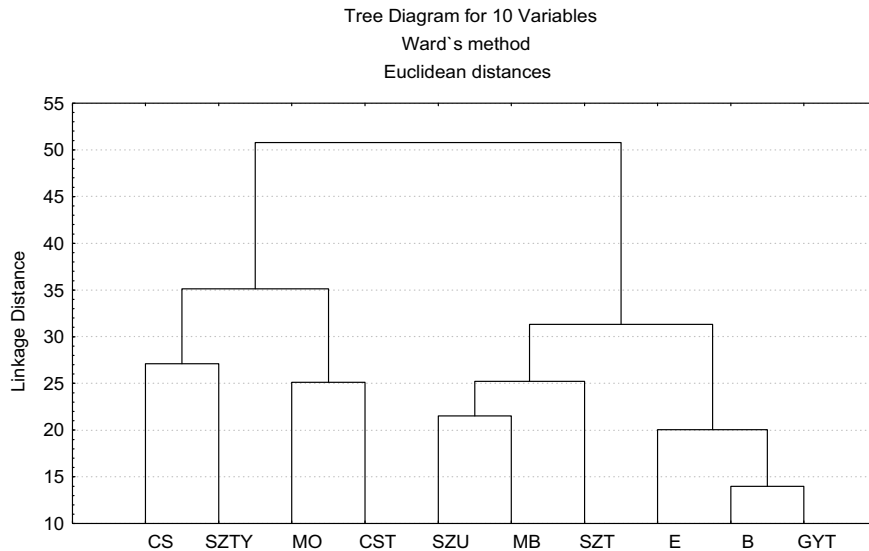
Az „üdebb” típusokat magában foglaló csoportban találjuk a szurdokerdőket (*Scolopendrio-Fraxinetum* Schwickerath 1938, 5 felvétel alapján), a mészkerülő bükkösöket (*Luzulo nemorosae-Fagetum sylvaticae* Meusel 1937, 12 felvétel alapján), a hársas sziklatömb erdőket (*Roso pendulinae-Tilietum cordatae* Csiky, Kevey et Borhidi 2000, 15 felvétel alapján), az égerligeteket (*Aegopodio-Alnetum* V. Kárpáti, I. Kárpáti et Jurko 1961, 20 felvétel alapján), a szubmontán bükkösöket (*Melittio-Fagetum* Soó 1964 em. 1971, 30 felvétel alapján) és a gyertyános-kocsánytalan tölgyeseket (*Carici pilosae-Carpinetum* Neuhäusl et Neuhäuslová-Novotná 1964 em. Borhidi 1996, 15 felvétel alapján). A fajkészlet hasonlósága alapján kapott eredmények ez esetben is a térbeli és genetikai kapcsolatokra utalnak, miszerint a szurdokerdőhöz a mészkerülő bükkös közelebb áll, mint a szintén *Tilio platyphyllae-Acerion pseudoplatani* Klika 1955 asszociációcsoportba tartozó sziklatömb erdő. A külön csoportot alkotó másik három vegetációtípus közül pedig a két zonális társulás áll közelebb egymáshoz, míg az intrazonális gyertyános-égerliget elkülönül tőlük. Ez a hasonlóság a helyi égerligetek montán jellegéből és reliktum megőrző képességéből (bükkös és kárpáti fajok) adódhat.

A nyílt vagy fátlan társulások osztályozásakor (22. ábra) a mezofil rétek (pl. *Alopecuro-Arrhenatheretum* /Máthé et Kovács 1960/ Soó 1971, 8 felvétel alapján), a szőrfűgyep (*Festuco ovinae-Nardetum* Dostál 1933, 5 felvétel alapján) és a szikesedő mocsárrétek (*Agrostio-Beckmannietum eruciformis* Rapaics ex Soó 1930, 5 felvétel alapján) elkülönültek a sziklai vegetáció különböző típusaitól. Látható, hogy a ritka „szikes rétek” jobban elváltak a nagy területeken jellemző mezofil rétektől, mint a szintén ritka szőrfűgyep. Ez a kapcsolat arra is utalhat, hogy a szikes rétek fajkészlete e területen sokkal speciálisabb, unikálisabb, mint a szőrfűgyepé, s talán megkockáztatható az a kijelentés is, hogy sokkal kevésbé „természetes”.

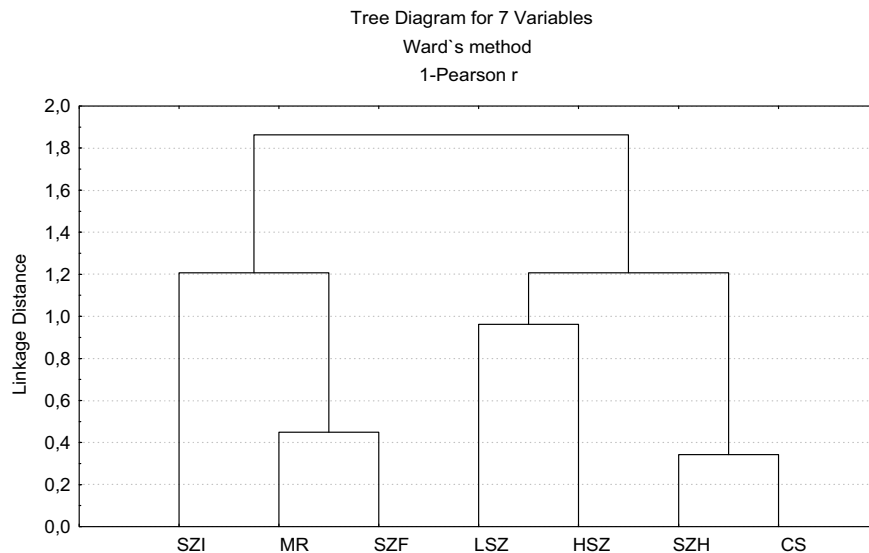
A másik klasztermagban a sztyeppelemekben gazdagabb mészkerülő lejtősztyeppré (*Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae* Májovsky 1955, 5 felvétel alapján) és a meszes, oligocén kori homokkő sziklagyep (15 felvétel alapján) különül el a sziklahasadék gyeptől (*Asplenio septentrionalis-Melicetum ciliatae* (Soó 1940) Máthé et Kovács 1964, 23 felvétel alapján) és sziklai cserjéstől. E kapcsolat hátterében az állhat, hogy a meredekebb, sziklásabb felszíneken tenyésző sziklahasadék gyep és sziklai cserjés fajkompozíciójában fontos szerepet kapnak a nyílt sziklagyepi elemek, míg a mészkerülő lejtősztyeppré és meszes, oligocén kori homokkő gyep esetében ezek száma jelentősen csökken, s a zárt gyepnek elemei uralkodnak.

Az „üdebbnek” és „szárazabbnak” gondolt társulások esetében a Karancs hegységi és medves-ajnácskői-hegységi tabellákat megkülönböztetve is végeztem összehasonlításokat. A

- 21. ábra** A bazaltvidék erdei társulásainak osztályozása a gyepszint konstanciaértékei alapján. Rövidítések: **B**: szubmontán bükkös; **CS**: sziklai cserjés; **CST**: cseres-kocsánytalan tölgyes (tipikum); **E**: podagrafüves égerliget; **GYT**: középhegységi gyertyános-kocsánytalan tölgyes; **MB**: mészkerülő bükkös; **MO**: nőszőfüves-molyhos tölgyes; **SZT**: sziklagörgeteg-erdő; **SZTY**: sziklai sztyepperdő; **SZU**: szurdokerdő

- 22. ábra** A bazaltvidék fátlan társulásainak osztályozása a gyepszint konstancia értékei alapján. Rövidítések: **CS**: sziklai cserjés; **HSZ**: meszes homokkő-sziklagyep; **LSZ**: mészkerülő lejtősztyepp; **MR**: egyéb mezofil rétek; **SZF**: mezofil szőrfűgyep; **SZH**: szilikát sziklahasadékgyep; **SZI**: hernyópázsitos sziki rét

molyhos tölgyeseket, valamint a hársas sziklatömb erdőket hegységek szerinti eredetük alapján nem választottam külön-külön tabellákba, mivel a molyhos tölgyes esetében bazaltból és andezitről csak kettő-kettő, míg a többi felvétel oligocén-miocén kori üledékekről származik (hegységtől függetlenül). A hársas sziklatömb erdők esetében pedig olyannyira hasonló geomorfológiai szituációról van szó – ti. nagy kiterjedésű periglaciális kőtengerek – hogy az eruptív kőzetek kémiai összetételében mutatkozó különbségektől függetlenül, gyakorlatilag azonos élőhelyről beszélhetünk. Az összes többi társulás esetében a bazalt és az andezit alapközet alapján elválasztottam a különböző hegységekből származó felvételeket.

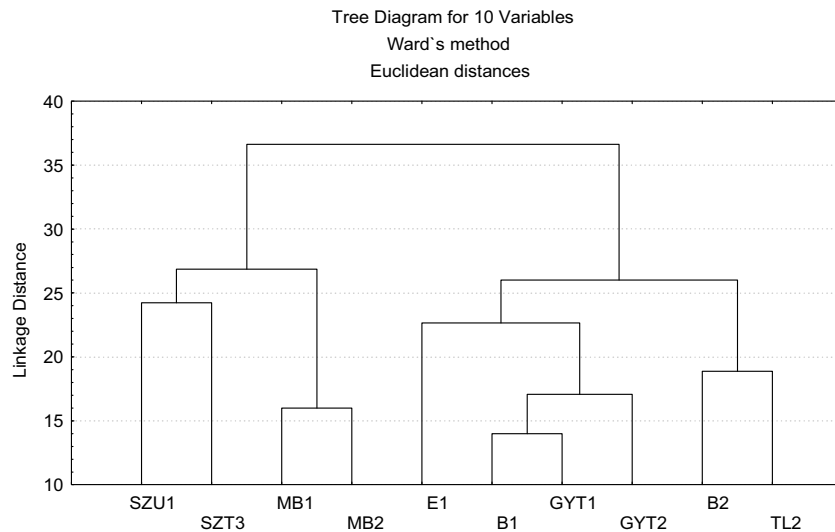
Az „üdébbek” esetében két csoportot különíthetem el (**23. ábra**), a sekély termőrétegű talajon (szurdokerdő, hársas sziklatömb erdő, mészkertülő bükkösök) és a vastagabb termőrétegű talajokon fejlődőket (gyertyános-égerliget, szubmontán bükkösök, gyertyános-kocsánytalan tölgyesek és a karancsi „szurdokerdő”). Az utóbbi csoportba sorolt karancsi szurdokerdők (5 felvétel alapján) elméletileg/megnevezésük alapján kilógnak ebből a klasztermagból, s hasonlóságuk a karancsi szubmontán bükkösökhöz (3 felvétel alapján), meglepőnek tűnik. Ez az élőhelytípus a Karancs legmagasabb csúcsairól északias irányba lefutó, törmelékes talajú völgyekben található (**18. ábra**), melyben a kora tavaszi geofiton aszpektus többé-kevésbé fejlett, s a lombkoronában a jó növekedésű hegyi juharnak komoly szerep jut. Nyári aszpektusuk azonban igen fejletlen, s a túltartott vadállomány (főként vaddisznó, muflon) miatt többnyire nudum. Gyepszintjükben általános *Carpinion* és *Quercus-Fagetum* elemek jellemzőek, mely tulajdonságban igen közel állnak a karancsi bükkösökhöz. Emiatt úgy gondolom, hogy a későbbiekben ezen állományokat nem tekintem külön társulásba tartozóknak, hanem a helyi szubmontán bükkösöknek egy völgyalji, hegyi juharos konszociációjaként fogom fel őket.

A szárazabb élőhelyeket tekintve (**24. ábra**) a cseres-kocsánytalan tölgyesekhez (karancsi állományok 12 felvétel alapján) kapcsolódnak mind a molyhos tölgyesek, mind a rekettyés tölgyesek (*Genista pilosae-Quercetum petraeae* (Magyar 1933) Zólyomi et al. ex Soó 1963, 7 felvétel alapján). Véleményem szerint a helyi molyhos tölgyesek és mészkertülő tölgyesek között igen nehéz különbséget tenni (nagy az átfedés), s állományaik is nagy „felületen” érintkeznek (**18. ábra**). Mindkét edafikus társulás mai kiterjedését elsősorban a korábbi erdőkielésnek, illetve a túltartott vadállománynak köszönheti. Feltételezéseim szerint mindkét élőhely típus a talaj leromlása következtében a cseres-kocsánytalan tölgyesek rovására terjeszkedett ki. Ezt a „genézist” fajkészletük is tükrözi.

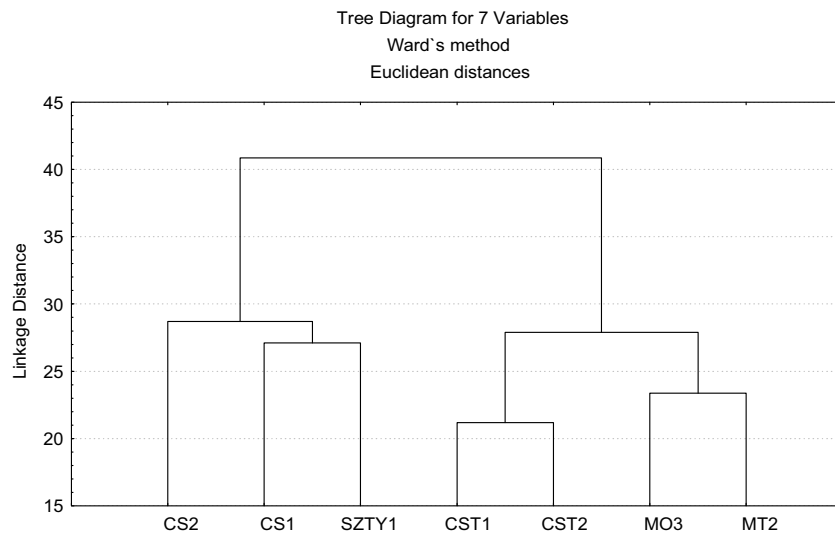
A száraz élőhelyek osztályozásánál kapott másik csoport elkülönülése nem meglepő, hiszen azt a sziklai sztyepperdő és a sziklai cserjések alkotják. Az állományok elszigetelődésére utal, hogy a sátorosi (Karancs hegység) és a medves-ajnácskői-hegységi sziklai cserjések elkülönülnek egymástól, s a bazalton fejlődő sziklai cserjések jobban hasonlítanak a szintén bazalton fejlődő sziklai sztyepperdőre, mint az andeziten élő sziklai cserjésekre (3 felvétel alapján).

A nyílt sziklai vegetáció esetében meglehetősen lépcsőzetes dendrogram rajzolódott ki (**25. ábra**). Ebben az osztályozásban a legérdekesebb összefüggésként talán az említhető meg, hogy az elemzés szerint a karancsi mészkertülő lejtősztyepprétek (5 felvétel alapján) közelebb állnak a bazaltból származó sziklahasadék gyepekhez és sziklai cserjésekhez, mint az andeziten felvételezett sziklai cserjésekhez. Ez az eredmény is utal(hat) a sziklai cserjések és a mészkertülő lejtősztyepprétek (helyileg) elkülönülő szukcessziós kapcsolataira, de egész egyszerűen arra is, hogy a Karancs hegységben ritkának számító nyílt, sziklai vegetációtípusok egymástól meglehetősen elszigetelten, csupán fragmentumokban léteznek. Ez utóbbi viszont a véletlenszerűségnek és nem az ismétlődésnek, a „szabályszerűségnek”, a szukcesszió térbeli „tetténérésének” (pl. reliktumok, megtelepedések) kedvez.

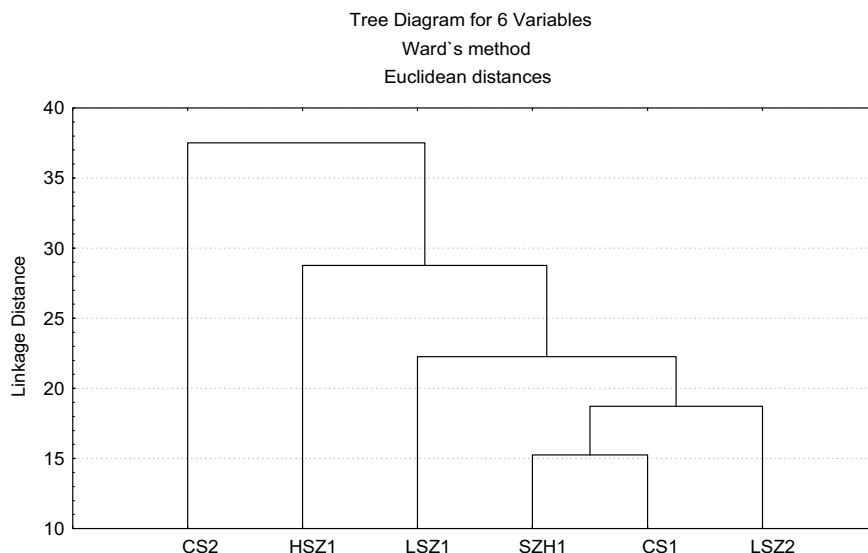
23. **ábra** A Nógrád-Gömöri bazaltvidék üde, erdei társulásainak osztályozása a gypsint konstanciaértékei alapján. Rövidítések: **B1**: szubmontán bükkös/ Medves-Ajnácskői-hg.; **B2**: szubmontán bükkös / Karacs-hg.; **E**: podagrafüves égerliget; **GYT1**: gyertyános-kocsánytalan tölgyes/ Medves-Ajnácskői-hg.; **GYT2**: gyertyános-kocsánytalan tölgyes/ Karacs-hg.; **MB1**: mészkertülő bükkös/ Medves-Ajnácskői-hg.; **MB2**: mészkertülő bükkös/ Karacs-hg.; **SZT3**: sziklagörgeteg-erdő; **SZU1**: szurdokerdő/ Medves-Ajnácskői-hg.; **TL2**: „szurdokerdő”/ Karacs-hg.

24. **ábra** A Nógrád-Gömöri bazaltvidék xerofil, erdei és cserjés társulásainak osztályozása a gypsint konstanciaértékei alapján. Rövidítések: **CS1**: sziklai cserjés/ Medves-Ajnácskői-hg.; **CS2**: sziklai cserjés/ Karacs-hg.; **CST1**: cseres-kocsánytalan tölgyes/ Medves-Ajnácskői-hg.; **CST2**: cseres-kocsánytalan tölgyes/ Karacs-hg.; **MO3**: nőzőfüves-molyhos tölgyes; **MT2**: rekettyés cseres-kocsánytalan tölgyes, **SZTY1**: sziklai-sztyepperdő

25. **ábra** A Nógrád-Gömöri bazaltvidék nyílt, sziklai társulásainak osztályozása a gyepszint konstanciaértékei alapján. Rövidítések: **CS1**: sziklai cserjés/ Medves-Ajnácskői-hg.; **CS2**: sziklai cserjés/ Karancs-hg.; **HSZ1**: meszes homokkő-sziklagyep; **LSZ1**: mészkerülő lejtősztyepp/ Medves-Ajnácskői-hg.; **LSZ2**: mészkerülő lejtősztyepp/ Karancs-hg.; **SZH1**: szilikát sziklahasadékgyep

5.3.2.3. A tárgyalásra kerülő társulások rendszere

A dolgozatban a hazai társulások vörös könyvében közölt rendszert vettem alapul (BORHIDI–SÁNTA 1999). Az új társulások esetében a fajkészletében és struktúrájában leginkább hasonló, a hierarchiában legközelebb álló, még számozott társulás után rendezve soroltam a leírt nodum nevét. Ugyanígy jártam el a hazánkban eddig nem tárgyalt fitotaxonokkal is. Az általam cönológiai felvételekkel kimutatott, részletesen tárgyalt társulás-neveket vastagon szedett betűkkel jelöltem.

A rendszer ennek megfelelően a következő:

IV. KASZÁLÓK ÉS MAGASFÜVŰ RÉTEK (BORHIDI–SÁNTA 1999/1999)

12. Class.: *Molinio-Arrhenatheretea* R.Tx. 1937

12.1. Ord.: *Molinietalia* Koch 1926

12.1.1. All.: *Molinion coeruleae* Koch 1926

12.1.1.3. Ass.: *Nardo-Molinietum hungaricae* (Kovács 1962) Borhidi 2001

12.2. Ord.: *Arrhenatheretalia* Pawlowski 1928

12.2.1. All.: *Arrhenatherion* Koch 1926

12.2.1.3. Ass.: *Pastinaco-Arrhenatheretum* /Knapp 1954/ Passarge 1964

12.2.2. All.: *Cynosurion* R.Tx. 1947

Ass.: *Festuco rubrae-Agrostietum capillaris* Horv. 1951
nardetosum Oroian 1998

13. Class.: *Calluno-Ulicetea* Br.-Bl. et R.Tx. 1943
 13.1. Ord.: *Nardetalia* Oberd. ex Preising 1949
 13.1.1. All.: *Violion caninae* Schwickerath 1944
 13.1.1.4. Ass.: *Festuco ovinae-Nardetum* Dostál 1933

VI. SZIKLAHASADÉK-NÖVÉNYZET (BORHIDI–SÁNTA 1999)

14. Class.: *Asplenetia trichomanis* (Br.-Bl. in Meyer et Br.-Bl. 1934) Oberd. 1977
 14.2. Ord.: *Androsacetalia vandellii* Br.-Bl. in Meier et Br.-Bl. 1934
 14.2.1. All.: *Asplenion septentrionalis* Oberd. 1938
 14.2.1.1. Ass.: *Asplenietum septentrionalis* Schwickerath 1944
 14.2.1.2. Ass.: *Woodsio ilvensis-Asplenietum septentrionalis* R. Tx. 1937
 14.2.2. All.: *Hypno-Polypodium* Mucina 1993
 14.2.2.2. Ass.: *Hypno-Polypodium vulgare* Jurko et Peciar 1963

VII. PIONÍR ÉS SZÁRAZ GYEPEK (BORHIDI–SÁNTA 1999)

18. Class.: *Festuco-Brometea* Br.-Bl. et R. Tx. ex Klika et Hadac 1944
 18.1. Ord.: *Stipo pulcherrimae-Festucetalia pallentis* Pop 1968
 18.1.1. All.: *Asplenio septentrionali-Festucion pallentis* Zólyomi 1936 corr. Soó 1971
 18.1.1.1. Ass.: *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae* (Soó 1940)
 Máthé et M. Kovács 1964
 18.1.1.2. Ass.: *Poetum scabrae* Zólyomi 1936
 18.1.1.3. Ass.: *Mimuartio-Festucetum pseudodalmaticae* (Mikyska
 1933) Klika 1938
 18.1.*. All.: *Alysso saxatilis-Festucion pallentis* Moravec in Holub et al. 1967
 18.1.*.*. Ass.: *Alysso saxatilis-Festucetum pallentis* Klika ex
 Cеровsky 1949 corr. Gutermann et Mucina 1993
 18.2. Ord.: *Festucetalia valesiaca* Br.-Bl. et R.Tx. ex Br.-Bl. 1949
 18.2.1. All.: *Festucion rupicola* Soó 1940 corr. 1964
 C) LEJTŐSZTYEPPEK
 18.2.1.8. Ass.: *Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae* Májovsky
 1955
 18.3. Ord.: *Brometalia erecti* Br.-Bl. 1936
 18.3.1. All.: *Bromo-Festucion pallentis* Zólyomi 1966
 18.3.1.1. Ass.: *Stipo eriocauli-Festucetum pallentis* /Zólyomi 1958/
 Soó 1964
 18.3.1.6. Ass.: *Cleistogeni-Festucetum pallentis* ass. nova

X. CSERJÉSEK

27. Class.: *Rhamno-Prunetea* Rivas-Goday et Borja 1961 (Szárász és
 mezofil cserjések)
 27.1. Ordo: *Prunetalia spinosae* Tx. 1952
 27.1.3. All.: *Spiraeion mediae* Borhidi et Varga Z. 1998
 27.1.3.2. Ass.: *Waldsteinio-Spiraeetum mediae* Zólyomi 1936

XI. LOMBLEVELŰ ERDŐK (BORHIDI–SÁNTA 1999)

30. Class.: *Querco-Fagetea* Br.-Bl. et Vlieger in Vlieger 1937 em. Borhidi 1996
 30.1. Ordo: *Fagetalia sylvaticae* Pawlowski in Pawl. et al. 1928

- 30.1.1. All.: *Alnion incanae* Pawlowski in Pawlowski et Wallisch 1928
 30.1.1.1. Suball.: *Alnenion glutinosae-incanae* Oberd. 1953
 DOMBVIDÉKI ÉGERLIGETEK
 30.1.1.1.1. Ass.: *Aegopodio-Alnetum* V. Kárpáti, I. Kárpáti et Jurko 1961
 30.1.2. All.: *Carpinion betuli* Issler 1931
 30.1.2.5. Ass.: *Carici pilosae-Carpinetum* Neuhäusl et Neuhäuslová-
 Novotná 1964 em. Borhidi 1996
 30.1.3. All.: *Tilio platyphyllae-Acerion pseudoplatani* Klika 1955
 A) SZIKLAI ÉS TÖRMELEKLEJTŐ-ERDŐK
 30.1.3.2. Ass.: *Mercuriali-Tilietum* Zólyomi et Jakucs in Zólyomi 1958
 30.1.3.* Ass.: *Roso pendulinae-Tilietum cordatae* Csiky, Kevey et
 Borhidi 2000
 B) SZURDOKERDŐK
 30.1.3.3. Ass.: *Parietario-Aceretum* (Horánszky 1964) Soó 1971
 30.1.3.5. Ass.: *Scolopendrio-Fraxinetum* Schwickerath 1938
 30.1.4. All.: *Fagion sylvaticae* Luquet 1926
 30.1.4.1. Suball.: *Eu-Fagenion* Oberd. 1957
 30.1.4.1.2. Ass.: *Melittio-Fagetum* Soó 1964 em. 1971
 30.1.4.1.3. Ass.: *Aconito-Fagetum* Soó 1960
 30.1.6. All.: *Luzulo-Fagion* Lohm. Et Tx. In Tx. 1954
 30.1.6.1. Ass.: *Luzulo nemorosae-Fagetum sylvaticae* Meusel 1937
 30.1.6.2. Ass.: *Sorbo torminalis-Fagetum* /Horvát A.O. 1972/ Borhidi et Kevey 1997
 30.1.6.3. Ass.: *Galio rotundifolio-Fagetum* Soó 1971
 30.2. Ordo: *Quercetalia roboris* R.Tx. 1931
 30.2.1. All.: *Genisto germanicae-Quercion* Neuhäusl et Neuhäuslová-
 Novotná 1967
 30.2.1.1. Ass.: *Deschampsio flexuosae-Quercetum sessiliflorae* Firbas et
 Sigmond 1928
 30.2.1.2. Ass.: *Luzulo forsteri-Quercetum* Borhidi et Kevey 1996
 30.2.1.3. Ass.: *Sorbo-Quercetum petraeae* Simon 1977
 30.2.2. All.: *Castaneo-Quercion* Soó 1962 em. 1971
 30.2.2.1. Ass.: *Castaneo-Quercetum* I.Horvat 1938
 30.2.2.1. Ass.: *Luzulo-Carpinetum* Soó ex Csapody 1964
 31. Class.: *Quercetea pubescentis-petraeae* (Oberd. 1948) Jakucs 1960
 31.2. Ordo: *Quercetalia cerris* Borhidi 1996
 31.2.1. All.: *Quercion petraeae* Zólyomi et Jakucs 1957
 31.2.1.4. Ass.: *Quercetum petraeae-cerris* Soó 1963
 Ass.: *Poo nemoralis-Quercetum dalechampii* Somsák et Háberová 1979
 31.2.1.5. Ass.: *Genisto pilosae-Quercetum petraeae* / Magyar 1933/
 Zólyomi et al. ex Soó 1963
 31.2.2. All.: *Quercion farnetto* I.Horvat 1954
 31.2.2.2. Ass.: *Genisto pilosae-Quercetum polycarpae* /A.O.Horvát
 1967/ Borhidi et Kevey 1996
 31.2.3. All.: *Aceri tatarici-Quercion* Zólyomi et Jakucs 1957
 A) HEGYI ERDŐK (KÖZÉPHEGYSÉGI KONTINENTÁLIS TÖLGYESEK ÉS
 BOKORERDŐK)
 31.2.3.1. Ass.: *Poo panonicae-Quercetum petraeae* /Horánszky 1964/
 Soó 1971

- 31.2.3.2. Ass.: *Tilio-Fraxinetum excelsioris* Zólyomi (1934) 1967
 31.2.3.3. Ass.: *Cirsio pannonici-Quercetum pubescentis* Less 1998
 31.2.3.4. Ass.: *Corno-Quercetum pubescentis* Jakucs et Zólyomi ex Máthé et Kovács 1962
 31.2.3.5. Ass.: *Seslerio hungaricae-Quercetum virgilianae* Suba et al. 1982
 31.2.3.6. Ass.: *Ceraso mahaleb-Quercetum pubescentis* Jakucs et Fekete 1957
 31.2.3.7. Ass.: *Epipactio microphyllae-Quercetum pubescentis* ass. nova

5.3.2.4. A tárgyalás sorrendjéről

Annak ellenére, hogy a hazai társulások vörös könyvében szereplő (fenti) rendszert elfogadom, a tárgyalás során nem e rendszernek megfelelő sorrendben jellemzem a bazaltvidék társulásait.

Ez a deviancia némi magyarázatra szorul.

Elsőként a terület klímazonális erdőtársulásait jellemzem, a legmagasabb zónától a legalacsonyabb felé (bükkösök, gyertyános-tölgyesek, cseres-tölgyesek). Ezt követően a domborzat által befolyásolt edafikus erdőtársulásokat mutatom be, majd az égeresek, mint a víz által befolyásolt edafikus társulások kerülnek „terítékre”. Mivel a területen nagyobb felületen, természetes állapotban csak a bazaltsziklai vegetáció maradt fenn (az andezit jelentéktelen kiterjedésű vagy másodlagos; a homokkő vegetáció pedig legtöbbször csak a sziklafelszíneken maradt meg természetes állapotában), ezért a bazaltsziklák feltételezett szukcessziós sorát képező edafikus társulásokat külön csoportba szedve tárgyalom, a primér stádiumok felől (sziklahasadék gyepek) a sziklaerdők (sziklai sztyepperdő) felé haladva. A helyi oligocén kori homokkő felszíneken kialakult xerofil sziklagyepeket és a mezofil szőrfügyepeket a dolgozat végén, mint az antropogén hatások következtében kialakult különlegességeket említtem.

5.3.3. A SZUBMONTÁN BÜKKÖSÖK

5.3.3.1. A szubmontán és montán bükkösök hazai és szlovákiai elterjedéséről

Hazánk legmagasabb középhegységeiben (pl. Mátra, Bükk, Börzsöny, Zempléni-hegység) a bükkösök 400-600 m tsz. f. magasságtól zonálisak. A *Matricum* e (vertikális) sávjában 750 méterig egy meglehetősen nehezen jellemezhető, ún. északi-középhegységi bükkös található (BORHIDI – SÁNTA 1999), amelyben megjelennek ugyan a hazánk ÉK-i felére jellemző kárpáti bükkös elemek (pl. *Primula elatior*, *Scopolia carniolica*), de szép számmal megtalálhatók még a *Pannonicum* tölgyeseiben jellemző fajok is (pl. *Melittis carpatica*).

Az Északi-középhegység alacsonyabb területein ez a társulás általában csak extrazonális helyzetben tűnik fel (Cserhát, Heves-Borsodi dombság, Upponyi-hegység, Aggteleki-karszt, Cserehát), de a Medves-Ajnácskői-hegység legmagasabb tetőin még zonálisnak tekinthető (KÁRPÁTI 1952, JAKUCS 1961a, MICHALKO et al. 1987, VOJTKÓ 1995a).

750 m felett (Börzsöny, Mátra, Bükk, Zempléni-hegység) egy másik, *Tilio-Acerion* fajokban gazdagabb típus jelenik meg, az ún. hegyvidéki, vagy montán bükkös (BORHIDI – SÁNTA 1999).

Csehországban és Szlovákiában az ún. *Querci-Fagetum* erdőtípusba sorolt szubmontán bükkösöket számos asszociáció képviseli, mint a közép-európai *Melico-Fagetum* (Knapp 1942)

Oberd. 1957, *Festuco drymejae-Fagetum* Magic 1978, *Carici pilosae-Fagetum* Oberd. 1957 és a *Dentario bulbiferae-Fagetum* Zlatnik 1935. Cseh és szlovák botanikusok szerint az északi-középhegységi szubmontán bükkösök is ezekhez hasonlóak (NEUHÄUSL 1969, MICHALCO et al. 1987). A közölt tabellák alapján ez a megállapítás elfogadhatónak tűnik, ám bizonyítása további vizsgálatokat igényel. A montán bükköseinkhez hasonló állományait az északi szomszédaink a *Dentario enneaphylli-Fagetum* Oberdorfer ex W. et A. Matuszkiewicz 1960, a *Dentario glandulosae-Fagetum* Matuszkiewicz 1964, a *Violo reichenbachianae-Fagetum* Moravec 1979 és a *Festuco altissimae-Fagetum* Schlüter in Grüneberg et Schlüter 1957 asszociációkba sorolják (NEUHÄUSL 1969, MORAVEC 1983, 1985, CHYTRY – KUCERA – KOCI 2001), figyelmen kívül hagyva azt az általunk fontosnak tartott momentumot (SOÓ 1962), hogy a *matricum*-i állományok többségéből vegetációtörténeti okokból már hiányoznak a nyitvatermők. Ez utóbbi különbségtől eltekintve (a tabellák alapján) a hazai montán bükköseink, mint fajszegényebb típusok valóban megfeleltethetők lennének a fenti asszociációknak, s ha ezt sikerülne bizonyítani, a nomenklaturai prioritáshoz nem férhetne kétség.

5.3.3.2. Irodalmi áttekintés

A hazai „gyertyános bükkösöket” eleinte a közép-európai szubmontán bükkösökkel azonosították. SOÓ (1937) mátrai flóraművében a hegység jellemző társulásai között a bükkösöket a *Fagion silvaticae* asszociáció csoportba tartozó *Fagetum silvaticae*-ként nevezi meg. ZÓLYOMI (1958) is még *Fagetum silvaticae hungaricum*-ként jellemzi a budai-hegységi fragmentum állományokat, s 1:1.500.000-os léptékű potenciális vegetációtérképén e „kicsiny”, extrazonális foltokat is feltünteti (ZÓLYOMI 1967a). A Mátra és a Börzsöny szubmontán bükköseinek tanulmányozása után SZUJKÓ-LACZA (1962) a hazai állományokat a *Melico-Fagetum* földrajzi variánsaiként azonosította. Periglaciális kötengerekről egy új társulást ír le, az ún. törmelékes bükköst (*Dicrano-Fagetum* Szujkó-Lacza 1962), amelyet erdész kutatók a Mátrában már korábban felismertek (SZÖNYI 1955), s amely a nudum bükkösökhöz igen közel áll. A montán bükkösök helyi karakterfajaiként a *Clematis alpina*-t (a Börzsönyből hiányzik), a *Festuca altissima*-t, a *Lunaria rediviva*-t, a *Rosa pendulina*-t, az *Orobanche flava*-t, a *Petasites albus*-t, a *Polygonatum verticillatum*-ot, a *Prenanthes purpurea*-t (a Börzsönyből hiányzik), a *Pleurospermum austriacum*-ot, a *Sambucus racemosa*-t és a *Valeriana sambucifolia*-t tartja számon. Annak ellenére, hogy SOÓ (1962) SZUJKÓ-LACZA megállapításaival egyidőben (egy kötetben, a mátrai és börzsönyi felvételekre hivatkozva) *Melittio-Fagetum* néven elkülöníti a *Matricum* „gyertyános bükköseit”, a botanikusok többsége ezt még sokáig nem fogadta el. E dolgozatában SOÓ a bükkösök kritikai áttekintését is elvégzi, s kitér a szubmontán és montán bükköseink különbségeinek taglalására is. Részletesen jellemzi az *Aconito-Fagetum*-ot, s karakterfajaiként a *Ribes alpinum*-ot, az *Aconitum gracile*-t, az *A. moldavicum*-ot, a *Chaerophyllum hirsutum*-ot, a *Circaea alpina*-t, a *Clematis alpina*-t, a *Dentaria glandulosa*-t, a *Geum aleppicum*-ot, a *Hesperis matronalis*-t, a *Lunaria rediviva*-t, a *Myosotis sylvatica*-t, az *Orobanche flava*-t, a *Petasites albus*-t, a *Pleurospermum austriacum*-ot, a *Polygonatum verticillatum*-ot, a *Prenanthes purpurea*-t, a *Ranunculus cassubicus*-t, a *Rosa pendulina*-t, a *Senecio fuchsii*-t és a *Valeriana sambucifolia*-t sorolja. HORÁNSZKY (1964) a Visegrádi-hegységből tíz felvétel alapján írja le a „*Melico-Fagetum*” állományok helyi jellemzőit. Megállapítja, hogy a Visegrádi-hegységben is csak extrazonálisan fejlődnek ki bükkös erdők és a gyertyános-tölgyesektől való elkülönítésük komoly gondot okoz. SOÓ (1964a) synopsis-ában részletesen megmagyarázza a *Melittio-Fagetum* név szükségességét, s megemlíti, hogy a *Melico-Fagetum* Szlovákiában sem létezhet, a *Quercus cerris*, *Carex pilosa*, *Dentaria enneaphyllos*, *Festuca drymeia*, *Galanthus nivalis*, *Isopyrum thalictroides*, *Scoploia carniolica*, a *Dentaria glandulosa*

(stb.) jelenléte miatt. Meglepő, hogy e fajok között találjuk az *Aconito-Fagetum* néhány karakterfaját is. A bükk-hegységi (500-700 m között zonális) szubmontán bükkös állományok húsz felvétel alapján kerülnek bemutatásra (ZÓLYOMI 1967b). A 700 m-től zonális montán bükkösök harminc felvételében lokális karakterfajnak számít a *Polygonatum verticillatum*, a *Senecio nemorensis* ssp. *fuchsii*, a *Sorbus aucuparia*, a *Rosa pendulina*, a *Petasites albus* és az *Aconitum variegatum* ssp. *gracile*. Csehszlovákia bükköseinek fitocönológiai áttekintésében NEUHÄUSL (1969) a szubmontán régióból több bükkös társulást is sorol, ám a *Melitti-Fagetum*-ot meg sem említi. Véleménye szerint a Kárpátok déli felében (Szlovákia) a „*Fagetum carpaticum submontanum* (ass. *Fagus silvatica-Dentaria bulbifera*)” jellemző, amelyben Csehszlovákia egyéb szubmontán bükköseivel szemben földrajzi differenciális fajoknak számítanak a *Carex pilosa*, *Galium schultesii*, *Hacquetia epipactis*, *Isopyrum thalictroides*, *Dentaria glandulosa*, *Euphorbia amygdaloides*, *Symphytum tuberosum* stb., csupa olyan elem, amely a *Melitti-Fagetum*-ban is fellelhető, vagy a Nógrádi-medencében (*Matricum*-ban) őshonos. SOÓ (1973) synopsisának ötödik kötetében felrója az előbb is említett botanikusok következetlen társulásvég használatát, és elmarasztaló sorait meg is indokolja. Mindhiába, mert KOVÁCS Margit (1975) ötvenhárom felvétel alapján továbbra is *Melitti (Melico)-Fagetum* néven jellemzi a zonális, mátrai állományokat. Megjegyzi, hogy a montán bükkösöktől a *Rosa pendulina*, *Lunaria rediviva*, a *Polygonatum verticillatum* és a *Scopolia carniolica* *accidens* jelenlétével különbözik. Ehhez képest, az ugyanitt közölt tizenhárom *Aconito-Fagetum* felvétel szintetikus tabellája alapján e fajok a montán bükkösökben is sporadikusak, konstancia értékük itt is csak I-II. A két bükkös elválasztásában segíthet még a montán típus *Tilio-Acerion* jellegű elemekben való gazdagsága (pl. *Acer pseudo-platanus*, *Clematis alpina*, *Hesperis matronalis*, *Petasites albus*, *Pleurospermum austriacum*). SIMON (1977) huszonegy *Melitti-Fagetum subcarpaticum* Soó 1962 felvételt közül a Zempléni hegységből. A montán és szubmontán bükkösök elkülönítését az előbbieket karakterfajai, az *Astrantia major*, *Dentaria glandulosa*, *Hordehymus europaeus*, *Polygonatum verticillatum*, *Prenanthes purpurea*, *Senecio fuchsii* és a *Vicia sylvatica* jelenléte segíti.

Északi szomszédaink (egykori Csehszlovákia) nemcsak a szubmontán, de a montán bükköseinket sem ismerik el, legalábbis nem említik őket (NEUHÄUSL 1969, MORAVEC 1983, 1985, MICHALCO et al. 1987, KLIMENT – WATZKA 2000, CHYTRY – KUCERA – KOCI 2001).

A *Melitti-Fagetum*-ot és az *Aconito-Fagetum*-ot a legutóbbi évekig (SOÓ 1980) a *Fagetalia* asszociáció rend, *Fagion medio-europaeum* csoportjának, *Asperulo-Fagion* alcsoportjába sorolták. Újabban (BORHIDI 1996) az utóbbinak megfelelő, s korábban is (SOÓ 1962) használt *Eu-Fagion* csoportba tartoznak.

5.3.3.3. Dinamika

Az északi-középhegységi bükkösökből több idősebb állományt is ismerek a területen (a legkorosabb, a kápolna-hegyi: 160 éves), így hosszabbtávú dinamikájukról is vannak hipotéziseim, amelyek az irodalmi adatokkal is egybevágóak (FRANK 2000). Ezek szerint a „rudaskorig” az erdő aljnövényzete a fényhiány és gyökérkonkurencia miatt gyakran nudummá válik. Ezután az erdő öngyérülésének hatására az árnyalást is bíró fajok fokozatosan „visszatelepsznek”, újból tért hódítanak. A meredek lejtőkön, a sekély sziklás, törmelékes, sziklagörgeteges talajon, a rétegforrások felfakadásánál (természeti katasztrófák hatására) már nyolevan éves korú erdőkben is egyre gyakrabban találkozunk léekkel, amelyekben eleinte fénykedvelő és azt elviselő lágyszárúak (pl. *Dryopteris* spp., *Athyrium filix-femina*, *Gymnocarpium dryopteris*, *Polystichum aculeatum*, *Impatiens noli-tangere*, *Urtica dioica*, *Atropa bella-donna*, *Petasites albus*, *Cephalaria pilosa*, *Stachys sylvatica*, *Geranium robertianum*,

Epilobium spp., s újabban a *Scrophularia vernalis*), majd cserjék és cserje termetű fajok (pl. *Sambucus nigra*, *S. racemosa*, *S. ebulus*, *Rubus idaeus*, *Rubus hirtus* agg., *Corylus avellana*) és fiatal fa egyedek (pl. *Acer pseudo-platanus*, *Fagus sylvatica*, *Carpinus betulus*, *Fraxinus excelsior*, *Populus tremula*, *Betula pendula*, *Salix capraea*) is megtelepedhetnek. A kisebb lécek esetében a lombkoronaszint gyorsan bezárul, a nagyobbak esetében kefesűrűségű cserjés, majd fiatalos alakul ki, kezdetben a pionír fajok dominanciájával. A bükk, a juhar később túlnövi a rövid életű fajokat és harminc, ötven év után újból uralkodóvá válik. A vizsgálati területen a lécképződés elsősorban a meredekebb völgyekben, ún. vápákban, illetve a bazaltplatók letörései mentén (konkáv régiók) történik. Élénk dinamikára utaló állományok találhatóak a salgói erdőkben és a Medves-fennsík pereme mentén.

A szubmontán bükkösök nagy részére jellemző a kora tavaszi geofitonok jelenléte. A zárt lombkoronájú és dús gyepszintű állományok általában egész nyáron megőrzik üdeségüket. Az alacsonyabb (500 m tsz.f. magasság alatti) régiókban gyakoribbak az egész éven át nudum bükkösök. Ennek oka (többek között) a viszonylag alacsony évi csapadékmennyiség és a szubkontinentális jellegű csapadékeloszlás lehet. Míg az uralkodó bükk számára elegendő ez a vízmennyiség, addig az aljnövényzet csupán „magbank” formájában képes túlélni. Ezt támasztja alá az a megfigyelés, miszerint a nudum állományokban keletkező lécekben (pl. Kercseg-tető, Szárkő) a sekély gyökérzetű bükkök kifordulásával a talajban lokális „vítöbbllet” keletkezik, s ennek (a gyökérkonkurencia megszűnésének), illetve a fénytöbblletnek hatására megjelenik az aljnövényzet.

5.3.3.4. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományairól

A szubmontán bükkös a bazaltvidék egyik jellegzetes vegetáció típusa, amely viszonylag nagy területen, jó állapotban maradt fenn. Kelet felől (többé-kevésbé) közvetlen kapcsolatban állnak a Heves-Borsodi dombság bükköseivel, Ny felé legközelebb csak a Litke-Etesi dombság Ipoly melletti területein és a Kelet-Cserhátban találkozhatunk a bükkösök nagyobb kiterjedésű állományaival. A szubmontán bükkösök hasonló nagyságú, összefüggő foltjait Ny felé ezután csak a Börzsönyben lelhetjük fel. E nagy távolságok miatt a helyi bükkösök flórája napjainkban északi és keleti kapcsolatokat feltételez.

A Karancs hegységi állományok többsége, a domborzati adottságoknak köszönhetően nudum jellegű (szlovák botanikusok (pl. KLIMENT – WATZKA 2000) ezeket a bükkösöket tartják a *Dentario bulbiferae-Fagetum* Zlatník 1935 képviselőinek), csak lécek képződésekor, száralások után növekszik meg a gyepszint borítása, s jelennek meg a bükkösökre jellemző montán fajok (pl. *Petasites albus*, *Gymnocarpium dryopteris*, *Dryopteris dilatata*, *D. expansa*). Ezek az állományok kivétel nélkül extrazonálisak, a legmagasabb pontokon is alig „csordulnak át” a déli oldalakra (pl. Kápolna-hegy, Karancs, Kis-Karancs), legszebbek az északias hajlatokban, völgyekben. A medves-ajnácskői-hegységi bükkösök azonban már 550-600 m felett zonálisnak tekinthetők (pl. Pogányvár, Medves-fennsík), s déli kitétségekben, plakor helyzetben is igen szép fejlődésűek.

A bazaltvidék bükköseit harminc felvétel alapján jellemezem (6. táblázat/1). A felvételek 440-615 m tsz. f. magasságban készültek, „mindenféle” kitétségekben, 0-70°-os lejtőszög mellett.

A lombkorona általában egyszintes, zárt, 15-30 m magas. A cserjeszint általában gyér (5-10%) borítású. A gyepszint borítása változó, általában 60% körüli.

A lombkoronaszint uralkodó fái a *Fagus sylvatica* (3-5, V), a *Carpinus betulus* (1-3, III) és a *Quercus petraea* (1-2, III). Elegyfajok az *Acer pseudo-platanus* (1-2, I), az *A. platanoides* (1-3, I), az *Ulmus glabra* (1, I), a *Tilia platyphyllos* (1-3, I), a *T. cordata* (1-2, I), a *Cerasus avium* (1-2, I) és a *Quercus cerris* (1, I) is.

A fejletlen cserjeszintben a lombkoronaszint fajai mellett már megjelenik a *Sambucus racemosa* (+, I), a *Rosa pendulina* (+, I), a *Fraxinus excelsior* (+, I), a *Rubus idaeus* (+-2, II), a *Lonicera xylosteum* (1, I), a *Ribes uva-crispa* (+, I) és a *R. rubrum* (+, I).

A gyepszintben tömegesek lehetnek a mezofil erdők domináns fajai, a *Galium odoratum* (+-3, V) és a *Carex pilosa* (+-5, III). Erdőtípust önállóan, „Zürich-Montpellier léptékben” sosem képeznek, állományaik szinte mindig keverten fordulnak elő. Mellettük a szárazabb típust képviselő *Melica uniflora* (+-1, II), a nedvesebb termőhelyeket jelző *Aegopodium podagraria* (1-4, I) és az *Oxalis acetosella* (+-1, I) „alig jut szóhoz”.

Megtalálható már és fáciest képez a kárpáti bükkösök rokonságára utaló *Cardamine glanduligera* (1-5, I) is. A kora tavaszi aszpektus fejlettsége változó. Leggyakoribb a *Pulmonaria obscura* (+, V), a *Lathyrus vernus* (+-1, III), a *Cardamine bulbifera* (+-3, II), a *Ficaria verna* (+-2, II), az *Isopyrum thalictroides* (+-2, II), az *Anemone ranunculoides* (+-2, II), a *Ranunculus auricomus* agg. (+, I), a *Corydalis solida* (+-2, I) és a *Lathraea squamaria* (+-1, I).

Nyáron gyakori még a *Circaea lutetiana* (+-2, IV), a *Viola sylvestris* (+-1, IV). A törmelékes felszíneken jellemző a *Mercurialis perennis* (+-4, II), az *Actaea spicata* (+, II), a *Glechoma hirsuta* (1-3, II), az üdébb, vizenyösebb helyeken a *Ranunculus lanuginosus* (+, II), a *Carex sylvatica* (+-1, II), a *Sanicula europaea* (+-1, I) és különösen a lékekben a *Mycelis muralis* (+-1, V), a *Geranium robertianum* (+-1, IV), a *Stachys sylvatica* (+-1, III) illetve néhány haraszt faj (pl. a *Dryopteris filix-mas* (+-2, III), *D. carthusiana* (+, I), *D. expansa* (+, I), *Athyrium filix-femina* (+-1, II), *Cystopteris fragilis* (+, II) és *Polystichum aculeatum* (+, I)).

A bükkösökben számos védett faj talál menedéket (pl. *Cephalanthera* spp., *Platanthera bifolia*, *Neottia nidus-avis*, *Epipactis* spp. és a fent már megnevezett fajok). Említésre érdemesek a helyi állományokban október végéig virágzó *Epipactis* kisfajok (*Epipactis gracilis* s.l., *E. pontica* s.l., *E. muellerii* s.l., *E. leptochila* s.l. stb.), amelyek pontos meghatározása még további, főként taxonómiai vizsgálatokat igényel.

A bazaltvidék bükköseiben megtalálható a névadó *Melittis carpatica* (+-1, II), ám karakterfajként itt sem állja meg a helyét. Mint a klímazonális erdők többsége, a helyi bükkösök is fajgazdagságuk ellenére karakterfajokban igen szegények. Lokális karakterfajnak tekinthető a felvételekben nem szereplő, de a helyi bükkösökben előforduló *Hepatica nobilis* (Karancs hegység), *Festuca drymeja* (Medves-Ajnácsköi-hegység) és *Valeriana officinalis* subsp. *sambucifolia*.

Mint az irodalmi áttekintésben már utaltam rá, az *Aconito-Fagetum* és *Melittio-Fagetum* karakterfajai részben átfednek. A hegyvidéki bükkösökről készült tabellákba tekintve alig találunk olyan növényt, amely a szubmontán bükkös felvételekből hiányozna. Mindez azért érdekes, mert a fent sorolt montán bükkös karakterfajok szerepelnek az általam készített cönológiai felvételekben, illetve, mint florisztikai adatokat a Nógrád-Gömöri bazaltvidéken is feljegyezték már, pl. *Cardamine glanduligera* (1-5, I), *Petasites albus* (+, I), *Prenanthes purpurea* (+, I), *Rosa pendulina* (+, I), *Hordelymus europaeus* (1, I), *Festuca altissima* (2, I), *Valeriana officinalis* ssp. *sambucifolia* (HENDRYCH 1967), *Sorbus aucuparia* (CSIKY – KÓBOR 2001), *Lunaria rediviva* (CSIKY – KÓBOR 2001), *Vicia sylvatica* (LANGA 1987), *Senecio ovatus* (CSIKY 1997, 1998b, 1999 CSIKY – KÓBOR 2001), *Scopolia carniolica* (FANCSIK 1989). Egyéb, az állományok montán jellegét hangsúlyozó fajok közül említésre érdemes még az Északi-középhegységben viszonylag ritka *Veronica montana* (+-1, I), *Festuca drymeja* (CSIKY – KÓBOR 2001), a *Majanthemum bifolium* (+, I), a *Dryopteris dilatata* (CSIKY 1997, 1999, 2000, CSIKY – KÓBOR 2001), a *Primula elatior* (HENDRYCH 1967), a *Phegopteris connectilis* (HENDRYCH 1967) és a *Gymnocarpium dryopteris* (+, I). Érdekes jelenség, hogy néhány bükkös állomány lékjeiben (pl. Ickós-kút), a környéken telepített *Picea abies*-ek magból kelt juvenilis példányai megtelepednek és a bükkök „félárnyékában” lassan felcseperednek. Több olyan

bükkös állományról is tudok (pl. Gortva-völgy, Ickós-kút, Salgóvár környéke, Hármás-forrás, Obrucna feletti oldalak, amelyek az *Aconito-Fagetum* korábbi, az irodalomból ismert felvételei közé beilleszthetők lennének, ugyanakkor 400-600 m tsz. f. magasságban fejlődnek. Ez utóbbiak a hazai montán bükkösök edafikus (sziklagörgeteges lejtők, rétegforrások) állományaiként is felfoghatók.

Mindemellett feltételezem, hogy bizonyos montán jellegű fajok, amelyek újabban országszerte terjedő tendenciát mutatnak, az elmúlt évtizedek fenyőtelepítéseivel is összefüggésbe hozhatók. Megfigyeléseim szerint (CSIKY 1997, 1998b, 1999, 2000, CSIKY – KÓBOR 2001) a mészkerülő és enyhén mészkerülő fajok, mint a *Sambucus racemosa*, a *Sorbus aucuparia*, a *Senecio ovatus*, az *Epipactis* fajok, a *Pyrola minor*, az *Orthilia secunda*, a *Lycopodium clavatum*, a *Dryopteris expansa*, *D. carthusiana* és *D. dilatata*, de a *Majanthemum bifolium* és a *Gymnocarpium dryopteris* is megtelepedtek és igen vitálisak az erdeifenyvesekben, lucosokban, duglász- és vörösfenyvesekben. Bizonyos fajoknak, mint pl. a *Dryopteris dilatata*-nak, a *Lycopodium clavatum*-nak és *Senecio ovatus*-nak itt található a legerősebb populációi. E fajok terjedésében és fennmaradásában tehát komoly szerepet játszanak manapság e mesterséges, telepített erdők, amelyek nem elhanyagolható problémát szülhetnek természetvédelmi körökben (pl. kiirtható e ritka, kipusztuló félben lévő fajok fölül a telepített fenyves?).

5.3.4. A HEGYVIDÉKI GYERTYÁNOS-KOCSÁNYTALAN TÖLGYESEK

5.3.4.1. A gyertyános-kocsánytalan tölgyesek hazai elterjedéséről

Magyarország leggyakoribb mezofil tölgyesei, a gyertyános-tölgyesek, mind a sík és dombvidékeinken, mind a hegységeinkben elterjedtek. A Magyar-középhegység nagy részén, 400-600 m tsz. feletti magasságban a *Carici pilosae-Carpinetum* a zonális társulás (BARTHA 1995, FEKETE – MOLNÁR – HORVÁTH 1997, BORHIDI – SÁNTA 1999). Meszes alapközeteken gazdagabb, eruptív és mészmentes kőzeteken viszont (a megfelelő magassági zónában) kevésbé tipikus, sokszor csak extrazonális állományokat képez (HORÁNSZKY 1964, LESS 1991).

Amíg a tőlünk északra és nyugatra fekvő országokban, így Közép-Európa nagy részén is a gyertyános-tölgyesek (*Carpinion* társulások) azonosításában elsősorban a bükkösöktől való elkülönítésük okoz gondot, addig hazánkban ezt a problémát tovább növeli a szintén klímazonális, termo-, xero-mezofil tölgyesektől való megkülönböztetésük is (FEKETE 1965). Ez utóbbi társulások (*Quercetea pubescentis-petraeae*) nyugati és északi szomszédainknál általában már csak extrazonálisan lépnek fel (CHYTRY 1997).

5.3.4.2. Irodalmi áttekintés

Hegy- és dombvidékeink gyertyános tölgyeseit napjainkig a *Querc(et)o (petraeae)-Carpinetum (pannonicum)* néven emlegették (PÓCS et al. 1958, ZÓLYOMI 1958, JAKUCS 1961a, SOÓ 1962, 1964a, HORÁNSZKY 1964, FEKETE 1965, KOVÁCS M. 1975, SIMON 1977, DEBRECZY 1981, LESS 1991, BARTHA 1995 stb.), s csak legújabban azonosították a Csehországból leírt és újra értelmezett *Carici pilosae-Carpinetum*-mal (BORHIDI 1996). Csehszlovákia gyertyános-tölgyeseiről NEUHÄUSLOVÁ – NOVOTNÁ (1964) nyújt áttekintést. Ebben a munkában 8 felvételt közöl a *Carici pilosae-Carpinetum*-ról és egyet a *Primulo veris-Carpinetum*-ról. SOÓ (1973) e táblázat és a jellemzések alapján felismeri, hogy a Csehszlovákiában leírt *Carex pilosa*-s és *Primula veris*-es gyertyános-tölgyesek nem különböznek a hazai *Quercus petraeae-Carpinetum pannonicum*-tól. Ez utóbbi asszociáció név azonban nem legitím.

BORHIDI (1996) a SOÓ (1973) által már felismert hasonlóság alapján emendálja a NEUHÄUSLOVÁ – NOVOTNÁ (1964) alkotta szüntaxont, s érvényesíti azt a hazai gyertyános-tölgyesekre is.

A gyertyános-tölgyesekről európai léptékű, igen alapos összefoglalót nyújtanak MICHALCO et al. (1987) a szlovákiai *Carpinion* társulások kapcsán. Megemlítik, hogy a *Carici pilosae-Carpinetum* a közép-európai egyéb gyertyános-tölgyesektől elsősorban a kontinentális jellegében tér el (pl. *Carex pilosa*, *Galium schultesii*, *Coronilla elegans*, *Quercus dalechampii*). Ők is elismerik a *Carici pilosae-Carpinetum* és a *Quercus petraeae-Carpinetum* közötti hasonlóságot, de problematikusnak tartják annak eldöntését, hogy melyik volt az előbbi érvényes leírás.

A társulás magasabb szüntaxonba sorolása az elmúlt évtizedekben alig változott (SOÓ 1964a, b, NEUHÄUSLOVÁ – NOVOTNÁ 1964, BORHIDI 1996).

5.3.4.3. Dinamika

A gyertyános-tölgyesek természetes dinamikája nehezen tanulmányozható, ui. az állományok többsége évszázadok óta a legintenzívebben kezelt termőhelynek számít. Viszonylag alacsonyan helyezkednek el és könnyen megközelíthetőek. A legszebb növekedésű tölgyek is itt találhatóak. Legtöbb esetben csak az enyhébb lejtőkön fejlődnek ki, tehát kitermelésük nem ütközik nehézségekbe, általában gazdaságos. Ilyen körülmények közt, ezekből az erdőkből ősi jellegű állományok nem maradhattak fenn.

Éves dinamikájára jellemző az általában igen dús kora tavaszi geofiton aszpektus, a nyár elejéig tartó virágpompa. A gyertyános-tölgyesek általában nyár közepén is megőrzik üdeségüket, ám hosszú, aszályos években teljesen kiszáradhatnak.

5.3.4.4. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományairól

A bazaltvidék gyertyános-tölgyesei legtipikusabban a Medves-Ajnácskői-hegységben fejlődtek ki. Míg a Karancs hegység domború oldalai nem kedveznek a mezofil tölgyesek kialakulásának, addig a Medves-Ajnácskői-hegység platói és a sziklaletörések alatti (vertikális és horizontális) konkáv régiói már annál inkább. A Karancs hegységben a gyertyános-tölgyes legtöbbször a völgyaljakba szorul vissza (**18. ábra**), és a túltartott vadállomány, valamint az erdészeti kezelések hatására meglehetősen bolygatott képet mutat.

Főképp a Medves-fennsík környékére jellemző, hogy az erdészeti kezelések következtében, a gyertyán kizárásával (szelektálásával) egy másodlagos, *Carpinus betulus* nélküli, néhol mezei juharos, másutt bükkal elegyes fokozatosan kiszáradó mezofil tölgyes alakul ki. Ezekben az állományokban a mezofil tölgyes és bükkös elemek viszonylag nagy arányban találhatóak, ám az élőhelyek idővel átalakulhatnak xero-mezofil tölgyessé.

A környék gyertyános-tölgyeseit 15, a Medves környékéről származó felvétellel próbáltam megmintázni (**6. táblázat/2**). A felvételek 340-575 m tsz. f. magasságban, szinte kivétel nélkül plakor szituációban (lejtőszög átlag: 5,2°) készültek.

A lombkorona általában kétszintes: a felső 15-30 m, míg az alsó 15-20 m magas. Együttes borításuk 80-100%-os. Az árnyas cserjeszint fejlettsége az erdészeti beavatkozásoktól és a vadzavarásoktól függően igen változó lehet (0,1-55%). Bár a gyepszint borítása általában magasabb, ez is igen változékony (1-70%, átlag 40%).

A felső lombkoronában uralkodik a *Quercus petraea* (1-4, IV), a *Q. cerris* (1-4, IV) és a *Fagus sylvatica* (1-3, V). Kísérő fajok az *Acer campestre* (1-3, II), a *Carpinus betulus* (2-3, II), a *Fraxinus excelsior* (4, I) és a *Quercus robur* (2, I). A bükk és a cser ilyen magas arányú

részvétele meglehetősen szokatlan jelenség, e tekintetben az itteni állományok a délnyugat-dunántúli gyertyános-kocsánytalan tölgyesekhez állnak közel. Az alsó lombkoronában a tölgygel és bükkal szemben alászorult *Carpinus betulus* uralkodik (1-5, IV), ritka kísérői a *Tilia cordata* (1, I) és a *Cerasus avium* (+2, I). A cserjeszintben a lombkoronaszint fajai mellett a mezofil erdőkben általánosan elterjedt fajok jellemzőek (pl. *Crataegus laevigata* +2, III; *Rubus hirtus* +2, I; *R. idaeus* +, I; *Ribes uva-crispa* +1, I; *R. rubrum* +, I; *Viburnum opulus* +, I).

A gyepszintben uralkodik a *Galium odoratum* (+3, V) és a *Carex pilosa* (+4, II). A kora tavaszi aszpektusban, amely az égerligetek után talán itt a legfejlettebb, leggyakoribb a *Ficaria verna* (1-5, III), de jelen van az *Isopyrum thalictroides* (+2, II), a *Corydalis solida* (+2, I), a *Dentaria bulbifera* (+1, I), az *Anemone ranunculoides* (+, I), s tágabb értelemben a *Lathyrus vernus* (+, III), *Asarum europaeum* (1, I), *Lathraea squamaria* (+, I) is. A nyári aszpektusban jellemző a *Pulmonaria obscura* (+1, V), a *Neottia nidus-avis* (+, III), a *Galium schultesii* (+2, II), a *Sanicula europaea* (+1, II), a *Ranunculus lanuginosus* (+, II), a *Viola odorata* (+1, II), a *Milium effusum* (+, I), az *Aegopodium podagraria* (1-2, I). Montán jellegét a *Sambucus racemosa* (+, I) és a *Senecio ovatus* (+, I) jelenléte bizonyítja. Számos a bolygatásra, zavarásra utaló erdei gyom, mint az *Alliaria petiolata* (+1, IV), a *Veronica hederifolia* (+2, III) és a *Galium aparine* (+2, IV). A társulás lokális karakterfaja a felvételekben nem szereplő, de a Horkai állományokban tömeges *Anemone nemorosa*. Struktúrájában és fajkompozíciójában jellegzetes, viszonylag könnyen felismerhető, védett fajokban szegény társulás.

5.3.5. A CSERES-KOCSÁNYTALAN TÖLGYESEK

5.3.5.1. A cseres-kocsánytalan tölgyesek hazai elterjedéséről

A Kárpát-medence sajátos klimatikus adottságai, – a Közép-Európa középhegységi és dombvidéki régiójában megszokottól eltérően – nem az üde gyertyános-tölgyeseknek és bükkösöknek, hanem a kontinentális és balkáni rokonságot mutató, *Quercus cerris*-ben gazdag cseres-tölgyeseknek kedveznek. A féltüde vegetációtípusnak hazánkban két, a főbb klimatikus grádiensekhez és több, az edafikus tényezőkhöz igazodó típusa ismert (BORHIDI – SÁNTA 1999). A középhegységi cseres-tölgyesek a *Bakonyicum* és *Matricum* területén általánosan elterjedtek, de legtipikusabban az Északi-középhegységben fejlődtek ki (SOÓ 1964-1980, BARTHA 1995, FEKETE – MOLNÁR – HORVÁTH 1997, BORHIDI – SÁNTA 1999). Itt, ZÓLYOMI Bálint (1967a) potenciális vegetációtérképe alapján a legkiterjedtebb zonális társulást alkotják.

5.3.5.2. Irodalmi áttekintés

A hazai cseres-tölgyeseinket eleinte a szubkontinentális, szarmata jellegű *Potentillo-Quercetum*-mal azonosították (pl. ZÓLYOMI 1958), s alapos florisztikai elemzés után, csak a múlt század második felében különítették el *Quercetum petraeae-cerris* néven (HORÁNSZKY 1964).

A társulás cönológiai tabellákkal alátámasztott részletes leírása számos műben megtalálható (SOÓ 1963, HORÁNSZKY 1964, SZUJKÓ-LACZA 1964, FEKETE 1965, ZÓLYOMI 1967b, SIMON 1977, KUN 2000). ZÓLYOMI (1958) jellemzése a cseres-tölgyeseink megítélésére napjainkig kihatott. Ennek megfelelően középhegységi cseres-tölgyes karakterfajnak máig a *Potentilla alba*-t, *Vicia cassubica*-t és a *Carex montana*-t tartják (FEKETE – MOLNÁR – HORVÁTH 1997, BORHIDI – SÁNTA 1999), ám a *Pannonicum* egyes területein e fajoknak a tényleges karakterisztikus értéke (véleményem szerint) viszonylag gyenge.

A *Quercetum petraeae-cerris* társulást északi szomszédaink is elfogadták, s Szlovákia déli részében zonálisnak tartják (MICHALKO et al. 1987).

A középhegységi cseres-tölgyesek szüntaxonómiai besorolása leírásuktól napjainkig alig változott. Eleinte a „*Quercetalia pubescentis* Br.-Bl. 31 em.” asszociáció rendbe tartozó „*Quercion pubescentis-petraeae* Br.-Bl. 31. em. Tx.” alcsoportjaként (SOÓ 1964a), később az önálló alliance-ként kezelt „*Quercion petraeae* Zólyomi-Jakucs 57” csoportba rendezték (SOÓ 1980). Napjainkban a hazai cseres-tölgyeseket kontinentális jellegük miatt már önálló rendbe, a *Quercetalia cerris* Borhidi 1996-ba sorolják. Ezen belül a mecseki, zselici és tolnai-dombsági cseres-tölgyeseket a *Quercion farnetto* I.Horvat 1954-be, míg a többi a *Quercion petraeae* Zólyomi et Jakucs 1957-be csoportosítják (BORHIDI – SÁNTA 1996, BORHIDI ex verb.).

5.3.5.3. Típusok és besorolásuk

A középhegységi cseres-tölgyeseknek számos típusát írták le, amelyek részletezésétől, a téma bonyolultsága, sokszínűsége miatt most eltekintek. Itt csak azt említeném meg, hogy a *Quercetum petraeae-cerris* leírásakor még megkülönböztettek négy földrajzi rasszot, amelyek közül kettő középhegységi – az egyik a Balaton-vidéktől a Bükkig ismert „*Q. p-c. pannonicum* Soó (34a) 57-62”, a másik a Tomai-karszttól a Sátor-hegységig terjedő „*Q. p-c. subcarpaticum* Simon ap. Soó 57, 61-62” – volt (SOÓ 1964a). Ez utóbbi típust később SOÓ (1973) törli, ugyanis a közben megjelent sátor-hegységi tabellák (ZÓLYOMI 1967b) alapján megállapította, hogy azok az eredeti leírástól nem különböznek, még akkor sem, ha azokból a *Quercus cerris* a térségben már hiányzik. Elterjedésének déli határán (pl. Gödöllői-dombság) a társulás fajkészlete megváltozik, száraz tölgyes és erdőssztyepp elemekben (pl. *Quercus pubescens*) gazdagodik (FEKETE 1965).

Fontosnak tartom még kiemelni a mátrai cseres-tölgyesek többek által megfigyelt (pl. KÁRPÁTI 1952, BÁNKY – SZÓNYI 1955, ZÓLYOMI 1967b, KOVÁCS M. 1975, BORHIDI ex verb.) zónaszerű elrendeződését. Ennek lényege, hogy a hegylábi régióban a xero-mezofil tölgyesekben még tömegesen lép fel a cser, ám 600-700 m tsz. feletti magasságtól, déli kitérítésben a „gyertyános-tölgyesek és szubmontán bükkösök zónájában” a balkáni *Quercetum montanum* Cern. et Jovanovic 1950 állományokhoz hasonló, mezofil és mészkérülő elemekben gazdagabb, *Quercus cerris*-ben szegény sáv alakul ki. Ezekben a tölgyesekben megtalálható a szubmediterrán rokonságot hangsúlyozó *Potentilla micrantha*, de előfordulhat bennük a *Rosa pendulina* és az *Astrantia major* is (HARMOS – SRAMKÓ 2000). Hasonló jelenséget lokálisan északi szomszédainknál, Szlovákiában is megfigyeltek már (MICHALKO et al. 1987). Fajkészletében igen hasonló állományokat *Poo nemoralis-Quercetum dalechampii* Somsák et Háberová 1979 néven írtak le Szlovákiában, a Silickej planiny-ról, de a vizsgálati területtel érintkező Driencanského krasu-ról is ismertek felvételei (KLIMENT – WATZKA 2000). E társulásnak két szubasszociációját különítették el, a *typicum*-ot és a *luzuletosum*-ot.

5.3.5.4 Dinamika

A középhegységi cseres-tölgyesek másodlagos szukcessziójának (időben megragadott) vizsgálatával a „Síkfükút projekt” keretében számos dolgozat foglalkozik (JAKUCS 1973, JAKUCS – PAPP 1974, PAPP 1977, 1985, 1987, PAPP – JAKUCS 1985, PAPP – PRÉCSÉNYI 1980, PAPP – TÓTHMÉRÉS 2000). A negyedévszázados vizsgálat alapján megállapítható, hogy a tölgyes fajdiverzitása nőtt, de az aszályos évek miatt a mezofil növények visszaszorultak, míg a gyomfajok elszaporodtak. Saját megfigyeléseim szerint (Karancs hegység: Kápolna-hegy) az idős (100-150 éves) állományokban az összzeroskadó fák után kialakult lékekben a cserjeszint

megeősödik és több mezofil elem is megtelepedhet (pl. *Dryopteris filix-mas*, *Athyrium filix-femina*, *Scrophularia vernalis*, *Circaea lutetiana* stb.). Legújabbban a Visegrádi-hegység erdészetileg kezelt 49 állományának (térben megragadott) regenerációs szukcesszióját vizsgálta CSONTOS (1996) a tarvágástól a harminc éves (vastagrudas) korig. Többváltozós módszereket használva négy korosztályt sikerült elkülönítenie, amelyek közül a negyedik már alig különbözik a magtermő (vágásérett), utolsó stádiumtól, azaz a vágások utáni cseres-tölgyesek „erdővé” válásához, kb. 25-30 évre van szükség.

A fényben viszonylag gazdag cseres-kocsánytalan tölgyes – éves ritmusát tekintve – már korán „felébred”. A xero-mezofil erdőnek kifejezett kora tavaszi aszpektusa ugyan nincs, ám néhány ritkább elem már márciusban felbukkanhat itt, mint a *Scilla drumensis*, *Primula veris*, *Corydalis solida* és a *Potentilla micrantha*. Az erdő virágpompája a száraz tölgyesekhez hasonlóan május-júniusban a legteljesebb, majd augusztusra kiszárad, s általában ősszel sem ébred újra.

5.3.5.5. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományairól

Egykor igen nagy területeket boríthatott a bazaltvidéken (MICHALKO et al. 1987), s még ma is ez képviseli itt a legkiterjedtebb erdőtársulást. A korabeli tájhasználatnak megfelelően a középkortól napjainkig azonban a völgyektől a hegylábakig terjedő erdőkben, azaz pont a cseres-tölgyes régióban voltak a legdrasztikusabb erdőkielések. Ennek eredményeként a cseres-tölgyesek mára nagyon visszahúzódtak. Különösen az idősebb, bolygatatlanabb állományokban van hiány, s nagyon sok az akáccal „fertőzött” termőhely.

Zonális jellege – domborzati preferenciája alapján – az előbb említett okok miatt nehezen megállapítható, ui. optimális élőhelyeit felszámolták, s ma nagyrészt tájidegen ültetvények (akácok, fenyvesek), másodlagos vegetáció típusok (pl. kaszálók, legelők, szántók és óparlagok) helyettesítik. A fennmaradt vegetáció fragmentumok és az északi-középhegységi tapasztalatok alapján a cseres-tölgyes a vizsgálati területen a völgylábaktól a 400-500 m tsz. feletti magasságig klímazonálisnak mondható. A Karancs hegység magasabb és meredek konvex régióiban a *Quercetum petraeae-cerris* már csak extrazonálisan fordul elő (18. ábra), de déli kitérőben egészen a csúcsokig (700 m tsz. f. m-ig) felhatol. A Medves-Ajnácskői-hegységben a magasabb régiókban már háttérbe szorul, s csak az igen meredek, délies oldalakon jelentkezik (17. ábra).

Míg a hegyek alján kulturterületek foglalják el a cseres-tölgyesek helyét, addig a szelektív erdészeti kezelések a gyertyános-kocsánytalan tölgyesektől hódítanak el területeket, s elsősorban a gyertyán irtásával alakítják át azokat xero-mezofil tölgyesekké. Ez a tendencia elsősorban a medvesi állományokban tapasztalható, ahol az értékesebb tölgyek „védelmében” többször is kiirtják a gyorsan felverődő (főleg) gyertyán és mezei juhar újulatot, valamint a mezofil cserjéket. E kezelések után olyan „mezofil”, könnyen szellőző és gyorsan kiszáradó „világos erdőt” kapunk, amelyekből az addig jól fejlődő mezofil, tölgyes és bükkös elemek egy-két év alatt kiszorulnak, s helyüket szép lassan a száraz tölgyes elemek veszik át. Ezekben az állományokban ráadásul az állatok által behurcolt cser is jobban újul, mint a zárt gyertyános-tölgyesekben. Ezeket, a közel egy évtizedes megfigyeléseket, s a kezelések tartós hatását azonban csak hosszabb idejű vizsgálatokkal lehetne bizonyítani.

Az alacsonyabb, tipikus cseres-tölgyes zóna állományaiából a Medves-Ajnácskői-hegységben 15 felvételt (6. táblázat/3), míg a magasabb régió *Quercus cerris* nélküli állományaiából 12 felvételt a Karancs hegységben készítettem (6. táblázat/4). A felvételek többségét délies kitérőben, a Karancson 400-700 m, a Medves-fennsík környékén 300-550 m tsz. feletti magasságban rögzítettem.

A tipikus cseres-tölgyesekben a lejtőszög értékei 10 és 35° között váltakoznak. A lombkorona egyszintes, 15-23 m magas, általában nem záródik (50-85%), sok fényt átereszt. A cserjeszint gyengén-közepesen fejlett (0,25-30%). A gyepszint közepesen vagy erősen zárt (15-90%).

A lombkoronában uralkodik a *Quercus cerris* (2-4, V), mellette a *Quercus petraea* (1-4, III) elegyedik. Az állományok átmeneti jellegét hangsúlyozza a felső lombkoronában megjelenő mezofil *Fagus sylvatica* (1, I), a *Cerasus avium* (1, I) illetve a xerofil *Quercus pubescens* (1-2, I) és a *Sorbus torminalis* (1, I). A gyengén fejlett alsó lombkoronában a fenti fajokon kívül megjelenik az *Acer campestre* (2, I) és a *Pyrus pyraeaster* (1, I). A cserjeszintben a lombkoronaszint fajai mellett jellegzetes a *Rosa canina* agg. (+2, V), a *Crataegus monogyna* (+2, IV), a *Carpinus betulus* (+1, III), a *Ligustrum vulgare* (+1, II), *Prunus spinosa* (+2, IV) és a ritka *Rosa rubiginosa* (1, I). Gyepalkotó a *Poa nemoralis* (+5, IV), a *Brachypodium sylvaticum* (+2, IV) és a *B. pinnatum* (1-3, II), a *Festuca heterophylla* (+2, III) és a *Poa angustifolia* (+4, IV). Számos konstans és szubkonstans faj közül kiemelendő a déli és keleti kapcsolatokra utaló *Lychnis coronaria* (+, V), a *Silene viridiflora* (+1, III) és a *Calamintha menthifolia* subsp. *sylvatica* (+1, III). A ritkább növények közül említésre méltó a *Rosa gizellae* (+, I), a *Carduus collinus* (+, I) és az *Achillea distans* (+1, I). A hazai cseres-tölgyesek karakterfajai itt igen visszaszorult helyzetben vannak, mint a *Vicia cassubica* (1, I), a *Carex montana* (+, I). Érdekes jelenség, hogy a Nógrád-Gömöri bazaltvidéken a *Potentilla alba* már nem a cseres-tölgyesekben találja meg optimális életfeltételeit. Három általam ismert adata szerint nyílt molyhos tölgyes *Carex humilis*-es gyepjében, telepített erdei fenyves szegélyében és kaszálóréten fordul elő. A növény hasonló preferenciát mutat az Őrségben (pl. Kétvölgy) (CSIKY ined.) és a Mátrában is (HARMOS – SRAMKÓ 2000). A szintén délkeleti kapcsolatokra utaló, ritka *Potentilla micrantha* (+, I) is többször található üde, mint xeromezofil tölgyesben. A helyi cseres-tölgyesekre is igaz, hogy karakterisztikus bennük a pillangósok nagy száma, mint pl. az *Astragalus glycyphyllos* (+1, V), *Trifolium alpestre* (+1, IV), *T. medium* (+1, III), *Genista tinctoria* (+, I), *Lathyrus nissolia* (+, I), *Lathyrus latifolius* (+, I) stb. Helyi adottságokra vezethető vissza az indifferensek nagy száma, amely fajok többsége az erdők bolygatottságára, korábbi legeltetésére utal (pl. *Euphorbia cyparissias* (+1, V), *Juniperus communis* (+, I)).

A magasabban elhelyezkedő (415-675 m tsz. f. m.) karancsi állományok kissé meredekebb (15-35°) felszínen fejlődnek. A lombkorona ritkán kétszintes: a felső szint is viszonylag alacsony (15-17 m). A cserjeszint általában igen gyér (átlagos összborítás 6%), jellegzetes „világos erdők” (DEBRECZY 1981), így a gyepszint sokkal nagyobb borítási értéket érhet el (60-90%), ám a fenti állományokhoz képest lényegesen fajszegényebb.

A felső lombkoronában általában egyeduralkodó a *Quercus petraea* (3-5, V), a nagy tengersizint feletti magasság miatt a *Q. cerris* (+3, II) szinte teljesen visszaszorult, viszont megjelenik a *Fagus sylvatica* (1, I). A termőhely tölgyek szempontjából kevésbé kedvező jellegére utal az itt is megtelepedő *Loranthus europaeus* (+, I).

A gyér cserjeszintet a lombkoronaszint fajai és a megszokott, általános tölgyes elemek alkotják. A gyepszintjében fációs képző a *Poa nemoralis* (3-5, V), konstans a *Trifolium medium* (+, V), a *Rubus canescens* (+1, IV), a *Hieracium racemosum* agg. (+1, IV) és az *Astragalus glycyphyllos* (+, IV). A *Quercus cerris*-es állományokhoz képest a szubmediterrán rokonságra utaló, fent említett fajok szinte teljesen visszaszorultak. A cseres-kocsánytalan tölgyes „karakterfajok” közül a *Vicia cassubica* (+, II) és a *Carex montana* (+, I) még itt is megtalálható. A meredek, domború formák kilugzódott talajára utal a szubkonstans *Luzula luzuloides* (+1, III). Jelentős a mezofil tölgyesekben és bükkösökben jellemző fajok száma, mint pl. a *Neottia nidus-avis* (+, III), a *Dentaria bulbifera* (+, II), a *Pulmonaria obscura* (+, II), az *Athyrium filix-femina* (+, I), a *Mercurialis perennis* (+, I). Itt található a bazaltvidéken a *Scilla drumensis* (+, II) és a

Cephalanthera longifolia (+, III) élőhelyi optimuma, a társulásnak lokális karakterfaja azonban nincs. A felvételekben (fajkészlet, gyakoriság, tömegesség) tapasztalt nagy hasonlóság miatt felmerül a Karancs magasabb régióiban fellelhető állományok és a Driencanského krasu területén megtalálható *Poo nemoralis-Quercetum dalechampii* Somsák et Háberová 1979 állományok (KLIMENT – WATZKA 2000) cönotaxonómiai azonosságának kérdése. Bár a felvételeket tekintve valóban nagy a hasonlóság a két terület tölgyesei között, a karancsi állományokat ismerve joggal vetődik fel egy alapkérdés: mennyiben különbözik a *Quercetum petraeae-cerris* Soó 1963 a *Poo nemoralis-Quercetum dalechampii* Somsák et Háberová 1979-től. A nógrád-gömöri bazaltvidéki felvételek egyértelműen elárulják, hogy a tipikusnak tartott cseres-tölgyesek folyamatos átmeneteket képeznek a *Quercus petraea s.l.* uralta, magasabban fekvő állományok irányába, sőt a klaszter elemzések is mutatják (24. ábra) a két típus közeli rokonságát. KLIMENT és WATZKA (2000) felvételei bizonyítják, hogy a kocsánytalan tölgy kistípusok mellett a Driencanského krasu területén is viszonylag gyakori még a *Quercus cerris*, s a *Poo nemoralis-Quercetum dalechampii* Somsák et Háberová 1979 karakterisztikus, a hazai cseres-tölgyesekből hiányzó elemekkel nem rendelkezik, így elválasztása, csupán a tömegességi viszonyok megváltozásával, véleményem szerint nem indokolható.

5.3.6. A TILIO-ACERION TÁRSULÁSOK

5.3.6.1. A Tilio-Acerion társulások hazai elterjedéséről

Az üde sziklai és törmeléklejtőkhöz köthető erdei társulások, mint intrazonális, edafikus társulások igen speciális élőhelyeken fejlődnek. Egy részük a szűkebb, sziklakibúvásos völgyeket, más részük a vastag törmeléktakaróval fedett lejtőket foglalják el. A két élőhelytípus, a szurdokvölgy és a törmeléklejtő sokszor geomorfológiailag sem válik el élesen egymástól. Mindenesetre elmondható, hogy a fent említett geomorfológiai típusok kifejlődésükben annál tipikusabbak, minél jelentősebb egy táj tengerszint feletti magassága. A két élőhelytípus a Kárpát-medencében legszebb és legnagyobb kiterjedésben a magashegységekben alakult ki. Középhegységi viszonylatban megállapítható, hogy legszebb szurdokvölgyeink inkább az üledékes kőzetekben gazdag (pl. Bakony, Bükk), míg legkifejlettebb törmeléklejtők inkább az eruptív kőzetekből felépülő hegységeinkben (pl. Mátra, Nógrád-Gömöri bazaltvidék) találhatók.

Mindkét élőhelyre jellemzőek a közethatású talajok, amelyek nem kedveznek a klímazonális erdei társulásokban uralkodó fajok fennmaradásának. Nemcsak a talajtani viszonyok, de a mikroklimatikus adottságok (pl. fagyzugok) is elősegítik a „kompetíciómentes” környezet kialakulását. Ebben a szituációban számos alárendelt faj (pl. *Tilia* spp., *Acer* spp., *Fraxinus* spp.) válhat uralkodóvá, az élőhely sok, ritka, reliktum jellegű növény számára biztosít fennmaradási lehetőséget (pl. *Arabis alpina*, *Viola biflora*, *Cimicifuga europaea*).

A társuláscsoport képviselőinek kialakulásához a magasabb páratartalomra is szükség van, ezért a magasabb évi csapadékátlaggal jellemezhető területeinken (pl. Vendvidék, Zákány-Örtilos, Zselic), kisebb domborzati változatosság mellett, lazább kőzeteken (pl. kavics, homok, lösz, agyag) árkokban, vízmosásokban is találkozhatunk szurdokerdők fragmentális állományaival. Ezzel szemben a törmeléklejtőerdők mindig keményebb kőzetekből (pl. andezit, bazalt, gabbro, mészkő, dolomit) felépülő hegységeinkben alakulnak ki.

A szurdokerdőket hazánkban két típusra osztották, – amely felosztás szükségességét még ma is többen vitatják (pl. BARTHA 1995, NAGY 1999) – a mészkő- és az andezit-szurdokerdőre. Általános a felfogás, hogy az andezit-szurdokerdő kisebb pozitív, nagyobb negatív differenciális fajkészletével a mészkő-szurdokerdőnek tulajdonképpen egy fajszegényebb típusa. E probléma

eldöntésére jelen dolgozatban nem vállalkozom, ám megjegyzem, hogy a Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományainak besorolása az andezit-szurdokerdő gyenge karaktere miatt, számomra is gondot okozott.

Az ide sorolható társulások elterjedéséről több összefoglaló munkában is olvashatunk (pl. SOÓ 1964-1980, BARTHA 1995, FEKETE – MOLNÁR – HORVÁTH 1997, BORHIDI – SÁNTA 1999).

5.3.6.2. Irodalmi áttekintés

A *Tilio platyphyllae-Acerion pseudoplatani* csoportba sorolható, a bazaltvidék szempontjából is érdekes társulások irodalmi áttekintésének tömör kivonata megtalálható a *Rosopendulinae-Tilietum cordatae* asszociációt leíró dolgozatban (CSIKY – KEVEY – BORHIDI 2001).

5.3.6.3. Dinamika

A meglehetősen zord élőhelyi feltételekhez jól alkalmazkodott társulásokról van szó. Erdők viszonylatában igen gyorsan átalakuló, változó, dinamikus vegetáció típusok (pl. gyakoriak az állományon belüli lécek; viszonylag fiatal állományokban is jellemző a mozaikos vertikális szerkezet). A meredek, suvadó felszínnek, a mozgó törmelék az állományok minden szintjében állandó abiotikus stresszt okoz. A gyakori széldöntések, jég- és fagykarak, csuszamlások, hirtelen áradások után felszabadult felületeken csak szórványosan található (a repedésekben, sziklák közötti résekben) megtelepedésre alkalmas, legtöbbször igen sekély közeg/szubsztrát. Az ebből adódó speciális szelektív hatást azok a fajok képesek leküzdeni, amelyek gyakran termelnek nagy mennyiségű propagulumot és azokat nagy területen képesek terjeszteni (pl. *Tilia* spp., *Acer* spp., *Fraxinus* spp., *Ulmus glabra*). A másik stratégia a vegetatív szervekkel való túlélés és terjeszkedés, a jó felújuló képesség, a sekély talaj adottságait nagyobb hatékonysággal kiaknázó horizontális irányban kiterjedt, vagy a kedvezőtlen adottságú rétegeket vertikálisan is áthidalni képes gyökérrendszer (pl. *Tilia* spp., *Acer* spp.). Más fajok feltűnő, ehető terméseikkel vonzzák a növényevőket, amelyek aztán szertesztét potyogtatják a kiürülő, „megtrágyázott” magokat (pl. *Cornus* spp., *Sambucus* spp., *Rosa* spp., *Rubus* spp., *Ribes* spp., *Lonicera* spp., *Taxus baccata*, *Euonymus* spp., *Staphylea pinnata*).

A változékonny környezeti hatásokat tükrözi az állományok szerkezete is. A fák gyakran hajlottak, a törmelékletjtőkön csokrosak, a cserjeszint csak a lécekben, a felnyíló lombkoronájú állományokban fejlett, s a gyepszint nyári aszpektusa is legtöbbször csak itt haladja meg az 50%-os borítottságot. Az üde, néhol nedves élőhelyre utalnak a magaskórós elemek, amelyeknek többsége egyben a montán bükkösök és lucosok léknövényei is (pl. *Petasites albus*, *Valeriana* spp., *Senecio ovatus*, *Impatiens noli-tangere*, *Lunaria rediviva*).

Éppen a gyors „szukcesszió”, s a kicsiny kiterjedésük miatt nagyon könnyen sérülhetnek e társulások. Erdészeti beavatkozások hatására eljuharosodhatnak, elkőrisesedhetnek, de néhol el is akácodosodhatnak. Igen nagy veszélyt jelent a viszonylag vagy ténylegesen túltartott vadállomány. A vadak ui. gyakran felkeresik e véderdőként kezelt, nehezen megközelíthető állományokat, amelyek nemritkán ivóhelyül is szolgálnak. Legelésükkel, taposásukkal teljesen nudummá tehetik a szurdok- és törmelékletjtő-erdőket.

5.3.6.4. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék törmelékletjtő- és szurdokerdeiről

A vizsgálati terület abiotikus adottságai alkalmasak a *Tilio-Acerion* társuláscsoport képviselőinek változatos kifejlődésére. A természetföldrajzi adottságok tárgyalásánál már kifejtettem, hogy a vulkáni takarók peremén viszonylag nagy kiterjedésben találunk (részben)

periglaciális eredetű törmelékletjőket, kötengereket, s a puhább rétegekben hirtelen kimélyülő, keskeny szurdokvölgyeket.

Korábbi cikkünkben (CSIKY – KEVEY – BORHIDI 2001) már jellemeztük a fejlettebb kötengereken kialakuló sziklatömb-erdőket (*Roso pendulinae-Tilietum cordatae* Csiky, Kevey et Borhidi 2001), ezért e dolgozatban ezzel részletesen már nem foglalkozom. Megállapításainkat kiegészítem azzal, hogy hasonló élőhelyeken, magasabb tengerszint feletti magasságban (pl. Mátra: Kékestető-Saskő vonulatának északi letörésén), illetve tőlünk nyugatra (pl. Csehországban) a periglaciális kötengerek nyitabb részein – az általunk erdei társulásként leírt „sziklagörgeteg-erdő” (*Roso pendulinae-Tilietum cordatae*) alsóbb szintjeiben jellemző fajkészletű – cserjés vegetációk is élnek (CHYTRY – KUCERA – KOCI 2001). A Csehországban *Ribeso alpini-Rosetum pendulinae* Sádlo 1991-ként leírt, a *Sambuco-Salicion caprae* Tüxen et Neumann ex Oberdorfer 1957 asszociációcsoportba sorolt társulás a kontinentálisabb bazaltvidéken már csak a hársak (fák) árnyalásában képes fennmaradni, s a *Ribes alpinum*, *Lonicera nigra*, *Rosa majalis* már nem is található meg itt. Helyette a kontinentális hatásra utaló cserjék szinezik a fajkészletet, mint a *Cotoneaster matrensis*, *Spiraea media* és *Euonymus verrucosus*. Ez utóbbi faj még a morvaországi élőhelyeken is felbukkan (CHYTRY – KUCERA – KOCI 2001). A *Ribes* nemzetséget a törmelékletjőkön térségünkben a sokkal igénytelenebb *Ribes uva-crispa* képviseli. A nagyobb kötengerek erdőten részein a bazaltvidéken is megtalálhatók kisebb cserjés foltok, amelyek akár montán, szubalpin elemekben szegény *Ribeso alpini-Rosetum pendulinae* Sádlo 1991-ként is felfoghatók, ám a nyílt felületeken jobban érvényesülő makroklimatikus adottságok miatt ezekből már igen sok karakterisztikus faj hiányzik, s bennük a *Rosa pendulina* is meglehetősen ritka. Ugyanakkor a cserjeszint magassága 1,5-3(5) m közötti, s nem 1,5 méteres, mint azt a *Ribeso alpini-Rosetum pendulinae* Sádlo 1991-nél említik. Az azonban bizonyos, hogy e fragmentumokban uralkodó fajok (*Rubus idaeus*, *Sambucus* spp., *Salix caprae*, *Populus tremula*, *Betula pendula*, *Rosa* spp.) alapján e társulások a *Sambuco-Salicion caprae* Tüxen et Neumann ex Oberdorfer 1957 asszociációcsoportba tartoznak.

Megjegyezném viszont, hogy a bazalt és andezit törmelékletjőkön a szubmontán bükkösök és sziklatömb erdők átmenetében (néhol csak ez az átmenet fejlődik ki, s a sziklatömb erdő már nem, pl. bárnai Nagykö É-i oldalán) előfordulnak *Mercuriali-Tilietum* jellegű, kora tavaszi geofitonokban viszonylag gazdag állományok, amelyek lombkoronája azonban legtöbbször a bükkösökhöz hasonló mértékben zárt, a fák nem csokros kifejlődésűek, s a lombkoronában is uralkodik a bükk vagy a gyertyán (pl. Pogányvár K-i oldala). Némely esetben eldönthetetlennek tűnik, hogy szurdokerdőként vagy törmelékletjőként értelmezzünk egy adott állományt. Ebben a dolgozatban e kérdéssel részletesen nem tudok foglalkozni, ezért az átmeneti típusokat képviselő felvételeimet sem közlöm. A Karancs hegység esetében azonban bemutatom a fiziognómiailag szurdokerdőnek vélt fragmentális állományok tabelláját (6. táblázat/5). Az itt szereplő felvételekről kiderült, hogy igen szerény fajkészletük alapján a szubmontán bükkösökhöz nagyon közel állnak (a 32. felvétel inkább törmelékletjő-erdő jellegű), azoktól élesen nem különülnek el (23. ábra).

E fejezetben elsősorban a helyi „szurdokerdőkre” szeretnék koncentrálni.

Geomorfológiailag és társulástaniilag is jól elkülöníthető szurdokerdőket a bazaltvidéken csak a Medves-Ajnácskői-hegységben, a nagyobb vulkáni takarók peremein (általában 300-450 m tsz. f-i magasságban) találunk (pl. Pénz-gödör, Ravasz-lyuk, Szép-hegy, Fekete-Bikk árnyéka). A szurdokvölgyek falát laza, oligocén, miocén kori üledékes kőzetek (pl. homokkő, homok, agyag, kavics) alkotják, amelyek – különösen e párás, humid környezetben – igen gyenge megtartásúak, könnyen leomlanak. Éppen ezért a szurdokvölgyekre oly jellemző sziklakakó harasztok, mint pl. az *Asplenium scolopendrium* is, már nem élnek itt. Sőt, a meredek, állandóan pergő falon a zuzmókon, mohákon (pl. *Conocephalon conicum*) és kúszó növényeken

(pl. *Hedera helix*) kívül szinte semmit sem találunk. A meszes rétegek repedéseiből szivárgó vizek kioldott Ca^{2+} tartalma – egyes mohák közreműködésével – forrásmészke formájában a falakon kiválik. Az élőhelyet karakterizáló edényes növények a szurdokvölgy oldalának csupán azon a részén tudnak megtapadni, ahol a falról lepergő regolit felhalmozódik, és rézsút képez (ez több lépcsőben is ismétlődhet). A völgy alján csordogáló vízfolyás mentén nagy mennyiségű szerves törmelék (korhadó, kidőlt fák, letört ágak, rendkívül vastag avartakaró) halmozódik fel, amely szintén gátolja a növények fejlődését. Érdekes jelenség, hogy a szurdokerdők jellegzetes fafajai (pl. *Tilia* spp., *Acer* spp., *Fraxinus* spp., *Ulmus glabra*) szinte sehol sem dominálnak. Ennek magyarázata részben az lehet, hogy a szurdokvölgyek gyors fejlődésének és a szűk keresztmetszetnek köszönhetően a fatermetű (-korú) növényeknek nincs elegendő tér és idő a kifejlődésre. Ezt bizonyítja az a megfigyelés, hogy az alsóbb szintekben már gyakoribbá válnak a fajok fiatalabb példányai. Olyan állományokban, ahol a szurdokvölgy is megfelelően tág teret biztosít a fászfűrészek meglepedéséhez (pl. Medves-fennsík É-i letörésénél), ott a juharok és hársak is sikeresebbek a környező társulások domináns fajainál.

A „szurdokerdők” a völgyfő felől általában zonális társulásokkal (szubmontán bükkösök, gyertyános-tölgyesek, cseres-kocsánytalan tölgyesek), oldalról mészkőrűlő bükkösökkel és a már említett zonális társulásokkal, a völgytalp felől pedig gyertyános-égerligetekkel, gyertyános-tölgyesekkel, nem ritkán elakácódott állományokkal érintkeznek.

A társulást öt felvétel alapján jellemzem (6. táblázat/6). A lombkorona általában kétszintes. A felső (20-30 m magas) lombkoronában legtöbbször dominál a bükk (3-5, V), mellette csak elegyfaként jutnak szóhoz a hársak és juharok. Az alsó (10-15 m magas) lomb-koronában már sokkal változatosabb a kép: a szurdokerdőkre jellemző fajok dominanciája mellett megjelenik a *Salix capraea* (II) és a *Corylus avellana* (II) is. A cserjés szintben a lomb-koronaszint fajai mellett megjelenik a *Sambucus nigra* (IV), *Rubus idaeus* (III), *Cornus sanguinea* (II), *Cerasus avium* (II), *Betula pendula* (I), *Rubus hirtus* (I), *Ulmus glabra* (I) is. Az egyes szintek borítása meglehetősen változó a fentiekben kifejtett gyors dinamikát tükrözi. A gyepszintben jellemző fajkombinációt képeznek a magaskórósok és harasztok, mint a *Senecio hercynicus* (V), az *Aegopodium podagraria* (IV), a *Salvia glutinosa* (IV), a *Petasites albus* (III), az *Actaea spicata* (III), az *Epipactis helleborine* (III), az *Epilobium angustifolium* (II), a *Prenanthes purpurea* (I), a *Gymnocarpium robertianum* (I), az *Equisetum hyemale* (I). Érdekes jelenség, hogy a harasztok csak ritkán válnak tömegessé (lékekben), s csak kevés fajjal képviseltetik magukat (pl. *Dryopteris filix-mas* (+-1, V), *Athyrium filix-femina* (+-1, IV), *Polypodium vulgare* (+-1, III), *Asplenium trichomanes* (+, I), *Dryopteris carthusiana* (+, I), *Gymnocarpium dryopteris* (+, I)). A bazaltvidéken csak ebben a társulásban előforduló növény meglehetősen kevés van, amilyen, pl. a *Gymnocarpium robertianum* is.

A fentiekben kívül a következő, a tabellában nem szereplő, ritkább fajok jellemzik még a helyi szurdokerdőket: *Staphylea pinnata*, *Cardamine glanduligera*, *Polystichum aculeatum*, *Dryopteris dilatata*, *Senecio ovatus*, *Geranium phaeum*.

Mint már említettem a felvételek és a korábbi társulásleírások alapján nehézséget okozott a helyi „szurdokerdők” pontos besorolása. Az egyébként is igen jellegtelen andezit-szurdokerdő „karakterfaja”, a *Parietaria officinalis* itt teljesen hiányzik. Ugyanígy hiányzik azonban a mészkő-szurdokvölgyek karakterisztikus fajkombinációja is: az *Asplenium scolopendrium*, a *Lunaria rediviva*, a *Scopolia carniolica*, a *Moehringia muscosa*, az *Anthriscus nitida*, a *Clematis alpina* stb. Mindezek ellenére a Nógrád-Gömöri bazaltvidék szurdokerdőit az alapkőzet hasonlósága (képződés, kémiai összetétel), a mészkővel *Gymnocarpium robertianum* jelenléte és az andezit-szurdokerdők gyenge karaktere miatt a *Scolopendrio-Fraxinetum* Schwickerath 1938-ba soroltam.

5.3.7. A MÉSZKERÜLŐ BÜKKÖSÖK

5.3.7.1. A mézskerülő bükkösök hazai elterjedéséről

Minthogy a mézskerülő bükkösök felismeréséhez, meghatározásához alapvető a névadó *Fagus sylvatica* dominanciája, az ide sorolható társulások elterjedését is e faj ökológiai preferenciája határozza meg elsődlegesen. Hazánk éghajlatának alakulását három fő klimatikus hatás befolyásolja: nyugat felől az atlantikus, kelet felől a kontinentális, míg délről a mediterrán klímahatás. E három „tényezőnek” köszönhetően a flórát tekintve is jelentős differenciálódást tapasztalhatunk, melynek megfelelően Magyarország legnyugatibb területeit már a *Noricum*, *Praenoricum*-hoz, míg a legdélibb területeit az *Illyricum*, *Praeillyricum*-hoz sorolják (SOÓ 1960, PÓCS et al. 1980). Mézskerülő bükköseink rendszerezésében is ezt a hármas tagolódást figyelhetjük meg.

A mézskerülő bükkös karakterfajok szelektálódásában a bükk dominanciája mellett fontos kritérium a speciális talajkörülmények kialakulása (KOVÁCS M. 1967, 1975). A savanyú pH-jú, kilugzódott A-szint általában igen vékony, sokszor hiányzik. A mikroorganizmusok számára a létfeltételek nem optimálisak, a talajélet nem túl aktív, ezért a felhalmozódó alom (ahol a szél nem hordja el) igen lassan bomlik, s a talaj felső szintjében nyershumusz alakul ki. A bükk alom egyébként is nehezen bomlik, mivel a levelek könnyen összetapadnak, s vastag, „páncélszerű” réteget képeznek (SZÖNYI 1955). Talajuk gyakran fakó vagy erősen podzolosodó barna erdőtalaj. Az állományok többsége szilikátos, vulkánikus vagy üledékes eredetű kőzeteken fejlődik, melyeknek mállásterméke eleve savanyú pH-jú, így a kilugzódással a talaj savanyúsága tovább növekszik (BÁNKY 1955). A kilugzódást a magas csapadékmennyiség mellett fokozhatja a felszín domborúsága, így a középhegységi állományok döntő többségét a konvex régióban találjuk. A domború, meredek oldalakon mind az alom, mind a talaj felső rétegei könnyen elhordódnak (erózió, defláció), s így részben a bázisok visszapótlása szűnik meg, részben pedig a talaj extrém savanyú B- és C-szintje is közelebb kerül a megtapadó növények gyökérszínéhez (SZÖNYI 1955). A középhegység alacsonyabb régióiban, ahol a montán mezoklíma kevésbé érvényesül, vagy teljesen hiányzik, a mézskerülő bükkösök általában azokon a meredek, domború oldalakon szorítják ki a szárazabb körülmények között egyébként „életrevalóbb” tölgyeseket, ahol a völgyekben vízfolyások találhatóak, s így északi kitérésben egy hűvösebb, pársabb, kiegyenlítettebb mikroklima alakulhat ki, amely a bükknek kedvez. Az acidofil bükkös élőhelyek általában szárazabbak, mint az egyéb, zártabb bükkösök, s a sekély, gyakran köves, vázelemekben gazdag talajon a lombkoronaszint fajtái gyengébb növekedésűek. Kiterjedt, a lombkoronánál szélesebb gyökérzetet fejlesztenek, így az állomány fellazul, s a gyakran csúcshártya egyedek miatt megnyílik. A szélnek kitettebb talajszint így gyorsabban kiszárad.

A hazai acidofil bükkösök pontos areája az elmúlt évtizedekben igen lassan, fokozatosan rajzolódott ki, s még napjainkban sem tekinthetjük teljesen feltérképezettnek e társulások élőhelyeit. E fejezetben a fent említett hármas klimatikus és növényföldrajzi tagolódáshoz igazodva sorolom a magyarországi mézskerülő bükkösök pontos, általam is ismert elterjedését. Problémát jelent az altípusok elkülönítésénél, a bakonyi állományok besorolása. Ennek megítélésében a legutóbbi összefoglaló munkára hagyatkozom (BORHIDI – SÁNTA 1999).

A) *Luzulo nemorosae-Fagetum sylvaticae* Meusel 1937

SOÓ (1937) Mátrai Flóraművében megemlíti a *Fagetum sylvaticae*-t és már annak *Luzula nemorosa*-s erdőtüpusáról ír, mely minden bizonnyal a szűkebb értelemben vett mézskerülő erdőket is (legalábbis részben) lefedi.

SZUJKÓ-LACZA (1962) konkrét mészkerülő bükkös állományokról tudósít a Mátra és a Börzsöny területén. SOÓ (1962, 1964b) szerint e társulás a Vihorlántól egészen a Börzsönyig minden magasabb hegységben előfordul, így a Vihorlát, a Sátor-, a Bükk, a Mátra és a Börzsöny hegységeiben.

CSAPODY (1964) a Magyar-középhegységből jelzi az acidofil bükkösöknek e típusát. SOÓ (1971, 1973) szerint az Északi-középhegységben: a Börzsönyből, Mátrából, Bükkből, Vihorlántól, Sátor-hegységből kiadatlan felvételek alapján ismert e társulás (de feltételezen a badacsonyi állományok is ide tartoznak). KOVÁCS Margit (1967, 1975) a Mátrában, SIMON (1977) a Zempléni-hegységben készít cönológiai felvételeket. BARTHA és mtsai (1995) véleménye szerint a középhegységi mészkerülő bükkösök a Zempléni-hegységtől a Börzsönyig elsősorban a magasabb régiókban megjelenő erdőállományok. VOJTKÓ (1990, 1996) a Központi-Bükk déli előterében egyetlen ponton talál fragmentális állományt, míg a Szarvaskőn véleménye szerint nagy kiterjedésben fordulnak elő e bükkösök, leginkább északias kitérésben. FEKETE és mtsai (1997) a Zempléni-hegységi és a Bükki állományokat tartják a legszebb kifejlődésűeknek, míg az Északi-középhegység egyéb pontjain tudomásuk szerint (a hegységek melegebb, szárazabb klímája miatt) csak fajszegényebb kialakulású állományok találhatóak. BORHIDI – SÁNTA (1999) az északi-középhegységi (Zempléni-hg. – Visegrádi-hg.) mészkerülő bükkösök mellett már a bakonyi állományokat is ide sorolja.

NAGY (1999) a börzsönyben, acidofil bükkösökben készített 10 felvétel alapján megerősíti a társulás jelenlétét. BORHIDI és mtsai (2000) dolgozatában 12 medvesi felvétel alapján, a természetességi, illetve ökológiai mérőszámok szerint kiértékelésre kerülnek a bazaltvidék mészkerülő bükkösei.

SZMORAD (ex litt.) tapasztalatai szerint az Aggteleki-karszton nincsenek mészkerülő bükkösök, míg SÜLYOK (ex verb.) szerint fragmentálisan a Heves-Borsodi dombság területén is megtalálhatóak.

B) *Sorbo torminalis-Fagetum* /Horváth A.O. 1972/ Borhidi et Kevey 1997

A mecseki acidofil bükkösöket meglehetősen későn ismerték fel és különítették el a hegység egyéb, illír jellegű erdőtársulásaihoz képest. HORVÁT (1956) eleinte a nyugat- és közép-európai *Luzulo-Fagetum*-mal, majd (HORVÁT 1959) a mecseki bükkösök mészkerülő típusaként (*Fagetum silvaticae mecsekense acidiferens*) azonosítja. Később a hazai mészkerülő bükkösöknek egy földrajzi variánsaként jellemezték (SOÓ 1960, 1962, 1964a, CSAPODY 1964, SOÓ és mtsai 1969), illetve, mint önálló társulást több néven is nevezték (SOÓ 1971, 1973, BARTHA és mtsai 1995, FEKETE és mtsai 1997). Az általam elfogadott asszociáció névnek a legutóbbi összefoglaló munkában megjelent *Sorbo torminalis-Fagetum* /Horváth A.O. 1972/ Borhidi et Kevey 1997-et tartom (BORHIDI – SÁNTA 1999). Meglehetősen ritka előfordulása, s a vegetációjában a Mecsekhez igen hasonló, de alacsonyabb és kisebb kiterjedésű Villányi-hegységből teljesen hiányzik. Ez utóbbi hegységben a bükkösök is meglehetősen ritkák, fragmentális előfordulásúak (KEVEY 1987). LÁJER Konrád (ex verb.) szerint fragmentuma a Geresdi-dombság területén is előfordul.

C) *Galio rotundifolio-Fagetum* Soó 1971

A nyugat-dunántúli mészkerülő bükkösök elkülönülését megint csak későn ismerték fel.

PÓCS et al. (1958) az Órségből közölt felvételei alapján még nem választja el a *noricum*-i állományokat a középhegységi típustól. SOÓ (1960, 1962, 1964a, SOÓ és mtsai 1969) és CSAPODY (1964) már földrajzi variánsként tárgyalja a soproni-hegységi, a kőszegi-hegységi, az őrségi (SOÓ 1964 szerint átmenet a rendes bükkösök felé), a nyugat-bakonyi és balaton-vidéki acidofil bükkösöket. SZMORAD (1994) cönológiai felvételekkel erősíti meg a kőszegi-hegységi állományok meglétét, s már önálló társulásnévvel különíti el azokat a középhegységi savanyú bükkösöktől. BARTHA és mtsai (1995), BORHIDI – SÁNTA (1999), valamint FEKETE és mtsai

(1997) szerint ez a társulás csak a Kőszegi-hegységben, a Soproni-hegységben és a Vendvidéken fordul elő. KOVÁCS J. A. (ex litt.) szerint az Őrségben és fragmentálisan Gőcsej területén is megtalálható (ez az asszociáció).

5.3.7.2. Irodalmi áttekintés

Annak ellenére, hogy a mészkérülő bükkösök, mint intrazonális, edafikus társulások, viszonylag könnyen diagnosztizálható állományokat alkotnak hazánk domb- és hegyvidéki régiójában, cönotaxonómiai besorolásuk, elkülönítésük napjainkig vita tárgyát képezi. Az ötvenes és hatvanas évekig elsősorban két társulásnév, a *Luzulo-Fagetum* Markgr. 1932 és a *Deschampsio-Fagetum* Passarge 1956 „hadakozott” az érvényességért. Ekkor még besorolásuk sem volt egyértelmű, de önálló asszociációcsoporthoz való elkülönítésük már elterjedően volt (*Luzulo-Fagion* illetve *Deschampsio-Fagion* néven, vö. PÓCS et al. 1958, SOÓ 1962, CSAPODY 1964). Az előző fejezetben tárgyalt, ökológiai és florisztikai alapon elválasztott három típust az akkoriban elfogadott „földrajzi variánsként” próbálták elkülöníteni egymástól.

HORVÁT (1956) a mecseki acidofil bükkösöket a *Luzulo-Fagetum*-mal, majd (HORVÁT 1959) a helyi bükkösök mészkérülő típusaként (*Fagetum silvaticae mecsekense acidiferens*) azonosítja. PÓCS et al. (1958) az Őrségi öt felvételét még egyszerűen csak *Luzulo-Fagetum* Mgf. 1932-ként nevezi meg. SOÓ (1960) Magyarország növényföldrajzi felosztását tárgyaló cikkében a Dél-Dunántúl *Illyricum*-hoz sorolásánál a *Luzulo-Fagetum mecsekense*-t, mint erre a területre kizárólagosan jellemző és a *Noricum*, *Pannonicum* felé jól differenciáló asszociációt említi. Ugyanígy, csak a Nyugat-Dunántúltra jellemzőnek ítéli meg (hazánkban) a *Luzulo-Fagetum noricum*-ot. SZUJKÓ-LACZA (1962) a Börzsöny és Mátra bükköseiről szóló cikkében a Mátrából szintén öt mészkérülő bükkös (*Deschampsio-Fagetum* Soó 1962 *subcarpaticum* Soó 1962) felvételt közöl. A társulás cönotaxonómiai besorolását tekintve SOÓ (1962) ugyanezen folyóiratban megjelenő cikkéhez igazodik, aki a *Pino-Quercetalia* ordo nova asszociációrenden belül a *Deschampsio-Fagion* Soó 1962 asszociációcsoportba rendezi a hazai mészkérülő bükkösöket. Véleménye szerint a pannóniai acidofil bükkösöket két asszociációba tömöríthetjük: a hazánkból hiányzó, montán-prealpin, DK-európai jegenyefenyves bükkösökre (*Blechno-Fagetum* Horvat (1950) emend. Soó 1962) és a Magyarországon is elterjedt szubmontán *Deschampsio flexuosae-Fagetum* Soó ass. nova-ba. Ez utóbbi társulást négy földrajzi variánsra osztja: a *D.-F. noricum* Soó (1934) 1962-re, a *D.-F. mecsekense* Soó 1962-re, a *D.-F. subcarpaticum* (Zólyomi 1954-55) Soó 1962-re és a hazánkból szintén hiányzó „*D.-F. transsilvanicum* Soó (1957) 1962”-re.

CSAPODY (1964) a Soproni-hegységből ennek megfelelően már *Deschampsio flexuosae-Fagetum* Soó 1962 *noricum* Soó (1934) 1962-ot említ, s levezeti a nyugat-dunántúli mészkérülő bükkösök nevezéktanának változását is. Megindokolja a *Luzulo-Fagetum* és *Luzulo-Fagion* nevek érvénytelenségét, s megemlíti, hogy hazánkban a *Deschampsio-Fagion* Soó 1962 asszociációcsoportba tartozó mészkérülő bükkösöknek három földrajzi variánsa létezik: a középhegységi *subcarpaticum*, a mecseki *mecsekense* és a soproni-hegységi *noricum*.

SOÓ (1964b) megjegyzi, hogy a *Deschampsio flexuosae-Fagetum* Soó 1962 név megfelel a *Luzulo-Fagion* Lohm. Et Tx. asszociációcsoporton belüli, szubmontán *Melampyro-Fagetum* Oberd. 1957 társulásnak. Megemlíti továbbá, hogy a *Luzulo-Fagetum* név más társulásra vonatkozik, s a *Luzulo-Fagion* csoportba tartozik, amely inkább montán jellegű, s ezért kellett a hazai savanyú talajú erdőket elválasztani a *Quercetea robori-petraeae* osztálytól. Ez az átsorolás csak az acidofil bükkösök esetében járt együtt (szükségszerűen) egy új név definiálásával.

SOÓ és mtsai (1969) szerint a nyugat- és dél-dunántúli mészkerülő bükkösöknek (*Deschampsio-Fagetum flexuosae* Soó 1962) két földrajzi típusa különíthető el, a soproni- és kőszegi-hegységi *noricum* Soó 1962, valamint a mecseki *mecsekense* (Horvát 1953) Soó 1962.

A későbbiekben, részben a nomenklaturai problémák miatt is gyakran szinonimokat használnak a mészkerülő bükkösök megnevezésekor.

KOVÁCS Margit (1967, 1975) a *Deschampsio flexuosae-Fagetum* Soó 1962 talajtani viszonyait elemzi részletesen a mátrai állományokban. A társulás megnevezésénél és besorolásánál szinonimként használja a *Luzulo-Fagetum subcarpaticum* Zólyomi 1955-öt és a *Luzulo-Fagion* Lohm. et Tx. 1954-t.

SOÓ (1971, 1973) részletesen kifejti, hogy a *Deschampsio-Fagetum* név eddigi használata miért volt illegitim, s a hazai mészkerülő bükkösöket a hármas tagolás meghagyásával új nevekké látja el: így a nyugat-dunántúliakat *Galio rotundifolio-Fagetum* Soó 1971, a mecsekiet *Orno-Luzulo-Fagetum* Soó 1971, míg az északi-középhegységeket *Quercu cerriluzulo-Fagetum* Soó 1971-ként sorolja. Az új társulásnevek mellett feltünteti a korábban használatos szinonimokat illetve felsorolja az egyes asszociációk jellemző és differenciális fajait.

SIMON (1977) a zempléni-hegységi bükkösökben készített 17 felvételét *Luzulo-Fagetum subcarpaticum* Zólyomi 1955-ként tárgyalja, de szinonimként a *Deschampsio-Fagetum subcarpaticum* Soó 1962-öt is megemlíti. A társulás nevezéktani problémáival nem foglalkozik, az állományokat elsősorban klasszikus cönológiai szempontok szerint értékeli ki.

SZMORAD (1994) a kőszegi-hegységi állományokat *Galio rotundifolio-Fagetum*-ként kezeli, s a *Deschampsio-Fagetum noricum*-ot csak szinonimként említi. A lokális differenciális fajok alapján elkülöníti a nyugat-dunántúli savanyú bükkösöket a középhegységi *Deschampsio-Fagetum*-tól.

BARTHA és mtsai (1995) a hármas klimatikus tagoltságnak megfelelően újból három különböző társulásnevet használ a hazai mészkerülő bükkösök jellemzésekor: a középhegységi *Deschampsio-Fagetum* Passarge 1956-ot, a nyugat-dunántúli *Galio rotundifolio-Fagetum* Soó 1971-öt és a mecseki *Orno-Luzulo-Fagetum* Soó 1971 *mecsekense* Horvát 1956-ot. Mindhárom társulás esetében (a teljességre nem törekedve) felsorolja a korábban érvényes szinonimákat.

VOJTKÓ (1990, 1996) a bükki állományokat *Deschampsio-Fagetum subcarpaticum* /Zólyomi/ Soó és *Luzulo-Fagetum* néven említi.

BORHIDI (1996) a *Luzulo-Fagion* Lohm. et Tx. In Tx. 1954 asszociációcsoportban csupán két társulást különít el: a nyugat-dunántúli *Galio rotundifolio-Fagetum* Soó 1971-öt és a középhegységi *Luzulo nemorosae-Fagetum sylvatici* Meusel 1937-t.

FEKETE és mtsai (1997) szerint a hazai mészkerülő bükkösök között három fő típust különíthetünk el társulás szinten: az első kettő megegyezik a fentiekben már tárgyaltakkal, míg a harmadik a mecseki *Sorbo torminalis-Fagetum*.

BORHIDI – SÁNTA (1999) a mészkerülő bükkösök asszociációcsoportján belül szintén *Sorbo torminalis-Fagetum* /Horvát A.O. 1972/ Borhidi et Kevey 1997 néven már a mecseki állományokat is elkülöníti és jellemzi.

NAGY (1999) a bőrszőnyi állományok részletes cönológiai vizsgálata kapcsán a *Matricum* mészkerülő bükköseinek kutatási történetét is röviden összefoglalja. A helyi állományokat *Luzulo-Fagetum sylvatici* Meusel 1937 néven írja le.

A szomszédos országokban, a Kárpát-medencében a mészkerülő bükkösök jóval elterjedtebbek. NEUHÄUSL (1969) a csehszlovákiai bükkösök (*Fagetalia*) fitocönológiai áttekintésénél hét asszociációcsoportot különít el, amelyek közt a *Luzulo-Fagion*-nal is találkozunk. Az itteni mészkerülő bükkösök rendszertani helyzete sem teljesen tisztázott. Megtalálható a *Luzulo-Fagetum* is. MICHALKO et al. (1987) a savanyú bükkösöket (a *Luzulo-Fagenion* asszociációalacsonyabb csoportba sorolja és) két nagyobb egységre bontva tárgyalja. Az egyik az alacsonyabb

régiókban, igen gyakran antropogén hatásokra keletkező, kisebb foltokban fellépő, tölgyelegyes, fajszegény, sokszor degradált szubmontán típus. A másik a magasabb tszf-i magasságban jellemző, nagyobb régiókat alkotó (1:200.000-es léptékben is könnyen térképezhető) fajgazdagabb, általában természetesebb montán típus, ahol a fenyőfajok is jelentős szerephez juthatnak, s amelyben tölgyek már nem találhatók. Ez utóbbi típus hazánkból hiányzik.

MUCINA et al. (1993) Ausztriában csupán két társulást sorol a *Luzulo-Fagion*-ba: a hazánkból is előforduló *Luzulo nemorosae-Fagetum sylvatici* Meusel 1937-t és a kötetben újonnan leírt *Luzulo-Tilietum cordatae* Grabherr et Mucina 1993-at. Az utóbbi bokorerdő jellegű, napos lejtőkön, savanyú, sziklás, törmelékes talajon kifejlődő társulás hazánkból hiányzik. Érdekes, hogy szinonimként kezeli a nyugat-dunántúli *Deschampsio-Fagetum noricum* Soó 1962-öt, (azaz nem fogadja el önálló társulásként a *Galio rotundifolio-Fagetum* Soó 1971-et,) s ezzel a hazai állományok három asszociációba történő rendezését is elutasítja. Megemlíti, hogy a montán jellegű állományokban nem ritka a jegenyefenyő, luc és vörösfenyő sem, s ezért is közel állnak a *Galio rotundifolii-Piceetum* J. Bartsch et M. Bartsch 1940-hoz. Ennek ellenére ezeket is (társulás szinten) egy kalap alá veszi az alacsonyabb régiók tölgyelegyes állományaival.

POTT (1995) a *Fagion sylvaticae* Luquet 1926 em. Lohm. et R. Tx. in Tx. 1954 asszociációcsoporton belül, a *Luzulo-Fagenion* Lohm. et R. Tx. in Tx. 1954 alcsoportba sorolja a németországi mészkerülő bükkösöket. Az itt található négy társulás közül kettő érdemel kárpat-medencei tekintetben is említést: az egyik a *Luzulo luzuloidis-Fagetum* (= *Luzulo albidae-Fagetum*) Meusel 1937, a másik a *Deschampsio-Fagetum* Schröder 1938. Az első savanyú, közethatású talajokon, hegyvidéken jellemző, míg a második kontinentálisabb, síkvidéki típus (ÉK-Németország mélyföldjein), melyből teljesen hiányzik a tölgy. POTT (1995) megemlíti, hogy szubmontán és dombvidéki helyzetben, ahol a fehér perjeszittyó areálgeográfiai okokból hiányzik, létezik a hegyvidéki (montán) *Luzulo-Fagetum*-nak egy *Deschampsia flexuosa*-ban gazdag, régióalávetődéses típusa, melyet *Deschampsio-(Avenello-) Fagetum* Passarge 1956-ként neveztek el. A szerző megállapítja, hogy a *Deschampsio-Fagetum* Passarge 1956 a *Deschampsio-Fagetum* Schröder 1938-nak egy fiatalabb homonimje. Kiderül, hogy a mészkerülő bükkösök szüntaxonómiai besorolása Németországban is tisztázásra szorul.

5.3.7.3. Típusok és besorolásuk

A mészkerülő bükkösöket hazánkból, mint a fentiekben már utaltam rá, a klímahatásokból levezethető florisztikai grádienseknek köszönhetően három társulásba csoportosíthatjuk.

A három asszociációt a speciális élőhelyi adottságok miatt sok közös faj jellemzi, mint a *Genista pilosa*, *Hieracium lachenalii*, *H. murorum*, *H. sabaudum*, *Luzula nemorosa*, *Melampyrum pratense*, *Veronica officinalis*, *Viscaria vulgaris* stb. Csak a jobb állományokban, de szintén mindhárom típusban előkerülhetnek a hazánkból montánabb jellegű, a montán bükkösökkel, fenyvesekkel közös fajok, mint a *Lycopodium* spp., *Monotropa hypopitys*, *Oreopteris limbosperma*, *Orthilia secunda*, *Pyrola* spp., *Vaccinium vitis-idaea* és a *Prenanthes purpurea*. A mohaszint általában a bükkös szálerdőkhez képest sokkal fejlettebb, így gyakori, látványos, könnyen felismerhető fajok itt a *Dicranum* spp., a *Diphyscium foliosum*, a *Leucobryum glaucum*, a *Polytrichum* spp., ritkább a *Buxbaumia aphylla*. A középhegységi és nyugat-dunántúli állományokban közös még a *Chimaphila umbellata*, *Huperzia selago*, a *Lycopodium annotinum*, a *Moneses uniflora*, *Phegopteris connectilis*, *Vaccinium myrtillus*. Csak a *noricum*-i állományokra jellemzőek lehetnek az ott őshonosnak feltételezett nyitvatermő fajok, mint az *Abies alba*, *Picea abies*, *Pinus sylvestris* és *Larix decidua*. A gyepszintben a fentiek közül súlypontosan ez utóbbi társulásra jellemzők a *Carex fritschii*, *Cyclamen purpurascens*,

Galium rotundifolium, *Pyrola chloranta* stb. A középhegységi típus differenciális fajának tekinthető a *Botrychium multifidum*, *Polygonatum verticillatum*. A mecseki állományokban jellemző a meleg- és fénykedvelő tölgyes fajok gyakori jelenléte, mint a *Fraxinus ornus* vagy a *Sorbus torminalis*, a gyepszíntben a *Luzula forsteri* leginkább erre a típusra jellemző.

A három társulásban előforduló erdőtípusok oly számosak és sokfélék, hogy felsorolásuk mind az egyes hegységeket, mind a szerzőket tekintve túl bonyolultnak, s e dolgozatban feleslegesnek is tűnik. E tipizálás, mely egyes növényfajok dominanciájára épül, a talaj vastagodásával illetve sekélyedésével, vázelemekben való gazdagodásával, savanyúságával, üdeségével hozhatók összefüggésbe.

5.3.7.4. Dinamika

A mészkerülő erdők kapcsán gyakran felmerül a másodlagos kialakulásuk lehetősége. Ez a feltételezés nem minden alap nélküli, hiszen a társuláscsoport képviselői, mint azt a fentiekben is tárgyaltam, a bükkös övhöz erősen kötődnek, vagy nagyobb, extrazonális bükkösök közelében találhatók. Cönoszisztematikai fejlődésük is ezt sugallja, hiszen a mészkerülő állományokat eleinte, mint a *Fagetum silvaticae* (pl.) *luzuletosum*-át különítették csak el (SOÓ 1937). Önálló, a *Fagetalia*-n belüli társuláscsoportba sorolásukat is csak később javasolták. A szomszédos országokban is megfigyelt jelenség, hogy a meredek, domború oldalakon fejlődő, eredetileg is savanyú talajú, de jó növekedésű bükkösök letermelésével az élőhely talajrétegei erodálódnak, a termőhely leromlik, oly mértékben, hogy az eredeti erdő helyén fenyvesek (lucosok) nőnek fel (MICHALKO et al. 1987, OROIAN 1998). Az erdészeti beavatkozások igen jelentős hatással lehetnek az erdő jelenkori képére, különösen a mészmentes alapközeteken. Ilyen drasztikus változásokra és leromlásokra hazánkban is akad példa (BÁNKY 1955, SZÖNYI 1955).

Természetesen a csapadékos, szubatlanti területeinken és a hegyvidékeinken, a kavicsháton, domború, meredek felszíni formákon a talaj kisavanyodása, a termőhely leromlása magától is végbemehet. Az eredetileg jobb állapotnak örvendő bükkösök leromlásában azonban az ember is közrejátszott. Nemcsak a fakitermelés, de egyéb erdőhasználat is komoly tényező lehet az acidofil állományok kiterjedésében.

Az elmúlt századokban például az erdőkielésnek egyik legelterjedtebb formája volt a legeltetés. A nagy tömegben átvonuló jószágok nemcsak a gyepszínt (alom) lelegelésével (elvonásával), s ezen keresztül a bázisvisszapótlás gátlásával, hanem taposásukkal, a talaj tömörítésével, máshol pedig fellazításával is hozzájárultak a talaj leromlásához. A tömörődéssel ui. együtt jár a talajok szellőzőképességének romlása, s ezen keresztül a felsőbb rétegekben is redukzív körülmények alakulnak ki. Ez közrejátszik a talajok agyagásványainak szétesésében, mely részben kimosódhat a talajból, részben pedig a szél bonthatja meg, s szállíthatja tovább. Az állatok taposása szintén fellazíthatja a talajt, s ezen keresztül is a denudáló erők martalékává válik a talaj humuszban gazdagabb, felső rétege. Egyes területeken az alomszedésnek is komoly hagyományai voltak, különösen a jelentős erdőszültséjú hegy- és dombvidékeken, ahol a jószágok ellátásához alapanyagot adó rétek kicsiny kiterjedésűek vagy gyenge hozamúak voltak. Ez a kezelés a talaj bázisvisszapótlásának akadályozásán túl elősegítette a talaj gyorsabb és könnyebb kilugzódását. A fák eltávolítása is hasonló módon járult hozzá a leromláshoz, ui. a lezúduló esőket a lomb már nem fogta fel, s a meredek lejtőkön lerohanó vizek „leradírozták” a talaj felső rétegeit.

A bükkös zóna ilyen, (erősen) savanyú, gyenge talajadottságokkal rendelkező részei, elsősorban ott, ahol a fenyők nem őshonosak, a mészkerülő bükkösök (sokszor másodlagos) kialakulásának kedveznek. Az összeroskadó állományokban, vagy gyéritések, letermelés után

gyakran a bükk mellett egyéb pionír fajok verődnek fel nagy mennyiségben, pl. *Betula pendula*, *Carpinus betulus*, *Populus tremula*, *Salix caprea*, *Sorbus aucuparia* stb. Az idő előrehaladtával e fajok 10-15 m magasra felnyurgult egyedei, a följük magasló (15-20 m) bükk alatt össze-rokadnak. A lazább állományokban hosszabb ideig is kitarthatnak, ilyenkor 100 éves matuzsálemeikkel is találkozhatunk, ami e fajok többségénél igen ritka. Az ilyen elegyfajok fontos szerepet játszhatnak az élőhely állapotának javulásában, gyors növekedésük, lágy, gyorsan bomló alomtakarójuk által.

A mészkertülő bükkösök éves dinamikájára jellemző a kora tavaszi geofitonok teljes hiánya, ennek ellenére az állományok a lomb lehullásával is üde színfoltjai a hegyvidéknek, ui. a mohaszint az október-áprilisi időszakban a legfejlettebb. Az edényes növények virágzása nyár elejére, nyár közepére esik. A vegetációs periódus utolsó harmadában az élőhely könnyen kiszárad. Érdekessége a mészkertülő bükkösöknek, hogy a mohaszinten kívül, a gyepszintben (pl. *Chimaphila umbellata*, *Orthilia secunda*, *Pyrola* spp., *Calluna vulgaris*, *Vaccinium vitis-idaea*), nyugaton pedig már a cserje- és lombkoronaszintjében (pl. *Abies alba*, *Picea abies*, *Pinus* spp.) is megjelenhetnek a fagyűrű örökzöld fajok, amely a termőhely kiegyenlített, montán jellegű (mikro)klímájára utal.

A tarra vágott részeken nem ritkán megjelenik a *Quercus petraea*, egyes helyeken a *Q. cerris* is, melyek az élőhely relatív, ideiglenes szárazodásával a mezofil fajokkal szemben előnyösebb helyzetbe kerülhetnek. A montánabb mikro-, vagy mezoklimájú termőhelyeken azonban az erdő záródásával a tölgyek legtöbbször teljesen kiszorulnak.

Az alacsonyabb régiókban, ahol a közelben *Robinia pseudo-acacia* monokultúrák találhatóak, az acidofil bükkösök bolygatásakor az akác is felverődhet. Ilyen esetekben, az erdő záródásakor ezek is visszazorulnak. Sokkal gyakoribb a fenyőfélék inváziója e termőhelyeken, mely a hazánkban korábban gyakorlatban lévő fenyvesítési programok következménye. A nyugat-dunántúli erdőkben, ahol a fenyők őshonosak, ez a folyamat részben természetesnek is vehető. A hagyományos erdőgazdálkodás felhagyásával, bár lassan, de ezek is regenerálódhatnak.

Az erdőgazdálkodás során az acidofil bükkös termőhelyeket teljes védelemben kell részesíteni. A „sásfészkes fa” effektust elkerülendő, az állományok körül is épen kell hagyni egy pufferezónát, mely a véderdőként kezelt terület sajátos, sokszor sérülékeny mikroklimáját már biztosíthatja, s az adventív fajok betelepődését megakadályozhatja. A tájidegen fajokkal „fertőzött” állományokban kizárólag télen, magas hóban, azonnali elszállítás mellett kell (a kizárólag) az invazív, vagy betelepített fajokra vonatkozó kezelést (kitermelést) végezni.

5.3.7.5. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományairól

A bazaltvidék mészkertülő bükkösei általában kisebb kiterjedésűek, foltszerűek. Nagyobb állományok csak a Karancs ÉK-i lejtőin, Szlovákiában találhatóak. Ennek ellenére a hasonló gyakoriságú acidofil tölgyesektől részben fiziognómiai alapon (bükk dominancia), részben a fajkészletük (montán jellegű fajok) alapján könnyen elválaszthatók. A helyi mészkertülő bükkösök jól körülhatárolható geomorfológiai preferenciával jellemezhetők. A legtöbb állományt extrazonálisan, északias kitettségben, meredek, sekély, erodálódott, sokszor törmelékes talajú, domború lejtőkön találjuk. Elsősorban a medvesi termőhelyekre jellemző, hogy a szurdokvölgyek felső peremét keskeny szalag formájában kísérik, míg felettük a kitettségű és tengerszint feletti magasságtól függően a zonális társulások valamelyik típusa tenyészik. A speciális élőhely sajátossága, hogy a hidegcsapdaként működő szurdokvölgy feletti szalagszerű területen még meglehetősen magas a relatív páratartalom, s a meredek oldalak emellett könnyen kisavanyodnak. A karancsi állományok nagy része pedig már olyan

magasságban van (500-700 m tsz. f-i m.), hogy vertikális elhelyezkedéséből adódik a gyakori ködképződés, felhőbe burkolózás („Palóc Olümposz”). Általánosságban elmondható, hogy az acidofil bükkösök minél magasabban, minél meredekebb lejtőn helyezkednek el, minél mélyebb az alattuk lévő szurdok és minél bővebb vízü patak folyik e völgyekben, kifejlődésüket tekintve annál tipikusabbak.

A Medves-Ajnácskői-hegység állományait tizenkét felvétel alapján jellemzem (7. táblázat/1). Az élőhelyek többsége viszonylag alacsony tengerszint feletti magasságban (300-500 m), északias kitettségben, meglehetősen meredek lejtőkön (35-60°) fordul elő. A gyenge termőhelyi viszonyoknak köszönhetően a lombkoronaszint általában felnyílik (80-100%). Minél magasabb a lombkorona szintje, annál zártabb az állomány. Minél nyíltabb, annál fejlettebb a mohaszint. A lombkorona általában egyszintes, s a fák igen rossz növekedésűek, alacsonyak (20 méternél ritkán magasabbak). A *Fagus sylvatica* (V) mindkét hegységben egyedurakodó, de a Medves-Ajnácskői-hegységben a lombkoronaszint fajösszetétele sokkal változatosabb (pl. *Betula pendula* (1, II), *Populus tremula* (1, II)).

A cserjeszint általában gyengén fejlett (10-25%), de fejlettebb, s fajokban gazdagabb, mint a Karancs hegységben.

A gyepszint gyengén vagy közepesen fejlett (5-60%), gyepalkotó a névadó faj, a *Luzula luzuloides* (+3, V), gyakori még a *Hieracium murorum* (+2, IV), a *H. racemosum* (+2, V), a *Polypodium vulgare* (+1, V), a *Monotropa hypopitys* subsp. *hypopitys* (+, V), a *Veronica officinalis* (+, V). Jellegzetes fajkombinációt képez a *Prenanthes purpurea* (1, I), a *Majanthemum bifolium* (+1, III), a *Convallaria majalis* (+1, III), a *Calamagrostis arundinacea* (+, III), az *Orthilia secunda* (+1, III), a *Pyrola minor* (+, I), *Diphysium complanatum* (+, I).

A Karancs hegységi állományokat nyolc felvétel alapján mutatom be (7. táblázat/2). A termőhelyek többsége szintén északias kitettséű, és meredek lejtőjű, de általában magasabb tengerszint feletti magasságban találhatók (350-700 m). Megállapítható, hogy a mézskerülő bükkösöknek megfelelő termőhely a bazalttal fedett területek legfelsőbb zónájában (500-650 m tsz. f-i magasságban a szubmontán bükkösök öve) nem található, s ez jól szemlélteti azt a korábbi megfigyelésemet, miszerint a Karancs hegység magasabb régiói sokkal domborúbb felszínűek, mint a Medves-Ajnácskői-hegységek. A lombkoronaszint felépítése hasonló, ám a monodomináns bükköt csak a *Quercus petraea* (2, I) kíséri. A cserjeszint fejletlen, szinte teljesen hiányzik, ahol van, ott is a *Fagus sylvatica* (+2, IV) fiatal egyedeiből áll. A gyepszint borítása igen alacsony, az állományok legtöbbször nudumok és mohapárnások. Egyedüli tömeges faj a névadó *Luzula luzuloides* (+3, V). Jellemző fajkombinációt alkotnak a gyakoribb fajok, mint a *Polypodium vulgare* (+, V), a *Hieracium murorum* agg. (+1, V), a *H. racemosum* agg. (+, V), a *Prenanthes purpurea* (+, IV), *Monotropa hypopitys* subsp. *hypopitys* (+, IV) mellett a ritkább *Majanthemum bifolium* (+, II), *Campanula rotundifolia* agg. (+, I) és a *Genista pilosa* (+, I).

Mint látható, a Karancs hegység állományai nemcsak fajszegényebbek, de szerkezetükben is egyszerűbbek. Lokális karakterfajok is elsősorban a Medves-Ajnácskői-hegységből ismertek (pl. *Diphysium complanatum*, *Orthilia secunda*, *Pyrola minor*, s felvételen kívül a *P. rotundifolia*).

A mohaszint fejlettsége változó, boritottsága általában 5-60 % között mozog. Leggyakoribbak a *Dicranium* és a *Polytrichum* nemzetségek képviselői, de jellemző a *Dicranella heteromalla* és a *Plagiothecium succulentum* is. A Karancson felbukkan a *Buxbaumia aphylla*, a Medvesen pedig a *Diphysium foliosum*.

Feltűnő a középhegységi állományokkal szemben az *Avenella flexuosa*, ***Calluna vulgaris***, ***Huperzia selago***, ***Leucobryum glaucum***, ***Phegopteris connectilis***, *Phyteuma spicatum*, *Polygonatum verticillatum* és a ***Vaccinium* spp.** hiánya. A vastagon szedett fajokra ugyan van

egy-egy florisztikai utalás a különböző flóraművekben (DORNYAI 1936, HOLUB und MORAVEC 1965, HENDRYCH 1967, LANGA 1987), de cönológiai preferenciájukról nincs elegendő információ. Ennek ellenére a hazai *Luzulo nemorosae-Fagetum sylvaticae* említések a bazaltvidéki állományokat (karakterfaj készletük gazdagsága alapján) a zempléni-hegységi és a bükk termőhelyek után, a mátraiak mellett kell sorolnunk.

A helyi acidofil bükkösök kialakulásában komoly tényező lehetett a különböző erdőhasználat. A fakitermelés mellett a legeltetés, makkoltatás és fűsarlózás hatásairól a fentiekben már szóltam. Ezek a használati módok a bazaltvidéken is elterjedtek voltak (BOROVSKY 1987).

Napjainkban a korábban betelepített tájidegen fajok okoznak komoly gondot. A bolygatás hatására a szomszédos területekről könnyen betelepül a *Robinia pseudo-acacia* és a *Pinus sylvestris* (igen ritkán a *Larix decidua*). Invázióra elsősorban az akác képes, amely laza lomb-szerkezetével a lombosítást olyannyira megbontja, hogy az gyorsabban kiszárad, s a montán jellegű fajok után az acidofil karakterfajok is sorban eltűnnek a nitrogénben gazdagodó talajú erdőben.

5.3.8. A MÉSZKERÜLŐ TÖLGYESEK

5.3.8.1. A mézskerülő tölgyesek hazai és szlovákiai elterjedéséről

A meredek lejtőkön, az erodálódott, kisavanyodott, száraz talajokon meglehetősen szegényes fajkészletű edafikus társulások, az ún. mézskerülő tölgyesek és rekettyés tölgyesek alakulnak ki. A rossz növekedésű, letörpült és felnyíló lombkoronájú *Quercus petraea s.l.* uralta termőhelyek általában szilikátos közeteinken fordulnak elő. Elterjedésük (BORHIDI – SÁNTA 1999) általában a középhegységi és dombvidéki tájainkra korlátozódik (Zempléni-hegység, Tornai-karszt, Bükk, Mátra, Börzsöny, Visegrádi-hegység, Budai-hegység, Pilis, Bakony, Mecsek, Soproni-hegység, Kőszegi-hegység, Vasi-dombvidék, Órség, Vend-vidék, Göcsej). Leggyakrabban a zárt tölgyes övben találjuk őket. A mézskerülő tölgyesek, Szlovákia legszárazabb erdő típusai, szomszédainknál is kicsiny kiterjedésűek és általában a 250-700 m közötti zónában fejlődnek ki. Legszebb és legkiterjedtebb állományai a Szlovák-érchegységben és a Kis-Kárpátokban találhatóak (MICHALKO et al. 1987).

5.3.8.2. Irodalmi áttekintés

A hazai mézskerülő tölgyesek irodalmának friss, kritikai áttekintését, a társulások magasabb szintaxonokba sorolásának történetét KUN András (2000) a hárshegyi homokkő növényzetével, MICHALKO et al. (1987) Szlovákia vegetációjával, CHYTRY (1991) a DNy-morvaországi mézskerülő tölgyesekkel foglalkozó művében megtaláljuk, ezért e munkában erre részletesen nem térek ki.

5.3.8.3. Típusok és besorolásuk

A hazai mézskerülő fajokban gazdag tölgyeseinket két nagyobb asszociáció osztályba csoportosítják. Az üdőbb és zártabb, szálerdő jellegű, közép-európai, atlantikus kapcsolatokra utaló társulásokat a *Quercus-Fagetum* osztály *Quercetalia roboris* R.Tx. 1931 rendjébe, míg a nyíltabb, szárazgyepi és száraz tölgyes elemekben gazdagabb, letörpülő társulásokat a *Quercetalia pubescentis-petraeae* osztály *Quercetalia cerris* Borhidi 1996 rendjébe sorolják. A Középhegység mézskerülő tölgyes szálerdeje a *Deschampsio flexuosae-Quercetum sessiliflorae*

(FIRBAS – SIGMOND 1928), az *Illyricum*, *Praeillyricum*-é a *Luzulo forsteri-Quercetum* (BORHIDI 1996), míg a *Noricum*, *Praenorikum*-é a *Castaneo-Quercetum* I. Horvat 1938. Ez a besorolás szintén a három nagyobb klimatikus grádienshez, az azokból levezetett növényföldrajzi egységekhez (SOÓ 1960, PÓCS et al. 1980) igazodik. A *Deschampsia flexuosae-Quercetum sessiliflorae* atlantikus jellegére utal az eredeti felvételekben szereplő, konstans *Calluna vulgaris* (FIRBAS – SIGMOND 1928).

A Nyugat-Dunántúlon és a Középhegységben létezik egy üdőbb, a gyertyános-tölgyesek leromlásából keletkezett típus is, a *Luzulo-Carpinetum* (CSAPODY 1964), amely szintén a *Castaneo-Quercion* csoportba tartozik.

A mészkerülő tölgyesek (*Genisto germanicae-Quercion*) csoportjába tartozó szilikát-sziklaerdő (*Sorbo-Quercetum petraeae*) sajátos fajkombinációjával (pl. *Sorbus aria*, *S. aucuparia*, *Cotoneaster matrensis*, *Dianthus carthusianorum*, *Jovibarba hirta*, *Asplenium septentrionale*, *Festuca pseudodalmatica*) (SIMON 1977) viszonylag könnyen elkülöníthető az összes többi – e fejezetben tárgyalt – asszociációtól.

A szárazabb típus képviselői, a *Genisto pilosae-Quercetum petraeae* (SOÓ 1963) az Északi-középhegységben, a Visegrádi-hegységben, igen gyenge karakterrel a Budai-hegységben, a Velencei-hegységben és a Balaton-felvidéken (DEBRECZY 1981, BORHIDI – SÁNTA 1999, KUN 2000), míg a *Genisto pilosae-Quercetum polycarpae* állományai a Mecsek-hegységben fordulnak elő (BORHIDI 1996).

E két utóbbi társulás között igen csekély a különbség (pl. fejlettebb cserjeszint a Mecsekben). A *Quercus petraea* és *Q. pubescens* alakkör kisfajai és a *Fraxinus ornus* ui. a középhegységi állományokban (sőt a Nógrád-Gömöri bazaltvidéken) is megtalálhatók. A felvételek készítésénél a *Quercus* fajok (hibridek) elkülönítéshez szükséges precíz vizsgálatokat a legtöbb kutató azonban nem vállalja fel, ezért a felvételekben a *Quercus virgiliana*, a *Q. dalechampii* és a *Q. polycarpa* csak ritkán szerepelnek (pl. SIMON 1977, CHYTRY 1991). HORÁNSZKY (1964), DEBRECZY (1981) és KUN (2000) vizsgálatai alapján a *Fraxinus ornus* a Dunántúl felől a Cserhát nyugati határáig a „mészkerülő tölgyesekben” is jellemző. A mecseki állományok differenciális fajai közül kiemelésre érdemes az *Aira caryophyllea* (RB=2) és a *Galium lucidum* (RB=8) amelyek azonban itt is igen ritka előfordulásúak. Megemlítem, hogy a mecseki rekettyés-tölgyes mészkerülő differenciális fajainak tekintett *Aira caryophyllea*, *Jasione montana* és *Hypochoeris radicata* a Nógrád-Gömöri bazaltvidéken mind megtalálható (HOLUB – MORAVEC 1965, HENDRYCH 1967) nyílt és zavart élőhelyeken, tölgyesekben. A *Doronicum hungaricum*, a *Dictamnus albus* és a *Tamus communis* (RB=7-8-as fajok, BORHIDI 1993) a Mecsekben a hegylábi, löszös felszínen fejlődő mészkedvelő tölgyesek közelségére utal. A meredekebb lejtőkön található, nagyobb állományokból (pl. Zsongorkő, Sasfészek, Sülyevölgy), ahol az erősen savanyú permi homokkő az alapkőzet (s azt nem fedi el a savasságot csökkentő lösz), már hiányoznak e differenciális fajok, s a cserjeszint sem olyan fejlett, viszont a visegrádi-hegységi rekettyés tölgyesekhez hasonlóan megjelenik a *Molinia arundinacea* és a *Fagus sylvatica*. Minthogy az egyébként is fajszegény *Genisto pilosae-Quercetum polycarpae* a Mecsekben is kicsiny területet foglal el, nem csoda, hogy sokkal több a középhegységi differenciális faj, mint pl. a *Bupleurum praealtum*, *B. falcatum*, *Carex brevicollis*, *C. humilis*, *Chrysanthemum lanceolatum*, *Danaea cornubiensis*, *Orchis militaris*, *Poa pannonica*, *Primula veris*, *Trifolium rubens*, *Chamaecytisus ciliatus*, *Inula hirta*, *Laser trilobum*, *Sorbus x danubialis*, *Antennaria dioica* stb., amelyek karakterisztikus értéke (tölgyeseinkben) egyébként igen gyenge. Mindezek alapján a mecseki rekettyés-tölgyes a *Genisto pilosae-Quercetum petraeae* fajszegény változataként, vagy *Fraxinus ornus*-os szubasszociációjaként (konszociációjaként) is felfogható lenne.

A *Genisto pilosae-Quercetum petraeae*-nek Szlovákiában két szubasszociációját különítették, (s fogadták) el: a *quercetosum* Husová 1967-et és a *fagetosum* Husová 1967-et (MICHALKO et al. 1987). Ez utóbbi alegység átmenetet képez a mészkerülő bükkösök felé, s megerősíti a hazai megfigyeléseket is, miszerint a bükk a lombkoronában néhol nagyobb borítást is elérhet (HORÁNSZKY 1964, SIMON 1977). Ez utóbbi megállapítás nincs ellentétben CHYTRY (1991) felvételeivel sem, de a szerző szerint a HUSOVÁ (1967) által jellemzett társulások nem egyeztethetők össze a *Genisto pilosae-Quercetum petraeae*-vel. CHYTRY (1991) felvételeiben viszont számos olyan faj szerepel, amely hazánkban egyáltalán nem, vagy a hazai rekettyés tölgyesekben nem fordul elő (pl. *Campanula moravica* (+, II), *Galium valdepilosum* (+, II), *Pinus sylvestris* (+-2, II), *Calluna vulgaris* (+-2, II), *Festuca pallens* (+-1, III), *Cotoneaster integerrimus* (+, I)). E fajok alapján, – az egyébként tényleg nagy florisztikai és szerkezeti egyezés ellenére – (HUSOVÁ (1967) felvételeihez hasonlóan) Milan CHYTRY (1991) *Genisto pilosae-Quercetum petraeae*-je sem állná meg a helyét, legalábbis hazánkban nem (ennél kisebb különbségek választják el a *Genisto pilosae-Quercetum polycarpae*-t a *Genisto pilosae-Quercetum petraeae*-től). Összehasonlító vizsgálatok eredményei alapján CHYTRY (1991) megállapítja még, hogy a dunántúli (FEKETE 1955, HORÁNSZKY 1964) és az északi-középhegységi (MAGYAR 1933, KOVÁCS M. 1975) felvételek két különböző típusát képviselik a *Genista pilosa*-s száraz tölgyeseinknek, mely probléma (szerinte) további vizsgálatokat igényel. Részben erre a kérdésre válaszol KUN (2000), a hárshegyi homokkő vegetációját jellemző cikkében.

5.3.8.4. Dinamika

A helyi mészkerülő tölgyesek a klímazonális társulások közül leginkább a cseres-kocsánytalan tölgyesekre, az intrazonális, edafikus társulások közül pedig a helyi, felnyíló molyhos tölgyesekre hasonlítanak (**24. ábra**). Állományaik nagyon gyakran érintkeznek is egymással. Feltételezhető, hogy bizonyos helyeken (CSIKY – SÜLYÖK – SCHMOTZER 1999) másodlagosan terjedtek ki, a cseres-kocsánytalan tölgyes élőhelyek rovására. A rendkívül ritka szilikát-sziklaerdők helyzetüket, s így abiotikus adottságaikat is tekintve leginkább a *Tilio-Fraxinetum*-okhoz hasonlítanak. Dinamikájukról éppen ezért hasonlókat mondhatok el, mint amit a fenti társulásoknál írtam le.

5.3.8.5. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományairól

A bazaltvidéken mészkerülő tölgyesek térképezhető kiterjedésben csak a Karancs-hegységben (*Genisto pilosae-Quercetum petraeae*, *Deschampsio flexuosae-Quercetum sessiliflorae*) illetve szórványosan, fragmentumokban a bazaltcsúcsok környékén (*Sorbo-Quercetum petraeae*) található.

Az előbbieket igen könnyen felismerhetők a gypszintben gyakori, néhol tömeges *Genista pilosa*, *Luzula luzuloides* és a lombkoronában egyeduralkodó *Quercus petraea s.l.* alapján. Az utóbbi társulás csak igen kicsiny fragmentumokban létezik a Medves-Ajnácskői-hegység bazalt sziklaletörésein (Szárkő, Ragács, Pogányvár, Bénai-hegy, Monosza) és a Sátoros É-i andezit szikláin. Legszebb kifejlődésben a Pogányvár platójának Ny-i peremén találjuk meg. A lejtő igen meredek (40-60°), a talaj rendkívül sekély, sziklás, törmelékes. A lombkoronaszint nyílt (40-50%), alacsony (5-8 m). A fák gyakran csúcsszáradtak. A lombkoronaszint uralkodó faja a *Quercus petraea s.l.* Mellettük még előfordul a *Tilia cordata*, a *Betula pendula*, a *Fagus sylvatica*, a *Populus tremula*, valamint a *Sorbus* fajok (*Sorbus x danubialis*, *S. torminalis*), amelyek általában a cserjeszintbe szorulnak. A 2(-3) méteres, gyengén fejlett (vadrágta) cserje-

szintben jellemző még a *Corylus avellana*, a *Cotoneaster matrensis*, a *Rosa* spp. és az *Euonymus verrucosus*. A gyepszint foltszerű (50-80%): a sziklás és vadjárta helyeken igen gyér, míg a sziklák közötti védett helyeken teljesen zárt lehet. Uralkodó faj a *Calamagrostis arundinacea* és a *Luzula luzuloides*. Néhol megjelenik a *Festuca pseudodalmatica*, s a Ragácson a *Carex fritschii* is. A sziklák repedéseiben jellemző az eredeti leírásban (SIMON 1977) nem szereplő *Asplenium septentrionale*, *A. x alternifolium* és a *Polypodium vulgare* (s.l.). A sziklákon a szárazságtűrő és fényigényes fajok közül kiemelendő az *Anthericum ramosum*, *Galium glaucum*, *Jovibarba hirta*, *Sedum acre*, *S. maximum*, *Polygonatum odoratum*, *Chamaecytisus hirsutus* s.l., *Dianthus carthusianorum*, *Thesium linophyllum* és a *Seseli osseum*. Az élőhely mészkertülő jellegét hangsúlyozza az *Antennaria dioica*, a *Viscaria vulgaris*, a *Rumex acetosella*, a *Lembotropis nigricans*, a *Chrysanthemum lanceolatum*, a *Solidago virga-aurea*, a *Veronica officinalis* és az *Allium montanum* is. A sziklai sztyepperdővel közös elemek a *Brachypodium pinnatum*, *Convallaria majalis*, *Primula veris*, *Inula* spp., *Melampyrum nemorosum*, *Digitalis grandiflora*. Vadzavarásra utal a *Galeopsis ladanum*. Mind a sziklákon, mind a védettebb talajfelszíneken jelentős mohaszint alakul ki (*Polytrichum* spp., *Dicranum* spp., *Hypnum cupressiforme*).

A zártabb, magasabb (10-20 m) lombkoronájú, üdebb illetve fénykedvelő, sziklai (pl. *Asplenium septentrionale*, *Jovibarba hirta*, *Cotoneaster matrensis*) és szubmediterrán elemekben (pl. *Quercus pubescens*) szegényebb *Deschampsia flexuosae-Quercetum sessiliflorae* állományai leggyakrabban (É)Ny-ias kitettségben fordulnak elő, de árnyasabb völgyekben és magasabb fekvésben (600-700 m tsz. f-i magasság) D-ies lejtőkön is kifejlődnek. Kevésbé meredek (10-20°) oldalakon is megtalálhatók.

A társulást egy, a Havas (Karancs hegység) ÉNy-i (315°) oldalán (lejtőszög: 35°) készült felvétel alapján mutatom be. Viszonylag alacsony (15 m) lombkoronájában a *Quercus petraea* agg. egyeduralkodó (80%), de a *Sorbus torminalis*(+), *Fagus sylvatica* (1%), *Pinus sylvestris* (+, szubszpontán) is elegyednek. Cserjeszintje fejletlen, gyakorlatilag hiányzik (néhol szórványos a *Juniperus communis*, *Rosa canina* agg.). Gyepszintje (a vadzavarástól és a mohaszint fejlettségétől, talaj sekélységétől függően változó) laza záródású (30%). Domináns fűfaj a *Luzula luzuloides* (20%) (máshol a *Calamagrostis arundinacea*), mellette elegyednek az *Agrostis capillaris* (5%), *Poa nemoralis* (1%), a *Hieracium racemosum* (1%), *H. sabaudum* (1%), *H. lachenallii* (+), *Melica uniflora* (+), *Veronica officinalis* (1%), *Lembotropis nigricans* (+), *Quercus petraea* (+), *Fagus sylvatica* (+), *Genista tinctoria* (+), *Campanula rotundifolia* (+), *Viscaria vulgaris* (+), *Ajuga reptans* (+), *Geranium robertianum* (+), *Convallaria majalis* (+), *Digitalis grandiflora* (+), *Allium montanum* (+), *Clinopodium vulgare* (+), *Pimpinella saxifraga* (+), *Festuca heterophylla* (+), *Chamaecytisus hirsutus* (+), *Sedum maximum* (+), *Stellaria holostea* (+), *Monotropa hypopitys* subsp. *hypophegea* (+), *Galium schultesii* (+), *Luzula campestris* agg. (+), *Rumex acetosella* (+), *Silene vulgaris* (+), *Anthericum ramosum* (+), *Anthoxanthum odoratum* (+), *Euphrasia stricta* (+), *Hypericum perforatum* (+). Feltűnő a *Deschampsia flexuosa* és a *Vaccinium* fajok teljes hiánya. Lokális karakterfaj a Sátorosi szikláknál és a Lesői-völgyben fellépő *Asplenium adiantum-nigrum*. Állományai összesen mosódnak a cseres-kocsánytalan tölgyesek *Quercus petraea*-s konszociációjának kisavanyodó talajú típusaival.

A nagyobb kiterjedésű, karancsi rekettyés tölgyeseket hét felvétel alapján jellemzem (7. táblázat/3). Legtöbbször a kontakt metamorfózist szenvedett rétegek morzsalékony felszínén, illetve mészmentes homokkövön, meredek, D-ies kitettségben találjuk meg őket, egészen a legmagasabb csúcsokig (600-700 m tsz. f-i magasságban még felismerhetők, de igen fajszegények). Lombkoronájuk nyíltabb, alacsonyabb – s mint a legtöbb mészkertülő tölgyesnél – egyszintes. A *Quercus petraea* (3-4, V) általában egyeduralkodó, de kísérőként megjelenik a

Quercus pubescens (+1, II), a *Quercus cerris* (2, II), a *Populus tremula* (+, I), a *Carpinus betulus* (+1, II), a *Fagus sylvatica* (2, I), a *Sorbus torminalis* (+, I), és a senyvedő fákon könnyen megtelepedő, hemiparazita *Loranthus europaeus* (+1, III). A cserjeszint itt is fejletlen, szinte teljesen hiányzik. A gypszintben tömeges a cseres-tölgyes rokonságra utaló *Poa nemoralis* (+3, V), a névadó *Genista pilosa* (+2, IV) és a *Luzula luzuloides* (+2, III). Gyakori az *Allium montanum* (+, V), a *Hieracium racemosum* agg. (+, V), a *H. baubini* agg. (+, IV), a *H. lachenalii* agg. (+1, IV), a *Veronica officinalis* (+, IV), a *Viscaria vulgaris* (+, IV), a *Hypericum perforatum* (+, IV). Jellemző fajok még a helyi molyhos tölgyesekkel közös *Carex humilis* (+3, III), *Campanula rotundifolia* (+, III), *Chrysanthemum lanceolatum* (+, III), *Bupleurum falcatum* (+, III), *Sorbus x danubialis* (+, II), *Erysimum odoratum* (+, I), *Chamaecytisus ciliatus* (+, I), *Aster amellus* (+, I) és az aciditásviszonyokra utaló *Antennaria dioica* (+, I), *Hieracium maculatum* (+, I). Az egykori erdőkiélésre emlékeztető fajok a *Juniperus communis* (+, II), a *Luzula campestris* s.l. (+, III), az *Anthoxanthum odoratum* (+, III), az *Euphrasia stricta* (+, I), és az *Agrostis capillaris* (+, III). Mohaszintje az élőhely szikláságától, törmelékességétől és a vadak bolygatásának mértékétől függően lehet gyengébb és közepesen fejlett.

Egyes szerzők véleménye szerint (KUN 2000), a karancsi felvételekben is szereplő *Carpino-Fagetea* (pl. *Lathyrus vernus*) és *Quercus-Fagea* (pl. *Symphytum tuberosum*) elemek jelenléte megkérdőjelezi az állományok *Genista pilosae-Quercetum petraeae* jellegét. Megjegyzem azonban, hogy a *Lathyrus vernus* (+, I) és más *Carpino-Fagetea*, de főként *Quercus-Fagea* elemek HORÁNSZKY (1964) visegrádi-hegységi felvételeiben is szerepelnek.

A hét felvétel alapján (123 taxon) és az egyéb mézskertülő tölgyesekkel (ZÓLYOMI 1958, SIMON 1977, VOJTKÓ 1990, KUN 2000) összevetve a karancsi állományok fajszegénynek egyáltalán nem mondhatók, a visegrádi-hegységekhez (HORÁNSZKY 1964) és a DNy-morvországokhoz (CHYTRY 1991) e tekintetben is igen hasonlóak.

Lokális karakterfajjal e társulás ugyan nem rendelkezik, de karakterisztikus fajkombinációt képez a gypszintben a *Genista pilosa*, *Antennaria dioica*, *Chrysanthemum lanceolatum*, *Luzula luzuloides*, *Carex humilis* és felvételen kívül (Sátorosi-sziklák) a *Jasione montana*.

5.3.9. A MOLYHOS TÖLGYESEK

5.3.9.1. Az *Aceri tatarici-Quercion* társulások hazai elterjedéséről

A szubmediterrán molyhos tölgy uralta hazai erdőket fiziognómiai alapon két csoportra osztják. A zártabb, 5-6 méter magasságban elágazó 10-15 méter magas lombkoronájú állományokat elterjedésüktől függően, mely elsősorban klimatikus és edafikus okokra vezethető vissza, mézskedvelő vagy melegkedvelő tölgyesek közé sorolják. Ezzel szemben a nyílt, 5-10 méter magas lombkoronájú, bokorszerűen letörpült, csokorszerű törzsekből és sztyepp foltokból összeállt állományokat „bokorerdő” néven foglalják össze. Ez utóbbi típusú molyhos tölgyes erdők cönológiai feldolgozása alapvetően JAKUCS Pál (1961b) nevéhez fűződik.

A fiziognómiától függetlenül, florisztikai összetételük alapján e molyhos tölgyesek már rend szinten is két csoportra különülnek: a délkelet-európai *Orno-Cotinetalia*-ra és a szubkontinentális-szubmediterrán *Quercetalia cerris*-re (BORHIDI 1996). Az Északi-középhegységben elsősorban ez utóbbi asszociáció rendbe tartozó syntaxonok fordulnak elő. Jellemző rájuk a szubmediterrán elemekben való relatív elszegényedés (pl. *Fraxinus ornus*, *Cotinus coggygria*, *Viburnum lantana* stb.), s ezzel párhuzamosan a szubkontinentális elemekben való gazdagodás (pl. *Asyneuma canescens*, *Spiraea media*, *Chamaecytisus albus*, *Acer tataricum* stb.).

E renden belüli, *Aceri tatarici-Quercion* csoportba tartozó, középhegységi elterjedésű asszociációk kivétel nélkül edafikus társulások, s lombkoronájukban sokszor már nem is a *Quercus pubescens* az uralkodó tölgy faj. Általában szűk (*Corno-Quercetum pubescentis*, *Ceraso mahaleb-Quercetum pubescentis*, *Tilio-Fraxinetum excelsioris*, *Poo pannonicae-Quercetum petraeae*), nemritkán lokális (*Seslerio hungaricae-Quercetum virgiliana*, *Cirsio pannonici-Quercetum pubescentis*) elterjedési területtel rendelkező asszociációk tartoznak ide (BORHIDI – SANTA 1999). A *Corno-Quercetum* és a *Ceraso mahaleb-Quercetum pubescentis* Csehországig is eljut (CHYTRY 1997), míg a *Tilio-Fraxinetum* csak Szlovákiáig terjed.

5.3.9.2. Irodalmi áttekintés

A molyhos tölgyes erdők besorolása napjainkban is vita tárgyát képezi. E fejezetben részletes tárgyalásra kiszemelt *Aceri tatarici-Quercion* társulások leírására is csak az utóbbi évtizedekben került sor. A legelterjedtebb típust, az Északi-középhegységre jellemző melegkedvelő tölgyes létét (*Corno-Quercetum pubescentis*) már korán jelezték (ZÓLYOMI – JAKUCS 1957), részletes cönológiai tabellát azonban csak később, a MÁTHÉ – KOVÁCS (1962) szerzőpáros publikált. A *Poo pannonicae-Quercetum petraeae* /Horánszky 1964/ Soó 1971 asszociáció állományairól elsőként MAGYAR Pál (1933) tesz említést, de cönológiai felvételekkel alátámasztva, *Corno-Quercetum poetosum pannonicae* néven, még csak a melegkedvelő tölgyes szubasszociációjaként elkülönítve HORÁNSZKY (1964) közli. A *Tilio-Fraxinetum excelsioris*-ről ZÓLYOMI (1936b) számol be elsőként. A társulás érvényes leírására azonban csak később kerül sor (ZÓLYOMI 1967b). A *Ceraso mahaleb-Quercetum pubescentis*-t, mint az Északi-középhegység kontinentális jellegű karsztbokorerdejét viszonylag korán felismerték (JAKUCS – FEKETE 1957). A *Seslerio hungaricae-Quercetum virgiliana*-t a Csákpilis környékéről csak a nyolcvanas évek elején (SUBA – KÁRÁSZ – TAKÁCS 1982), míg a szintén Bükkben termő *Cirsio pannonici-Quercetum pubescentis*-t csak a kilencvenes években írták le (LESS 1998).

5.3.9.3. Dinamika

A helyi molyhos tölgyesek a klímazonális társulások közül leginkább a cseres-kocsánytalan tölgyesekre hasonlítanak (24. ábra). Állományaik nagyon gyakran érintkeznek is egymással. Feltételezhető, hogy bizonyos helyeken (CSIKY – SÜLYÖK – SCHMOTZER 1999) másodlagosan terjedtek ki, a cseres-kocsánytalan tölgyes élőhelyek rovására.

Véleményem szerint a szárazabb cseres-kocsánytalan tölgyesek legeltetésének, makkoltatásának, irtásának hatására a talajban kedvezőtlen (irreverzibilis!?) folyamatok játszódtak le. A talajerózió következtében olyan mértékben vékonyodott el a talaj, hogy azon a cser mellett már csak a kimondottan szárazságtűrő fásszárú fajok voltak képesek felújulni (pl. *Quercus pubescens*, *Sorbus* spp., *Colutea arborescens*, *Cornus mas*, stb.). Minél erőteljesebb volt az erózió, annál alacsonyabb volt a gyepszint borítása. Ennek megfelelően két típusát tudtam elkülöníteni a helybeli, felnyíló lombkoronájú molyhos tölgyeseknek. Az egyik a cserjeszint nélküli, erősen erodált talajú, *Carex humilis*-es típus, amely igen közel áll a Karancs hegység rekettyés tölgyeseihez, s a másik a zártabb gyepszintű, cserjés típus, amelyben többek között a *Rosa gallica* válik tömegessé, s a zárt, melegkedvelő tölgyesek felé mutat átmenetet.

A bazaltvidék molyhos tölgyeseinek többségét véderdőként kezelik, a vadak által is sűrűn látogatott helyek, amelyek könnyen elgyomosodhatnak. Emberi beavatkozások hatására (pl. kőbányászat, feltáróutak, fakitermelés) az akác is benyomulhat a meredek oldalakon fejlődő molyhos tölgyesekbe (pl. Csakta, Málnás-tető, Kápolna-hegy, Ivánka, Ceberna-völgy, Farkaskő,

Sátoros, Lazy, Medves déli oldala, Bárna környéke, Monosza, Szárkö). Megfigyeléseim szerint azonban nem csak a tájidegennek tartott akác, hanem más, természetesnek vélt elemek is a különböző emberi tevékenységek és a túltartott vadállomány révén terjednek, mint a *Cleistogenes serotina*, *Scutellaria altissima*, *Scrophularia vernalis*, *Laser trilobum*, *Calamintha menthifolia* subsp. *sylvatica* stb.

Az erősen erodálódott talajú *Carex humilis*-es típusban már nehezen képzelhető el az élőhelyek cseres-kocsánytalan tölgyes termőhelyekké történő spontán „visszaalakulása”, ám a zártabb típusoknál, a bolygatások kizárásával mindez elképzelhető lenne. Ma is ismerek olyan állományokat, amelyekben az elmúlt húsz év megfigyelései alapján már megindultak a folyamatok (pl. Farkaskő-Kercseg-tetőn a cserjeszint, majd a lombkoronaszint záródása, sztyep elemek eltűnése).

A termőhely éves dinamikájára jellemző a kései „ébredés” (a társulás kora tavaszi geofitonokban (s.l., pl. *Pulsatilla* spp., *Scilla drunensis*, *Corydalis solida*) meglehetősen szegény). Május elejétől július végéig azonban „virágos kertekké” alakulnak, majd augusztusban általában kiszáradnak. Az augusztus-szeptemberi esők hatására egy halványabb virágzás (pl. *Asyneuma canescens*, *Aster amellus*, *Centaurea* spp.) még jellemző lehet.

5.3.9.4. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományairól

Mint a fentiekben már említettem a molyhos tölgyes erdőknek a vizsgálati területen két főbb típusát tudom elkülöníteni.

A zártabb, magasabb lombkoronájú, melegkedvelő tölgyes állományok meglehetősen ritkák (pl. Kápolna-hegy, Ceberna-völgy, Farkaskő), míg a nyíltabb, bokorerdőszerű típus jóval elterjedtebb.

Az előbbi típus besorolása egyszerűbb, mivel fiziognómiáját, fajkészletét tekintve is könnyen azonosítható az Északi-középhegységben elterjedt *Corno-Quercetum pubescentis* Jakucs et Zólyomi ex Máthé et Kovács 1962-vel (MÁTHÉ – KOVÁCS 1962, SZUJKÓ-LACZA 1964, FEKETE – JAKUCS 1968, KOVÁCS M. 1969). A helyi melegkedvelő tölgyeseket egyetlen, a Farkaskőn (Karancs hegység) készült felvétel (időpont: 1997. 04. 02. és 05. 21., kitettsé: 135°, lejtőszög: 25°, kvadrát méret: 20m x 20m) alapján jellemzem. A lombkoronában (összborítás: 75%, magasság: 12 m) tömeges a *Quercus pubescens* (40%), a *Q. petraea* (20%) és a *Q. cerris* (10%), szálanként elegyednek a *Sorbus torminalis* (+) és az *Acer campestre* (2%). A cserjeszint (összborítás: 30%, magasság: 300 cm) közepesen fejlett, a lombkoronaszint fajai mellett gyakori a *Rosa canina* agg. (5%), *Ligustrum vulgare* (5%), *Prunus spinosa* (5%), *Pyrus pyraeaster* (1%), *Crataegus monogyna* (1%), ritkább a *Rosa agrestis* (+), *Rosa rubiginosa* (+), *Rosa livescens* s.l. (+) és a *Colutea arborescens* (+). A gyepszint (összborítás: 80%) koranyári aszpektusa igen fejlett, tömeges a *Laser trilobum* (70%), a *Scutellaria altissima* (10%), a *Vicia sparsiflora* (7%), a *Viola odorata* (5%), *Melica uniflora* (5%), a *Teucrium chamaedrys* (2%), a *Galium mollugo* (2%), a *Clinopodium vulgare* (1%), a *Vicia cassubica* (1%) és a *Lithospermum purpureo-coeruleum* (1%). Kísérő fajok (A-D: +) a *Scilla drunensis*, *Calamintha sylvatica* subsp. *sylvatica*, *Melittis carpatica*, *Ajuga genevensis*, *Veronica chamaedrys*, a *Coronilla varia*, *Verbascum austriacum*, *Fragaria viridis*, *Chrysanthemum corymbosum*, *Dactylis polygama*, *Euphorbia cyparissias*, *Lathyrus latifolius*, *Galium aparine*, *Campanula trachelium*. Lokális karakterfajnak a felvételen is szereplő *Vicia sparsiflora* és a felvételen kívüli *Phlomis tuberosa*, *Laserpitium latifolium* (Ceberna-völgy, Kápolna-hegy) tekinthető. A cserjeszintben a Karancson ebben a társulásban találjuk a legnagyobb *Rosa spinosissima* telepeket, melyek a viszonylag zárt lombkoronaszint alatt általában nem teremnek. Kiemelendő az élőhely rózsa fajokban való

gazdagsága. A *Laser trilobum*-nak és a *Scutellaria altissima*-nak is itt élnek a legvitálisabb populációi.

Alapkőzet alapján az utóbbi, bokorerdő jellegű típust több altípusra is oszthatjuk. Bazalton meglehetősen ritka a molyhos tölgy (pl. Szárkő, Hegyeskő, Zabodakő, Bagókő, Ragács, Monosza, Medves, Nagykő, Kiskő, Boszorkánykő), nagyobb állományt sehol sem képez, s e fragmentumok növényfajokban viszonylag szegények. Az andeziten és oligocén-miocén rétegeken fejlődő, nagyobb kiterjedésű állományok jobban hasonlítanak egymásra, bár a meszes oligocén kori homokkővön található típusban számos a homokpusztákkal közös elem bukkan fel (pl. *Onosma arenarium*), amelyek alapján könnyen megkülönböztethetők. Ez utóbbi fajok, s együttes előfordulásaik azonban viszonylag ritkák. A szerkezetükben és fajkészletükben tapasztalt hasonlóságuk miatt, a fenti altípusokat e dolgozatban ugyanazon társulás különböző alapkőzeteken kialakult képviselőiként tárgyalom.

A helyi felnyíló molyhos tölgyes (bokor)erdőket huszonnégy felvétel alapján mutatom be (7. táblázat/4). Az állományok általában DNy-D-(DK)-i kitettségűek, átlag 30°-os lejtő-szögűek. Az erdő habitusára a bokor- és a szálerdők közötti átmenet jellemző. A lombkorona szintje alacsony, 5-9 méter, borítása szintén alacsony: 20 és 65% között mozog. A lombkorona-nában uralkodó fafaj a *Quercus pubescens* (2-4, V), mellette még jelentős szerep jut a *Quercus cerris*-nek (1-3, V). Jellegetes, de ritkább elemek még a *Quercus petraea* agg. (1-3, II), *Pyrus pyraeaster* (1, II), a *Fagus sylvatica* (2-3, I), a *Fraxinus ornus* (2, I), a *Sorbus torminalis* (1-2, I) és a lombkorona hemiparazitája, a *Loranthus europaeus* (+-1, III).

Az 1-5 (átlag 2) méter magas cserjeszint a talaj erodáltságának, szikláságának függvényében változik, vagy szinte teljesen hiányzik (3-10%-os borítás), vagy közepesen fejlett (20-50%-os borítás). Konstans fajok közt említhető a *Colutea arborescens* (+-2, V), a *Rosa canina* agg. (+-3, V), a *Crataegus monogyna* (+-1, IV). A cserjeszint meglehetősen fajgazdag, ritkább elemei a *Rosa gizellae* (+, I), a *Rosa agrestis* (+, I), a *Cotoneaster matrensis* (+, I), a *Rhamnus catharticus* (+, I), a *Sorbus x danubialis* (+, I), a néhol tömeges *Rosa gallica* (+-2, II), s a népi erdőhasználatra utaló *Juniperus communis* (+-2, II), *Malus sylvestris* (+, I). A felvételeken kívül az állományokban igen ritkán felléphet a *Cornus mas* és a *Rosa rubiginosa* is.

A gypeszint záródása több tényezőtől is függhet. Nagy általánosságban elmondható, hogy az erodálódott felszíneken és ott, ahol a cserjeszint borítása magasabb értéket ér el, a gypeszint is általában nyílt (15-60%). Ahol a cserjék nem takarják el az alsóbb szintek elől a fényt és a talaj sem erodálódott, meglehetősen zárt gypeszintet találunk (70-95%). Igen fajgazdag társulás, számos ritka, védett elem őrzője (pl. *Asyneuma canescens*, *Chamaecytisus ciliatus*, *Orchis simia*). A domináns fajok között említhetjük a *Teucrium chamaedrrys* (+-3, V), a *Brachypodium pinnatum* (+-5, IV), a *Carex humilis* (1-4, III), az *Inula ensifolia* (+-3, III), a *Cleistogenes serotina* (+-2, III) fajokat. Az egyszikűek közül a lazább (dolomithoz hasonlóan finom szemcsésen aprózódó) alapkőzeteken (homokkő, márga, morzsalékony kontakt-metamorf kőzet), a *Carex humilis* és a *Brachypodium pinnatum*, míg a keményebb (nagyobb darabokban aprózódó) kőzeteken (tömör andezit, bazalt) a *Cleistogenes serotina*, *Agropyron intermedium* (+-5, IV) és *Festuca* fajok (*F. rupicola* (+-3, II), *F. pseudodalmatica* (3, I)) uralkodnak. Ez utóbbi fajok többsége bolygatottabb élőhelyeket jelez, s mutatja, hogy az eruptív kőzetek (mullranker, erubáz) talajain fejlődő állományok a – környéken leginkább itt érvényesülő – vadzavarást kevésbé tolerálják, mint a meszes, üledékes kőzetek talajain élő molyhos tölgyesek. A gypeszint jellemző fajkombinációját alkotják még a *Peucedanum cervaria* (+-2, III), *Chamaecytisus hirsutus* s.l. (+-2, III), *Genista pilosa* (+-2, II), *Carex michelii* (+-2, II), *Asyneuma canescens* (+, II), *Bupleurum falcatum* (+-1, II), *Aster amellus* (+-1, II), *Asparagus officinalis* (+, II), *Calamintha menthifolia* subsp. *sylvatica* (+, II), *Teucrium montanum* (+, II), *Laser trilobum* (+-1, I), *Erysimum odoratum* (+, I), *Erysimum crepidifolium* (+, I), *Euphorbia*

epithymoides (+-1, I), *Melampyrum cristatum* (+, I). A társulás a vidék orchidea fajokban (pl. *Epipactis* spp., *Orchis* spp., *Cephalanthera* spp., *Platanthera bifolia*, *Neottia nidus-avis*) leggazdagabb vegetációtípusa.

Mínthogy a *pannonicum*-ra oly jellemző cseres-tölgyes zóna északi határán vagyunk (ZÓLYOMI 1967a, MICHALCO et al. 1987), a meredek, délies oldalak szubmediterrán jellegű extrazonális, edafikus társulásai sem tipikus, szokványos kifejlődésűek. Nem csoda, hogy a molyhos tölgyeseket nagyobb léptékben is jól ismerő JAKUCS Pál professzor (ex verb.) a bazaltvidéki állományok bejárása után, azokat nem tipikusnak tekintve, nem vette fel a molyhos tölgyes bokorerdő monográfiájába (JAKUCS 1961b). Az itteni, legkitettebb, nyílt délies állományokban ui. felléphetnek a hűvösebb, kiegyenlítettebb klímát igénylő *Fagetalia* elemek, mint az *Epipactis microphylla* (+, III), *Fagus sylvatica* (+-3, II), *Carpinus betulus* (+, II), *Monotropa hypopitys* (+, I), *Acer platanoides* (+, I), *Dryopteris filix-mas* (+, I), *Chrysanthemum lanceolatum* (+, I). A leírásokból szépen látszik, hogy a helyi molyhos tölgyes „bokorerdők” sem az andezit-törmelékletítő tölgyessel (pl. a névadó és uralkodó fajok, a *Quercus petraea*, a *Fraxinus ornus*, a *Bromus erectus*, az *Achillea crithmifolia*, a *Poa pannonica* háttérbe szorulása illetve hiánya miatt), sem a magyar aszatos dolomittölgyessel (hasonló okok miatt, pl. *Cirsium pannonicum*, *Calamagrostis arundinacea*, *Hypochoeris maculata*, *Prunella grandiflora*, *Peucedanum oreoselinum*, *Anacamptis pyramidalis*, *Gymnadenia conopsea*, *Orchis mascula* subsp. *signifera*, *O. militaris*, *Cypripedium calceolus*, *Anemone sylvestris* hiánya), sem a sajmeggyes bokorerdővel (hasonló okok miatt, pl. *Cerasus mahaleb*, *Iris graminea* subsp. *pseudocyperus*, *Lathyrus pannonicus* subsp. *collinus*, *Poa pannonica*, *Ferula sadleriana*, *Veronica paniculata*, *Doronicum hungaricum*, *Achillea crithmifolia* hiánya és a *Cornus mas*, *Iris variegata* háttérbe szorulása) nem azonosíthatók.

VOJTKÓ András (ex verb.) véleménye szerint a helyi molyhos tölgyesek fiziognómiájukban (pl. lombkorona, törpecserjék) és fajkészletüket is tekintve nagyon hasonlítanak, s mint elszegényedő flórájú képviselői meg is egyezhetnek a Délnyugati-Bükkből, dolomitról leírt *Sesleria hungaricae-Quercetum virgiliana* Suba et al. 1982-vel. Véleményem szerint azonban a bazaltvidéki állományok nem felelnek meg e társulás leírásának (SUBA–KÁRÁSZ–TAKÁCS 1982, VOJTKÓ 1992), ui. hiányzik belőlük a karakterisztikus (hazánkban mérsékelt) fajok zöme, mint a névadó *Sesleria hungarica*, a *Quercus virgiliana* (ez utóbbi jelenléte nem kizárt, de még nem bizonyított), a *Cotinus coggygria*, a *Viburnum lantana*, a *Cypripedium calceolus*, a *Daphne cneorum*, a *Calamagrostis varia*, a *Gymnadenia odoratissima*, a *Viola mirabilis*, valamint a *Clematis recta*, a *Berberis vulgaris*, a *Staphylea pinnata*, a *Lilium martagon*, a *Dictamnus albus*, a *Frangula alnus* stb. Bizonyos fajok pedig csak a bazaltvidéki állományokban élnek (pl. *Colutea arborescens*, *Campanula rotundifolia* agg., *Erysimum crepidifolium*, *Orchis simia*, *Onosma arenarium*, *Festuca pallens*, *F. pseudodalmatica*, *Asplenium septentrionale*, *Stipa* spp., *Chrysopogon gryllus*, *Rosa gizellae*, *Chrysanthemum lanceolatum* stb. Igaz, e fajok szinte kivétel nélkül ritka előfordulásúak, s megkérdőjelezhető e taxonok differenciális jellege, de azt is tudnunk kell, hogy míg a bazaltvidékről huszonnégy felvétel konstancia értékeivel operálhatunk, addig a bükki leírások csupán 3-3 felvétel frekvencia értékeit kínálják az összehasonlításhoz. Feltűnő a florisztikai hasonlóság a Délnyugati-Bükkből leírt *Genisto pilosae-Seslerietum hungaricae* Vojtkó 1997 és a Karancs hegységi nyílt molyhos tölgyesek gyepszintje között is (VOJTKÓ 1996/1997). A különbségek tulajdonképpen a *Sesleria hungaricae-Quercetum virgiliana* Suba et al. 1982 esetében leírtakkal egyeznek meg. Mindkét, a nyúlfarkfüves tölgyest tárgyaló cikkben megemlítik ugyan, hogy a *Sesleria hungarica*-t néhol, a bazaltvidéken szintén tömeges *Carex humilis* és a *Brachypodium pinnatum* is helyettesítheti, de e fajok szinte minden száraz tölgyes társulásban tömegessé válhatnak. Kétségtelen, hogy a bazaltvidéki állományok fiziognómiájukban és egyesek fajkészletükben is a középhegységi kontinentális tölgyesek és bokorerdők közül a *Sesleria hungaricae-Quercetum virgiliana* Suba et al. 1982-höz hasonlítanak a leginkább. A kevés számú nyúlfarkfüves tölgyes felvétel azonban nem elegendő a pontos azonosításhoz, ezért e nyílt

lombkoronájú tölgyeseket egyelőre *Epipactio microphyllae-Quercetum pubescentis* ass. nova néven elkülöníttem az *Aceri tatarici-Quercion* Zólyomi et Jakucs 1957 asszociáció csoporton belül.

5.3.10. A PATAKPARTI ÉGERLIGETEK

5.3.10.1. Elterjedés

A patakparti égerligetek ökológiai és geomorfológiai szempontból is jól megragadható társulások. Lombkoronájukban olyan uralkodó faj található (*Alnus glutinosa*), mely többletvízhatástól mentes körülmények között igen ritkán fordul elő, leginkább lápok, mocsarak, tavak és vízfolyások mentén jellemző. Az éger elterjedését tehát elsősorban a talajban uralkodó többletvízhatás határozza meg, s ilyen körülmények között versenyképes lehet a mezofil erdők uralkodó faneveivel szemben. Kárpát-medencei areája nem kötődik kizárólagosan egyik speciális klimatikus (pl. szubmediterrán, szubalpin stb.) hatáshoz, horizontális vagy vertikális zónához sem (BARTHA – MÁTYÁS 1995). Az *Aegopodio-Alnetum* tipikus példája az intrazonális (BORHIDI 1984) vagy azonális (SIMON 1977, DEBRECZY 1981) társulásoknak.

A szubmontán patakparti égerligetek kárpát-medencei típusainak elkülönítésével korábban többen is foglalkoztak. A ma is elfogadott cönotaxonómiai rendszer alapjait szlovák és magyar botanikusok (JURKO 1961, KÁRPÁTI – KÁRPÁTI – JURKO 1963) dolgozták ki. E szerzőhármastól való az *Aegopodio-Alnetum* érvényes leírása is. Dolgozatukban a szerzők e társulásnak három földrajzi variánsát (rassz) különítik el: a Szlovákia déli részein elterjedt *praecarpaticum*-ot, a hazai középhegységekben előforduló *pannonicum*-ot és a Ny-Dunántúlon megtalálható *praenoricum*-ot. A zselici és mecseki égerligetek összehasonlító elemzése alapján BORHIDI (1984) később elkülönít egy *praeillyricum* rasszot is. Ez a tagolás megfelel az akkor elfogadott, klimatikus adatokkal is alátámasztott növényföldrajzi felosztásnak (ZÓLYOMI 1942, SOÓ 1960), mely szerint a *Pannonicum* flóratartományt északi részein a kontinentális és szubmontán (*Carpathicum*), nyugaton a szubalpin, szubatlanti (*Noricum*), délen pedig a szubmediterrán (*Illyricum*) klímahatások erősödése jellemzi. KÁRPÁTI – KÁRPÁTI – JURKO (1963), BORHIDI (1984) felvázolják a variánsokat elkülönítő differenciális fajkombinációkat is. Néhány faj, pl. a *Cardamine glanduligera* (mai areájának ismeretében) differenciális értéke megkérdőjelezhető (ZILAHY 1968, BARTHA 1997, CSIKY 1997, 1998b, 1999, 2000, PENKSZA – MALATINSZKY 2001).

A nagyobb szintézisek (SOÓ 1964a, 1973, 1980, BORHIDI 1996, FEKETE – MOLNÁR – HORVÁTH 1997, BORHIDI – SÁNTA 1999) szerint az Északi-, a Dunántúli-középhegységben, Nyugat-Dunántúlon mindenütt elterjedt társulás. A korábban *praeillyricum* néven elkülönített, dél-dunántúli rassz újabb *Carici pendulae-Alnetum* néven önálló asszociációként értékelik (BORHIDI 1996, FEKETE – MOLNÁR – HORVÁTH 1997, BORHIDI – SÁNTA 1999).

5.3.10.2. Irodalmi áttekintés

A Kárpát-medence patakparti égerligeteit, érvényes leírásuk, elkülönítésük előtt számos botanikai munkában említik (SOÓ 1937, MIKYSKA 1939, SOÓ 1941, HARGITAI 1943, PÓCS et al. 1958, stb.).

JURKO (1961), SOMSAK (1961), majd KÁRPÁTI – KÁRPÁTI – JURKO (1963) a korábban megjelent irodalmi anyagok feldolgozásával és saját felvételeik alapján leírják és jellemzik az *Aegopodio-Alnetum* társulást, illetve elkülönítik annak (fent már idézett) három földrajzi variánsát. JAKUCS (1961) *Aegopodio-Alnetum*-ot jelez a Bükk-hegységből és az Aggteleki-

karsztról, míg a zempléni-hegységi montánabb állományokat *Alnetum glutinosae-incanae* néven említi.

BORHIDI (1984) a dél-dunántúli patakparti égerligeteket (növényföldrajzi alapon, számos differenciális fajjal alátámasztva) *praeillyricum* néven elkülöníti az addig leírt rasszoktól (KÁRPÁTI – KÁRPÁTI – JURKO 1963). HORÁNSZKY (1964) *Agopodio-Alnetum* Kárpáti 1961 néven közöl 1 cönológia felvételt a Visegrádi-hegységből. Megjegyzi, hogy a hegységben e társulás igen kis térre korlátozódik, keskeny sávban alakul ki és csak faállományban különbözik a vele szomszédos gyertyános-tölgyesektől. Az elsősorban domború felszínekkal rendelkező Visegrádi-hegységben csupán a hegylábi völgytalpakon lenne alkalmas élőhely az égerligetek számára, ám ezek mára szinte teljesen degradálódtak. FEKETE (1964) az Északi- és a Keleti-Bakonyból jelez *Aegopodio-Alnetum* állományokat, illetve két felvétel alapján jellemzi a Gödöllői-domvidék *pannonicum* rasszba sorolt gyertyános-égerligeteit (FEKETE 1964). SIMON (1977) a zempléni-hegységi állományok kapcsán megemlíti, hogy az égerligeteknek két típusát lehetett elkülöníteni: a hegység belsejében lévő, montán jellegű típust (*Matteuccia struthiopteris*, *Dentaria glandulosa*, *Equisetum sylvaticum*, *Chrysosplenium alternifolium*) és a peremvidékek puhafaligetszerű állományait (*Salix purpurea*, *S. fragilis*, *Carduus crispus*, *Rubus caesius*). Az utóbbi típus hovatarozásának tisztázásához véleménye szerint további vizsgálatokra lenne szükség. A montánabb állományok azonban az *Aegopodio-Alnetum pannonicum*-mal egyeznek meg, illetve egyes termőhelyein a *praecarpaticum* felé mutatnak átmenetet.

SOÓ (1964a, 1973) a földrajzi variánsok tekintetében változtat a rendszeren és az *Aegopodio-Alnetum*-ot három geográfiai variánssra osztja: a *praecarpaticum*-ra, a *pannonicum*-ra, a *praeillyricum* Borhidi ex Soó 1963, 1964, 1969 (*mecsekense* Horvát 1963)-ra, majd *mecsekense* Horvát (1963) 1972 (*praeillyricum* Borhidi)-ra (SOÓ 1980).

SZMORAD (1994) a Kőszegi-hegység égerligeteit 15 felvétel alapján a *Carici brizoidis-Alnetum* I. Horvát 1938 társulásba sorolja, s annak három szubasszociációját különbözteti meg.

BARTHA et al. (1995) a domb- és hegyvidéki ligeterdők között négy asszociációt különít el. Véleményük szerint az Északi-középhegységben, a Dunántúli-középhegységben és a Nyugat-Dunántúlon elterjedt *Aegopodio-Alnetum* Kárpáti et Jurko 1961-ben az alpin-kárpáti fajok hiányoznak s ebben különbözik az egyébként sok vonásában hasonló hazai *Carici brizoidis-Alnetum* Horvát 1938 (p.p.) em. Oberd. 1953-tól.

Újabban BORHIDI (1996) *Carici pendulae-Alnetum* Borhidi et Kevey 1996 néven elkülöníti a dél-dunántúli állományokat a középhegységi, podagrafüves égerligetektől. A társulás 50 felvételen alapuló részletes elemzését KEVEY – BARANYI (2001) végezték el.

A Központi-Börzsöny gyertyános égerligeteit 15 felvétel alapján elemzi NAGY (1997), s a társulásnak két szubasszociáció szintű típusát különíti el: a gyors folyású, mélyen bevágódó medrű patakok mentén jellemző *Aegopodium* és a talajfelszínen szivárgó kisebb erek mentén megjelenő *Caltha* típust.

PENKSZA – SOMLYAY (1999) a Putnoki-dombságról közöl egy *Aegopodio-Alnetum* felvételt, amely a *Geum rivale* egyetlen hazai élőhelyén készült. A felvételt elemezve kitérnek a Kárpát-medence égereseinek rövid összevetésére is.

A Cerová vrchovina égerligeteivel, a *Carici acutiformis-Alnetum* és az *Aegopodio-Alnetum* elkülönítésének problematikája kapcsán BALÁZS (1996) foglalkozik. A cikkben 10-10 felvételt közöl, szlovák és magyar területekről egyaránt. A szigorú értelemben vett bazaltvidékről 3 db *Carici acutiformis-Alnetum* és 5 db *Aegopodio-Alnetum* állományt felvételezett a szerző. Az utóbbi felvételek igen alacsony tsz. f. magasságban készültek, így montán fajokban meglehetősen szegények.

A vizsgálati terület közelében fekvő Driencanského krasu patakpartjairól szlovák botanikusok egy új, montán elemekben gazdag társulást írtak le, *Matteuccio-Alnetum glutinosae*

Magic et Kliment in Kliment et Watzka 2000 néven (KLIMENT – WATZKA 2000). A szerzők részletesen tárgyalják a „struccharasztos-enyves égerliget” viszonyát a korábban leírt, hasonló társulásokkal. Diagnosztikus fajoknak a névadó *Matteuccia struthiopteris*-t és a szubkonstans *Geranium phaeum*-ot tartják. A lombkoronaszint jellemző faja a *Salix fragilis*, s a hegyvidéki patakpartok égerligeteitől elkülönítő, itt egyeduralgkódó *Alnus glutinosa*. Jellemző az *Alnus incana* teljes hiánya. Az *Aegopodio-Alnetum praecarpaticum*-mal való rokonságot a montán elemek, mint a *Cardamine glanduligera*, a *Stellaria nemorum* bizonyítják.

A „medves-hegységi” égeresek cönológiai sajátosságairól röviden, a *Cardamine glanduligera* elterjedésével kapcsolatban a szerző tudósít (CSIKY 1998a).

5.3.10.3. Dinamika

KÁRPÁTI – KÁRPÁTI – JURKO (1963) az *Aegopodio-Alnetum* leírása mellett felvázolják a patakparti élőhelyek szukcessziós sémáját is. Véleményük szerint az égerligetek részben szurdokerdőkké, részben gyertyános-tölgyesekké alakulhatnak át. Saját tapasztalataim ezzel a megállapítással átfednek, a különbségeket az alábbi fejezetben fejtem ki részletesebben.

Az égerligetek éves dinamikájára jellemző a korai (akár tél végi) ébredés, viszonylag gazdag kora tavaszi geofiton aszpektussal. Nyár második felében is üde képet mutat, ekkor a magaskórós növények határozzák meg a vegetáció arculatát. A vegetáció látványos visszahúzódását – a meglehetősen korán – kora ősszel fellépő talajmenti fagyok idézik elő.

5.3.10.4. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományairól

Az égeresek első említését a területen DORNYAI-nál (1936) találjuk, aki a „Budavölgyben” lévő állományról tudósít. SOÓ (1937) mátrai flóraművében röviden sorolja a „Mátrahegység és környéke növényészövetkezetei”-t, melyben az *Alnion glutinosae* csoportba sorolt *Alnetum glutinosae* társulásnak két erdőtípusát különbözteti meg: a *Carex remota* és az *Urtica dioica* típusú. Igen érdekes, hogy az Északi-középhegység nyugati felének növényföldrajzi áttekintését nyújtó dolgozatában KÁRPÁTI (1952) az égeresekről és azok fajkészletéről nem emlékezik meg. KÁRPÁTI – KÁRPÁTI – JURKO (1963) az *Aegopodio-Alnetum praecarpaticum*-ról közölt 15 felvétele közül egy a Nógrád-Gömöri bazaltvidéken készült (Bhlovce/Balogfalva).

E dolgozatukban a szerzők megjegyzik, hogy Magyarországon, a középhegységeken a *pannonicum* rassz az általánosan elterjedt típusa a podagrafüves, patakparti égerligeteknek, de a Zempléni-hegységben már feltételezik a *praecarpaticum* földrajzi variáns jelenlétét, az itt felbukkanó kárpáti, montán jellegű fajok (pl. *Cardamine glanduligera*) miatt. Később SOÓ (1964a) ezt megerősíti és e rassz elterjedését hazánkban a Sátor-hegységen kívül a Tormai Karsztra is kiterjeszti. Érdekes azonban, hogy SOMSAK (1961), a Szepes-Gömöri Érchegységből (amely több szerző szerint is a *praecarpaticum* rassz areája), meglehetősen nagy (440-680 m) tsz. f. magasságból közölt 10 felvételében a *Cardamine glanduligera* csupán II-es (30%) konstancia értékkel szerepel. Mint fent már kifejtettem, az elmúlt évtized fellendülő terepbotanikai kutatásainak eredményeként a kárpáti fajoknak (így pl. a *Cardamine glanduligera*-nak) számos új, északi-középhegységi élőhelyét fedezték fel, legtöbb helyen égeresekben (CSIKY 1998a, PENKSZA – MALATINSZKY 2001). E tudás birtokában feltételezhetjük, hogy a *praecarpaticum*-ként definiált hatás az Északi-középhegységnek nemcsak a zempléni-hegységi részén érvényesül, hanem a Karancstól a Medves-Ajnácskői-hegységen, Heves-Borsodi-dombságon, Aggteleki-karszton keresztül a Putnoki-dombságig is. Ez a terület (többek között) nagy átfedést mutat a „Kárpátok felől átnyúló” januári, > -3,5 C°-os izotermával (PÉCSI 1989). A „*praecarpaticum*-i” fajok többsége azonban a speciális mikroklímának köszön-

hetően maradt fenn e területeken, s a makroklima hatásait tükröző zonális társulásokban, plakor helyzetben csak igen ritkán lépnek fel. E kedvező mikroklimatikus körülmények általában a magasabb régiók közelében alakulnak ki, s itt egymás mellett található meg a *pannonicum* „erősebb” és a *praecarpaticum* rassz „gyengébb” állományai (vö. KÁRPÁTI – KÁRPÁTI – JURKO 1963, BALÁZS 1996, CSIKY ined. felvételei). Erre az átmeneti zónára utal a Driecanského krasu területéről leírt *Matteuccio-Alnetum glutinosae* Magic et Kliment in Kliment et Watzka 2000 társulás is, amely fajkészletében hasonlít a Medves-Ajnácskői-hegység egyes állományaira.

A Visegrádi-hegységhez hasonlóan (HORÁNSZKY 1964) a Karancs hegység magasabb területein is a domború felszín uralkodik, ezért az égerligetek számára optimális élőhelyek potenciálisan csak a hegylábi részeken lennének. Ezek döntő hányada azonban tönkrement, zavart állapotú, vagy akáccal, fenyővel ültették felül őket (pl. Lesői-völgy, Berényi-patak völgye). Keskeny sávban ugyan „uralkodóvá” válhat az éger a Karancs magasabb fekvésű völgyeiben is, ám itt a vízutánpótlás időszakos jellege és a völgyek szűk (V-alakú) keresztmetszete miatt az állományok nem tipikusak, sokszor nudumok, vagy fajkészletükben a szomszédos erdőktől jellegzetesen nem különböznek (pl. Tarász-forrás völgye, Vaskapu völgye, Margit-forrás völgye). Minthogy a hegység vadak számára is nyugalmasabb részein vízutánpótlásra csak e völgyekben nyílik lehetőség, elképzelhető, hogy a vadzavarás is szerepet játszik e fajszegénység, jellegtelenység kialakulásában. A Karancs hegység egyetlen, *Cardamine glanduligera*-s, montán jellegű fajokban (pl. *Petasites albus*, *Majanthemum bifolium*, *Dryopteris* spp.) gazdag állománya a Lazy északkeleti völgyében, a növényföldrajzi alegység határán található. A termőhely az üdülőtelep és az egykori bánya közelsége miatt azonban meglehetősen degradált.

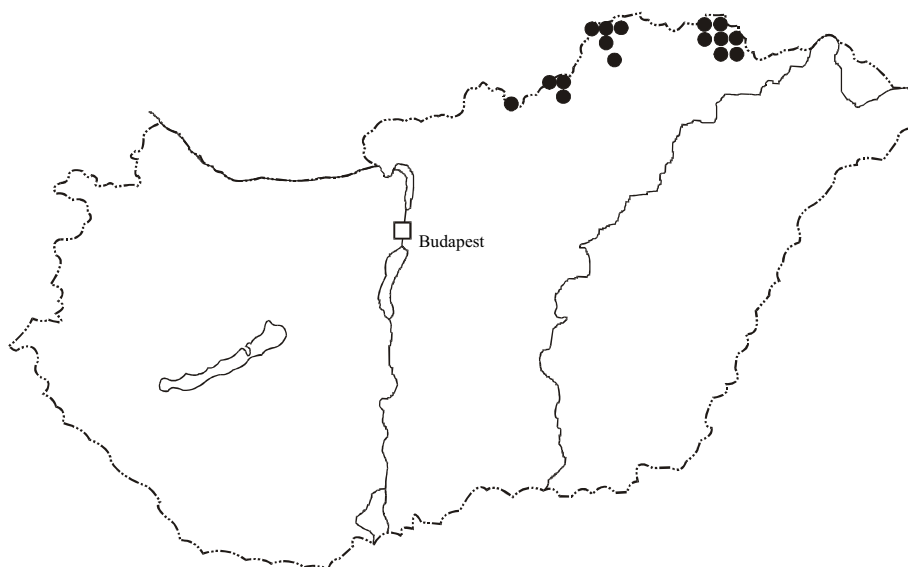
A bazaltvidék égerligetei kapcsán ki kell térnem a *Cardamine glanduligera* élőhelyi preferenciájára, hiszen Magyarországon ilyen mennyiségben e fogas-ír faj másutt csak a Zempléni-hegységben található, s e faj megítélése a hazai és külföldi irodalom tükrében napjainkig ellentmondásos.

Az ikrás fogas-ír növényföldrajzi megítélésében megoszlanak a vélemények. Egyes szerzők szerint kárpáti (O. E. SCHULTZ 1903, JÁVORKA 1925, SIMON 1992), szudéta-kárpáti (DOSTÁL 1989) endemizmus, mások szerint kárpáti és közép-kelet-európai (JOSIFOVIC 1972), montán (HEGI 1986, HEJNY – SLAVÍK 1992), montán-szubalpin (O. E. SCHULZ 1903, NYÁRÁDI 1955, SOÓ 1964-1980) és síksági-szubalpin (JOSIFOVIC 1972) flóraelem. A faj elterjedését feltüntető ponttérképet (JALAS – SUOMINEN 1994), valamint a környező országokban (Bosznia, Bulgária, Csehország, Lengyelország, Moldávia, Románia, Szerbia, Szlovákia, Ukrajna) jelzett előfordulását (TUTIN et al. 1964) tekintve inkább kárpáti és közép-kelet-európai, hazai adatait is figyelembe véve (pl. Heves-Borsodi-dombság: 290 m tsz. f. magasság) pedig már kollin-prealpin flóraelemként kellene jellemeznünk.

Az irodalmi és herbáriumi adatokat (ELTE, Magyar Nemzeti Múzeum, Debreceni Egyetem, Pécsi Egyetem, Szegedi Egyetem, Szent István Egyetem) áttekintve a *Cardamine glanduligera* hazai elterjedése az Északi-középhegység legészakibb (Szlovákiával határos) részeire korlátozódik (**26. ábra**). A külföldi irodalom (O. E. SCHULZ 1903, HEGI 1986, DOSTÁL 1989, HEJNY – SLAVÍK 1992) és hazai megfigyelések (*Aconito-Fagetum*, *Melittio-Fagetum*, *Scolopendrio-Fraxinetum*, *Parietario-Aceretum*, *Carici pilosae-Carpinetum* és *Aegopodio-Alnetum*) alapján (ZILAHY 1968, SIMON 1977, 2000, LANGA 1987, BARTHA 1997, CSIKY 1997, 1999, PENKSZA – MALATINSZKY 2001) is *Fagetalia* faj. Az állományok tömegességét becsülve legnagyobb populációit a Zempléni-hegységben (PELLES Gábor ex lit.), a Nógrád-Gömöri bazaltvidéken, a Heves-Borsodi-dombságban (SULYOK József, RÉDEI Tamás ex verb.), a Putnoki-dombságban (MALATINSZKY ex verb.) és a Tornai-Karszton (SZMORAD Ferenc ex lit.) észlelték. Feltehetőleg telepített állománya él a Bükk hegységben is (VOJTKÓ 2001). Az ikrás fogas-ír virágzási periódusa (elsősorban a külföldi irodalom alapján) áprilistól június elejéig tart

(O. E. SCHULZ 1903, JÁVORKA 1925, NYÁRÁDI 1955, SOÓ 1964-1980, JOSIFOVIC 1972, HEGI 1986, DOSTÁL 1989, HEJNY – SLAVÍK 1992). A hazai herbáriumi adatok alapján nálunk márciustól májusig (általában április első felében) virít. A bazaltvidéki populációk márciustól ápriliséig virágoznak. Ez utóbbi eltérések könnyen értelmezhetők, ha arra gondolunk, hogy a hazai állományok nagy része a kollin régióba esik (200-700 m tsz. f. magasság) és a bazaltvidéki populációk hazánk legdélibb és legnyugatibb *Cardamine glanduligera* állományai, hiszen e vertikális és horizontális grádiens mentén a klíma fokozatosan enyhül, melegszik, és a koratavaszi aszpektus korábban kifejlődik.

26. ábra A *Cardamine glanduligera* O. Schwartz természetes előfordulásai Magyarországon

A faj ökológiai igényeit tekintve árnyas élőhelyeken, humuszban gazdag (NYÁRÁDI 1955, JOSIFOVIC 1972, DOSTÁL 1989, HEJNY – SLAVÍK 1992), vizenyős, agyagos (HEGI 1986, DOSTÁL 1989, HEJNY – SLAVÍK 1992), többnyire mészből szegény talajokon (HEGI 1986, DOSTÁL 1989) fordul elő. Általában jó avargazdálkodású helyeken (ZILAHY 1968), a domborzat konkáv régióiban (homorulatokban, völgyaljakban, hegyoldalak inflexiós vonala alatt) (HEJNY – SLAVÍK 1992) található meg. Ez utóbbi, a relieffel szemben támasztott igénye nemcsak a konkáv régió jobb vízgazdálkodásával magyarázható, hanem azzal is, hogy a talaj felső 1-7 cm-es rétegeiben kúszó rizómák páraigényesek, az avarborítás hiányában gyorsan kiszáradnak. A konkáv régióban mindig megtalálható 1-3 cm-es, gyorsan bomló avarréteg egyszerre biztosítja a szükséges páratartalmat, a laza takarást és a felszínközeli magas tápanyagtartalmat. Az 5 cm-nél vastagabb avartakaró már kedvezőtlenül hat a hajtások fejlődésére (fényhiány).

A bazaltvidéki populációk esetében megfigyeltem, hogy enyhe, csapadékos ősszel (pl. 1998), a talajjal párhuzamosan kúszó rizómán található rügyek néhány százaléka már szeptember végén, október elején kihajt és akár az 1-3 cm vastag avarszint fölé is emelkedhet. E hajtások természetesen, még kifejlődésük előtt (kb. 5 cm-esen) az első komolyabb őszi fagy alkalmával elpusztulnak. A kevésbé fejlett rügyeket az avartakaró megvédi a kifagyástól. A *Cardamine glanduligera* délebbi elterjedését valószínűleg e tényező is korlátozza, hiszen e

növény elsősorban vegetatívan szaporodik (a rizómák 6-10 cm-t növekednek évente) és a termések csak ritkán érnek be (HEJNY – SLAVÍK 1992). Ez nagyban hozzájárulhatott a faj egykori (minden valószínűség szerint) kárpáti izolálódásához, kialakulásához.

Felmerül a kérdés, hogy a kárpáti bükkösök, endemikus karakterfajának tartott ikrás fogas-ír, miért éppen az égerligetekben tömeges, s miért korlátozott az elterjedése a helyi bükkösökben. Mint azt korábbi publikációimban is említettem (CSIKY 1998a, 1999) néhány *Melittio-Fagetum* állományban a bazaltvidéken is megtalálható a *Cardamine glanduligera* (mindig konkáv szituációban), s ezekben is mindenütt fációs képző. Populációi azonban itt kevésbé vitálisak, mint az égerligetekben. Ez a megfigyelés összefüggésbe hozható az égerligetek BORHIDI (1984) által leírt mikroklimatikus sajátosságaival, miszerint e patakpartok mentén meglehetősen hűvös (jelentősen csak nyáron, a nappali órákban felmelegedő), májusig fagyuzog, párás mikroklíma uralkodik, amely sokkal inkább megfelel a montán makroklímának, mint a helyi szubmontán bükkösökben jellemző (mikro)klíma. Ezzel magyarázható a montán fajok viszonylag magas aránya az égerligetekben (pl. *Actaea spicata*, *Dryopteris* spp., *Equisetum hyemale*, *E. sylvaticum*, *Gymnocarpium dryopteris*, *Majanthemum bifolium*, *Matteuccia struthiopteris*, *Polystichum aculeatum*, *Sambucus racemosa*, *Veronica montana*). Egyes szerzők szerint az ikrás fogas-ír az Északi-Kárpátokban is a tölgy, bükk, lucfenyő övek árnyas erdeiben, égeres ligeteiben elterjedt (JÁVORKA – CSAPODY 1958).

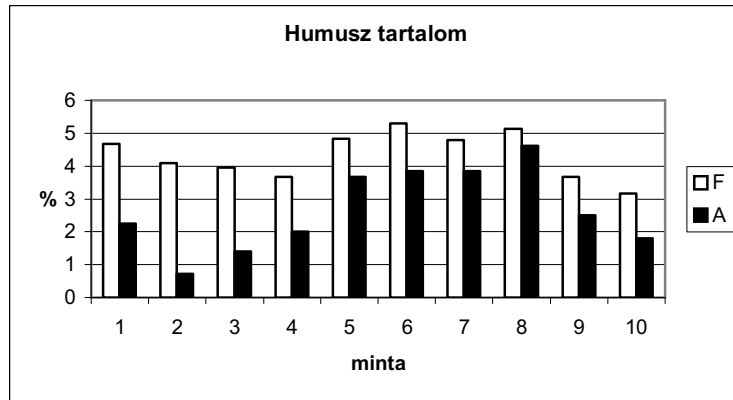
A faj hazánkba való eljutása elsősorban a *Carpaticum* felől lefutó vizek egykori, közvetlen vegetációs összeköttetésén keresztül képzelhető el. A *Cardamine glanduligera* bazaltvidéki elterjedéséből jól látszik (10. ábra), hogy kizárólag olyan vízfolyású területeken fordul elő, melyek északra futva a *Carpaticum* területén eredő folyókba ömlenek (Várberek-patak, Somoskői-patak, Abroncsosi-patak és mellékvizeik→Ipoly; Gortva-patak→Rima). Hasonló a helyzet a többi hazai élőhely esetében is (Hangony, Szuha, Jósua, Bódva, Rakaca-patak, Hernád és mellékvizeik→Sajó; Ronyva és mellékvizeik→Bodrog). Nem zárható ki azonban az sem, hogy az egykor (preboreális vegetációtörténeti korban) elterjedtebb ikrás fogas-ír a mai, felmelegedő, szárazabb, kedvezőtlen klíma hatására húzódtott vissza (a korábbi makroklíma viszonyokat leginkább közelítő mikroklímazugokba) a patakpartok közelébe.

A helyi, ikrás fogas-íres égerligetek élőhelyei sajátos geomorfológiájúak. Legtöbb esetben a bazalttrétegek alól szivárgó vizek (rétegforrások) a puhább, üledékes fekében hirtelen mélyülő szurdokvölgyeket képeznek, amelyek a völgytalpak felé kiszélesednek. E völgyek felső részein a szurdok fejlettségének függvényében vagy bükkösök, vagy szurdokerdők alakultak ki, míg a középső és alsó szakaszokon, ahol a patak már meanderezik égerligetek és gyertyános-tölgyesek. Ez a szigma-asszociáció főleg a magasabb csúcsok (Salgó, Szilváskő, Széphegy, Nagykő) és platók (Medves-fennsík, Pogányvár-Monosza) környékére, peremeire jellemző. A szűk völgyekbe zárt égerligetek előbb említett, sajátos mikroklímáját méginkább felerősíti a szurdokszerű (geomorfológiai) szituáció. Mivel az évszázadok óta tartó „kulturhatásnak” köszönhetően a természetközeli vegetáció legtöbb helyen a 300 m tsz. f. magasságú területek fölé húzódtott vissza, a helyi *Aegopodio-Alnetum*-okról az is elmondható, hogy a magasabb régióból következően, legtöbb esetben bükkösökkel is érintkeznek. Nagyon gyakori jelenség, hogy a lombkoronában az égerek a szokásostól eltérően nem gyertyánnal, hanem bükkal keverednek. Tapasztalataim szerint a nehezen bomló avart produkáló fajok (pl. bükk) tovább erősítik a kedvező mikroklímát, s megteremtik azt a speciális mikrokozmoszt, amely a felszín közelében kúszó rizómájú fogas-ír számára optimális. Ez az állításom olyan tapasztalatokra is épül, mely esetekben a tarvágások után egy-egy *Cardamine glanduligera* populáció csupán a bükk hagyásfák védelmében maradt fenn az égerligetekben (pl. Medves-fennsík). A nemez-szerűen összetapadó bükk levelek ui. a nedvességet, párát hatékonyan visszatartják.

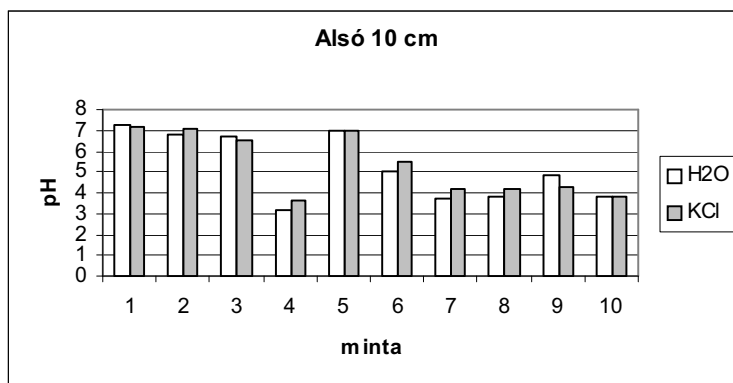
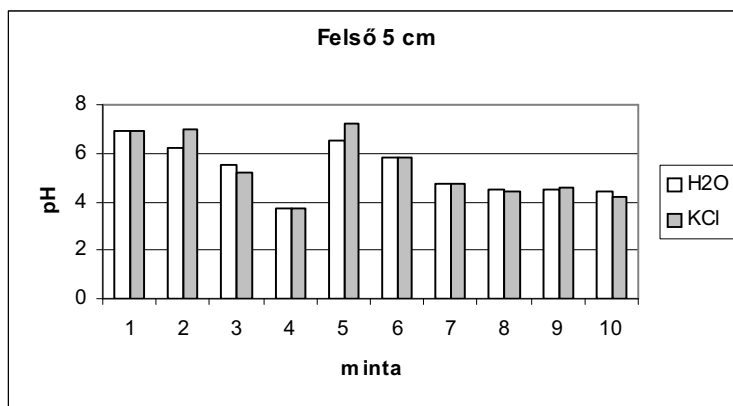
Mint Magyarországon (a magyar flórában) általában, a *Cardamine glanduligera* élőhelyein is a hemikriptofitonok dominálnak, de a geofitonok relatíve magas aránya is figyelemre méltó. Mindezek háttérében ott találjuk a fenti élőhelyek sajátos talajstruktúráját, melyre jellemző a felső 5 cm-es réteg magas humusztartalma és az ez alatti, több mint 10 cm (akár 50-100 cm) vastag humuszban szegény agyag vagy homok réteg. A fogas-ír élőhelyei közül elsősorban az *Aegopodio-Alnetumok*-ra jellemző, hogy jó vízellátottságúak, sőt a talajvíz az áradások idején a felszínközeli (5-10 cm-es) szintig is felemelkedhet. Ennek megfelelően, az itt jellemző fajok többsége (pl. *Aegopodium podagraria*, *Ajuga reptans*, *Anemone ranunculoides*, *Cardamine bulbifera*, *Chrysosplenium alternifolium*, *Circaea lutetiana*, *Dryopteris* spp., *Equisetum* spp., *Galeobdolon luteum*, *Glechoma hirsuta*, *Hedera helix*, *Isopyrum thalictroides*, *Lysimachia nummularia*, *Majanthemum bifolium*, *Mercurialis perennis*, *Oxalis acetosella*, *Paris quadrifolia*, *Ranunculus ficaria*, *R. reptans*, *Ribes rubrum*, *Viburnum opulus*, *Vinca minor* stb.), az ikrás fogas-írhoz hasonlóan, közvetlen a talaj felszíne alatt kúszó hajtásokat fejleszt és (így) használja ki a talaj felső (kb. 5 cm-es) rétegének kedvező életfeltételeit. Feltételeztem, hogy a talajvízszint váltakozásának megfelelően a talajparaméterekben is tapasztalhatók majd különbségek. A növények preferenciájához igazodva megvizsgáltam az égerligetek 0-5 cm-es és 5-15 cm-es talajrétegeiben uralkodó jellemzőket (Arany-féle kötöttség, pH (H₂O, KCl), CaCO₃, humusz). (Mindhárom paraméter esetében párhuzamos méréseket végeztem, s az adatokat átlagoltam). A gortva-völgyi minták homoktalajoknak bizonyultak, az alsó 10 cm alapján. A felső rétegek szervesanyagban igen gazdagok (27. ábra). A várberek-pataki minták agyagtalajra utalnak. Mindkét megfigyelés egybevágh az ikrás fogas-írről olvasott irodalmi adatokkal (HEGI 1986, DOSTÁL 1989, HEJNY – SLAVIK 1992). Talajkémhatás szempontjából a gortva-völgyi minták felső rétegében közömbös-erősen savanyú (pH=3,7), az alsó rétegben gyengén lúgos-erősen savanyú (pH=7,3-3,2) értékeket tapasztaltam. A várberek-pataki mintákban viszont mindkét rétegben a gyengén savanyú-erősen savanyú (pH=5,8-3,7) tartomány jellemző (28. ábra). Mérhető, de igen alacsony CaCO₃ tartalmat csak a gortva-völgyi mintákban észleltem (0-3,15 %), amely szintén megfelel a nemzetközi irodalomban tapasztalt „nem meszes” (DOSTÁL 1989), „többnyire mészből szegény” (HEGI 1986) megállapításoknak, míg ellentmond a hazánkban elterjedt nézeteknek (SOÓ 1964-1980, FARKAS 1999). Amennyiben egybevetjük a kimért értékeket a hazai irodalomban olvasható relatív indikátor (R) értékekkel (ZÓLYOMI et al. 1967, SOÓ 1964-1980), ellentmondást tapasztalunk, hiszen e fajt a közömbös és enyhén meszes talajú élőhelyekhez rendelik (RZ=4, RS=4). A mérési eredményekhez leginkább az RB=5 (BORHIDI 1995) érték közelít, a bazaltvidéki populációk alapján azonban javasolható az RB=3-5 intervallum.

A bazaltvidék podagrafüves égerligeteit húszt felvétel alapján jellemzem (7. táblázat/5). A 280-515 m tsz. feletti magasságában megtalálható *Aegopodio-Alnetum*-ok lombkoronája általában kétszintes. A felső, 20-30 m magas lombkoronaszint igen változó mértékben záródik (25-90%), míg a 10-20 m magasságú alsó szint általában gyengén fejlett (átlag 17%). A felső szintet az *Alnus glutinosa* (2-5, V) és a *Fagus sylvatica* (1-5, V) alkotja, az alsóban a *Carpinus betulus* (1-3, III), *Acer campestre* (1-2, II) és *A. pseudo-platanus* (1-2, I) jellemző. A cserjeszint gyengén-közepesen fejlett (átlag 20%-os borítás), viszonylag magas (3-7 m). A lombkoronaszint fajtái mellett leggyakoribb benne a *Corylus avellana* (+3, III), a *Crataegus laevigata* (+1, II), a *Cornus sanguinea* (+1, II), a *Sambucus nigra* (+3, V), színező elemek a *Ribes rubrum* (+1, I), a *Sambucus racemosa* (+, I) és a felvételekben nem szereplő *Ribes nigrum*. A gyepszint viszonylag magas borítási értékét (átlag 60%) a fejlett kora tavaszi geofiton aszpektus (*Cardamine glanduligera* (+4, IV), *Ranunculus ficaria* (2-5, IV), *Anemone ranunculoides* (+4, I), *Isopyrum thalictroides* (1, I)) adja, amely azonban a vegetációs periódus második felére elenyészik. Az év második felében a gyepszintet a névadó *Aegopodium podagraria* (+4, V),

27. **ábra** A *Cardamine glanduligera* termőhelyek talajának humusz tartalma. Rövidítések: F: felső 5 cm; A: alsó 10 cm; 1-5: Gortva-völgy; 6: Zsombékos; 7: Újbánya; 8-10: Várberk-patak völgye

28. **ábra** A *Cardamine glanduligera* termőhelyek talajának kémhatása. Rövidítések: 1-5: Gortva-völgy; 6: Zsombékos; 7: Újbánya; 8-10: Várberk-patak völgye

harasztok (pl. *Dryopteris* spp., *Athyrium filix-femina*), a *Chrysosplenium alternifolium* (+3, IV), a *Ranunculus lanuginosus* (+1, IV), az *Urtica dioica* (+2, V) és az árnyalást jól tűrő *Oxalis acetosella* (+3, V), *Pulmonaria obscura* (+1, V), *Circaea lutetiana* (+3, V), *Galeobdolon luteum* (1-3, II), sás fajok (pl. *Carex remota* (+, III), *C. sylvatica* (+, III), *C. pilosa* (+2, II), *C. pendula* (+, I)) uralják. Színező elemek a *Majanthemum bifolium* (+1, II), a *Cardamine amara* (+, I), a *Paris quadrifolia* (+2, I), és a felvételeken kívüli *Equisetum sylvaticum*. A gyepszint fajkészlete nagyban átfed az érintkező gyertyános-tölgyesek, szubmontán bükkösök és szurdokerdők fajkészletével. Csak ebben az élőhelytípusban találjuk meg a bazaltvidéken a *Paris quadrifolia* (+2, I), a *Matteuccia struthiopteris* (+, I) és a *Ribes nigrum* fajokat.

5.3.11. A MAGMÁS KÖZETEKEN KIALAKULT (MÉSZKERÜLŐ) SZIKLAHASADÉK GYEPEK

5.3.11.1. Elterjedés

A Magyar-középhegység nyugati és keleti felében a magmás kőzetek eloszlása nem egyenletes. Jelentősebb vulkáni eredetű kőzetkibúvásokat a Dunántúlon csak a Kőszegi-hegységben, a Balaton-felvidéken, a Visegrádi-hegységben (és a Velencei-hegységben) ismerünk. Ezzel szemben az Északi-középhegység (a Börzsöny, a Cserhát, a Mátra, a Nógrád-Gömöri bazaltvidék és a Zempléni-hegység) kimagasló csúcsait döntő részben magmás kőzetek alkotják.

Szilikátos kőzeteink részben üledékes, részben pedig vulkáni eredetűek. Az eruptív kőzetek mállástermékeinek kémhatása a magas szilícium-dioxid tartalom miatt általában savanyú, de a kőzetekben található egyéb ásványok hatására (HORVÁTH 1991, BOKOR 1994) semleges vagy bázikus is lehet (pl. bazalt).

A felszínre kerülő sziklák (a rajtuk kialakult hasadékok) hosszabb idejű fennmaradásának számos feltétele közül legfontosabb az adott kőzet keménysége, tömörsége, fagy- és hóállósága lehet (BUTZER 1986). A lazább, üledékes szilikátos kőzeteken (pl. homokkővek) a sziklarepedések általában nem tartósak. A gyorsan aprózódó kőzetből a kötőanyagok kioldódnak és a szemcsék gyorsan kiperegnek, így a repedés gyorsan átalakul, eltűnik. A kemény és tömör magmás kőzetek azonban igen tartósak, hiszen jóval lassabban aprózódnak, s a kémiai mállással, de a faggyal szemben is sokkal ellenállóbbak (SZÉKELY 1977, GÁBRIS 1995). Ezt a sajátosságukat felismerve használják évszázadok óta a bazaltot „macskaköves” utak készítésére (SZEDERKÉNYI 1998).

Ennek megfelelően a hazai szilikát sziklahasadék gyepek is magmás, elsősorban fiatal vulkáni kőzeteken fordulnak elő (pl. bazalt, andezit). A sziklafelületek nagysága és meredeksége szintén fontos szempont az intrazonális sziklahasadék gyepek kifejlődésében, fennmaradásában. A meredek sziklafalakon a mállás során keletkezett talaj sokkal kisebb határfokkal halmozódik fel (így a pionír élőhely tartósan fennmarad), míg a sziklafelületek nagysága a „gyep” fennmaradásában és a fajgazdagságában (szigetbiogeográfiai alapon) játszhat fontos szerepet. E tekintetben igen kedvező tulajdonságokkal bírnak a hazai bazalt-hegyeink, ui. néhány millió éve a bazalt lazább, üledékes kőzetekre ömlött, melyek gyors pusztulása révén a bazalttrétegek (ma leginkább suvadással) teljes vertikális terjedelmükben (5-100 m), közel függőleges sziklafelületeket képeznek (BOKOR 1990).

A sziklahasadék gyepeket szilikátos kőzeteken, a nagyobb hazai összefoglaló cönológiai munkák (SOÓ 1964a, SOÓ et al. 1969, FEKETE–MOLNÁR–HORVÁTH 1997, BORHIDI–SÁNTA 1999) csak a Kőszegi-hegységből, a Mecsekből, a Balaton-felvidékről, a Velencei-hegységből, a Visegrádi-hegységből, a Börzsönyből, a Cserhátból, a Mátrából, a Bükkből és a Zempléni-

hegységből jelzik. Ezek között egyedi a mecseki előfordulás, mely permi (alsó triász) homokkővön (konglomerátumon) volt ismert. Az újabb megfigyelések alapján (MÁRKUS ANDRÁS ex verb.) azonban csak néhány *Asplenium septentrionale* tő előfordulásáról van szó, s csak túlzással lehet e növényfolt(ka)t az Északi-középhegységből leírt (KOVÁCS – MÁTHÉ 1964) sziklahasadék gyepekkel (azok fragmentumaival) azonosítani. A kőszegi-hegységek szerpentinén, a velencei-hegységi állományok grániton, a szarvaskőiek gabbrón, zempléni-hegységek dáciton, rioliton és andeziten, a visegrádi-hegységek, a börsönyiek, a cserhátiak és a mátraiak andeziten, ritkábban rioliton, míg a nógrád-gömöri bazaltvidékiek elsősorban bazalton, kisebb részben andeziten, s végül a balaton-felvidékiek szintén bazalton fejlődnek.

Jelen dolgozatban csak a bazalton előforduló sziklahasadék gyepekkel foglalkozom részletesen, ám ezek sajátosságait más vulkánikus kőzetekből felépülő hegységek, hasonló társulásaival hasonlítom össze.

A hazai (neogén) bazalt-előfordulásoknak két nagy centrumát ismerjük: a dunántúli Balaton-felvidéket és az északi-középhegységi Nógrád-Gömöri bazaltvidéket.

5.3.11.2. Irodalmi áttekintés és nevezéktani problémák

A hazai szilikát sziklahasadékgyepek megítélése, pontos besorolása napjainkig nem tisztázott kérdése a klasszikus, magyar cönológiának. Leírásukra csak igen későn, a mátrai andezit sziklák részletes bejárása után került sor (KOVÁCS – MÁTHÉ 1964). SOÓ (1964a) szerint a szilikát sziklahasadék társulásokat a közép-európai fitocönológia képviselői az *Asplenieta rupestris* osztályba, az *Androsacetalia vendelii* sorozatba, ezen belül pedig az alpin *Androsacion multiflorae* csoportba rendezik. Véleménye szerint a mi sziklahasadék gyepeink (itt elsősorban az *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae*-ra gondol) mind genetikailag, mind topográfiailag a *Festucetalia valesiacae* rend társulásaival állnak kapcsolatba, így az alpesi szilikát sziklahasadékgyepekhez nincs közük. Napjainkban azonban (BORHIDI 1996, BORHIDI – SÁNTA 1999), mint ahogy azt később látni fogjuk, az a nézet van terjedőben, amely szerint az igazi sziklahasadék gyepeink mégiscsak az *Androsacetalia vendelii* rendbe tartoznak.

A mátrai felvételek alapján (KOVÁCS – MÁTHÉ 1964) az *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae* társulás viszonylag kevésbé meredek andezit kopárokon, gerinceleken fordul elő és gyepszintjének összborítása igen szerény. A leírók két szubasszociációt különítettek el (KOVÁCS – MÁTHÉ 1964, KOVÁCS M. 1975), egy szárazabb, melegebb typicum-ot (zuzmókban gazdagabb) és egy hűvösebb, *Polypodium vulgare* uralta (mohákban gazdagabb) típust. Ez utóbbi szubasszociáció igen közel áll a *Hypno-Polypodietum* társuláshoz, egyesek szerint azzal meg is egyezik. Véleményem szerint a Szlovákiából leírt társulás (JURKO – PECIAR 1962) típus felvételei alapján a *Hypno-Polipodietum*-ok, mint sziklavevonat társulások jól elkülönülnek a sziklahasadék "gyepektől". Hiányzik belőlük a sziklahasadékokra jellemző fajok jó része (pl. *Asplenium septentrionale*, *Sedum acre*, *S. hispanicum*, *S. album*, *Jovibarba hirta*, *Seseli osseum* stb.), míg egyéb, humidabb élőhelyekre utaló, elsősorban erdei fajok nagy számban lépnek fel bennük (pl. *Rubus idaeus*, *Sorbus aucuparia*, *Lonicera xylosteum*, *Abies alba*, *Populus tremula*, *Fagus sylvatica*, *Ribes uva-crispa*, *Picea excelsa*, *Salix caprea*, *Rosa pendulina*, *Oxalis acetosella*, *Dryopteris carthusiana*, *Vaccinium myrtillus*, *Majanthemum bifolium*, *Clematis alpina*, *Lonicera nigra*, *Soldanella montana*, *Prenanthes purpurea*, *Gymnocarpium dryopteris* stb.). Ennek megfelelően mindig is különválasztották az *Asplenio-Festucion pallentis* társulásaitól (JURKO – PECIAR 1962, SOÓ 1980, KOVÁCS J.A. 1995, BORHIDI 1996). Kétségtelen azonban, hogy a hazai sziklaletöréseken fejlődő állományok szárazgyepi fajokban gazdagabbak (pl. *Seseli osseum*, *Asplenium septentrionale*, *Sedum acre*, *Festuca rupicola*, *Jovibarba hirta*

stb.), és sok helyen átmenetet mutatnak a sziklagyepnek, sziklai cserjések felé. Az eredeti leírásnak leginkább a periglaciális kötengereinken található állományok felelnek meg.

SOÓ (1964a) Synopsis-ának első kötetében az *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae* társulásnak hat szubasszociációját különíti el. A már korán fellépő cönotaxonómiai zavarokra utal, hogy később SOÓ (1964a), a balatonfelvidéki bazalt tanúhegyek szoknyáiról leírt görgeteg társulások megismerésével a fenti szubasszociációk közül hármát átsorolt a *Geranio-Sedetum albi* társulásba, míg egy újabb, KOVÁCS – MÁTHÉ (1964) által leírt szubasszociáció felvételével a szilikát sziklahasadék társulásnak négy szubasszociációját fogadta el. SOÓ (1964a) a Szlovákiából leírt *Festuca pseudodalmatica-Inula oculus christi* (MÁJOVSKY – JURKO 1956) társulást részben a szilikát sziklahasadék gyepek *festucetosum pseudodalmaticae* szubasszociációjába sorolta, mely döntése arra utal, hogy az *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae* asszociációt a (valódi) sziklagyepekkel rokonította. Ezt a későbbiekben (SOÓ 1980), úgy tűnik joggal elvetette, hiszen a tabellában szereplő gyepek (MÁJOVSKY – JURKO 1956) fajkombinációja, összborítása (átl. 80-90%, min-max. 50-100%) illetve a lejtőszög adatai (átl. 20°, min.-max. 5-35°) mind ellentmondottak e feltételezésnek.

KOVÁCS – MÁTHÉ (1964) sziklahasadék gyepek leírásában nincs pontos utalás a társulás magasabb cönotaxonómiai besorolására, SOÓ (1964a) viszont a *Festuco-Brometea*-n belül a *Festucetalia valesiaca*e rendbe és az *Asplenio-Festucion glaucae* (szilikát sziklagyep) asszociációcsoportba rendezte, mely rendszerezés ZÓLYOMI (1936b, 1966) hazai sziklagyep szisztémáján alapszik. A magyarországi kutatók, egészen napjainkig ehhez a besoroláshoz igazodtak (pl. KOVÁCS J. A. 1995). Bár SIMON (1977) felvételei szerint a Zempléni-hegységben, a hasonló fajkészletű sziklai társulások közül csak a *Hypno-Polypodietum* és a *Mimuartio-Festucetum pseudodalmaticae* található meg, RÉDEI Tamás és SIMON Tibor szerint (BORHIDI – SÁNTA 1999) az *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae*, az *Asplenium septentrionalis* és a *Woodsia ilvensis-Asplenium septentrionalis* is fellelhető itt. VOJTKÓ – MARSCHALL (1995) és NAGY (1997) tapasztalatai és felvételei szerint a nyílt sziklagyepnek kevés differenciális fajjal rendelkeznek a sziklahasadék gyepekkel szemben. Az *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae* állományainak balatonfelvidéki előfordulásairól KOVÁCS J. A. – TAKÁCS (1995) tesz említést. A szarvaskői sziklahasadék gyepekről (*Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae*) öt felvétel alapján VOJTKÓ (1996) közöl egy szintetikus tabellát. A kőszegi-hegységi állományok létezését KOVÁCS J. A. (1994) kétségbe vonja, s e kérdésben további vizsgálatok szükségességét hangsúlyozza. SIMON Tibor szerint (BORHIDI – SÁNTA 1999) azonban a Kőszegi-hegységben az *Asplenium septentrionalis* fordul elő. NAGY (1997) a Börzsöny-hegység kárpáti kőhúros andezit sziklagyepjeinek részletes elemzésénél (11 felvétel alapján) megállapítja, hogy a 8-10%-os összborítású sziklagyepnek ezen állományai átmenetet képviselnek a szilikát sziklahasadék gyepek felé.

Növeli a bizonytalanságot, hogy az idézett munkákban (BORHIDI 1996, BORHIDI – SÁNTA 1999) az eredetileg (SOÓ 1964a) szilikát sziklahasadék gyepek nevezett társulás (*Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae*), az *Asplenium septentrionalis* és *Woodsia ilvensis-Asplenium septentrionalis*-tól eltérően továbbra is a SOÓ (1964a) féle értelmezés szerinti *Asplenio septentrionali-Festucion pallentis* asszociációcsoportba tartozik. A fodorkás sziklahasadék társulások leírásai alapján azonban nem tapasztaltam jelentősebb különbséget a mátrai sziklahasadék társulások, s saját, közvetlen, hazai felvételeim között. A legkomolyabb (hazánkban szinte általános) problémát (BAGI 1997) ezzel kapcsolatban az okozza, hogy az *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae*-val ellentétben a hazai irodalom (sok egyéb társuláshoz hasonlóan) nem rendelkezik az *Asplenium septentrionalis* és a *Woodsia ilvensis-Asplenium septentrionalis* állományok referencia értékű tabelláival.

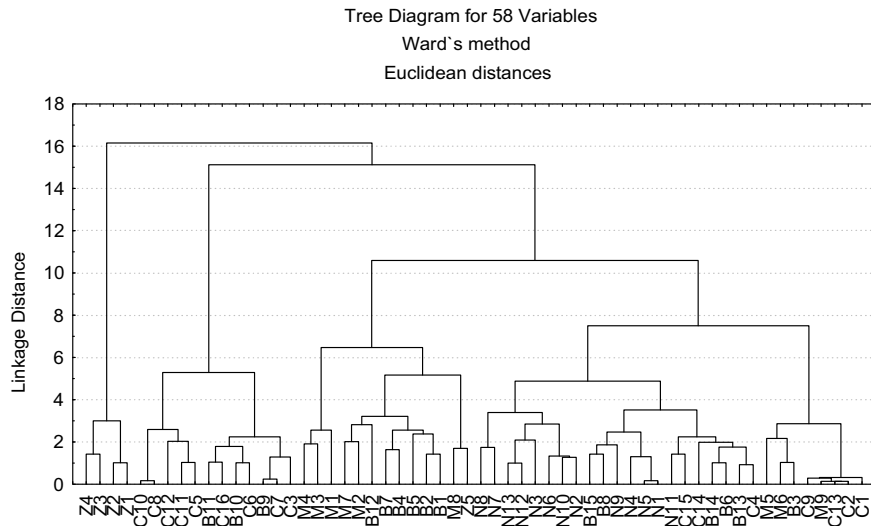
Nehezíti e kérdéskör lezárását az is, hogy a hazai bazalt sziklákon (elsősorban a Balaton környékén) *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae*-ként felismert állományokban készített felvételeim egy része (8. táblázat/2) igen nagy hasonlóságot mutat a Csehországból leírt *Alysso saxatilis-Festucetum pallentis* Klika ex Cerovsky 1949 corr. Gutermann et Mucina 1993-mal (TICHY – CHYTRY 1996) is. A többi, bazalton készített hazai felvétel (8. táblázat/1, 3) is csak annyiban különbözik a csehországiaktól, hogy a *Festuca pallens* helyett *Festuca pseudodalmatica*, míg a *Sedum album* helyett a *Sedum acre* található meg benne. (A két csenkesz faj alternáltan fordul elő az egymástól elszigetelt bazaltkúpokon, s a *Festuca pallens* jóval ritkább (Csobánc, Somoskő, söregi Bagolyvár) a *F. pseudodalmatica*-nál). Nem is meglepő ez, hiszen MUCINA és munkatársai szerint (MUCINA – GRABHERR – WALLNÖFER 1993) az *Asplenio septentrionali-Festucion pallentis*, tulajdonképpen a hazánkban ezidáig nem tárgyalt *Alysso saxatilis-Festucion pallentis*-nek egy kárpát-medencei vikariánsa. Az észak-csehországi szilikát (bazalt) sziklagyeppek leírásai alapján ZÓLYOMI (1936b) az *Aurinia saxatilis*, *Festuca pallens* jellemezte gyepeket pedig a *Festucetum pseudodalmaticae* alatt tárgyalja, s szintén az *Asplenio-Festucion pallentis*-be sorolta.

Bár a sziklahasadék társulások és pionír sziklagyeppek fajkészlete meglehetősen szegényes és egy társuláson belül, állományonként meglehetősen nagy fajkompozíciós különbségeket is tapasztalunk, úgy gondolom, hogy az *Asplenium septentrionalis*, a *Woodsia ilvensis-Asplenium septentrionalis*, az *Asplenio septentrionalis-Melicetum ciliatae* és a *Alysso saxatilis-Festucetum pallentis* között igen széles az átfedés. Másként fogalmazva, a fenti társulás nevek feltehetőleg ugyanazt a vegetációs nodumot fogják meg, kicsit más földrajzi vagy geomorfológiai szituációban. Mindebből arra a következtetésre jutottam, hogy a fenti asszociációk összehasonlítása és nomenklaturai revíziója időszerűnek tűnő (de igen nehéz) feladat. A probléma megoldása azért sem egyszerű, mert a fenti társulások (*Asplenio septentrionalis-Melicetum ciliatae*, *Alysso saxatilis-Festucetum pallentis*, *Hypno-Polypodium*) erősen pionír jellegűek, mely a (szintetikus) tabellákból is kiderül (KOVÁCS – MÁTHÉ 1964, SIMON 1977, TICHY – CHYTRY 1996, CSIKY ined.). Minthogy a három társulásban a magasabb (V, IV, III) konstanciaértékű fajok száma (az egyszerű, de az összetett táblázatban is) igen csekély (míg az alacsonyabb, II-I-es konstanciaértékű fajok száma jelentős), nem csoda, hogy a klaszteranalízis eredményei (a legerősebb csoportképző algoritmusok alkalmazása esetén) sem segítenek a probléma tisztázásában. A dél-morvaországi (TICHY – CHYTRY 1996), a balatonfelvidéki, a nógrád-gömöri (CSIKY ined.), a mátrai (KOVÁCS – MÁTHÉ 1964) és a zempléni-hegységi (SIMON 1977), összesen ötvennyolc felvétel alapján, közös (magasabb konstanciájú) fajoknak csak az *Aurinia saxatilis* (V), az *Asplenium septentrionale* (IV) és a *Jovibarba hirta* agg. (III) számítanak. A II-es konstanciájú fajok száma tizenhárom (*Polypodium vulgare*, *Allium flavum*, *Seseli osseum*, *Rumex acetosella* agg., *Viscaria vulgaris*, *Festuca pallens*, *Sedum album*, *Sedum maximum*, *Euphorbia cyparissias*, *Centaurea stoebe*, *Asplenium trichomanes*, *Campanula rotundifolia* agg., *Linaria genistifolia*), s a maradék kilencvennyolc faj (86%) csak szórványosan fordul elő. Valamelyest tisztább képet kapunk, ha az öt különböző hegységben készített felvételek klaszterezésekor az összes faj helyett, csak a 10%-nál magasabb összgyakorisági értékkel rendelkező fajokat vesszük figyelembe. Ez esetben a zempléni-hegységi *Hypno-Polypodium*-ok, majd a dél-morvaországi és balatonfelvidéki felvételek egy része elválik a többi sziklahasadék gyeptől (29. ábra). Ez utóbbi klasztermag elkülönülése arra utal, hogy a dunántúli bazalthegyeken (Csobánc) megtalálható a Csehországból leírt *Alysso saxatilis-Festucetum pallentis* is (amennyiben elfogadjuk egyáltalán e társulásnak egy külön (vikariáló) cönotaxonba való besorolását). A maradék felvételek (ui.) magukban foglalják a morvaországi sziklahasadék gyepeknek több mint 40%-át. Amennyiben az öt táblázat konstanciaértékei alapján, az összes faj figyelembe vételével klaszterezünk, kiderül, hogy két nagy csoportra

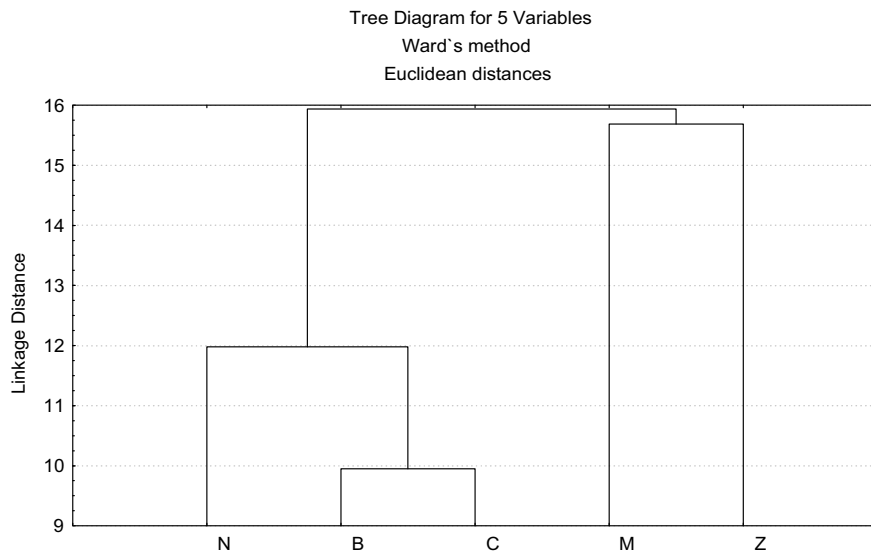
különülnek a felvételek. Az egyik (nem túl erős) magot a zempléni-hegységi *Hypno-Polypodium* és a mátrai *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae* állományok alkotják, melyek markánsan elválnak a hazai bazalt és a morvaországi sziklahasadék gyepektől. Ez utóbbi csoport két részre oszlik. Az egyik ágat a nógrád-gömöri felvételek, a másikat pedig a balaton-felvidékiek és morvaországiak alkotják (30. ábra). Ez az eredmény újból felhívja figyelmünket arra, hogy a balatonfelvidéki bazaltsziklákon fejlődő sziklahasadék gyepeink „igen közel állhatnak” a hazánkból ezidáig nem közölt *Alyssa saxatilis-Festucetum pallentis*-hez. A csobánci állományban frekvens az *Aurinia saxatilis* (1-2, V), a *Festuca pallens* (1, V) és a *Viscaria vulgaris* (+1, V). Jellemző még a *Polypodium vulgare* (1, III), a *Campanula rotundifolia* agg. (1, II), a *Jovibarba hirta* agg. (1, II) és az *Asplenium septentrionale* (1, II). Mindezek után egyre erősödhet bennünk a kétely az *Alyssa saxatilis-Festucetum pallentis* és az *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae* tényleges elkülönülésével kapcsolatban. Véleményem szerint a két „társulás” nem válik el élesen egymástól.

Újabbban a közép-európai hagyományoknak megfelelően a hazai, valódi (fodorkás) sziklahasadék társulásokat az *Asplenietea trichomanis* osztályba (korábban *A. rupestris* Br.-Bl. in Meyer et Br.-Bl. 1934), azon belül pedig az *Androsacetalia vandellii* rendbe sorolják (BORHIDI 1996). Mint már említettem, ez a taxon öleli fel a magashegységi (alpin, kárpáti) szilikátsziklák hasadékaiban fejlődő társulásokat. Jellemző és differenciális fajaik között olyan taxonok említhetők (pl. *Primula villosa*, *Silene rupestris*, *Agrostis schraderiana*, *Sempervivum arachnoideum*, *S. montanum*, *Saxifraga cotyledon*), melyek hazánkban nem fordulnak elő (MUCINA – GRABHERR – WALLNÖFER 1993, POTT 1995). Érdemes megemlíteni, hogy a hazai leírásokat a szintén ide sorolt délkelet-németországi felvételekkel (HILBIG – REICHHOFF 1977) összehasonlítva (*Woodsia ilvensis-Asplenietum septentrionalis*) az edényes növények tekintetében nem találunk jelentősebb fajkompozíciós különbséget. Ez arra bátoríthat minket, hogy elfogadjuk az újabb besorolást és társulást (BORHIDI – SÁNTA 1999), a korábbi nézettel (SOÓ 1964a) szemben. Ezt a rendszerezést azonban elsősorban az abiotikus tényezők és fiziognómia, s nem a karakterfaj-kombinációk alapján tudnám elfogadni. Véleményemet arra a feltételezésre alapozom, hogy a közép-európai szilikát sziklahasadék gyepek magasabb cönotaxonokba sorolását a helyben meglévő asszociációk, azokból levezetett csoportok, rendek és osztályok figyelembe vételével végezték. Bár az *Asplenion septentrionalis* asszociációcsoport társulásai közül az *Asplenietum septentrionalis* és a *Woodsia ilvensis-Asplenietum septentrionalis* fajkészlete néhol kísértetiesen hasonlít az *Asplenio septentrionalis-Melicetum ciliatae*-ban megvalósuló fajkompozíciókra (KOLBEK 1978), mégis, a mézskerülő szikla-hasadék növényzet (csoport) karakterfajainak hiánya (pl. *Dianthus henteri*, *Jovibarba heuffelii*, *Pseudolysimachion bachofeni*, *Saxifraga sponhemica*, *Asplenium billotii*) és a kárpáti szilikátsziklagyepek (csoport) karakterfajainak megléte (pl. *Minuartia frutescens*, *Poa pannonica* subsp. *scabra*, *Festuca pseudodalmatica*) alapján úgy gondolom, hogy a hazai sziklahasadék állományok nem a magashegységi cönotaxonokkal rokoníthatók, hanem a (térben) mellettük előforduló (valódi) sziklagyep társulásokkal. E tekintetben egyetértek SOÓ (1964a) meglátásával, s a hazai szilikát sziklahasadék társulásokat a *Festuco-Brometea*-n belül tárgyalnám. Teszem ezt azért is, mivel a klasszikus, Zürich-Montpellier iskola módszereit követve a társulások elkülönítésénél nem a fiziognómiát, hanem a fajkompozíciós rokonságot veszem elsődlegesen figyelembe. A hazai szilikát sziklahasadék gyepeinket pedig inkább emelhetjük egy olyan asszociációcsoportba, mint az *Asplenio septentrionali-Festucion pallentis* – melyet olyan fajok jellemeznek, melyek a sziklahasadékokban is honosak – mintsem az *Asplenion septentrionalis*-ba, melyet (többek között) nálunk hiányzó fajok karakterizálnak.

29. **ábra** Szilikát sziklahasadék és sziklabevonat társulások osztályozása. Rövidítések: **B1-15**: Balaton-felvidék (CSIKY ined., 17. táblázat); **C1-16**: Morvaország (TICHY-CHYTRY 1996); **M1-9**: Mátra (KOVÁCS-MÁTHÉ 1964); **N1-23**: Nógrád-Gömöri bazaltvidék (CSIKY ined., 18. táblázat); **Z1-5**: Zempléni-hg. (SIMON 1977)

30. **ábra** Szilikát sziklahasadék és sziklabevonat társulások osztályozása konstanciaértékek alapján. Rövidítések: **B**: Balaton-felvidék (15 felvétel alapján); **C**: Morvaország (16 felvétel alapján); **M**: Mátra (9 felvétel alapján); **N**: Nógrád-Gömöri bazaltvidék (23 felvétel alapján); **Z**: Zempléni-hg. (5 felvétel alapján)

5.3.11.3. Dinamika

Az erősen abiotikus kontroll alatt kifejlődő sziklahasadék gyepek dinamikája szoros összefüggésben áll az alapkőzet felszínének dinamikájával. Andezit, dácit, gabbró és riolit szikláink felszíne többnyire periglaciális eredetű. Az elmúlt néhány évezredben jelentősen nem változott (SZÉKELY 1977). Újabb sziklafelszínek elsősorban a víz és a hőmérséklet ingadozások révén, igen lassú folyamatok eredményeként keletkeznek. Ezzel szemben a bazaltszikláink dinamikája ma is meglehetősen intenzív. A sajátságos rétegzettségnek megfelelően a lazább fekvű a természet erői (szél, víz, hőmérséklet) gyorsabban lepusztítják, így a keményebb bazaltrétegek alulról is kipreparálódnak (SZÉKELY 1987). A látatakaró kiülése közben keletkezett repedéseknek köszönhetően a kipreparálódott sziklák az elválások mentén zsákonként, oszloponként omlanak alá, de egyszerre nagyobb sziklacsoportok is alásvadhatnak (pl. Szentgyörgy-hegy). Szintén a sajátos elválási típusoknak köszönhető az, hogy az elválási egységek között (pl. zsákok, oszlopok, lemezek) a fizikai aprózódás napjainkban is hatékonyabb, mint pl. az andeziten.

A meredek falak repedéseiben eleinte csak zuzmók és mohák telepsznek meg, de néhány haraszt is képes megélni itt, mint pl. az *Asplenium septentrionale*. A meredekség miatt a mezoklimának megfelelő csapadékmennyiségnek csupán tört része éri el a repedéseket, s ugyanezen ok miatt ez gyorsan el is folyik. Éppen ezért nemcsak a délies, de az északias oldalak repedései is könnyen kiszáradnak. A gyér növényzet, a vastag talajréteg hiánya miatt a hőmérséklet-ingadozások is igen jelentősek lehetnek. Ilyen körülmények között a legjobban alkalmazkodott fajok is csak rövid ideig képesek szervesanyagok produkciójára, így a felhalmozódás is csak lassan történne meg. Minél meredekebb egy sziklafal, annál könnyebben mossa ki a víz, vagy hordja el a szél a felhalmozódott talajt. A lejtőszög értékének csökkenésével a talajfelhalmozódás intenzívebbé válik, a sziklagyepek záródhatnak, becserjésedhetnek, sőt be is erdősülhetnek.

A repedésekben felgyülemelő kicsiny mennyiségű szerves anyag már számos zárwatermő megtelepedésére alkalmas. A bazalt sziklafalakon a meredekség csökkenésével a sziklahasadék gyepeket általában nem a zárt sziklagyepek, hanem a sziklai cserjések váltják fel. E cserjések magoncai már a legkisebb repedésekben is megtapadhatnak, s a sziklahasadék gyepeknek állandó elemeivé válhatnak.

Az antropogén hatások közül a sziklahasadék gyepek fennmaradását „ösidők” óta a kőbányászat veszélyezteti a legjobban. A középkorban a várépítések is jelentős károkat okozhattak itt, de igen gyakran újabb élőhelyeket is teremtettek a várfalak környékének lecsupaszításával (BRANDES 1996). A sziklafalak hasonló kezelése napjainkban már veszélyes, ui. az adventív és invazív fajok megtelepedését segítik elő (pl. Boszorkánykő, Szilvaskő). A bányászati tevékenységek pedig akkor a legveszélyesebbek, ha az eredeti sziklai vegetáció összes foltját elpusztítják, s a keletkezett sziklafalak peremén már egyéb növényzeti típusok fajai próbálnak több-kevesebb sikerrel megtelepedni. Ilyen másodlagos sziklafelszínek nagy területen találhatóak országunkban, s többségükön a természetes falakra jellemző vegetációtípusok még nem jelentek meg. Helyettük a kevésbé karakterisztikus, tömegesebb, s nemcsak a sziklahasadék gyepekben élő fajokból (pl. *Asplenium trichomanes*, *Polypodium vulgare*, *Dryopteris filix-mas*, *Epilobium* spp., *Melica ciliata*, *Centaurea micranthos*, *Acinos arvensis*, *Sedum maximum*, *Sedum sexangulare*, *Sedum acre*, *Fragaria vesca*, *Arabidopsis thaliana* stb.) alakul ki egy laza társulás, mely sokszor a töviskesek felé fejlődik tovább. Azokban a felhagyott bányákban, ahol az eredeti sziklafelszínnek és a növényzet bizonyos foltjai is „természetes” állapotukban fennmaradtak, a sziklahasadék gyepek, sziklai cserjések specialistái is túlélhetnek, sőt a feltárt újabb sziklafelszíneken óriási tömegben szaporodhatnak el (pl. *Aurinia saxatilis* a

Pécskőn, a Szentgyörgy-hegyen, *Cotoneaster* spp., *Iris* spp., *Jovibarba hirta* a Szilváskőn, a Szárkőn, a Ragácson stb.).

5.3.11.4. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományairól

A bazaltvidék sziklafelszínei kiterjedésükben nem elhanyagolhatóak, tíz méteres falmagassággal számolva összhosszuk megközelítheti a 10 kilométert is. Ez a kiterjedés azonban sem a térképeken, sem a légifelvételeken nem tűnik szembe, ui. a falak zöme igen meredek lejtésű, 60-90°-os. A sziklafalak feletti régió általában plató jellegű és fás vegetáció fejlődésére lenne alkalmas. Ritkábban, bazaltkúpok, sziklatűk (pl. diatrémák, neck-ek stb.) esetében a csúcsokon sziklai cserjések, sziklagyepek fejlődnének (pl. Salgó, Ajnácskő, sóregi Bagolyvár, Pogányvár (Ördög-Jancsi) stb.). A sziklafalak alatti törmeléken eleinte sziklai cserjések, sziklatömb erdők, törmelékletítő erdők és sziklai tölgyes erdők lépnének fel, majd a zonális erdőtársulások állományaival találkozánk (19. ábra). A valóságban azonban, antropogén hatásra (várak, bányák stb.) igen gyakran másodlagos vegetáció díszlik a még megmaradt sziklacsúcsok környékén (pl. Ajnácskő).

Az épen maradt felszínek vegetációját megmintázva 23 db klasszikus, a Zürich-Montpellier-iskola módszerével készített felvételt jegyeztem fel (8. táblázat/3). A fent már említett, meredek lejtésű sziklakibúvások a sziklahasadék gyepek kialakulásához, fennmaradásához kiválóan alkalmas felületet képeznek. A sziklafalak 455-605 méter (átlagosan 525 méter) tengerszint feletti magasságban helyezkednek el. Egyes feltételezések szerint a bazaltláva a kihülés irányára merőlegesen képez sajátos elválási típusokat (lemezes, oszlopos stb.). A jelenkori felszíni repedések azonban nemcsak a kihüléskor keletkezett elválások mentén jönnek létre, hanem a vulkáni kőzet összetételének megfelelően (pl. bazalt-tufa, hólyagos bazalt, tömör bazalt telérek) később is. A gyp borítottságába, a sziklák felszínén található repedések sűrűsége, milyensége is beleszólhat.

A 23 felvétel alapján a függőleges irányú (jelentősebb) repedések átlagosan 1 méterenként találhatók. A sziklarepedések sűrűségének megfelelően a 16 négyzetméteres mintavételi egységekben az összborítás értéke igen alacsony, 5 és 25% között mozog, átlagosan 13%-os. A sziklafalak szinte minden kitettségekben előfordulnak. A lejtőszög értéke 70° és 90° közötti, átlagosan 80°-os.

A hasadék leggyakoribb növényei az *Asplenium septentrionale* (V), *Jovibarba hirta* (IV), *Allium montanum* (IV), *Viscaria vulgaris* (IV) és a *Campanula rotundifolia* (IV). A tömegesebb fajok közül az *Aurinia saxatilis* (1-2, III), *Cotoneaster matrensis* (+2, II), *Festuca pseudodalmatica* (+2, II), *Campanula rotundifolia* agg. (+2, IV) és *Asplenium septentrionale* (+2, V) említhető. Érdekes, színező elem még a pozsgások közül a *Sedum acre* (+1, II), a törpecserjék közül a *Chamaecytisus ciliatus* (+, I) és a harasztok közül, a területen viszonylag gyakori, a Magyar-középhegységben viszont meglehetősen ritka *Asplenium x alternifolium* (+, II). A mohaszintben északi kitettségekben előfordul a *Hypno-Polypodium*-okkal közös *Hypnum cupressiforme*, *Homalothecium philippeanum*, *Pohlia drummondii*, *P. nutans*, *Dicranum scoparium*, *Brachythecium velutinum* és a *Ceratodon purpureus*. HORÁNSZKY (1964) a visegrádi-hegységi sziklahasadék gyepekben hasonló fajkompozícióról számol be, miszerint e pionír állapotokat tükröző állományokban a szukkulens varjúháj és kövirózsa fajok mellett az *Asplenium septentrionale*, *A. trichomanes* és hibridjük, az *A. x breynii* is előfordul. A *Festuca pseudodalmatica* ott sem válik uralkodóvá.

Feltűnő jelenség a nógrád-gömöri hasadék gyepekben, hogy a cserje fajok (*Genista tinctoria*, *Chamaecytisus ciliatus*, *Cotoneaster matrensis*) magoncai, ritkás, alacsony telepei kisebb-nagyobb gyakorisággal feltűnnek. Bár e „gyepekben” a szilikátsziklák zártabb

gyepjeinek (mészkerülő lejtősztyeppré) fajai is előfordulnak, a bazaltsziklák sziklahasadék gyepjei nemcsak térben, de időben (szukcesszíve) is közvetlenebb kapcsolatban állnak a sziklai cserjésekkel, mint a zárt gyepekkel. Erre a jelenségre korábban már mások is utaltak (FEKETE – MOLNÁR – HORVÁTH 1997). Sziklai cserjések ui. a hasadék gyeppekhez hasonlóan szintén csak a meredekebb sziklaletörések közelében képesek az erdei társulásokkal, vagy a záródó gyeppekkel felvenni a versenyt. Ezt a megfigyelést támasztják alá a három társulásban készített cönológiai felvételek (csak a gyepszint szerint végzett) klaszteranalízise is (**22. ábra**). A legtöbb sziklahasadék gyep állomány közvetlenül (feltehetőleg) soha nem alakul át zárt gyepé, vagy sziklai cserjéssé. A zord abiotikus feltételek megőrzik őket a „bevett” szukcessziós sémák (nyílt, lágyszárú társulásoktól a zárt, fässzárú klímxtársulásig) szerinti pionír stádiumban. E gyepk átalakulása (zárt gyepé, sziklai cserjéssé) csak a sziklafalak peremein, kisebb-nagyobb lépcsőin, padkáin fordulhat elő. A meredek sziklafalakon a gyeppek nem képesek záródni.

Ezt erősítik meg a három társulásban felvett abiotikus adatok is, miszerint a meredekségi skálán a zárt gyepeket először a sziklai cserjések, majd a hasadék gyeppek követik. A meredekségi skála és a klaszteranalízis eredményei (fajkészlet hasonlósága) látszólag összefüggésbe hozhatók. „Látszólag” azért, mert zárt gyep (de sziklai cserjés is) a bazaltvidéken meglehetősen ritka, így statisztikailag az abiotikus adatok nem vethetők egybe. Az antropogén hatások előtt valószínűleg több helyen is megtalálhatók lettek volna zárt gyeppek a Nógrád-Gömöri bazaltvidéken, ám viszonylagos ritkaságuk természetes jelenségként is felfogható.

5.3.12. A MÉSZKERÜLŐ LEJTŐSZTYEPPÉK

5.3.12.1. Elterjedés

A hazai mészkerülő lejtősztyepppek előfordulása a sziklahasadék gyeppekhez hasonlóan elsősorban az ún. savanyú alapkőzetek elterjedését követi. Kialakulásukat (másodsorban) azonban itt is a lejtőszög értéke határozza meg, mely közvetlenül befolyásolja a talajerózió hatékonyságát, amely egy bizonyos szinten túl domb- és hegyvidéki tájainkon meggátolhatja a nyílt vagy zárt erdei klímxtársulások kialakulását.

A mészkerülő lejtősztyepppek (*Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae* Májovsky 1955) elsősorban eruptív kőzeteken, andeziten, rioliton, gabbrón, bazalton fejlődnek a Zempléni-hegységben, a Szarvaskő környékén, a Mátrában, a Medves-Ajnácskői-hegységben, a Karancs hegységben, a Cserhátban, a Börzsönyben, a Visegrádi-hegységben és a Balaton-felvidéken (JAKUCS 1961a, HORÁNSZKY 1964, SOÓ 1964a, KOVÁCS M. 1975, KOVÁCS J. A. 1995, KOVÁCS – TAKÁCS 1995, FEKETE – MOLNÁR – HORVÁTH 1997, BOHIDI – SÁNTA 1999).

5.3.12.2. Irodalmi áttekintés

A mészkerülő lejtősztyepprétek megítélése hazánkban sokáig bizonytalan volt. ZÓLYOMI (1936b) a hazai sziklagyeppek tárgyaló dolgozatában a *Festuca pseudodalmatica* gyeppekkel kapcsolatban még kiemeli azok feldolgozatlanlanságát. Az *Asplenio-Festucion glaucae* alatt tárgyalt “*Festuca pseudodalmatica* Ass. (Domin 1929) Mikyska 1933”-at pedig a nyílt gyeppekhez sorolja.

A társulás felfedezése és pontos leírása a szlovák botanikusok érdeme. MÁJOVSKY (1955) Kelet-Szlovákia szilikátos kőzeteiről 17 felvétel alapján leírja a „*Festuca pseudodalmatica-Potentilla arenaria*” asszociációt. Egy évvel később, Dél-Szlovákiából, 25 felvétel alapján MÁJOVSKY – JURKO (1956) „definiálják” a szintén szilikátos kőzeteken (andezit, tufa, konglo-

merátum, riolit) kialakuló *Festuca pseudodalmatica*-*Inula oculus-christi* társulást. Megjegyzik, hogy e társulás fajkészlete alapján (genetikailag) a Magyar-középhegység sziklai vegetációjával rokonítható. Az életforma spektrumok alapján kiemelik az asszociáció extrém sztyepp-jellegét.

SOÓ (1960) Magyarország növényföldrajzi felosztásánál az Északi-középhegységre jellemző társulásként említi meg a „*Potentilla arenaria*-*Festuca pseudodalmatica* acidofil lejtősztyeppet”. JAKUCS (1961) a Zempléni-hegység nagyobb sziklapadjairól jelzi a *Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae* társulást.

Érdekes módon a Mátra sziklai vegetációját feldolgozó KOVÁCS – MÁTHÉ (1964) szerzőpáros dolgozatában nem emlékezik meg erről a társulásról, ami talán annak tudható be, hogy csak a szorosabb értelemben vett „sziklavegetációval” foglalkoznak, s mint ZÓLYOMI-nál (1936b, 1966) is láttuk, ebbe a módszerülő lejtősztyeppre nem tartozik bele (bár, a sziklai cserjés igen).

Ezzel szinte egy időben a Visegrádi-hegységből már jelzik jelenlétét (HORÁNSZKY 1964).

SOÓ (1964a) a MÁJOVSKY (1955) által leírt szilikát sziklafüves lejtősztyeppet „*Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae* Májovsky 54, 55 em. Soó 59,60,61,62” néven a pusztagyepék (*Festucion sulcatae* Soó-Zólyomi 1951) alatt tárgyalja. Földrajzi elterjedésük alapján a társulásnak két regionális asszociációját feltételezi. A „*Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae austro-occidentale* Soó 59, 62” tulajdonképpen a MÁJOVSKY – JURKO (1956) szerzőpáros által leírt asszociációval synonym és az Északi-középhegység szélein illetve Szlovákiában az Ipolytól Fülelig, valamint a Visegrádi-hegységben elterjedt. Ezzel szemben a Zempléni-hegységtől a Szarvaskőig, a Naszályon és Kőszegen, a MÁJOVSKY (1955) által leírt társulással synonym „*Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae boreo-orientale* Soó 59, 62” fordul elő. A társuláson belül három szubasszociációt különít el: a „*festucetosum pseudodalmaticae*”-t, a „*cericetosum humilis* Soó 59”-et és a „*stipetosum pulcherrimae-stenophyllae* (Májovsky 54, 56)”-ot. Később SOÓ (1973) a Börzsönyi állományokat is a *Potentillo-Festucetum austro-occidentale* regionális asszociációba sorolja, s a társulást a *Festucion rupicolae* alatt megkülönböztetett „*Eu-Festucion rupicolae* Soó 71” nevet viselő alcsoportba rendezi. SOÓ (1980) e rendszerén utolsó művében sem változtat, de az „*Imulo-Festucetum pseudodalmaticae* Májovsky et Jurko 56”-ot külön asszociációként az „*Asplenio-Festucion pallentis* Zólyomi 36 corr. Soó”-ban tárgyalja.

A későbbi tanulmányokban, egészen napjainkig is tulajdonképpen ehhez a rendszerhez igazodva tárgyalták a módszerülő lejtősztyeppreket (KOVÁCS J. 1994, 1995, BORHIDI 1996, VOJTKÓ 1998).

A Börzsöny kárpáti kőhúros andezit sziklagyepjeinek részletes elemzésénél NAGY (1997) megjegyzi, hogy a zártabb, *Erysimum crepidifolium*-os füves lejtők gyepjei igen nagy hasonlóságot mutatnak a már említett *Inula oculus-christi*-*Festuca pseudodalmatica* asszociációval (MÁJOVSKY – JURKO 1956).

VOJTKÓ (1996) Szarvaskőről 9 felvétel alapján közöl egy szintetikus tabellát. A módszerülő lejtősztyeppreket a vulkánikus területeken elterjedtebbnek (Visegrádi-hegység, Mátra, Sátor-hegység, Bükk: Cserépváralja és Szarvaskő) és ismertebbnek tartja, mint a nyílt gyepet. Megemlíti, hogy e gyepekben a sziklai fajok száma lecsökken és a zárt gyepék fajainak száma megnő. Ugyanezen felvételek alapján VOJTKÓ (1998) bemutat egy feltételezett szukcessziós sémát, mely az *Asplenio septentrionali*-*Melicetum ciliatae*-ből indul. Véleménye szerint a *Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae* még nem teljesen zárt gyep, ezért könnyen degradálódik. A társulás a „*Pulsatillo-Festucetum rupicolae* (DOSTÁL 1933) Soó 1964” felé fejlődik tovább.

5.3.12.3. Dinamika

Mint már említettem a lejtők meredekségével a talaj általában sekélyebbé válik, s a lombkoronában fejlődő egyedek nem képesek zárt szintet kialakítani. A talajréteg vékonyodásával ui. az erdei társulások fájnak lombkorona átmérője fordítottan aránylik a gyökérzet átmérőjéhez (SZÖNYI 1955), amely a gyökérkonkurencián keresztül a lombkorona-szint felnyílásához, végső soron pedig a nyílt és zárt gyepek (tartós) fennmaradásához vezet. A negyven foknál meredekebb lejtőkön már a gyepszint sem képes záródni, s vagy sziklai cserjések, vagy sziklahasadék gyepek alakulnak ki.

A zárt gyepek, így a lejtősztyepek kialakulásához is a közeli alapkőzet szintjén felhalmozódó humuszban gazdag talajrétegre van szükség (erubáz talajok), mely igen lassan fejlődik ki. Ez a réteg igen sérülékeny, így emberi és állati taposás hatására fellazul és defláció, erózió útján eltűnik.

A talaj vastagodásával, vagy a lejtőszög csökkenésével a mészkerülő lejtősztyepprétet letörpült, xerofil tölgyesek válthatják fel. A sziklahasadék gyepek, a sziklai cserjések és xerofil tölgyesek általában mozaikosan helyezkednek el a lejtősztyepprétekkel. Minthogy az abiotikus feltételek állandósága mellett meglehetősen stabil társulásokról van szó, időbeni átalakulásukat, szukcessziójukat nehéz lenne követni, s ennek felvázolását emiatt igyekszem elkerülni.

5.3.12.4. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományairól

A bazaltvidék mészkerülő lejtősztyepprétejai meglehetősen szórványosan, kicsiny állományokban fordulnak elő. Elkülönítésüket, felismerésüket megnehezíti a már említett jelenség, miszerint foltjaik a sziklai cserjésekkel, sziklai sztyepperdőkkel (Salgó) és a helyi molyhos tölgyesekkel (Hegyeskő, Bagókő), szilikát-sziklaerdőkkel (Szárkő, Ragács) mozaikolva alkotnak (látszólag egységes) organizációt.

Egyes esetekben feltételezhető, hogy e gyepek a legeltetés hatására, a xerofil tölgyesek rovására terjedtek ki (pl. a Sátoros déli lejtőin).

A fenti két megfigyelést alátámasztani látszik az a tény, hogy az itt előforduló fajok zöme megtalálható a környező erdőkben, cserjésekben is.

A Nógrád-Gömöri bazaltvidék területén négy ponton ismerem a tölgyesektől ténylegesen elkülönülő mészkerülő lejtősztyepprétet. A Karancs hegységben a Farkaskőnél (5 felvétel) és a Sátoros délies oldalain. Ez utóbbi helyen találhatóak a legkiterjedtebb állományok, melyek mohaszintjében már jellemzőek a sziklagyepek májmohái, a *Riccia* spp. és a *Mannia fragrans*, gyepszintjében pedig tömeges a Magyarországon rendkívül ritka *Erysimum crepidifolium* (CSIKY 2000) is. A Medves-Ajnácskői-hegységben a Salgó-Boszorkánykő területén (5 felvétel) és a Szárkőn figyelhetők meg tipikus állományok. A salgóiak a *festucetosum pseudodalmaticae*-hez, míg a farkaskőiek a *stipetosum pulcherrimae-stenophyllae* szubasszociációhoz sorolhatók. A *Cleistogenes serotina* fellépése (Farkaskő, Sátoros, Szárkő) az eruptív kőzeteken elsősorban a vadzavarásos helyeken jellemző. E szubmediterrán faj terjeszkedése nemcsak az Alföldön feltűnő jelenség (BAGI 1997, BAGI 2000, BAGI – SZIGETVÁRI 1996, BAGI – VARGA 1994, MOLNÁR E. 2000), de a Nógrád-Gömöri bazaltvidéken is, ahol az utóbbi évtizedekben jelentősen elszaporodott (CSIKY 1998b, 1999, 2000, CSIKY – SÜLYÖK – SCHMOTZER 1999), s terjeszkedése nem függetleníthető az antropogén hatásoktól sem (pl. feltáróutak, felhagyott bányák).

A bazaltvidék sziklai vegetációját megmintázó felvételek többváltozós analízise, osztályozása alapján kiderült, hogy az andeziten fejlődő, meredekebb és sziklásabb felszínű farkaskői állományok közelebb állnak a bazalton fejlődő sziklahasadék gyepekhez, mint a

szintén bazaltból való salgóiak (**25. ábra**). Egyéb, csak a bazaltból származó sziklai vegetációtípusokat osztályozó analízisek alapján megállapítható, hogy a mészkerülő lejtősztyeppré felvételek élesen elválnak az egymással keveredő sziklahasadék gyepektől és sziklai cserjésektől (**22. ábra**). Ezt a jelenséget a sziklahasadék gyepeknél már részletesen tárgyaltam, s megállapítottam, hogy a meredekség fokozódásával a talaj sekélyebbé válik, s ezzel a sziklás felszíneken a zárt gyepeket kedvelő „sztyepp fajok” elmaradnak. A sziklai társulások szukcessziós kapcsolatainak keresésénél érdemes megvizsgálni a konstancia értékek megoszlását is. Az iniciális, primér stádiumoktól a klímax felé haladva a magasabb konstanciájú fajok száma növekszik, ugyanis a kezdeti állapotokban a megtelepedő fajokra elsősorban az abiotikus kontroll hat (allogén szakasz), s a fajok megtelepedése (és fennmaradása) is inkább véletlenszerű. A zártabb társulások esetében a biotikus kontroll szerepe növekszik (autogén szakasz), s ezzel az együtt előforduló, egymáshoz „ragaszkodó” fajok száma is növekszik (FEKETE 1985). Ezt a tendenciát támasztják alá a szarvaskői szukcessziós séma társulásaiban tapasztalt konstancia értékek megoszlásai is (VOJTKÓ 1998), de a mátrai felvételek (KOVÁCS – MÁTHÉ 1964) is hasonló eredményt mutatnak. Sajnos a társulásonkénti felvételszámok alacsonyak, különbözőek, ezért a fenti megoszlások és összefüggések statisztikailag még nem bizonyítottak.

Véleményem szerint a viszonylag meredek felszínen a sekély, sziklás talajréteg sosem lesz képes a mai klíma alatt olyan vastagságot elérni, amely indokolná egy zártabb, többszintes vegetációtípus szukcesszív megjelenését. Úgy gondolom, hogy az abiotikus – és ezen keresztül a biotikus – feltételek e sziklás élőhelyeken olyannyira stabilak, hogy a rajtuk ma tenyésző növényzet is viszonylag állandó marad, s mindaddig egyfajta edafikus klímaxot képez, míg drasztikus hatások meg nem zavarják ezt az egyensúlyt (pl. természeti katasztrófák, vadzavarás, emberi bolygatás, kopárfásítás, klímaváltozás stb.). A lejtősztyepprétek azonban olyan gyepek, amelyek legtöbb esetben másodlagosan jöhetnek létre, s így eredetüktől, állapotuktól függően többféle irányba fejlődhetnek tovább.

A salgói (Medves-Ajnácskői-hegység) állományokat egy magas (575 m tsz. feletti magasság), meredek (30°), nyugatias fekvésű termőhelyen készített öt felvétel alapján jellemzem (**8. táblázat/4**).

A gyepszint borítottsága viszonylag magas (75-95%), struktúráját tekintve többszintes. Kora tavasszal, az uralkodó gyepek fajok csomói között egy alacsony, rövid életű, efemer növényekből és geofitonokból álló szint alakul ki. Májustól az uralkodó csenkeszek középmagas szintje határozza meg a lejtősztyepp képét. Nyár közepéig kifejlődik egy laza, magaskórósokból álló magas gyepszint is. A tömegességi viszonyokat tekintve a gyepalkotó és névadó faj, a *Festuca pseudodalmatica* (3-5, V) mellett még jelentősebb szerephez jut a *Koeleria cristata* s. str. (1-2, IV) és a magaskórós *Verbascum austriacum* (1-2, V). Jellemző fajkombinációt alkot a *Thymus glabrescens* (+2, IV), *Teucrium chamaedrys* (1, III), *Potentilla argentea* (+, III), *Potentilla arenaria* (1, II), *Anthemis tinctoria* (+, II), *Carduus collinus* (+, II), *Thalictrum minus* (2, I), *Imula ensifolia* (1, I), *Imula hirta* (1, I), *Rumex acetosella* (+, I). A szélsőséges sztyepp jellegre utalnak a geofitonok és efemer növények, mint a *Scilla drumensis* (+, III), *Muscari botryoides* (+, II), *Androsace elongata* (+, III), *Erophila verna* (+, III), *Veronica dillenii* (+, III), *Vicia lathyroides* (+, I) (felvételen kívül: *Pulsatilla* spp., *Draba nemorosa*). A sekély talajt és az itt-ott kibukkanó sziklákat indikáló fajok a *Sedum acre* (+, I), a *Jovibarba hirta* (+, I). Jelentős a közeli száraz erdőkkel (*Tilio-Fraxinetum*, *Corno-Quercetum pubescentis*) közös elemek száma.

A farkaskői (Karancs hegység) állományokat hasonló, 525 m tsz. feletti magasságban, meredek (átlag 35°), keleties fekvésű termőhelyen készített öt felvétel alapján mutatom be (**8. táblázat/5**).

A táblázatból kitűnik, hogy sokkal nyíltabb állományról van szó, ahol a talaj sekélyebb és a sziklakibúvások gyakoribbak. Ennek megfelelően a nyílt, sziklás termőhelyek fajai jóval magasabb arányban vesznek részt, mint a salgói állományok esetében. A gyepszint struktúrája is más. Az apró termetű, rövid életű fajok (pl. *Arenaria serpyllifolia* (+2, II)) háttérbe szorulnak, az uralkodó, gyepeképző fajok (*Stipa pulcherrima* (+3, IV), *Cleistogenes serotina* (+2, IV)) pedig a magas gyepszintbe tartoznak. Az élőhely sziklásságára és az alapkőzet sajátos kémiai összetételére utalnak az *Asplenium septentrionale* (+2, II) és az *A. ruta-muraria* (+, I). Jellemző fajok még a névadó *Potentilla arenaria* (+1, II), a *Sedum acre* (2, I), a *Melica ciliata* (+, II) és a magaskórós *Seseli osseum* (+, III), *Linaria genistifolia* (+, II), *Centaurea rhenana* (+, I). A szomszédos molyhos tölgyesekkel közös elem a *Teucrium chamaedrys* (+1, IV), *Achillea nobilis* s.l. (+, I), a felvételen kívül pedig az *Asyneuma canescens*. Minthogy az állomány kiterjedése kisebb, ezért a salgóinál sokkal fajszegényebb, s jellegtelenebbnek is tűnik.

5.3.13. A SZIKLAI CSERJÉSEK

5.3.13.1. A sziklai cserjések elterjedéséről

Hazánk edafikus fahatárán, a sziklacúcsokon, sziklaperemeken a zord (mikro)klíma és edafikus viszonyok miatt a lombkorona fajai már nem képesek meghódítani a sziklafelszíneket. Ezeket a termőhelyeket cserje és letörpült fa fajok hatalmas telepei uralják. A *Matricum*-ban ezt az élőhelyet leginkább a sziklai gyöngyvessző cserjései foglalják el. Kifejlődésükhöz speciális geomorfológiai adottságok szükségesek (KUN 1998), amelyek csak a kemény alapkőzeteken (pl. mészkő, andezit, bazalt) alakulnak ki.

Nagyobb összefoglaló művek szerint e kontinentális jellegű cserjések (SOÓ 1964a, BARTHA 1995, FEKETE – MOLNÁR – HORVÁTH 1997, BORHIDI – SÁNTA 1999) csak a Pilisben, a Visegrádi-hegységben, a Naszályon, a Börzsönyben, a Karancson, a Mátrában, a Bükkben, Torna-karszton és a Zempléni-hegységben fordul elő, mészkövön, andeziten és gabbrón.

5.3.13.2. Irodalmi áttekintés

A hazai *Spiraea* cserjések első leírását ZÓLYOMI (1936b) a pannóniai flóratartomány sziklanövényzetét áttekintő művében találjuk. A szerző szerint e társulás a sziklai sztyepperdővel fokozatos átmeneteket képez. A cikkben felvázolt szukcessziós séma szerint az iniciális sziklagyepi stádiumokból, mind az északi, mind a déli kitétségekben *Spiraea* cserjéseken keresztül vezet az út a sziklai sztyepperdő felé.

SOÓ (1937) a mátrai flóraművének elején a száraz cserjések között már említi a *Spiraeetum mediae*-t. ZÓLYOMI (1942) a közép-dunai flóraválasztó jelenségét leíró cikkében a sziklai gyöngyvessző cserjések karakterfajait (*Carex brevicollis*, *Spiraea media*, *Cotoneaster nigra*, *Melica picta*, *Waldsteinia geoides*, *Carduus collinus* stb.) a szélsőségesebb „D” éghajlati zónához rendelte. Ennek megfelelően a sziklai cserjést a későbbiekben a flóraválasztós, *matricum*-i társulások között említik (SOÓ 1960, 1964a). A mátrai állományokról cönológiai tabellát (13 felvétel) azonban csak később közölnek (KOVÁCS – MÁTHÉ 1964). A szerzők szerint a legnagyobb állományok a cseres-tölgyes zónában találhatóak. A sűrű cserjés miatt a mohaszint kis borítású vagy teljesen hiányzik.

A Visegrádi-hegységből és a Börzsönyből HORÁNSZKY (1964) mutat be egy-egy, meglehetősen fajszegény, délies kitétségű felvételt. A börzsönyieket SZUJKÓ-LACZA (1967) kilenc, a zempléni-hegységi állományokat SIMON (1977) hat felvétel alapján jellemzi. A

börzsönyi *Spiraea* cserjések eddigi legrészletesebb elemzését tizenöt (saját) felvétel felhasználásával, illetve a hazai andezitről közölt felvételek összehasonlítását NAGY és ZENTAI (2001) végezte el.

JAKUCS (1961) a Bükkből, az Aggteleki-karsztról és a Zempléni-hegységből jelez sziklai gyöngyvesszős cserjéseket. VOJTKÓ (1990, 1995a, b, 1996) a bükki, naszályi, szarvaskői, upponyi-szorosi állományok létéről tesz említést.

A hazai *Spiraea* cserjéseket a kontinentális és száraztölgyes elemekben való gazdagságuk, valamint a feltételezett szukcessziós kapcsolatok alapján eleinte a „*Quercion pubescenti-petraeae* Br.-Bl. 31 em. Tx.” asszociáció csoportba tartozó „*Aceri (tatarico)-Quercion* Zólyomi-Jakucs 57” alcsoportba sorolták (KOVÁCS – MÁTHÉ 1964, SOÓ 1964a, 1968, 1973), azaz erdei, pontosabban száraz tölgyes társulásként kezelték. Kis módosítással SOÓ (1980) utolsó művében a „*Quercetea pubescenti-petraeae* (Oberd.) Jakucs 60”-on belül, a sziklai cserjést magában foglaló *Aceri tatarico-Quercion*-t asszociáció csoport rangra emeli. Ez a besorolás egészen az elmúlt évekig általánosan elfogadottnak számított (BORHIDI 1996). A hazai élőhelyeket leíró nemzeti élőhely-osztályozási rendszerben a sziklai cserjések (M7) a „többszemponútú határozóban” a „hegy- és dombvidéki, fás, száraz, természetközeli élőhelyek” között található (FEKETE – MOLNÁR – HORVÁTH 1997). Ugyanitt, a „definíciókon alapuló határozóban” már a „fellazuló száraz lomboserdők és cserjések” közé sorolják a szerzők, ám ezek a kategóriák majdnem megfelelnek a korábban elfogadott, hagyományos szüntaxonomiai besorolásoknak (*Aceri tatarico-Quercion*). Legújabbban (BORHIDI – SÁNTA 1999) a sziklai cserjéseket – szerkezetük és fiziognómiájuk alapján – az erdőktől teljesen elkülönített osztályban, a *Rhamno-Prunetea* Rivas-Goday et Borja 1961-en (száraz és mezofil cserjések) belül tárgyalják.

A termőhely abiotikus (pl. talaj) adottságait több munka részletezi (KOVÁCS – MÁTÉ 1964, 1967, KOVÁCS M. 1975, SIMON 1977).

5.3.13.3. Típusok és besorolásuk

A hazai mezo- és xerofil cserjés társulásainkat két nagy csoportba osztják. Az első osztályba (*Epilobietea angustifolii*) az erdei vágásnövényzet képviselői, a másodikba a száraz és mezofil cserjések (*Rhamno-Prunetea*) társulásai tartoznak. Az első csoport képviselői a mezofil erdeink léknövényzetéből verbuválódnak és viszonylag rövid életűek (a másodlagos szukcesszió iniciális stádiumai), ám speciális környezetben (periglaciális kötengereken) kialakult társulásaik, a vágások, lékek növényzetéhez képest igen tartósak lehetnek. Ez utóbbi, reliktum jellegű asszociációk (pl. *Ribeso alpini-Rosetum pendulinae* Sádlo 1991) (CHYTRY – KUCERA – KOCÍ 2001) minden bizonnyal hazánk magasabb hegységeinek (pl. Mátra, Bükk, Zempléni-hegység) periglaciális kötengerein is megtalálhatók, s mozaikkomplexeket alkotnak a *Tilio-Acerion* és *Hypno-Polypodium* társulásokkal. Kimutatásuk azonban további kutatásokat igényel (pl. Mátra: Kékestető-Saskő). A második csoport szüntaxonjait hazánkban újabbban (BORHIDI – SÁNTA 1999) háromfelé osztják: a melegkedvelő szubmediterrán cserjésekre (*Berberidion* Br.-Bl. 1950), a kontinentális sztyeppcserjésekre (*Prunion spinosae* Soó 1947) és a szubkontinentális sziklai cserjésekre (*Spiraeion mediae* Borhidi et Varga Z. 1998). Vizsgálatom tárgyát ez utóbbi asszociáció csoportba tartozó, ún. északi gyöngyvesszős cserjés (*Waldsteinio-Spiraeetum mediae* Zólyomi 1936) képezi, amely kontinentális tölgyes elemekben és sziklai fajokban egyaránt gazdag társulás. A hazai irodalomban alapvetően két típusát különböztetik el: egy délies kitétségben fejlődő xeroterm és egy északias kitétségben kialakuló mezoterm típusát (KOVÁCS – MÁTHÉ 1964, FEKETE – MOLNÁR – HORVÁTH 1997, BORHIDI – SÁNTA 1999). Az első típus a melegkedvelő és sztyepp fajokban, a második a vágáscserjések és sziklabevonat társulások fajaiban gazdagabb. Eppen ezért ez utóbbi a *Matricum*-ban (különösen a periglaciális

kötengerek közelében) átmenetet képez a fent már említett *Ribeso alpini-Rosetum pendulinae* Sádlo 1991 felé.

ZÓLYOMI (1936b), a hazai sziklai cserjéseket elsőként említő cikkében északi kitétségekben egy *Spiraea* cserjést megelőző, üde sziklagyepekből kifejlődő „*Cotoneaster nigra*” stádiumot is jelez. Ezekről az állományokról mások nem tesznek említést, ám a Nógrád-Gömöri bazaltvidéken igen elterjedtek (pl. Ragács, Nagykő, Ajnácskő, Bagókö, Monosza). A KOVÁCS – MÁTHÉ (1964, 1967) szerzőpáros a sziklai cserjéseknek két fációját különíti el, egy szárazabb *Festuca sulcata-valesiaca*-st és egy üdebb *Poa nemoralis*-ost. Később, a mátrai sziklai cserjéseket KOVÁCS M. (1975) a cseres-tölgyes és bükkös zónából való származásuk szerinti felbontásban jellemzi. SIMON (1977) a sziklai cserjéseknek két típusát feltételezi: egy xerotherm, délies kitétségekben fejlődő és egy fejlett mohaszintű, mezotherm, északias kitétségekben előforduló típust.

5.3.13.4. Dinamika

A sziklai cserjések abiotikus feltételei megegyeznek a sziklahasadékoknál és mészkerülő lejtősztyeppelnél tárgyaltakkal, ezért hosszútávú dinamikájuk is ennek megfelelő. A sziklafalakon, meredek, sziklás lejtőkön kialakuló állományok nagyon közel állnak a sziklahasadék növényvilágához, az erdőszéli és másodlagos „sziklai cserjések” az adott erdőtípushoz, és a xerotherm gyepekhez. Azt, hogy egy kialakult sziklahasadék társulást (gyepet), ugyanabban a szituációban (szukcesszív) felváltson egy sziklai cserjés, igen valószínűtlen és ritka esetnek vélem. Északias kitétségekben sokkal valószínűbbnek tartom a *Hypno-Polypodium*-okból való kifejlődését, átalakulását.

A sziklai cserjések éves dinamikájára jellemző a kora tavaszi ébredés, a kora nyári virágpompa, a nyár végi kiszáradás. Ősszel és tavasszal, valamint nagyobb esőzések után igen jellegzetes a dús mohaszint „virulása”.

A *Spiraea media* uralta cserjések nemcsak sziklafalakon, de sekély talajon erdők szegélyében, irtásokon is kialakulnak, ilyenkor azonban meglehetősen jellegtelenek, fajszegénynek, s inkább a xerotherm típushoz hasonlók. Felhagyott bányákban a bazaltvidéken még nem tapasztaltam a *Spiraea* cserjések spontán regenerációját, „megtelepedését”, várfalakon és várak közelében viszont igen (pl. Salgó, Somoskő).

5.3.13.5. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományairól

Spiraea media előfordulást a Nógrád-Gömöri bazaltvidéken csupán tizenkét helyről ismerem (**16. ábra**). A sátorosi állománytól eltekintve mindegyik populáció bazalton, a Medves-Ajnácskői-hegységben található. A sziklai gyöngyvessző előfordulások egyben sziklai cserjések létét is jelentik, bár a Követetön, a Ragácson és a Bénai-hegyen található állományok meglehetősen fajszegénynek és csak fragmentumoknak tekinthetők. A legnagyobb sziklai cserjéseket a Salgón, Szilváskőn és a Sátoroson találjuk, amelyek mérete meghaladhatja a 100-2500 m²-t is. A cserjés megnevezést, mint fiziognómiailag megfogható egységet, szigorúbb értelemben csak azokra az állományokra értem, amelyekben a fässzárúak között nincsenek letörpülő fa egyedek, csak cserje növekedésű, vagy annál alacsonyabb termetű növények. Ez utóbbi megkötésnek az eddigi munkák többsége nem tesz eleget (pl. NAGY 2001, SIMON 1977).

Mint fentebb már említettem, a bazaltvidéki állományok kivétel nélkül meredek (40-70°) sziklaletöréseken élnek. E sziklákon azonban nem mindig találunk *Spiraea media*-t. Igen gyakori, a már ZÓLYOMI (1936b) által is említett *Cotoneaster spp*-os típus (stádium), amely

azonban vidékünkön nemcsak északi, de mindenféle kitettségben előfordulhat. E dolgozatban azonban csak a tipikus, *Spiraea media*-t is tartalmazó cserjésekkel foglalkozom.

A Medves-Ajnácskői-hegység állományait nyolc felvétel alapján jellemzem (9. táblázat/1). A sziklai cserjések többsége itt a legmagasabb csúcsi régiókban, 450-625 m tsz. feletti magasságban fordulnak elő, szinte mindenféle kitettségben. A cserjeszint magassága igen változó (1-2 m), összborítása a sziklaletörés meredekségének függvényében 40-100%. Uralkodó faj a *Spiraea media* (2-4, V), a *Cotoneaster matrensis* (2-4, V), a *Rosa canina* agg. (1-2, V) és a *Euonymus verrucosa* (+2, IV). Ritkább elemek a *Rosa spinosissima* (2, II), a *Sorbus graeca* s.l. (+1, III). A szárazabb állományokban megtalálható a *Cerasus fruticosa* (1-2, II), az *Ulmus minor* (+, I). Északias kitettségben megjelenik a *Rosa pendulina* (1, I), *Fraxinus excelsior* (2, I) és a *Viola tricolor* agg. (*Viola* t. ssp. *polychroma*, *V. t.* ssp. *subalpina*) is. A gyepszint borítása (10-50%) részben a cserjeszint borításától, részben a lejtő meredekségétől, részben pedig a kitettség déliességétől (fordított arányosságban) függ. Legnagyobb összborítási értéket északias kitettségben tapasztaltam. A gyepszint uralkodó fajai a sziklahasadékokkal közös *Asplenium septentrionale* (+2, V), *A. trichomanes* (+1, V), *Allium montanum* (+2, V), *Polypodium vulgare* (1-3, IV), *Sedum maximum* (+1, IV), *Jovibarba hirta* agg. (+1, IV), *Cystopteris fragilis* (+1, IV), *Viscaria vulgaris* (+1, IV) és *Festuca pseudodalmatica* (+2, III). Karakterisztikus fajkombinációt alkotnak továbbá a *Valeriana stolonifera* (+, II), a *Stipa joannis* (1, I), a *Carduus collinus* (+, II), a *Melica transsylvanica* (+, II), az *Iris pumila* (1, I), az *I. variegata* (1-2, II), az *Aurinia saxatilis* (+, I), a *Primula veris* (2, I), az *Aconitum anthora* (+1, II) és a *Muscari botryoides* (+, II). A kora tavaszi geofiton aszpektus (pl. *Corydalis solida* (+, II), *Scilla drunensis* (+, II)) gyengén fejlett vagy teljesen hiányzik. Bár a névadó *Waldsteinia geoides* a Salgói állományokban előfordul, a felvételekbe azonban nem került be. A mohaszint összborítási értéke (0,1-90%) is leginkább az égtáji kitettségtől függ: legnagyobb a mohaborítás északias, legkisebb délies és keleti kitettségben. A *Hypnum cupressiforme* mellett leggyakoribb a *Dicranum scoparium*, s a zuzmók közül északias kitettségben jellemző a *Peltigera canina*.

Az egyetlen Karancs hegységi állományban (510-530 m tsz. feletti magasságban, ÉNy-i kitettség, 40-60°-os lejtőszög) három felvételt készítettem (9. táblázat/2), amelyek némileg különböznek a bazalt sziklákon felvételezettől.

Cserjeszintje meglehetősen zárt (50-70%) és magas (2-4 m). Domináns cserje a gyöngyvesszőn (A-D: 3) kívül a *Cotoneaster matrensis* (A-D: 1-2), az *Euonymus verrucosa* (A-D: 2), a *Cotoneaster integerrimus* (A-D: 3), a *Rosa canina* (A-D: +2). Jellemző még a *Sorbus x danubialis* (A-D: +1), a *S. torminalis* (A-D: +1), a *Rosa pendulina* (A-D: +), a *Rosa spinosissima* (A-D: +) és a *Rosa tomentosa* agg. (A-D: +). A gyengén záródó gyepszintben uralkodik a *Brachypodium pinnatum* (A-D: 2), a *Poa pannonica* (A-D: 1), a *P. nemoralis* (A-D: 1), a *Galium schultesii* (A-D: 1), a *Stellaria holostea* (A-D: 1), a *Calamagrostis arundinacea* (A-D: 1). Jellemző még a *Carduus collinus* (A-D: +), a *Primula veris* (A-D: +), a *Cystopteris fragilis* (A-D: +), a *Waldsteinia geoides* (A-D: +) és a *Viscaria vulgaris* (A-D: +). A kora tavaszi geofiton aszpektus hiányzik. A sűrű cserje és gyepszint miatt a mohaszint jelentéktelen.

Bár számos hasonlóságot fedezhetünk fel a karancs- és a medves-ajnácskői-hegységi állományok között, első ránézésre feltűnik a szikla- és szárazgyepi, valamint az erdei elemek arányának eltolódása. A sátorosi állomány ui. nem sziklacsúcsi helyzetben, hanem egy enyhe lejtésű oldalgerinc középső, felső harmadában található, s nem sziklagyeppekkel, hanem erdővel van körülvéve. Emiatt is hasonlóbb a börzsönyi (NAGY 2001) és mátrai (KOVÁCS – MÁTHÉ 1964) állományokra.

A sziklai cserjések helyi karakterfaja a *Poa pannonica*, *Sorbus graeca* és a *Rosa tomentosa*.

Az élőhely értékét hangsúlyozza az a tény, hogy számos reliktum jellegű növény talált itt menedéket (pl. *Waldsteinia geoides*, *Rosa pendulina*), s igen magas a (hazánkban) védett fajok száma is (több, mint 17 taxon).

5.3.14. A SZIKLAI SZTYEPPERDŐ

5.3.14.1. Elterjedés

A sziklai sztyepperdő, mint sajátos edafikus társulás könnyen felismerhető, ezért hazai elterjedéséről viszonylag pontos információkkal rendelkezünk. Kifejlődéséhez számos feltételnek egyszerre kell érvényesülni (KUN 1998), ezért meglehetősen ritka társulásról van szó.

Tipikus formájában keményebb kőzetek (pl. mészkő, andezit, bazalt) sziklakibúvásos részein fordul elő az ország ÉK-i, kontinentálisabb felében. „Legnyugatibb” állományát VOJTKÓ (1995b) a Naszályról említi.

A nagyobb, összefoglaló művek szerint (SOÓ 1964-1980, BARTHA 1995, FEKETE – MOLNÁR – HORVÁTH 1997, BORHIDI – SÁNTA 1999) csak a Börzsönyben, a Karancson, a Mátrában, a Bükkben, a Tornai-Karszton és a Zempléni-hegységben ismertek állományai. Az upponyi-hegységi, kevésbé tipikus állományokról VOJTKÓ (1995a) számol be. Hegységeink mindhárom felső erdőövében (cseres-tölgyes, gyertyános-tölgyes, szubmontán bükkös) megjelenhet.

5.3.14.2. Irodalmi áttekintés

A társulás első említését ZÓLYOMI (1936b), a pannóniai sziklanövényzetet áttekintő művében találjuk, de pontos leírására, jellemzésére és helyes besorolására csak jóval később (ZÓLYOMI 1958, 1967b) került sor. A Mátrából elsőként SOÓ (1937) említi. Az 1960-as évekig e társulást a *Mercuriali-Tilietum*-mal egy kalap alá véve (pl. ZÓLYOMI 1942) a „*Fagetalia*“ asszocióosztály „*Acerion*” alcsoportjában tárgyalták (SOÓ 1964-1980). ZÓLYOMI Bálint tabellái alapján azonban már SOÓ (1964-1980) is helyesen sorolja be a száraz tölgyeseink („*Aceri-Quercion*”) közé. A társulást, mint a középdunai flóraválasztó ÉK-i felének egyik tipikus képviselőjét tartjuk számon (ZÓLYOMI 1958, 1967b, KUN 1998). JAKUCS (1961) a Bükk és Aggteleki-karszton kívül még a Zempléni-hegységből is említi *Tilio-Fraxinetum* állományokat. Az Aggteleki-karszton e társulás nemcsak a hegytetőkön, karsztplatók peremein, de a nagyobb töbrök oldalain is kifejlődik. A Börzsönyből SZUIKÓ-LACZA (1967) négy felvételt közöl. A Bükkből számos mű említi (pl. ZÓLYOMI 1967b, VOJTKÓ 1990, 1996, 2001). Vitatott azonban a naszályi és zempléni-hegységi állományok léte (JAKUCS 1961a, SOÓ 1964-1980, SIMON 1977, VOJTKÓ 1995b, BORHIDI – SÁNTA 1999).

ZÓLYOMI (1967b) a társulásnak két szubasszociációját különbözteti meg: a *spiraetosum*-ot és a *caricetosum brevicollis*-t. A társulás kialakulásának abiotikus feltételeit, talajtani jellemzőit több mű is tárgyalja (ZÓLYOMI 1967b, KOVÁCS M. 1967, 1975, KUN 1998).

5.3.14.3. Dinamika

Meglehetősen konzervatív társulás, az edafikus viszonyokból adódó nyílt lombkoronája miatt a külső, természetes zavarások, katasztrófák (pl. széldöntés, törmelékfűződés, suvadások) nem okoznak drasztikus változásokat az állomány struktúrájában (a reliktum fajok többsége vegetatíván is jól szaporodik). A taposásra, vadrágásra, erdészeti beavatkozásokra sokkal

érzékenyebben reagál, s (a nitrogénben gazdag talaj miatt) ilyenkor könnyen elgyomosodik. Állományai komplexet képeznek a sziklai cserjésekkel, sziklavevonat társulásokkal, lejtősztyepekkel és sziklagyeppekkel, néhol törmeléklejtő-erdőkkel, s ezektől élesen nehezen választható el.

Éves dinamikája feltűnő. Viszonylag korán, fajgazdag kora tavaszi aszpektussal (pl. *Corydalis solida*, *Anemone ranunculoides*, *Scilla drunensis*, *Muscari botryoides*, *Primula veris*) ébred, majd nyár közepéig igen változatos virágpompában díszlik. A nyár második felétől azonban könnyen kiszárad, s őszi virágzás nem is jellemző.

5.3.14.4. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományairól

A sziklai sztyepperdő létezését a bazaltvidéken elsőként Soó (1964-1980) említi. Napjaink nagyobb összefoglaló művei közül csak BARTHA (1995) jelzi a területről. Mindkét mű tévesen, a Karancsról ír, ám ezt a társulást a Karancs hegységben sehol sem találtam. *Tilio-Fraxinetum excelsioris* a bazaltvidéken véleményem szerint csupán egyetlen helyen fejlődik ki tipikus formában, a Salgó sziklás felszínén (500-600 m tsz. feletti magasságban). Andeziten és homokkővön a sziklacsúcsok hiánya miatt nem fordul elő. A vidék egyéb bazalt sziklakibúvásein viszont más társulások foglalják el helyét (pl. sziklai cserjések, szilikát-sziklaerdők, eljellegtelenedő klímazonális társulások). Valószínű, hogy a várépítések és a kőbányászat kialakulása előtt másutt is előfordulhatott (pl. Hargics, sóregi Bagolyvár, Ajnácskő, Somoskő, bárnai Nagykő, Szilváskő, Pécskő), ám az erőteljes antropogén hatások miatt ezek a szigetszerű termőhelyek már végleg(?) elpusztultak.

Annak ellenére, hogy a bazaltplatók peremén nagy felületen találunk sziklakibúváásokat, sziklai sztyepperdő sehol sem alakult ki. Ezek a termőhelyek (a letörések középső és alsó harmadában) sokkal üdőbbek annál, mint amit az erdőssztyepp jellegű fajok igényelnének, ezért ilyen élőhelyeken inkább a *Mercuriali-Tilietum*-hoz hasonló állományok fordulnak elő. A letörések felső harmadában néhány helyen a mészkerülő tölgyeseknél tárgyalt *Sorbo-Quercetum petraeae* fragmentuma „helyettesíti” a sziklai sztyepperdőt, amelyből teljesen hiányzik a *Fraxinus excelsior*, viszont megjelenik a bükk, a gypszint pedig egyértelműen acidofil fajokból áll.

A társulás jellemzését egyetlen állományban készített öt felvétel alapján végeztem (9. táblázat/3). A salgói állomány Ny-ÉK-i kitettségben található, meglehetősen meredek (30-35°) lejtőkön, a szubmontán bükkösök, gyertyános tölgyesek zónájában. A lombkoronaszint záródása meglehetősen gyenge (45-65%), magassága 15 méter, gyakoriak a csúcsháradt fa egyedek. Az uralkodó, hajlott törzsű, csokrosan növény *Tilia* fajok és *Fraxinus excelsior* (1-3, V) mellett jelentős szerep jut még a *Quercus petraea*-nak (1-2, III) és a *Carpinus betulus*-nak (+1, IV). A cserjeszint borítása gyenge-közepes (10-30%), meglehetősen fajgazdag (pl. *Cotoneaster matrensis* (+1, V), *Euonymus verrucosus* (1, V), *Spiraea media* (+, II), *Sorbus aria* agg. (+, II), *Rosa spinosissima* (+1, II), *Rhamnus catharticus* (+, I)). A gypszint borítása közepesen magas (50-80%) értéket ér el. Tömeges benne a *Poa nemoralis* (2-3, V), a *Galium schultesii* (1-2, IV), bolygatott helyeken az *Anthriscus cerefolium* (1, V). Jellegzetes fajkombinációt képez a *Waldsteinia geoides* (+1, IV), *Primula veris* (+1, V), *Convallaria majalis* (+1, V), *Cystopteris fragilis* (+2, V), *Digitalis grandiflora* (+1, IV), *Lilium martagon* (+, III), *Aconitum anthora* (+, II), *Valeriana stolonifera* (+, III), *Corydalis solida* (1, V), *Scilla drunensis* (+1, V). Lokális karakterfaj az *Aconitum anthora*, *Muscari botryoides* (+, III). Feltűnő a *Carex brevicollis*, (*Melica picta*, *M. altissima*, *Oryzopsis virescens*) és a *Cornus mas* hiánya. Emiatt a salgói állomány a ZÓLYOMI (1967b) féle szubasszociációk közül leginkább talán a *spiraetosum*-nak felel meg.

5.3.15. AZ OLIGOCÉN KORI MESZES HOMOKKŐ, *FESTUCA PALLENS*-ES SZIKLAGYEPJEI

5.3.15.1. Elterjedés

A hazai cönológiai irodalomban a meszes kőzetek kapcsán legtöbbször csak a mészkőt, a dolomitot, esetleg a meszes homokot említik meg. Néhány kivételtől eltekintve (pl. KOVÁCS – MÁTHÉ 1964, RÉDEI – ASZALÓS 1997, CSIKY – SÜLYÖK – SCHMOTZER 1999) az oligocén kori meszes homokokról teljesen megfeledkeznek, annak ellenére, hogy Magyarországon, Szécsénytől Ózdig hatalmas területen megtalálható e kőzet (SZENTES 1943, HÁMOR 1985). A CaCO₃ cementálódású rétegek vastagsága ugyan (általában) csak (néhány 10 cm-től) néhány méterig terjed, ám viszonylag sokszor képeznek nagyobb kiterjedésű sziklafalakat (pl. Sóshartyán-Kishartyán, Zagypálfalva, Bárna-Cered-Pétervására).

A *Festuca pallens* a mészkő és dolomit sziklagyepéken kívül Magyarországon sehol másutt nem fordul elő olyan nagy tömegben, mint ezeken az oligocén kori meszes homokkő sziklákon.

E sziklagyeppek részletes cönológiai jellemzésével ezidáig nem foglalkozott senki, cönológiai felvételt pedig (tudomásom szerint) csak KOVÁCS – MÁTHÉ (1964), valamint CSIKY – SÜLYÖK – SCHMOTZER (1999) közölt.

5.3.15.2. Irodalmi áttekintés

A meszes cementálódású oligocén kori homokkő sziklagyepokről elsőként KOVÁCS – MÁTHÉ (1964) tesz említést az *Agriense* sziklai vegetációjának tárgyalásakor. A szerzők dolgozatukban *Festuca pallens*-es homokkő-sziklagyepről írnak. A négy felvételt a Pétervására-Ózd közötti területen készítették, a Nógrád-Gömöri bazaltvidéktől keletre. Már ekkor felhívják a figyelmet arra, hogy e sziklagyeppek (a meredek, délies, kipreparálódott felszíneken) részben másodlagosan keletkeztek. Megjegyzik, hogy a talaj mészben és humuszban szegény (enyhén savanyú-semleges kémhatású) homok. Felismerik, hogy a szubsztrátnak megfelelően jelentős a semleges vagy savanyú homoki gyepekkel közös elem.

E dolgozat után meglehetősen hosszú szünet következik e vegetáció típus feltárását illetően, amelyet RÉDEI – ASZALÓS (1997) kutatásai szakítanak meg. A szerzőpáros a Nógrád-Gömöri bazaltvidéktől szintén keletre eső területről gyűjtött mintákat, majd ezeket a hazai eruptív kőzetekre, a mészkőre, dolomitra jellemző sziklagyep típusokkal hasonlította össze. Megállapították, hogy az oligocén kori homokkő sziklagyep a többi sziklagyepel szemben nem rendelkezik jellegzetes pozitív differenciális fajkészlettel.

BARTHA (1997) az Ózd melletti Hangony-völgyből *Potentillo arenariae-Festucetum pallentis* néven homokkő sziklagyepet említ. A cseh szerzők által leírt társulás azonban az *Alysso-Festucion pallentis* Moravec in Holub et al. 1967 asszociáció csoportba tartozik (MORAVEC et al. 1995, CHYTRY et al. 1997, CHYTRY – KUCERA – KOCI 2001), amelyet MUCINA et al. (1993) az *Asplenio-Festucion pallentis* Zólyomi 1936 corr. Soó 1957 földrajzi (Kárpát-medencén kívüli) vikariánsának tart. Ugyanez a helyzet a hasonló fajkészletű nyugat-pannóniai *Helichryso-Festucetum pallentis* Vicherek in Chytry et al. 1997-tel, amely a *Potentillo arenariae-Festucetum pallentis praebohemium*-i vikariánsa. Ez a szüntaxonómiai paradoxon elméletileg kizárja a hazai homokkő sziklagyepeknek akár a *Potentillo arenariae-Festucetum pallentis* Kolbek in Moravec et al. 1983-mal, akár a *Helichryso-Festucetum pallentis* Vicherek in Chytry et al. 1997-tel való azonosítását.

5.3.15.3. Dinamika

A bazaltvidék homokkő sziklafalain, azok teraszain kialakuló sziklagyep a meredek felszín és az igen laza szubsztrát (homok) következtében csak a legtrikább esetben záródik, s alakul át lejtősztyeppé, molyhos tölgyes erdővé, azonban a sziklaperemeken ezekkel gyakran alkot társuláskomplexeket.

A homokkőfalak mállásában nemcsak abiotikus tényezők játszanak szerepet, de jelentős a biotikus úton, zuzmók és mohák által képzett málladék is. A meredek sziklafalak mállás-termékei nem a teraszokon, hanem leginkább a falak alatt, az enyhébb lejtésű hegyszoknyákon gyülemlenek fel. E folyton megújuló keskeny sávban a nyílt sziklagyep idővel záródhatnak, lejtősztyeppékké alakulhatnak, majd be is erdősülhetnek. Ezt az igen lassú folyamatot korábban az intenzív legeltetés akadályozta. Véleményem szerint a sziklagyep napjainkban jellemző kiterjedését is leginkább ennek a hatásnak illetve a nagyobb, csupasz felszín kialakulása óta megállíthatatlannak tűnő erózióknak köszönhetjük. Ez a jelenség, folyamat Bárna környékén még ma is tanulmányozható: a naponta ki- és behajtott jóságok taposása, s a nyomukban beinduló intenzív erózió száraz és félszáraz kaszálókat, legelőket „mar el” a homokkő sziklagyep javára.

Éves dinamikájára jellemző a viszonylag gyenge koratavaszi aszpektus, amelyet efemerek és a *Pulsatilla* fajok alkothatnak. Ez a legtöbb helyen azonban hiányzik. Tavasz közepétől már megélnékül a gyep és a *Festuca pallens* friss, kékes zombékjai között laza, sárgás fátolt képeznek az *Alyssum montanum*, *Potentilla arenaria*, *Taraxacum laevigatum* és a *Carex humilis* csomói. A homokkő sziklagyep legszebb virágpompáját nyár első felében éri el, ezt követően késő őszig már csak kevésbé látványos növények (pl. *Cleistogenes serotina*, *Centaurea* spp., *Artemisia campestris*) virágzása jellemző. Ősz második felétől kora tavaszig a zuzmó és moha fajok szürkés és sárgászöld foltjai feltűnőek.

Az élőhely extrém abiotikus adottságai miatt meglehetősen ellenálló, nehezen gyomosodik. Fenyvesítések után is hosszú évekig megőrzi fajkészletét. Az akácok e meredek falakat nem képesek meghódítani, magoncai az erdei- és feketefenyőhöz hasonlóan azonban itt-ott megtapadhatnak.

5.3.15.4. A Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományairól

A *Festuca pallens* hazai (és a bazaltvidéki) viselkedését tekintve megállapítható, hogy mind az eruptív, mind a meszes, üledékes kőzeteinken tömeges, gyepalkotó lehet. Az eruptív kőzeteiken fejlődő, *Festuca pallens*-es állományokról a bazalt sziklahasadék társulás kapcsán már megemlékeztem, a meszes homokkő sziklagyep miatt azonban itt is írnom kell róluk.

A közös, névadó csenkesz mellett számos differenciális faj megkülönböztethetővé teszi az üledékes és eruptív kőzeteiken fejlődő társulásokat. Az *Asplenio-Festucion pallentis*-be tartozó asszociációkban olyan mészkéregű növények élnek (pl. *Asplenium septentrionale*, *Festuca pseudodalmatica*, *Woodsia* spp., *Minuartia frutescens*, *Poa pannonica* ssp. *scabra*), amelyek a meszes cementálódású homokkőről hiányoznak. További különbséget jelent a kőzetek szerkezeti adottságaiból következően a homokkőről hiányzó, az eruptív kőzeteiken viszont meglévő, a sziklai cserjésekkel közös elemek, mint a *Spiraea media*, *Cotoneaster* spp., *Aurinia saxatilis*, *Sempervivum marmoreum*, *Jovibarba hirta* stb.

A mészkőn és dolomiton fejlődő *Festuca pallens*-es gyepekben (*Diantho lumnitzeri-Seslerion albicantis* /Soó 1971/ Chytry et Mucina 1993, *Bromo-Festucion pallentis* Zólyomi 1966) viszont már olyan mészkéregű karakterfajok élnek (pl. *Ceterach officinarum* subsp. *javorkaeantum*, *Calamintha thymifolia*, *Ferula sadleriana*, *Helianthemum canum*, *Seseli leuco-*

spermum, *Hornungia petraea*, *Biscutella laevigata*, *Draba lasiocarpa*, *Aethionema saxatile*, *Thalictrum minus* ssp. *pseudominus*, *T. foetidum*, *Dianthus regis-stephani*, *D. praecox* ssp. *lummitzeri*, *Poa badensis*, *Sesleria* spp.), amelyek egyértelműen elkülönítik őket a homokkő sziklagyepektől.

Meg kell jegyezni, hogy a Nógrád-Gömöri bazaltvidék környékén, oligocén kori homokkővön készített felvételeim mind a fajkészletüket, mind pedig a szerkezetüket tekintve elütnek a csehországi és a KOVÁCS – MÁTHÉ (1964) által jellemzett állományoktól. Tizenöt felvételemben 82, azaz kétszer annyi faj található, mint KOVÁCS – MÁTHÉ (1964) négy felvételében. Mindezek alapján a társulás egyáltalán nem mondható annyira fajszegénynek, mint ahogy azt az előbb említett szerzők állítják. Az itteni állományokban számos olyan faj szerepel (CSIKY – SULYOK – SCHMOTZER 1999), amelyek Csehországban (a fenti élőhelyeken) elő sem fordulhatnak (pl. *Minuartia glomerata*, (*Festuca vaginata*: Dél-Morvaország), *Ononis pusilla*, (*Onosma arenarium*: Dél-Morvaország), *Linum hirsutum* ssp. *glabrescens*, *Allium moschatum*). E fajok többsége vagy *pannon* endemizmus, vagy a *Pannonicum* területén éri el elterjedésének ÉNy-i határát, illetve dél-morvaországi néhány termőhelyén nem a fenti élőhelytípusban fordul elő.

A *Potentillo arenariae-Festucetum pallentis* Kolbek in Moravec et al. 1983 és a *Helichryso-Festucetum pallentis* Vicherek in Chytrý et al. 1997 szerkezetét (uralkodó fűféléket) tekintve alacsony, az év nagy részében egyszintes társulás, amelyben csak néhány magasabb növény képviseli a második, felsőbb szintet (pl. *Stipa capillata*, *Phleum phleoides*). Ezzel szemben a Nógrád-Gömöri bazaltvidék állományaiban kettős gyepszint, egy a *Carex humilis* és *Festuca* spp. által alkotott alsó és egy másik, a *Cleistogenes serotina*, *Stipa* spp. (*Chrysopogon gryllus*) által képzett magasabb szint jellemző. A felső gyepszint kialakításában magaskórósok is résztvesznek (pl. *Seseli* spp., *Centaurea* spp.). Nemcsak a szerkezet, de a fajkészlet is sokban különbözik a csehországi társulásokhoz képest. A *Helichryso-Festucetum pallentis* szilikátos kőzeteken (gneisz, gránit) fordul elő és fajkészlete kimondottan savanyú termőhelyre utal (pl. *Rumex acetosella* (IV), *Armeria elongata* (III), *Jasione montana* (II), *Agrostis tenuis* (I), *Antennaria dioica* (I), *Avenella flexuosa* (I), *Calluna vulgaris* (I), *Luzula campestris* (I), *Saxifraga granulata* (I) stb.). Bár a *Potentillo arenariae-Festucetum pallentis*-hez képest már pannóniai rokonságra utaló flórával rendelkezik (pl. *Genista pilosa*, *Linaria genistifolia*, *Scabiosa canescens*), a *pannonicum*-i száraz sziklagyepekkel nem azonosítható, s fajkészletének 30%-a (pl. *Agrostis stricta*, *Avenochloa pratensis*, *Carex supina*, *Festuca firmula*, *Odontites lutea*, *Carlina acaulis*, *Bupleurum falcatum*, *Peucedanum oreoselinum*, *Achillea setacea*, *Helichrysum arenarium*, *Sedum reflexum*, *Iris humilis*, *Prunus fruticosa*, *Biscutella laevigata*, *Hypochoeris maculata*, *Ranunculus illyricus* stb.) a bazaltvidéki homokkő gyepekből hiányzik (CHYTRÝ et al. 1997). Annak ellenére, hogy a *Potentillo arenariae-Festucetum pallentis* bázikusabb szilikátos alapkőzeteken is előfordul, s így bazofil fajokban gazdagabb (pl. *Alyssum montanum*, *Aster linosyris*, *Sedum album*), a bazaltvidéki állományoktól fajkészletében jelentősen különbözik (pl. *Erysimum crepidifolium*, *Anthericum liliago*). Szintén jellegzetes az eltérés a törpecserjéket tekintve, a bazaltvidéken ui. a *Fumana procumbens*, *Thymus glabrescens*, *Teucrium montanum*, *Hippocrepis comosa*, míg a cseh társulásokban a *Genista pilosa*, *Thymus praecox*, *Cytisus procumbens*, *Calluna vulgaris* kombinációja jellemző.

Ezzel a szerkezettel és fajkészlettel az oligocén kori meszes homokkő sziklagyepek inkább hasonlítanak a szubmediterrán sziklai, száraz és félszáraz gyepek (*Brometalia erecti* Br.-Bl. 1936) rendjébe tartozó árvalányhajas dolomitsziklagyepekhez (*Stipo eriocauli-Festucetum pallentis* /Zólyomi 1958/ Soó 1964), mint a csehországi *Potentillo arenariae-Festucetum pallentis*-hez vagy *Helichryso-Festucetum pallentis*-hez. A *Brometalia erecti*-n belül a talajtani (aprózódási folyamatok) és fajkompozíciós hasonlóság ellenére a homokkőn fejlődő szikla-

gyepek azonban jól elkülöníthetők a dolomitra jellemző néhány faj (pl. *Stipa eriocalis*, *Vincetoxicum panonicum*, *Leontodon incanus*, *Paronychia cephalotes*) hiánya alapján. E különbséget minden bizonnyal a dolomit kémiai tulajdonságai (magas Mg^{2+} és $CaCO_3$ tartalom) és az eltérő vegetációtörténeti múlt okozzák elsődlegesen.

A különbségek alapján javasolható tehát egy, a fenti gyepektől „meszes homokkő-sziklagyep” (*Cleistogeni-Festucetum pallentis* ass. nova) néven elkülönített társulás megkülönböztetése. Az elkülönítést indokolja a szubsztrát (dolomittól, mészkőtől, eruptív és kristályos kőzetektől) eltérő kémiai összetétele, a sajátos fajkompozíció és szerkezet, valamint az élőhely pannóniai és szubmediterrán fajokat észak felé közvetítő, illetve megőrző szerepe.

A társulást 15 felvétel alapján jellemzem (9. táblázat/4). A 280-380 m tsz. feletti magasságban kialakuló, változó meredekségű (10-50°) sziklafalakon D-DNy-i kitettségen található az átlag 55%-os borítottságú sziklagyep. Uralkodó fajok a *Festuca pallens* (1-3, V) *Thymus glabrescens* (1-2, V), *Astragalus onobrychis* (+2, V), *Artemisia campestris* (1-2, IV) és a *Carex humilis* (1-2, IV). Jellegzetes fajkombinációt képez a *Fumana procumbens* (IV), *Linum tenuifolium* (IV), *Hippocrepis comosa* (IV), *Teucrium montanum* (IV), *Alyssum montanum* subsp. *gmelinii* (III), *Onosma arenarium* (III), *Thesium arvense* (III), *Cleistogenes serotina* (II), *Stipa pulcherrima* (II), *Seseli osseum* (V). Ritkább színező elemek a *Festuca vaginata* agg. (I), *Minuartia glomerata* (I), *Scorzonera purpurea* (I), (s a felvételekbe be nem került *Asplenium ruta-muraria*, *Linum hirsutum* subsp. *glabrescens*, *Silene conica*). Lokális karakterfaj a *Fumana procumbens*, *Festuca vaginata* (és a felvételekben nem szereplő, de kimutatott *Scabiosa canescens*, *Gypsophila paniculata*). Mint a száraz, gyorsan felmelegedő sziklafalakon általában, a mohaszintben itt is elsősorban a zuzmók feltűnőek. Homokon a *Caldonia rangiformis*, *C. magyarica*, homokkőpadon a *Lecanora muralis*, *Physcia caesia*, *Caloplaca crenularia*, a falakon a *Squamarina cartilaginea*, *Toninia sedifolia*, *Lepraria incana*, *Physcia caesia*, *Diploschistes scruposus*, *Neofuscelia verruculifera* és a *Candelariella vitellina* jellemző, de itt-ott a *Tortella* fajok sárgászöld párnái is felbukkannak.

5.3.16. A SZŐRFÜGYEPEK

5.3.16.1. Elterjedés

Bár a szőrfű (*Nardus stricta*) nem sorolható hazánk legritkább fűfajai közé, összefüggő, önálló gyeppoltként jellemezhető állományai meglehetősen szórványosak. A faj hazai elterjedési adatai igen lassan gyűltek össze. JÁVORKA „Magyar Flórája” szerint még csak a Visegrádi-hegységben, a Bükkben, a Dunántúli-középhegységben szórványosan, Sopron, Vas megye határszéli hegyein, s Somogy megye síkján fordul elő (JÁVORKA 1925). A Mátrából elsőként HULJÁK (1933) jelzi. SOÓ (1973) szerint a fentiek mellett még megtalálható a Sátor-hegység, Tornai Karszt, Cserhát, Börzsöny, Velencei-hegység, Zala megye, Bakonyalja területén is. A legújabbban megjelent határozókönyv (SIMON 2000) megerősíti e fenti elterjedést. Időközben néhány lokális flóramunka alapján a szőrfű megtalálható a Cserhátban (Bódva- és Rakacsvölgy környékén) (PENKSZA – SALAMON 1997a, b) és a Medvesen (CSIKY 1997, 1999) is. JÁVORKA (1925) szerint magas hegyvidéki és havasi sovány legelőkön, réteken közönséges, többnyire tömegesen fordul elő, SOÓ (1973) szerint hegyvidéki szőrfűgyepek uralkodó füve (de megtalálható savanyú lápréteken, kaszálókon, hegyi réteken, mocsárréteken, hegyi lápréteken, átmeneti lápokon, forráslápokon, egyéves homoki gyepekben, erdefenyvesekben, hegyi legelőkön stb.). SIMON (2000) szerint hegyi rétek mészkérülő, társulásalkotó növénye. A szomszédos országokban, így pl. Szlovákiában is „nem meszes” szubsztráton, főleg a hegyekben

tömeges; itt boreális-szubatlantikus-európai növényként tartják számon (DOSTÁL – CERVENKA 1991).

Állományalkotóként csak a Bükkből (ZÓLYOMI 1936c), a Mátrából (ZÓLYOMI 1936c, SOÓ 1937, HARMOS – SRAMKÓ 1999), a Zempléni-hegységből (HARGITAI 1942, KOVÁCS J.A. 1995), a Visegrádi-hegységből (BOROS 1953, HORÁNSZKY 1964, KOVÁCS J.A. 1995), az Őrségből és Vas megyéből (PÓCS et al. 1958, KOVÁCS M. 1962, KOVÁCS J.A. 1995), a Tornai Karsztról (JAKUCS 1961a), Zalából és Belső-Somogyból (KOVÁCS M. 1962, BORHIDI, LÁJER ex verb., KOVÁCS J.A. 1995), a Medvesről (CSIKY 1997, 1999) jelzik. Bár a börzsönyi állományokat több helyen is megemlítik (KOVÁCS J.A. 1995, FEKETE et al. 1997, BORHIDI – SÁNTA 1999), NAGY József (ex verb.) szerint összefüggő gypet a *Nardus* itt nem képez. Hasonlóan, a Kőszegi-hegységben is inkább csak szórványos, száraz hegyi gyepek, gesztenyések, vizenyős gyepek, *Sphagnum*-os lápszemek növénye (KIRÁLY 1996). Barcs környékén a *Nardus stricta* a kevésbé gyakori fajok közé tartozik (JUHÁSZ és mtsai 1985), s legtöbbször csak kisebb csomókat, foltokat képez. Nincs elegendő információ a cserhádi, velencei-hegységi, soproni-hegységi és bakonyaljai szőrfü állományokról. A mecseki *Nardus* előfordulás bizonytalan (HORVÁT A. 1942).

5.3.16.2. Irodalmi áttekintés

A hazai szőrfűgyepek témájában az első cönológiai jellegű dolgozat ZÓLYOMI Bálinttól származik (ZÓLYOMI 1936c). ZÓLYOMI szerint a *Nardus stricta* hazánkban csak szórványosan fordul elő, és a Bükk-fennsíkron található állományokon kívül gypalkotóként csak fragmentálisan lelhető fel a Mátrában (Galyatető 960 m). A Bükk-fennsíkron készült 8 felvétel alapján a hazai szőrfűgyepeket a *Nardeto-Agrostidion tenuis* asszociációcsoportba, ezen belül pedig a *Nardetum montanum* társulás *festucetosum ovinae* szubasszociációjába sorolja. E cikk függetlenségében a mátrai élőhelyről SOÓ Rezső (a szokatlan szárazság miatt csak) egy fajlistát közöl, melynek fajkészlete mezofil gypre utal, majd a mátrai flóraművében (SOÓ 1937) megnevezi a társulást is (*Nardion strictae: Nardetum strictae*).

A Zempléni-hegység *Nardus*-os gypjeinek cönológiai elemzését elsőként HARGITAI (1942) végzi el. A mogyorósetői forrásláp menti gyepek a szerző szerint a ZÓLYOMI (1936c) által leírt *Nardetum montanum festucetosum ovinae*-hez igen közel állnak. HARGITAI ugyanakkor kiemeli, hogy a hegység szőrfűgyepjei mindig nedves helyen lépnek fel.

Ezt követően PÓCS et al. (1958) említik könyvükben, meglehetősen részletességgel az Őrségi *Nardus* uralta gyepeket. Megjegyzik, hogy a helyi acidofil *Molinietum*-ok (*Junceto-Molinietum*) gypszintjében általában a *Nardus stricta* uralkodik, mely az átmeneti lápok és acidofil magassásosok feltöltésében vesz részt. Véleményük szerint ide tartoznak a Vas megyei dombvidék, a Pilis-Visegrádi-hegység, a Mátra és az Aggteleki-karszt (Gömöri-Kavicsshát) szőrfűgyepjei, melyeket korábban *Hygro-Nardetum*-oknak is neveztek. Megállapítják, hogy az *Arrhenatheretum elatioris*-nak létezik egy savanyú talajon élő szubasszociációja is, melynek alsó gypszintjében a *Nardus stricta* jelentős szerephez jut. Ez a gypstípus főleg ligeterdők, láperdők, gyertyános-tölgyesek helyén alakul ki. A mocsár- és lápréti fajok tömeges jelenléte jól elkülöníthetővé teszi (e gypet) az egyéb szőrfü uralta társulásoktól. PÓCS et al. (1958) hangsúlyozzák továbbá, hogy a hazai sovány, mészszegény hegyirétjeink (beleértve a *Festuco ovinae-Nardetum*-ot is) a *Nardeto-Agrostidion tenuis* csoportba sorolandók. E véleményük megegyezik ZÓLYOMI (1936c) megállapításaival, abban azonban különbözik, hogy PÓCS et al. (1958) a *Hygro-Nardetum*-okat nem a *Nardeto-Agrostidion tenuis*-ba sorolnák, mint azt ZÓLYOMI tette, hanem a *Molinion coeruleae* asszociáció csoportba.

KOVÁCS Margit (1962) láprétekkel foglalkozó könyvében a *Junceto-Molinietum* szárazabb területeken előforduló *nardetosum strictae* szubasszociációjaként tárgyalja a szalafői és őriszentpéteri szőrfügyepet. Megemlíti, hogy e szubasszociációban fáciesképző lehet a *Festuca rubra* és a *Sieglingia decumbens* is. A lápréti fajok (pl. *Molinia coerulea*, *Succisa pratensis*, *Gentiana pneumonanthe*, *Veratrum album*, *Carex panicea*, *Carex umbrosa*, *Sanguisorba officinalis*, *Salix rosmarinifolia*) dominanciájából, gyakoriságából kitűnik az élőhelyek „*Hygro-Nardetum*” jellege.

A visegrádi-hegységi szőrfügyepet HORÁNSZKY (1964) részben a ZÓLYOMI (1936c) által említett *Nardeto-Festuco ovinae agrostetosum tenuis*-ba, részben pedig a PÓCS et al. (1958) által leírt *Junco-Molinietum*-ba sorolta.

A Kőszegi-hegység és környékének réttársulásait tárgyaló munkában KOVÁCS J.A. (1994) a szóban forgó területről nem jelez *Nardus*-os gyepeket. A *Nardo-Callunetea* (mészkerülő hegyi rétek), ezen belül a *Nardo-Agrostion* asszociáció csoport általános áttekintésekor, felsorolásakor KOVÁCS J.A. (1995) a *Festuco ovinae-Nardetum*-ot is megemlíti, mint a hazai leromlott talajú, mészkerülő hegyi rét-legelők társulását. A *Junco-Molinietum*-ot PÓCS et al. (1958) és KOVÁCS Margit (1962) munkái alapján *Molinio-Juncetea* asszociáció osztályba, s ezen belül a *Molinion coeruleae* asszociációcsoportba rendezi.

BORHIDI (1996), majd BORHIDI – SÁNTA (1999) a *Festuco ovinae-Nardetum*-ot (és a *Nardo-Festucetum capillatae*-t) már a *Calluno-Ulicetea* asszociáció osztályba, azon belül pedig a *Violion caninae* asszociáció csoportba sorolják. A korábban „*Hygro-Nardetum*”-ként kezelt állományokat a *Molinio-Arrhenatheretea* asszociációosztályon belül a *Molinion coeruleae* csoportban tárgyalják. A fenti rendszerezést az Ausztria és Németország növénytársulásait leíró munkák is alátámasztják (MUCINA et al. 1993, POTT 1995). E szerzők szerint Európa atlanti, szubatlanti, valamint szubkontinentális hegyvidékeinek száraz és üde szőrfügyepjei (*Nardetalia strictae*) három csoportra oszthatók: a szubatlantikus sík és hegyvidéki (*Violion caninae*), az atlantikus (*Nardo-Juncion squarrosi*), valamint a szubkontinentális magashegységi és szubalpin típusra (*Nardion strictae* vagy *Nardo-Agrostion tenuis*). A két utóbbi típus hazánkban, részben a Kárpát-medence (az Atlanti-óceántól távoli) elhelyezkedéséből fakadóan, részben pedig a megfelelő magassági régiók hiányában nem fordul elő. Így a korábbi szerzők (ZÓLYOMI 1936c, PÓCS et al. 1958, KOVÁCS J. 1995) által a *Nardetum montanum* vagy *Nardo-Agrostion tenuis* csoportba sorolt mezofil szőrfügyepjeink, a magashegységi, szubalpin fajok hiányában (*Gentiana pannonica*, *G. kochiana*, *G. punctata*, *Leontodon helveticus*, *Phyteuma betonicifolium*, *Avenula planiculmis*, *Campanula serrata*, *Homogyne alpina*, *Pseudorchis albida*, *Potentilla aurea*, *Lycopodium alpinum* stb.) és a *Violion caninae* csoporttal közös fajkészletük alapján (*Antennaria dioica*, *Botrychium lunaria*, *Coeloglossum viride*, *Hypericum maculatum*, *Euphrasia stricta*) szükségszerűen kerültek át az első típusba.

A vizenyős talajon kialakuló „*Hygronardetum*”-ok a korábbi nézetekkel szemben, BORHIDI (2001) szerint már nem a „valószínűleg igen szélesen értelmezett” *Junco-Molinietum*-ba tartoznak, hanem annak egy újonnan leírt szubkontinentális megfelelőjébe, az ún. *Nardo-Molinietum hungaricae* (Kovács 1962) Borhidi 2001-be.

5.3.16.3. Típusok és besorolásuk

A hazai irodalmat áttekintve Magyarország szőrfügyepjei két nagy csoportra oszthatók. Az első csoportot a hegyvidéki mezofil élőhelyek *Nardus*-os gyepei képezik, melyek talaja nem tőzeges, gyakran podzolosodik. Ez a társulás általában többletvízhatástól mentes, enyhébb lejtőkön alakul ki, számos alhavasi reliktum jellegű növényt őriz (pl. *Lycopodium* spp., *Botrychium* spp., *Alchemilla* spp., *Parnassia palustris*, *Gentiana* spp., *Orchis sambucina*,

Traunsteinera globosa, *Coeloglossum viride*, *Gymnadenia conopsea*). Ide tartoznak a Zempléni-hegység, a Medves, a Visegrádi-hegység, talán a Mátra szőrfügyepeinek egy része, s teljes egészében a bükki állományok.

Az irodalmi utalások (PÓCS et al. 1958, KOVÁCS M. 1962, KOVÁCS J.A. 1995, FEKETE et al. 1997, BORHIDI – SANTA 1999) szerint hazánk egyéb tájain (Aggteleki-karszt, Mátra, Visegrádi-hegység, Bakonyalja, Belső-Somogy, Vas és Zala megye) többnyire a szőrfügyepnek egy másik típusát találjuk meg, a korábban „*Hygro-Nardetum*”-okként emlegetett állományokat, melyeket újabban a *Nardo-Molinietum hungaricae nardetosum strictae* szubasszociációjaként kezelünk. E típusban a magas talajvízszintre, a tözezes talajra utalnak a lápréti fajok egy része pl. *Sanguisorba officinalis*, *Succisella inflexa*, *Succisa pratensis*, *Carex elata*, *C. umbrosa* stb. Fajkészletük kevesebb ritka, reliktum jellegű elemet tartalmaz, de ebben is találunk védett fajokat, mint az *Ophioglossum vulgatum*, *Achillea ptarmica*, *Dianthus deltooides*, *Polygonum bistorta*, *Veratrum album*, *Orchis morio*, *Platanthera bifolia*. Általában sík és dombvidéki területeken fordulnak elő.

A kétféle szőrfügyep típus elkülönülésének bizonyítására elvégeztem a Nyugat-Dunántúl (PÓCS et al. 1958, KOVÁCS M. 1962), a Bükk (ZÓLYOMI 1936c), a Zempléni-hegység (MARGITAI 1942) és a Medves (CSIKY ined.) szőrfü uralta gyepeinek többváltozós osztályozását a szintetikus tabellák konstancia értékeit figyelembe véve (31. ábra). A dendrogramon jól látszik, hogy a nyugat-dunántúli vizenyős gyepek (*Nardo-Molinietum*-ok) elválnak az északi-középhegységi félüde gyepektől. Ez utóbbi klasztermagban a montán és lápréti fajokban szegényebb medvesi szőrfü gyepek ugyan elkülönülnek a bükki és zempléni-hegységi állományoktól, de fajkészletük alapján mégis inkább ebbe a csoportba sorolhatók.

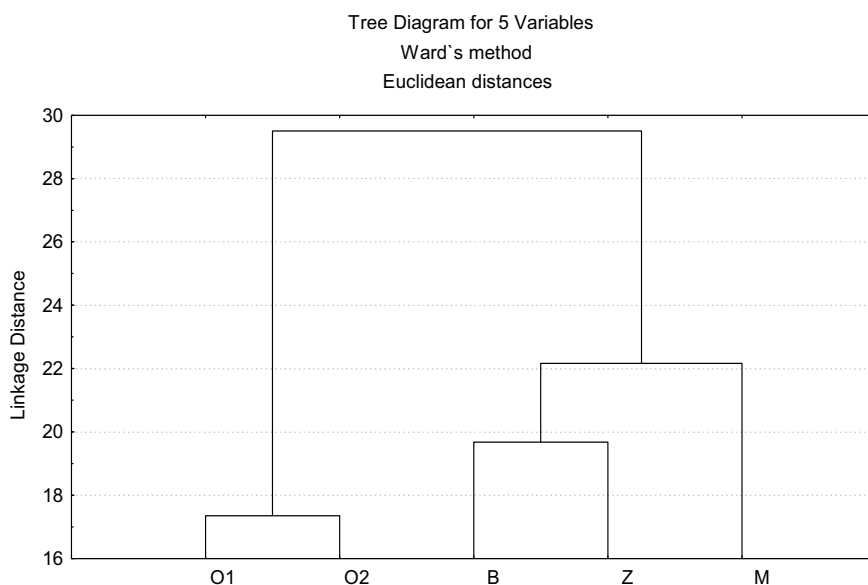
Egyes szerzők (PÓCS et al. 1958, OROIAN 1998) szerint a „*Nardetum*”-ok egy része csupán az *Arrhenatheretalia*-ba tartozó franciaperjés és veres csenkeszes hegyi rétek egy típusa, szubasszociációja (*Arrhenatherion: Arrhenatheretum elatioris* (PÓCS et al. 1958); *Cynosurion: Festuco rubrae-Agrostietum capillaris nardetosum* (OROIAN 1998)). Tény, hogy ezen állományokban magas A-D és/vagy K értékkel szerepelnek a *Festuca rubra* és *Agrostis capillaris* fajok, s mellettük relatíve magas borítási értékkel fordul elő a konstans *Nardus stricta* is. Mind ezek, mind pedig a *Nardo-Molinietum*-ok fajkészlete igen nagy részben átfed a *Festuco ovinae-Nardetum*-okkal (pl. *Thymus pulegioides*, *Polygala vulgaris*, *Antennaria dioica*, *Stellaria graminea*, *Sieglingia decumbens*, *Viola canina*, *Achillea millefolium* stb.). Ez a közös fajkészlet utal az élőhely speciális adottságaira és hasonlóságára (savanyú talaj, reduktív folyamatok), ugyanakkor megnehezíti a különböző típusú állományok elkülönítését.

Erre utalnak az aktuális terepi tapasztalatok is, miszerint az aggtelek környéki (FARKAS T. ex lit.), a zempléni-hegységi (PAPP V. G. ex lit.) és a vasi-hegyháti (KOVÁCS J.A. ex lit.) szőrfügyepnek fennmaradt állományai (az irodalmi utalásokkal szemben) inkább a mezofil, *Festuco ovinae-Nardetum* típushoz sorolhatók. A problémát feloldani látszik az a vélemény (BORHIDI 2001), miszerint a *Nardo-Molinietum*-ok szubasszociációi a *molinetosum*-tól a *nardetosum strictae*-ig egy szukcessziós sort képeznek, s az utóbbi szubasszociáció már átmenetet képez a savanyú, mezofil legelők felé.

5.3.16.4. Dinamika

Másodlagosan, erdők helyén, legeltetés hatására kialakult társulások (NYÁRÁDI 1929, PÓCS et al. 1958, MICHALCO et al. 1987). A mezofil szőrfügyepnek elsősorban juh- és lólegelőként alakultak ki (MICHALCO et al. 1987), a hygrofil gyepek pedig elsősorban marha-legelőként és kaszált réteken. A juhok ui. a vizes réteket elkerülik, míg a marhák jól túriak, s kaszálóknak is a nedves, üde rétek a legjobbak (N. NAGYVÁTHY 1984).

- 31. ábra** Szórfű uralta gyepek osztályozása konstanciaértékek alapján. Rövidítések: **B**: Bükk-fennsík (ZÓLYOMI 1936b felvételei alapján); **M**: Medves-Ajnácskői-hg. (CSIKY ined., 25. táblázat); **O1**: Órség (PÓCS et al. 1958 felvételei alapján); **O2**: Órség (KOVÁCS 1962 felvételei alapján); **Z**: Zempléni-hg. (HARGITAI 1943 felvételei alapján)

Jellemző rájuk, hogy az erdőirtás után, a talaj felső rétegében a talajvízszint megemelkedik, reduktív körülmények alakulnak ki. A legelő állatok taposása hatására a talaj tömörödik, s mindezek eredményeként erősen kisavanyodik. Hazánk nagy részén, az extenzív állattartás megszűnése, visszaszorulása miatt a szórfűgyepek eltűnőben vannak (pl. Zempléni-hegység, Mátra, Órség). A mesterségesen fenntartott feltételek, a legeltetés megszűntével megindul a visszaerdősülés, legtöbbször *Betula pendula*-val. Egyes kutatók szerint (KOVÁCS J. A., BODONCZI L. ex verb.) a nyugat-dunántúli és bakonyaljai állományok a legeltetés, taposás, kaszálás hiányában ma már csak töredékeikben maradtak fenn, így fajkészletük is jelentősen erodálódott. Az aggteleki gyepek többsége is csak fragmentumokként kezelhetők (FARKAS T. ex lit.), hiszen kiterjedésük általában csupán néhány négyzetméter. Bár a zempléni-hegységi állományok közt nem ritkák a 100 m²-es gyepfoltok sem, az aggtelekiekhez hasonlóan gondot okoz a csarabosoktól való elkülönítésük (PAPP V. G. ex lit.). A fajgazdag szórfűgyepek itt is ritkák. Jobb fajoknak számítanak az *Alchemilla* spp., *Antennaria dioica* és a *Carex pilulifera*.

Viszonylag nagyobb, életképes állományok maradtak még fenn a Bükkben, a Medvesen és Belső-Somogy területén. Gyepjeik általában felszakadozottak, szobányi, tenispályányi foltokként mozaikolnak hegyi kaszálóréttekkel, legelőgyepekkel.

Fennmaradásuk érdekében fontossá vált néhány monitorozandó terület (site) kiválasztása, ahol megfelelő kezelés mellett e speciális gyepársulás fenntartható.

5.3.16.5. A Medves-fennsík környékének szőrűgyepjei

A Nógrád-Gömöri bazaltvidék földrajzi helyzetéből, s viszonylag alacsony tengerszint feletti magasságából adódóan nem tartozik a *Nardus stricta* „megszokottnak” vélt élőhelyeihez. Ennek ellenére egykor nagy kiterjedésben fordult elő a Medves-fennsíkon (MÁRTON FERENC ex verb.). Itteni tömeges előfordulásai annál is feltűnőbbek, minthogy a területtől északra, legközelebb fekvő (magasabb) hegységekben is csak ritkán alakulnak ki ún. *Nardetum*-ok (HENDRYCH – KRÍSA 1960).

A Medves-fennsík, Szilvaskő illetve Pogányvár platóján kifejlődött szőrűgyeppek nagy része eltűnőben, pusztulóban van. Élőhelyükön egykor gyertyános-tölgyesek, szubmontán bükkösök lehettek, majd ezek kiirtása után, kaszálás és legeltetés hatására jöttek létre e gyeppek. Napjainkban a Pogányvár platóját már nem legeltetik, a visszaerdősülés igen látványos, így a szőrűgyeppek maradvány foltjainak sorsa (úgy tűnik) megpecsételődött. A szilvaskő melletti szobányi szőrűgyepet bár legeltetik, kicsiny kiterjedése miatt igen sérülékeny. E gyepfoltról (tulajdonosa, GAVÁCS Sándor 85 éves helyi lakos elmondása szerint) tudjuk, hogy a TSZ-esítés előtt kisparcellás szántóként kezelték, majd ezt követően tehének számára legelő területként tartották fenn. A szőrűgyep ez idő alatt alakult ki.

Legjobb állapotnak a medves-fennsíki állományok örvendenek, ezek közül is leginkább a hazai oldal gyepjei. A róna-pusztai (Szlovákia) szőrűfűves legelőn már csak elszórtan találunk *Nardus stricta*-t. A Leégett-Medves és a Gyökeres környékén nagyobb, viszonylag ép állományokat ismerek, melyek védett fajokat is őriznek (pl. *Orchis morio*, *Platanthera bifolia*, *Dianthus deltooides*). A területet jelenleg is legeltetik, így a fennmaradás esélye jónak mondható. A szőrűgyepeket nyíresek, mezofil fiatalosok, franciaperje rétek, sovány hegyi rétek és kaszálók övezik.

A társulás jellemzését öt felvétel alapján végeztem (9. táblázat/5). A helyi szőrűgyeppek szerkezetüket tekintve az év nagy részében egyszintesek. Koranyáron és ősszel egy laza, magasabb szint is képződhet (pl. *Lychnis flos-cuculi*, *Poa angustifolia*, *Juncus conglomeratus*, *Platanthera bifolia*, *Senecio sylvaticus*).

A gyepben uralkodik a *Nardus stricta* (2-5, V), sűrű, fészekszerűen összehajló csomói közt kisebb foltokat képezhet a *Danthonia decumbens* (1, I), a *Juncus conglomeratus* (+1, III). Szálanként fordul elő itt a *Dianthus deltooides* (+1, II), *Stellaria graminea* (+2, II), *Platanthera bifolia* (+, I), *Briza media* (+1, V) (s a felvételekben nem szereplő *Potentilla erecta*, *Polygala vulgaris*). A *Nardus* csomókat itt-ott hangyabolyok szakítják meg, mindig száraz tetejükön és oldalukon fejlődnek a *Festuca rubra* (III) és *Festuca heterophylla* (1-3, IV) tövei, de itt él az *Agrostis capillaris* (2-3, V), a *Thymus pulegioides* (+1, IV) (és a felvételekben nem szereplő *Antennaria dioica*) is.

Mint hazánkban ritka és az Északi-középhegységre jellemző társulás (JAKUCS 1961a), védelemre érdemes, fenntartása érdekében további vizsgálata szükséges (talajviszonyok, mintázat és szerkezeti elemzés, dinamika stb.).

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Deskriptív jellegű dolgozatában a szerző növényföldrajzi alapon igyekszik tisztázni egy korábban sokféleképpen megragadott északi-középhegységi (*matricum*-i) tájegység, a Nógrád-Gömöri bazaltvidék (Szlovákiában Cerová Vrchovina, Magyarországon Karancs- és Medvesvidék) határvonalát. A lehatárolást a bazalt előfordulására koncentrálva, az országhatároktól függetlenül végzi el.

Szerző megállapítja, hogy az így kijelölt bazaltvidék két növényföldrajzi alegységre bontható: a Karancs hegységre és a Medves-Ajnácskői-hegységre. Összefoglalja a vizsgálati terület flórájával kapcsolatos legfontosabb információkat. Összeállítja a bazaltvidék bibliográfiáját, (saját és irodalmi adatok alapján a) flóralistáját és kimutatja, hogy a vizsgálati terület 1312 edényes növénytaxonja közül 268 csak a Medves-Ajnácskői-hegységben, 27 pedig csak a Karancs hegységben fordul elő. A közös taxonok száma 1017, azaz a flórának mintegy 22%-a differenciális faj. A két növényföldrajzi alegység flórája közötti különbség elsősorban az alapközetben, s a geomorfológiában mutatkozó eltérésekkel magyarázható. A Karancs hegység felszíne 300 m tsz. felett már többnyire domború (andezit lakkolit), míg a Medves-Ajnácskői-hegységben az 500 m tsz. feletti magasságokban is a homorú és fennsík jellegű felületek uralkodnak. Ez utóbbi területen a bazalt alapközet gyakoriságának köszönhetően nagy kiterjedésben találunk természetes eredetű sziklafalakat és kőtengereket.

A bazaltvidék a szomszédos, alacsonyabb fekvésű tájegységektől (Litke-Etesi dombság, Heves-Borsodi dombság) elsősorban a szilikátszikla-lakó (pl. *Asplenium septentrionale*, *Spiraea media*) és a montán növényfajok jelenlétében (pl. *Veronica montana*, *Rosa x reversa*) különbözik. A környék magasabb fekvésű, szilikátsziklákban bővelkedő hegységeitől viszont az oligocén kori meszes homokkősziklákhöz és környékükhöz kötődő növények (pl. *Fumana procumbens*, *Mimuartia glomerata*, *Linum hirsutum* ssp. *glabrescens*, *Festuca vaginata*), valamint bizonyos szubmediterrán jellegű fajok (pl. *Orchis simia*) jelenléte különíti el. Szerző felhívja a figyelmet arra, hogy a vizsgálati területen, de a tágabb térségben is a korábbi megítéléshez képest feltűnően nagyobb a középdunai flóraválasztó vonalától DNy-ra elterjedtebb fajok száma (pl. *Allium moschatum*, *Carex fritschii*, *Hepatica nobilis*, *Ornithogalum sphaerocarpum*). E fajok többsége azonban sehol sem tömeges, viszonylag ritkán fordulnak elő együtt egy társulás állományán belül.

A flóralista és a Szlovákiában (FERÁKOVÁ et al. 2001), valamint hazánkban érvényes védett fajok listája (Magyar Közlöny 2001) alapján kiderül, hogy a bazaltvidéken mintegy 328 taxon élvez védelmet valamelyik ország területén (259 Szlovákiában, 143 Magyarországon). Minthogy Szlovákia döntő része montán régióba esik, ugyanakkor Magyarország nagyrésze a síksági régióban található, nem tűnik meglepőnek, hogy a bazaltvidéken csak Magyarországon védett taxonok 42%-a montán jellegű, míg a csak Szlovákiában védettek 30%-át gyom jellegű fajként tartják számon hazánkban. Megkérdőjelezi a nemzetközi szintű természetvédelem hatékonyságát az a tény, hogy 53 olyan taxon található a bazaltvidéken, amelyik olyan ország területén fordul elő, ahol éppen nem élvez törvényes védelmet.

Tájtörténeti fejezeteiben a szerző vegetációtörténeti szempontból elsőként dolgozza fel a helyi okiratokat. A vizsgálatok során kiderül, hogy a 18-19. századi irodalom több esetben megemlékezik a cser, a tölgy és a bükk bazaltvidéki jelenlétéről. A Medves esetében már összefüggő, nagyobb állományokban termő bükkösökről is olvashatunk. A rézkori és kora középkori várak építése és használata a legkorábbi emberi hatások között említhetők. E bolygatások ellenére elmondható, hogy az őshonosnak tartott fajok tekintetében e várhegyek a leggazdagabb flórájú és vegetációjú területek közé sorolhatók. A 18-19. század végére az erdőterületek aránya jelentősen csökkent, amely sajátos természeti adottságokkal és a feudális

viszonyokkal hozható összefüggésbe. Az erdőkiélés igen intenzív és szabályozatlan volt (legeltetés, makkoltatás). A növekvő takarmány és termőföld szükséglet miatt egyre több erdőt irtottak ki, amely katasztrofális eróziós károkat okozott. A kopárosodással egyidőben, az alföldi birkák hajtásával a homoki fajok (pl. *Festuca vaginata*, *Silene conica*) behurcolása is megkezdődött. A 19. század második fele az iparosodás fellendülésének kezdeti korszaka. A területfoglalás, az ipari faigény újabb, természetközeli élőhelyek pusztulását okozta. Megkezdődött a tájidegen fafajok szakszerű telepítése is (pl. akác, erdeifenyő). A 20. század második felére az ipari létesítmények veszteségekké váltak, s a megerősödő természetvédelem hatására nagy területek váltak védetté. A tájhasználat megváltozásával azonban újabb invázorok jelentek meg a bazaltvidéken (pl. *Solidago spp.*, *Fallopia spp.*, *Aster spp.*)

A bazaltvidék természetközeli vegetációjának klasszikus cönológiai módszerekkel történő vizsgálata kapcsán a szerző számos társulás jelenlétéről tudósít, amelyek közül tizenhetet részletesen is jellemez (*Waldsteinio-Spiraeetum mediae*, *Aegopodio-alnetum*, *Carici pilosae-Carpinetum*, *Scolopendrio-Fraxinetum*, *Melittio-Fagetum*, *Luzulo nemorosae-Fagetum sylvaticae*, *Deschampsio flexuosae-Quercetum sessiliflorae*, *Sorbo-Quercetum petraeae*, *Quercetum petraeae-cerris*, *Epipactio microphyllae-Quercetum pubescentis*, *Genisto pilosae-Quercetum petraeae*, *Tilio-Fraxinetum excelsioris*, *Corno-Quercetum pubescentis*, *Festuco ovinae-Nardetum*, *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae*, *Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae*, *Cleistogeni-Festucetum pallentis*). A Tapolcai-medence bazaltkúpjain végzett kutatások alapján kimutatja a Kárpát-medencéből ezidáig nem ismert *Alyssa saxatilis-Festucetum pallentis* nevű szilikátsziklai társulást. A vizsgálati terület délies lejtésű, enyhén meszes talajú oldalairól, *Epipactio microphyllae-Quercetum pubescentis* néven leírja az alacsony növekedésű, laza lombkoronaszinttel jellemezhető, helyi, „nőszőfüves” molyhóstölgyeseket. Leírja és jellemzi az oligocén kori meszes homokkő kibúvások sziklagyepjeit (*Cleistogeni-Festucetum pallentis*) is.

A helyi, patakparti égeresek kapcsán részletesen jellemzi a *Cardamine glanduligera* élőhelyi preferenciáját, s megállapítja, hogy egy korábbi földrajzi rasszból levezetett, ún. *precarpaticum*-ként definiált hatás (amely az égerligetekben a montán, kárpáti fajok megjelenésében fejeződik ki) hazánkban a Karancs hegységtől a Medves-Ajnácskői-hegységen, a Heves-Borsodi dombságon, az Aggteleki-karszton, a Putnoki-dombságon keresztül a Zempléni-hegységig érződik.

A dolgozatban helyesbítésre kerül néhány korábbi társulástani adat, miszerint *Tilio-Fraxinetum excelsioris* csak a Medves-Ajnácskői-hegységben fordul elő (bazalton), *Waldsteinio-Spiraeetum mediae* pedig a Karancs hegységben (andeziten) csak a szlovák oldalon került elő. A sziklai cserjések kapcsán kiderül, hogy bazaltsziklákon a szukcesszió feltételezett iránya a korábban megállapítottakkal ellentétben nem az *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae* → *Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae* → *Waldsteinio-Spiraeetum* irányban a legvalószínűbb. Az új hipotézis szerint (fajkészlet hasonlósága alapján, a bazaltvidéken) a cserjések legtöbbször a sziklahasadék gyepekből közvetlenül fejlődhetnek sziklai cserjéssé.

7. SUMMARY

Adopting a phytogeographical perspective in his descriptive study, the author seeks to clarify the borders of the Nógrád-Gömör basalt area, a territory in the North Hungarian Mountains (called Cerová vrchovina in Slovakia, and Karancs-Medves area in Hungary; *Matricum*) that had previously been described from a variety of standpoints. The study defines

the fitogeographical borders regardless of state borders, concentrating purely on the presence of basalt.

The author affirms that the basalt area defined in this way can further be divided into two phytogeographical sub-units: the Karancs Mountains and the Medves-Ajnácskő Mountains. He gives a round-up of the most important facts concerning the flora of the study area. He sets up the bibliography and flora list (based on both literary data and his own) relevant to the basalt area, and demonstrates that of the 1312 vascular plant taxons of the study area 268 can only be found in the Medves-Ajnácskő mountains, and 27 in the Karancs mountains. The number of common taxons is 1017, meaning that some 22% of the flora consist of differential species. The differences between the the flora of the two phytogeographical sub-units can be explained mainly by apparent differences in the bed rock and geomorphology. The surface of the Karancs mountains 300 ms above sea level is already dominantly convex (andesite laccolite), while the dominant surface forms in the Medves-Ajnácskő mountains 500 ms above sea level are concave and plateau-like forms. As to the latter area, we find extensive natural rock walls and boulder screes thanks to the widespread presence of basalt.

The basalt area is distinguished from the neighbouring, lower landscapes (Litke-Etes hills, Heves-Borsod hills) essentially by the presence of siliceous rock-dweller (e.g. *Asplenium septentrionale*, *Spiraea media*) and mountainous (eg. *Veronica montana*, *Rosa x reversa*) plant species. However, it also differs from the surrounding higher lands abounding in siliceous rock in the presence of species attached to calciferous Oligocene sandstone and its surroundings (e.g. *Fumana procumbens*, *Minuartia glomerata*, *Linum hirsutum* ssp. *glabrescens*, *Festuca vaginata*), as well as certain submediterranean species (eg. *Orchis simia*). The author underlines that the study area has a number of species (e.g. *Allium moschatum*, *Carex fritschii*, *Hepatica nobilis*, *Ornithogalum sphaerocarpum*) normally widespread South-West of the Central-Danubian flora boundary (ZÓLYOMI 1942). The number of these species actually significantly exceeds former estimations. The majority of these species cannot be found in large number, and they scarcely show up together within the range of one stand.

On the basis of the flora list and the list of presently protected species in Slovakia (FERÁKOVÁ et al. 2001) and Hungary (Magyar Közlöny 2001) it turns out that some 328 taxons of the basalt area enjoy protection in either country (259 in Slovakia, 143 in Hungary). Being that the dominant part of Slovakia falls in the mountainous region, while the great part of Hungary is in a plain region, it is not surprising that 42% of the taxons of the basalt area only protected in Hungary are characteristically mountainous, whereas 30% of the taxons only protected in Slovakia is categorised as weed in Hungary. The fact that 53 taxons of the area are found in the country where they are actually not protected by law raises serious questions regarding the efficiency of international nature conservation.

In the chapters addressing landscape history, the author is the first to work up local documents from the perspective of vegetation history. It turns out from the study that the 18th and 19th century literature makes several mentions of the presence of turkey oak, oak, and beech in the basalt area. In the case of the Medves we can already read about large and uninterrupted areas of beech woods. The building and use of castles in the Copper Age and in the early Middle Age are considered as the earliest human influences. Despite these disturbances we can state that the castle hills are classified among the areas having the richest flora and vegetation from the perspective of native species. The proportion of woodland surfaces had remarkably decreased by the 18th and 19th centuries, a fact that resulted from the particular natural characteristics and feudal conditions. Forest management was rather intense and uncontrolled (grazing, feeding swine on mast). More and more forests were cut down because of the growing demand for farmland and forage, causing devastating erosion damage. As the landscape was becoming more

and more barren, shepherds from the plains began to bring in species of sandy steppes (e.g. *Festuca vaginata*, *Silene conica*). Industrial activity boomed in the second part of the 19th century. The occupation of land combined with an industrial demand for wood brought the destruction of further natural habitats. Systematic plantation of foreign tree species began, too (e.g. black locust, pine). By the second half of the 20th century industrial constructions became loss-making, and large areas became protected with the growing influence of nature conservation. Interestingly, the change of landscape use only caused further invaders to appear in the basalt area (e.g. *Solidago spp.*, *Fallopia spp.*, *Aster spp.*)

Examining the seminatural vegetation of the basalt area through classical phytocoenological methods, the author reports the presence of several associations, and gives a detailed description of 17 of these. (*Waldsteinio-Spiraeetum mediae*, *Aegopodio-alnetum*, *Carici pilosae-Carpinetum*, *Scolopendrio-Fraxinetum*, *Melittio-Fagetum*, *Luzulo nemorosae-Fagetum sylvaticae*, *Deschampsio flexuosae-Quercetum sessiliflorae*, *Sorbo-Quercetum petraeae*, *Quercetum petraeae-cerris*, *Epipactio microphyllae-Quercetum pubescentis*, *Genisto pilosae-Quercetum petraeae*, *Tilio-Farxinetum excelsioris*, *Corno-Quercetum pubescentis*, *Festuco ovinae-Nardetum*, *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae*, *Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae*, *Cleistogeni-Festucetum pallentis*). Based on research carried out at the basalt cones in the Tapolca basin, he brings up evidence of a siliceous rock association called *Alyssosaxatilis-Festucetum pallentis*, not yet discovered in the Carpathian basin, so far. On the moderately calciferous south slopes of the research area, he describes the local xerothermophilous oak wood (*Epipactio microphyllae-Quercetum pubescentis*), this characteristically short-growing forest association, with an opened canopy. He also describes and analyses the dry rocky grassland of the calciferous oligocene sandstone surfaces (*Cleistogeni-Festucetum pallentis*).

Talking about the local alder woods, the author describes in detail the habitat preferences of the *Cardamine glanduligera*, and affirms that an influence derived from an earlier geographical race, also defined as a so-called *precarpaticum* (manifested in the alder groves by the appearance of mountainous and Carpathian species) can be felt in Hungary from the Karancs mountains through the Medves-Ajnácskő Mountains, the Heves-Borsod Hills, the Aggtelek-Karst, the Putnok-hills as far as the Zemplén mountains.

A few former syntaxonomical data have been rectified in the study, now suggesting that the *Tilio-Farxinetum excelsioris* can only be found in the Medves-Ajnácskő mountains (on basalt), and the *Waldsteinio-Spiraeetum mediae* can be found in the Karancs mountains (on andesite) only on the Slovak side. As to rocky scrub (*Waldsteinio-Spiraeetum mediae*), it is demonstrated that the assumed direction of succession on basalt rocks is most likely not *Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae* → *Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae* → *Waldsteinio-Spiraeetum* in contrast to earlier assumptions. According to the new hypothesis (in the basalt area, based on similarity of range of species) scrubs are most likely to turn into rocky scrubs directly from fern-rich crevice vegetation.

8. IRODALOM

- ANDREÁNSZKY G. (1954): Ösnövénytan. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ASCHERSON, P. – GRAEBNER, P. (1934): Synopsis der Mitteleuropäischen Flora **12**(2). – Verlag von Gebrüder Borntraeger, Leipzig, 640 pp.
- BAGI I. (1997): A vegetációtérképezés elméleti kérdései. – Kandidátusi értekezés, József Attila Tudományegyetem, Növénytani Tanszék, Szeged.
- BAGI I. (2000): A *Cleistogenes serotina* inváziójának dokumentumai a Kiskunsági Nemzeti Park „Fülöpházi homokbuckák” UNESCO bioszféra-rezervátum magterületein, 1975-1999. In: VIRÁGH K. – KUN A. (szerk.): Vegetáció és dinamizmus, a 70 éves Fekete Gábort köszöntik tanítványai, barátai és munkatársai. – MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete, Vácrátót, pp.: 147-156.
- BAGI I. – SZIGETVÁRI CS. (1996): A *Cleistogenes serotina*, késeiperje elterjedési mintázata a Kiskunsági Nemzeti Parkban. – Bot. Közl. **83**: 177.
- BAGI I. – VARGA CS. (1994): A *Cleistogenes serotina* cönológiai vizsgálata a Kiskunsági Nemzeti Park fülöpházi homokterületein. – Bot. Közl. **81**: 249-250.
- BAJZÁTH J. (1999): Sztjepp vagy tundra? Dryas-flóra Magyarországon. – Élet és Tudomány **54**(26): 808-810.
- BALÁZS, P. (1996): Jelsiny Cerovej vrchoviny (Fytocenologická charakteristika). – Ochrana prírody **14**: 29-39.
- BALÁZS P. (2000): Néhány, Szlovákia és Magyarország területén is védett növénytaxon a Karancs, a Medves és a Cerová Vrochina területén. - Nógrádi Értékekért **1**(1): 57-58.
- BÁNKY GY. (1955): Javaslatok a Mátra állományainak megjavítására. – Erdészeti Kutatások **1**: 35-47.
- BARTHA Cs. (1997): Florisztikai adatok a Hangony-völgyből. – Kitaibelia **2**(1): 69-71.
- BARTHA D. – KEVEY B. – MORSCHHAUSER T. – PÓCS T. (1995): Hazai erdőtársulásaink. – Tilia **1**: 8-85.
- BARTHA D. (szerk.) (1994): A Kőszegi-hegység vegetációja. – EFE, Sopron.
- BARTHA D. – MÁTYÁS CS. (1995): Erdei fa- és cserjefajok előfordulása Magyarországon. – Sopron, 223 pp.
- BEHRE, K-E. (1988): The role of man in European vegetation history. In: HUNTLEY, B. - WEBB, T. (eds.): Vegetation History. – Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London.
- BERTOVIÁ, L. (1984): Flóra Slovenska IV/1. Angiospermophytina, Dicotyledonopsida, Sapindales-Cornales. – VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava.
- BERTOVIÁ, L. (1985): Flóra Slovenska IV/2. Angiospermophytina, Dicotyledonopsida, Rubiales-Saxifragales. – VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 320 pp.
- BERTOVIÁ, L. (1988): Flóra Slovenska IV/4. Angiospermophytina, Dicotyledonopsida, Fabales-Convolvulales. – VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava.
- BÍRÓ M. – MOLNÁR Zs. (1998): A Duna-Tisza köze homokbuckásainak tájtípusai, azok kiterjedése, növényzete és tájtörténete a 18. századtól. In: FRISNYÁK S. (szerk.): Történeti Földrajzi Tanulmányok 5. – Nyíregyháza, 34 pp.

- BOKOR P. (1990): A bazaltos tanúhegyeink kialakulásának rekonstrukciója. – A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei VII. Természettudományok **2**: 145-164.
- BOKOR P. (1994): A dunántúli bazaltvulkanizmus általános jellemzői. – Földr. Ért. **43**(1-2): 7-27.
- BORBÁS V. (1875): Adalékok Közép-Magyarország flórájához (Társulati üyek). – T.T.K. **7**: 131-133.
- BORBÁS V. (1876): Újabb jelenségek a magyar flórában. – Math. Term. Tud. Közl. **12**: 75-88.
- BORBÁS V. (1877): Dr. Haynald L. érsek herbáriumának harasztfélői (Újabb adatok a magyar Pteridographia ismeretéhez). – Math. Term. Tud. Közl. **14**: 437-458.
- BORBÁS V. (1878a): Vizsgálatok a hazai *Arabisek* és egyéb *Cruciferák* körül. – Math. Term. Tud. Közl. **15**: 145-212.
- BORBÁS V. (1878b): Floristicai közlemények a Magy. Tud. Akadémia által támogatott botanikai kutatásaimról. – Math. Term. Tud. Közl. **15**: 265-372.
- BORBÁS V. (1879a): Floristicai adatok különös tekintettel a *Roripákra*. – Értekezések a Természettudományok köréből, **9**(15): 3-64.
- BORBÁS V. (1879b): A hazai *Epilobiumok* ismeretéhez. – Értekezések a Természettudományok köréből, **9**(16): 3-29.
- BORBÁS V. (1881): A Magyar Birodalom vadon termő rózsái monographiájának kísérlete. – Math. Term. Tud. Közl. **16**: 305-560.
- BORBÁS V. (1894): A hazai vajfüvekről. Die Galeopsidibus Hungariae. – Term. Füz. **17**(1-2): 61-74.
- BORBÁS V. (1900): A Balaton flórája (A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei I.), Budapest, 429 pp.
- BORBÁS, V. (1904): Revisio Knautiarum. – Delectus Seminum in Horto Botanico Universitatis Litterarum Franciscosephinae, Anno 1904. Permutandi Causa Collectorum et Hortis Botanicis Omnibus Oblatorum, Kolosvárini, pp.: 5-94.
- BORHIDI, A. (1961): Klimadiagramme und klimazonale Karte Ungarns. – Ann. Univ. Budapest, Ser. Biol. **4**: 21-50.
- BORHIDI A. (1984): A Zselic erdei. – Dunántúli Dolgozatok. Term. Tud. Sor. **4**: 3-145.
- BORHIDI A. (1993): A magyar flóra szociális magatartás típusai, természetességi és relatív ökológiai értékszámai. Social behaviour types of the hungarian flora, its naturalness and relativ ecological indicator values. – A Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Természetvédelmi Hivatala és a Janus Pannonius Tudományegyetem Kiadványa, Pécs, 93 pp.
- BORHIDI, A. (1996): Critical revision of the Hungarian Plant Communities. - Janus Pannonius University, Pécs, 138 pp.
- BORHIDI A. (2001): Új szüntaxonok Magyarország vegetációjában, vízi és mocsári növénytársulások áttekintése. In: FODOR I. – TÓTH J. – WILHELM Z. (szerk.): Ember és környezet – Elmélet, gyakorlat, Tiszteletkötet Lehmann Antal Professzor Úr 65. születésnapjára. – Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Földrajzi Intézet, Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság, Pécs, pp.: 73-93.
- BORHIDI A. – CSETE S. – CSIKY J. – KEVEY B. – MORSCHHAUSER T. – SALAMON A. É. (2000): Bioindikáció és természetesség a növénytársulásokban. In: VIRÁGH K. – KUN A. (szerk.): Vegetáció és dinamizmus. A 70 éves Fekete Gábort köszöntik tanítványai, barátai és munkatársai. – MTA ÖBKI, Vácrátót, pp. 159-194.

- BORHIDI A. – SÁNTA A. (szerk.) (1999): Vörös könyv Magyarország növénytársulásairól 1-2. – A KöM Természetvédelmi Hivatalának Tanulmánykötetei 6. – TermészetBúvár Alapítvány Kiadó, Budapest.
- BOROS Á. (1936): Terepnapló (mscr.).
- BOROS Á. (1953): A Pilis hegység növényföldrajza. – Földr. Ért. **2**: 370-385.
- BOROS Á. (1958): A magyar puszta növényzetének származása. – Földr. Ért. **7**: 33-52.
- BOROVSKY S. (szerk.) (1987): Magyarország vármegyéi és városai. Nógrád vármegye. – Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, Petőfi Nyomda, Kecskemét, 748 pp.
- BÖLÖNI J. (1999): Madárbirs fajok – *Cotoneaster* spp. (In: BARTHA D. (szerk.): Magyarország ritka fa- és cserjefajai I. – Tilia **7**: 193-232.
- BÖLÖNI J. – NAGY J. (1999): Szirti gyöngyvessző – *Spiraea media* (In: BARTHA D. (szerk.): Magyarország ritka fa- és cserjefajai I. – Tilia **7**: 170-181.
- BRANDES, D. (1996): Burgruinen als Habitatsinseln Ihre Flora und Vegetation sowie die Bedeutung für Sukzessionsforschung und Naturschutz dargestellt unter besonderer Berücksichtigung der Burgruinen des Harzgebietes. – Braunschw. Naturkd. Schr. **5**(1): 125-163.
- BRAUN-BLANQUET, J. (1928): Pflanzensoziologie. – Julius Springer Verlag, Berlin, 330 pp.
- BUTZER, K. W. (1986): A földfelszín formakincse. – Gondolat, Budapest.
- BÜTTNER, V. – WEYKAM, S. (1993): Fine root dynamics in a late-successional oak-beech stand. – Scripta Geobot. **21**: 97-99.
- CEROVSKY, J. et al. (1999): Cervená kniha 5. Ohrozených a vzácných druhov rastlín a zivocíchov SR a CR. Vyssie rastliny. – Priroda, Bratislava, 453 pp.
- CHYTRY, M. (1991): Phytosociological notes on the xerophilous oak forest with *Genista pilosa* in south-western Moravia. – Preslia **63**: 193-204.
- CHYTRY, M. (1997): Thermophilous Oak Forests in the Czech Republic: Syntaxonomical Revision of the Quercetalia pubescenti-petraeae. – Folia Geobot. Phytotax. **32**: 221-258.
- CHYTRY, M. – KUCERA, T. – KOCI, M. (eds.) (2001): Katalog biotopu Ceske republiky. – Agentura ochrany přírody a krajiny CR, Praha.
- CHYTRY, M. – MUCINA, L. – VICHEREK, J. – POKORNY-STRUDL, M. – STRUDL, M. – KOÓ, A. J. et MAGLOCKY, S. (1997): Die Pflanzengesellschaften der westpannonischen Zwergstrauchheiden und azidophielen Trockenrasen. – Dissertationes Botanicae **277**: 1-108.
- CSAPODY, I. (1964): Die Waldgesellschaften der Soproner Berglandes. – Acta Bot. Hung. **10**(1-2): 43-85.
- CSIKY J. (1997): Adatok a Medves környéki bazaltvidék növényvilágáról. – Kitaibelia **2**(1): 78-83.
- CSIKY J. (1998a): A *Dentaria glandulosa* W. et K. cönológiai vizsgálata a Medves-fennsíkon – Bot. Közl. **85**(1-2): 169-170.
- CSIKY J. (1998b): Adatok a Karancs hegység növényvilágához. – Kitaibelia **3**(1): 131-135.
- CSIKY J. (1999): Adatok a Karancs és a Medves flórájához. – Kitaibelia **4**(1): 37-42.
- CSIKY J. (2000): Újabb adatok a Karancs, a Medves és a Cerová Vrchovina flórájához. – Kitaibelia **5**(1): 195-200.
- CSIKY J. (2002): A Nógrád-Gömöri bazaltvidék flórája és vegetációja. – PhD értekezés, Pécsi Tudományegyetem TTK Biológiai Intézet Növénytani Tanszék, Pécs.

- CSIKY J. – JUDIK B. (1998): Az *Orchis simia* LAM. előfordulása az Északi-középhegységben. – *Kitaibelia* **3**(1): 129-130.
- CSIKY, J. – KEVEY, B. – BORHIDI, A. (2001): Block forest (*Rosa pendulinae*-*Tilietum cordatae*), a new forest community of the Carpathian Basin (Cerová vrchovina, Slovakia). – *Acta Bot. Hung.* **43**(1-2): 95-125.
- CSIKY J. – KÓBOR I. (2001): Újabb adatok a Nógrád-Gömöri bazaltvidék (Karancs, Medves, Cerová Vrchovina) flórájához. – *Kitaibelia* **6**(2): 281-289.
- CSIKY J. – SULYOK J. – SCHMOTZER A. (1999): Adatok a Salgótarján körüli oligocén kori homokkő flórájához. – *Kitaibelia* **4**(1): 55-63.
- DANCZA, I. – PÁL, R. – CSIKY, J. (2002): Zönologische Untersuchungen über die auf Bahngeländen vorkommenden *Tribulus terrestris*-Unkraugesellschaften in Ungarn. – *Zeitschrift für Pflanzenkrankheiten und Pflanzenschutz* **18**: 159-166.
- DEBRECZY Zs. (1981): Növényvilág a Balaton körül. In: ILLÉS I. (szerk.): Tavunk, a Balaton. – *Natura*, pp.: 75-121.
- DIERSCHKE, H. (1985): Anthropogenous areal extension of central European woody species on the British Isles and its significance for the judgement of the present potential natural vegetation. – *Vegetatio* **59**: 171-175.
- DOMIN, K. (1933): Nový druh lnu (*Linum pannonicum* KERNER) pro Československo. – *Veda Prir.* **14**: 182-183.
- DOMIN, K. (1939): Všeobecné poznámky o vegetaci některých krajů jižního Slovenska. – *Veda Prir.* **19**: 245-254.
- DORNYAI B. (1925): Salgótarján vidékének szépségeiről. – *Salgótarjáni Almanach (A Munka Naptára)*, pp.: 26-41.
- DORNYAI B. (1928): Salgótarján történetéhez. – Turul-nyomda Rt., Salgótarján, 20 pp.
- DORNYAI B. (1936): Florisztikai adatok Salgótarján és környéke ismeretéhez. – *Salgótarjáni Könyvek* **6**: 1-14.
- DORNYAI B. (1937): A dió és a gesztenye salgótarjáni őshonosságához. – *Salgótarjáni Könyvek* **7**: 1-5.
- DOSTÁL, J. (1989): Nová Kvetena CSSR 1. – *Academia Praha*, 356 pp.
- DOSTÁL, J. – CERVENKA, M. (1991): Velký kluc na určovanie vyšších rastlín I-II. – *Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo*, Bratislava.
- DREXLER SZ. – LANGA J. (1995): A Szilvaskő, a Boszorkánykő és környéküknek élővilága (mscr.).
- ESZTERHÁS I (2000): A Medves vidék fumarola- és konzekvenciabarlangjai. – *Nógrádi Értékekért* **1**(1): 4-17.
- FÁBRY J. (1867): Gömör megye viránya. In: HUNFALVY J. (szerk.): Gömör és Kishont törvényesen egyesült vármegyének leírása. – Pest, pp.: 79-93.
- FACSAR G. (1993): Magyarország vadontermő rózsái. – *A Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Közleményei* **53** suppl.: 75-128.
- FANCSIK J. (szerk.) (1989): Nógrád megye védett természeti értékei. – Nógrád Megyei Tanács V. B. Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Osztálya, Salgótarján.
- FARKAS S. (szerk.) (1999): Magyarország védett növényei. – *Mezőgazda Kiadó*, Budapest
- FEKETE, G. (1955): Die Vegetation des Velenceer Gebirges. – *Ann. Hist.-Nat. Mus. Nat. Hung.* **47**: 343-362.
- FEKETE G. (1964): A Bakony növénytakarója. In: PAPP J. (szerk.): A Bakony természettudományi kutatásának eredményei I. – *Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság*, Veszprém, pp.: 7-40.

- FEKETE, G. (1965): Die Waldvegetation im Gödöllőer Hügelland. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FEKETE, G. (1985): A teresztris vegetáció szukcessziója: elméletek, modellek, valóság. In: FEKETE G. (szerk.): A cönológiai szukcesszió kérdései. Biológiai Tanulmányok **12.** - Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 31-63.
- FEKETE G. (1999): Botanika, erdészet, természetvédelem. – Kitaibelia **4(2)**: 347-355.
- FEKETE G. – JAKUCS P. (1968): A Bükk-hegység xerotherm tölgyerdője (*Corno-Quercetum*). – Bot. Közl. **55(1)**: 59-67.
- FEKETE G. – MOLNÁR Zs. – HORVÁTH F. (szerk.) (1997): A magyarországi élőhelyek leírása, határozója és a Nemzeti Élőhely-osztályozási Rendszer. – Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest, 374 pp.
- FELHŐSNÉ V. E. és mtsai (1996): A Medves fennsík körüli bazaltkúpok növényzetének vizsgálata. – „A Lippay János” tudományos ülészak előadásainak és posztereinek összefoglalói. – A kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Kiadványai, Budapest, pp.: 46-47.
- FERÁKOVÁ, V. – MAGLOCKY, S. – MARHOLD, K. (2001): Cerveny zoznam papradorastov a semennych rastlín Slovenska. In: BALÁZ, D. et al. (eds.): Cerveny zoznam rastlín a zivocíchov Slovenska. – Ochrana Prírody **20**, Banská Bystrica, pp.: 44-77.
- FRANK T. (szerk.) (2000): Természet-Erdő-Gazdálkodás. – Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Pro Silva Hungaria Egyesület, Eger.
- FUTÁK, J. (1948): Botanické zaujímavosti z okolia Hajnáčky. – Prírod. Sborn. **3**: 222-230.
- FUTÁK, J. (ed.) (1966): Flóra Slovenska II. Pteridophyta, Coniferophytina. – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava.
- FUTÁK, J. – BERTOVÁ, L. (eds.) (1982): Flóra Slovenska III. Angiospermophytina, Dicotyledonopsida, Magnoliales-Polygalales. – VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava.
- GÁBRIS Gy. (1995): Éghajlati felszínalaktan I. Periglaciális geomorfológia. – Nemzeti Tankönyvkiadó (mscr.) 125 pp.
- GOUDIE, A. (1990): The Human Impact on the Natural Environment. – Basil Blackwell, 388 pp.
- GREGUSS, P. (1967): Fossil gymnosperm woods in Hungary from the Permian to the Pliocene. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- GUNDA B. (1971): Borbás Vince és a magyar ethnobotanika. – Ethnographia **82(1)**: 1-13.
- GYÖRFFY Gy. – ZÓLYOMI B. (1996): A Kárpát-medence és Etelköz képe egy évezred előtt. – Magyar Tudomány **8**: 899-918.
- HÁMOR G. (1985): A Nógrád-Cserhádi kutatási terület földtani viszonyai. – Geologica Hungarica, Series Geologica **22**: 3-307.
- HARGITAI Z. (1942): A mogyorósetetői forrásláp növényzete. Vegetation eines Quellmoores im Sátorgebirge. – Acta Geobot. Hung. **4**: 265-280.
- HARGITAI Z. (1943): Mikroklíma vizsgálatok a Sátorhegységben Sárospatak környékén. – Acta Geobot. Hung. **5**: 290-313.
- HARMOS K. – SRAMKÓ G. (1999): A Pásztói-Mátra északi felének élővilága. - (mscr.), 16 pp.

- HARMOS K. – SRAMKÓ G. (2000): Adatok a Mátra edényes flórájához I. – *Kitaibelia* **5**(1): 63-78.
- HARMOS K. – SRAMKÓ G. – STADLER Á. (2001): Adatok a Cserhát edényes flórájához. – *Kitaibelia* **6**(1): 73-86.
- HAUSSKNECHT, C. (1884): Monographie der Gattung *Epilobium*. – Verlag von Gustav Fischer, Jena, 318 pp.
- HEGI, G. (1986): *Illustrierte Flora von Mittel-Europa* 1. – Verlag Paul Parey, Berlin-Hamburg, 598 pp.
- HEJNY, S. – SLAVÍK, B. (eds.) (1992): *Kvetena České Republiky* 3. – Academia, Praha, pp.: 113-114.
- HENDRYCH, R. (1956): *Silene viridiflora* a její rozšíření v Československu. – *Preslia* **28**: 240-244.
- HENDRYCH, R. (1959): Florografický materiál z okolí Rimavské Soboty. – *Preslia* **31**(2): 187-207.
- HENDRYCH, R. (1963): Ad floram dicionis oppidi Safárikovo in Slovacia materis critica. – *Biologické Práce* **9**(6): 5-63.
- HENDRYCH, R. (1967): Ad floram regionis Filakoviensis in Slovacia addenda critica. – *Acta Universitatis Carolinae-Biologica* **2**: 109-183.
- HENDRYCH, R. (1969): A treatise of *Thesium arvense*. – *Acta Universitatis Carolinae-Biologica* **3**: 243-262.
- HENDRYCH, R. – CHRTEK, J. (1964): Ad districtum oppidi Modry Kamen in Slovacia additamenta florographica. – *Acta Universitatis Carolinae-Biologica* **1**: 1-59.
- HENDRYCH, R. – KRÍSA, B. (1960): Materies ad floram territorii Lucenecensis studendam partinens. – *Preslia* **32**: 9-52.
- HILBIG, W. – REICHOFF, L. (1977): Übersicht über die Pflanzengesellschaften des südlichen Teiles der DDR. – *Hercynia N. F.* **14**(1): 21-46.
- HOLUB, J. – MORAVEC, J. (1964): Neue kenntnisse über die verbreitung und ökologie von *Carex fritschii* Waisb. – *Biológia* **19**(10): 735-742.
- HOLUB, J. – MORAVEC, J. (1965): Floristische Materiale aus dem Hügellande Filakovska hornatina (Südslowakei). – *Biologické práce SAV, Bratislava*, **11**(6): 1-90.
- HORÁNSZKY, A. (1964): Die Walder des Szentendre-Visegráder Gebirges. – *Akadémiai Kiadó, Budapest*, 288 pp.
- HORVÁT A. O. (1942): A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete 2. A Mecsekhegység és környékének flórája. – Pécs, 160 pp.
- HORVÁT A. O. (1956): Mecseki tölgyesek erdőtípusai. – *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*: 131-148.
- HORVÁT A. O. (1959): Mecseki bükkösök (*Fagetum silvaticae mecsekense*) erdőtípusai. – *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*: 31-48.
- HORVÁTH A. (2000): A mezőföldi löszvegetáció términtázati szerveződése – Ph.D. értekezés tézisei, Szegedi Tudományegyetem Ökológiai Tanszék, Szeged.
- HORVÁTH F. – DOBOLYI Z. K. – MORSCHHAUSER T. – LŐKÖS L. – KARAS L. – SZERDAHELYI T. (1995): FLÓRA adatbázis 1.2. – Vácrátót, 267 pp.
- HORVÁTH G. (1991): A nógrádi bazaltvulkánosság. – *Földr. Ért.* **40**(3-4): 339-346.
- HORVÁTH G. – MUNKÁCSY B. – PINTÉR Z. – CSIKY J. – KARANCSI Z. – PRAKFAI P. (1997): A Medves. – *Földr. Ért.* **46**(3-4): 217-248.
- HRIVNÁK, R. (1997a): *Vstavacovitá (Orchidaceae) juznej casti stredného Slovenska* I. – *Dactylorhiza* NECKER et NEWSKI, *Orchis* L. In: VLCKO, J. – HRIVNÁK, R. (eds.):

- Európske vstavacovité (*Orchidaceae*) – vyskum a ochrana. – Slovenská agentúra zivotného prostredia, Banská Bystrica, pp.: 9-26.
- HRIVNÁK, R. (1997b): Vstavacovité (*Orchidaceae*) južnej časti stredného Slovenska II. – *Cephalanthera* L. C. RICH. – *Natura Carpatica* **38**: 37-44.
- HRIVNÁK, R. (1998a): Floristické a fytoocenologické poznámky zo stredného Slovenska. – *Ochrana prírody* **16**: 47-52.
- HRIVNÁK, R. (1998b): Poznámky k vyskytu niektorých vodných makrofytov na strednom Slovensku. – *Bull. Slov. Bot. Spolocn.* **20**: 109-113.
- HRIVNÁK, R. (1998c): Vyskyt niektorých mociarnych druhov rodu *Carex* a ich spolocenstiev na strednom Slovensku. In: BENCATOVÁ, B. – HRIVNÁK, R. (eds.): *Rastliny a celovek*. – Technika univerzita vo Zvolene, pp.: 179-184.
- HRIVNÁK, R. (1999): Vstavacovité (*Orchidaceae*) južnej časti stredného Slovenska IV. – *Neottia* GUETT., *Platanthera* RICH. – *Natura Carpatica* **40**: 195-200.
- HRIVNÁK, R. – CVACHOVÁ, A. (1997): Vyskyt vybraných zavlečených druhov vyšších rastlín v južnej časti stredného Slovenska. In: ELIAS, P. (ed.): *Invázie a invázne organizmy*. – SNK SCOPE et SEKOS, Nitra, pp.: 136-143.
- HRIVNÁK, R. – CVACHOVÁ, A. – OTAHELOVÁ, H. – VALACHOVIC, M. (1997): Príspevok k poznaniu flóry povodia Ipla a Slanej. In: URBAN, P. – HRIVNÁK, R. (eds.): *Poiplie*. – Slovenská agentúra zivotného prostredia Banská Bystrica, pp.: 11-26.
- HROUDA, L. (1972): *Inula germanica* L. in der Tschechoslowakei. – *Preslia* **44**: 227-243.
- HULJÁK J. (1927): Florisztikai adatok a Bükk- és a Mátra hegyvidékének ismeretéhez. – *Magy. Bot. Lap.* **26**: 23-25.
- HULJÁK J. (1933): A *Micromeria rupestris* WULF. a Bélkőn és néhány érdekesebb adat a Magyar Középhegység flórájából. – *Magy. Bot. Lap.* **32**: 77-83.
- HULJÁK J. (1941): Adatok a Magyar Középhegység északnyugati része növényzetének ismeretéhez. – *Bot. Közl.* **38**: 73-79.
- HUNTLEY, B. (1988): Glacial and holocene vegetation history –20ky to present. Europe. In: HUNTLEY, B. – WEBB, T. (eds.): *Vegetation History*. – Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London.
- HUNTLEY, B. – BIRKS, H. J.B. (1983): *An Atlas of Past and Present Pollen Maps for Europe: 0-13000 Years Ago*. – Cambridge University Press, Cambridge.
- HUSOVÁ, M. (1967): Azidophile Eichenwalder auf Quarziten im Trábec Gebirge, Slowakei. – *Folia Phytotax.* **2**: 121-136.
- ILLÉS Gy. (1985): *Végek dicsérete. Magyar végvárok*. – Móra Ferenc Könyvkiadó, 108 pp.
- JAKUCS L. (1993): *Általános természeti földrajz I. A Földrajzi burok kozmogén és endogén dinamikája*. – JATEPress, Szeged, 359 pp.
- JAKUCS P. (1961a): Az Északi-középhegység keleti felének növényzete. – *Földr. Ért.* **10**: 357-377.
- JAKUCS, P. (1961b): *Monographie der Flaumeichen-Buschwalder I. Die Phytozoologischen verhältnisse der Flaumeichen-buschwalder Sudostmitteleuropas*. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 313 pp.
- JAKUCS P. (1973): „Síkfőkút Projekt”. Egy tölgyes ökoszisztéma környezetbiológiai kutatása a bioszféra-program keretén belül. – *MTA Biol. Oszt. Közl.* **16**: 11-25.

- JAKUCS, P. – FEKETE, G. (1957): Der Karstbuschwald des nordöstlichen ungarischen Mittelgebirges (*Quercus pubescens-Prunus mahaleb nova ass.*). – *Acta Bot. Hung.* **3**: 253-259.
- JÁRAINÉ – KOMLÓDI M. (1997): A legutóbbi, azaz holocén beerdősödés flóratörténetéről. – *Bot. Közl.* **84**(1-2): 3-15.
- JAKUCS, P. – PAPP, M. (1974): Production investigations of the undergrowth (herbaceous layer) of a *Quercetum petraeae-cerris* forest ecosystem. – *Acta Bot. Acad. Sci. Hung.* **20**(3-4): 295-308.
- JÁVORKA S. (1925): Magyar Flóra. – Stúdium Kiadó, Budapest, 1307 pp.
- JÁVORKA S. (1937): Magyar Flóra Kis Határozója. – Budapest, A „Stúdium” Kiadása, 346 pp.
- JÁVORKA S. – CSAPODY V. (1958): Erdő mező virágai. A Magyar flóra színes kis atlasza. Függelékben: Az Északi Kárpátok virágai. – Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.
- JEANPLONG J. (1956): Flóraelemek szerepe a flórahatárok megvonásában Északnyugat-Dunántúlon. – *Bot. Közl.* **46**(3-4): 261-266.
- JUGOVICS L. (1934): A medvesi bazalttakaró felépítése és kristálytufája. – *Mat. Term. Tud. Ért.* **51**: 443-470.
- JUGOVICS L. (1971): Észak-magyarországi – Salgótarján környéki – bazaltterületek. – *Földt. Int. Évi Jel. 1968-ról*, pp.: 145-165.
- JUHÁSZ M. – SZERDAHELYI T. – SZOLLÁT Gy. (1985): Újabb adatok a Barcsi Tájvédelmi Körzet flórájához. – *Dunántúli Dolgozatok Természettudományi sorozat* **5**: 35-50.
- JURKO, A. (1961): Das Alnetum incanae in der Mittelslowakei. – *Biológia* **16**(5): 321-339.
- JURKO, A. – PECIAR, V. (1962): Pflanzengesellschaften an schattigen Felsen in den Westkarpatien. – *Vegetatio* **11**: 199-209.
- KALKHOVEN, J. T. R. – VAN DER WERF, S. (1988): Mapping the Potential Natural Vegetation. In: KÜCHLER, A. W. – ZONNEVELD, I. S. (eds.): *Vegetation Mapping*. – Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London, pp.: 375-386.
- KARANCSI, Z. (1994-95): Changing land use around Salgótarján. – *Acta Geographica Szegediensis* **35**: 101-109.
- KARANCSI Z. (2000): Az ember szerepe a természeti környezet átalakulásában a Medves-vidék területén. – *Nógrádi Értékekért* **1**(1): 41-54.
- KARANCSI, Z. – MUCSI, L. (1997): Human impact on the Medves region, N-Hungary. – *Zeitschrift für Geomorphologie* **8**: 247-253.
- KARANCSI Z. – MUCSI L. (1999): Az emberi tevékenység hatása a Medves-régió területén. – *Magyar Tudomány*, **44**(9): 1140-1147.
- KÁRPÁTI, V. – KÁRPÁTI, I. – JURKO, A. (1963): Bachbegleitende Erlenaue im eukarpatischen und pannonischen Mittelgebirge. – *Biológia* **18**(2): 97-120.
- KÁRPÁTI Z (1952): Az Északi Hegyvidék nyugati részének növényföldrajzi áttekintése. – *Földr. Ért.* **1**: 289-315.
- KEVEY (1987): A Villányi hegység bükkösei. – *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* **30-31**: 7-9.
- KEVEY B. (1993): A Szigetköz ligeterdeinek összehasonlító-cönológiai vizsgálata. – Kandidátusi értekezés, MTA, Budapest.
- KEVEY B. (1995): Adatok a bükk (*Fagus sylvatica* L.) alföldi elterjedéséhez az atlanti kortól napjainkig. – *Bot. Közl.* **82**(1-2): 9-25.

- KEVEY B. (1997): A Nyugati-Mecsek szurdokerdei (*Scutellario altissimae-Aceretum* (Horvát A. O. 1958) Soó et Borhidi In Soó 1962). – *Studia Phytologica Jubilaria*, JPTE Növénytani Tanszék, Pécs, pp. 75-99.
- KEVEY B. (1998): A szentegáti bükk-állomány társulási viszonyai. – *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* **41-42**: 13-26.
- KEVEY B. – BORHIDI A. (1992): A Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet bükkösei. – *Dunántúli Dolgozatok Természettudományi Sorozat* **7**: 59-74.
- KEVEY B. – BORHIDI A. – KLUJBER K. (1998): Belső-Somogy homoki bükkösei (*Leucojo verno-Fagetum* Kevey et Borhidi 1992). – *Somogyi Múzeumok Közleményei* **13**: 241-256.
- KIRÁLY G. (1997): A Kőszegi-hegység edényes flórája. – *Tilia* **3**: 3-414.
- KIRÁLY G. (1999): Vörös ribiszkek – *Ribes rubrum* L. agg. (In: BARTHA D. (szerk.): Magyarország ritka fa- és cserjefajai I. – *Tilia* **7**: 132-143.
- KIRÁLY G. – HORVÁTH F. (2000): Magyarország flórájának térképezése: lehetőségek a térképezés hálórendszerének megválasztására. – *Kitaibelia* **5**(2): 357-368.
- KIRÁLY G. – KIRÁLY A. (1998): Adatok Magyarország flórájának és vegetációjának ismeretéhez. – *Kitaibelia* **3**(1): 113-119.
- KLIMENT, J. – WATZKA, R. (2000): Lesné spolocenstva Driencanského krasu. In: KLIMENT, J. (ed.): *Príroda Driencanského krasu*. – *Státna ochrana prírody SR, Banská Bystrica*, pp.: 191-214.
- KOLBEK, J. (1978): Beitrag zur Kenntnis des Woodsio-Asplenietum und Asplenietum septentrionalis in Böhmen. – *Preslia* **50**: 213-224.
- KOVÁCS J. A. (1994): A Kőszegi-hegység és Kőszeg-hegyalja réttársulásai. In: BARTHA D. (szerk.) *A Kőszegi-hegység vegetációja*. – *Kőszeg-Sopron*, pp.: 147-174.
- KOVÁCS J. A. (1995): Lágyszárú növénytársulásaink rendszertani áttekintése. – *Tilia* **1**: 86-144.
- KOVÁCS J. A. – TAKÁCS B. (1995): A Balatonvidék bazaltvulkáni növényzetének sajátosságairól. – *Kanitzia* **3**: 51-97.
- KOVÁCS, M. (1962): *Die Moorweisen Ungarns*. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 214 pp.
- KOVÁCS M. (1967): Aciditászviszonyok időszakos változása a Mátra erdőtalajaiban. – *Bot. Közl.* **54**(3): 175-183.
- KOVÁCS, M. (1969): *Das Corno-Quercetum des Mátra-gebirges*. – *Vegetatio Acta Geobotanica* **19**(1-6): 240-255.
- KOVÁCS, M. (1975): *Beziehung zwischen Vegetation und Boden. Die Bodenverhältnisse der Waldgesellschaften des Mátragebirges*. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 364 pp.
- KOVÁCS M. – MÁTHÉ I. (1964): A mátrai flórajárás (Agriense) sziklavegetációja. – *Bot. Közl.* **51**(1): 1-18.
- KRIST, V. (1938): *Nová lokalita kavyly tenkolistého (Stipa stenophylla) na Slovensku*. – *Krásy naseho Domova* **30**: 35-37.
- KUN A. – ITZÉS P. – FACSAR G. – HÖHN M. (2000): Sziklagyepek és lejtősztyeppek a Közép-dunai Flóraválsztó környékén II. Mészkö- és dolomitvegetáció a Cserhát-hegységben. – *Kitaibelia* **5**(1): 209-215.
- KUNSZT J. (1878): Nógrádmegye felvidéke flórája. – *Magyar Növénytani Lapok* **2**: 19-28, 35-44, 51-58.
- LÁNG S. (1967): *A Cserhát természeti földrajza*. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- LANGA J. (1987): *Botanikai megfigyelések a Medves-fennsíkon és peremterületein*. – Záródolgozat, Ho Si Minh Tanárképző Főiskola, Növénytani Tsz., Eger.

- LEÉL-ŐSSY S. (1975): Összehasonlító mérmökgeomorfológiai vizsgálatok Salgótarján és Ózd környékén. – Földr. Ért. **24**(2): 141-158.
- LENGYEL G. (1906): Florisztikai adatok Heves-vármegye északi részéből. – Növénytani Közlemények **5**(1-4): 51-61.
- LENGYEL, G. – ZAHN, K. H. (1930): Beiträge zur Kenntnis der Hieracien Ungarns und der Balkanländer VIII. – Magy. Bot. Lap. **28**: 1-34.
- LESS N. (1991): A Délkeleti-Bükk vegetációja és xerotherm erdőtársulásainak fitocönológiája. – Kandidátusi Értekezés, KLTE Ökológiai Tanszék, Debrecen.
- LESS N. (1998): A *Cirsio pannonici-Quercetum* Less leírásának érvényessé tétele. – Kitaibelia **3**(1): 37-40.
- MACARTHUR, R. H. – WILSON, E. O. (1967): The theory of island biogeography. – Princeton Univ. Press, Princeton.
- MAGYAR P. (1933): Erdőtípusvizsgálatok a Börzsönyi és Bükk hegységben. – Erdészeti Kísérletek **35**: 369-450.
- MAJER A. (1988): Fenyves a Bakonyalján. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- MÁJOVSKY, J. (1955): Asociácia *Festuca pseudodalmatica-Potentilla arenaria* na východnom Slovensku. – Biológia **6**: 659-677.
- MÁJOVSKY, J. – JURKO, A. (1956): Asociácia *Festuca pseudodalmatica-Inula oculus christi* na južnom Slovensku. – Biológia **11**(3): 129-145.
- MARHOLD, K. – HINDÁK, F. (eds.) (1998): Zoznam nízšich avyších rastlín Slovenska. – VEDA, Vydavateľstvo SAV, Bratislava.
- MAROSI S. – SOMOGYI S. (1990): Magyarország kistájainak katasztere I-II. – MTA Földrajztudományi Kutatóintézete, Budapest.
- MÁRTON F. (1989): Karancs-Medves. In: RAKONCZAY Z. (szerk.): Ipolytarnóctól Füzérradványig. – Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, pp.: 252-266.
- MÁTHÉ I. – KOVÁCS M. (1962): A gyöngyösi Sárhegy vegetációja. – Bot. Közl. **49**: 309-328.
- MEDZIHRADESKY Zs. – JÁRAINÉ-KOMLÓDI M. (1996): Az ember természetformáló tevékenysége a holocén folyamán a Kárpát-medencében. – Studia Naturalia **9**: 147-154.
- MICHALCO, J. et al. (1987): Geobotanical map of C.S.S.R. – VEDA, Bratislava.
- MIKYSKA, R. (1939): Studie über die natürlichen Waldbestände im Slowakischen Mittelgebirge (Slovenské Stredohorie). Ein Beitrag zur Soziologie der Karpetenwalder. – BBC **59**(B): 169-244.
- MITCHELL, F. J. G. – COLE, E. (1998): Reconstruction of long-term successional dynamics of temperate woodland in Białowieża Forest, Poland. – Journal of Ecology **86**: 1042-1059.
- MOESZ G. (1911): Adatok Bars vármegye flórájához. – Bot. Közl. **10**: 171-185.
- MOLNÁR CS. (2001): Új adatok a Mátra déli és keleti részének növényvilágából I. – Kitaibelia **6**(2): 347-361.
- MOLNÁR E. (2000): Egy őshonos növényfajunk Duna-Tisza közti terjedése. In: VIRÁGH K. – KUN A. (szerk.): Vegetáció és dinamizmus, a 70 éves Fekete Gábort köszöntik tanítványai, barátai és munkatársai. – MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete, Vácrátót, pp.: 141-146.
- MOLNÁR Zs. (1996): A Pítvarosi-puszták és környékük vegetáció- és tájtörténete a középkortól napjainkig. – Natura Bekesiensis **2**: 65-97.

- MORAVEC, J. (1983): The ecological indication of herb-rich beech forest associations in the Czech Socialist Republic (Czechoslovakia). – *Verhandlungen der Gesellschaft für Ökologie (Festschrift Ellenberg)* **11**: 291-304.
- MORAVEC, J. (1985): Chorological and ecological phenomena in the differentiation and distribution of the Fagion associations in Bohemia and Moravia (Czechoslovakia). – *Vegetatio* **59**: 39-45.
- MORAVEC, J. et al. (1995): Rostlinná společenstva České Republiky a jejich ohrožení. Red list of plant communities of the Czech Republic and their endangerment. – *Severoceskou Přírodou, Litomerice*.
- MUCINA, L. – GRABBER, G. – ELLMAUER, T. – WALLNÖFER, S. (eds.) (1993): *Die Pflanzengesellschaften Österreichs*. – Gustav Fischer Verlag, Jena-Stuttgart-New York.
- N. NAGYVÁTHY J. (1984): *Magyar Practicus Termesztő. Magyar Practicus Tenyésztő*. – Reprint, Szeged 295+234 pp.
- NAGY J. (1997a): A Központi-Börzsöny gyertyános égerligetei. – *Kitaibelia* **2**(2): 290-297.
- NAGY J. (1997b): A Börzsöny-hegység kárpáti kőhúros andezit sziklagyepjei. – *Kitaibelia* **2**(2): 298-301.
- NAGY J. (1999): A Börzsöny-hegység mészkertülő bükkösei. – *Kitaibelia* **4**(1): 69-75.
- NAGY J. – ZENTAI K. (2001): A Délnyugati-Börzsöny *Spiraea*-cserjéseinek florisztikai és cönológiai vizsgálata. – *Kitaibelia* **6**(1): 121-132.
- NEILREICH, A. (1870): *Aufzählung der in Ungarn und Slavonien bisher beobachteten Gefasspflanzen*. – Nachtrage und Verbesserungen, Wien.
- NEUHÄUSL, R. (1969): Phytozönotische Untersuchung der tschechoslowakischen Buchenwalder. – *Vegetatio Acta Geobotanica* **16**(5-6): 298-306.
- NOSZKY J. ID. (1912): A Salgótarjáni szénterület földtani viszonyai. In: *Koch- emlékkönyv, Budapest*, pp.: 67-90.
- NYÁRÁDY E. Gy. (1929): A vizek és a vízben bővelkedő talajok növényzetéről a Hargitában. In: *CONTAK V. (szerk.) Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára II. – A Székely Nemzeti Múzeum Kiadása, Sepsiszentgyörgy* pp.: 557-615.
- OROIAN, S. (1998): *Flora si vegetatia defileului Muresului intre Toplita si Deda*. – Casa de edutara Mures, Targu-Mures 426 pp.
- PALÁDI-KOVÁCS A. (főszerk.) (2001): *Magyar néprajz II. Gazdálkodás*. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1170 pp.
- PALITZ R. (1935): Magyarország Alchemillái. – *Tisia* **1**(1): 3-44.
- PAPP, M. (1977): Changes in the phytomass and production of the herbaceous layer in the Quercetum petraeae-cerris forest after selecting by foresters. – *Acta Bot. Acad. Sci. Hung.* **23**(1-2): 179-192.
- PAPP, M. (1985): Phytomass and production of herbs. In: *JAKUCS, P. (ed.): Ecology of an oak forest in Hungary. Results of „Síkfőkút Project” No. 1*. – Akadémiai Kiadó, Budapest, pp.: 180-208.
- PAPP, M. (1987): A six year study of a secondary succession after deforestation in North Hungary. – *Folia Geobot. Phytotax.* **22**: 405-413.
- PAPP, M. – JAKUCS, P. (1985): The phytosociology of the forest. In: *JAKUCS, P. (ed.): Ecology of an oak forest in Hungary. Results of „Síkfőkút Project” No. 1*. – Akadémiai Kiadó, Budapest, pp.: 39-50.

- PAPP M. – PRÉCSÉNYI I. (1980): Cseres-tölgyes erdő lágyszárú növényzete diverzitásának változása tarvágás után. – *Acta Biol. Debrecina*, **17**: 21-27.
- PÉCSI M. (szerk.) (1989): Magyarország Nemzeti Atlasza. – Kartográfia, Budapest.
- PENKSZA K. – MALATINSZKY Á. (2001): Adatok a Putnoki-dombság edényes flórájához. – *Kitaibelia* **6**(1): 149-155.
- PENKSZA K. – SALAMON G. (1997a): Adatok a Cserehát, a Bódva-völgy és a Rakacai-völgymedence flórájához I. – *Kitaibelia* **2**(1): 33-37.
- PENKSZA K. – SALAMON G. (1997b): Adatok a Cserehát, a Bódva-völgy és a Rakacai-völgymedence flórájához II. – *Kitaibelia* **2**(2): 231-232.
- PENKSZA K. – SOMLYAI L. (1999): A *Geum rivale* L. felfedezése Magyarországon. – *Kitaibelia* **4**(2): 273-275.
- PÉNZES A. (1944a): Florisztikai adatok. – *Bot. Közl.* **41**(3-5): 142-143.
- PÉNZES A. (1944b): Gömör-sídi seregélyszállás. – *Term. Tud. Közl.* **76**(10): 290.
- PÓCS T. (1999): A löszfalak virágtalan növényzete I. Orografikus sivatag a Kárpát-medencében. – *Kitaibelia* **4**(1): 143-156.
- PÓCS T. et al. (1980): Növényföldrajz. In: HORTOBÁGY T. – SIMON T. (szerk.): Növényföldrajz, társulástan és ökológia. – Tankönyvkiadó, Budapest, pp.: 27-166.
- PÓCS, T. – DOMOKOS-NAGY, É. – PÓCS-GELENCSÉR, I. – VIDA, G. (1958): Vegetationsstudien im Örség. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 124 pp.
- PODANI J. (1997): Bevezetés a többváltozós biológiai adatfeldolgozás rejtelmeibe. – Scientia Kiadó, Budapest, 412 pp.
- POTT, R. (1995): Die Pflanzengesellschaften Deutschlands. – Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart 622 pp.
- PRAKFAI P. (2000): A Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet földtani felépítése az újabb kutatások tükrében. – *Nógrádi Értékekért* **1**(1): 18-32.
- RADVÁNYI F. (1710-16): Adatok Nógrád megye történetéhez (mscr.). – Nógrád Megyei Levéltár, Adattár, Salgótarján.
- RAPAICS R. (1916): A debreceni homokterület növényzeti viszonyai. – *Erdészeti Kisérletek* **18**(3-4): 124-165.
- RÉDEI T. – ASZALÓS R. (1997): A Heves-Borsodi dombvidék meszes homokkövének sziklagyepjei. – IV. Magyar Ökológus Kongresszus (Előadások és poszterek összefoglalói), Pécs, p.: 163.
- RÉZ E. (1934): Nógrád és Hont vármegyék erdővilága. In: LADÁNYI M.: Nógrád vármegye. – A magyar városok monográfiája Kiadóhivatala, Budapest.
- SHVOJ M. (1874-75): Nógrád megye monográfiája (mscr.). – Magyar Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára, Budapest.
- SIMKOVICS L. (1876): Adatok Magyarhon edényes növényeihez. – *Math. Term. Tud. Közl.* **11**: 157-211.
- SIMON, T. (1977): Vegetationsuntersuchungen im Zempléner Gebirge. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 350 pp.
- SIMON T. (1992): A magyarországi edényes flóra határozója. – Tankönyvkiadó, Budapest.
- SIMON T. (2000): A magyarországi edényes flóra határozója. – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 846 pp.
- SKALICKÁ, A. (1986): *Chamaecytisus triflorus* (LAM.) SKALICKÁ in der Tschechoslowakei. – *Preslia* **58**: 21-27.
- SOMOGYI S. (1988): A magyar honfoglalás földrajzi környezete. – *Magyar Tudomány* **11**: 863-869.

- SOMSÁK, L. (1961): Jelsové porasty Spissko-gemerského Rudohoria. - Acta Fac. Rer. Nat. Univ. Comen. Ser. Bot., Bratislava, **6**(8-10): 407-555.
- SOÓ, R. – BORHIDI, A. – CSAPODY, I. – KOVÁCS, M. – PÓCS, T. et al. (1969): Die Walder und Wiesen West- und Südtransdanubiens und ihre Böden. – Acta Bot. Hung. **15**(1-2): 137-165.
- SOÓ R. (1928): A magyar vizek virágos vegetációjának rendszertani és szociológiai áttekintése. Zur Systematik und Soziologie der Phanerogamen Vegetation der ungarischen Binnengewässer. – A Magyar Biológiai Kutató Intézet munkái (Az „Archivum Balaticum” új folyama) **2**: 45-79.
- SOÓ, R. (1929): Revision der Orchideen Südosteuropas und Südwestasiens. – Botanisches Archiv **23**: 1-196.
- SOÓ R. (1931): A magyar puszta fejlődéstörténetének problémája. – Földr. Közlem. **59**(1-3): 1-17.
- SOÓ R. (1933): A Hortobágy növénytakarója. – Die Vegetation der Alkalisteppe Hortobágy, Ökologie und Soziologie der Pflanzengesellschaften. – Sonderabdruck von Debreceni Szemle. Városi Nyomda, Debrecen, pp.: 1-26.
- SOÓ R. (1937): A Mátrahegység és környékének flórája. Magyar Flóraművek I. – Debreceni Egyetem Növénytani Intézete, Debrecen, XII+89 pp.
- SOÓ R. (1938): Homokpusztai és sziki növényközvetkezetek a Nyírségben. – Bot. Közl. **36**: 90-108.
- SOÓ R. (1941): Növényközvetkezetek Sopron környékéről. – Acta Geobot. Hung. **4**: 1-196.
- SOÓ R. (1959): Az Alföld növényzete kialakulásának mai megítélése és vitás kérdései. – Földr. Ért. **8**(1): 1-26.
- SOÓ R. (1960): Magyarország új florisztikai-növényföldrajzi felosztása. – A Magyar Tudományos Akadémia Biológiai Csoportjának Közleményei **4**: 43-70.
- SOÓ, R. (1962): Systematische Übersicht der Pannonischen Pflanzengesellschaften V.: Die Gebirgswalder I. – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae **8**(3-4): 335-366.
- SOÓ, R. (1963): Systematische Übersicht der Pannonischen Pflanzengesellschaften VI. Die Gebirgswalder II. – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae **9**: 123-150.
- SOÓ R. (1964a): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve I. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 589 pp.
- SOÓ, R. (1964b): Die regionalen Fagion-Verbande und Gesellschaften Südosteuropas. – Studia Biologica Hungarica 1., Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SOÓ, R. (1971): Aufzählung der Assoziationen der Ungarischen Vegetation nach den Neueren Zönosystematisch – Nomenklatorischen Ergebnissen. – Acta Bot. Hung. **17**: 127-179.
- SOÓ R. (1973): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve V. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 723 pp.
- SOÓ R. (1980): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve VI. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- STANDOVÁR T. (1995): „Növényzeti minták” klasszifikációja. – Tilia **1**: 145-157.
- STATSOFT (1995): Statistica for Windows, Vol. 3. – Statsoft. Incl. USA.
- SUBA J. – KÁRÁSZ I. – TAKÁCS B. (1982): Újabb florisztikai adatok a Bükk hegységből. – Abstracta Botanica **7**: 53-58.

- SULYOK J. – SCHMOTZER A. (1999): Adatok a Tarna-vidék és a Bükk északi előterének flórájához I. – *Kitaibelia* **4**(2): 367-380.
- SZABÓ J. (1876): A Salgó-Tarjáni Kőszénbánya Részvénytársaság bányászatának leírása. – *Math. Term. Tud. Közl.* **11**: 77-94.
- SZEDERKÉNYI T. (1998): Ásvány-, kőzettan. – JATEPress, Szeged, 112 pp.
- SZÉKELY A. (1977): Periglaciális domborzatátalakulás a magyar közephegységeken. – *Földr. Közlem.* **25**(101): 55-59.
- SZÉKELY A. (1987): Vulkanai hegységeink a legújabb kutatások tükrében. – *Földr. Közl.* **111**(3-4): 134-142.
- SZENTES F. (1943): Salgótarján és Pétervására közötti terület (Magyar tájak földtani leírása 5.) – Budapest, 57 pp.
- SZILNICHKY M. (1843): A hegyi dombor (*Dondia epipactis* SPRENG), mint honunk ritkább növénye. – A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók (Besztercén tartott harmadik Nagy-Gyűlésének) Munkálatai **3**: 96.
- SZMORAD F. (1994): A Kőszegi-hegység erdőtársulásai. In: BARTHA D. (szerk.): A Kőszegi-hegység vegetációja. – Kőszeg-Sopron, pp.: 106-132.
- SZMORAD F. (1995): *Cotoneaster* fajok előfordulása Nógrád megyében (mscr.).
- SZOMSZÉD A. (1989): Cered krónikája 1920-ig. – Cered Községi Közös Tanács, Universal Vegyipari Leányvállalat Nyomdája, Eger, 202 pp.
- SZOMSZÉD A. (1993): Képek (Szilas)Pogony történetéből. – Maruzs Print Kft., Szilas-pogony.
- SZŐNYI L. (1955): Vizsgálatok a Mátra sekély talajú kőfolyásos bükköseiben. – *Erdészeti Kutatások* **3**: 109-127.
- SZUJKÓ-LACZA, J. (1962): Die Buchenwalder des Börzsöny- und Mátra-Gebirges. – *Acta Bot. Acad. Sci. Hung.* **8**(3-4): 441-471.
- SZUJKÓ-LACZA, J. (1964): Die kalkholden und Eichen-Zerreichenwalder des Börzsöny-Gebirges. – *Acta Bot. Acad. Sci. Hung.* **10**: 239-256.
- SZVIRCSEK F. (1985): A szénbányászat hatása Salgótarján fejlődésére. – *Muzeológia, A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve* **11**: 369-372.
- TAUSCHER, J. A. (1872): Über *Scleranthus* . – *Oesterreichische Botanische Zeitschrift* **22**: 359-362.
- TICHY, L. – CHYTRY, M. (1996): *Festuco pallentis-Alysssetum saxatilis* na jihozápadni Morave. – *Zprávy Ces. Bot. Spolec.* **31**: 187-192.
- VOJTKÓ A. (1990): A Központi-Bükk déli előterének vegetációja. – *Fol. Hist.-nat. Mus. Matr.* **15**: 27-36.
- VOJTKÓ A. (1995a): Az Upponyi-szoros vegetációtérképe. – *Acta Acad. Agr.* **21**(1): 363-370.
- VOJTKÓ A. (1995b): A Naszály hegy növénytársulásai. – *Acta Acad. Agr.* **21**(1): 355-361.
- VOJTKÓ A. (1996): Szarvaskő vegetációja (Bükk hegység) és sziklagyepjeinek fitocönológiája. – *Bot. Közl.* **83**(1-2): 7-23.
- VOJTKÓ A. (1998): A Bükk hegység sziklagyepjeinek és sztyeprétjeinek jellemzése. In: CSONTOS P. (szerk.): Sziklagyeppek szünbotanikai kutatása. – Scientia Kiadó, Budapest, pp.: 133-155.
- VOJTKÓ A. (szerk.) (2001): A Bükk hegység flórája. – Sorbus 2001 Kiadó, Eger, 340 pp.

- VOJTKÓ A. – MARSCHALL Z. (1995): A Tolvaj-hegy (Zempléni-hegység) sziklagyepjeinek cönológiai jellemzése I. – Acta Acad. Agr. Nova Series **21**(1): 379-386.
- ZALIBEROVÁ, M. – JAROLÍMEK, I. – BANÁSOVÁ, V. – OTAHELOVÁ, H. – HRIVNÁK, R. (2000): Fytcenologická variabilita druhu *Leersia oryzoides* (L.) Sw. na Slovensku. – Bull. Slov. Bot. Spolocn. **22**: 171-180.
- ZILAHY A. (1968): *Dentaria glandulosa* W. et K. a Bükki flórajárásban. – Bot. Közl. **55**(3): 168.
- ZÓLYOMI B. (1936a): Tízezer év története virágporszemekben. – Természettudományi Közl. **68**: 504-516.
- ZÓLYOMI B. (1936b): A Pannóniai flóratartomány és az északnyugatnak határos területek sziklanövényzetének áttekintése. – Ann. Mus. Nat. Hung. **30**: 136-174.
- ZÓLYOMI, B. (1936c): Sociologische und Ökologische Verhältnisse der Borstgrassweisen im Bükkgebirge. – Tisia **1**: 180-208.
- ZÓLYOMI B. (1938): Az Alföld holocénjének kortörténeti beosztása és megjegyzések a magyar pleisztocén kérdéséhez. In: BULLA B.: Der pleitozane Löss im Karpathenbecken. - Földtani Közl. **67-68**: 37, 50, 65.
- ZÓLYOMI B. (1942): A középdunai flóraválasztó és a dolomitjelenség. – Bot. Közl. **39**(5): 209-231.
- ZÓLYOMI B. (1958): Budapest és környékének természetes növénytakarója. In: PÉCSI M. – MAROSI S. – SZILÁRD J. (szerk.): Budapest természeti képe. – Akadémiai Kiadó, Budapest, pp.: 509-642.
- ZÓLYOMI B. (1966): A Pannóniai flóratartomány és a környező területek sziklagyepjeinek új osztályozása. – Bot. Közl. **53**(1): 49-54.
- ZÓLYOMI B. (1967a): Rekonstruált növénytakaró 1:1 500 000. – Magyarország Nemzeti Atlasza 21, Budapest.
- ZÓLYOMI, B. (ed.) (1967b): Guide der Excursionen des Internationalen Geobotanischen Symposiums, Ungarn. – Eger-Vácrátót.
- ZÓLYOMI, B. – BARÁTH, Z. – FEKETE, G. – JAKUCS, P. – KÁRPÁTI, I. – KOVÁCS, M.– MÁTHÉ, I. (1967): Einreihung von 1400 Arten der ungarischen Flora in ökologische Gruppen nach TWR-Zahlen. – Fragm. Bot. **4**: 101-142.
- ZÓLYOMI, B. – JAKUCS, P. (1957): Neue Einteilung der Assoziationen der Quercetalia pubescentis-petraeae-Ordnung im pannonischen Eichenwaldgebiet. – Ann. Hist. Mus. Nat. Hung. **8**: 227-229.
- ZSÁK Z. (1941): Florisztikai adatok a hazai növényvilág ismeretéhez. – Bot. Közl. **38**: 12-34.

MELLÉKLETEK

1. táblázat Középdunai flóraválasztós fajok a Nógrád-Gömöri bazaltvidéken (a dőlt betűs fajokat ZÓLYOMI Bálint (1942) cikkében eredetileg *-al jelölte)

Északi-középhegységi (D)	Dunántúli (C)
<i>Achillea stricta</i>	<i>Allium moschatum</i>
<i>Asyneuma canescens</i>	<i>Aira caryophyllea</i>
<i>Cardamine glanduligera</i>	<i>Aphanes microcarpa</i>
<i>Carduus collinus</i>	<i>Artemisia alba</i> ssp. <i>saxatilis</i>
<i>Centaurea indurata</i>	<i>Buphthalmum salicifolium</i>
<i>Chamaecitissus ciliatus</i>	<i>Cardamine enneaphyllos</i>
<i>Chamaecytisus albus</i>	<i>Carex fritschii</i>
<i>Cotoneaster niger</i>	<i>Carex pilulifera</i>
<i>Crepis pannonica</i>	<i>Castanea sativa</i>
<i>Libanotis pyrenaica</i> ssp. <i>intermedia</i>	<i>Cotoneaster integerrimus</i>
<i>Melica picta</i>	<i>Crepis capillaris</i>
<i>Poa pannonica</i>	<i>Euphorbia seguieriana</i>
<i>Potentilla patula</i>	<i>Fraxinus ornus</i>
<i>Primula elatior</i>	<i>Fumana procumbens</i>
<i>Rosa pendulina</i>	<i>Galium divaricatum</i>
<i>Rumex confertus</i>	<i>Hepatica nobilis</i>
<i>Scopolia carniolica</i>	<i>Limodorum abortivum</i>
<i>Sedum hispanicum</i>	<i>Myosotis discolor</i>
<i>Sempervivum marmoreum</i>	<i>Onosma arenarium</i>
<i>Silene italica</i> ssp. <i>nemoralis</i>	<i>Orchis simia</i>
<i>Sorbus x jávorkae</i>	<i>Orchis tridentata</i>
<i>Sorbus x soói</i>	<i>Ornithogalum sphaerocarpon</i>
<i>Spiraea media</i>	<i>Petrorhagia saxifraga</i>
<i>Tephrosieris crispa</i>	<i>Primula vulgaris</i>
<i>Waldsteinia geoides</i>	<i>Rhinanthus alectorolophus</i>
	<i>Saxifraga granulata</i>
	<i>Scabiosa canescens</i>
	<i>Thesium dollineri</i>

2. táblázat A Nógrád-Gömöri bazaltvidék (N-G bv.) flórája számokban kifejezve. Rövidítések: M-A-hg.: Medves-Ajnácskői-hegység; K-hg.: Karancs-hegység

	FAJOK SZÁMA			
	M-A-hg.	K-hg.	Közös	N-G bv.
Magyarországon	1028	839	792	1075
Szlovákiában	1116	864	845	1135
Határoktól függetlenül	1286	1044	1018	1312
Kétes	11	1	5	12
Hibrid	30	16	13	33

3. táblázat Montán fajok előfordulása a Medves-Ajnácskői- (M-A-hg.) és a Karancs-hegység (K-hg.) területén. Rövidítések: +: jelenlét; -: hiány; r: ritkább (a másik hegységhez képest); ?: kétes; **vastag**: csak a M-A-hg-ben; **dólt**: csak a K-hg-ben;

Montán jellegű fajok	M-A-hg.	K-hg.
Actaea spicata	+	+
Adoxa moschatellina	+	-
Aruncus sylvestris	+	+
Asarum europaeum	+	?
Cardamine amara	+	-
Cardamine enneaphyllos	+	+
Cardamine glanduligera	+	r
Dryopteris carthusiana	+	+
Dryopteris dilatata	+	+
Dryopteris expansa	+	+
Equisetum sylvaticum	+	-
Festuca altissima	+	-
Festuca drymeia	+	-
Gentiana ciliata	+	+
Geranium phaeum	+	-
Gymnocarpium dryopteris	+	r
Gymnocarpium robertianum	+	-
Hordelymus europaeus	+	-
Huperzia selago	+	-
Lonicera xylosteum	+	+
<i>Lunaria rediviva</i>	-	+
Lycopodium clavatum	+	?
Lycopodium complanatum	+	?
Matteuccia struthiopteris	+	-
Myosotis sylvatica	+	+
Nardus stricta	+	-
Omphalodes scorpioides	+	-
Orthilia secunda	+	r
Petasites albus	+	+
Phegopteris connectilis	+	-
Polystichum aculeatum	+	+
Prenanthes purpurea	+	+
Pyrola media	+	+
Pyrola minor	+	-
Pyrola rotundifolia	+	-
Rosa pendulina	+	r
Rosa x reversa	+	-
Sambucus racemosa	+	r
Saxifraga paniculata	+	-
Senecio ovatus	+	+
Sieglingia decumbens	+	+
Sorbus aucuparia	+	r
<i>Tephroseris crispa</i>	-	+
Valeriana excelsa	+	+
Vicia sylvatica	+	-
	43	24 (27)

4. táblázat A vizsgálati terület és közvetlen környékének természeti adottságai a 19. század második felében (SHVOJ Miklós 1874-75-ben készült kézírata alapján)

Település	Erdő			Föld		Rét		Termények		Szőlő	
	cser	tölgy	bükk	jó	rossz	jó	rossz	búza	roz	jó	rossz
Hidegkút					*		*				
Medves puszta		*	*								
Óbást	*		*		*		*				
Somoskő puszta		*	*		*		*				
Somosújfalú		*			*		*		*		
Vecsekklő					*		*				
Zagyva					*		*				
Zagyvaróna		*			*		*				
Bárna	*		*		*	*			*		
Cered					*		*				
Fülek				*		*		*		*	
Fülekpüspöki				*		*		*			
Galamba puszta		legnagyobbrészt								*	
Homokterenye					*		*		*		
Kazár		*	*	*		*					
Korlát		*		*		*					
Kelecsény		*		*		*		*		*	
Lazi puszta				*		*		*			
Mátranovák	*	*			*	*					
Mátraszele	*	*			*		*				
Monosza puszta					*		*				
Mulyadka		*		*		*					kerti
Nemti		*			*	*					
Pilis		*	*		*		*		*		kerti
Pogony		*	*		*		*		*		kerti
Pónyi puszta					*		*				
Ragyolc		*	*	*		*					kerti
Rap				*		*					
Sávoly		*	*	*		*					
Terbeléd		*	*	*		*					kicsibe
Vizslás		*	*	*		*					
Karancs-hegység	cser	tölgy	bükk	jó	rossz	jó	rossz	búza	roz	jó	rossz
Apáti	*			*			*	*			
Aranyi puszta	*	*	*		*		*	*	*		
Csákányháza		*	*		*	*					*
Karancsalja		*			*	*					
Karancsberény		*			*	*					*
Karancseszti		kevés		*		*					középszerű
Keszi puszta				*		*					
Lapujtó		*	*	*		*					
Vadaskert		bekerített erdő									
Dolinka puszta				*		*					
Sátoros puszta		*									
Litke-Etesi dombság	cser	tölgy	bükk	jó	rossz	jó	rossz	búza	roz	jó	rossz
Etes	*	*		*		*		*		*	
Kis-Gerge		*		*		*					
Lipta-Gerge		*		*		*					*
Mihály-Gerge	*	*		*		*					
Kis-Hartyán		nincs			*		*				meglehető
Litke		fenyőfa (nagyba)			*		*			*	
Sós-Hartyán	*	*			*		*				középszerű
Kalonda				*		*					hozzáfogtak
Tarnóc				*		*					
Törincs				*		*					*
Vilke				*		*					

	Szint	1			2			3			4			5			6		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Agropyron intermedium (ArA,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+1 I	20,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Allium flavum (Fvg,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Allium montanum	C	-	-	-	-	-	-	+ I	13,3	+ I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-
Campanula rotundifolia agg. (Qrp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cardaminopsis arenosa (TAc,Qpp)	C	+ I	3,3	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Carduus collinus	C	-	-	-	-	-	-	+ I	20,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Festuca valesiaca (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fragaria viridis (Qpp)	C	-	-	-	+ I	6,7	-	+ I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Galium glaucum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Genista tinctoria ssp. elatior (Qrp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-
Geranium columbinum (Fru,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hieracium bauhini agg. (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ III	46,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Seslerio-Festucion pallentis																			
Gymnocarpium robertianum (CeF)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	20,0	-
Thymus praecox (FBt)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Asplenio-Festucion pallentis																			
Asplenium trichomanes (BrF,TAc,Qrp,OCn)	C	+ I	10,0	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	+ I	20,0	-
Polypodium vulgare (TAc,Qrp)	C	+2 II	26,7	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	+ I	20,0	-	-	+1 III	60,0	-
Festucion rupicolae																			
Allium oleraceum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-
Dorycnium herbaceum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lathyrus nissolia	C	-	-	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Chenopodio-Scleranthea																			
Artemisia vulgaris (Ar,Cal,Bia,Pla)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-
Capsella bursa-pastoris (CyF)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Chenopodium album (CyF)	C	+ I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fumaria schleicheri (Che,Pla)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lactuca serriola	C	+ I	3,3	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tanacetum vulgare (Ar,Cal,Bia)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Secalietea																			
Melandrium album (Cau,GA)	C	-	-	-	-	-	-	+ II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Muscari comosum (FBt)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Viola arvensis (Fvl,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Chenopodietea																			
Arctium lappa (Ar,Pla,Spu)	C	-	-	-	+ I	20,0	-	+ I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Artemisietea (incl. Artemisietalia et Arction lappae)																			
Sambucus ebulus (Epa)	B1	+1 I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	C	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	+ I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-
	S	+1 I	10,0	-	-	-	-	-	-	+ I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-
Tussilago farfara (Fic,Epa)	C	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	20,0	-
Galio-Alliarion																			
Alliaria petiolata (Epa)	C	+ II	30,0	+1 IV	73,3	-	-	+ II	33,3	+ I	16,7	+ I	20,0	-	-	-	-	-	-
Chaerophyllum temulum	C	+ I	10,0	+1 III	53,3	-	-	+ I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	+ I	20,0	-
Calystegion sepium																			
Lamium maculatum (CF,Agi,Cp,Qrp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	20,0	-	-	-	-	-	-
Myosoton aquaticum (Pte,Spu,Ate,AP)	C	-	-	-	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Epilobietea angustifolii (incl. Epilobietalia)																			
Epilobium angustifolium (Epn,Qrp)	C	+ I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ II	40,0	-
Galeopsis tetrahit (Sea,Che,Cal)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-
Gnaphalium sylvaticum	C	+ I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rubus idaeus (US,CF)	B1	+2 II	23,3	+ I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1 III	60,0	-
	C	+2 I	20,0	+ II	26,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	20,0	-
	S	+3 II	30,0	+ II	26,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1 IV	80,0	-
Salix caprea (US,QF)	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1 II	40,0	-

	Szint	1			2			3			4			5			6		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Euonymus verrucosa (Qpp,Pru)	S	+1	I	20,0	+2	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fallopia dumetorum (GA)	C	+	II	23,3	+	II	33,3	+	V	86,7	+	III	50,0	+	I	20,0	+	I	20,0
Ficaria verna (AP)	C	+2	II	30,0	1-5	III	53,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fragaria vesca (Epa)	C	+	I	10,0	+1	III	53,3	+1	IV	73,3	+1	III	58,3	-	-	-	+	II	40,0
Fraxinus excelsior (AP,TAc)	A1	-	-	-	4	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	B1	+	I	10,0	+2	I	20,0	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	C	+	I	10,0	+1	I	13,3	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	S	+	I	16,7	+5	II	26,7	+	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Galeopsis pubescens (Epa)	C	+	II	26,7	+1	IV	66,7	+1	III	60,0	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Galium schultesii (Cp,Qpp)	C	+2	II	26,7	+2	II	26,7	+	II	26,7	+2	III	58,3	-	-	-	+1	V	100,0
Geranium robertianum (Epa,CF)	C	+1	IV	80,0	+1	IV	80,0	+1	II	40,0	-	-	-	+	IV	80,0	+1	IV	80,0
Geum urbanum (Epa,Cp)	C	+	II	30,0	+	V	93,3	+	IV	66,7	+	III	58,3	-	-	-	-	-	-
Heracleum sphondylium (MoA)	C	+	I	10,0	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hieracium sabaudum agg. (Qrp,AbP)	C	+	I	10,0	+	I	6,7	+	IV	80,0	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-
Hieracium sylvaticum agg. (Epa,Qrp)	C	+	I	3,3	-	-	-	+1	I	13,3	+	I	8,3	-	-	-	+	IV	80,0
Hypericum hirsutum (Qpp)	C	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-
Hypericum montanum	C	+	I	3,3	+	I	6,7	+	I	13,3	+	II	25,0	-	-	-	+	I	20,0
Lactuca quercina (Che)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lapsana communis (GA,Epa)	C	+	II	30,0	+	II	40,0	+	III	60,0	+	III	58,3	-	-	-	+	I	20,0
Ligustrum vulgare (Cp,Qpp)	B1	-	-	-	1	I	6,7	+1	II	33,3	1	I	8,3	-	-	-	-	-	-
	C	+	I	3,3	+	I	6,7	+	I	13,3	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-
	S	+	I	3,3	+1	I	13,3	+1	II	33,3	1	I	8,3	-	-	-	-	-	-
Lonicera xylosteum	B1	1	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Loranthus europaeus (Cp,Qpp)	A1	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Melampyrum nemorosum (Cp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	1	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Melica nutans	C	+	I	6,7	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Melica uniflora (Cp)	C	+1	II	23,3	+	I	20,0	-	-	-	+	III	41,7	+	I	20,0	-	-	-
Melittis carpatica (Cp,Qia)	C	+1	II	26,7	+	II	26,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Mycelis muralis	C	+1	V	86,7	+	V	93,3	+	III	46,7	+	III	58,3	+	I	20,0	+	V	100,0
Neottia nidus-avis (CF)	C	+	II	40,0	+	III	46,7	+	I	13,3	+	III	41,7	-	-	-	+	III	60,0
Platanthera bifolia (NC,Moa)	C	+	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Poa nemoralis	C	+2	III	43,3	+2	III	53,3	+5	IV	66,7	3-5	V	100,0	+	I	20,0	+	V	100,0
Polygonatum multiflorum (CF)	C	+	II	36,7	+	II	40,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0
Populus tremula (Qrp,Qia)	A1	1	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
	C	+	I	3,3	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
	S	+1	I	6,7	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	II	40,0
Primula veris (Ara)	C	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pulmonaria obscura (CF)	C	+	V	90,0	+1	V	86,7	+	I	6,7	+	II	33,3	-	-	-	+	III	60,0
Quercus petraea agg. (Cp,Qrp,Qpp)	A1	1-2	III	46,7	1-4	IV	80,0	1-4	III	60,0	3-5	V	91,7	1	I	20,0	-	-	-
	A2	-	-	-	+1	I	13,3	1	I	6,7	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-
	B1	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0	+2	II	25,0	-	-	-	-	-	-
	C	+	II	36,7	+1	III	53,3	+1	III	60,0	+	V	100,0	-	-	-	+	I	20,0
	S	+2	III	53,3	+4	V	93,3	+4	IV	80,0	+5	V	100,0	1	I	20,0	+	I	20,0
Quercus robur (AP,Cp,Qpp)	A1	-	-	-	2	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ranunculus auricomus agg. (MoA)	C	+	I	13,3	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rhamnus catharticus (Qpp,Pru)	B1	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scrophularia nodosa (GA,Epa)	C	+	II	26,7	+	III	53,3	-	-	-	+	I	8,3	+	I	20,0	+	I	20,0
Sedum maximum (FB,TAc,Qpp)	C	+	I	10,0	+	I	6,7	+	IV	73,3	+	I	8,3	-	-	-	+	II	40,0
Staphylea pinnata (Cp,TAc)	B1	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	C	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	S	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Stellaria holostea (CF,Cp)	C	+2	I	13,3	+2	I	20,0	-	-	-	+	I	8,3	+	I	20,0	-	-	-
(CF,Cp)	C	+	II	26,7	+1	III	53,3	+	I	20,0	+	II	33,3	-	-	-	+	I	20,0
Tilia cordata (Cp,Qpp)	A1	1-2	I	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	20,0	1	I	20,0

	Szint	1			2			3			4			5			6		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
<i>Tilia cordata</i> (Cp,Qpp)	A2	-	-	-	1	I	6,7	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	2	I	20,0
	B1	+1	I	13,3	+	I	6,7	1	I	13,3	-	-	-	-	-	-	1	II	40,0
	C	+	I	6,7	+	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
	S	1-2	I	16,7	+1	I	13,3	1	I	13,3	-	-	-	2	I	20,0	2	II	40,0
<i>Ulmus minor</i> (AP,Ulm)	B1	-	-	-	-	-	-	1-2	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Veronica chamaedrys</i> ssp. <i>vindobonensis</i> (Ara)	C	+1	II	30,0	+1	III	53,3	+1	V	93,3	+	V	100,0	-	-	-	+	III	60,0
<i>Veronica hederifolia</i> (Sea)	C	+1	I	13,3	+2	III	46,7	+	I	13,3	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-
<i>Vicia dumetorum</i> (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-
<i>Viola odorata</i>	C	+1	I	10,0	+1	II	26,7	+1	I	13,3	+2	I	16,7	-	-	-	-	-	-
Salicion albae																			
<i>Humulus lupulus</i> (Cal,Ate,AP)	B1	+	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Salix alba</i> (AP,Cal)	A1	-	-	-	1	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Alnetea glutinosae</i>																			
<i>Alnus glutinosa</i> (Ata,AP,Agi)	A1	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Dryopteris carthusiana</i> s.str. (CF,Agi,Qrp,VP)	C	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
<i>Dryopteris expansa</i> (CF,Agi,Qrp,VP)	C	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Carpino-Fagetea (incl. Fagetalia)																			
<i>Acer platanoides</i> (TAc)	A1	1-3	I	20,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	III	60,0	2	I	20,0
	A2	-	-	-	1	I	6,7	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-	-	-
	B1	+1	II	23,3	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
	C	+	III	46,7	+	II	40,0	+	I	20,0	+	II	33,3	+	II	40,0	-	-	-
	S	+3	III	56,7	+1	III	46,7	+	I	20,0	+	II	33,3	1-2	III	60,0	+2	II	40,0
<i>Acer pseudo-platanus</i> (TAc)	A1	1-2	I	10,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4-5	IV	80,0	1	I	20,0
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	III	60,0
	B1	+1	I	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	V	100,0
	C	+	II	33,3	+1	I	20,0	+	I	6,7	+	II	33,3	+1	V	100,0	+1	II	40,0
	S	+2	II	36,7	+1	I	20,0	+	I	6,7	+	II	33,3	+5	V	100,0	1-2	V	100,0
<i>Actaea spicata</i> (EuF,TAc)	C	+	II	30,0	+	I	13,3	-	-	-	-	-	+	I	20,0	+1	III	60,0	
<i>Aegopodium podagraria</i> (AP,Cp)	C	1-4	I	6,7	1-2	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	IV	80,0
<i>Anemone ranunculoides</i>	C	+2	II	26,7	+	I	6,7	-	-	-	-	-	+	II	40,0	-	-	-	
<i>Asarum europaeum</i>	C	1	I	13,3	1	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Athyrium filix-femina</i> (Qrp,VP)	C	+1	II	40,0	-	-	-	-	-	-	+	I	8,3	-	-	-	+1	IV	80,0
<i>Cardamine impatiens</i> +A33	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0
<i>Carex digitata</i> (Cp)	C	+	II	23,3	-	-	-	+	I	6,7	+	I	8,3	-	-	-	+	III	60,0
<i>Carex pilosa</i> (Cp)	C	+5	III	56,7	+4	II	40,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
<i>Carex sylvatica</i>	C	+1	II	26,7	+1	III	53,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Carpinus betulus</i> (Cp)	A1	1-3	III	43,3	2-3	II	33,3	-	-	-	-	-	-	+2	II	40,0	1	I	20,0
	A2	1-2	I	13,3	1-5	IV	66,7	-	-	-	-	-	-	1-2	II	40,0	-	-	-
	B1	+1	III	43,3	+2	V	93,3	+1	III	53,3	+1	II	33,3	-	-	-	2	I	20,0
	C	+	II	33,3	+1	V	86,7	+1	IV	73,3	+	III	58,3	-	-	-	-	-	-
	S	+3	IV	76,7	1-5	V	100,0	+2	IV	80,0	+1	IV	66,7	+2	III	60,0	2	I	20,0
<i>Cerasus avium</i> (Cp)	A1	1-2	I	13,3	-	-	-	1	I	6,7	-	-	-	1	I	20,0	-	-	-
	A2	-	-	-	+2	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	B1	+	I	10,0	+1	I	20,0	+1	I	13,3	+	I	8,3	-	-	-	+1	II	40,0
	C	+1	II	26,7	+1	III	53,3	+	II	33,3	+	III	58,3	+	I	20,0	-	-	-
	S	+2	II	30,0	+2	III	60,0	+2	II	33,3	+	IV	66,7	1	I	20,0	+1	II	40,0
<i>Circaea lutetiana</i> (AP)	C	+2	IV	63,3	+2	III	60,0	-	-	-	-	-	+	II	40,0	+1	V	100,0	
<i>Corydalis cava</i>	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3-4	II	40,0	-	-	-
<i>Corydalis solidia</i> (Qrp)	C	+2	I	16,7	+2	I	13,3	+	I	6,7	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-
<i>Dentaria bulbifera</i> (EuF)	C	+3	II	30,0	+1	I	20,0	+	I	6,7	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-
<i>Dryopteris filix-mas</i> s.str.	C	+2	III	53,3	+1	III	53,3	+	I	6,7	-	-	-	+1	V	100,0	+1	V	100,0
<i>Epilobium montanum</i> (Epa,Qrp)	C	+	II	33,3	+	I	6,7	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	+	IV	80,0
<i>Epipactis microphylla</i>	C	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
<i>Epipactis purpurata</i>	C	+	I	6,7	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Euphorbia amygdaloides</i>	C	+	II	40,0	+1	IV	73,3	+	I	6,7	+1	III	41,7	-	-	-	+	I	20,0

	Szing	1			2			3			4			5			6		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
<i>Fagus sylvatica</i> (EuF)	A1	3-5	V	100,0	1-3	V	86,7	1	I	20,0	-	-	-	1	I	20,0	3-5	V	100,0
	A2	-	-	-	1	I	6,7	1	I	6,7	1	I	16,7	1	II	40,0	2	II	40,0
	B1	+3	IV	80,0	+1	III	60,0	+	I	13,3	+	I	16,7	-	-	-	1-2	IV	80,0
	C	+2	IV	70,0	+1	IV	66,7	+	II	40,0	+	III	58,3	+	II	40,0	+1	III	60,0
	S	3-5	V	100,0	+3	V	93,3	+1	III	60,0	+1	III	58,3	+1	IV	80,0	3-5	V	100,0
<i>Gagea lutea</i> (AP,Cp)	C	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Galeobdolon luteum</i>	C	+2	II	26,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0	-	-	-
<i>Galeopsis speciosa</i> (Epn,AP)	C	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Galium odoratum</i>	C	+3	V	93,3	+3	V	86,7	-	-	-	+	I	8,3	+	II	40,0	+	I	20,0
<i>Glechoma hirsuta</i> (Cp)	C	1-3	II	26,7	+1	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Gymnocarpium dryopteris</i> (EuF,Qrp,VP)	C	+	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	
<i>Hedera helix</i>	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
	C	+1	II	33,3	1	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	V	100,0
	S	+1	II	33,3	1	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	V	100,0
<i>Hieracium lachenalii</i> agg. (Qrp)	C	+1	I	16,7	+	I	6,7	+	III	46,7	+	III	50,0	-	-	-	-	-	-
<i>Hordeilymus europaeus</i>	C	1	I	10,0	1	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Isopyrum thalictroides</i>	C	+2	II	36,7	+2	II	40,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Lathraea squamaria</i> (Cp)	C	+1	I	16,7	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-
<i>Lathyrus vernus</i>	C	+1	III	60,0	+	III	46,7	-	-	-	+	I	16,7	+	I	20,0	+1	IV	80,0
<i>Lilium martagon</i> (QF)	C	+	I	10,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Majanthemum bifolium</i> (Qrp)	C	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0	
<i>Mercurialis perennis</i>	C	+4	II	40,0	+1	II	26,7	-	-	-	+	I	8,3	+1	IV	80,0	-	-	-
<i>Milium effusum</i>	C	+	I	6,7	+	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Moehringia trinervia</i>	C	+1	III	53,3	+	II	40,0	+	II	33,3	+	I	8,3	+	I	20,0	+	III	60,0
<i>Monotropa hypopitys</i> (Qrp,PP,VP)	C	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	
<i>Myosotis sparsiflora</i> (GA,Cp)	C	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Oxalis acetosella</i> (VP)	C	+1	I	20,0	1	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	IV	80,0
<i>Prenanthes purpurea</i> (Qrp)	C	+	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
<i>Ranunculus lanuginosus</i> (Agi,Cp)	C	+	II	40,0	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	
<i>Ribes uva-crispa</i> (AP,TAc,Pru)	B1	+	I	6,7	+1	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	C	+	I	6,7	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	S	+	I	13,3	+1	I	20,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Rubus hirtus</i> (Epa,US)	B1	1	I	3,3	+2	I	20,0	1	I	6,7	-	-	-	-	-	+	I	20,0	
	C	+3	III	43,3	+1	IV	80,0	1	I	6,7	+	II	25,0	+	I	20,0	-	-	-
	S	+3	III	43,3	+2	V	93,3	1	I	13,3	+	II	25,0	+	I	20,0	+	I	20,0
<i>Salvia glutinosa</i>	C	+	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	IV	80,0
<i>Sanicula europaea</i>	C	+1	I	16,7	+1	II	40,0	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	
<i>Scilla drunensis</i> (AP,Cp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-
<i>Senecio nemorensis</i> ssp. <i>nemorensis</i> (Epa,AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	V	100,0
<i>Stachys sylvatica</i> (Epa)	C	+1	III	56,7	+1	III	46,7	+	I	6,7	+	II	25,0	+	II	40,0	+1	IV	80,0
<i>Tilia platyphyllos</i> (TAc,Qpp)	A1	1-3	I	10,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	I	20,0	2	I	20,0
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
	B1	+1	I	10,0	+	I	6,7	1	I	13,3	-	-	-	-	-	+	III	60,0	
	C	+	II	23,3	+	II	40,0	+	I	6,7	+	I	8,3	+	I	20,0	+	III	60,0
	S	+3	II	23,3	+	II	40,0	1	I	13,3	+	I	8,3	4	I	20,0	+2	V	100,0
<i>Ulmus glabra</i> (TAc)	A1	1	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0	-	-	-
	B1	1	I	3,3	+	I	6,7	+	I	13,3	-	-	-	-	-	+	I	20,0	
	C	+	I	13,3	+1	I	20,0	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-
	S	+1	I	16,7	+1	I	20,0	+	I	13,3	-	-	-	+1	II	40,0	+	I	20,0
<i>Veronica montana</i> (AP)	C	+1	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Viola sylvestris</i>	C	+1	IV	80,0	+2	V	93,3	+1	II	33,3	+	II	33,3	-	-	-	+	I	20,0
Alno-Padion																			
<i>Carex remota</i>	C	+	I	3,3	+	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Chrysosplenium alternifolium</i> (TAc)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	
<i>Equisetum hyemale</i> (CF)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	

	Szint	1			2			3			4			5			6		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
<i>Festuca gigantea</i> (Cal,Epa)	C	+	I	10,0	+	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Impatiens noli-tangere</i> (Sal)	C	+2	I	10,0	+1	I	20,0	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	+1	III	60,0
<i>Ribes rubrum</i> ssp. <i>sylvestre</i>	B1	+	I	3,3	+	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	C	+	I	6,7	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	S	+	I	10,0	+	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Rumex sanguineus</i> (Epa,Sal)	C	+	I	3,3	+	II	26,7	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Viburnum opulus</i> (Ate)	B1	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	C	-	-	-	I	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	S	-	-	-	I	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alnion glutinosae-incanae																			
<i>Equisetum telmateia</i> (FiC)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Eu-Fagion																			
<i>Dentaria glandulosa</i> (Agi,TAc)	C	1-5	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Festuca altissima</i> (TAc)	C	2	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Petasites albus</i> (VP)	C	+	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	III	60,0
<i>Rosa pendulina</i>	B1	+	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	C	+	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	S	+	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Senecio nemorensis</i> ssp. <i>fuchsii</i>	C	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilio-Acerion																			
<i>Cystopteris fragilis</i> (AFe)	C	+	II	23,3	-	-	-	+	I	13,3	-	-	-	-	-	-	+	I	100,0
<i>Lunaria rediviva</i>	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-
<i>Polystichum aculeatum</i>	C	+	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aremonio-Fagion																			
<i>Scutellaria altissima</i> (AQ)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	+	I	8,3	+	I	20,0	-	-	-
Quercetea robori-petraeae (incl. Pino-Quercetalia)																			
<i>Calamagrostis arundinacea</i> (Epa)	C	+	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Hieracium racemosum</i> agg.	C	+1	I	13,3	+	I	13,3	+	II	33,3	+1	IV	75,0	-	-	-	+	III	60,0
<i>Luzula luzuloides</i> (CU,AbP)	C	+1	I	20,0	+	I	20,0	-	-	-	+1	III	41,7	-	-	-	+	IV	80,0
<i>Veronica officinalis</i> (NC,Epa,PP,VP)	C	+1	I	13,3	+	I	6,7	+1	IV	73,3	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-
<i>Viscaria vulgaris</i> (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pino-Quercion																			
<i>Monotropa hypopitys</i> ssp. <i>hypophegea</i>	C	+	I	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Monotropa hypopitys</i> ssp. <i>hypopitys</i>	C	+	I	10,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Quercetea pubescentis-petraeae																			
<i>Achillea distans</i>	C	-	-	-	-	-	-	+1	I	20,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Asparagus officinalis</i> (FBt)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Astragalus glycyphyllos</i>	C	+	I	3,3	+	I	20,0	+1	V	93,3	+	IV	75,0	-	-	-	+	I	20,0
<i>Betonica officinalis</i> (MoA)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Calamintha menthifolia</i> ssp. <i>sylvatica</i>	C	-	-	-	-	-	-	+1	III	46,7	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-
<i>Campanula bononiensis</i> (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Carex michelii</i>	C	-	-	-	-	-	-	+1	II	26,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Carex montana</i> (Qp,Qrp)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-
<i>Cephalanthera rubra</i> (CF)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Chamaecytisus hirsutus</i> (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	13,3	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-
<i>Colutea arborescens</i> (Qia)	B1	-	-	-	-	-	-	+1	I	13,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Dianthus armeria</i> (Ara)	C	-	-	-	-	-	-	+	II	26,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Festuca heterophylla</i> (Qrp,Qp)	C	-	-	-	+	I	6,7	+2	III	60,0	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-
<i>Inula conyza</i>	C	-	-	-	-	-	-	+	II	26,7	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-
<i>Inula salicina</i> (MoA,Fvg)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Lathyrus latifolius</i>	C	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Lathyrus niger</i> (Qia)	C	+	I	13,3	+	I	20,0	+	I	6,7	+	I	8,3	-	-	-	1	I	20,0
<i>Lithospermum purpureo-coeruleum</i> (OCn,AQ)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	6,7	-	-	-	-	-	-
<i>Lychnis coronaria</i>	C	-	-	-	-	-	-	+	V	86,7	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-

6. táblázat 1: Luzulo nemorosae-Fagetum/ Medves-Ajnácskői-hg.; 2: Luzulo nemorosae-Fagetum/ Karancs-hg.; 3: Genisto pilosae- Quercetum; 4: Epipactio microphyllae-Quercetum; 5: Aegopodio-Alnetum

	Szint	1			2			3			4			5			
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	
Phragmitetea																	
Eupatorium cannabinum (Epa,Sal,Ate,AP,Agi)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	25,0
Galium palustre (Mag,MoJ,FPi,Spu,Ate)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
Lycopus europaeus (Moa,Cal,Bia,Spu,Ate)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	35,0	
Solanum dulcamara (Cal,Bia,Spu,Ate,AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	
Nasturtio-Glycerietalia (incl. Glycerio-Sparganion)																	
Berula erecta (Mag,AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0	
Scrophularia umbrosa (AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0	
Veronica beccabunga (EE,Bia)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	15,0	
Cardamini-Montion																	
Cardamine amara (Ate,AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	15,0	
Molinio-Arrhenatherrea																	
Anthoxanthum odoratum (NC,TAi,Qrp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	III	57,1	-	-	-	-	-	-	
Carex tomentosa (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	I	I	4,5	-	-	-	
Phleum pratense (Cyc)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	-	-	-	
Plantago media agg. (FBt,Pla)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-	
Vicia cracca (Mag,Sea,Sau,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	-	-	-	
Molinio-Juncetea																	
Cirsium oleraceum (FiC,Ate,AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0	
Deschampsia caespitosa (Des,Sal,Ate,AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0	
Genista tinctoria (Ara)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	13,6	-	-	-	
Molinetalia coeruleae																	
Angelica sylvestris (Mag,Ate,AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0	
Arrhenatheretea (incl. Arrhenatheretalia)																	
Anthriscus sylvestris (Ar,GA,Spu,AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0	
Euphrasia stricta (NC,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	-	-	-	
Trifolium montanum (FBt,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-	
Nardo-Callunetea																	
(incl. Nardetalia et Nardo-Agrostion tenuis)																	
Agrostis capillaris (Qpp,Ara)	C	-	-	-	-	-	-	+	III	42,9	+	I	4,5	-	-	-	
Antennaria dioica (Qrp)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	-	-	-	
Calluno-Ulicetea																	
(incl. Vaccinio-Genistetalia et Calluno-Genistion)																	
Betula pendula (Qrp,AbP)	A1	I	II	25,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	+	I	5,0	
	B1	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-	
	C	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	S	+	I	33,3	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	+	I	5,0	
Festuco-Bromea																	
Festuca rupicola (Fru,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	57,1	+	III	27,3	-	-	-	
Koeleria cristata s.str. (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	18,2	-	-	-	
Medicago minima (ArF)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	+	I	9,1	-	-	-	
Phleum phleoides (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	-	-	-	

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Poa compressa (Sea,Che)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3		+ II	27,3	-	-	-	
Sanguisorba minor (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3		+ I	18,2	-	-	-	
Scabiosa ochroleuca (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	13,6	-	-	-	
Festuceae vaginatae																
(incl. Festucetalia vaginatae et Festucion vaginatae)																
Chondrilla juncea (Fvl,Sea,Che)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Chrysopogon gryllus (Fvl,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+1 I	13,6	-	-	-	
Onosma arenarium (Fru)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Stipa capillata (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Festuco-Brometea																
Acinos arvensis (SS,Sea)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3		+ I	18,2	-	-	-	
Anthericum ramosum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ III	57,1		+3 IV	77,3	-	-	-	
Anthyllis vulneraria	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Artemisia campestris (KC)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+1 I	13,6	-	-	-	
Asperula cynanchica (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3		+ IV	63,6	-	-	-	
Bothriochloa ischaemum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+1 II	22,7	-	-	-	
Brachypodium pinnatum (Bra,Qpp)	C	+ I	8,3		-	-	-	+1 II	28,6		+5 IV	68,2	-	-	-	
Bromus inermis (Bra,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Carex humilis (Fvl,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+3 III	57,1		1-4 III	59,1	-	-	-	
Carlina vulgaris (Qrp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ II	31,8	-	-	-	
Geranium sanguineum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ II	22,7	-	-	-	
Helianthemum ovatum (Bra)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+1 II	36,4	-	-	-	
Linaria genistifolia (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3		+ IV	63,6	-	-	-	
Medicago falcata (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+1 II	22,7	-	-	-	
Orobancha elatior (Bra)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Potentilla heptaphylla (NC,Arn,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Potentilla recta (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Pulsatilla grandis	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Rosa gizellae (Qia)	BI	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
	S	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Salvia pratensis (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3		+1 IV	72,7	-	-	-	
Sedum acre	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3		+1 II	27,3	-	-	-	
Stachys recta (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ III	59,1	-	-	-	
Stipa joannis (Fru)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Thlaspi perfoliatum (Sea,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	13,6	-	-	-	
Thymus glabrescens	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+1 IV	77,3	-	-	-	
Verbascum lychnitis (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	18,2	-	-	-	
Veronica austriaca s.str. (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Veronica spicata s.str. (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3		+ II	22,7	-	-	-	
Festucetalia valesiacae																
Achillea nobilis ssp. nobilis (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3		+1 III	40,9	-	-	-	
Achillea pannonica (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ II	22,7	-	-	-	
Agropyron intermedium (ArA,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+5 IV	63,6	-	-	-	
Allium flavum (Fvg,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ III	40,9	-	-	-	
Allium montanum	C	-	-	-	+ I	12,5		+ V	85,7		+1 IV	63,6	-	-	-	
Allium rotundum ssp. waldsteinii	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	
Allium sphaerocephalon (Fvg,FBt)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	9,1	-	-	-	
Alyssum desertorum (Fvg)	C	-	-	-	-	-	-	-	-		+ I	4,5	-	-	-	

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Anthemis tinctoria (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ II	28,6	+1 III	45,5	-	-	-	-	-
Astragalus onobrychis	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+1 II	27,3	-	-	-	-	-
Asyneuma canescens (AQ)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ II	22,7	-	-	-	-	-
Bupleurum falcatum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ III	42,9	+1 II	22,7	-	-	-	-	-
Campanula rotundifolia agg. (Qrp,Qpp)	C	+ I	8,3	+ I	12,5	+ III	57,1	+ II	31,8	-	-	-	-	-	-	-
Campanula sibirica (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	13,6	-	-	-	-	-
Cardaminopsis arenosa (TAc,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ III	57,1	+ II	31,8	-	-	-	-	-
Carduus collinus	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	13,6	-	-	-	-	-
Centaurea micranthos (Fvg,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	13,6	-	-	-	-	-
Centaurea spinulosa (Sea,Che)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	-	-
Dianthus pontederacae (Qpp,Fvg)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	9,1	-	-	-	-	-
Erysimum odoratum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+ I	13,6	-	-	-	-	-
Fragaria viridis (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+1 II	22,7	-	-	-	-	-
Galium glaucum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+1 III	40,9	-	-	-	-	-
Genista tinctoria ssp. elatior (Qrp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ II	28,6	+ II	36,4	-	-	-	-	-
Hieracium baubini agg. (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ IV	71,4	+ V	90,9	-	-	-	-	-
Hippocrepis comosa (Bra)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	-	-
Inula ensifolia (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ III	42,9	+3 III	45,5	-	-	-	-	-
Lactuca perennis (Qia,FBt)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	13,6	-	-	-	-	-
Lactuca viminea (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ II	22,7	-	-	-	-	-
Melica ciliata (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ III	40,9	-	-	-	-	-
Melica transsilvanica (Fvg)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	-	-
Pulsatilla pratensis ssp. nigricans	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	-	-
Seseli osseum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ II	28,6	+1 IV	72,7	-	-	-	-	-
Silene otites (Fvg)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	13,6	-	-	-	-	-
Teucrium montanum (Bra)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ II	22,7	-	-	-	-	-
Thymus pannonicus	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	-	-
Seslerio-Festucion pallentis																
Asplenium ruta-muraria (BrF,TAc,CeF,OCn)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	-	-
Chamaecytisus ciliatus	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+ I	4,5	-	-	-	-	-
Festuca pallens	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	13,6	-	-	-	-	-
Thymus praecox (FBt)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	-	-
Asplenio-Festucion pallentis																
Asplenium septentrionale	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	-	-
Asplenium trichomanes (BrF,TAc,Qrp,OCn)	C	-	-	-	+ I	12,5	-	-	-	+ I	9,1	-	-	-	-	-
Festuca pseudodalmatica (AQ)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	3 I	4,5	-	-	-	-	-
Polypodium vulgare (TAc,Qrp)	C	+1 V	91,7	+ V	87,5	+ I	14,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Festucion rupicolae																
Allium oleraceum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+ I	9,1	-	-	-	-	-
Aster amellus	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+1 II	31,8	-	-	-	-	-
Cleistogenes serotina (OCn)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+2 III	40,9	-	-	-	-	-
Cynoglossum officinale (Onn)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	-	-
Dorycnium herbaceum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+1 II	28,6	+1 III	59,1	-	-	-	-	-
Erysimum crepidifolium (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	-	-
Xeranthemum annuum	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	-	-
Chenopodio-Scleranthea																
Lactuca serriola	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	9,1	-	-	-	-	-
Poa annua (Pol)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	10,0	-	-	-
Solanum nigrum (Che)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	-	-

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Secalietea																
Bromus arvensis (Bia,Ar,Cal,ChS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	
Caucalis platycarpus (Cau)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	9,1	-	-	-	
Melandrium album (Cau,GA)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	18,2	-	-	-	
Muscari comosum (FBt)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	
Veronica triphyllos (Fvl,Ape)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	
Vicia tetrasperma (FBt)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	
Viola arvensis (Fvl,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	13,6	-	-	-	
Chenopodietea																
Arctium lappa (Ar,Pla,Spu)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	5,0		
Falcaria vulgaris	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	
Lepidium campestre	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	
Melilotus albus (DM,Ar,Pla)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	9,1	-	-	-	
Melilotus officinalis (Sea,Ar)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+2 II	31,8	-	-	-		
Setaria viridis (Sea)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-	
Artemisietea (incl. Artemisietalia et Arction lappae)																
Tussilago farfara (FiC,Epa)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	10,0		
Galio-Alliarion																
Alliaria petiolata (Epa)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ II	31,8	+ II	40,0			
Chaerophyllum temulum	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+ I	13,6	-	-	-		
Bidentetea (incl. Bidentetalia)																
Bidens tripartita (Pte,EE,Sea,Sal)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	5,0		
Polygonum hydropiper (EE,Bin,Spu,Ate,AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	10,0		
Epilobietea angustifolii (incl. Epilobietalia)																
Galeopsis tetrahit (Sea,Che,Cal)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	-	-	-	-	-		
Rubus idaeus (US,CF)	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1 II	25,0		
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1 II	30,0		
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1 III	45,0		
Salix caprea (US,QF)	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2 I	5,0		
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	10,0		
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2 I	10,0		
Atropion bella-donnae																
Atropa bella-donna	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 I	5,0		
Úrtico-Sambucetea (incl. Sambucetalia et Sambuco-Salicion capreae)																
Sambucus racemosa (EuF,TAc)	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	10,0		
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	5,0		
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	10,0		
Querco-Fagea																
Acer campestre	A1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2 II	25,0		
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	2 I	4,5	1-2 I	15,0			
	B1	+ I	8,3	-	-	-	-	+ III	42,9	+1 II	31,8	+2 IV	70,0			
	C	+ II	25,0	-	-	-	-	+ II	28,6	+ I	18,2	+ III	55,0			
	S	+ II	25,0	-	-	-	-	+ III	57,1	+2 III	45,5	+2 V	90,0			
Ajuga reptans (MoA)	C	+ II	25,0	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	+1 IV	70,0			
Brachypodium sylvaticum	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+1 I	13,6	+ II	35,0			
Bromus benekenii	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	10,0			
Campanula persicifolia	C	+ V	91,7	+ V	100,0	+ III	57,1	+ II	22,7	+ I	15,0					

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Campanula rapunculoides (Epa)	C	+	II	33,3	+	I	12,5	+	III	57,1	+	III	59,1	+	I	15,0
Campanula trachelium (Epa,Cp)	C	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	+	I	15,0
Cephalanthera damasonium	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	+	I	18,2	-	-	-
Cephalanthera longifolia	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	-	-	-
Clematis vitalba	C	+	I	16,7	-	-	-	+	I	14,3	+	III	45,5	+	II	35,0
Clinopodium vulgare (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	III	42,9	+	I	31,8	-	-	-
Convallaria majalis	C	+	I	41,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	10,0
Cornus sanguinea (Qpp)	B1	I	I	8,3	-	-	-	+	II	28,6	+	I	9,1	+	II	40,0
	C	-	-	-	-	-	-	+	II	28,6	+	I	4,5	+	II	40,0
	S	I	I	8,3	-	-	-	+	II	28,6	+	I	9,1	+	III	45,0
Corylus avellana	A1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	5,0
	B1	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	+	III	55,0
	C	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	+	II	40,0
	S	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	+	III	60,0
Crataegus monogyna (Qpp)	B1	+	I	8,3	-	-	-	+	II	28,6	+	IV	68,2	+	I	15,0
	C	+	I	8,3	-	-	-	+	I	14,3	+	II	31,8	+	I	15,0
	S	+	I	8,3	-	-	-	+	II	28,6	+	IV	77,3	+	I	20,0
Crataegus oxyacantha	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	35,0
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	50,0
Cruciata glabra	C	+	III	50,0	-	-	-	2	I	14,3	+	I	4,5	-	-	-
Dactylis polygama (Cp)	C	+	I	8,3	-	-	-	+	IV	71,4	+	II	50,0	+	I	15,0
Digitalis grandiflora (Epa)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	+	I	4,5	-	-	-
Epipactis helleborine agg. (CF)	C	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Epipactis helleborine s.str.	C	+	I	8,3	-	-	-	+	I	14,3	+	I	18,2	-	-	-
Euonymus europaea (Qpp)	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	25,0
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	IV	65,0
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	IV	65,0
Euonymus verrucosa (Qpp,Pru)	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
Fallopia dumetorum (GA)	C	-	-	-	-	-	-	+	III	42,9	+	III	45,5	+	I	5,0
Ficaria verna (AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2-5	IV	80,0
Fragaria vesca (Epa)	C	+	I	16,7	-	-	-	+	IV	71,4	-	-	-	+	I	15,0
Fraxinus excelsior (AP,TAc)	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	5,0
	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	15,0
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	10,0
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Galeopsis pubescens (Epa)	C	+	I	16,7	-	-	-	+	I	14,3	+	I	18,2	+	III	50,0
Galium schultesii (Cp,Qpp)	C	+	V	83,3	-	-	-	+	II	28,6	-	-	-	+	I	20,0
Geranium robertianum (Epa,CF)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	V	90,0
Geum urbanum (Epa,Cp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	+	III	55,0
Heracleum sphondylium (MoA)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
Hieracium sabaudum agg. (Qrp,AbP)	C	+	II	25,0	-	-	-	+	I	14,3	+	I	9,1	+	I	5,0
Hieracium sylvaticum agg. (Epa,Qrp)	C	+	II	75,0	+	I	100,0	+	I	57,1	+	I	4,5	-	-	-
Hypericum montanum	C	-	-	-	+	I	12,5	+	III	42,9	+	I	4,5	-	-	-
Lapsana communis (GA,Epa)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	+	II	25,0
Ligustrum vulgare (Cp,Qpp)	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	18,2	-	-	-
	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	+	I	18,2	-	-	-
	S	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	+	II	22,7	-	-	-
Loranthus europaeus (Cp,Qpp)	A1	-	-	-	-	-	-	+	III	42,9	+	I	18,2	-	-	-
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	27,3	-	-	-

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Loranthus europaeus (Cp,Qpp)	S	-	-	-	-	-	-	+1	III	42,9	+1	III	45,5	-	-	-
Melampyrum nemorosum (Cp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	-	-	-
Melica nutans	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0	
Melica uniflora (Cp)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	-	-	-
Melittis carpatica (Cp,Qia)	C	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mycelis muralis	C	+	II	33,3	+	IV	62,5	+	I	14,3	-	-	-	+1	III	50,0
Neottia nidus-avis (CF)	C	+	II	25,0	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	+	I	20,0
Platanthera bifolia (NC,Moa)	C	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Poa nemoralis	C	+	III	58,3	+	II	37,5	+3	V	85,7	+1	II	36,4	+	II	25,0
Polygonatum multiflorum (CF)	C	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	30,0	-
Populus tremula (Qrp,Qia)	A1	I	II	25,0	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	I	I	10,0
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	I	I	5,0
	B1	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	-	-	-
	C	+	II	25,0	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	+1	I	20,0
	S	I	II	25,0	-	-	-	I	I	14,3	-	-	-	+1	II	25,0
Primula veris (Ara)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Pulmonaria obscura (CF)	C	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	+1	V	100,0
Quercus petraea agg. (Cp,Qrp,Qpp)	A1	I	I	16,7	2	I	12,5	3-4	V	85,7	1	I	9,1	1	I	10,0
	A2	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	2-3	II	27,3	-	-	-
	B1	+	I	8,3	-	-	-	+1	V	100,0	+	I	13,6	+	I	5,0
	C	+	V	91,7	+	II	37,5	+	V	100,0	+1	II	27,3	+	II	25,0
	S	+1	V	91,7	+2	III	50,0	1-4	V	100,0	+3	III	40,9	+1	II	35,0
Quercus robur (AP,Cp,Qpp)	A1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	5,0
Ranunculus auricomus agg. (MoA)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	15,0	-
Rhamnus catharticus (Qpp,Pru)	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Scrophularia nodosa (GA,Epa)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	30,0	-
Sedum maximum (FB,TAc,Qpp)	C	+	II	25,0	+	I	12,5	+	III	42,9	+	III	45,5	-	-	-
Stellaria holostea (CF,Cp)	C	-	-	-	+	I	12,5	+	I	14,3	+	I	9,1	3	I	5,0
(CF,Cp)	C	-	-	-	-	-	-	+	II	28,6	+	I	13,6	+	II	25,0
Tilia cordata (Cp,Qpp)	A1	I	I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	5,0
	B1	I	I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	5,0
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	5,0	-
	S	I	I	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	15,0	-
Veronica chamaedrys ssp. vindobonensis (Ara)	C	+	IV	66,7	+	IV	62,5	+	V	100,0	+1	II	36,4	+	I	15,0
Viola odorata	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Salicion albae																
Cucubalus baccifer (Cal,Ulm)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	10,0	-
Humulus lupulus (Cal,Ate,AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	25,0	-
Salix alba (AP,Cal)	A1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	10,0	-
	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	I	10,0	-
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	10,0	-
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	I	20,0	-
Alnetea glutinosae																
Alnus glutinosa (Ata,AP,Agi)	A1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2-5	V	85,0
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3-4	I	10,0
	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	II	35,0	-
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0	-
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2-5	V	95,0	-
Dryopteris carthusiana s.str. (CF,Agi,Qrp,VP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	III	60,0	-
Dryopteris dilatata (CF,Agi,Qrp,VP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-

	Szint	1			2			3			4			5			
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	
Dryopteris expansa (CF,Agi,Qrp,VP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	II	25,0	
Carpino-Fagetea (incl. Fagetalia)																	
Acer platanoides (TAc)	A1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	I	I	5,0	
	C	-	-	-	+ II	25,0		+ I	14,3		+ I	4,5		+ I	I	10,0	
	S	-	-	-	+ II	25,0		+ I	14,3		+ I	4,5		+1 I	I	15,0	
Acer pseudo-platanus (TAc)	A1	I	I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	5,0	
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	I	15,0	
	B1	+ I	I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	35,0	
	C	+ II	33,3		+ V	87,5		+ I	14,3		-	-	-	+1	III	45,0	
	S	+1	II	33,3		+ V	87,5		+ I	14,3		-	-	+2	III	50,0	
Actaea spicata (EuF,TAc)	C	+ II	25,0		-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ II	35,0		
Aegopodium podagraria (AP,Cp)	C	+ I	16,7		-	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	V	90,0	
Anemone ranunculoides	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	I	20,0	
Asarum europaeum	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	5,0	
Athyrium filix-femina (Qrp,VP)	C	+ I	16,7		-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	V	90,0	
Cardamine impatiens	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	I	10,0	
Carex digitata (Cp)	C	+ III	58,3		+ I	12,5		+ II	28,6		-	-	-	+ II	35,0		
Carex pilosa (Cp)	C	+3	III	50,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	II	35,0	
Carex sylvatica	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ III	50,0		
Carpinus betulus (Cp)	A1	-	-	-	-	-	-	+1	II	28,6	-	-	-	+3	I	20,0	
	A2	2	I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-3	III	45,0	
	B1	+ I	16,7		-	-	-	+ II	28,6		+ I	4,5		+3	IV	75,0	
	C	+ II	33,3		+ II	37,5		+ III	57,1		+ I	18,2		+1	II	40,0	
	S	+2	III	41,7		+ II	37,5		+1	V	85,7		+ II	22,7	+3	V	85,0
Cerasus avium (Cp)	A1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	5,0	
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	5,0	
	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	4,5	+1	I	15,0	
	C	-	-	-	+ II	25,0		+ I	14,3		+ I	4,5		+ I	I	10,0	
	S	-	-	-	+ II	25,0		+ I	14,3		1	I	4,5	+1	II	25,0	
Chaerophyllum aromaticum (FiC)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	I	20,0	
Circaea lutetiana (AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	V	95,0	
Corydalis solida (Qrp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	I	5,0	
Dentaria bulbifera (EuF)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	I	15,0	
Dryopteris filix-mas s.str.	C	+ II	25,0		+ I	12,5		-	-		+ I	4,5		+ IV	80,0		
Epilobium montanum (Epa,Qrp)	C	+ I	8,3		-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	I	15,0	
Epipactis microphylla	C	+ I	8,3		-	-	-	-	-	-	+ III	45,5		+ I	I	10,0	
Euphorbia amygdaloides	C	+ I	8,3		-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	I	15,0	
Fagus sylvatica (EuF)	A1	4-5	V	100,0	4-5	V	100,0	2	I	14,3	2-3	I	9,1	1-5	V	85,0	
	A2	-	-	-	-	-	-	1	I	14,3	2	I	9,1	1	I	5,0	
	B1	1-2	V	100,0	+2	IV	75,0	+1	III	42,9	+1	I	13,6	+2	IV	75,0	
	C	+1	V	100,0	+2	IV	75,0	+ IV	71,4		+ II	22,7		+ IV	65,0		
	S	5	V	100,0	5	V	100,0	+2	V	85,7	+3	II	27,3	+5	V	100,0	
Gagea lutea (AP,Cp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	I	10,0	
Galeobdolon luteum	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-3	II	40,0	
Galium odoratum	C	+ I	8,3		-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	III	50,0	
Glechoma hirsuta (Cp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	I	20,0	
Gymnocarpium dryopteris (EuF,Qrp,VP)	C	+ I	16,7		-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	I	15,0	
Hedera helix	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	I	5,0	
	C	+1	III	41,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	30,0	
	S	+1	III	41,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	35,0	

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Hieracium lachenalii agg. (Qrp)	C	+2	III	41,7	+	II	25,0	+1	IV	71,4	+	II	36,4	+	I	15,0
Isopyrum thalictroides	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	10,0
Lathraea squamaria (Cp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0
Lathyrus vernus	C	+1	V	83,3	+	I	12,5	+	I	14,3	-	-	-	+	II	30,0
Majanthemum bifolium (Qrp)	C	+1	III	41,7	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0
Milium effusum	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Moehringia trinervia	C	+	II	25,0	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	+	II	35,0
Monotropa hypopitys (Qrp,PP,VP)	C	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	+	I	10,0
Myosotis sparsiflora (GA,Cp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
Oxalis acetosella (VP)	C	+1	I	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	V	90,0
Paris quadrifolia (Ata,AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	I	20,0
Prenanthes purpurea (Qrp)	C	1	I	8,3	+	IV	62,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ranunculus lanuginosus (Agi,Cp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	IV	80,0
Rubus hirtus (Epa,US)	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	15,0
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	III	55,0
Salvia glutinosa	C	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	30,0
Sanicula europaea	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	15,0
Senecio nemorensis ssp. nemorensis (Epa,AP)	C	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
Stachys sylvatica (Epa)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	V	85,0
Tilia platyphyllos (TAc,Qpp)	A1	1	I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	B1	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	5,0
	C	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	+	I	5,0
	S	+1	I	16,7	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	+1	I	10,0
Ulmus glabra (TAc)	A1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	5,0
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	5,0
	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	10,0
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	10,0
Veronica montana (AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
Vinca minor (Cp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	25,0
Viola sylvestris	C	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	III	60,0
Alno-Padion																
Carex pendula	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	10,0
Carex remota	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	55,0
Cephalaria pilosa (GA)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	5,0
Chrysosplenium alternifolium (TAc)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	IV	75,0
Equisetum hyemale (CF)	C	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	10,0
Festuca gigantea (Cal,Epa)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Impatiens noli-tangere (Sal)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	IV	70,0
Ribes rubrum ssp. sylvestre	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	I	10,0
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	I	20,0
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	25,0
Rumex sanguineus (Epa,Sal)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	25,0
Viburnum opulus (Ate)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	30,0
Alnion glutinosae-incanae																
Caltha palustris ssp. laeta	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
Matteuccia struthiopteris	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
Asperulo-Fagion																
Chrysanthemum lanceolatum	C	-	-	-	-	-	-	+	III	42,9	+	I	13,6	-	-	-

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Eu-Fagion																
Dentaria glandulosa (Agi,TAc)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	IV	70,0
Tilio-Acerion																
Cystopteris fragilis (AFe)	C	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	30,0
Polystichum aculeatum	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
Quercetea robori-petraeae (incl. Pino-Quercetalia)																
Calamagrostis arundinacea (Epa)	C	+	III	58,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diphasium complanatum (CU,VP)	C	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Genista pilosa (CU)	C	-	-	-	+	I	12,5	+2	IV	71,4	+2	II	27,3	-	-	-
Hieracium maculatum (CF)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	-	-	-
Hieracium racemosum agg.	C	+2	V	91,7	+	V	100,0	+	V	100,0	+	IV	68,2	+	I	10,0
Hieracium umbellatum agg. (NC,Epa,Qpp,PP)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	+	I	4,5	-	-	-
Luzula luzuloides (CU,AbP)	C	+3	V	100,0	+3	V	100,0	+2	III	57,1	-	-	-	+	I	20,0
Orthilia secunda (PQ,VP)	C	+1	III	41,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Veronica officinalis (NC,Epa,PP,VP)	C	+	V	91,7	+	II	37,5	+	IV	71,4	+	I	13,6	+	I	10,0
Viscaria vulgaris (Qpp)	C	I	I	8,3	-	-	-	+	IV	71,4	+	I	4,5	-	-	-
Pino-Quercion																
Monotropa hypopitys ssp. hypopitys	C	+	V	83,3	+	IV	75,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pyrola minor (PP,VP)	C	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Quercetea pubescentis-petraeae																
Achillea distans	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Arabis turrita (TAc)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Asparagus officinalis (FBt)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	22,7	-	-	-
Astragalus glycyphyllos	C	-	-	-	-	-	-	+1	III	57,1	+1	IV	77,3	-	-	-
Betonica officinalis (MoA)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	-	-	-
Calamintha menthifolia ssp. sylvatica	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	27,3	-	-	-
Campanula bononiensis (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	III	54,5	-	-	-
Carex michelii	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	II	22,7	-	-	-
Chamaecytisus hirsutus (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	+	III	57,1	+2	III	54,5	-	-	-
Colutea arborescens (Qia)	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	V	90,9	-	-	-
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	27,3	-	-	-
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	V	90,9	-	-	-
Euphorbia epithymoides	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	I	18,2	-	-	-
Festuca heterophylla (Qrp,Qp)	C	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-	+1	I	9,1	-	-	-
Fraxinus ornus (OCa)	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	4,5	-	-	-
	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	4,5	-	-	-
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	I	4,5	-	-	-
Inula conyza	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	54,5	-	-	-
Inula hirta (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	+	II	28,6	+1	II	22,7	-	-	-
Laser trilobum	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	+1	I	13,6	-	-	-
Lathyrus niger (Qia)	C	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	+	I	13,6	-	-	-
Lembotropsis nigricans (FBt,Qrp)	C	+	I	8,3	-	-	-	-	-	-	+2	I	18,2	-	-	-
Lychnis coronaria	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	-	-	-
Malus sylvestris (AP,Cp)	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	+	I	5,0
	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
	S	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	13,6	+	I	5,0
Melampyrum cristatum (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Orchis purpurea (CF,OCn)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	31,8	-	-	-

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Origanum vulgare (Pru)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	9,1	-	-	-	
Peucedanum cervaria (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+2 III	40,9	-	-	-		
Polygonatum odoratum (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+ I	18,2	-	-	-		
Potentilla alba (Qrp,Qp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-		
Prunus spinosa (Pru,Prs)	B1	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+1 I	27,3	+ I	5,0			
	C	+ I	8,3	-	-	-	-	+ III	42,9	+ III	45,5	+ I	5,0			
	S	+ I	8,3	-	-	-	-	+ III	42,9	+1 III	59,1	+ I	10,0			
Pyrus pyraeaster (Cp)	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	I II	22,7	-	-	-		
	B1	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+1 III	40,9	+ I	5,0			
	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+ III	50,0	-	-	-		
	S	-	-	-	-	-	-	+ II	28,6	+2 IV	77,3	+ I	5,0			
Quercus cerris (Qrp)	A1	I I	8,3	-	-	-	-	2 II	28,6	2-3 II	27,3	2 I	5,0			
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	-1-3 III	54,5	+ I	5,0			
	B1	-	-	-	-	-	-	+1 II	28,6	+1 III	59,1	+ I	5,0			
	C	+ II	33,3	+ I	12,5	-	-	+ III	57,1	+ III	45,5	+ III	45,0			
	S	+1 III	41,7	+ I	12,5	-	-	+2 III	57,1	+3 V	95,5	+2 III	45,0			
Quercus pubescens	A1	-	-	-	-	-	-	+1 II	28,6	2-4 II	31,8	-	-	-		
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	2-3 IV	68,2	-	-	-		
	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	+2 V	81,8	-	-	-		
	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+1 III	45,5	-	-	-		
	S	-	-	-	-	-	-	+1 II	28,6	2-4 V	100,0	-	-	-		
Rosa canina agg. (Pru,Prs)	B1	+ I	8,3	-	-	-	-	+ III	42,9	+3 V	90,9	-	-	-		
	C	+ II	33,3	+ II	25,0	-	-	+ V	85,7	+ III	40,9	+ I	20,0			
	S	+ III	41,7	+ II	25,0	-	-	+ V	85,7	+3 V	90,9	+ I	20,0			
Rosa gallica (Pru)	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	+2 II	31,8	-	-	-		
Rubus canescens	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+ I	9,1	-	-	-		
Silene nutans	C	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	-	-	-	-	-		
Silene viridiflora	C	-	-	-	-	-	-	+ IV	71,4	+ II	36,4	-	-	-		
Solidago virga-aurea (NC,Epa,Qrp)	C	+ III	41,7	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-		
Sorbus torminalis (QF)	A1	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	2 I	4,5	-	-	-		
	A2	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2 I	13,6	-	-	-		
	B1	-	-	-	-	-	-	+1 III	57,1	+2 II	36,4	-	-	-		
	C	-	-	-	-	-	-	+ III	42,9	+ II	22,7	-	-	-		
	S	-	-	-	-	-	-	+1 III	57,1	+2 III	40,9	-	-	-		
Teucrium chamaedrys (FBt,EP)	C	-	-	-	-	-	-	+ III	57,1	+3 V	90,9	-	-	-		
Trifolium alpestre (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	+ II	28,6	+1 III	59,1	-	-	-		
Trifolium rubens (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	9,1	-	-	-		
Verbascum austriacum (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	+ II	28,6	+ III	45,5	-	-	-		
Vincetoxicum hirundinaria (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	13,6	-	-	-		
Viola hirta	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ II	36,4	-	-	-		
Quercetalia pubescentis-petraeae																
Chrysanthemum corymbosum (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	+ II	28,6	+ III	40,9	-	-	-		
Echinops sphaerocephalus (Ona,Onn)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-		
Rosa agrestis agg. (Pru)	B1	-	-	-	-	-	-	+ I	14,3	+ I	9,1	-	-	-		
	C	-	-	-	-	-	-	+ II	28,6	+ I	9,1	-	-	-		
	S	-	-	-	-	-	-	+ II	28,6	+ I	18,2	-	-	-		
Sorbus x danubialis	A1	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	4,5	-	-	-		
	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	+ I	9,1	-	-	-		
	C	-	-	-	-	-	-	+ II	28,6	+ I	13,6	-	-	-		
	S	-	-	-	-	-	-	+ II	28,6	+ I	18,2	-	-	-		

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Trifolium medium	C	+	I	16,7	-	-	-	+	I	14,3	+1	I	18,2	+	I	5,0
Aceri tatarico-Quercion																
Cotoneaster matrensis (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Indifferens																
Agrimonia eupatoria (FBt,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	-	-	-
Agropyron repens (MoA,FPi,FB,ChS,Pla)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	13,6	-	-	-
Ajuga genevensis (Ara,FBt,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Calamagrostis epigeios (MoJ,Fvg,Epa)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	9,1	+	I	5,0
Chelidonium majus (Che,Ar,GA,Epa)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	13,6	+	I	15,0
Coronilla varia (Ara,FBt,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	III	57,1	+2	V	95,5	-	-	-
Daucus carota ssp. carota (MoA,Arn)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	-	-	-
Echium vulgare (SS,FBt,Che)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	40,9	-	-	-
Equisetum arvense (MoA,Sea,Sal,Ate,AP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	35,0
Eryngium campestre (FB,CyF,ChS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	I	13,6	-	-	-
Euphorbia cyparissias (FB,ChS,Epa,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	V	85,7	+1	V	95,5	-	-	-
Galium aparine (Sea,Epa,QF)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	+1	III	45,0
Galium mollugo (MoA,FBt,Qrp,Qpp)	C	-	-	-	+	II	37,5	+1	III	42,9	+2	III	59,1	-	-	-
Galium verum (MoJ,FB,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	9,1	-	-	-
Hypericum perforatum (NC,FB,Qpp,PP)	C	-	-	-	-	-	-	+	IV	71,4	+	IV	72,7	-	-	-
Juncus effusus (Pte,MoJ,Bia,Pla,Spu)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
Juniperus communis (NC,Fvg,Qpp,EP,PP)	B1	-	-	-	-	-	-	+	II	28,6	+2	II	36,4	-	-	-
	C	-	-	-	-	-	-	+	II	28,6	+	I	13,6	-	-	-
	S	-	-	-	-	-	-	+	II	28,6	+	I	9,1	-	-	-
Leontodon autumnalis (Mag,MoA,ArF,Qrp)	C	-	-	-	-	-	-	+	II	28,6	+	I	9,1	-	-	-
Leontodon hispidus (MoA,FB,Ate,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Lotus corniculatus (MoA,FB,ChS,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	II	28,6	+1	II	36,4	-	-	-
Luzula campestris (NC,MoJ,Ara,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	III	57,1	-	-	-	-	-	-
Lysimachia nummularia (Pte,MoJ,FPe,Bia,QF)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	I	15,0
Medicago lupulina (MoA,FPe,SS,FBt,ChS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	22,7	-	-	-
Picris hieracioides (Ara,FB,ChS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Pimpinella saxifraga (MoA,FB,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	III	57,1	+	II	36,4	-	-	-
Plantago lanceolata (MoA,ChS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
Plantago major (Pla)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	10,0
Poa angustifolia (Ara,FPi,FBt,ChS,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	II	28,6	+1	III	45,5	-	-	-
Potentilla impolita (FB,ArF,Ona,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Prunella vulgaris (Pte,MoA,ChS,QF)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	14,3	-	-	-	-	-	-
Ranunculus repens (Pte,MoA,ChS,Spu,Ate)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	50,0
Rubus caesius (Spu)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	5,0
Rubus fruticosus agg. (QF,Epa,US)	B1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,5	-	-	-
Sambucus nigra (Epa,US,QF)	B1	1	I	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	V	95,0
	C	+	I	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	IV	80,0
	S	1	I	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+3	V	100,0
Silene vulgaris (Ara,Fvl,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	II	28,6	+1	I	9,1	-	-	-
Stellaria media (ChS,QF,Spu)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	10,0

7. táblázat 1: Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae/ Balaton-felvidék; 2: Alysso saxatilis-Festucetum pallentis; 3: Asplenio septentrionali-Melicetum ciliatae/ Medves-Ajnácskői-hg.; 4: Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae/ Medves-Ajnácskői-hg.; 5: Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae/ Karancs hg.

	Szint	1			2			3			4			5			
		A-D	K	%	A-D	Fr	%	A-D	K	%	A-D	Fr	%	A-D	Fr	%	
Koelerio-Corynephoretea (incl. Corynephoretalia)																	
Veronica dillenii	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-
Vicia lathyroides (FvI,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-
Festuco-Bromea																	
Centaurea rhenana (Fvg,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Koeleria cristata s.str. (Qpp)	C	+1	II	27,3	-	-	-	-	-	-	-	1-2	IV	80,0	-	-	-
Medicago minima (ArF)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Poa compressa (Sea,Che)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	4,3	-	-	-	-	-
Potentilla arenaria (ArF,Fvg,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	1	I	4,3	1	II	40,0	+1	II	40,0	
Festucetea vaginatae (incl. Festucetalia vaginatae et Festucion vaginatae)																	
Erysimum diffusum (FvI)	C	+	I	9,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Festuco-Brometea																	
Anthericum ramosum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+1	I	8,7	-	-	-	-	-	-	-
Artemisia campestris (KC)	C	+1	II	36,4	1	II	0,25	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-	-
Asperula cynanchica (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0	-	-	-	-
Geranium sanguineum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+1	I	8,7	-	-	-	-	+1	V	100,0
Linaria genistifolia (Qpp)	C	+1	II	36,4	+	III	50,0	+1	II	30,4	+	I	20,0	+	II	40,0	
Myosotis ramosissima (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-	-
Potentilla recta (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-	-
Salvia pratensis (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-	-
Sedum acre	C	-	-	-	-	-	-	+1	II	21,7	+	I	20,0	2	I	20,0	
Stachys recta (Qpp)	C	+1	I	18,2	-	-	-	+	I	4,3	+1	II	40,0	+	II	40,0	
Thymus glabrescens	C	+	I	9,1	-	-	-	+1	I	8,7	+2	IV	80,0	-	-	-	-
Festucetalia valesiaca																	
Achillea nobilis ssp. nobilis (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	
Agropyron intermedium (ArA,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	20,0	-	-	-	-
Allium flavum (Fvg,Qpp)	C	+1	IV	63,6	+	III	50,0	+	II	21,7	+	I	20,0	+	IV	80,0	
Allium montanum	C	-	-	-	-	-	-	+1	IV	60,9	-	-	-	-	-	-	-
Allium sphaerocephalon (Fvg,FBt)	C	+1	II	27,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Anthemis tinctoria (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0	-	-	-	-
Campanula rotundifolia agg. (Qrp,Qpp)	C	-	-	-	1	II	0,25	+2	IV	60,9	+	I	20,0	-	-	-	-
Cardaminopsis arenosa (TAc,Qpp)	C	+	I	9,1	-	-	-	+1	II	39,1	-	-	-	-	-	-	-
Carduus collinus	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0	-	-	-	-
Centaurea micranthos (Fvg,Qpp)	C	+1	III	45,5	+	II	0,25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fragaria viridis (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	IV	80,0	-	-	-	-
Galium glaucum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+1	I	13,0	-	-	-	-	-	-	-
Genista tinctoria ssp. elatior (Qrp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+1	I	13,0	-	-	-	-	-	-	-
Inula ensifolia (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-	-	-	-
Lactuca viminea (Qpp)	C	+	I	9,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Melica ciliata (Qpp)	C	+	I	9,1	-	-	-	+1	I	13,0	-	-	-	+	II	40,0	
Pulsatilla pratensis ssp. nigricans	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	Fr	%	A-D	K	%	A-D	Fr	%	A-D	Fr	%
Euphorbia epithymoides	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-	-	-
Inula hirta (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-	-	-
Iris variegata (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	4,3	-	-	-	-	-	-
Lithospermum officinale	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0
Lychnis coronaria	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-	-	-
Origanum vulgare (Pru)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-	-	-
Rosa canina agg. (Pru,Prs)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-
Solidago virga-aurea (NC,Epa,Qrp)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	8,7	-	-	-	-	-	-
Teucrium chamaedrys (FBt,EP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	III	60,0	+	IV	80,0
Thalictrum minus (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	20,0	-	-	-
Verbascum austriacum (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	V	100,0	-	-	-
Querretalia pubescentis-petraeae																
Cerasus mahaleb	C	1	I	9,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Muscari botryoides (Cp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0	-	-	-
Aceri tatarico-Quercion																
Cotoneaster matrensis (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	II	39,1	-	-	-	-	-	-
Spiraea media (SFe,AFe)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-	-	-
Indifferens																
Agrimonia eupatoria (FBt,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-
Arenaria serpyllifolia (KC,FB,ChS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0
Echium vulgare (SS,FBt,Che)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-	-	-
Erophila verna s.str. (FB,FPe,Qpp,Sea)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-
Eryngium campestre (FB,CyF,ChS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-
Euphorbia cyparissias (FB,ChS,Epa,Qpp)	C	+	I	18,2	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	+	III	60,0
Galium mollugo (MoA,FBt,Qrp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	II	40,0	1	I	20,0
Hypericum perforatum (NC,FB,Qpp,PP)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-
Medicago lupulina (MoA,FPe,SS,FBt,ChS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-
Pimpinella saxifraga (MoA,FB,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-
Poa angustifolia (Ara,FPi,FBt,ChS,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0	-	-	-
Potentilla argentea s.str. (ArF,FB,Ona,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-
Potentilla impolita (FB,ArF,Ona,Qpp)	C	1	I	9,1	-	-	-	+	I	4,3	-	-	-	-	-	-
Rumex acetosella (NC,KC,Fvl,Sea,Qrp)	C	-	-	-	-	-	-	+	II	21,7	+	I	20,0	-	-	-
Silene vulgaris (Ara,Fvl,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	4,3	-	-	-	-	-	-
Trifolium arvense (SC,FB,Sea)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0	-	-	-

8. táblázat 1: Waldsteinio-Spiraeetum mediae/ Medves-Ajnácskői-hg.; 2: Waldsteinio-Spiraeetum mediae/ Karancs hg.; 3: Tilio-Fraxinetum excelsioris; 4: Cleistogeni-Festucetum pallentis; 5: Festuco ovinae-Nardetum

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	Fr	%	A-D	Fr	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Molinio-Arrhenathera																
Alopecurus pratensis (Alo,FPe,Pla)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	I	20,0
Anthoxanthum odoratum (NC,TAi,Qrp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	III	60,0
Briza media (FBt,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	V	100,0
Campanula patula (Arn)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0
Carex leporina (NC)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	II	40,0
Centaurea macroptilon	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
Festuca pratensis (Des)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
Festuca rubra s.str.	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	III	60,0
Holcus lanatus (Qrp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
Lychnis flos-cuculi (Mag,Ate)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0
Ranunculus acris	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Stellaria graminea (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	II	40,0
Molinio-Juncetea																
Genista tinctoria (Ara)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Molinetalia coeruleae																
Juncus conglomeratus (Ccn,Des,Sau)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	III	60,0
Valeriana officinalis s.str. (Mag,FiC)	C	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arrhenatheretea																
(incl. Arrhenatheretalia)																
Arrhenatherum elatius (Alo,Arn,Fvl,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	IV	80,0
Cynosurus cristatus (Cyc)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
Nardo-Callunetea																
(incl. Nardetalia et Nardo-Agrostion tenuis)																
Agrostis capillaris (Qpp,Ara)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2-3	V	100,0
Carex pallescens (MoA,QF)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	V	100,0
Dianthus deltooides (Ara)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0
Nardus stricta (MoA)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2-5	V	100,0
Sieglingia decumbens (MoA)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
Thymus pulegioides (MoA)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	IV	80,0
Viola canina (PQ)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	III	60,0
Koelerio-Corynephoretea (incl. Corynephoretalia)																
Scleranthus polycarpus (FBt,SS)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Veronica dillenii	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Festuco-Bromea																
Cerastium semidecandrum (KC,Fvg,Sea)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-
Festuca rupicola (Fru,Qpp)	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Koeleria cristata s.str. (Qpp)	C	+	II	37,5	-	-	-	-	-	-	+1	III	46,7	-	-	-
Medicago minima (ArF)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-
Petrorhagia prolifera (KC)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Phleum phleoides (Qpp)	C	-	-	-	+	IV	66,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Poa compressa (Sea,Che)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	+	II	26,7	-	-	-
Potentilla arenaria (ArF,Fvg,Qpp)	C	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	+2	II	33,3	-	-	-
Sanguisorba minor (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	I	20,0	-	-	-

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	Fr	%	A-D	Fr	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Scabiosa ochroleuca (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	III	60,0	-	-	-
Sedum sexangulare (SS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Taraxacum laevigatum	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Festucea vaginatae																
(incl. Festucetalia vaginatae et Festucion vaginatae)																
Alyssum montanum ssp. gmelinii	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	III	60,0	-	-	-
Chondrilla juncea (Fvl,Sea,Che)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	26,7	-	-	-
Chrysopogon gryllus (Fvl,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	13,3	-	-	-
Erysimum diffusum (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-
Festuca vaginata	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	I	I	6,7	-	-	-
Onosma arenarium (Fru)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	III	53,3	-	-	-
Stipa capillata (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	26,7	-	-	-
Festuco-Brometea																
Acinos arvensis (SS,Sea)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	III	60,0	-	-	-
Anthericum ramosum (Qpp)	C	+1	II	37,5	+	II	33,3	-	-	-	+2	V	86,7	-	-	-
Artemisia campestris (KC)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	IV	80,0	-	-	-
Asperula cynanchica (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	V	100,0	-	-	-
Bothriochloa ischaemum (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	IV	80,0	-	-	-
Brachypodium pinnatum (Bra,Qpp)	C	-	-	-	2	IV	66,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Carex humilis (Fvl,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	IV	66,7	-	-	-
Erigeron acris (NC)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Geranium sanguineum (Qpp)	C	1-2	II	37,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Helianthemum ovatum (Bra)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	III	60,0	-	-	-
Linaria genistifolia (Qpp)	C	+	III	50,0	-	-	-	+	I	20,0	+	II	33,3	-	-	-
Linum tenuifolium (Fvl)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	IV	80,0	-	-	-
Medicago falcata (Qpp)	C	+	I	12,5	-	-	-	+	I	20,0	+1	III	53,3	-	-	-
Orobanche alba (KC)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Orobanche caryophyllacea	C	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0	-	-	-	-	-	-
Potentilla argentea agg.	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Salvia pratensis (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	IV	66,7	-	-	-
Sedum acre	C	+	II	37,5	-	-	-	-	-	-	+2	III	60,0	-	-	-
Stachys recta (Qpp)	C	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0	-	-	-
Stipa joannis (Fru)	C	I	I	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Thymus glabrescens	C	+1	II	25,0	-	-	-	-	-	-	1-2	V	86,7	-	-	-
Verbascum lychnitis (Qpp)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	+	II	26,7	-	-	-
Veronica spicata agg. (Qpp)	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Festucetalia valesiaca																
Achillea nobilis ssp. nobilis (Qpp)	C	+	I	12,5	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Agropyron intermedium (ArA,Qpp)	C	I	I	12,5	-	-	-	-	-	-	+	I	13,3	-	-	-
Allium flavum (Fvg,Qpp)	C	+	IV	62,5	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-
Allium montanum	C	+2	V	100,0	+	IV	66,7	+	I	20,0	-	-	-	-	-	-
Allium sphaerocephalon (Fvg,FBt)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	13,3	-	-	-
Anthyllis vulneraria ssp. polyphylla	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Astragalus onobrychis	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	V	100,0	-	-	-
Campanula rotundifolia agg. (Qrp,Qpp)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Campanula sibirica (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	26,7	-	-	-
Cardaminopsis arenosa (TAc,Qpp)	C	+	IV	75,0	+	II	33,3	+	III	60,0	-	-	-	-	-	-
Carduus collinus	C	+	II	25,0	+	II	33,3	+	II	40,0	-	-	-	-	-	-
Centaurea micranthos (Fvg,Qpp)	C	+1	II	25,0	-	-	-	-	-	-	+	III	46,7	-	-	-

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	Fr	%	A-D	Fr	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Dianthus pontederæ (Qpp,Fvg)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0	-	-	-
Fragaria viridis (Qpp)	C	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fumana procumbens (Fvg)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	IV	73,3	-	-	-
Galium glaucum (Qpp)	C	+1	IV	62,5	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Genista tinctoria ssp. elatior (Qrp,Qpp)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hieracium baubini agg. (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Hippocrepis comosa (Bra)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	IV	73,3	-	-	-
Inula ensifolia (Qpp)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Iris pumila	C	I	I	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lactuca viminea (Qpp)	C	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-
Melica ciliata (Qpp)	C	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Melica transilvanica (Fvg)	C	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Minuartia glomerata (Fvg)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	13,3	-	-	-
Pulsatilla pratensis ssp. nigricans	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Scorzonera purpurea	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-
Seseli osseum (Qpp)	C	+	IV	62,5	-	-	-	+	I	20,0	+1	V	86,7	-	-	-
Sideritis montana (Sea,Si,Che)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Silene otites (Fvg)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	+1	V	100,0	-	-	-
Stipa pulcherrima	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	II	33,3	-	-	-
Teucrium montanum (Bra)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	IV	73,3	-	-	-
Seslerio-Festucion pallentis																
Festuca pallens	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-3	V	100,0	-	-	-
Thymus praecox (FBt)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-
Asplenio-Festucion pallentis																
Alyssum saxatile (SFe)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Asplenium septentrionale	C	+2	V	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Asplenium trichomanes (BrF,TAc,Qrp,OCn)	C	+1	V	87,5	+	V	100,0	+	III	60,0	-	-	-	-	-	-
Asplenium x alternifolium	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Festuca pseudodalmatica (AQ)	C	+2	III	50,0	-	-	-	1	II	40,0	-	-	-	-	-	-
Jovibarba hirta agg. (SFe)	C	+1	IV	62,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Poa pannonica ssp. scabra	C	-	-	-	1	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Polypodium vulgare (TAc,Qrp)	C	1-3	IV	62,5	+1	IV	66,7	1-2	III	60,0	-	-	-	-	-	-
Festucion rupicolae																
Cleistogenes serotina (OCn)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0	-	-	-
Cynoglossum officinale (Onn)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	13,3	-	-	-
Orobancha purpurea	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Thesium arvense (Fvg)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	III	53,3	-	-	-
Viola tricolor (AQ)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Xeranthemum annuum	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Chenopodio-Scleranthea																
Chenopodium album (CyF)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Secalietea																
Ajuga chamaepitys	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Caucalis platycarpus (Cau)	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	1	I	6,7	-	-	-
Melandrium album (Cau,GA)	C	+	II	25,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rhinanthus alectorolophus (Ape,Cau)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Viola arvensis (Fvl,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-
Chenopodietea																
Ballota nigra (Ar)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Melilotus officinalis (Sea,Ar)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	+1	II	33,3	-	-	-

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	Fr	%	A-D	Fr	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Galio-Alliarion																
Aethusa cynapium (Che)	C	-	-	-	-	-	-	+	IV	80,0	-	-	-	-	-	-
Alliaria petiolata (Epa)	C	+	I	12,5	-	-	-	+	+I	II	40,0	-	-	-	-	-
Chaerophyllum temulum	C	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-	-	-	-
Melissa officinalis (Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	6,7	-	-
Epilobietea angustifolii (incl. Epilobietalia)																
Gnaphalium sylvaticum	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Senecio sylvaticus	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
Querco-Fagea																
Ajuga reptans (MoA)	C	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-	-	-	-	-	-
Campanula persicifolia	C	+	I	12,5	+	V	100,0	+	V	100,0	-	-	-	-	-	-
Campanula rapunculoides (Epa)	C	-	-	-	-	-	-	1-2	V	100,0	-	-	-	-	-	-
Campanula trachelium (Epa,Cp)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-	-	-	-
Clematis vitalba	B1	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Clinopodium vulgare (Qpp)	C	-	-	-	+	IV	66,7	+	III	60,0	-	-	-	-	-	-
Convallaria majalis	C	-	-	-	-	-	-	+	+I	V	100,0	-	-	-	-	-
Cornus sanguinea (Qpp)	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Corylus avellana	B1	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-	-	-	-	-	-
Crataegus monogyna (Qpp)	B1	2	I	12,5	1	II	33,3	1	II	40,0	-	-	-	-	-	-
	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	S	2	I	12,5	1	II	33,3	1	II	40,0	-	-	-	-	-	-
Crataegus oxyacantha	B1	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cruciata glabra	C	-	-	-	1	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dactylis polygama (Cp)	C	+1	II	25,0	+	V	100,0	+1	IV	80,0	-	-	-	-	-	-
Digitalis grandiflora (Epa)	C	+1	II	37,5	+	IV	66,7	+1	IV	80,0	-	-	-	-	-	-
Euonymus verrucosa (Qpp,Pru)	B1	+2	IV	62,5	2	V	100,0	1	V	100,0	-	-	-	-	-	-
	C	-	-	-	+	V	100,0	1	I	20,0	-	-	-	-	-	-
	S	+2	IV	62,5	2	V	100,0	1-2	V	100,0	-	-	-	-	-	-
Fallopia dumetorum (GA)	C	+	II	37,5	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-	-	-	-
Fragaria vesca (Epa)	C	-	-	-	+	IV	66,7	+1	IV	80,0	-	-	-	-	-	-
Fraxinus excelsior (AP,TAc)	A1	-	-	-	-	-	-	1-3	V	100,0	-	-	-	-	-	-
	B1	2	I	12,5	-	-	-	+1	IV	80,0	-	-	-	-	-	-
	C	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0	-	-	-	-	-	-
	S	2	I	12,5	-	-	-	1-3	V	100,0	-	-	-	-	-	-
Galium schultesii (Cp,Qpp)	C	-	-	-	1	V	100,0	1-2	IV	80,0	-	-	-	-	-	-
Geranium robertianum (Epa,CF)	C	-	-	-	-	-	-	+1	V	100,0	-	-	-	-	-	-
Geum urbanum (Epa,Cp)	C	+	I	12,5	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-	-	-	-
Heracleum sphondylium (MoA)	C	-	-	-	-	-	-	+	IV	80,0	-	-	-	-	-	-
Hieracium sabaudum agg. (Qrp,AbP)	C	+1	II	25,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hypericum hirsutum (Qpp)	C	-	-	-	+	V	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hypericum montanum	C	-	-	-	+	II	33,3	+	I	20,0	-	-	-	-	-	-
Lapsana communis (GA,Epa)	C	-	-	-	-	-	-	+1	IV	80,0	-	-	-	-	-	-
Melampyrum nemorosum (Cp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0	-	-	-	-	-	-
Melica nutans	C	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-	-	-	-
Melica uniflora (Cp)	C	-	-	-	+	IV	66,7	+1	III	60,0	-	-	-	-	-	-
Mycelis muralis	C	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-	-	-	-
Platanthera bifolia (NC,Moa)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Poa nemoralis	C	+	II	37,5	1	V	100,0	2-3	V	100,0	-	-	-	-	-	-
Primula veris (Ara)	C	2	I	12,5	+	IV	66,7	+1	V	100,0	-	-	-	-	-	-
Pulmonaria obscura (CF)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-	-	-	-

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	Fr	%	A-D	Fr	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Trifolium alpestre (Fvl)	C	+1	II	25,0	+	IV	66,7	1	I	20,0	-	-	-	-	-	-
Verbascum austriacum (Fvl)	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vincetoxicum hirundinaria (Fvl)	C	2	I	12,5	+	II	33,3	+1	V	100,0	-	-	-	-	-	-
Viola hirta	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Waldsteinia geoides	C	-	-	-	+	V	100,0	+1	IV	80,0	-	-	-	-	-	-
Orno-Cotinion																
Sorbus graeca	B1	+1	III	50,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Quercetalia pubescentis-petraeae																
Chrysanthemum corymbosum (Fvl)	C	+	II	25,0	+	IV	66,7	+1	V	100,0	-	-	-	-	-	-
Muscari botryoides (Cp)	C	+	II	25,0	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-	-	-	-
Sorbus x danubialis	B1	-	-	-	+1	V	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	S	-	-	-	+1	V	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Trifolium medium	C	-	-	-	+	IV	66,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Valeriana stolonifera	C	-	-	-	-	-	-	+	III	60,0	-	-	-	-	-	-
Aceri tatarico-Quercion																
Cotoneaster matrensis (Qpp)	B1	2-4	V	100,0	1-2	IV	66,7	+1	V	100,0	-	-	-	-	-	-
	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	S	2-4	V	100,0	1-2	IV	66,7	+1	V	100,0	-	-	-	-	-	-
Spiraea media (SFe,AFe)	B1	2-4	V	100,0	3	V	100,0	+	II	40,0	-	-	-	-	-	-
	C	1	III	50,0	2	V	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	S	2-4	V	100,0	4	V	100,0	+	II	40,0	-	-	-	-	-	-
Prunetalia																
Cerasus fruticosa (Qpp)	B1	1-2	II	25,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Indifferens																
Achillea millefolium agg.	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0	-
Agropyron repens (MoA,FPi,FB,ChS,Pla)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-
Anthriscus cerefolium ssp. trichosperma (Ar,GA)	C	-	-	-	-	-	-	1	V	100,0	-	-	-	-	-	-
Arenaria serpyllifolia (KC,FB,ChS)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-
Calamagrostis epigeios (MoJ,Fvg,Epa)	C	-	-	-	1	II	33,3	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-
Carex hirta (Pte,MoA,Pla)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0	-
Centaurea jacea agg. (MoA,MoJ,Fvl,FPe,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-
Centaureum erythraea (MoA,Epa,Qpp)	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cerastium fontanum (MoA,FBt,Sea,Epa)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0	-
Chelidonium majus (Che,Ar,GA,Epa)	C	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-	-	-	-
Chrysanthemum leucanthemum agg. (MoA,Ara)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-
Convolvulus arvensis (ChS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-	-
Coronilla varia (Ara,FBt,Qpp)	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dactylis glomerata agg. (MoA,FB,Che,Pla,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	II	40,0	-
Echium vulgare (SS,FBt,Che)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-	-	-	-
Euphorbia cyparissias (FB,ChS,Epa,Qpp)	C	+	III	50,0	+	II	33,3	-	-	-	+2	V	93,3	+	I	20,0
Galium mollugo (MoA,FBt,Qrp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	+1	IV	80,0	-	-	-	+1	IV	80,0
Galium verum (MoJ,FB,Qpp)	C	-	-	-	+	II	33,3	-	-	-	+	I	6,7	+2	V	100,0
Hieracium pilosella agg. (NC,Ara,FB,Qrp,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0	-
Hypericum perforatum (NC,FB,Qpp,PP)	C	+	IV	62,5	+	IV	66,7	+	I	20,0	+	I	13,3	+1	V	100,0
Leontodon hispidus (MoA,FB,Ate,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1-2	II	40,0
Lotus corniculatus (MoA,FB,ChS,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0	-
Luzula campestris (NC,MoJ,Ara,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	II	40,0	-
Medicago lupulina (MoA,FPe,SS,FBt,ChS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	I	20,0	-	-	-
Pimpinella saxifraga (MoA,FB,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0	-

	Szint	1			2			3			4			5		
		A-D	K	%	A-D	Fr	%	A-D	Fr	%	A-D	K	%	A-D	K	%
Plantago lanceolata (MoA,ChS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	II	40,0
Poa angustifolia (Ara,FPi,FBt,ChS,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	II	40,0
Poa bulbosa (FPe,FB,Sea,Che)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	6,7	-	-	-
Polygonum aviculare s.str. (EE,FPe,ChS,Pla)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Potentilla argentea s.str. (ArF,FB,Ona,Qpp)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Potentilla impolita (FB,ArF,Ona,Qpp)	C	+	II	37,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rumex acetosella (NC,KC,Fvl,Sea,Qrp)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+-1	IV	80,0
Silene vulgaris (Ara,Fvl,Qpp)	C	+	I	12,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Taraxacum officinale (MoA,FPe,CyF,ChS)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0
Torilis japonica agg. (Ar,GA,Epa,QF)	C	-	-	-	+	IV	66,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Trifolium pratense (Mag,MoA,CyF,Sea,Pla)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	I	20,0
Trifolium repens (Pte,MoA,FPe,Sea,Pla)	C	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	I	20,0

A **TILIA** eddig megjelent kötetei:

- Vol. "0". BARTHA D. (szerk.): A Kőszegi-hegység vegetációja I-II., 1994, pp. 200 + XVIII. tab. + 3 térkép.
- Vol. I. SZMORAD F. – TÍMÁR G. (szerk.): Növénytársulástani és – ökológiai tanulmányok, 1995, pp. 210. + I. tab.
- Vol. II. AGÓCS J. – Molnár G.: Erdőéltetés, 1996, pp. 220.
- Vol. III. KIRÁLY G.: A Kőszegi-hegység edényes flórája, 1996, pp. 416.
- Vol. IV. KOCSÓ M. – CSERPES T.: Index plantarum. A soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Botanikus Kertjének növényjegyzéke, 1996, pp. 130.
- Vol. V. SZMORAD F. (szerk.): A Kőszegi-hegység zuzmó- és mohaflórája – Növényföldrajzi és florisztikai tanulmányok a Kőszegi-hegységből, 1997, pp. 364.
- Vol. VI. BARTHA D. (szerk.): Válogatott tanulmányok, 1998, pp. 268.
- Vol. VII. BARTHA D. – BÖLÖNI J. – KIRÁLY G. (szerk.): Magyarország ritka fa és cserjefajai I., 1999, pp. 287.
- Vol. VIII. BARTHA D. – CSAPODY I. – SZODFRIDT I. (szerk.): Mestereink. Ilyennek láttuk őket. Emlékmorzsák a közelmúlt jeles botanikusairól., 2000, pp. 120.
- Vol. IX. BARTHA D. (szerk.): Válogatott tanulmányok II., 2000, pp. 242.
- Vol. X. SZÖVÉNYI P. – GALAMBOS I. – HOCK Zs.: A Soproni-hegység mohaflórája * KIRÁLY G.: A Fertőmelléki-dombsor vegetációja, 2001, pp. 360.
- Vol. XI. MESTERHÁZY A. – BAUER N. – KULCSÁR L.: A kisalföldi bazalt tanú-hegyek edényes flórája * CSIKY J.: A Nógrád-Gömöri bazaltvidék flórája és vegetációja 2003, pp. 339.

Előkészületben:

- Vol. XII. CSAPODY I. – KIRÁLY G.: A Soproni-hegység edényes flórája.

